

Antwerpen
Brabant
Het Belfort
Maandschrift
gewijd aan
Letteren, Kunst
en
Wetenschap
(6 frank 's jaars).
EXCELSIOR

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Achtste jaargang, 1893. Januari. 1

TAAL- EN LETTERKUNDE.

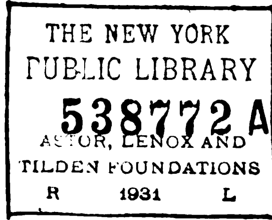
Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden,	30,00
De Bo's West-Vlaamsch Idioticon, heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Dichtwerken van Bilderdyk, 2 bd. gebonden	15,00
Studiën en kritieken, 2 bd., door P. F. Th. Van Hoogstraten	13,00
Volledige werken van Th. Van Ryswyck	12,50
Gedichten van Ten Kate, 12 bd.	12,00
Waasch Idioticon, bewerkt door A. Joos (ter pers)	10,00
Makamen en Ghazelen, door J. Van Droogenbroeck	7,50
Verzamelde dichtwerken van Guido Gezelle, 5 bd. (*ter pers*)	7,50
Compleete dichtwerken van Da Costa, gebonden	6,00
Stijl- en letterkunde, practisch handboek, 2 bd. door Fr. Willems	6,00
J. Bal's Verklarend woordenboek (met platen)	5,00
De Bo's Kruidwoordenboek, door J. Samyn	5,00
Geschiedenis der Nederlandsche letteren, door Mgr Everts	4,25
Nieuwe gedichten — Aya Sophia, door Dr Schaepman, elk	4,25
Beknopt etymologisch woordenboek, door J. Vercouillie	4,00
Dichtwerken — Camera obscura, van N. Beets, elk	4,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer	4,00
Historische gezangen, door Em. Hiel	4,00
Monodramas en andere gedichten, door E. Hiel (*ter pers*)	4,00
Woordenlijst der Nederlandsche taal, door M. De Vries	3,75
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, met 2 platen (bekroond)	3,50
Luit en fluit, Kanunnik S. Daems — Isaïas, Pater Jonckbloet, elk	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans De Potter — id. van Alfons Janssens, elk	3,00
Jan Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Al de gedichten van A. Rodenbach — id. van Jan De Laet, elk	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Vier tooneelstukken door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geillustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebond.	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mandere, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door P. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys — Id. van Juff. Belpaire, elk	2,00
Brouwersnijd.— Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Woordenboek der Nederlandsche taal, door M. de Vries, elke afl.	1,85
Verdietsching onzer doopnamen, door R. Schryvers	1,80
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	1,75
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Vondel's Lucifer, door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Stemmen des gevoels, gedichten van A. Bultynck	1,50
Liederboek van Pastoor D. Cooreman (met noten- en cijfermuziek)	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Gedichten van Ledeganck — Landliederen van Dr K. Gheldere, elk	1,25
Vondels' Jozef in Dothan, door A. Verstraeten, S. J.	1,00
Pater Servatius Dirks — Multatuli, door A. Siffer, elk	1,00
Feestrede aan Fr. De Potter en Dr Claeys, pr., door A. Siffer	1,00
Keerzijde van Van Beers' Rijzende bladen, door Dr A. De Vos	1,00
Vlaamsche spraakkunst, door A. Joos	1,00

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap

Achtste jaargang, 1893. — Eerste halfjaar.

1893

Tempus non erit amplius. Apoc. x. 6.

Verloren is 't gepijnd om aan
den tijd, die immer voort moet gaan
een paal te zetten ;
ja, stelt u maar en schoort u stijf,
ge 'n zult, met al uw leên en lijf,
zijn' baan beletten.

Hij lacht met u, en, moegesold,
gij vechtend in de vore rolt,
daar 't eeuwig varen
zijns wilden strooms voorbij u voert,
en zegenpralend henenroert,
zijn' ruwe baren.

Hij stampt de hooge boomen om,
hij buigt den berg zijn' lenden krom,
hij springt de banden
van staal intween, die vastgedaan,
bij stede en stad, hem wederstaan,
in alle landen.

Geen' wet en weet hij, nochte en zal
hem dwingen eenig noodgeval :
geen' legerbenden,
geen' wapens, geen geweld van iet
dat donderbusse of boge schiet,
en kan hem schenden.

Onraakbaar is hij, vluchtende ooit
en vechtende; verderfnis strooit
hij op die wilden
weêrzetten hem 't zij burgten van
orduin gebouwd, 't zij duizend man,
't zij duizend schilden.

't En breekt den boozen beul, van al 't
geween dat hem te voeten valt,
geene enkele smerte,
geen Bethlehemsche kinderdood,
geen leêggeroofde moederschoot,
zijn steenen herte!

Zoo moet hij varend henengaan,
en al dat is aan stukken slaan,
tot ander stonden,
dat hij ook eens, het licht ontzeid,
voor eeuwig hebbe in de eeuwigheid
zijn' dood gevonden.

GUIDO GEZELLE

EEN UITSTAPJE NAAR DE MAAN.

De sterrekunde leert dat er op de maan noch lucht, noch water is, waaruit volgt dat zij eene geheel andere wereld moet zijn als de aarde; al wat hier leeft, planten en dieren, kan ginder niet bestaan.

Tot staving hunner denkwijze merken de geleerden vooreerst aan dat, indien wij de aarde van uit het hemelruim mochten aanschouwen, hare benevelde lucht heel dikwijls geheele gewesten aan ons zicht zou onttrekken. Dat wordt men op de maan nooit gewaar. Als onze eigene luchtkring maar met geen wolken verduisterd is, dringt het zicht altijd tot op den grond der maan, met al zijne hobbels en bobbels.

Ware er dan een lucht- of dampkring rond onze bijplaneet, het zou een moeten zijn, waarvan de doorschijnendheid nooit door het minste wolkje zou verstoord worden. Maar van zulke veronderstelling willen de geleerden ook niet hooren. In haren omloop rond de aarde trekt de maan somtijds voorbij eene vaste ster, die er dan eenigen tijd achter verdoken blijft. Volgens de wetten waar het licht aan onderworpen is, zouden alsdan de stralen der ster in de lucht der maan van de rechte lijn moeten afwijken, wat tot gevolg zou hebben het begin der bedekking te laat te doen zien, en het einde integendeel te vroeg, zoodat beide uitwerksels zouden samenspannen om den duur der verdwijning

te verkorten. Welnu, de werkelijke duur is juist wat hij moet zijn, als men, geenen luchtkring en geene afwijking der stralen in acht nemende, enkel rekening houdt van de snelheid en de grootte der maan, en den weg, welken zij voor den oogenblik volgt. De waarneming en de berekening denzelfden uitslag gevende, zoo geldt het besluit dat de maan geenen luchtkring heeft.

Zoo leeren de sterrekundigen van overouds, en iedereen aanzag dit als eene afgedane zaak. Maar ziet, nu komt die quaestie weer te berde, en wordt zij opnieuw besproken en als twijfelachtig aanzien, doch ten onrechte, zoo het schijnt. Ik zet het pleit uiteen naar « *Ciel et Terre*, 16 Nov. 1892 ».

Iedereen weet wat gewichtige rol de lichtteekening heden in de sterrekunde speelt. Het photographisch toestel is eene ware kunstoog, zoo scherp als de onze en van alle verstrooiing bevrijd. Ons zicht is eene voorbijgaande gewaarwording, terwijl die kunstoog al wat zij ziet getrouw ten eeuwigen dage opteekent en vastzet. Nog een ander verschil, en geen klein, met de menschenoog : wat aan deze uit hoofde der flauwe verlichting ontsnapt, zal zij niet beter zien met er langer op te kijken. Zoo is het niet met het photographisch werktuig : een licht dat daarin op eenige seconden of minuten geenen indruk maakt, eindigt toch met te prenten, indien men het veel langer laat werken... Ja, het is gemakkelijk om begrijpen dat zulk eene oog de oogen der sterrekundigen moest uitsteken, en dat er voor deze noch rust, noch vrede kon zijn eer dit kunsttuig te hunnen dienste stond. Ook bestaat er heden bij alle observatoriums eene photographische afdeeling, waarvan het gewicht daaglijks toeneemt.

Maar laat ons ter zake komen. Eenigen tijd geleden verscheen in een sterrekundig tijdschrift, met name *Sirius*, eene teekening, die een gewest der maan voorstelde. Daarop ontwaarde men heel

fijne lijnen, die aan waterloopen deden denken en sommige inbeeldingen op hol brachten.

Deze teekening, alhoewel geene lichtprent, moest aanzien worden als van gezag zijnde. De man, die die ze ververdigd had, de heer Weinek, bestuurder van het observatorium van Praag, is bekend voor zijne bekwaamheid, en hij had gewerkt naar eene lichtprent, voortkomstig uit Lick's observatorium in Amerika, dat heden op sterrekundig gebied eene allerhoogste faam geniet.

De heer Prinz, met den lichtdruk in het observatorium van Uccle belast, zegt zijn gedacht over deze quæstie in *Ciel et Terre.* Hij brengt eene welverdiende hulde aan de schoonheid der teekening, en hij is overtuigd dat de teekenaar getrouw weergegeven heeft wat hij op de photographie gezien heeft. Niettemin wil hij daar geen bewijs in vinden van stroomen op de maan.

Om de redens zijner denkwijze te verstaan, moeten wij aanmerken dat het lichtprenten in twee keeren gaat : de oorspronkelijke teekening is eene zoogenoemde *negatieve*, waarbij de verlichte deelen van het model donker, en wederzijds de donkere klaar uitkomen. Daarvan kan men naderhand, wederom bij werking van het licht, zoo veel afdruksels trekken als men wil. Deze zijn opnieuw, ten opzichte van klaarte en schaduwe, het verkeerde van het negatief, en bijgevolg gelijkvormig aan het model, weshalve zij *positief* genoemd worden.

De teekening nu, in « Sirius » verschenen, is naar een positief gemaakt. Daarop maakt M. Prinz de aanmerking dat een positief de laatste fijnheid van het negatief niet weergeeft, en doet het er somtijds wat af, het doet er somtijds ook wel wat bij, namelijk zulke fijne streepjes als deze, waar hier spraak van is. De heer Prinzbe roept zich op zijne eigene ondervinding : in een afdruksel, door hem genomen, heeft hij zulke lijnen gevonden, die heel zeker geene

reden van bestaan hadden. Hij eindigt met opnieuw hulde te bewijzen aan het gewrocht van M. Weinek, maar blijft niettemin van gevoelen dat zijne teekening eene andere zou zijn, had hij naar het negatief mogen werken.

Ten slotte : de leering dat de maan onbewoonbaar is, aangezien er de lucht en het water ontbreken, is nog niet omvergeworpen.

Zal de Lezer nu misschien niet besluiten dat er op de photographie, en wel bijzonder op de positieve afdruksels, niet veel staat te maken is?

Laat ons niet overdrijven, heer Lezer. Het geldt hier eene uiterste kleinigheid, bijna onzichtbare streepjes. Al de onbetwistbare vlekken, de bergen en diepten, verlicht op den zonnekant en hunne schaduwe langs den anderen werpend, komen zoo klaar en zoo duidelijk uit, dat de heer Prinz van de lichtprenten de oplossing verwacht van het vraagstuk : of de oppervlakte der maan altijd en onveranderlijk dezelfde blijft, of er geene plekken verdwijnen. terwijl nieuwe opkomen. Het werk der hedendaagsche sterrekundigen zal dan zijn van de maan heel nauwkeurig te photographeeren, en later die langst leeft of de nakomelingschap zal onderzoeken of zij nog altijd hetzelfde vertoont als wat er op die lichtprenten te zien is.

Sint-Nicolaas. J. B. MARTENS, Kan.

BEATRIJS.

HET voor ons liggend gedicht — dat bestaat uit 1038 verzen - is geen vertaling, maar werd bewerkt naar een mondeling verhaal, 't welk den dichter werd medegedeeld door een kloosterbroeder, die het op zijn beurt vond in zijn boeken — waarschijnlijk in Alanus de Insulis of in Dialogus Miraculorum. — Als tijd van ontstaan van de « Beatrijs » kan men rekenen het begin der 14e eeuw.

De inhoud komt, in hoofdzaken althans, op het volgende neêr : De minzieke Beatrijs ontvlucht aan de hand van haar minnaar het klooster; te samen wonen zij in weelde zeven jaar in een schoone stad. Hun geld was opgeteerd, de man verlaat haar, haar achterlatend met twee kinderen. Zeven jaren brengt zij daarop in ontucht door, brood winnend voor haar en haar kindren. Al bedelende trekt zij — nadat zij zich bekeerd heeft van haar zondig leven — met haar kindren 't land door. Dan keert zij terug in het klooster, nadat zij in een vizioen hiertoe aangezet werd, en haar verteld werd dat Maria zelf al den tijd van haar afwezigheid, haar diensten als kosteresse heeft vervuld. Aan den abt biechtte zij al haar euveldaden, en vergeven werden haar hare zonden, terwijl de abt, als hij 't covent verlaat, hare kinderen met zich neemt en voor hen zorgt, zoodat zij opgroeiden tot brave menschen.

9-13.

Ic wille beghinnen van *ere* nonnen
Een ghedichte. God *moet* mi *onnen*
Dat *ict te painte* moet gheraken
Ende een goet ende daer af maken,
Volcomelyc na der waerheide.

9-13.

Ik wil 't verhaal van een non beginnen. God gunne mij, dat ik goed slage en het goed ten einde brenge, geheel naar waarheid.

34-36.

Si plach *te ludene* in die kerke
Si *ghereide* tlicht ent *ornament,*
Ende dede opstaen *alt covent.*

34-36.

Zij placht in de kerk te luiden, het licht en de altaarversierselen bracht zij in gereedheid en wekte de kloosterlingen.

59-61.

In *constu* niet gheseggen *als*
Hoe vele ghelux ende onghevals
Uter minnen beker *ronnen.*

59-61.

Ik zou het u alles niet zeggen kunnen, hoeveel geluk en ongeluk uit liefde's beker vloeien.

195-203.

Als *mettinen* waren ghesongen
Beide van ouden ende van jongen,
Die daer waren int covent,
Ende si weder waren ghewent
Opten dormter al ghemene
Bleef si inden *coer* allene,
Ende si sprac haer ghebede,
Alsi te voren *dicke* dede.

195-203.

Als de vroegdienst van ouden en jongen, die in 't klooster waren, afgeloopen was, en allen te samen wedergekeerd waren naar de slaapzaal, bleef zij alleen in 't koor en zeide hare gebeden op, zooals zij vroeger dikwijls deed.

302-306.

Die werelt hout so cleine trouwe,
Al hebbic mi ghekeert daer an;
Si *slacht* den *losen coman,*
Die vingherline van *formine*
Vercoept voer *guldine.*

302-306.

In de wereld, al is het waar, dat ik mij tot haar gewend heb, is zoo weinig trouw te vinden; zij gelijkt den bedrieglijken koopman die nagemaakte ringen voor echte verkoopt.

510-515.

Al droghic alle daghe een hare
Ende croper met van lande te lande
Over voete ende over hande,
Wullen, barvoet, sonder *scoen*
Nochtan en constic niet *ghedoen,*
Dat ic van sonden worde vri.

310-315.

Al droeg ik dagelijks een haren kleed en kroop er op handen en voeten meê van land tot land, al kleedde ik mij in ruwe pij en ging ik barvoets, nochtans kon ik niet bewerken, dat ik vrij werd van mijn zonden.

667-669.

Terwijl si lach in dit ghebede
Quam een *vaec* in al haer lede,
Ende si *waert in slape* sochte.

667-669.

Terwijl zij in dit gebed verzonken lag, viel haar een slaap op de leden, die haar zacht deed insluimeren.

681-685.

Al dijn *abijt vinstu* weder
Ligghen opten *outaer* neder
Wile, *covele* ende scoen
Moghedi coenlijc ane doen
Des danc hoeghelike Marien.

681-685.

Heel uw kloosterkleedij zult gij op het altaar zien liggen : hoofddoek, kap en schoenen kunt gij gerust aandoen. Breng Maria er uw hoogsten dank voor.

703-706.

Si seide : « God, gheweldich here,
En *ghehinct* den duvel nemmermere
Dat hi mi bringhe in mere verdriet
Dan mi nu es ghesciet.

703-706.

Almachtig God, sprak zij, sta den booze niet toe, dat hij mij ooit in meer verdriet storte dan mij thans is wedervaren.

954-961.

Al desghelike en wet God niet
Dat ghi leest ende vast;
Dat en helpt u niet een *bast*,
Hets al verloren *pine*
Dat ghi neemt *discipline*.
Ghi sijt in sonden soe versmoert
Dat God u heden niet en hoert
Boven in sijn rike.

954-961.

Zoo weet ook God niet, dat gij uw gebeden leest en vast; dat helpt u geen zier, gelijk het ook alles verloren moeite is, dat gij u kastijdt. Gij zijt in uw zonden zoo verzonken, dat God boven in zijn rijk u niet hoort.

Ere. — Eenre werd door assimilatie tot eere of ere.
Moet. — Optatief, moge.
Onnen. — Gunnen.
Ict. — Ic het.
Te pointe. — Fr. à point, juist (wij zeggen nog : iets is in de puntjes).
Te ludene. — De inf. der verba gaat uit op ene, als er een voorzetsel aan voorafgaat.
Ghereiden. — Gereed maken.
Ornament. — Ornamentum, versiersel.
Alt — Al het.
Covent. — Klooster.
Constu. — Praet. van connen met pers. voornw.
Als. — Alles.
Ronnen. — Praet. van rinnen; (zoo gewonnen, zoo *geronnen*).
Mettinen. — Matutinae — eerste gebeden der kloosterlingen, de vroegdienst. Nog over in « korte metten maken ».

Opten. — Op den.
Dormter. — Dormitorium, slaapzaal.
Coer. — Koor.
Dicke. — Dikwijls.
Slachten. — Met volg. dativ. gelijken.
Losen. — Loos, bedriegelijk, listig (de looze vos).
Coman. — Koopman, van daar ons komenij.

Formine. — Uit den samenhang blijkt, dat de bedoeling is « valsch goud ». Evenwel is de oorsprong van dit woord, dat een ápax legomenon is, niet duidelijk; misschien staat het in verband met forma of met ferrum.

Guldine. — (Evenals silverijn, enz.) de uitgang ijn van deze adject. is nog over in den uitgang en van ons gouden, zilveren.

Hare. — Haren kleed.
Wullen. — Ruwe pij.

Scoen. — Plur. van scoe. Onze meervoudsvorm « schoenen » is een stapelvorm; in het duitsch heet het enkelv. nog schüh.

Nochtan. — Wederkeerige assimilatie of wisselwerking, staat voor nog dan, het duitsche dennoch, ons nochtans. In althans zit het woord hand.

Ghedoen. — Bewerken, iets gedaan krijgen.
Vaec. — Slaperigheid.

Werden in slape. — Inslapen, evenals « in wake werden », ontwaken.

Abijt. — Het fr. habit, kleed.
Vinstu. — 2° praet. v. vinden met pron. pers.

Outaer. — Altaar; ou en al wisselen af, zooals blijkt uit houden naast halten, menigvoudig en mannichfaltig enz.

Wile. — Hoofddoek.
Covele. — Kap, keuvel.
Ghehinct. — Gehengen, toelaten.
Bast. — Iets van weinig beteel enis, 't helpt u geen zier.
Hets. — Het is.
Pine. — Moeite.
Discipline. — Tucht, kastijding.
Versmoert. — Bedolven, verzonken.

Grosthuizen (Noord-Nederland).

F. W. DRYVER.

HISTORISCHE INLEIDING

TOT DE

GERMAANSCHE EN NEDERLANDSCHE

TAALWETENSCHAP. (1)

X.

IN de voorgaande bladzijden werd in algemeene trekken de plaats afgebakend, die het Germaansch te midden der overige Indo-Europeesche talen inneemt. Thans zijn het de betrekkingen en verhoudingen, waarin de Germaansche talen onderling tot elkander staan, die onze aandacht vragen.

Als punt van uitgang nemen wij de reeds in n° III aangestipte indeeling in Oost- en Westgermaansch.

Deze groepeering, die ook door historische en ethnographische feiten gestaafd wordt, mag thans als algemeen geldend aangenomen worden. « De Germanen splitsen zich, naar Müllenhoff's gissing, in Oostgermanen (Vandiliërs) en Westgermanen (Sueven). Van de eersten zonderden zich de Skandinaviërs

(1) Zie *Belfort* bl. 87.

af. Onder de laatsten zijn de Irminonen (vgl. Tacitus *Germania II*) de oudsten; uit hun midden vertrokken in noordelijke richting naar zee de Ingaevonen, terwijl de Istaevonen naar den Rijn oprukten en al voortschrijdende de Kelten verdreven. Uit de laatstgenoemden, de *Istaevonen*, ontstonden later de Ripuarische en Salische Franken; tot de *Ingaevonen* behooren de Angelsaksen, de Oudsaksen en de Friezen, tot de *Irminonen* de Alemannen, de Zwaben, die den naam van den ouden Suevenstam behielden, en verder de Chatten, de Thuringers, de Langobarden en een gedeelte der Beieren ». (Wilhelm Scherer, *Zur Geschichte der deutschen Sprache*, bl. 7.)

Bijzonder merkwaardig zijn de vrij talrijke verschijnselen, die het Skandinavisch, het jongere lid der Oostgermaansche groep, dichter bij het Westgermaansch brengen dan bij het Gotisch, het oudste lid der Oostgermaansche groep.

Zoo gaat de I-E. *ē* in het Skandinavisch en het Westgermaansch beide over in *â*, terwijl het Gotisch de oorspronkelijke *ê* bewaart. Vgl. :

Oostgermaansch : Got. *jêr*, On. *ár*.

Westgermaansch : Ags. *geâr*, Os. *jâr*, Ohd. Mhd. *jâr*, Nhd. *Jahr*, Onfr. *jâr*, Nl. *jaar*.

De oorspronkelijke *z* blijft in het Got. bewaard of wordt *s*, terwijl in het Skandinavisch en het Westgermaansch *rhotacisme*, dit is verandering in *r* (Grieksch rho) valt waar te nemen. Vgl. :

Oostgermaansch : Got. *dius*, On. *dyr*.

Westgermaansch : Ags. *deór*, Os. *dior*, Ohd. *tior*, Mhd. Nhd. *Tier*, Nl. *dier* « animal ».

De oorspronkelijke verbinding *þl*, die in het Got. stand houdt, verschijnt in het Skandinavisch en Westgermaansch als *fl*. Vgl :

Oostgermaansch : Got. *þliuhan*, On. *flyja*.

Westgermaansch : Ags. *fleón*, Os. *fliohan*, Ohd. *fliohan*, Mhd. *vliehen*, Nhd. *fliehen*, Nl. *vlieden*.

Deze en andere overeenstemmingen, hoe belang-

rijk ook, zijn evenwel niet van dien aard, dat zij het feit eener betrekkelijke eenheid der Oostgermaansche (Gotisch en Skandinavisch) of het bestaan eener innige verwantschap tusschen de Westgermaansche talen twijfelachtig maken.

De meest in het oog springende verschijnselen, die tot het aannemen eener oostelijke afdeeling, uit de beide genoemde leden bestaande, aanleiding gegeven hebben, en wier getal tengevolge der nauwkeurige studie van de oudste runen voortdurend toeneemt, zijn de volgende :

1. De ontwikkeling der Urgermaansche *jj* en *ww* tot Got. On. *ggj* en *ggw*. Vgl :

Urgerm. *twajjê-n*.

Oostgermaansch : Got. *twaddjê* (oorspronkelijk *twaggiê*), On. *tveggja*.

Westgermaansch : Ohd. *zweio*, Ags. *twegra*. Os. *tweio* « van twee ».

Urgerm. *hawwan*.

Oostgermaansch : Got. **haggwan*, On. *hoggva*.

Westgermaansch : Ohd. *houwan*, Ags. *heáwan*, Os. *hauwan* « slaan »,

En verder : Got. *triggws* « getrouw », On. *tryggr*, daarentegen Ohd. *triuui*. Got. * *glaggwus* « juist », On. *glöggr*, Ohd. *glauuêr*.

2. Het behoud, met syncope der oorspronkelijke *a* nochtans, van den slotmedeklinker *s* in den nom. en gen. enkelvoud der zelfst. en bijv. naamwoorden en in den nom. en acc. meervoud van zelfst. naamwoorden. In het Skandinavisch is deze *s* echter door *r* vertegenwoordigd. Men vergelijke :

Nom. enk.

Got. *dags* (uit **dagaz*, Urg. **dago-z*), On. *dagr* ; — Ohd. *tag*, Ags. *daeg*, Os. Onfr. Nl. *dag* ;

Got. *hairdeis* (uit **herdiaz*, Urg. **herdio-z*) On *hirder* ; — Ohd. *hirti*, Ags. *hyrde*, Mnl. *herde* (Ons Nnl.

herder berust op eene latere afleiding door middel van het achtervoegsel — *âri;* Vgl. Mhd *hërtaêre*, Mnd. *herder*.)

Got. *skalks* (uit **skalkaz*, Urg. *skalko-z* « knecht », On. *skálkr;* — Ohd. *scalch*, Ags. *sceale*, Nl. (*maar*)-*schalk*.

Got. *aiþs* (uit **aiþaz*. Voorgerm. **oi-t-os*) On. *eiðr;* — Ohd. *eid*, Ags. *âþ*, Os. *êth*, Nl. *eed*.

Got. *siuks* (uit **siukaz*, Urg. *siuko-z*) On. *sjúkr;* — Ond. *sioh*, Ags. *seóc*, Os, *siok*, Nl. *ziek*.

Gen. enk.

Got. Sterke verbuiging : *dagis*, *haírdeis*, *waúrdis*, *gibôs*, *balgis*, *anstais*, *sunáus;* zwakke verbuiging : *gumins*, *haírtins*, *tuggôns*, *manageins;* (*brôþrs*).

Urn. Sterke verbuiging : *wulfs* (uit **wulfas*), *TanmarkaR* (uit *-*oR* voor *-*oz*), *hatidisdagR* « feestdag », *sunaR* « des zoons », [Oijsl. *fedr* (uit *fadriR)]. De overeenstemming met het Gotisch is hier slechts eene gedeeltelijke; ook is het in sommige gevallen nog altijd twijfelachtig, welke vorm als de oorspronkelijke beschouwd moet worden.

Ohd. Sterke verbuiging : *takes*, *hirtes*, *wortes*, *gebà*, *sunô;* zwakke verbuiging : *hanîn*, *herzîn*, *zungûn*, *managîn* (Nhd. *Menge*); (*bruoder*).

Os. sterke verbuiging : *dages -as*, *hirdies -eas -es*, *wordes -as*, *geba -e -u*, *gastes*, *anstes -i -ies eas*, *sunies -eas;* zwakke verbuiging : *gumen -an -on*, *tungun -on*, (*brôther*).

Nl. sterke verbuiging : *daags*, *woords*, *gave*, *zoons;* zwakke verbuiging : *haans*, *harten*, *tong;* (*broeders*). De Mnl. en Nnl. genitieven *haans*, *broeders* en dergelijke zijn jongere analogievormen, waarnaast in het Mnl. echter nog aangetroffen worden : gen. enk. *broeder*, *hanen* enz.

Nom. en acc. meerv.

Got. *mans* (uit **mannas*), *hanans* (uit **hananas*), *gibôs* (uit **gibôs*).

On. *medr* (zelden *mennr*), *hanar, giofar.*

Ohd. *man, hanon, gebu.*

Os. *man, hanun, geba.*

Nl. *man* (bv. « *tien man* »), *hanen, gaven.*

3. Het gemis van het achtervoegsel *-heid*, eigenlijk een zelfst. nw. en als zoodanig in het Got. voorkomende (*haidus* m. « aard, wijze »). Ook in het Ags. (*hâd* m.) evenals in het Ohd. en Mhd. (*heit* m. en v.) treedt dit woord nog zelfstandig op met de volgende beteekenissen : » stand, rang, geslacht, persoon, aard, wijze, eigenschap. »

Het ontbreken der werkwoorden :

a) Ohd. *bin*, Ags. *béam*, Os. *bium*, Onfr. *bim* en *bin*, Nl. ik ben.

b) Ohd. *tuon*, Ags. *dón*, Os. *dôn*, Onfr. *duon*, Nl. *doen.*

c) Ohd. *makkôn*. Ags. *macian*, Os. *makôn*, Nl. *maken.*

4. De uitgang *-t* in den tweeden persoon enk. van het sterke practeritum. waar het Westgermaansch de overeenkomstige optatiefvorm bezigt :

Got. *gaft, namt;* On. *gaft, namt, gekkt* « ivis ».

Ohd. *gâbi, nâmi*, (vgl. Got. opt. *gêbeis, nêmeis*);

Ags. *hête, bunde, hulpe, bude;*

Os. *midi, budi, bundi, wurdi, nâmi, quâdi, drôgi, felli, hriopi;*

Onfr. *faruurpe, gêvi, nâmi, fôri, sluogi, giengi.*

In het Mnl. reeds is deze oorspronkelijke Westgerm. *-i* (*-e*) verdwenen en naar analogie van den 2den p. enk. van het praesens, den optatief en van de zwakke vervoeging door *-s* vervangen, zoodat hier bv. de bovengemelde aan de Oudnederlandsche Psalmen ontleende vormen aldus luiden : *du verworp(e)s, gâves, nâmes, voer(e)s, sloeg(e)s, ghing(e)s.*

5. Het onverbogen blijven van de onbepaalde wijs, die in het Westgerm., als dat. van het Gerundium, aan verbuiging onderhevig is :

Got. *faran*, On. fara (uit **faran*);

Ohd. *zi faranne*, Ags. *tó faranne*, Os. *faranne;*

Onfr. *te helponi*, *te cumene*, *te etoni*, *te louponi;*

Mnl. *tè helpene*, *te comene*, *te etene*, *te lopene*.

Behalve door de zooeven, bij het opgeven der gemeenschappelijke karaktertrekken van het Oostgermaansch, aangeduide kenmerken, wordt de innige samenhang der talen van de Westgermaansche groep o. a. nog door het volgende gestaafd :

1. Het wegvallen der *ĭ*, waarop oorspronkelijk, na het verdwijnen der *s* (*z*) van den nom. en dat. enk. nom. meerv. enz., het woord eindigde. Men vergelijke :

Oostgermaansch : Got. *gasts* (Urg. **gasti-z*) On. *gastiR*.

Westgermaansch : Ohd. *gast*, (uit **gasti*), Ags. *gest*, Os. *gast*, Nl. *gast* (nom. enk.)

Oostgerm. Got. *baúrgs*, (Urg. *baurgi-z*).

Westgerm. Ohd. *burg*, Ags. *byrg*, Os. *burg*, Nl. *burg* (dat. enk).

Oostg. Got. *mans* (Urg. *manni-z*).

Westg. Ohd. *man*, Ags. *men*, Os. *man*, Nl. *man* (nom. meerv.)

Oostg. Got. *minz* (Urg. **minniz*).

Westg. Ohd. *min* (uit **minni*) Nl. *min* (bijwoordelijke comparatief).

2. De verkorting in den woorduitgang der oorspronkelijke tweeklanken *ai* en *au* tot *ĕ* en *ŏ*. Men vergelijke :

Oostgermaansch : Got. *gibái*, *anstái*. (Hier en verder stellen *ái* en *áu* de oude tweeklanken, *aí* en *aú* daarentegen de korte *e* en *o* voor).

Westgermaansch : Ohd. *gebe*, *anste;* Ags. *gife*, *ēste;*

Os. *gebe*, *anste;* Mnl. (*gâve*), (*g*)*onste*. dat. enk.

Got. *blindái*, Ohd. *plinte*, Ags. *blinde*, Os. Nl. *blinde* (nom. mv. van het sterk verbogen bijv. nw.)

Got. *biudai*, Ohd. *piote*, Ags. *bêode*, Os. *biode*, Nl. *biede* (3 p. enk. van het praesens optativi).

Got. *ahtáu*, On. *átta;* Ohd. *ahto;* Ags. *eahta* (uit **ahto*), Os. *ahto* en met verzwakking der *o* tot *e* : *ahte*, Mnl. *achte* (telwoord).

Got. *sunau*, Ohd. *suno*, Ags. *suno*, Os. *suno* en *suni*. Onf. *suni, waarnaast zeer goed (vgl. *fluode*, « aan den vloed », *frithe* « aan den vrede ») een vorm **sune* kan bestaan hebben. Mnl. *sone* « aan den zoon » (dat. enk.)

3. Het wegvallen door syncope in drie lettergrepige woorden van den middelsten korten klinker, meestal *ĭ*, wanneer de voorafgaande lettergreep lang en geäccentueerd was :

Oostgermaansch : Got. *hausida*, *sandida*, *sôkida:*

Westgermaansch : Ohd. *hôrta*, *santa*, *suotha;* Ags. *hyrde*, *sende*, *sôhte;* Os. *hôrda*, *sende*, *sôhta;* Mnl. *ik*, *hij hoorde*, *sende* en *sande*, *sochte*.

4. De zoogenaamde Westgermaansche *Konsonantendehnung*, dat is de versterkende, gemineerende invloed door de medeklinkers *j*, *w*, *r*, *l*, *n* en *m* op den voorafgaanden uitgeoefend. Men vergelijke o. a.

Got. *niujis* (uit **newjo-*); Ohd. *nîuwi* (uit **niwwi*) Ags. *nîwi*, Os. *niwi* en *niuwi*, Nl. *nieuw*.

Got. *akr-s*, On. *akr;* Ohd. *aechar*, Ags. *aecer* (voor **aeccer*), Os. *accar*, Nl. *akker*.

Got. *leitils*, On. *lítill;* Ohd. *luzzil*, As. *lytel* (uit **lyttel*, Eng. *little*), Os. *luttil*, Nl. *luttel*.

(*Wordt vervolgd.*) TH. STILLE.

SÂVITRÎ.

Bovenstaande titel is die van een der schoonste en vermaardste bijdichten uit het groote Indisch epos, het Mahâbhârata (1). De geschiedenis van Sâvitrî's wedervaren komt in het derde boek des dichts voor, in het *vanaparvan* namelijk, d. i. het boek of de zang des wouds (2), onder den eenigszins verbazenden titel van *Pativratâmâhâtmyaparvan* : « het boek der grootmoedige handelwijze van eene haren echtgenoot getrouwe gade. »

Voor de eerste maal in het Sanskrit door Fr. Bopp in 1829 uitgegeven (3), werd die legende als een der edelste voortbrengselen der Indische letterkunde bewonderd en geroemd, en welhaast maakten menigvuldige overzettingen en bewerkingen in bijna al de talen van Westelijk Europa haar ook voor de niet-Sanskritisten genietbaar. Zoo zien wij haar beurtelings in het Duitsch vertolkt, eerst door Bopp

---

(1) Men weet dat het *Mahâbhârata* het uitgebreidste der twee nationale heldendichten der Hindo's is. In zijn tegenwoordigen vorm bezingt het den bloedigen familiekrijg tusschen de Pân*d*avas en de Kauravas, twee verwante vorstenhuizen van Noordelijk Hindostan. De handeling echter wordt op ieder oogenblik onderbroken en in haren gang belemmerd door het overdreven getal uitweidingen en inlasschingen van allen aard, waarmede het oorspronkelijk opstel op verschillige tijdsafstanden verlengd en onkennelijk gemaakt werd. Thans is het verdeeld in achttien *parvanas* of zangen, van zeer ongelijke uitgestrektheid, samen ongeveer honderdduizend *çloka's* (dubbelverzen van zestien lettergrepen elk) tellend.

(2) *Vanaparvan*, lezingen (*adhyâya*) 292-299, v. 16619-16918 (in de uitgaaf van Calcutta, D. I, bl. 801-812).

(3) F. Bopp. — *Diluvium cum tribus aliis Mahâ-Bhârata praestantissimis episodiis. Fasciculus prior, quo continetur textus sanscritus.* Berolinae, 1829 (*Sâvitrî*, bl. 8-48).

zelven (1), dan door RÜCKERT (2), MERKEL (3), HÖFER (4), HOLTZMANN (5) en MEYER (6); in het Engelsch door GRIFFITH (7) en MUIR (8); in het Fransch door PAUTHIER (9) en EICCHOFF (10); in het Zweedsch door BERGSTEDT (11); in het Italiaansch door KERBAKER (12), en eindelijk in het Nederlandsch door ARNTZ (13). Men voege daar nog verschillige andere werken en verhandelingen bij, die het dicht

(1) F. BOPP. — *Die Sündflut, nebst drei anderen der wichtigste Episoden des Mahâ-Bhârata.* Berlijn, 1829 (*Sâvitrí*, bl. 11-70).

(2) F. RÜCKERT. — *Sawitri*, in de *Brahmanische Erzählungen*, Berlijn, 1838; later afzonderlijk, *ibid.*, 1866.

(3) J. MERKEL. — *Savitri, eine Indische Dichtung*, enz. Aschaffenburg, 1839.

(4) A. HÖFER. — *Sâwitrí die Gattentreue*, in zijne *Indische Gedichte in deutschen Nachbildungen* (Bd. II, bl. 77 *sqq.*). Leipzig, 1844.

(5) AD. HOLTZMANN. — *Sawitri, nebst andern kleineren Indischen Sagen*, Karlsruhe, 1845. — 2ᵉ uitgaaf in zijne *Indischen Sagen* (Bd. I, bl. 243-270), *ibid.*, 1854.

(6) E. MEYER. — *Sávitri, die Gattentreue. Eine Indische Erzahlung, aus dem Sanskrit übersetzt und erlautert* (in het *Morgenblatt für gebildete Leser*, 1854, nᵒ 16).

(7) R. GRIFFITH. — *Sávitri* (in zijne *Specimens of old Indian poetry, translated from the original sanskrit*), Londen, 1852.

(8) J. MUIR. — *The story of Sávitri, freely translated*, enz. Edimburg, 1880.

(9) M. PAUTHIER. — *Sávitrí, épisode du Mahábhárata, traduit, du sanscrit* (in *La Pleïade, recueil de légendes et de fabliaux*) Parijs, 1841. Zie over die vertaling in het *Zeitschrift d. Deutschen Morgenländischen Gesellsch.*, D. XLI (1887), bl. 746, eene nota van B. LIEBICH.

(10) F. G. EICCHOFF. — *Savitri* (gedeeltelijk vertaald in zijne *Poésie héroïque des Indiens*, enz., bl. 254-275), Parijs, 1860. — Die vertaling werd herdrukt in het nummer 83 van de *Nouvelle bibliothèque populaire*, te Parijs, bij *Gautier*, 1888.

(11) C. F. BERGSTEDT. — *Sávitri, en episod ur den Indiska Mahábhárata. Fran Sanskrit texten metriskt öfversatt jennte inledning och anmärkn.* Upsala, 1844.

(12) M. KERBAKER. — *Sávitri, episodio del Mahábhárata, recato in versi italiani.* Napels, 1875.

(13) J. ARNTZ. — *Savitri, eene Episode der Maha-Bharata, uit het Sanskrit vertaald en toegelicht.* (Gedrukt achteraan het werkje van F. HEYNEN. — *Blikken op Indië*, enz., bl. 245-305), Rotterdam, 1870.

Wij spreken niet van de volledige vertalingen van het *Mahábhárata*, waar ons bijdicht noodzakelijk in voorkomt. Slechts deze van PRATAP CHANDRA ROY (Calcutta, 1883 en volgende jaren, thans nog onvolledig) hebben wij benuttigd (*Vanaparvan*, 2ᵉ uitg., 1889, bl. 864-888).

in esthetisch opzicht beschouwden, of er het onderwerp van maakten voor vergelijkende studiën over soortgelijke gewrochten uit de klassieke oudheid (1).

Niettegenstaande die veelvuldige pogingen om Sâvitrî bij eenen zoo uitgebreiden kring mogelijk van lezers ingang te doen vinden, meenen wij dat dit gedicht, in Vlaamsch België althans, nog daaromtrent onbekend bleef. Wellicht zelfs zullen voor meer dan één onzer lezers deze bladzijden voor eene allereerste kennismaking ermede mogen gelden; en daarom hopen wij dat onderhavige bewerking hun niet onwelkom zijn zal.

Wij bepalen ons met hun eene vertaling te leveren, die zoo getrouw mogelijk uit het Sanskrit werd overgebracht. Nochtans om hun den tekst verstaanbaar te maken, zoo zij met de aloude geschiedenis, den godsdienstigen en maatschappelijken toestand van Hindostan niet bekend mochten zijn, waren wij wel verplicht sommige plaatsen met eene aanteekening toe te lichten (2).

Alvorens het woord aan den Indischen verteller af te staan, zij het ons vergund in een paar regels de aanleiding en de strekking van zijn verhaal te doen kennen.

De *Pând*ava*s*, de vijf zonen van koning Pâ*nd*u, den bleeke — namelijk Yudhish*th*ira, Bhîma, Arjuna, Nakula en Sahadeva, — hebben door het dobbelspel hun rijk verloren, en zijn verplicht Indraprastha (omtrent het tegenw. Delhi), waar de oudste van hen, Yudhish*th*ira, heerschte, te verlaten, om gedurende twaalf jaar lang in het *Kâmyaka*-woud als boetelingen te vertoeven. Daar leiden zij een zeer avontuurlijk leven, trekken van het eene gewest naar het andere, en ontvangen er dikwijls bezoek van vrome en geleerde Brâh-

(1) Zoo, o. a. A. DITANDY. — *Parallèle d'un épisode de l'ancienne poésie indienne avec les poèmes classiques de l'antiquité*, Parijs, 1856. — *Vgl.* in dit opzicht het daarboven aangehaalde werk van M. KERBAKER. *Vgl.* nog: F. NÈVE. — *Epoques littéraires de l'Inde*, Brussel-Parijs, 1883; *Mej.* CL. BADER. — *La femme dans l'Inde antique*, Parijs, 1864; PH. SOUPÉ. — *Etudes sur la littérature sanscrite*, Parijs, 1877, enz.

(2) Voor onze vertaling volgden wij den tekst der Calcutta uitgave (D. I. 1834), terwijl wij ook de uitgaven van BOPP (Berlijn, 1829), W. GEIGER (München, 1888) en H. C. KELLNER (Leipzig, 1888) voor ons hadden liggen. Lees over KELLNER'S *Sâvitrî* de bemerkingen van WINTERNITZ in het *Wiener Zeitschr. f. d. Kunde d. Morgenlandes*, III, (1889), bl. 108-110.

manen, die hun tot tijdkorting, eene reeks stichtende verhalen uit vroegere tijden vertellen. Nu, het gebeurde eensdaags dat, terwijl zij ter jacht waren getogen en Draupadî, hunne gemeene echtgenoote (1). alleen hadden gelaten, deze door Jayadratha, den vorst der *Sindhu*'s (2), die van een groot gevolg vergezeld toevallig door de streek trok, met geweld werd weggevoerd. Gelukkig kon Bhîma den schaker nog inhalen en Draupadî bevrijden. Mârka*nd*eya, een vermaarde r*shi* of wijze, die toen juist bij de vijf broeders aankwam, vertelt hun daarop dat vroeger ook dergelijke gewelddaden gepleegd werden, en als voorbeeld daarvan, haalt hij de lotgevallen van Sîtâ en hare schaking door Râva*n*a aan (*vanaparvan*, *çl.* 15872-16601), lotgevallen die gedeeltelijk de stof leverden voor het *Râmâyana*-dicht (3). Wanneer hij geëindigd heeft, vraagt Yudhish*th*ira of « er ooit zulk eene vrouw was, of men ooit van zulk eene gehoord heeft aan haar (*scil.* Draupâdî) gelijk, en die in zoo hooge mate onbreekbare trouw en gehechtheid toonde? » Het antwoord dat de wijze Mârka*nd*eya op die vraag geeft, is de geschiedenis van Sâvitrî, de edele dochter van vorst Açvapati.

Echter « de strekking van den verhaler en van het verhaal zelf komen niet volkomen met malkaar overeen. Markandeyas toch wil slechts een voorbeeld van uitstekende trouw vermelden, terwijl de episode verder reikt, en de voortreffelijke plaats op den voorgrond stelt, welke de vrouw

(1) Draupadî was de dochter van Drupada, den vorst der *Pâncâla*'s, een volksstam van Midden Hindostan (*Madhyadeça*), tusschen den Ganges en de Yamuna. — In het *âdiparvan* (= het eerste boek) wordt ons verhaald hoe de Pân*d*avas bij haar *svayamvara*, d. i. zelfkeus van een echtgenoot, om hare hand dongen, en Arjuna door haar werd uitverkoren. Verder hoe zij, om wille van een onbedacht, zonder bepaald inzicht uitgesproken bevel harer schoonmoeder Kuntî, insgelijks de gade van Arjuna's vier broeders werd. Het is wel degelijk een tafereel van veelmannerij dat de dichter ons gedurende den loop van zijn epos ophangt; dat er de zedelijke waarde zijner heldin niet bij wint, hoeft wel niet aangemerkt. Zie A. HOLTZMANN. — *Ueber das alte Indischs epos*, Durlach, 1881, bl. 5 en 19, aanm. 27; en de aldaar aangeduide bronnen.

(2) De *Sindhu's* waren een volk uit de West-Indië, op de oevers van den Sindhu (=Indus) in het *Pancanada* woonachtig (het hedend. Penjab). *Cfr.* LASSEN. *t-a-pl.* I. bl. 822.

(3) Het tafereel van Sîtâ's oplichting staat in het derde boek *Aranyakânda*, d. i. de zang des wouds, (lez. LV en volg.) van het *Râmâyana* beschreven.

in het huisgezin en in de maatschappij vermag te bekleeden, zoodat zij alleen soms in staat is meer heils te verschaffen aan hare familie en aan gansch een volk dan een tal van helden... Deze waarheid wordt door gansch de episode, zooals zij daar ligt, met onmiskenbare duidelijkheid in het licht gesteld en met kracht aangedrongen » (1).

Het verhaal van Sâvitrî's lotgevallen is gewis een der oudste sagen van Hindostan, en werd, ongeveer in denzelfden vorm waarin het onder het volk verspreid was toen de oorspronkelijke dichter van het Mahâbhârata zijn epos samenstelde, door hem er in opgenomen. Buiten dat het eenvoudige grondplan, de ongestoorde ontwikkeling der gebeurtenissen en het ongekunstelde van den stijl op die legende een stempel van hooge oudheid drukken, treft men er bijzonderheden in aan, die haar tot op het Indisch helden tijdperk doen opklimmen (2). Men moet nochtans opmerken dat, wanneer reeds de episode in het Mahâbhârata was ingelascht, een tweede dichter haar herwerkte. « De eerste dichter bezigde haar slechts als een treffend voorbeeld van getrouwheid, terwijl de tweede haar uitwerkte tot een krachtig protest tegen de hand over hand toenemende geringschatting en verlaging der vrouw, en met haar het betoog leverde voor zijne telkens krachtig en klaar uitgesproken stelling : dat éene vrouw alleen meer deugd kan bezitten en meer heils kan stichten dan vele mannen » (3).

Wat daar ook van zijn moge, wat wijzigingen de tekst onzes dichts ondergaan hebbe alvorens hij in zijnen tegenwoordigen vorm tot ons kwam, hoeft hier niet verder onderzocht. Stellig is het, dat ten allen tijde die sage in hoog aanzien bij de Hindo's stond, en zij de heldin ervan niet genoeg konden bewonderen (4). « Sâvitrî, zegt KELLNER, die haren echtgenoot tot in den dood volgt, en hem door haar innig

(1) HEYNEN. — *Blikken op Indië*, Rotterdam, 1870, bl. 237-238.

(2) Zoo o. a. de beschrijving van Sâvitrî's *svayamvara* (zang I, *çl.* 30). Zooals de verteller ons daar de zaken uitlegt konden zij slechts geschieden op een tijdstip waarop de vrouw een zeer verheven rang in de maatschappij bekleedde, en de grootste achting genoot. *Manu's* wetboeken kennen reeds den aldaar aangeduiden vorm van het *svayamvara* niet meer (*Cfr.* zang I, aanteekening 20).

(3) HEYNEN, *op. cit.* bl. 238-239. *Cfr.* zangen V en VI.

(4) Zie het boek van BAB CHUNDER BOSE : *The Indoos as they are*, Calcutta, 1881.

gebed, door haar krachtig prijzen en loven terugbekomt, werd het ideaal der Indische vrouw. Hare gedachtenis bleef tot den huidigen dage toe levendig in het hart des Indischen volks bewaard; heden nog bidden de Indische vrouwen een gebed, waarin zij de grondlijnen van Sâvitrî's geschiedenis, naar het verhaal van het Mahâbhârata opzeggen, en dan haren echtgenoot hulde bewijzen met een bloemenkrans op zijn hoofd te plaatsen, welriekend sandelhout te branden, terwijl zij hem zijne geliefkoosde spijzen opdienen » (1).

Hiermede denken wij den lezer voldoende ingelicht om thans met het verhaal van den Indischen verteller aan te vangen (2).

I.

*Màrka*nd*eya sprak* : — Verneem, o vorst Yudhish*th*ira, het hoogst gelukkig lot van edele vrouwen, gelijk dit was, hetwelk der koningsdochter Sâvitrî ten deele viel.

Er leefde te Madra (1) een deugdzaam koning, nauwgezet zijn plicht vervullend, vroom, voor de hulpbehoevenden een toevluchtsoord, aan zijn woord getrouw en zijne zinnen beteugelend. Den goden offerde hij; mildadig was hij, rechtvaardig en door stedelingen en buitenlieden bemind.

---

(1) KELLNER. *Sâvitrî*, bl. 147.

(2) Ziehier een overzicht der in ons dicht voorkomende verssoorten.

A) — Het meest gebruikte vers is het *çloka* of *anush*t*ubh*, het episch metrum der Hindo's. Het bestaat uit eene dubbele rij van zestien lettergrepen elk. Het schema van ieder halfvers is :

⏓ ⏓ ⏓ ⏑̄ | ⏑ — — ⏓ ‖ ⏓ ⏓ ⏓ ⏓ | ⏑ — ⏑ ⏓

B) — In zang III, 9, 10; in Sâvitrî's gesprek met Yama, zang V, 25-33; 36-40; 43-45; 50-53, en in zang VI, 43, 44 wordt een der verscheidenheden van het *jagatî*-metrum gebezigd, het *vamçasthabila* namelijk, bestaande uit vier rijen van ieder twaalf lettergrepen. Schema :

⏑ — ⏑ — | — ⏑ ⏑ — | ⏑ — ⏑ ⏓ ‖

C) — Eindelijk in zang V, 23, 24, 46, 47 treft men het *upendravajá* aan, een der verscheidenheden van het *trish*t*ubh* vers. Gelijk het voorgaande, bestaat het uit vier versrijen, maar elk van elf lettergrepen. Het schema ervan is :

⏑ — ⏑ — | — ⏑ ⏑ — | ⏑ — ⏓ ‖

(1) De *Madra's* waren een volksstam in het N.-W. van Hindostan gevestigd, in het *Penjab* namelijk, ten W. van den *Irávatí*-stroom. Zie WILSON, *Works*, *ed.* HALL, II, bl. 299, n. 2.

Açvapati (2) heette deze koning, wien het heil van alle schepselen verheugde. Alhoewel kinderloos (3) droeg hij gelaten zijn lot; hij sprak niets dan waarheid en beteugelde zijne zinnen. Op reeds gevordenden ouderdom begon hij boete te plegen. Om nakroost te mogen opkweeken volgde hij eene strenge levenswijze : hij bepaalde bij het etensuur de maat van zijn voedsel, leefde kuisch, bedwong zijne zinnen, en, o beste der koningen, droeg tallooze offers aan Sâvitrî (4) op. Slechts om den derden dag at hij een weinig voedsel.

Achttien jaar bleef hij dien regel met volharding navolgen. Wanneer het achttiende jaar ten einde was geloopen, was Sâvitrî voldaan. Toen verscheen zij, o Vorst! in al hare schoonheid aan dien koning, met zichtbaren lijve vreugdevol uit het vuuroffer stijgend. Zij wilde zijne wenschen vervullen, en sprak aldus tot den heerscher der aarde :

Sâvitrî sprak : — « O koning! ik ben tevreden over u, om uw rein leven, uwe onthouding en uwe kastijdingen, om de hulde mij door u uit ganscher harte bewezen. Daarom, o Açvapati, koning der Madra's, kies eene gunst, welkdanige ook; doch overtreed, in geen geval, de voorschriften der wetten ».

---

(2) *Açvapati* beteekent paardenbeheerscher, volmaakt ruiter. Het is een in de Sanskrit werken meermaals voorkomende eigennaam.

(3) Kinderloos blijven en kinderloos sterven achtte de Hindo voor een der zwaarste rampen die hem treffen konden. Bovenal wenschte hij een mannelijken telg achter te laten, die, na het overlijden zijns vaders, de plichten jegens de afgestorvenen, het *çraddha* of het doodenoffer, volbrengen zou. Van het verrichten dier *çraddha*-plechtigheden hing toch, meenden de Indiërs, zoo zeer het heil der *pitaras*, d. i. hunner ontslapen voorouders af, dat dezer gang (*gati*) naar de hemelen versperd blijft, zoo hun de verschuldigde offers niet gebracht werden (*Cf. Manu's* Wetb. IV, 25). Ook zien wij dikwijls in de gewrochten der Indische dichters hunne helden zware boetplegingen en lijfkastijdingen plegen om nakroost te bekomen; zoo, o. a. Daçaratha in het *âdikânda* of eerste boek van het *Râmâyana* (*cf.* het BELFORT, 1889, D. II, bl. 282-283).

(4) De hier vermelde Sâvitrî schijnt die godin te zijn, welke de Indische godenleer ons als een uitvloeisel van Brahmâ afschildert. Tevens is zij dezes echtgenoote en de verpersoonlijking der voortbrengende natuurkracht, de godin der gelukkige geboorten en als dusdanig eenigszins aan de Grieksche Εἰλείθυια gelijk. — Sommigen meenen dat hier Çiva's gemalin bedoeld wordt, die thans nog onder de benaming van *Durga-Sâvitrî* door talrijke aanklevers vereerd wordt. Anderen nog denken dat er spraak is van de zon, Savitr (?) In den tekst staat dat Açvapati honderdduizend (*çatasahasram*) offers aan Sâvitrî opdroeg.

Açvapati antwoordde : — « Door mijne begeerte om kroost te verkrijgen werd met een deugdzaam inzicht dit boetewerk volbracht. Mochten mij, o godin! vele zonen geboren worden die mijn geslacht doen voortbloeien! Vermits gij over mij voldaan zijt, o goddelijke! dien wensch uit ik; « want nakroost verwerven is een strenge plicht », leeren mij de tweemaal-geborenen » (5).

Sâvitrî sprak : — « Vroeger reeds heb ik, o Vorst, met dit uw verlangen bekend, uwen wensch om een zoon te verkrijgen den Oppervader voorgedragen. Door *Svayambhû*'s (6) gunst zal u weldra eene dochter, in schoonheid aan de maan gelijk (7), geboren worden. Dat gij daarop hoegenaamd niet wederspreket! (8) Door de gunst van den Alvader vermeld ik, blijde, u dit ».

De vorst antwoordde toestemmend : « het zij aldus! » en tevens bad hij : « moge het spoedig geschieden! » Toen Sâvitrî verdwenen was ging de heerscher naar zijne stad terug; de held woonde in zijn rijk, en beschermde zijne onderdanen volgens recht en plicht.

Kort daarna verwekte de zijnen beloften getrouwe vorst eene spruit bij zijne eerste, deugdzame echtgenoote Mâlavî (9).

---

(5) Ss. *dvijâtayah*. — Den titel van *dvijâti*, *dvija*, dragen de leden der drie hoogste kasten (de *Brâhmanen* of priesters, de *Kshatriya's* of krijgers en de *Vaiçya's* of landbouwers en handelaars); hier echter worden meer in het bijzonder de Brâhmanen beteekend. Zij genieten het voorrecht het *yajnopavîta* (= het heilige lint) over den linker schouder te dragen; het plechtig aannemen van dit lint, het *upanayana* geldt voor hunne « tweede geboorte » (*Manu*, II, 36, enz.). *Cf.* BARTH, *Les religions de l'Inde*, Parijs, 1879, bl. 35.

(6) *Pitâmaha*, de groote vader of oppervader en *Svayambhû* = die door zich zelven bestaat, zijn bijnamen van Brahmâ, de opperste godheid der Hindo's.

(7) Men zal de vergelijking van den dichter beter begrijpen, wanneer men nadenkt dat in warme streken als Hindostan, de maan met ongemeenen glans aan den hemel praalt. Zij wordt er aanzien voor het toonbeeld van al wat schoon en aangenaam is.

(8) « Dat Asvapatis hier geene bedenkingen mocht maken hangt innig samen met het plan des dichters. Bedenkt men toch dat hij vele zonen vroeg, en dat bovendien, gelijk een Indisch spreekwoord luidt, *eene dochter slechts last was*, dan bevatte Savitri's toespraak voor hem eene teleurstelling. Later, wel is waar, blijkt het dat met Savitri's geboorte zijne stoutste verwachtingen overtroffen wierden; doch hoe dit geschieden zou, kon hem thans niet worden medegedeeld. (J. ARNTZ, *l. a. pl.* bl. 284, aanteek. 9).

(9) Ss. *jyeshthayâm* = de oudste d. i. hier de *eerste* gemalin van Açvapati. Men weet dat de Indische wetten de veelwijverij toelaten (*Manu* IX, 85). De eerst gehuwde echtgenoote geniet nochtans bijzondere voorrechten.

En, o beste der afstammelingen van Bharata (10)! die spruit der koningsdochter Mâlavî wies in haren schoot als de maan in den helderen hemel. Wanneer de tijd verstreken was, baarde zij eene dochter, eene lotos-oogige (11), en vol vreugde volbracht de beste der vorsten de geboorteplechtigheden (12). Door de blijde Sâvitrî, die hij door het vuuroffer vereerd had, was zij geschonken; *Sâvitrî* noemden haar daarom de priesters en insgelijks haar vader. Schoon als *Çrî* (13) wies de vorstendochter op, en met den tijd bereikte zij de huwbaarheid (14). Al de lieden die deze welgevormde maagd, met hare breede heupen, schoon als een gouden godenbeeld, zagen, dachten : « Gewis, het is eene godendochter! » En niemand was er die de lotosbladoogige (15), de door hare schoonheid schitterende, tot vrouw begeeren dorst; hare schoonheid wederhield allen.

---

(10) Ss. *bharatarshabha*. Dit *epitheton* richt de verteller tot zijn toehoorder, Yudhish*thi*ra. Eigenlijk beteekent het : stier van het Bharata-geslacht. — Bharata is de naam van den stamvader der Bhârata's, het aloude geslacht waaruit Yudhish*thi*ra en zijne vier broeders sproten. De Bhârata's vormden een machtigen stam, die het N.-W. van Hindostan overweldigde en er een bloeiend rijk stichtte met *Hastinâpura* (= de stad der Olifanten) tot hoofdplaats.

(11) Ss. *râjîvalocanam* = blauwe-lotos-oogige. Men treft witte, roode en blauwe lotossen aan. *Cfr.* verder de aant. 15.

(12) De geboorteplechtigheden waren slechts bij de geboorte van eenen zoon voorgeschreven; doch, zooals men heeft aangemerkt, « konden zij, bij een kind van zegening, zooals hier, moeielijk achterwege blijven » (ARNTZ, *l. c.* bl. 285, aanteek. 12). Die plichtplegingen bestaan in eindelooze gebedsformulieren en ceremonieën (*cfr. Manu*, II, 29, *sqq.*), waartusschen o. a. het *jâtakarman*, d. i. het aan den nieuwgeborenen ingeven, bij middel van een gouden lepel, van gesmolten boter met honig gemengd. Op den tienden of twaalfden dag gaf men het kind zijn naam (*nâmakarman*).

(13) *Çrî* of *Lakshmî* de gemalin van god *Vishnu*, was de godin van voorspoed en schoonheid. Even als de Grieksche Ἀφροδίτη werd zij uit het schuim der golven geboren; dit gebeurde toen de *Sura*'s en de *Asura's* de wateren des Oceaans omroerden om er het *amrta*, den drank der onsterfelijkheid, uit te brouwen (*Mahâbh. — Adiparvan*, v. 1103-1188). *Çrî* wordt verbeeld geel van kleur, op eene waterlie gezeten, met een lotosstengel in de rechter- en een halssieraad in de linkerhand.

(14) De Indische wetgever bepaalt dat een meisje tusschen haar achtste en elfste jaar moet verloofd worden. Geschiedt het niet binnen dien vastgestelden tijd, dan vermaant hij haar, zelve een echtgenoot te kiezen (*Manu*, IX, 89-92).

(15) Het oorspronkelijk luidt : *padmapalâçâkshîm*. — Men kan vertalen, zooals wij doen : *met oogen als een lotos-blad*, d. i. schoon, schitterend als een lotosblad. De bladen der tropische waterlelie (het *nelumbium speciosum* der kruidkundigen) zijn inderdaad zeer schoon,

Op zekeren plechtigen feestdag, na gevast te hebben, haar hoofd gebaad, de huisgoden bezocht en aan Agni (16) geofferd, dit alles volgens de voorschriften [der heilige boeken] (17) bad zij de Brâhmanen hunnen zegen uit te spreken. Daarna nam zij de offerbloemen en ging, aan *Çrî* in schoonheid gelijk, bij haren welgezinden, doorluchtigen vader. Zij omhelsde zijne voeten (18), bood hem de bloemen aan (19), en bleef met saamgevouwen handen (20) in de nabijheid van den vorst staan, zij, de reizige maagd met hare schoone heupen. Toen de koning zijne dochter zag staan, in den bloei der jeugd, als eene godin zoo schoon, en nog door niemand ten huwelijk gevraagd, werd hij bedroefd :

De vorst sprak : — « Dochter, de tijd om u uit te huwen is daar, doch niemand vraagt mij uwe hand. Ga dan zelve u een echtgenoot uitkiezen, aan u door zijne deugden gelijk. En wanneer gij een man zult verkozen hebben, toon hem mij, dan zal ik, na rijpen overleg, u met hem verbinden. Zoo kies volgens vrijen keus (21)! — Doch luister

---

van daaromtrent cirkelronden vorm en niet zelden van buitengewonen omvang. Ongetwijfeld slaat de vergelijking hier op den glans, niet op de grootte ervan. — Het *compositum* kan echter evenwel : *met oogen als de* padma *en de* palâça *beteekenen*, d. i. schoon als de *padma* en de *palâça*, twee gewassen die uitmunten door de kleurenpracht hunner bloemen.

(16) Agni is de god des vuurs.

(17) De gewijde boeken der Hindo's schrijven ontelbare godsdienstoefeningen voor (offers, baden, zuiveringen, enz.), waarvan de eene dagelijks, de andere op bepaalde tijdstippen moeten verricht worden. Lees : A. Bourquin. — *Brahmakarma ou les rites sacrés des Brahmanes* (tekst, vertaling en aanteek.) en zijn *Dharmasindhu, océan des rites religieux* (uit het Engelsch door L. de Milloué vertaald), beide in de *Ann. du Musée Guimet*, D. VII, Parijs, 1884.

(18) Ss. *abhivâdya pâdau* = zijne voeten gevat hebbend; eene zeer eerbiedige wijze van groeten.

(19) Bloemen, waar men bij het offeren aan eene godheid gebruik van gemaakt had, werden aanzien als daardoor eene buitengewone kracht bekomen te hebben; daarom deelde ze men als heilaanbrengende geschenken aan huisgenooten en vrienden uit.

(20) Ss. *krtânjalis* = het *anjali* gemaakt hebbende. Het *anjali* is eene bijzondere wijze van groeten, wanneer men aan hooggeplaatste personen achting of eer bewijzen wil. Het bestaat hierin, dat men beide handen zóo te samen voegt, dat zij eene holte vormen, als verlangde men daarin iets te ontvangen, en die dan ter hoogte van het voorhoofd geheven houdt.

(21) Het *svayamvara*, d. i. de zelfkeus eens echtgenoots, is een

nu, liefelijke, naar dit mijn woord; luister wat ik hoorde voorlezen uit de voorschriften der wet, wat mij geleerd werd door de tweemaal-geborenen :

« Berisping verdient de vader die zijne dochter niet uithuwt; berisping de echtgenoot die den echtplicht niet vervult; berisping de zoon die, na zijns vaders dood, zijne moeder niet bijstaat (22). »

Nu gij mijn woord gehoord hebt, haast u een echtgenoot te zoeken; draag zorg dat ik van de goden geene berisping verdiene! »

Na aldus tot zijne dochter en tot zijne grijze raadsheeren gesproken te hebben, bereidde hij haar een gevolg, en zette haar tot spoed aan. « Vertrek! » sprak hij. En zij, het vrome meisje, na de voeten haars vaders omhelsd te hebben, ging gansch beschaamd heen, zijn woord ter harte nemend. Zij besteeg een gouden wagen, en omringd van grijze raadslieden bezocht zij de aangename wouden waar de koninklijke wijzen (23) boete pleegden. Daar boog

---

van nit Indië's vroegste tijden dagteekenende huwelijksvorm, en die met duidelijke voorliefde zeer dikwijls door de *kshattriya*-kaste toegepast werd. Wanneer zij den vereischten leeftijd bereikt hadden, mochten de dochters der *kshattriya's* haren vader vragen de jongelingen van hare kaste bijeen te roepen opdat zij tusschen hen, naar vrije keuze, eenen echtgenoot zouden uitkiezen. Het *svayamvara* werd met grooten luister en pracht gevierd; meestal besliste een wedstrijd wie tusschen de aanzoekers de uitverkorene, de *anurûpa*, werd. Als voorbeelden noemen wij, in het *Râmâyana*, Sîtâ's zelfkeus (*âdikânda*, LXX; *cf.* het BELFORT, 1889, D. II, bl. 386); in het *Mahâbh.* die van Draupadî, Kuntî, Damayantî, enz. — Bemerkenswaard is het, dat alhier Sâvitrî zelve haren bruidegom gaat opzoeken. Nu, dit juist is een bewijs, zooals wij hooger aanduidden, dat de onderhavige sage van alouden oorsprong moet zijn. Overigens, gelijk terecht ARNTZ (*t. a. pl.* bl. 286, aant. 18) aanmerkt, wordt « in deze episode der heldin eene hoogere mate van kieschheid toegeschreven dan elders geschiedt. Immers zij doet in achtbare omgeving eene vrome bedevaart », en haar diepe godsdienstzin en kloeke deugd drijven ze daarheen, waar zij ongetwijfeld een goeden keus doen zal. Inlichtingen over den toestand der vrouwen bij de *kshattriya's* vindt men bij HOPKINS. — *The social and military position of the ruling caste in ancient India* (in het *Journal of the Amer. Orient. Society*, XIV, 1889), § V, bl. 330 *sqq*.

(22) Citaat uit *Manu*, IX, 4.

(23) De *Rajarshi's* of koninklijke wijzen (*rshi's*) zijn vorsten die de wereld, hetzij tijdelijk, hetzij voor eeuwig, hebben vaarwel gezegd, en in de wouden gingen wonen om er het strenge leven der boetelingen (*tapasvinas*) te slijten. Vorsten, die op eene of andere wijze hunnen troon verloren of er vrijwillig afstand van deden, namen gewoonlijk die levenswijze aan. *Cf.* verder zang II, aant. 7.

zij voor de eerbiedwaardige ouderlingen, en bezocht beurtelings de geheele rij der bosschen. Bij de *tîrtha's* (50) deelde de koningsdochter hare schatten aan de waardigste Brâhmanen uit, en trok van het eene gewest naar het andere.

II.

Mârkandeya sprak : — Eensdaags, o Bharata! was de heerscher der Madra's met Nârada (1), die hem bezoek kwam brengen, te midden der vorstelijke zaal gezeten en met hem in gesprek, toen juist Sâvitrî, na de *tîrtha's* en de *âçrama's* (2) bezocht te hebben, met haar gevolg in haars vaders paleis terugkeerde. Zoodra de voortreffelijke haren vader in Nârada's gezelschap ontwaard had, groette zij beiden, hunne voeten vattend.

Nârada sprak : — « Werwaarts ging uwe dochter? Waarom, o vorst, ging zij heen? Waarom schenkt gij deze maagd geenen jongeling tot echtgenoote?

Acvapati sprak : — « Juist met dit inzicht [om een echtgenoot te zoeken] werd zij uitgezonden, en nu pas keert zij terug. Verneem van haar, o *devarshi* (3)! wien zij tot echtgenoot verkoos. »

---

(50) *Trítha's* zijn heilige badplaatsen bij rivieren, beken, vijvers of bronnen, aan de waters derwelke bovennatuurlijke hoedanigheden worden toegeschreven, o. a. om de zonden uit te wisschen. In bijzondere achting stonden die, welke aan het samenstroomen van twee waterloopen gelegen waren (*prayága's*). *Vgl.* LASSEN, *op. cit.* I, bl. 585, *sqq.*

(1) Nârada wordt voor een van Brahmâ's zeven zonen (*Brahmarshi, prajápati*) aanzien. Het verleden, het tegenwoordige en de toekomst zijn hem bekend. Evenals de Grieksche Ἑρμῆς treedt hij dikwijls als middelaar tusschen de goden en het menschdom op. Op tallooze plaatsen zien wij hem in het *Mahábh.* eene dergelijke rol spelen. Men schrijft hem ook de uitvinding der Indische lier (*viná*) toe, alsmede het opstellen van het wetboek dat zijn naam draagt (*Nâradasmrti*).

(2) Het *áçrama*, waar het Nederl. ons geene gepaste vertaling van schijnt te leveren (*Cfr.* ARNTZ, *l. c.* bl. 291, aant. 40) is het verblijf der Indische boetelingen; zij wonen er, hetzij alleen, hetzij met hunne familieleden of hunne leerlingen, wier getalsterkte soms aanzienlijk is. Doorgaans bestaat het uit eene hut, binnen eene afgesloten omheining gebouwd, met boomgaard, tuin, diergaarde, enz. daarnevens.

(3) *Devarshi* beteekent goddelijke Wijze of Heilige. *Cfr.* verder de aanteek. 7.

Zij, de schoone, door haars vaders « leg alles breedvoerig uit! » aangespoord, zegde, na hem aanhoord te hebben :

Sâvitrî sprak : — « Er regeerde te Câlva (4) een de wetten nalevend *Kshattriya* (5), een heerscher der aarde, Dyumatsena (6) genaamd. Op lateren leeftijd werd hij blind. Tewijl hij van het licht der oogen beroofd was werd dien kloeken vorst een zoon geboren; insgelijks werd hem gedurende zijne blindheid zijn rijk door een naburigen vorst — zijn vijand van over ouds — ontweldigd. Met zijn jongen zoon en zijne gemalin toog hij naar het woud, waar hij boetvaardigheid oefent en zijn leven in verstervingen slijt (7). Zijn zoon, op den troon geboren en in het boetelingen-woud opgegroeid, Satyavat, was mij welgevallig. Hij zij mijn echtgenoot! Hem heb ik verkozen! »

Nârada sprak : — « Wee, wee! Een groote misslag. o vorst, beging Sâvitrî door dezen Satyavat te kiezen. Waarheid spreekt zijn vader, waarheid spreekt zijne moeder; daarom noemden hem de Brâhmanen Satyavat (8). Kind nog had hij de

(4) De *Câlva*'s waren een volksstam uit het Penjab, en met de Madra's in nauwe betrekking. Een hunner koningen speelt een aanzienlijke rol in het *Mahâbh. Cfr.* LASSEN, *loc. cit.* (I, bl. 613 *sqq*).

(5) De *Kshattriya*'s, eigenlijk « heerschers, afstammelingen van heerschende vorstenhuizen of tot den adelstand behoorend » maken de tweede hoogste kaste der Hindo's uit. Tusschen hen en de Brâhmanen rezen meermaals bloedige geschillen, waar het *Mahâbh.* ons op meer dan eene plaats sporen van overlaat. *Cfr.* MUIR, *Sanskrit texts*, I, 151-174.

(6) Dyumatsena beteekent zooveel als « de glansrijke ».

(7) Het boete plegen bestaat, volgens de opvatting der Hindo's, in zooveel mogelijk zich van allen zinnelijken wellust te onthouden, te vasten, een tijd lang in eene pijnlijke lichaamshouding te volharden (bijv. onbeweeglijk op den top van den grooten teen blijven staan, de oogen onafgewend op één bepaald punt gericht houden, de armen hemelwaarts geheven, enz.), verzonken te leven in allerlei godsdienstige en wijsgeerige beschouwingen, onophoudelijk sommige heilig geachte *mantra's* (gebedsformulieren) op te zeggen en te herhalen, enz. Door die verschillende middelen zoekt de *tapasvin* (= boeteling) het betrachte doel te bereiken, het volkomen uitroeien, namelijk, van alle zinnelijkheid, en het slot van de reeks herboringen der ziel, d. i. de eind-vereenzelving met *Brâhman*, het πᾶν der Grieken (*Cfr.* o. a. BARTH, *t. a. pl.*, bl. 51 *sqq.*). — Wijlt een Brâhmaan zich aan zulke levenswijze toe, dan wordt hij *brâhmarshi* (= eigenlijk : Brâhmaanwijze); een koning wordt daardoor *râjarshi*; ja, de indische schrijvers gewagen van goden die het leven der boetelingen omhelsden (*devarshi*'s), en van *daitya*'s en *asura*'s, vijanden der goden, die zich door boetewerken grootere macht verwierven dan de goden zelve.

(8) *Satyavat* beteekent : die waarheid bezit, wiens mond slechts waarheid spreekt.

paarden lief; hij vormde er van leem en schilderde die met bonte kleuren; daarom wordt hij ook *Citrâçva* (9) genaamd ».

De koning sprak : — « Is die vorstenzoon roemrijk, verstandig, geduldig, moedig, hij, de door zijn vader beminde Satyavat? »

Nârada sprak : — « Hij is luisterrijk als Vivasvat (10), door zijn verstand aan Vṛhaspati (11) gelijk, moedig als Mahendra (12) en geduldig als de aarde (13) ».

Açvapati sprak : — « Is die vorstenzoon waarlijk milddadig, vroom, waarheidminnend, schoon, edel en liefelijk om aan te zien? »

Nârada sprak : — « Hij is, zooveel hem dit mogelijk is, aan Sankṛti's zoon Rantideva (14) in vrijgevigheid gelijk. Vroom is hij en waarheidminnend als Çivi, Uçînara's zoon (15),

---

(9) *Citrâçva* = eigenlijk : bont paard. De zin is : vormer of schilder van bonte paarden.

(10) *Visvasvat* (= de schitterende) is een der menigvuldige benamingen van god *Sûrya*, de zon. Door *Visvisvat* begroet men de zon als opkomende dagvorstin; als dusdanig wordt zij onder de gedaante eener godheid verbeeld, die stroomen lichts van zich afwerpt; zij zit op een gouden wagen door zeven paarden, otwel door één paard met zeven koppen getrokken.

(11) *Vṛhaspati* was de eerste *purohita* (= huispriester) der *deva*'s. Hij wordt nog aanzien als de opperheer en beheerscher der planeet *Jyau*, en afgebeeld op een schitterenden wagen, *nitighosha*, met acht bleekkleurige paarden bespannen.

(12) *Mahendra*, d. i. de groote Indra, de groote vorst. — Indra is de oppervorst der goden en de koning der drie werelden (*trilokanâtha*), d. i. van alles wat beneden de *trimurti* Brahma, Vishnu en Çiva bestaat.

(13) De aarde behoort tot het ontelbaar getal natuurgodheden; geduld wordt als hare voornaamste eigenschap aanzien. — *Cfr.* VIRG. *Georg.* II, 223 :

Illam experiere colendo
Et facilem pecori et patientem vomeris unci.

(14) *Sankṛti* was de zesde koning uit het vorstenhuis der Bharata's. *Rantideva*, zijn zoon, staat bekend als een der rijkste, vroomste en vrijgevigste vorsten die ooit op aarde leefden. Dagelijks — zoo luidt de legende — slachtte hij 2000 stuks rundvee om zijn gezin, zijne gasten en de tallooze scharen bedelaars, die nooit te vergeefs eene aalmoes kwamen afsmeeken, te spijzen. Hij hield er 20000 koks aan zijn Hof op na. Uit het bloed der ontzaggelijke menigte geslachte dieren ontstond weldra de rivier *Charmanvati* (*Cfr.* in het *Mahâbh.* het *Dronaparvan*, lez. 67 en CÂLIDÂSA's *Meghadûta*, 46).

(15) *Çivi* of *Çibi* was, even als de vorige, een toonbeeld van deugd en menschlievendheid. Zoo zeer was hij bereid aan welkdanig bevel ook der Brâhmanen te gehoorzamen, dat hij, op verzoek van

edel als Yayâti (16), liefelijk als Soma (17); ja, in schoonheid overtreft Dyumatsena's sterke zoon de beide Açvinas (18). Hij is zachtaardig en vreedzaam: hij is een held en bedwinger zijner zinnen. Hij is vriendelijk, niet grommend, standvastig en luisterrijk. Altijd is hij oprecht en immer dezelfde van inborst. Zoo wordt hij afgemaald door beroemde boetelingen en door mannen die door hunne deugden schitteren. »

Açvapati sprak : — « Als met alle deugden versierd beschrijft gij hem, o zalige! Zeg mij nu ook zijne gebreken, indien hij er heeft. »

Nârada sprak : — « Voorwaar, één gebrek gaat met zijne deugden gepaard; doch bij dit gebrek zou men geen tweede kunnen voegen, wat moeite men ook aanwende. Eén gebrek heeft hij, doch slechts één. Van heden af loopt binnen het jaar zijn levensloop ten einde; dan legt hij zijn lichaam af. »

De koning sprak : — « Ga, Sâvitrî, ga! kies, lieve, een anderen. Een groot gebrek kleeft aan zijne deugden, zooals het Nârada, die met de goden verkeert, aankondigt : in één jaar tijds loopt zijn kort leven ten einde; dan legt hij zijn lichaam af. »

Sâvitrî sprak : — « Eénmaal valt het lot (19); éenmaal wordt een meisje [ten huwelijk] gegeven; éenmaal zegt [de vader] : ik geef haar. Deze drie dingen geschieden slechts eenmaal (20) ». — Kort of lang zij nu zijn leven; hij hebbe

---

god Vishnu, die tot hem onder het uiterlijke van een Brâhmaan kwam, zijn eigen zoon Vrhadgarbha slachtte, bereidde en den hongerigen priester opdiende. (*Mahâbh.* — *âdiparvan*, lez. 198). Andere trekken van zijne edelmoedigheid worden nog in het Mahâbh. aangehaald (*âdiparv.* lez. CLXLVII, enz.).

(16) *Yayâti*, *Nahusha*'s zoon, was een der voorvaderen van de Pândavas. Veel wondere zaken, te lang en te ingewikkeld om hier uiteen te doen, worden van hem in het *Mahâbh.* verteld. Zie *âdiparv.* lez. 76-63; *udyogaparv.* 113-114; 119-121; *Dronaparv.* 63 enz.

(17) *Soma* is hier de maan. Over de vergelijking des dichters, zie de aant. 7 op zang I.

(18) De beide *Açvinas*, d. i. ruiters, waren tweelingen van de zon en de nimf *Samjnâ*. Zij gelden als toonbeelden van volmaakte mannelijke schoonheid. Zoo is, o. a. ook koning Nala schoon als de *Açvinas*. (*Nala*-lied, I, 27).

(19) *Sakrdamçonipatati.* — Door het lot, *amça*, versta men een *aandeel*, en wel het aandeel in de vaderlijke erfenis. Na de dood des vaders worden de nagelaten goederen verdeeld, en deze verdeeling geschiedt onwederroepelijk (*Manu*, boek IX).

(20) Citaat uit *Manu*'s wetboek, IX, 47.

deugden of niet, eenmaal heb ik hem tot echtgenoot gekozen; een anderen kies ik niet meer. Is een besluit met den geest genomen, met het woord wordt het geuit, met de daad volbracht; daarom zij [de uitspraak van] mijn geest de leiddraad mijner handelwijze. »

Nârada sprak : — « O beste der mannen! vast staat het besluit uwer dochter Sâvitrî. Geenszins kiest zij in strijd met haren plicht; daarbij treft men in geen anderen man de deugden aan, welke Satyavat bezit. Ook bevalt mij daarom de verloving uwer dochter met hem. »

De koning sprak : — « Ik mag het woord niet tegenspreken, het ware woord door u geuit. Aldus dan zal ik handelen, want gij, o zalige! zijt mijn *guru* (21). »

Nârada sprak : — « Dat onverwijld nu de verloving van uwe dochter Sâvitrî plaats grijpe! Ik vertrek thans : heil u allen! »

Na aldus gesproken te hebben, verwijderde hij zich spoedig en toog hemelwaarts. De koning deed onmiddelijk het verlovingsfeest zijner dochter bereiden.

III.

*Mârka*nd*eya sprak :* — De koning dan, op het huwelijk zijner dochter bedacht, bracht al het noodige gerief voor de bruiloft in gereedheid. Toen riep hij de eerbiedwaardige Brâhmanen, de offeraars en de huispriesters (1) bijeen; met hen en met zijne dochter toog hij op een geluk

---

(21) *Guru*, d. i. meester, en wel voornamelijk « geestelijke bestuurder », is eigenlijk de eeretitel den Brâhmaan gegeven, die bij de geboorte eens kinds het *annaprâçana* of het den zuigeling met rijst voederen voltrok.

(1) Ss. *ritvijah sapurohitân*. — De *ritvijas* of offeraars waren met de zorg belast het heilig vuur aan te houden en de huisoffers, de *çâkayajna*'s, op te dragen. Bij de plechtige offers verrichteden zij het dienstwerk, zegden den lofzang tot den vuurgod, het *agnish*th*oma*, op, enz. — De *purohita*'s of huispriesters regelden de godsdienstplechtigheden aan de Hoven der *râja's*, droegen de plechtige offers op, enz. Ieder voornaam *Kshattriya* had er minstens éen aan zijn huis gehecht. Meer over hen bij LASSEN, t. a. pl. I, 803 *sqq*.

aanbrengenden dag (2) op reis. In het Medhya-woud gekomen, ging de vorst naar Dyumatsena's *âçrama;* te voet naderde hij, samen met de tweemaal-geborenen, tot den *râjarshi* (3). Hij zag den voortreffelijken, [doch] blinden koning onder een *çâla*-boom (4) op een kussen van *kuça*-gras (5) gezeten. De vorst dan, na den *ràjarshi*, gelijk het betaamde, hulde bewezen en hem ootmoedig aangesproken te hebben, maakte zich bekend. Hij [*scil.* Dyumatsena], zijnen plicht kennend, bood hem het *arghya* (6) en eene zitplaats aan, deed de koe aanbrengen (7), en « wat is het doel van uw bezoek? » vroeg hij den koning. Açvapati, op Satyavat wijzend, deelde hem gansch zijn verlangen opzichtens haar [*scil.* Sâvitrî] mede.

Acvapati sprak : — « Deze is, o *ràjarshi!* mijne geliefde dochter Sâvitrî. O gij, die uwe plichten kent, neem haar, volgens uwen plicht, als uwe schoondochter aan (8)! »

Dyumatsena sprak : — « Van ons rijk beroofd wonen wij als boetelingen, in het woud en kastijden ons lichaam. Hoe zal uwe dochter, aan wie geenszins deze strenge levenswijze past, de vermoeienissen van het *âçrama* kunnen verdragen? »

---

(2) Ss. *dine punye* d. i. eigenlijk : op een helderen, hier = gelukkigen dag, *die fausto.* Als dusdanig werden de 8e, 14e en 15e dag na iedere volle maan beschouwd.

(3) *Cfr.* de aanteek. 7 op zang II.

(4) De *çâla* een hooge boom, is het *vatica robusta* der kruidkundigen.

(5) Ss. *kauçyâm brsyâm* = op eene mat van *kuça*-gras gevlochten. — Het *kuça*-gras (*poa cynosuroïdes*) werd bij de godsdienstoefeningen der Hindo's zeer veel gebezigd. Het is kennelijk aan zijn hoog opgeschoten halm en zijne lange bladeren.

(6) Het *arghya* is een eerbetuig dat men aan goden of voorname personages bewijst, wanneer men die als gasten ontvangt. Men huldigt hen dan met het *madhuparka* (= letterlijk : de honig-mengeling); d. i. men zet hun een schotel voor met melk, honig, gesmolten boter, suiker en water, het alles dooreen gemengeld.

(7) Ss. *gâm âvedya*, eindelijk : de koe aangemeld hebbend (om haar ten geschenke aan te bieden). *Cfr. Pâraskara*, 1, 3, 29, waar gezegd wordt dat « het *arghya* niet zonder vleesch zijn mag ». Zie Stenzler. — *Das Arghadânam*, Breslau, 1855, alsook zijne bijdrage in het *Zeitschr. der D. Morgenl. Gesellschaft*, VII, 1853, bl.

(8) Volgens uwen plicht, d. i. die van een vriend ; *pro pietate tua*, zou men in het lat. vertalen. — De Indische *pietas* duldde niet dat men de vraag van een smeekenden vriend van de hand wees. Dyumatsena nu had Açvapati openlijk als vriend erkend, met hem te ontvangen zooals hij deed. Eene wet echter, die hem *verplichten* kon zijn zoon Satyavat met Sâvitri te verbinden, bestond natuurlijk niet, zooals men lichtelijk denken zal.

Açvapati sprak : — « Mijne dochter en ik, wij kennen èn vreugde èn smart, wier wezen bestaat in zijn en niet zijn (9); daarom past het aan iemand van mijnen stand niet een dergelijk woord tot mij te spreken (10). Met een vast betrouwen, o vorst! ben ik tot u gekomen; verijdel mijne hoop niet! Zie, uit vriendschap boog ik mij voor u; zend mij niet ijdel weg! Zie, uit vriendschap naderde ik tot u Wij zijn elkander in stand gelijk. Neem mijne dochter als uwe schoondochter aan. tot echtgenoote van den edelen Satyavat! »

Dyumatsena sprak : — « Van over lang reeds begeerde ik eene verbintenis tusschen u en mij. Ik echter was van mijn rijk beroofd; die gedachte wederhield mij. Het verlangen, dat vroeger in mij ontstond, worde heden nog bevredigd. Gij toch zijt mijn vurig gewenschte gast! »

Màrkandeya sprak : — Nadat beide vorsten de tweemaal-geborenen, die het *àçrama* bewoonden, bijeengeroepen hadden, volbrachten zij, de voorschriften navolgend, de huwelijksplechtigheden (11). Açvapati, na aldus zijne dochter [met Satyavat] verbonden en haar geschenken, in overeenkomst met haren stand, gegeven te hebben (12), keerde ten

(9) *Sukhamca duhkhamca bhavâbhavâtmakam* luidt de tekst. — De zin is : vreugde en smart, die komen en heengaan, die geenszins bestendig zijn, maar aan afwisseling onderworpen en welke men overal, in alle standen, ontmoet.

(10) Die *iemand van mijnen stand* doelt op Dyumatsena.

(11) De huwelijksplechtigheden zijn langdradig en ingewikkeld; zij staan o. a. beschreven in *Manu*'s wetboek (III, 20-42; 51-54). Zie ook de verhandeling van E. Haas, *Die Heiratsgebräuche der alten Inder nach den Grhyasûtra* in de *Indische Studien*, V, bl. 267-412. — Men weet dat thans nog in Hindostan de huwelijken met grooten luister en overdreven pracht voltrokken worden. Dikwijls verplichten zij de familiën tot uitgaven die hen teenemaal ten onder brengen. Vandaar het hedendaagsch spreekwoord : « Veel stroo is er noodig voor het dak des huizes, en veel geld voor den opschik der bruid ». Men leze eene belangrijke beschrijving van eene Indische bruiloft bij Dom Th. Bérengier : *Récits indiens*, IX, § 5 (in de Miss. Cath. D. XIV, bl. 454-456; 478-479; 490-492).

(12) In het oorspronkelijke staat *paricchadam*. — Sommige vertalers verstaan er mede dat Açvapati zijne dochter een *gevolg* gaf; doch het valt moeilijk aan te nemen dat *paricchada*, een woord dat overigens nog al veel verschillende beteekenissen heeft, hier juist *gevolg* beteekent. Protap Roy vertaalt : « suitable robes and ornaments ». — Gewis bedoelt de dichter de geschenken die de vader des bruids, volgens het hem door de wet was opgelegd (*Manu*. II, 51), medebrengen moest.

zijnent weder, met groote vreugde vervuld. Verheugd was ook Satyavat, omdat hij eene met alle deugden bedeelde gade bekomen had; en zij [Sâvitrî] was insgelijks blijde, want zij had in hem den in haren geest gewenschten echtgenoot verkregen.

Toen haar vader heengegaan was, legde zij hare sieraden af, en trok het bruine kleed der boetelingen (13) aan. Door hare dienstvaardigheid, hare deugden, hare welwillendheid, hare versterving, door het volbrengen aller wenschen erlangde zij ieders tevredenheid. Hare schoonmoeder voldeed zij met gestadige lichaams-verpleging, met kleedingstukken, enz.; haar schoonvader verblijdde zij door hare vereering der goden, het beteugelen harer tong, het voeren van ernstige gesprekken, door hare bescheidenheid en zachtaardigheid; haren echtgenoot verheugde zij door hare dienstwilligheid en lieftalligheid.

Terwijl aldus deze goede lieden in hun *âçrama* verwijlden en boete pleegden, vloog de tijd heen, o Bharatatelg! Maar Sâvitrî was bedroefd en treurde dag en nacht, want het woord, dat Nârada gesproken had, bleef zwaar op haar hart wegen.

(Slot in volgend nummer.) C. LECOUTERE.

(13) Ss. *valkalâni*. — De kleedingstukken der boetelingen waren van geitenvel gemaakt, of uit de vezelen van boomschors geweven. De kleur ervan was bruinrood (*kâshâya*).

AAN HILDEBRAND! (1)

Voegt het mij wel op pas gespannen snaren
Uw naam en faam te roemen, Hildebrand,
Wat bloemen tot een lauwerkrans te garen,
Te vlechten door mijn onbedreven hand?
Toch hoe beschaamd om 't zwakke van mijn zangen,
Ik kan dien drang van 't hart geen weêrstand biên;
Waag ik te veel, wil in mijn stout verlangen,
Op 't doel alleen, den cijns der hulde zien.
Uw letterroem, hij tart der afgunst slaven;
Gij zijt de trots van Neêrlands jong geslacht:
Door elk om strijd wordt aan uw kunstnaarsgaven
Zoo vol en rijk, der hulde-tol gebracht.
Hoe treft gij 't hart en houdt het als gebonden
Door prozapracht en keur van poëzie,
Waar weelde en druk des levens zich in konden,
Zoo teer van toon, zoo rijk aan harmonie!

De speelsche knaap ziet u hem bloemen strooien,
Hem boeit uw schalk, uw ongekunsteld woord,
Gij zijt hem vriend, en door geen stroeve plooien
Om uwen mond wordt ooit zijn pret gestoord.
Hij leest, herleest u dikwerf met verblijden,
Hij vindt zich in uw schilderingen weêr,
Voelt dartle vreugd in 't jongensharte glijden
Zit bij een vrind als ware 't spelend neêr.
Gij deelt zijn vreugd als hem het beeld van 't leven
In blinden glans zoo hoopvol tegenblinkt,

(1) Hildebrand pseudoniem van Nikolaas Beets.

En wars van zorg, hij nog in rozendreven
Den nectar zoet uit gouden bekers drinkt.
Doch al te ras is 't eerste perk verstreken;
Een tweede brengt den strijd ons om 't bestaan :
Geen plaats dan meer voor schalke guitenstreken,
Er breekt een tijd van ernstig denken aan.
Dan ook begint de wet zich te verklaren,
Dat niet alleen het leven bloemen spreidt,
Maar dikwerf ook verdorde en harde blaren,
En van het lief deez aard het leed niet scheidt.
Gij kent en wekt dien ernst bij 't harte boeien,
En 't deelen in het teeder diep gevoel.
En eerbied voegt zich bij het eerst vermaken,
Men voelt zich 't hart als door een hooger hand
Gegrepen, meer en meer van geestdrift blaken
Voor uwen naam, beroemde Hildebrand!

Maar welk gevoel gij wekt in rijper jaren
Als 't hoofd een kroon van grijze lokken siert,
Al kan mijn kunst, de zwakke, 't niet verklaren,
Toch roem 'k er op, dat elk u prijst en viert.

JOZEF DE RAS.

TWEËEUWIGE DAGWIJZER.

1800-2000

I. Eerste week van 't jaar.

Volgorde der weekdagen.

De cijfers 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, beduiden den zooveelsten dag de week : *Zondag, Maandag, Dinsdag,* enz.

Jaar	Weekorde abcdefg	Paschen	Jaar	Weekorde abcdefg	Paschen	Jaar	Weekorde abcdefg	Paschen	Jaar	Weekorde abcdefg	Paschen
1800	4567123	13 April	1850	3456712	31 Maart	1900	2345671	15 April	1950	1234567	9 April
1	5671234	5	1	4567123	20 April	1	3456712	7	1	2345671	25 Maart
2	6712345	18	2	5671234	11	2	4567123	30 Maart	2	3456712	13 April
3	7123456	10	3	7123456	27 Maart	3	5671234	12 April	3	5671234	5
4	1234567	1	4	123:567	16 April	4	6712345	3	4	6712345	18
5	3456712	14	5	2345671	8	5	1234567	23	5	7123456	10
6	4567123	6	7	3456712	23 Maart	6	2345671	15	6	1234567	1
7	5671234	29 Maart	6	5671234	12 April	7	3456712	31 Maart	7	3456712	21
8	6712345	17 April	8	6712345	4	8	4567123	19 April	8	4567123	6
9	1234567	2	9	7123456	24	9	6712345	11	9	5671234	29 Maart
1810	2345671	22	1860	1234567	8	1910	7123456	27 Maart	1960	6712345	17 April
1	3456712	14	1	3456712	31 Maart	1	1234567	16 April	1	1234567	2
2	4567123	29 Maart	2	4567123	20 April	2	2345671	7	2	2345671	22
3	6712345	18 April	3	5671234	5	3	4567123	23 Maart	3	3456712	14
4	7123456	10	4	6712345	27 Maart	4	5671234	12 April	4	4567123	29 Maart
5	1234567	26 Maart	5	1234567	16 April	5	6712345	4	5	6712345	18 April
6	2345671	14 April	6	2345671	1	6	7123456	23	6	7123456	10
7	4567123	6	7	3456712	21	7	2345671	8	7	1234567	26 Maart
8	5671234	22 Maart	8	4567123	12	8	3456712	31 Maart	8	2345671	14 April
9	6712345	11 April	9	6712345	28 Maart	9	4567123	20 April	9	4567123	6
1820	7123456	2	1870	7123456	17 April	1920	5671234	4	1970	5671234	29 Maart
1	2345671	22	1	1234567	9	1	7123456	27 Maart	1	6712345	11 April
2	3456712	7	2	2345671	31 Maart	2	1234567	16 April	2	7123456	2
3	4567123	30 Maart	3	4567123	13 April	3	2345671	1	3	2345671	22
4	5671234	18 April	4	5671234	5	4	3456712	20	4	3456712	14
5	7123456	3	5	6712345	28 Maart	5	5671234	12	5	4567123	30 Maart
6	1234567	26 Maart	6	7123456	16 April	6	6712345	4	6	5671234	18 April
7	2345671	15 April	7	2345671	1	7	7123456	17	7	7123456	10
8	3456712	6	8	3456712	21	8	1234567	8	8	1234567	26 Maart
9	5671234	19	9	4567123	13	9	3456712	31 Maart	9	2345671	15 April
1830	6712345	11	1880	5671234	28 Maart	1930	4567123	20 April	1980	3456712	6
1	7123456	3	1	7123456	17 April	1	5671234	5	1	5671234	19
2	1234567	22	2	1234567	9	2	6712345	27 Maart	2	6712345	11
3	3456712	7	3	2345671	25 Maart	3	1234567	16 April	3	7123456	3
4	4567123	30 Maart	4	3456712	13 April	4	2345671	1	4	1234567	22
5	5671234	19 April	5	5671234	5	5	3456712	21	5	3456712	7
6	6712345	3	6	6712345	25	6	4567123	12	6	4567123	30 Maart
7	1234567	26 Maart	7	7123456	10	7	6712345	28 Maart	7	5671234	19 April
8	2345671	15 April	8	1234567	1	8	7123456	17 April	8	6712345	3
9	3456712	31 Maart	9	3456712	21	9	1234567	9	9	1234567	26 Maart
1840	4567123	19 April	1890	4567123	6	1940	2345671	24 Maart	1990	2345671	15 April
1	6712345	11	1	5671234	29 Maart	1	4567123	13 April	1	3456712	31 Maart
2	7123456	27 Maart	2	6712345	17 April	2	5671234	5	2	4567123	19 April
3	1234567	16 April	3	1234567	2	3	6712345	25	3	6712345	11
4	2345671	7	4	2345671	25 Maart	4	7123456	9	4	7123456	3
5	4567123	23 Maart	5	3456712	14 April	5	2345671	1	5	1234567	16
6	5671234	12 April	6	4567123	5	6	3456712	21	6	2345671	7
7	6712345	4	7	6712345	18	7	4567123	6	7	4567123	30 Maart
8	7123456	23	8	7123456	10	8	5671234	28 Maart	8	5671234	12 April
9	2345671	8	9	1234567	2	9	7123456	17 April	9	6712345	4
1850	3456712	31 Maart	1900	2345671	15	1950	1234567	9	2000	7123456	23

II. Dagen van 't gansche jaar.

De letters a, b, c, d, e, e, g, beteekenen op orde de 7 *eerste weekdagen van 't jaar*, hierboven voor ieder jaar in de *volgorde der eerste week* aangewezen.

Bij voorbeeld voor 1892, kwam abcdefg overeen met 6712345. a = 6, *Vrijdag;* b = 7, *Zaterdag;* c = 1, *Zondag;* d = 2, *Maandag;* e = 3, *Dinsdag;* f = 4, *Woensdag;* g = 5. *Donderdag.*

Maanden	Dag der maand													
	Gewoon jaar							Schrikkeljaar						
	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	3 10 17 24 31	4 11 18 25	5 12 19 26	6 13 20 27	7 14 21 28	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	3 10 17 24 31	4 11 18 25	5 12 19 26	6 13 20 27	7 14 21 28
Januari	a	b	c	d	e	f	g	a	b	c	d	e	f	g
Februari	d	e	f	g	a	b	c	d	e	f	g	a	b	c
Maart	d	e	f	g	a	b	c	e	f	g	a	b	c	d
April	g	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f	g
Mei	b	c	d	e	f	g	a	c	d	e	f	g	a	b
Juni	e	f	g	a	b	c	d	f	g	a	b	c	d	e
Juli	g	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f	g
Augustus	c	d	e	f	g	a	b	d	e	f	g	a	b	c
September	f	g	a	b	c	d	e	g	a	b	c	d	e	f
October	a	b	c	d	e	f	g	b	c	d	e	f	g	a
November	d	e	f	g	a	b	c	e	f	g	a	b	c	d
December	f	g	a	b	c	d	e	g	a	b	c	d	e	f

Eene nieuwe Eeuw komt allengs toegenaderd : ras is de XIXe verzwonden. De gebeurtenissen onzer eeuw zijn reeds half vergeten : de tijdrekening der XXe eeuw nog weinig afgeteekend.

Had Vader BILDERDIJK gelijk gehad, reeds ware het met de wereld uit. Hij voorspelde immers :

Het zevend tiende jaar keert driewerf negen malen :

$$7 \times 10 \times 3 \times 9 = 1890.$$

Zouden het misschien de BENEDICTIJNEN, schrijvers van *l'Art de vérifier les dates*, met de wereld even zwart hebben ingezien? Zij breidden althans hunne jaartabellen niet uit over het jaar 1900.

Sedert 1854 heeft de *Eeuwalmanak onzer Koninklijke Sterrenwacht* van Brussel den tijd gehad om op den zoek te geraken; en wie weet, wanneer juist zijn jonger broêrtje zal geboren worden?

Toch is het zoo zoet, terwijl men de scheibergen van twee naburige landstreken overreist, nu vooruit te blikken, dan achteruit, en den ganschen omvang van den gezichteinder met zijne twee oogen trachten te omstaren.

Wij achten dan onze lezers geen ongenoegen te zullen aandoen met hun als *premie* te schenken eenen *Tweeëeuwigen Dagwijzer,* **1800-2000**.

Deze maakt geene aanspraak op geleerd- of buitengewoonheid : omtrent iedereen kon dien opstellen. Meest dient hij bij alledaagsche Almanak-, Kerkboek-, Kartabel-, of meer andere makers; bij allerlei gazet- of geschiedschrijvers, die, zonder sterrekundigen te zijn of kunstige rekenaren, hunnen evenmensch den weg der waarheid moeten afbakenen; bij staats- en overige stuurmannen op onze wereldzee; Volksvertegenwoordigers, Senators, Herzieners hoegenaamd. Maar, eenvoudig gelijk hij is, zal hij ook de onbedrevensten onzer lezers te baat komen : hij zal hen, zonder groote inspanning, menigerhande vraagstukken helpen oplossen.

Hiervan eenige staajltes.

1) De veldslag van Waterloo werd geleverd in 1815 den 18 Juni. Wat dag der week?

In Tabel II slaat op 18 Juni, a. In Tabel I volgt op 1815 1234567, en daar geldt a = 1. Het was dus op eenen Zondag.

2) In 1848 rukten de Fransche Omwentelaren op België aan, te Risquonstout, den 29 Maart. Wat dag in den Vasten?

Tabel II geeft voor 1848 schrikkeljaar, 29 Maart, e; en, naar Tabel I, geldt in 1848, e = 4. Dit was een Woensdag. Paschen viel op den 23 April. Die vermaarde veldslag van Risquonstout werd dus geleverd den Woensdag voor Halfvasten.

3) « Het is bijna zes eeuwen geleden, dat Vlaanderen op « den Groeningekouter onder de muren van Kortrijk, zijn taal « en zijnen landaard verdedigde, zijn zelfbestaan redde en « bevestigde. Zes eeuwen scheiden ons van den Gulden-« Sporenslag... »

« Den 11 Juli 1302 gheviel *de Wijch vau Groeninghe* »

« Den 11 Juli 1902, *wat dag der week*, moet dan jong en « oud op den kouter samenstroomen? »

In Tabel II, voor 1902 11 Juli, c; en in Tabel I, 1902, c = 6 Vrijdag.

Op dan, Strijdmakkers van Jan Borluut, Gentsche mannen van *het Volk!* Op, tegen binnen 18 jaar, den Vrijdag voor Kermis Gent, om nogmaals, uit uw herschapen 's Gravensteen, naar Kortrijk op te trekken.

4) Hoe in den *Dagwijzer* de jaarlijksche Zondagsletter gevonden? Of de Woensdagletter?

Bitter eenvoudig. In de Tabel I staat, voor ieder jaar, de Zondagsletter boven het cijfer 1 der weekorde, en de Woensdagletter boven het cijfer 4, enz.

Bij voorbeeld in 1892 was *hier* de Zondagsletter c, en de Woensdagsletter f.

Maar *in de Kerkboeken* heeft een schrikkeljaar, gelijk 1892 was, twee Zondagsletters: eerst c, en na den 24 Februari, sedert Sint-Mathijs, de voorgaande letter b.

5) Binnen 25 jaar, in Mei 1917, welke zullen te Wetteren de marktdagen wezen?

De wekelijksche marktdag is te Wetteren Donderdag. In 1917 is de Donderdagsletter d. In Tabel II past d op 3, 10, 17, 24 en 31 Mei.

Maar dat jaar valt Paschen op den 8 April; en de 17 Mei

$$30 - 8 + 17 = 39$$

dagen na Paschen, op O. L. Heer Hemelvaart. Hiermee valt alsdan de marktdag 's anderendaags op Vrijdag 18 Mei.

6) Vóór 1892, welk jaar viel de eerste Zondag van Mei nog op den 1 Mei? En wanneer gebeurt dit weêr?

Op gewone jaren teekent de 1 Mei b. b was Zondagsletter in 1887, en zal het nog wezen in 1898.

Op schrikkeljaren teekent de 1 Mei c. Zondagsletter was c in 1892, en voormaals in 1864, over 28 jaar. Dit herbegint in 1904, toevallig vroeger, binnen 12 jaar.

7) Welke jaren in de XXe eeuw zal men op eenen Vrijdag mogen vleesch eten?

Van eigen als Kerstdag op den Vrijdag valt; en dan volgt 8 dagen nadien Nieuwjaar ook op eenen Vrijdag.

In Tabel I de jaren naziende, waarvan de weekorde met 6 begint, en telkens één jaar te voren opteekenende, hebben wij:

1903, 1931, 1959, 1987,
1908, 1936, 1964, 1992,
1914, 1942, 1970, 1998;
1925, 1953, 1981,

viermaal alle 28 jaar.

8) Welke jaren der XXe eeuw valt O. L. Vrouw Halfoogst op eenen Zondag?

Om geen onderscheid te moeten maken tusschen gewone jaren en schrikkeljaren, is het eenvoudiger O. L. Vrouw Hemelvaart wederom met den *volgenden* Nieuwjaarsdag te vergelijken.

In Tabel II teekent 15 Augustus c, Nieuwjaar a, en het volgend Nieuwjaar is dan b.

Is op O. L. Vrouw Hemelvaart c = 1 = Zondag, dan is het volgend Nieuwjaar b = 7 = Zaterdag.

De jaren naziende die met 7 = Zaterdag beginnen, en telkens van het jaartal 1 afdoende, bekomen wij :

1909, 1937, 1965, 1993,
1915, 1943, 1971, 1999;
1920, 1948, 1976,
1926, 1954, 1982,

immer een viertal jaren binnen de 28 jaar.

9) Angelus, in het begin dezer eeuw geboren verjaart op 29 Februari. Hoe dikwijls zal hij op den zelfden weekdag zijnen verjaardag vieren?

In 1804, 1^e schrikkeljaar der eeuw, viel 29 Februari, d, op eenen Woensdag; en dit schrikkeljaar ving aan op eenen Zondag.

Schrikkeljaren met 1, Zondag, begonnen waren nog 1832, 1860, 1888. Maar nu moet Angelus voort wachten tot in 1928, 1956, 1984. God zegene en beware hem!

10) Welke schrikkeljaren der XXe eeuw zal Februari vijf Zondagen tellen? Van eigen, als 1 en 29 Februari Zondagen zullen wezen. Die dagen teekenen d; d is Zondagsletter in 1920, 1948, 1976, en daarmee uit : alle 28 jaren eens.

11) Bastiaan werd geboren den 1 Maart 1824. Wat dag der week? 't Was, heeft Moeder hem verteld, den Dinsdag van Vastenavond,

Den 1 Maart 1824 teekent e; en was een MAANDAG.

Dinsdag van Vastenavond komt

$$1 + 4 + 42 = 47$$

dagen voor Paschen. Dewijl dan in 1824 Paschen viel op 18 April, kwam Dinsdag van Vastenavond den 2 Maart.

Bastiaan werd dus geboren in den nacht tusschen 1 en 2 Maart, tusschen Maandag en Dinsdag van Vastenavond, en zag *bij gevolg* het *eerste daglicht* den Dinsdag.

12) Te Luik geschiedde, met het zoogezeide *Eucharistisch*

Congres, de luisterrijke H.-Sacraments-processie juist één jaar voor de kamerkiezing van 1884. Op wat dag?

De kamerkiezingen geschieden den 2ⁿ Dinsdag van Juni. In 1884 is de Dinsdagsletter a; en in 1884 Juni teekent a op 3 en 10 Juni, enz. De Luiksche Processie geschiedde dus den 10 Juni 1883.

1883 10 Juni teekent in Tabel II g, wezende alsdan een Zondag : van eigen, twee weekdagen vroeger dan in 1884, zooals men licht kan inzien. Intusschen was dat jaar Paschen gevallen op den 25 Maart, nog

$$31 - 25 + 30 + 31 + 10 = 77$$

dagen vroeger. Zoo kwam 10 Juni 1883 elf weken na Paschen, den 4^n Zondag na Sinksen.

13) Wanneer viel laatst Palmenzondag op O. L. Vrouw Boodschap?

Als Palmenzondag op O. L. Vrouw Boodschap valt of 25 Maart, dan komt Paschen 7 dagen later, den 1 April. Dit was in 1888.

14) Welk jaar valt H.-Sacramentsdag op S.-Jans?

H.-Sacramentsdag komt $49 + 11 = 60$ dagen na Paschen. Bij gevolg als H.-Sacramentsdag op S.-Jansdag valt, den 24 Juni, dan komt Paschen 66 dagen vroeger, den 25 April. Laten wij dit afwachten tot in 1943!

15) Wanneer vallen de Kruisdagen juist daags na S.-Marcusdag?

De Kruisdagen, voor O. L. Heer Hemelvaart, komen $39 - 3 = 36$ dagen na Paschen. Vallen zij daags na S.-Marcus of 25 April, dan valt ook Paschen 36 dagen vóór 26 April, of den 21 Maart.

Maar dit kan niet. Paschen komt nimmer vóór den 22 Maart; en, als het zoo is, valt S.-Marcusdag den Zaterdag vóór de Kruisdagen. Zulks gebeurde wel in 1818; wij zullen dit echter vóór het jaar 2000 niet meer zien voorkomen.

A. C. VAN ZUSTERSTEDEN.

OP DEN KARMEL.

(De laatste rustplaats eener pelgrimsreize.)

ITER *para tutum* (1) bad ik
Tot de Ster van land en zee,
En met blijde hoop betrad ik
't Vreemde pad aan vreemde reê.

En Maria's hand geleidde
Mij gebergte en vlakten door,
En heur Moederliefde spreidde
Rozen op mijn kronkelspoor.

En zij voerde me op de wegen,
Eens door haren voet betreên :
Waar heur naam de menschen zwegen
Sprak hem iedre rots en steen.

En in tal van heiligdommen
Vond ik Haar, — en haren Zoon.
Smeekgebed en danktoon klommen,
Zegen daalde van hun troon.

Thans aan 't eind der reisbezwaren,
Kniel ik Moeder aan uw voet,
Waar de zwervling op de baren
Heinde en ver uw Karmel groet.

---

(1) « Bereid eene veilige reize » (woorden uit den lofzang; *Ave Maris Stella*).

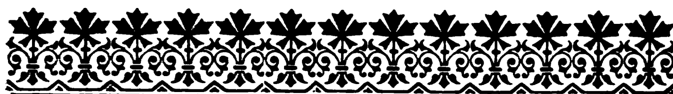
Diep geroerd van vreugd en smarte
Scheid ik van uw Heilig Land,
Maar laat, Moeder ! hier mijn harte,
U ten dank- en liefdepand.

En Gij, kroon uw moederzorgen,
Vriendelijke Ster der Zee!
Leid langs 't golvend pad mij morgen
Naar mijn stille woningsteê.

(Uit het Pelgrimsalbum in het St-Eliasklooster, 4 dec. 1887).

Maastricht. J. P. v. K. S. J.

EEN PRAATJE OVER KERKELIJKE KUNST.

IN het zesde nummer der *Dietsche Warande* gaf ik in een paar woorden te kennen, dat ik niet juist met den heer Baes kan overeenstemmen. Ik gaf toen de belofte nog een woord te wijden aan het artikel van het *Belfort*, 1892, bl. 173. Ik meen thans goed te doen een en ander te vereenigen en eenige gedachten te uiten over kerkelijke kunst. Men houde dus in 't oog, dat ik hier enkel spreek over de kerkelijke kunst en niet over de kunst in 't algemeen.

De gevoelens zijn hier in verschillend, zooals blijkt uit de artikels van de *Dietsche Warande* en *Belfort* Waar de heer A. Baes die kunst geheel genaturaliseerd wil zien, eischt de heer G. Van den Ghein in zijn artikel juist het tegenovergestelde.

In dubio libertas. Het is nuttig in deze zaak zijn gevoelen te uiten. Vooreerst wat is het doel der kerkelijke kunst? Het doel is tweevoudig: Glorie van God en stichting der geloovigen. Noem het eerste hoofd-, het tweede nevendoel, beiden zijn zoo nauw vereenigd, dat ze niet te scheiden zijn. Het bekende l'art pour l'art is dus zeker voor de kerk doemenswaardig. De kunst, die in de kerk zich zelven zoekt, wekt den toorn op des Goddelijken meesters en is gelijk aan het gebed van den Farizeër, 't welk den Heer een gruwel was. De kunst moet dus zijn de nederige dienaresse, die de aandacht der geloovigen niet op zich zelve zoekt te trekken, maar door en

in alles wijst op haar God. Zij moet zich zelve kunnen vergeten om slechts te leven voor haar Meester.

Welke kunst nu beantwoordt het meest aan die doeleinden? Zonder afbreuk te willen doen aan eenigen stijl, acht ik met den heer Van den Ghein de Gothische kunst zeer geschikt om aan dit tweeledig doel te beantwoorden. In die echt katholieke tijden, toen het volk, als ik mij zoo mag uitdrukken, het kerkelijk leven medeleefde, toen alles bezield werd door dat vurig geloof, en wij dat geloof aanschouwen in elk werk, dat tot stand kwam, in die tijden bouwde men de meesterstukken, die nog op onze dagen ons met verbazing vervullen. Zij allen leggen getuigenis af, wat men vermag, als de geest des geloofs ons geworden is als het bloed in onze aderen. Die bouwwerken staan daar als een in steen vervat Credo, als ééne reusachtige geloofbelijdenis. Alles zingt van de blijde hoop, die in ons is, alles wijst naar boven, naar den hemel, naar onzen Schepper, naar onzen God. In die tempels begaf zich de Christen, zoo in blijde als in droevige omstandigheden des levens, daar vond hij zijn tehuis, en klom het gebed van armen en rijken naar den troon van den levenden God.

Treed de dom van Keulen of Straatsburg, de Onze L. Vrouwekerk van Parijs of Antwerpen binnen, en men gevoelt zich overweldigd door zooveel grootheid, zooveel majesteit. Terwijl alles er het Sursum Corda toeroept, buigen zich uwe knieën voor den God, die daar troont. Wanneer daar de heerlijke tonen van Palestina den koning der echt kerkelijke toonkunstenaars, door die gewelven ruischen en aan het altaar de priesterschaar in hunne rijke en liefst anthieke kerkgewaden de H. handelingen verricht, dan gevoelt ge dat hier alles èn steen èn kleur èn toon zich te samen vereenigen in wondervolle harmonie, om als één machtigen lofzang aanteheffen voor het aanbiddelijk geheim des altaars, voor den God der liefde. Dan gevoelt gij de macht der kerkelijke kunst.

Dan beseft gij dat de mensch nog wel iets anders is dan stof en slijk, dan verneemt gij de stemme des dichters :

« Naar hooger! naar hooger! ten Hemel geschouwd!
De lucht in 't gemoet, die daar wemelt en blauwt
Doortintelt van zomerschen gloed!
. . . .
Naar hooger! wat lasten van 't leven gij torscht
Omhoog glanst het licht vau den Heer! »

Met een blij gemoed treedt gij in de wereld terug. Alles was licht rondom u, in u, overal en al komt gij dan terug in die donkere wereld en al varen daar stormen over uw hoofd, er blijft ten minste wel één lichtstraal in uwe ziel, één lichtstraal om u heen, een lichtstraal die voor u de sterre Gods zal zijn op de donkere paden.

Hierin kom ik dus geheel overeen met den geachten inzender van het *Belfort*, doch er zijn enkele uitdrukkings in zijn artikel, waarop ik mij eene kleine opmerking veroorlof.

De schrijver wil dat elk beeld beantwoorde aan het tijdperk der kerk, dus in eene kerk der XIII[e] eeuw, moeten ook de beelden van dat tijdvak zijn. Nu ziet men inderdaad in sommige kerken beelden, die de nauwkeurige afbeeldsels zijn van de voortbrengselen der XIII[e] eeuw en men moet wel een dweeper van het gothiek zijn om zulke beelden mooi te vinden. Immers ze zondigen bepaald tegen de waarheid der natuur, ze hebben handen, voeten, armen en beenen zooals onze voorvaderen ze zeker niet bezaten. Voldoen zulke voorstellingen nu aan het tweede doel, de stichting der geloovigen? Hier meen ik bepaald een ontkennend antwoord te mogen geven. Zulke beelden vinden de menschen eenvoudig leelijk en ze kunnen onze gedachten niet ten hemel verheffen.

« Het christendom verheft, veredelt de natuur,

maar verwringt haar niet. Zijne asceze moge slanker vormen, zijne versterving een meer vergeestelijkt lichaam eischen, scheeve ledematen vraagt het niet. Ik zou zelfs meer kunnen zeggen; het heeft in den verrezen Christus de type der hoogste menschelijke schoonheid, het menschelijk schoon, gelouterd, veredeld en bezield door de Godheid. » (1)

En hoe stellen wij ons Maria voor, de zoete moeder des Heeren? Is het niet als die wonderschoone jonkvrouw, wier gelaat de spiegel is harer hemelreine ziel? Zeker, haar schoon is niet dat van eene zangeres eener schouwburg; de schoonheid van haar, die in ééne liefdezucht zich geheel aan den Schepper had toegewijd, die niets van de aarde vroeg, niets van de aarde wilde, mag slechts de liefde opwekken van een kind tot zijne moeder. Doch 't is de schoonheid. En daarin bestaat juist de grootheid der kunst want « het wezen der kunst is de samenstelling van geest en stof. » (2)

Een echt kath. kunststuk moet dus meer zijn, dan de eenvoudige nabootsing van bloot menschelijk schoon. De schoonheid heeft den christelijke kunstenaar, die de muren der kerken wil doen tintelen van bezieling, gelijk Dr Schaepman zoo schoon zegt, doen lezen in de ziel der heiligen, zij heeft hen het hart der maagden, dien leliekelk, waarin Gods liefde rust, doen peilen en met hun penseel in hemelliefde en hemellicht gedoopt, bevolken zij wanden en paneelen met die wonderbare gestalten :

« Les vierges sur fond d'or aux doux yeux en amande
Pâles comme le lis, blondes comme le miel,
Les genoux sur la terre et le regard au ciel,
Sainte Agnès, sainte Ursule et sainte Catherine,
Croisant leur blanches mains sur leurs blanches poitrines. »

---

(1) *De kunst zonder God*, door W. WESSELS Pr.
(2) J.-A. Alberdingk Thijm.

De kunst over welke de stralen Gods zijn heengegaan, moet vruchtbaar zijn als des Scheppers woord. 't Moet de tooverstaf zijn, waardoor altijd onze oogen worden gestreeld door nieuwe tafereelen en onze ooren door nieuwe melodiën, waardoor het Paradijs der schoonheid ons weder wordt ontsloten en wij ons verlustigen in de stralen van het heerlijkste hemellicht.

En daarom ook geen bloote nabootsing van de beelden der vorige eeuwen. Dan toch werpt de kunstenaar zijn koningsmantel van zich om zich te kleeden met de kiel van den bedreven handwerkman, die het boetseersel des meesters namaakt, zelfs met de fouten en gebreken.

Een waar kunststuk moet symbolisch, dat is de drager eener gedachte zijn, doch ook hierin ga men niet te ver. De gedachte moet zich als van zelf aan den beschouwer, aan den christen vertoonen, zij mag dus niet te ver gezocht zijn. Nog minder mag zij den lachlust opwekken, zij dient immers om te stichten. Daar de H. Anna groot is, omdat zij de moeder was van haar, die den Christus voortbracht, beeldt men haar soms af met Maria op haar schoot, terwijl deze weder den kleinen Jesus draagt. Zie, zoo verlaagt men de kerkelijke kunst tot een poppenspel. Zulke afbeeldingen wekken niet de godsvrucht maar den lachlust op en zijn zeker niet in staat om de gedachte op te voeren tot hooger sferen. Deze en gene man van de kunst mag ze schoon vinden, doch men vergete niet, dat de beelden niet in onze kerken staan voor de kunstkenners, doch voor het volk. En 't volk redeneert niet bij het zien van beelden; de eerste indruk, dien het ontvangt blijft. De voortbrengselen der christelijke kunst moeten de bijbel, het geestelijk boek der armen zijn, en wee hem, die ook dit zoo welsprekend boek het volk ontneemt!

Wilt gij de oude meesterstukken, die wij om bovengenoemde reden minder geschikt voor de kerk

achtten, eene plaats verschaffen, ga er mede naar de museums, daar kan men ze bewonderen en bestudeeren naar hartelust. Waarom beeldt men ook David niet af, met geheel zijn nageslacht tot den Christus toe op zijn schoot? de liefhebbers van dat gothiek zouden zich aan eene nog grootere reeks kunnen verkneuteren.

Om diezelfde rede kan ik mij niet vereenigen met den schrijver, waar hij Onze L. Vrouw niet anders wil zien afgebeeld als in de gedaante van de moeder der smarten, Onze L. Vrouw van de Zeven Weeën, en hij de afbeeldingen van Onze L. Vrouw van Lourdes uit onze kerken wil verwijderd zien.

« Geen oudere godsvrucht in Vlaanderen dan die der Zeven Weeën, bijna al onze oude bedevaarten berusten op dien eeredienst en de christene beeldhouwkunst heeft op duizende manieren de H. Maagd in haar lijden vereerd. Waarom dan die goede overleveringen niet bewaard in waarom ze teenemaal laten verloren gaan om plaats te maken voor iets nieuwerwetsch? Laten wij aan de heilige grot van Masabiella hare dichterlijkheid en hare wonderkracht, gaan wij er de Moeder Gods vereeren en smeeken, daar waar zij zich in hare eeuwige glorie als onbevlekt ontvangen veropenbaard heeft, doch wachten wij ons den ouden en eeuwen langen eeredienst te laten vervallen, waaronder onze vaderen de H. Maagd vereerd en aangeroepen hebben. »

Met de laatste regelen stem ik weder volkomen in « wachten wij ons den ouden en eeuwen langen eeredienst te laten vervallen », doch de geachte schrijver is hier wel wat erg conservatief. Wanneer een beeld van Onze L. Vrouw van Lourdes eene nieuwe vlucht zal geven aan den eeredienst der geloovigen, zie ik niet in, waarom een priester het niet in de kerk zoude plaatsen.

Wij hebben allen eerbied voor de godsvrucht

van Onze L. Vrouw der Zeven Weeën, doch de schrijver beschouwe de godsvrucht eens voor die zoogenaamde grotten van Lourdes, hij hoore de geestelijkheid eens verhalen, wat een goed er door is gesticht en hoe Onze L. Vrouw door gunsten bewijst, hoe aangenaam haar die devotie is en geloof me, de schrijver zal van gedachte veranderen.

De beelden dienen tot opwekking der godsvrucht en zoo een nieuwe voorstelling de godsvrucht weder verlevendigt, dan beantwoordt het nieuwe beeld volkomen aan zijn doel, aan zijne bestemming en ik zou het niet gaarne uit de kerken verwijderd zien.

Niemand zal ontkennen, dat er veel, zeer veel tegen de kerkelijke kunst is gezondigd. De donderkeilen, die Luther in zijn satanischen haat tegen de kerk van Christus slingerde, hebben ook menig meesterstuk verbrijzeld. De geest van het koude, dorre Protestanisme drong ook door tot in de wereld der kunst. De kerken werden groote bergplaatsen van menschen, het zijn steenen tot muren opeengestapeld, meer niet, want de lijnen spreken niet meer van hooger leven, alle bezieling, alle geest is verdwenen.

Beeldhouwers en schilders wisten niets beters te doen dan de natuur na te bootsen, niet meer de veredelde natuur, maar de natuur liefst in hare ellende, in haren val, in al hare naaktheid. Hoe meer de mensch zich van God verwijderde, hoe meer ook de kunst alleen stof werd, stof en niets dan stof, ja slijk. Men vergete niet, dat er een nauw, zeer nauw verband bestaat tusschen kunst en wijsbegeerte; naarmate de wijsbegeerte de ontkenning werd van al het onzichtbare, werd ook de kunst de dienares van het stof en zoo zijn wij eindelijk na vele jaren tot het afschuwelijke axiome gekomen : het leelijke is schoon.

Ook de kerkelijke kunst heeft er onder geleden. De smetstof, die de lucht verpeste, drong zelfs door tot

in het heiligdom der Godheid. Het naakte vierde ook aan 's Heeren altaar zijn triumf, het naturalistisch of materialistische schoon had zijn zetel in den tempel opgeslagen en de echte kunst vluchtte heen en wachtte op betere tijden. En die betere tijden zijn Gode zij dank aangebroken. De echte kath. kunsten hebben zich gezamelijk vereenigd en verdrijven meer en meer de theater koningin uit het huis van God.

Eéne kunst nochtans werd nog niet in de vereeniging opgenomen, éene kunst treurt nog altijd in ballingschap, 't is de schoone, de echt maagdelijke toonkunst.

Men verhaalt dàt een componist, op de vraag hoe hem de muziek in de kerk bevallen was, ten antwoord gaf: « God is wel oneindig barmhartig ». En een Israëlistisch toonzetter viel op zijn knieën neder, wanneer hij hoorde, dat men in de kath. kerk een zijner opera-stukken met Latijnsche woorden had uitgevoerd en riep uit : « pardon, pardon mon Dieu, ce n'était pas pour Vous ».

Inderdaad, wanneer men de muziek in vele kath. kerken hoort is het of voor de kerk die harp verbrijzeld is, welke zij uit de vlammen van den instortenden tempel van Jerusalem gered en met welke zij door alle eeuwen heen zoo heerlijke liederen ter eere Gods wist voor te brengen. Aan het volbrengen der kerkelijke voorschriften denkt men niet eens; men zingt geen Introitus, offertorium Communio, men slaat uit Gloria en Credo stukken over naar het goedvinden van den direkteur. Terwijl men de hemelsche melodiën van de kerkzang bij uitnemendheid, het Gregoriaansch, op gewone dagen zingt en bederft door de afschuwelijkste uitvoering, zingt men op feesten in de kerk de zang van theater en schouwburg, de zang van de wereld, dikwerf te min voor de wereld en men onsticht de goede geloovigen in 's Heeren huis. Terwijl men alles doet voor de

andere kunsten is de kerkmuziek op velen plaatsen « een arm kind, dat van zijne eigene ouders verlaten is geworden, » (1) wat meer is, « eene diep gezonken », die hare bestemming en eer vergat. De koningin van het theater zetelt op onze zangkoren en zingt met haar bezoedeld harte en onreine lippen den lof des Allerhoogsten. Zeker, mannen als Witt in Duitschland, Lans in Nederland en onze groote Tinel in ons vaderland hebben reeds veel goed gedaan. Hunne namen zullen tot in het verste nageslacht door de vereerders der kerkelijke kunst met eerbied worden genoemd, doch er moet op dit punt nog veel, zeer veel gearbeid worden. Lange jaren zullen er verloopen, eer in iedere kerk weder de ware kerkmuziek de eere Gods bevordert en de geloovigen sticht. Dat ieder dus voor dat heilig doel werke in zijn kring, dat vooral de priester zich het verlatene kind aantrekke, dat zoo diep gezonken is, door onze schuld, door onze nalatigheid. Want hier vooral hebben wij alle reden het *mea maxima culpa* uit te spreken.

Door grondige studie van de regels der Gregoriaansche zang, door het uitvoeren van de muziek der kerkelijke meesters zullen wij nuttig hebben gearbeid en zal God ons zijn onmisbaren zegen niet onthouden. Doch ook hier geldt de regel : virtus in medio. Men wachte zich van overdrijving. Toen wij lang genoeg hadden geweend bij de theatrale en overgevoelige muziek van meesters, die zelfs geene gedachten hadden der kerkelijke kunst, zijn de afbrekers en tegenvoeters gekomen en hoorden wij soms muziek, waaruit alle gevoel verdreven is. Ook de kerkmuziek heeft ten doel : glorie aan God en stichting der geloovigen. De vraag is weder niet, vinden de mannen der wetenschap die muziek schoon,

(1) Fr. Witt.

doch het volk moet ze begrijpen en er de tonen in hooren, welke ons een vermaak geven van de gezangen van het hemelsch Jerusalem. Met het ruischen der gebeden moet zij één geheel uitmaken en meer dan van elke andere kunst geldt van haar het woord der Moedermaagd : Ecce ancilla Domini, zie de dienstmaagd des Heeren. Dienstmaagd des Heeren, doch daarom juist is zij schoon, daarom juist waarachtig groot, daarom is zij de moeder veler zonen, die niet van deze wereld zijn! Ook, zij moet de menschheid hoog boven de aarde beuren, zij moet de beide vleugelen dragen, die Thomas à Kempis roemde, de eenvoud en de kuischheid, machtiger dan de slagpennen van des konings adelaar ». (1)

Gaarne zoude ik nog iets zeggen over de middelen, om de kerkelijke kunst en bijzonder de kerkelijke muziek weder de eereplaats te geven die haar toekomt, doch ik heb reeds te veel van de goedheid der Redactie gevraagd, het praatje duurde toch al vrij lang, daarover dus bij eene latere gelegenheid.

FR. BERNARDINUS METS,
Minderbr. Conventueel.

(1) Dr SCHAEPMAN. *De kunst in de maatschappij.*

LEVENSSTADIËN.

IN wederom is 't jaar vervlogen
Dat gistren vóór ons deuren stond.
En droomend tuur ik op 't verleden
Dat slepend kwam en ras verzwond.
Het leven telt slechts luttel jaren,
En jaren zijn zoo snel voorbij;
De tijd vliegt heên, de dooden roepen :
« Wij vallen heden!.... morgen gij!... »

Wanneer de lentebloezems bloeien,
In 't blijde kinderjaargetij,
Dan is Gods schepping ons een Eden,
En alles schijnt ons poezij.
Dan vult de warme lentezonne,
In al haar glans en al haar wonne,
Ons ziel met blijden vreugdestroom;
Dan leven we in het land der Sagen,
Dan voelt men 't hart zoo innig slagen,
En Englen zweven dóór ons droom.

En immer stijgend, immer rijzend,
Klimt hoog aan 't zwerk de Junizon
Dan bloeien bloemen, rijpen vruchten
Dan welt, van breedere genuchten,
In 't jonglingshart een rijkre bron.
Ver, langs de oneindge hemeltransen,
Zien wij, des nachts, Gods oogen glanzen,
De sterren met hun lisplend lied.

En uit den doom der jonglingsjaren
Komt er een zachte stem gevaren
Die zangrig zingt : « Vergeet mij niet! »

Zij zong als 't lied der nachtegalen
In 't eeuwig frissche, groene hout.
Of, lijk in 't land der idealen,
Der barden stem dóór 't maagdlijk woud

De nacht is zwoel, de maan blinkt helder,
De boezem zwelt, en 't hart springt op;
O laat ons zachtjes, zachtjes varen,
Op 't vlakke meer der zomerjaren,
Met reine liefde, als vlagge, in top.

Wanneer de herfst den oogst komt zaamlen,
Wel hem die vruchten oogsten kan!
Dan spruit uit 't ideaal de waarheid,
En uit den jongling groeit een man.

Dan is zijn wil gestaald in 't kampen,
Geen storm is tegen hem bestand.
Zijn ziel is kalm, zijn hart tevreden,
Aan God biedt hij zijn dankgebeden,
Den medemensch reikt hij zijn hand.

O ziet hoe plechtig, droevig, huivrig,
De kruin der boomen is bekroond.
't Is alles koud en kil, 't is winter
Die op de vlakke heide woont.
Zoo ook, o grijsaard, zijn uw lokken
Met blanken jarensneeuw belaân,
Nu moogt gij tot den Heere bidden :
« O laat mij nu maar henengaan! »

O ja, ga heên, ga henen, vrome,
Met vrede in 't moegekampt gemoed.
Ga heên naar 't rijk der eeuwge ruste,
Waar onrust heerscht, noch rampenspoed.

O breng hem zachtjes in zijn groeve,
En dat het witte winterkleed
De slaapsteê dekke van den brave
Die, langs zijn weg, het goede deed.

O laat hem nu in vrede slapen,
Na lange zorgen daagt de rust.
De dood heeft met haar bleeke lippen
Zijn moegebeden mond gekust,
En al zijn weeën, al zijn lijden,
En al zijn zielesmart gesust.

O laat hem rusten, eeuwig, eeuwig,
De rust is lang, het zwoegen kort,
De jaren komen, gaan, verzwinden,
Langs 't twijgje zingen lentewinden,
De winter komt, het is verdord!...

En wederom is 't jaar vervlogen
Dat gistren vóór ons deuren stond.
En droomend tuur ik op 't verleden
Dat slepend kwam, en ras verzwond.
Het leven telt slechts luttel jaren,
En jaren zijn zoo snel voorbij,
De tijd vliegt heên, de dooden roepen :
« Wij vallen heden!... morgen gij!... »

Wintermaand, '92. PIETER DANCO.

Prosit '93.

DE STAAT EN DE MAATSCHAPPELIJKE HERVORMINGEN.

VELE klaarziende geesten oordeelen te recht dat de zedelijke wanorde waar de maatschappij aan lijdt, zonder eene krachtige tusschenkomst van den Staat niet te verhelpen is; anderen vreezen, en zeker niet zonder grond, dat de inmenging van den Staat in de zaken der bijzonderen de baan tot het socialismus kan openen en de persoonlijke vrijheid dooden.

Belangrijk dan maar netelachtig is het vraagstuk waar en hoe de Staat mag tusschenkomen tot regeling der maatschappelijke moeielijkheden. Kunnen wij op dit vraagstuk eene klare oplossing krijgen, dan zullen wij eenerzijds onze krachten niet verspillen met zekere hervormingen als socialistisch te bekampen, die wij later misschien als billijk zullen moeten erkennen, en anderzijds zullen wij alle voorstellen onderdrukken, die den kiem van het socialismus in zich dragen.

Ons algemeen antwoord luidt eenvoudig : De Staat moet ter hulp geroepen worden *waar het noodig is*. De inmenging van den Staat zonder noodzakelijkheid is vrijheidsschending; de buitensluiting van het Staatsgezag, waar zijne tusschenkomst vereischt wordt, is anarchie of regeeringloosheid.

Sommige Katholieken willen den Staat uit de maatschappelijke kwestie weren, onder voorwendsel dat de vrijheid en de verbetering der zeden de

misbruiken moeten wegnemen. — Dit ware zeker heel schoon, juist gelijk het zeer schoon zou zijn indien de Staat aan alle lijfstraffen kon een einde stellen en de uitroeiing van dieften en moorderijen aan de verbetering der zeden overlaten. Dit stelsel zou aan de heeren dieven en baanstroopers groote vreugde verschaffen, gelijk het stelsel van *laat gaan* de vreugde uitmaakt der Joden en uitbuiters.

De onverschilligheid van den Staat tusschen goed en kwaad, tusschen recht en onrecht op het gebied der volkshuishoudkunde is hetgeen het liberaal-catholicismus was op godsdienstig gebied : de liberaal-katholieken wilden ook, uit wantrouwen tegenover den Staat, dezen stelselmatig onverschillig laten tusschen waarheid en logen. Wij daartegen denken dat de Staat, zoowel op œconomisch als op godsdienstig gebied eene groote macht is die ten goede moet gericht worden. Wat de verbetering der zeden betreft, deze zal nimmer algemeen zijn; en hoe meer de goeden zich zullen gebonden voelen door de zedelijke wet, hoe gemakkelijker zij in den œconomischen strijd zullen worden verpletterd door Joden en goddeloozen die door hun geweten niet gehinderd worden. Juist om de goeden en de kwaden aan dezelfde wetten te onderwerpen, moet de Staat tusschenkomen.

Wij denken in vroegere bijdragen bewezen te hebben dat de Staat voor zending heeft alle rechtsverkrachtingen te beletten, de lichamelijke en zedelijke ontwikkeling der burgers te bevorderen en voor allen een deftig bestaan mogelijk te maken, maar dit alles slechts aanvullender wijze, 't is te zeggen voor zooveel de vrije strevingen der burgers ontoereikend zijn.

Juist die laatste beperking maakt het vraagstuk der Staatstusschenkomst moeilijk. Immers, indien de Staat maar mag tusschenkomen wanneer het vrije streven onvoldoende is, dan volgt daaruit dat één

en dezelfde maatregel van Staatswege kan billijk zijn of willekeurig volgens den toestand der maatschappij. Veronderstel b. v. dat de betrekkingen tusschen bazen en werklieden geene aanleiding tot klachten geven en tot beider welvaart strekken, dan zou alleen een socialistisch bewind zich in het hoofd kunnen steken, die betrekkingen door hinderlijke dwangwetten te regelen. Zijn integendeel liefde en rechtveerdigheid uit die betrekkingen gebannen, dreigen ellende, haat en wanorde de maatschappij met ondergang, dan is het tijd voor den Staat, krachtdadig tusschen beiden te treden en ten minste gedeeltelijk door dwang te bewerken, wat rechtszin en liefde hadden moeten tot stand brengen.

Klaar is het dan dat de wetgever die gewetenstrouw zijne zending wil volbrengen, niet alleen de grondbeginselen van het Recht maar ook den werkelijken toestand der maatschappij moet doorgronden, dat het Staatsbewind zich zelf en de wetgevende Kamers volkomen moet inlichten over de noodwendigheden en gesteltenissen der verschillige standen. Dan eerst zullen zij met kennis van zaken op deze drij vragen kunnen antwoorden : « Is eene wet noodig? Is zij doeltreffend? Is zij uitvoerbaar? »

Het kan zeker ons inzicht niet zijn die vragen te beantwoorden voor de hervormingen, die heden min of meer in de lucht hangen. Wij willen alleen gewagen van eenige hervormingen, welke de christene Staatsleer zonder gevaar van socialismus zou kunnen toelaten, indien de noodzakelijkheid en de gepastheid er zich doen van gevoelen. Over die noodzakelijkheid en die gepastheid willen wij geen oordeel vellen; ons doel is het maar den gezichteinder sommiger katholieken te verwijden en aan te toonen dat het veld der maatschappelijke verbeteringen ook voor den christene zeer ruim is en dat onze godsdienstige beginselen ons tot geene enkele heilzame hervorming den weg versperren.

Om echter niet te verdwalen, moeten wij het richtsnoer der christelijke Staatsleer goed vasthouden. Wij weten reeds dat de zending van den Staat niets anders is dan de toepassing der natuurlijke zedenwet op de maatschappelijke betrekkingen. Zien wij nu volgens welke regels die toepassing moet geschieden.

1ste *Regel.* De Staat mag niets doen, niets opleggen dat in strijd zij met de natuurlijke wet. Zelfs niet om het hoogste goed te bekomen, mag de wet verplichten tot iets dat in zijn eigen slecht is: het doel wettigt de middelen niet. Evenmin mag de Staat iets verbieden, dat door de natuurlijke wet geboden wordt (1)

2de *Regel.* De Staat mag niets doen, dat niet ten slotte strekke tot vervulling der natuurlijke wet; zelfs wanneer hij in zijne verordeningen alleen de tijdelijke welvaart beoogt, volbrengt hij hierin de verplichting, die de natuur ons oplegt, ook onze medemenschen behoorlijk te laten leven.

3de *Regel.* Wanneer de natuurwet ons eene verplichting oplegt, maar ons vrije keus laat tusschen verschillige manieren van die te volbrengen, dan mag de Staat ons ééne manier in 't bijzonder opdringen, hij mag dit doen om de vervulling van dien plicht zekerder te bekomen en beter te bewaken; hij mag het echter niet zonder goede reden, want zoo doende beperkt hij de natuurlijke vrijheid, waar de burgers slechts om goede redens mogen in verkort worden.

4de *Regel.* De Staat mag iets verbieden, dat volgens de natuurlijke wet toegelaten is; maar dit is

(1) Hetzelfde geldt voor eene stellige wet van God en ook voor eene wet der H. Kerk, indien deze geene vergunning toestaat. De natuurlijke wet zelve verplicht den Staat die positieve wetten te eerbiedigen, welke door God zelf of door zijne rechtstreeksche plaatsvervangers gesteld zijn.

weer eene beperking der vrijheid, die maar billijk zijn kan om goede redens, wanneer namelijk de vrijheid tot misbruiken en gevaren zou leiden.

5[de] *Regel.* De Staat moet de gunsten en lasten rechtmatig verdeelen, de gunsten volgens ieders verdienste en bekwaamheid, de lasten volgens hetgeen ieder dragen kan en volgens hetgeen hij in voordeelen geniet.

6[de] *Regel.* In de toepassing der natuurwet moet de Staat de leering der Kerk volgen. Ongelukkiglijk is de hedendaagsche Staat niet meer wat hij zijn moet; hij erkent de goddelijke zending der Kerk niet meer; dikwijls zelfs is hij haar vijandig. Daaruit volgt eene nieuwe moeilijkheid voor den christenen wetgever : hij mag aan den Staat geene macht verleenen, welke hij voorziet tegen de ware belangen van het christene volk gekeerd te worden. In dit opzicht moet hij dus de gesteltenissen van het Staatsbewind doorgronden en zelfs een zorgvol oog op de toekomst slaan. Zoo is nu gemakkelijk te verklaren dat in het eene land de katholieken meer voor de staatstusschenkomst genegen zijn dan in het andere. Wat ons betreft, wij willen niet al te wantrouwig zijn, op ééne voorwaarde nochtans, namelijk dat de katholieken alle middelen inspannen om de leering der Kerk in het openbaar leven te doen doordringen. En is het ook niet waar, dat op economisch gebied, zelfs de ongeloovigen vele zedelijke wetten met ons erkennen? Zoo hebben wij b. v. niet gehoord dat in de wettelijke regeling van den vrouwen- en kinderarbeid spraak geweest zij van een verschil van zedelijke leering. Zulke punten zijn er meer; daarin hoeven wij dus den Staat niet te zeer te mistrouwen.

Met die regels nu voor oogen, gaan wij handelen ten eerste over

Hervormingen om de lichaamsontwikkeling te bevorderen.

Woningen. Wat het kind het eerst tot zijne ontwikkeling noodig heeft, is lucht en ook ruimte om zich te bewegen. Een vader die zijn talrijk gezin in een eng vertrek opeentast te midden eener besmette lucht en onreinheid van alle slach, onttrekt aan de zijnen wat hunne natuur het dringendst vergt; of zulks nu gebeure uit zorgeloosheid of uit bekrompenheid van middelen, de Staat mag en moet als beschermer dier vroeg verwelkende wezens optreden.

Hoe kan hij dat? Hij kan wettelijk bepalen wat hij reeds bepaald heeft voor de schoolzalen, namelijk de ruimte voor eenen persoon vereischt. Volgens die bepaling zou, in de groote steden vooral, eene daartoe benoemde commissie de woningen opschrijven met het getal personen, waarvoor zij dienstbaar zijn, en er de hand aan houden dat de wet niet overschreden worde.

Die schikking zou eenen uittocht van werklieden naar den buiten voor gevolg hebben. Mag de openbare macht de plaats aanduiden waar nieuwe werkmanswoningen moeten gebouwd worden? Slechts om eene ernstige reden en omwille der openbare orde en welvaart, mag zij hierin de persoonlijke vrijheid krenken: maar in ruiling van voorrechten aan de werkmanswoningen toegestaan, zou zij het recht hebben de bouwplannen goed te keuren. Waar zou het overtal van werklieden, dat de stad zou uitwerpen, best gehuisvest worden? Ons dunkt, in de dorpen rond de groote steden, derwijze dat hier en daar een blok werkmanshuizen tusschen de landelijke woningen zou gezaaid zijn; het gemak van heen en weerrijden laat zulks toe en in lichaam- en zedelijke ontwikkeling zou de werkende stand er oneindig bij winnen.

Zou de Staat of zouden de gemeenten zelven mogen zulke woonsten bouwen? — Neen, zoolang

er middel is dit op bijzonderen of op maatschappijen te laten afgaan, altijd volgens den regel dat de Staat de persoonlijke vrijheid al hare vruchten moet laten voortbrengen, vooraleer ze te verdringen.

Eetwaren. Na de lucht het voedsel!

Het voedsel des volks wordt dikwijls vervalscht. Hoe ver reikt de bevoegdheid van den Staat om zulks te beletten of in hoever heeft hij het toezicht over den handel in eetwaren?

Getrouw aan zijne leering dat de Staat aan de burgers het noodwendige moet bezorgen, ministrare necessaria, zegt de H. Thomas dat de handel in eetwaren eigentlijk de zaak van den Staat is; ziehier wat hij leert (Sec. sec. Q. LXXVII, art. IV) volgens de wijsbegeerte van Aristoteles : « er is eene ruiling van zaken, die natuurlijk en noodzakelijk is, diegene namelijk waardoor eene zaak tegen eene zaak of eene zaak tegen geld uitgewisseld wordt voor de noodwendigheden des levens en zulke ruiling behoort eigentlijk niet tot de handelaars, maar tot de huis- en Staatsbestierders, die er voor staan het huisgezin of het gemeenebest van het noodwendige te voorzien. » Zeker neemt de groote wijsgeer aan dat ook bijzonderen zich met den handel in eetwaren mogen gelasten, maar dit toch volgt uit zijne leering dat de Staat een streng toezicht over dien handel moet uitoefenen, om eene gezonde voeding aan het volk te verzekeren. Loffelijk zijn dan de maatregelen tegen de vervalsching der eetwaren genomen. Worden zij ook overal nageleefd? Is het toezicht streng genoeg, vooral op den buiten? Wij betwijfelen dit sterk. Aan den Staat en aan de gemeente voegt het afdoende middelen in te spannen, al moeste ook het getal beambten merkelijk vergroot worden. Zelfs de huiselijke vrijheid van den handelaar kan niet ingeroepen worden tegen maatregelen, door de algemeene gezondheid vereischt.

Drank. Met den drank is het nog veel erger

gesteld dan met het voedsel. Met groote hoeveelheid wordt het vergift ingezwolgen, want geen anderen naam kan men geven aan dranken waardoor jaarlijks duizenden menschen in ons land bezwijken.

De alkool is een straffer werkend vergift dan al de vergiften welker uitverkoop door de wet verboden is. Dat de Staat vrijlijk alle vergiften late uitventen, deze zullen nimmer 20,000 slachtoffers per jaar maken, gelijk de sterke dranken in ons land. Dan nog, indien de dronkaard alleen voor zich zelven den kiem der dood inslorpte! maar zijn vergiftigd bloed zet hij aan zijn nageslacht over. Hij wordt razend, en die razende blijft nog van rechtswege meester des huisgezins; in de duisternis des nachts zijn vrouw en kinderen aan de macht van eenen dullen woestaard overgeleverd!

Niet alleen als toezichter over de algemeene gezondheid maar ook als beschermer der zwakken mag en moet de Staat het gebruik der sterke dranken regelen. Zelfs indien het openbaar gezag het voortbrengen en uitverkoopen van alkoolische dranken uitsluitelijk op zich nam, zou niemand van machtsovertreding mogen spreken, men zou enkel kunnen vragen of die alleenhandel wel een doelmatig middel zijn zou tegen de volksvergiftiging door den alkool.

Wat de tusschenkomst van den Staat bezwaarlijk maakt, het is dat de alkool, in kleine hoeveelheid gebruikt, geen vergift is en soms zelfs nuttig kan zijn. Het gebruik ervan volstrekt aan het volk verbieden ware, zoo niet onbillijk, dan toch onuitvoerbaar. Welke middelen dan zou de Staat mogen in 't werk stellen om de overmatige opslorping te beletten? Er zijn er verschillige :

1° Hooge lasten heffen. Die maatregel, afzonderlijk genomen, heeft echter het gevaar in, een prikkel te zijn tot vervalsching.

2° Het getal der drankslijterijen en der herbergen beperken. Eene wet zou dit getal per duizend inwoners

kunnen bepalen en de gemeenteraad zou aan elke wijk haar aantal toekennen. Om echter geene bevoorrechten te maken, wat tegen de uitdeelende rechtveerdigheid zijn zou, moeste dan de wet de vergunning van herberghouden toestaan bij openbare verpachting voor eenen termijn van jaren, gelijk nu gebeurt met met de statiebuffetten. Staat of gemeente zouden ook zelven mogen de herbergen ter verpachting bouwen en die aantrekkelijk inrichten, indien er anders geene gevoeglijke huizen gevonden werden.

3° Toezicht over de echtheid der sterke dranken. Indien de Staat zelf geene stokerijen op eigen hand wilde inrichten, zou hij toch kunnen eischen dat de alkoolische dranken niet afgeleverd of uitverkocht werden dan in kruiken of flesschen met zijn goedkeurend merk voorzien.

4° Beperking der hoeveelheid. Eene wet zou de hoeveelheid bepalen, aan elken drankslijter toegestaan en deze zou geene bestellingen mogen doen dan met toelating der plaatselijke overheid. Een opzichter zou altijd vrijen ingang hebben om de echtheid der nog onverbruikte dranken waar te nemen.

5° Tijdige sluiting der herbergen. Eene algemeene wet, niet eene gemeentelijke verordening zou het uur der sluiting moeten vaststellen voor de steden en voor de dorpen. Niet de plaatselijke overheid wie het aan genoegzame onafhankelijkheid ontbreekt, zou het toezicht over de herbergen uitoefenen, maar wel de gendarmen, wier getal hoefde vermeerderd te worden. De herbergier, niet de bezoekers, zou aansprekelijk verklaard worden en door de wetsovertreding zijne vergunning verbeuren.

Zulke maatregelen zijn zeker strijdig met onze zeden en zullen daarom eerstdaags nog niet toegepast worden; maar bij de wassende verwoestingen door den alkool aangericht, bij de algemeene verzwakking en ontaarding van het ras, zal men eindelijk wel op afdoende middelen moeten zinnen en

tegen de zeden ingaan die op dit punt allerslechtst zijn. Mits van den eenen kant de in bezit zijnde herbergiers schadeloos te stellen en van den anderen kant de Staats- of gemeenteherbergen zóó in te richten dat het volk ze boven de thans bestaande verkoos, zou misschien de wet aannemelijk te maken zijn.

Vrouwen- en kinderarbeid. Onnoodig te betoogen dat de Staat het recht en den plicht heeft aan vrouwen en kinderen eenen arbeid te ontzeggen die buiten verhouding is met hunne krachten en hun tenger lichaam krenkt en verbrijzelt. Merken wij echter aan dat de Staat, met het vrouwen- en kinderwerk te verbieden, de verplichting op zich neemt het lot der werkende standen te verbeteren, zoodanig dat het bestaan van het huishouden door het dagloon der werkers gewaarborgd zij. Inderdaad, onderstel een gezin dat te kiezen heeft tusschen deze twee kwalen: ofwel gebrek lijden ofwel vrouw en kinderen laten gaan werken. Dit gezin heeft zeker het recht, dit laatste te verkiezen als het minste der twee kwalen en de Staat zou eene onrechtvaardigheid bedrijven met die familie tot het gebrek te willen veroordeelen.

Landverhuizing. Het gebeurt dat huisvaders met hun kroost de zee oversteken naar onbekende landen waar gebrek en hongerdood er velen wachten. De Staat, altijd als beschermer der zwakken, mag dien vader niet toelaten, aldus het leven van vrouw en kinderen op het spel te zetten. Wat kan hij doen om de roekelooze landverhuizingen te voorkomen? Hij kan de wervingen beletten die alleen winstberekening tot drijfveer hebben. Hij kan zijne verkenners sturen naar al de uitwijkingslanden en den gehuwde, die een geboorte-afschrift vóór zijn vertrek komt vragen, volkomen inlichten over den toestand van het bestemmingsland. Hij kan eindelijk door zijne gezanten in onderhandeling treden met de overzeesche Staten opdat deze zoovcel mogelijk aan de

inkomende landverhuizers de voordeelen bezorgen die nu aan uitbuiters verleend worden. Hij kan ook van de reeders, die de uitwijkelingen over zee voeren, de noodige waarborgen eischen.

(*Wordt vervolgd.*)

Opwijk. F. DRIJVERS.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Pélléas en Mélisande — Even als vele tijdschriften ontleedt de *Ned. Spectator* het tooneelstuk van MAETERLINCK *Pélléas en Mélisande*. De ontleding is voorafgegaan van het volgend oordeel : « In een tijd dat er een storm opgaat tegen het conventioneele tooneelstuk, met zijn min of meer romantische inkleeding, kunstige bewerking en geleidelijke ontknooping, — dat als hoogste eischen gesteld worden waarheid en realiteit, en voor alles gevorderd dat het drama geve een *tranche de la vie*; — te midden van al het strijdrumoer der jongeren om die meening als de eenig-goede ingang te doen vinden, en waarbij de namen van IBSEN, HAUPTMANN, ZOLA en eenige anderen als stormrammen dienst moeten doen, — komt hij opeens, geheel onverwacht, als zelfbewust artiest met een heel andere kunst, met *zijn* kunst....

En zooals het altijd gaat, men ziet elkaar verbaasd aan, haalt de schouders op, fluistert of mompelt fumisterie, tracht een tijd lang te negeeren of nog dommer brutaal te denigreeren, tot langzamerhand de overtuiging veld wint, dat men niet alleen met iets ongewoons, maar tevens met iets buitengewoons rekening heeft te houden.

Zoo heeft allengs de jonge Belg ook zijn weg gemaakt, en op dit oogenblik zijn alleen de onwetenden of verstokten nog in staat de eigenaardige beteekenis van zijn werken te loochenen....

Met MAETERLINCK zijn wij opeens terecht gekomen niet alleen weer midden in het romantisme, maar ook in het symbolisme. Toch is het symbool bij hem niet de hoofdzaak; met andere woorden, hij stelt het niet voorop, gaat er niet van uit. Het is als het ware de vrucht, die rijpt uit de schoone bloesem zijner kunst. Zelf heeft hij het duidelijk gezegd :

Je ne crois pas que l'œuvre puisse naître viablement du symbole; mais le symbole naît toujours de l'œuvre si celle-ci est viable.

Twee soorten van symbolen onderscheidt hij :

L'un qu'on pourrait appeler le symbole à priori; le symbole de propos délibéré, il part d'abstraction et tâche de revêtir d'humanité ces abstractions....

Tegenover deze symboliek met voorbedachten rade stelt hij de andere, de veel hoogere. En ik acht zijne verklaring even merkwaardig als scherpzinnig, en tevens een nuttige waarschuwing voor hen, die geneigd zouden zijn voor het symbolisme school te maken.

L'autre espèce de symbole serait plutôt inconscient, aurait lieu à l'insu du poète, souvent malgré lui, et irait presque toujours au-delà de la pensée : c'est le symbole qui naît de toute création géniale d'humanité, le prototype de cette symbolique se trouverait dans ESCHYLE, SHAKESPEARE, etc.

Door het noemen van deze namen toont hij dat ook voor hem het algemeen-, het eeuwig-menschelijke hoofdzaak blijft. De met elkande in strijd gerakende menschelijke hartstochten veroorzaken het conflict, dat den dramatischen toestand in het leven roept, (29 Oct.)

Vondel en du Bartas. — A. HENDRIKS promoveerde met een proefschrift over den invloed van den franschen dichter DU BARTAS op VONDEL.

L. Delbeke. — Met belang gelezen in het *Mag. littéraire* eene studie van den jeugdigen schilder MAURITS BEKAERT over de schilderijen van L. DELBEKE in de halle van Ieperen.

Hélène Swarth. — HÉLÈNE SWARTH heeft de schoonste gedichten gezocht uit hare vier laatste bundels : *Beelden en stemmen*, *Sneeuwvlokken*, *Rouwviolen* en *Passiebloemen* en bij deze bloemlezing heeft zij een aantal nieuwe gedichten gevoegd. (*Poëzie*, Amsterdam Van Kampen en Zoon) « Bij de dichteres geen streven naar beschrijven of angstvallig detailleeren. In enkele woorden, rhytmen en klanken geeft zij uiting aan de aandoening die haar doortrilt, en door het wekken van een soortgelijke aandoening in ons, brengt zij ons in een stemming welke ons ontvankelijk maakt voor den weerslag van de door haar ontvangen indrukken. HÉLÈNE SWARTH is een meesteres in het tot beeld maken, in het *verbeelden* van zulke indrukken. » (*Ned. Spectator* 12 Nov.)

Oordeelkunde. — Het zesde deel der *Impressions de théatre* van J. LEMAÎTRE is te Parijs. bij Lecène en Oudin verschenen (prijs 3,50 fr.).

De Spiegel. — Te Berlijn is, in het *Thomas-theater*, het in den driejaarlijkschen prijskamp bekroonde drama *Een Spiegel* van NESTOR DE TIÈRE, opgevoerd. Het publiek heeft de eerste bedrijven geestdriftig toegejuicht, doch in het derde bedrijf het negende tooneel, waar Daniel Elvier van eenen voor hare eer gevaarlijken stap wil terug houden, niet verstaan. *(D. Warande.)*

Van Vloten. — Bij Tjeenk Willink te Zwolle wordt er eene goedkoope uitgaaf bezorgd van Dr Van Vloten 's verdienstelijke bloemlezing : *Neerlands Dicht en Ondicht der negentiende eeuw.*

E. de Goncourt. — Gij weet wellicht niet, beste lezers, dat E. DE GONCOURT, reeds in 1856 eene novelle schreef, *Armande*, in den trant van het realism. Van eene teringlijderes die weldra zal sterven, wordt er daar gezegd : Après cela, qu'elle frappe au monument, ça m'est totalement inférieur. Une femme en mi-mineur, qui couche avec de l'huile de morue, et poussive comme un fiacre.... » Reeds in 1856!... Dentu herdrukte deze novelle in zijne verzameling van *diamant*-uitgaven.

Schilderkunst. — Leest in de *Vlaamsche School* van Nov. en Dec. het artikel van POL DE MONT over het gewezen Salon van Gent.

Heine. — Gij meendet, beste lezer, dat H. HEINE evengoed beslegen was in 't Fransch als in 't Duitsch, zijn moedertaal. Daar is niets van. Hij schreef in het Duitsch de Fransche werken die hij onderteekende en ze waren door zijne vrienden vertaald. (Mag. litt. 15 Sept.)

Maeterlinck. — « Het toeval heeft gewild, dat HURET op zijne litteraire rondreis ook den onvermoeiden socialistischen agitator DUC-QUERCY heeft ontmoet, te Gent, waar hij heen was gegaan om MAETERLINCK te interviewen. In een Vlaamsch cabaret, ontspon zich tusschen DUC-QUERCY en MAETERLINCK een gesprek. dat ik eenigszins verkort zal weêrgeven. De eerste verklaarde niet te begrijpen, waarom de beste schrijvers van dezen tijd, onder voorwendsel van zuivere kunst te willen maken, zich buiten de socialistische beweging stellen. Zal hun werk blijvende waarde hebben, dan moet het de afspiegeling zijn van den geest van den tijd, waarin het ontstond. Het socialisme nu omvat tegenwoordig alle uitingen van de menschelijke gedachte.

MAETERLINCK — zooals te verwachten is van een schrijver, in wiens werken personen en gebeurtenissen los zijn van tijd en plaats — MAETERLINCK meent, dat litteraire kunst, al kan zij zich ook niet geheel onttrekken aan den invloed van tijd en omgeving, toch er naar streven moet zich los te maken van de toevalligheden der beschaving van het oogenblik. Een beeld van een bepaalden tijd zal bovendien noch steeds belang inboezemen, noch steeds begrepen worden. Als men b. v. aanneemt, dat de maatschappij binnen duizend jaar zoozeer veranderd is, dat de mijnwerkers niets meer te verlangen hebben, wat zullen dan de geslachten die in het jaar 3000 of 4000 leven, nog begrijpen van de beroemde woud-scène, de vergadering der mijnwerkers in ZOLA's Germinal ?

Toegegeven, maar wordt er wel ooit litterair werk gemaakt, dat in alle eeuwigheid belang zal inboezemen?

Zeker door hen, die in beeld hebben gebracht, wat het menschelijk hart ten allen tijde met vreugde of met smart zal aandoen : door HOMERUS, AESCHYLUS, SHAKESPEARE.

HOMERUS geeft DUC-QUERCY aan MAETERLINCK cadeau ; AESCHYLUS, SHAKESPEARE, nu die laat hij nog gelden, maar dat men nog

leest, komt alleen hierdoor, dat de beschaving van hun tijd niet zoover van de onze af staat. Over eenige duizenden jaren zal men ook hen niet meer begrijpen. Verder ontkent hij, dat er menschelijke aandoeningen zijn, die ten allen tijde dezelfde blijven; zij veranderen met de maatschappelijke inrichting.

Maar, werpt MAETERLINCK hem tegen, liefde, jalousie, toorn... » (*Ned. Spectator.*)

Jacinto Verdaguer. — Onze lezers weten dat er vroeger eene ontleding der vermaarde *Atlantida* van VERDAGUER in ons blad verscheen. De eerw. H. BROUWERS zal dit epos in het Nederlandsch vertalen hetwelk POL DE MONT bespreekt in dezer voegen : « Overtreft de schrijver zelf de meeste Catalaansche, Spaansche en Portugeesche poëten, door de wonderbare pracht en den onuitputtelijken rijkdom zijner kleuren, door de aangrijpende grootschheid van beschrijvingen, als daar zijn de Hof der Hesperiden, de Brand der Pyreneeën, de Verdwijning, ook het onderwerp bezit hoedanigheden, om de belangstelling in de hoogste mate te prikkelen. Aan twee groote ideeën, zegt ongeveer TOLRA, dankt het Catalaansch epos zijn bestaan : het hangt in de eerste plaats, een tafereel op van eenen historischen tijd, zooals deze zich volgens de aloude overleveringen voordoet ; den mythus van Hercules, den tocht dezes helden van de verbrande Pyreneeën tot de rots Calpe, die, door zijne knots getroffen, aan de wateren der Middellandsche Zee eenen doortocht biedt, opdat zij het zoogenaamde Atlantische grooteiland overstroomen en verzwelgen; de redding van de koningin Hesperis door Hercules, die haar naar Spanje voert, alwaar zij moeder zal worden van de legendarische helden, die de oudste en grootste steden stichteden, en aan verscheidene koninkrijken hunnen naam gaven; — zulke rijke stof behandelt de dichter in tien zangen van zijn uitgebreid gewrocht. Hij doet echter meer : bij middel van eene gelukkige kunstgreep, bindt de schrijver aan zijn eigenlijk verhaal de herinnering aan een ditmaal, degelijk historische gebeurtenis : de reis van COLUMBUS. Men ziet het duidelijk! Door keuze en aard der stof sluit zich *la Atlantida* aan, bij al die grootere voortbrengselen van het dichterlijk genie, waarvan het bestaan onafscheidbaar aan dat van eene natie of een geslacht gehecht is. Niet meer gewicht kan, voor de Grieken de *Ilias*, voor de Romeinen de *Aeneis* hebben opgeleverd!... « (*Dietsche Warande* V n° 5.)

Met genoegen lazen wij ook in de *Verslagen* der K. Vl. Academie de heerlijke rede door E. H. BROUWERS uitgesproken. Met geestdrift schetst hij al de werken van JACINTO VERDAGUER o. a. ook *Patria*, « een bundel gedichten, meesterstukken, alle bezield door de ware verhevene, noch rechtsch, noch linksch overdrevene, maar alleszins christelijke heldhaftige bijzondere en algemeene vaderlandsliefde. » Hij verhaalt ook iets dat ongelooflijk zou zijn... in Vlaanderen : « Voor den overheerlijken lierzang aan Barcelona, liet de Stadsregeering twee groote gouden gedenkpenningen slaan ter eere van den Dichter. Ze

liet 100,000 exemplaren van dat gedicht drukken en ronddeelen aan de kinderen der scholen. De Cataloenjers der Philipijnsche eilanden zonden eene lauwerkroon van geslagen zilver, een kunstjuweel dier landen naar Europa en boden ze den Dichter ten huldebewijs.

Gittens. — De *Vl. School* drukt in de beoordeeling van het lyrisch treurspel, *Karel van Gelderland*, het volgende : « Wanneer eenmaal de wereldlitteratuur met een tooneelwerk van een Nederlander zal mogen prijken, dan zal 't de naam van GITTENS wezen, dien men op alle schouwburgen zal toejuichen, dat is onze vaste overtuiging. »

Vondel en Milton. — M. EDMUNDSON beweert de eerste en de eenigste te zijn die tusschen MILTON en VONDEL eene volledige vergelijking heeft gemaakt en in alles getoond wat MILTON aan VONDEL verschuldigd is. E. H. BROUWERS heeft bewezen dat hij dit vraagstuk langs alle kanten had verhandeld, van in de jaren 60, in redevoeringen op congressen uitgesproken en artikels 't zij in de *Dietsche Warande*, 't zij in boekdeel verschenen. (Verslagen der K. Vl. Academie '92 bl. 253.)

Millet. — Met aandoening lazen wij in het **Magasin littéraire** van 15 Nov. eene studie van A. DUTRY over den volksschilder, den nu zoo vermaarden kunstenaar MILLET... Waarlijk hij schilderde als een eenvoudige, Vlaamsche schilder die de echte natuur opmerkt en gevoelt.

WETENSCHAPPEN.

Kanunnik Andries. — De maatschappij *l'Emulation* van Brugge heeft in hare jaarboeken het leven van Kanunnik ANDRIES uitgegeven, opgesteld door Kanunnik DE LEYN. Hetgene vooral uitschijnt in 't leven van dezen grooten vaderlander, 't is dat hij door zijne oudheidkundige opzoekingen zooveel goed gesticht heeft. In 't verleden ligt het heden, was waarheid voor dien geleerden navorscher, voor dit groot en bewonderenswaardig karakter.

De Halle van Ieperen. — Onze medewerker H. MEERT schreef in de *Vlaamsche School* eene schoone bijdrage over de merkwaardigheden der stad Ieperen. Eene prachtige plaat vertoont de Halle die hij aldus beschrijft : « Het gebouw is een der zuiverste typen uit den eersten tijd van den spitsboogstijl. Nergens treft men een monument aan waar de vroege gotiek zich met zooveel edele soberheid openbaart. De indruk van het geheel is grootsch en rustig; men heeft hier de overladendheid niet, die in de stadhuizen van Brussel en Leuven den totaalindruk in den weg staat, noch de wanverhouding tusschen de hoogte van Halle en Belfort, welke te Brugge zoo onaangenaam treft. Eenvoud van lijnen en versiering geeft aan dat eerbiedwaardig monument iets edels, iets majestatisch, dat mij in geen ander zoozeer trof. »

Latijn. — Er was spraak in Duitschland een grooten *Thesaurus*

linguæ Latinæ tot stand te brengen. Het schijnt dat dit wetenschappelijk werk niet zal uitgevoerd worden.

Nederlanders in Amerika. — Velen weten niet welke rol de Nederlanders in de Vereenigde Staten hebben gespeeld. Het Dietsch bestanddeel is vooral op den voorgrond getreden in het oude Nieuw-Nederland, het New-York van onze dagen, den Empire-state, den leidenden staat nog altijd. Leest daarover den *Ned. Spect.* van 17 Sept. laatstleden.

M. de Quatrefages. — In de laatste afl. van de *Revue des Q. Scientif.* staat er eene schoone bijdrage over de wetenschappelijke denkwijze van M. DE QUATREFAGES nopens den mensch. 1° Hij is vijandig aan de leering van de ontwikkeling der diersoorten, en verdedigt vooral de standvastigheid van het menschelijk geslacht. 2° Hij meent dat al de menschen, hoe verschillend ook uit eenen enkelen koppel gesproten zijn. 3° Hij denkt dat de eerste menschen in 't Noorden van Asia gewoond hebben, dat ze nadien gevestigd waren rond de groote bergen van 't midden van dit werelddeel, dat ze daar verschillend geworden naar alle streken verland hebben. 't Is wonder om lezen hoe de uitgebreide eilandzee van Polynesië bevolkt wierd.

Mercator. — Liefhebbers van aardrijkskunde, mogen niet nalaten in de *Revue des Q. Scientif.* eene schoone bijdrage te lezen over de aardrijkskundige werken van MERCATOR. Zij kunnen daar vernemen wat men in dit vak aan Vlaanderen te danken heeft. (Oct. '92.)

Bijbelkunde. — Dr VAN HOONACKER laat nu in het *Muséon* eene studie verschijnen over de belofte van Jephté.

Avesta. — WILLIAMS JACKSON geeft eene spraakkunst uit van de taal van den Avesta; die taal wordt ter zelfdertijde met het sanskrietsch vergeleken; bericht aan de bijzondere beoefenaars van het Eranism.

Aryas. — Weerom nieuws aangaande de Aryas : de vermaarde taalkundige van Berlijn, JOHANN SCHMIDT, vond bij de Germanen eene telling steunend op het zestal. 't Zelfde stelsel was in voege te Babylonië. Van waar is het stelsel der Germanen herkomstig, 't en zij uit Asia waar de Germanen vroeger nevens de Semiten zullen gewoond hebben?

Folk-lore. — De jongstverschenen afl. van den *Grundiss der Germanischen Philologie* handelt over *folk-lore.* Men vindt er nogtans niets anders dan de bloote opsomming der werken over volksliederen, sagen, spreekwoorden en raadsels. Niet alles wat in Zuid-Nederland het licht zag, wordt er vermeld.

J. CL.

DAVIDSFONDS. — GENTSCHE AFDEELING.

Redevoering van den Eerw. Heer Dr H. Claeys.

DINSDAG. 20 ll. had in de halle van het St-Jozefgenootschap de jaarlijksche prijsuitdeeling plaats aan de bekroonde leerlingen in de Vlaamsche prijskampen van het Davidsfonds.

De Eerw. Heer Dr Claeys voerde er het woord, en buiten alle andere aantrekkelijkheden, was dit reeds voldoende om de ruime zaal te vullen. Honderden moesten zelfs terug keeren bij gebrek aan plaats.

Hij sprak over *Het Kind* en dat in die gespierde taal die hem eigen is, met dat prachtig mêeslepende woord en die krachtige stem waarover hij zoo meesterlijk beschikt.

Spreker bedankt de aanwezigen voor de toejuichingen hem toegestuurd en drukte op het belang van het feest, waar een groot getal kinderen door het Davidsfonds dien avond bekroond werden.

Dan toonde hij het kind van zijne geboorte af, zwak en weerloos schepsel, lief en bemind, om zijne eenvoudige naiveteit.

De aanwezigheid der Congoleesche kinderen, in het gesticht van Gysegem onder leiding van den E. H. Van Impe opgebracht, en die dien avond op het feest, Vlaamsch declameerden en zongen, gaf den begaafden redenaar aanleiding om dit als een merkwaardig feit aan te duiden, en eenen erkentelijken groet te sturen aan het Vlaamsche volk dat zijne

beste zonen naar het zwarte Afrika zendt, om er het licht van Kruis en beschaving te doen stralen.

Daarna toonde de spreker door eenige feiten uit de geschiedenis wat het zicht van een kind op het volk vermag :

De jonge hertog Godfried III, aan de takken van eenen eik, tijdens den slag van Vilvoorde, gehangen, om de soldaten moed aan te zetten, verwierf hun den zege;

Jozef II, op den arm van Maria Theresia, deed de Magyaren in het harnas springen;

Op 12 Juni 1478, toen Maximiliaan van Oostenrijk van den krijg wederkeerde, werd hij door de Gentenaars, met zijn kind, hem tijdens zijne afwezigheid geboren, te gemoet gegaan; hij nam zijn jonge kroost op den arm en trok er meê dóór de stad tot aan zijn paleis. Die liefde voor zijn wichtje verwekte zoodanige stichting tot den Keizer in het hart van zijn volk dat de Gentsche schepenen hem eene gift van 14.oco gouden kronen stemden.

Dan wees de gloedvolle spreker op eenige treffende huiselijke tafereelen, en dit tot staving dat zelfs de ernstigste mannen, zich verteederen bij 't aanzien van een kind, ja zelve kind worden.

Socrates, die zich de gelukkigste mensch der aarde noemde, wanneer hij met zijne kinderen speelde.

Hendrik IV, die op handen en voeten, en met zijn zoontje op den rug, over den grond kroop, en paardje speelde toen vreemde afgezanten in zijn salon traden.

De dichters zijn allen door de liefelijkheid der kinderen getroffen geworden en zoo hebben, o. a. Lamartine, Tollens, Hugo, Ledeganck, Gezelle, de schoonste brokken hunner dichten aan de kinderen gewijd.

Wat de opvoeding der kinderen betreft, deze moet door de ouders derwijze gebeuren dat die

kinderen, welke eens het volk der toekomst zullen zijn, als Katholieke Vlamingen, dat is, als goede en trouwe vaderlanders opgroeien.

Laat het kind een kind, zoolang het zulks is, en tracht niet er vóór den tijd eenen grooten mensch van te maken.

Dan toonde de Eerw. H. Claeys door een voorbeeld hoe verkeerd zij handelen diegenen, welke in het onderwijs de jeugd verfranschen, en zoodoende meewerken aan de verbastering van het Vlaamsche volk en het Vlaamsche ras, en ten slotte spoorde hij huisvaders en huismoeders ten sterkste aan hunne kinderen eene loutere Vlaamsche opvoeding te geven, om er Vlamingen, echte en degelijke Vlamingen van te maken, en eindigde met een woord van hulde aan de onderwijzers en onderwijzeressen die krachtdadig werken aan het welzijn der Vlaamsche Katholieke jeugd.

Indien ik zeg dat deze prachtige voordracht « met daverend handgeklap » werd onderbroken en begroet, zoo schrijf ik dagbladschrijversstijl, en nochtans 't was zoo.

Dank en hulde aan den gevierden redenaar, en mochten wij nog dikwijls in dergelijke omstandigheden, op den degelijken kost zijner verhevene gedachten, en den vloeienden drank zijner prachtige bewoording, vergast worden.

Terloops zeggen *wij ook* een woord van hulde en van dank aan de onderwijzers en onderwijzeressen die met hunne kinderen het feest opgeluisterd hebben.

Dienen genoemd de leerlingen van het Sint-Lievensgesticht, die der scholen van mejuffer S. Todt en van mej. De Bondt, die bij alle feesten van 't Davidsfonds op de bres is, en eindelijk de acht jonge Congoleezen nit *het Gesticht van Gijzegem.*

Jozef Mavambo, zoon van den koning van Kimpamballa droeg een gedicht voor : *Hulde aan België,* en dit in eene goede zuivere Vlaamsche taal.

Dan zongen de acht zwarte Vlamingen een Vlaamsche Brabançonne en een *Ave Maria*, begeleid op de piano door *Leopold Vidi*, weer een koningskind, wiens vader over Nemlao regeert. Eindelijk droeg de kleine zwarte Kissouka een gedicht voor dat opzettelijk voor haar door den E. H. Dr Claeys werd gedicht, en menige traan in de oogen der aanwezigen deed biggelen.

Wij deelen dit gedicht hier mede als ook de Brabançonne insgelijk door den Eerw. heer Claeys voor de omstandigheid vervaardigd.

Brabançonne.

1.

Wij kindren van de Congo-boorden
Verlosten uit den slavenband,
Wij zingen dank- en liefd'akkoorden
Aan 't edelmoedig Belgenland;
Wij bidden om de rijkste looning,
De mildste maat van zeegning uit Gods hand...
Heil aan het volk! Heil aan den koning!
Heil aan ons tweede vaderland!

2.

Laat God ons naar den Congo keeren
Wij dragen daar 't gezegend licht
Van al wat wij in Belgie leeren —
Van waarheid, vrijheid, recht en plicht.
Dan keert uit elke vrije woning
Uit ieder huis dat Christen werd, ter eer
Van Belgie's volk, van Belgie's koning,
Een zang van dank en liefde weêr.
Heil aan het volk! enz.

Aan de kinderen van Gent.

Wij komen van zoo verre,
Zoo arm en nog zoo kleen,
Doch, komen niet alleen.
De wondre liefdesterre
Die over ons verscheen,
Wenkte ons naar Belgie heen,
En brave menschen kwamen
Die liefdrijk bij der hand
Ons leidden naar uw land,
En brachten ons hier samen
Met u, o kindrenstoet
Die vriendlijk ons begroet.

Gij smaakt, te vrede en blijde,
Een heil ginds onbekend,
Gij kinderen van Gent
Die men aan moeders zijde
Zoo lieflijk bloeien ziet...
Vraagt naar o n z e ouders niet...
God weet het waar zij zwerven
In ongekenden druk,
Of, onder 't slavenjuk
Bezwijkend, stervend ..

Bidt, kindren, met ons meê,
Opdat de God van vreê
Zijn vredelicht laat' stralen,
Op 't zwarte slavenland
Waar België de hand
Toereikt... Moge er 't geloof van Vlaandren [zegepralen.

P. D.

ONZE BRABANÇONNE

Getrouw aan eigen Vlaamschen landaard,
Verknocht aan Belgie's wet en recht,
Ontplooien wij den fieren standaard
Waar zich de zwarte Leeuw op recht.
Wie om ons krijgsbanier vergâren,
Een broederbond, gesloten hand in hand, —
Zijn trouw, gelijk ons vaadren waren
Aan Godsdienst, Taal en Vaderland.

Ons vaadren waren koene helden
Geharnast in hunn' wil van staal.
Hun Goedendag in Kortrijks velden
Herwon ons erfgrond, recht en taal.
Zij waren trouwige onderdanen
Maar duldden geen oneedlen slavenband.
Wij volgen waar zij 't voetspoor banen,
Getrouw aan Koning, Taal en Land.

Wij vragen aan geen Seine-boorden
Een strijdlied voor het Vlaamsche volk.
Wij zingen vaderlandsche akkoorden
In Vlaandren's taal, ons hartetolk.
Wij deinzen voor geen roovershorde
Wier woeste kreet bedreigt met moord en brand;
Wij gaan ten strijd voor recht en orde,
Voor Godsdienst, Taal en Vaderland.

De Hemel ziet ons manlijk streven
En hoort wat leuze ons lied belijdt.
De Hemel zal de zege geven
Aan wie voor 't goed manhaftig strijdt.
Hoog onze Vlaamsche vlag geheven!
Doe elk van ons het heilig woord gestand :
« Tot aan den dood getrouw gebleven
Aan Godsdienst, Taal en Vaderland! »

Dr H. CLAEYS,
Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.

DE LAATSTE DOODEN

Theodoor Ignatius Welvaarts.

DE aloude en beroemde abdij van Premonstreit te Postel heeft een groot verlies ondergaan door het afsterven van haren hierbovengenoemden Prior.

De E. H. Welvaarts was den 20 Juni 1840 geboren te Schijndel, waar hij het lager onderwijs genoot. Op twaalfjarigen ouderdom ging hij over tot het seminarie van St. Michiels-Gistel, en zeven jaren later, nl. in '59, voltooide hij zijne humaniora in het gymnasium te Gemert, verbleef eenigen tijd bij de Jezuïeten te Ravenstein en trad in het klooster van Premonstreit te Postel-Molle, waar hij in '65 de kleine en in '68 de groote geloften aflegde. In '70 te Mechelen priester gewijd, werd hij in '73 bibliothecaris zijner abdij. Later voegde hij er het ambt van archivaris bij. Tweemaal werd hem de belangrijke bediening van novicenmeester toevertrouwd. In '86 volgde hij den Eerw. Heer Pironet op als Prior der abdij. Sedert '86 was hij ook leeraar van de H. Schrift, en sedert '89 gaf hij nog tevens den leergang van wijsbegeerte, waarmede hij reeds vroeger eene eerste maal was belast geweest.

De E. H. Welvaarts was een onvermoeibare werker, een ieverige opzoeker en een talentvolle schrijver. Het ware schier onmogelijk al zijne werken hier aan te duiden.

Als dichter heeft hij eenige proeven geleverd die niet zonder verdienste zijn. Doch zijne grootste waarde ligt in zijne oudheidkundige schriften en geschiedeniswerken. Zoo schreef hij in '80 de *Geschiedenis der adbdij van Postel, naar hare archieven, met platen.* — Later, de *Geschiedenis van Correndonck*, die van den *Prelaat I. Van den Broeck*. van *Molle, Bladel, Netersel; Postel's Biographisch Woordenboek*, enz. enz.

Hij was een der ieverigste medewerkers van het *Belfort*, dat in hem een zijner beste medeopstellers verliest, schreef in de

Dietsche Warande, *De Katholiek*, *Rond den Heerd*, *'t Jaarboek van 't Davidsfonds*, het *Kempisch Museum*, en talrijke andere bladen en tijdschriften.

— **De eerw. heer Franciscus De Vos**, geboren te Amsterdam, kanunnik van Sint Baafs, censor librorum en algemeene opziener van het vrije onderwijs in het bisdom van Gent. Hij was een geleerde en bevoegde opvoedkundige en schoolman; in zijne weinige vrije uren beoefende hij met liefde de schoone letteren en veel bracht hij bij in de scholen tot het doen beminnen en beoefenen onzer moedertaal.

— **Christiaan Richardt**, Deensche dichter, van wien *Van Vloten* (Beknopte geschiedenis der Nieuwere Letteren) zegt, dat hij met *Chr. Winther* en *Carl Plough*, als dichter, naam verwierf doch het verwijt niet kon ontgaan, hem door den jongeren Deenschen letterkundige, *Georg Brandes*, in zijne oordeelkundige beschouwingen over de richting van den Deenschen geest gedaan, — dat er van weinig of geen ontwikkeling in hun vroeger en later verzen sprake is, of deze op een bepaald punt blijft staan, zoo niet zelfs eer aan achteruitgaan denken doet.

— **Demetrins de Golesco**, te Brussel overleden, sproot uit eene der oudste Rumeensche familiën. Hij schreef en zond in 't licht *Leçons de sagesse chrétienne*, en laat andere onuitgegeven werken over wijsbegeerte, geschiedenis, alsmede een bundel verzen na

— **A. Galakhof**, Russische schrijver die o. a. eene litteratuurgeschiedenis heeft geschreven.

— **Edouard Chantepie**, talentvolle Fransche romanschrijver.

— **John Lemoinne**, der Fransche Academie en dagbladschrijver, was in Engeland van Fransche ouders geboren; hij had zijne studiën, te Londen begonnen, te Parijs voltrokken en was sedert lange jaren opsteller van het *Journal des Débats*.

Hij was een fijn humorist; zijn humor was hem wellicht van zijne eerste Engelsche opvoeding bijgebleven.

— **Desrousseaux**, de 72 jarige Rijselsche volkszanger begon op zeer jongen leeftijd, zijne liederen in de *langue d'oïl* te schrijven. Benevens deze had hij onlangs een belanghebbend werk voortgebracht : *Mœurs populaires de la Flandre Française*.

PIETER DANCO.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Siffer's Bibliotheek der Klassieken. Cornelius Nepos, 1ste afl. (Miltiades, Themistokles, Aristides, Pausanias cap. 1). Nederlandsch van A. VERDOODT, pr. Prijs per afl. 0,50; voor 12 afl. 5,00 fr.

Nu de vervlaamsching van het vrije middelbaar onderwijs nog op zoovele tegenstribbelingen stuit, was het zeker eene edele taak, welke de heer Verdoodt en zijne medewerkers op zich laadden, : het verdietschen der Latijnsche en Grieksche klassieken. Zij verdient des te meer onze belangstelling. Meer nog : bij de leeraars, met den uitleg dier schrijvers gelast, zal de Siffer's Bibliotheek overwelkom heeten, als geroepen zijnde, hun onschatbare diensten te bewijzen.

Heeft de 1ste aflevering aan de verwachting beantwoord? Wij durven zeggen *ja*, ten minste voor diegenen, die iets goeds verhoopten, zonder daarom te eischen dat een schrijver met éénen sprong het toppunt der volmaaktheid bereike.

Wat den zin betreft, is de vertaling op de jongste Duitsche voorbeelden nagewerkt en dus gansch betrouwbaar; over sommige betwiste plaatsen kan er zeker nog plaats voor twijfel overblijven; niet eene vertaling toch is in staat die betwistingen welke uit de duisterheid zelve van den grondtekst voortkomen, voorgoed uit te maken, en daaruit blijkt de noodwendigheid voor den leeraar van verschillige vertalingen nevens elkander te leggen en, na vergelijking, eene oordeelkundige keus te doen.

Wat den Vlaamschen tekst aangaat, deze volgt voet voor voet (in zoover het doenlijk is) den Latijnschen volzin. De zinbouw bleef zooveel mogelijk geëerbiedigd. Dat in zulk een keurslijf de Vlaamsche volzin niet altijd de los- en zwierigheid heeft, die de Vlaamsche schrijver in andere schriften hoeft te beoogen, is lichtelijk te verstaan; maar toch zijn de zinnen behoorlijk afgerond, niet al te stroef en bij de eerste lezing vatbaar. Zulke vertalingen zullen toch (iets wat met letterlijke vertalingen al te dikwijls gebeurt) den stijl der leerlingen niet bederven, en zij zullen hun bewijzen hoezeer onze taal geschikt is om den Latijnschen tekst getrouw te weerspiegelen. De leeraars weten bij ondervinding hoe nadeelig zoowel de woordelijke vertaling (le *mot à*

mot) als de vrije vertaling is, en hunne groote beslommering was het steeds een middenweg tusschen die twee uitersten te vinden. Dien middenweg, zoo moeilijk om vinden in het Fransch, hebben wij in deze verdietsching en, al is die weg ook zoo smal en kronkelend, dat men zich stijf op de beenen moet houden om er niet af te sukkelen, toch moet men bekennen dat de vertaler er zoowel het Latijnsch gedacht als den Vlaamschen vorm zonder halsbrekerij heeft overheen gevoerd. Erkennen wij echter ook dat hij goede voorgangers had : de Duitschen.

Meer en meer wordt het duidelijk dat wij, wat ons schoolwezen betreft, de Duitschen tot voorbeelden moeten nemen. Wachten wij ons echter van alle slaafschheid : trachten wij het Duitsche schoolwezen te doorgronden, dezelfde gedachten ten onzent met de noodige wijzigingen toe te passen, maar steeds Belgisch, Vlaamsch te blijven. Heeft in dit opzicht reeds de vertaler geenen tol aan onze oosternaburen betaald, en aldus eens te meer bewezen dat men den vreemdeling niets ontleent dan op woeker? Zijn er niet al te veel Duitschheden in zijne taal? Over het algemeen achten wij de germanismen min gevaarlijk in onze schriften dan de gallicismen, omdat zij minder tegen den aard onzer taal aandruischen; er is nochtans een slach van germanismen, dat wij met even leede oogen aanzien als de gallicismen, diegene namelijk, waarbij een woord, dat reeds zijne vaste beteekenis in onze taal heeft, uit het Duitsch met eene verschillige beteekenis wordt overgenomen. Zulks leidt tot taalverwarring. *Betrachting* in den zin van *beschouwing*, *bespiegeling* zouden wij daarom verwerpen, meer nog *beelding* voor het Duitsche *Bildung*.

Doch zelfs waar het geene germanismen geldt, zouden zekere uitdrukkingen en wendingen nauwkeuriger op den toetssteen mogen gezet worden. Wij denken dat een streng en scherpziend vriendenoog den schrijver nog diensten kan bewijzen. Zeker, zijne taal is in 't algemeen keurig; maar wat men aan oor of oog der leerlingen voorhoudt, zou moeten maagdelijk zuiver zijn onder betrek van taalvorm. Eerbied voor de taal, dit kan men den beginnelingen niet genoeg inprenten.

Daarbij, de vertaler weet dat, waar het om een Vlaamsch werk te doen is, zekere personen de minste vlekjes door een vergrootglas zien.

Een woord nog over de aanteekeningen : zij zijn niet kwistig, maar des te keuriger uitgedeeld. Meestal geschied- of oudheidkundig, laten zij ruime plaats voor taalkundige opmerkingen, welke de leeraar op den graad van gevorderdheid zijner studenten zal aanmeten en gemakkelijk bij middel der gebruikte Spraakleer opmaken kan. Ieder leeraar weet dat de *zakelijke* verklaringen moeilijkst om vinden zijn en dus ook de kostbaarste.

Kortom : de heer Verdoodt leverde goed en nuttig werk. Wij zeggen hem : « Ga voort, onder de leuze *Excelsior!* »

Mechelen. D.

De Dorpsklappeien. — Blijspel in 5 bedrijven door H. PLANQUAERT. — Tot Wareghem, bij Du Catillon en zonen.

In den voorlaatsten drijjaarlijkschen tooneelwedsrrijd behaalde de heer Planquaert met zijn historisch drama, Karel den Goede, den prijs. Het was een eersteling, waarvan hij eer haalde. In den laatsten prijskamp dong de schrijver opnieuw mede. Ditmaal met een blijspel, de Dorpsklappeien.

Een brave kerel, die Willem Goemans heet en een lief kind, dat den zoeten naam van Rosa draagt, zien elkaar van harte gaarne. Drij venijnige tongen, drij klappeien die niet kunnen lijden dat de andere meisjes aan eenen man komen, terwijl naar hen niemand omziet, bewerken dat Willem's moeder op Rosa, en Rosa's tante op Willem verbitterd worden. Vandaar, verbod voor de twee geliefden malkander nog een woord toe sturen, en diepe wanhoop van Willem.

Daar treedt nu de man op, die alles weer in den haak moet brengen. Brein van Alleperten, een student in de geneeskunde, die gedurende eenige weken den ouden dorpsgeneesheer is komen vervangen. Hij verneemt Willem's geval, en vormt het plan den armen jongen eens goed te wreken op de drij kommeeren.

Zijn plan is doodeenvoudig. Hij zal ze alle drij zoo stapelzot op hem doen verlieven, dat er geene gekheid zoo groot is, die ze voor hem niet bedrijven. Wonderlijk is het intusschen hoe weinig moeite 't hem kost de drie meisjes op hol te brengen. Eenige vriendelijke woorden en een paar knipoogskes, en daar — 't is geschied. Nu is het eene onafgebroken reeks van allerlei dwaze avonturen. Het is vermakelijk wat listen de oude vrijsters al uitdenken om hem te kunnen aanspreken. Maar hij zint op wraak...

Met de eene, Nel, doet hij een avondwandelingske over een doorgezaagde brug. Krak! daar ligt de meid in de beek, en terwijl zij gansch beslijkt naar huis sluipt, trekt onze don Juan naar zijn tweede lief, de domme Miedook, om er over de haag een praatje meê te houden. Bezijds, in 't gebladerte van eenen boom, zit Willem met zijn knecht verborgen, gewapend met zakjes grijm en kalk. Miedook's vader komt het gesprek storen. De twee vrijers gaan op de vlucht, maar eerst krijgt Miedook nog den ganschen inhoud van den kalk en 't roet op de kleeren. — Eindelijk moet aan de jongste, Mina, eene serenade gegeven worden. Daar komen Mina's broeders en haar vader uitgeschoten en, — hij had het niet gestolen — Brein op zijne beurt neemt nu de vlucht met een goed pak slaag.

Al die avonturen zijn echter nog maar klein bier, in vergelijking met wat volgen moet. De student bepraat opvolgentlijk de drij meisjes zoodanig dat ze zich laten overhalen om 's avonds in zijn tuin bij hem te komen. Hij moest immers 's anderdaags het dorp verlaten en op reis gaan. Daar zal de plechtige eed van eeuwige trouw gewisseld worden.

Alle drij zijn van hun woord, hoeveel moeite het hun gekost heeft. De eene heeft haar moeder moeten eenen slaapdrank ingeven, en is daarna in een kattestrop geraakt. De andere heeft zich door 't venster laten zakken en is op 't kot van den hond terecht gekomen. De derde

eindelijk, — de jongste, — toen zij over Tone Schuermans hof liep is voor een kiekendief gehouden geworden en komt al jammeren af, met een heele lading schroot in haar achterste...

Maar 't spel is eerst voor goed aan den wagen, wanneer zij elk hare twee mededingsters bemerken, Woede. Scheldpartij. Brein houdt zich onzijdig en vuurt ze onderling aan tot nog heviger strijdlust. Welhaast zitten de vrouwlieden elkander in 't haar, Optreden van burgemeester en veldwachter, die hoorden moord roepen. En 't bijzijn van 't gansche dorp, ontknooping van de gansche intrigue, tot groote beschaming der klappeien, maar tot groote vreugde van Willem en Rosa — die nu alras 't bootje in zullen stappen.

Iets dat zeker is, wordt het stuk opgevoerd, er zal gelachen worden.

De Dorpsklappeien is 't ideaal van eene kermisklucht.

De schrijver betitelt het een blijspel. Als blijspel ontbreekt alles er aan, oorvegen, wit en zwart maken, en andere argumenten van den zelfden kaliber, daarin zit de *vis comica*. De taal is ofwel plat en gemeen, ofwel gekunsteld-onnatuurlijk. Wilt ge weten hoe Willem, die geen farçeur is, zijne wanhoop lucht geeft?

1° *Bedrijf*. 7° *Tooneel*. Willem alleen. « Ongelukkige jongeling « die ik ben! Hoe kan een voorval ons van den top des geluks zoo « eensklaps in eenen afgrond van smart en verdriet doen nedertuime- « len. Eenige stonden te voren ontrolde zich de levensbaan voor mij « helder, effen, glad en bestrooid met rozige bloemen. Maar nu is 't in « mijnen geest al duister, wild en woest en mijne jonge inbeelding kan « niet een enkel lachend tafereel, geen enkele heldere droom meer « scheppen. Rosa, duurbare Rosa, nijdige venijnige tongen willen met « het vlammend zwaard des lasters onze gestrengelde harten scheiden. « Helaas! nooit misschien zullen de zoete fakkels des hymens voor ons « branden en toch wil ik u beminnen. 'k Wil als het trouwe gevan- « gene tortelduifje zijn, dat zijne verwijderde gezellin niet vergeet, maar « steeds zucht en kwijnt voor haar, die het noch hooren mag, noch « zien, en er zijn genoegen, zijn leven, ah, zijn droevig leven in vindt « zijne treurnis om haar te onderhouden en te voeden. »

Is dat gevoel, ofwel conventioneele rederijkersbeeldspraak?

Karakterschildering ontbreekt. Rozeken is een lief zoet kind, meer niet; Willem, eene groote kwibus, al beweert zijn moeder dat al de meisjes van 't dorp op hem verliefd zijn. Brein, de held paart aan zijne hoedanigheden van verloopen en verzopen student, die van een onwederstaanbaren don Juan, en van een onbekookten Uilenspiegel; hij is niet een type, maar eene afwisseling van typen. — De drij klappijen zijn min slecht geschetst, maar ook hier kon de schrijver geen maat houden. Menige goede trek, overdreven, wordt karikatuur.

En dan de opvatting! Wat smakelooze tooneelen soms! Het 9° tooneel van het 4° bedrijf gaat waarlijk alle gelacht te boven, 't is terzelfdertijd akelig en weinig aantrekkelijk; terwijl het tooneel der kijfpartij, 's avonds, in den hof van Brein, al te zeer aan zeker stuk van Molière

herinnert. Waarom ook Brein, voorzeker tot algemeene voldoening van het publiek, Brein, die ze allen op den loop krijgt, niet gestraft aan 't slot van 't spel, voor zijn al te groote verwaandheid, met hem op zijne beurt de jongste der drie klappeien te doen trouwen? Was het 5e tooneel van 't vijfde bedrijf niet eene natuurlijke voorbereiding tot deze ontknooping?

Is nu alles mislukt in de Dorpsklappeien!

Dat is onze bedoeling niet.

Het eerste tooneel van 't eerste bedrijf, — Willem en Rosa komen samen uit de kerk, en Willem vraagt aan 't meisje voor wie zij wel gansch bijzonderlijk gebeden mag hebben —, is lief; de samenspraak, het gansche stuk door, is bijna zonder uitzondering zeer levendig; de tallooze vrijpartijtjes bieden eene groote verscheidenheid aan en treffen weleens door de opmerkingsgave welke de schrijver er in toont; maar hoedanigheden en gebreken staan buiten alle verhouding tegenover elkander.

Zulks wettigt de strengheid van ons oordeel. Ongaarne zouden wij iemand kwetsen, en allerminst den heer Planquaert, die met zijn Kare den Goede terecht zooveel lof oogstte, die als redenaar zich een zoo gunstigen naam verwierf, en wiens politieke radicale zienswijze ook volkomen de onze is. Doch juist de openhartigheid van zijn optreden op 't gebied der politiek, weze eene verontschuldiging voor ons die wenschen dat zij ook heersche op 't gebied der letterkunde.

Aan schrijvers zooals hij bewijst men een slechten dienst, meenen wij, met hun geen hoogere eischen te stellen.

Brugge. L. S.

Het Herentalsch klooster Onzer-Lieve-Vrouwen Besloten-Hof der orde van Premonstreit, heden St.-Josephsdal der Franciscaner Penitentinnen, door Fr. Waltman van Spilbeeck, kanunnik-regulier der abdij van Tongerloo.

Ziehier een zeer verdienstelijk boek, geleverd door een geleerd, volijverig man, wien de historische wetenschap reeds menig schrift van waarde te danken heeft. 't Is de geschiedenis van een vrouwenklooster in de kleine stad Herenthals, geschreven zooals het behoort, namelijk geheel en gansch gegrond op en bewezen door echte oorkonden, met zorg afgeschreven, met oordeelkunde benuttigd, en, waar nog andere bronnen noodig waren, slechts zulke gekozen, die vertrouwbaar zijn.

Het werk is verdeeld in XIV hoofdstukken. Het vangt aan met eene korte schets van de heeren van Crayenhem, van Grobbendonk, van welke een der leden de vrome gemeenschap van Premonstreit stichtte. Geheel het bestaan van deze wordt vervolgens, tot in de minste bijzonderheden, uitgelegd, de dagen van bloei en welvaart, onder vredelievende, vrijheidsgezinde regeeringen, gelijk de tijd van beproeving en vervolging, onder den looden staf der vervolgers. Deze tijden begonnen reeds onder Maria-Theresia, duurden voort onder

Jozef II, en bijzonderlijk gedurende het Fransch dwangbeheer. Weinig milder toonden zich de ministers van Willem I, zoodat de gemeenschap van lieverlede uitstierf. Edoch, de plek, gedurende meer dan vier eeuwen door gebeden en goede werken geheiligd, zou niet van bestemming veranderen. Als de nonnen van O.-L.-Vr. Besloten-Hof verdwenen waren, vestigden zich dáár Zusters van den derden regel van St-Franciscus, zoodat het klooster, zonder lange verpoozing, aan den dienst des Heeren gewijd bleef.

Als *bijlagen* levert de heer van Spilbeeck de lijst der bezittingen van den Besloten-Hof, belangrijk voor de topographie van een aantal gemeenten; het necroloog, de titels eeniger gelegenheidsverzen, en de lijst der Zusters in St.-Josephdal overleden.

De geschiedenis telt VIII-291 bl. en 2 platen, de eene het gezicht van het kloosterbeluik, de andere een in 't klooster berustend oud tafereel voorstellende. Het werk is zeer goed, in eene gekuischte taal opgesteld, sober maar toch vloeiend van stijl. In 't kort, wij wenschen den geleerden schrijver van harte geluk met deze nieuwe pennevrucht en durven voorspellen dat deze gewaardeerd zal worden door allen, die belang stellen in de kerkelijke en in de vaderlandsche geschiedenis.

Gent. D.

Prins Boudewijn herdacht, door HIPPOLIET LEDEGANCK. Brugge, A. van Mullem. Prijs fr. 0,30. Voor 12 exemplaren fr. 3,00.

Daar zooeven ontvingen wij het gedicht van den heer H. Ledeganck, bekroond in den prijskamp, verleden jaar te Brugge door den Vlaamschen Broederbond uitgeschreven.

Alhoewel onze betreurde kroonprins reeds lang in zijne vroegtijdige groeve rust, zal die treurzang, opborrelende uit een hart dat den kroonvorst hoogachtte en lief had, den lezer diep treffen, want het is met gloed en met kracht geschreven. De dichter schildert ons den jeugdigen vorst in de groote gebeurtenissen van zijn kort leven.

Het tafereel bij den arme is aangrijpend.

Wij moedigen alle Vlamingen aan zich het gedicht te verschaffen en het te lezen, het is eene waardige hulde, neergelegd op het graf van onzen nooit vergetelijken Boudewijn. P. D.

Gentsche woorden en zegwijzen, verzameld door JULIAAN DE LANDTSHEER. Gent, drukkerij Waem-Lienders. Prijs fr. 0,50.

Het is eene rijke verzameling van meest al de eigenaardige woorden en spreuken, ten onzent gebruikt. Buiten Gent zal het boekje zeker ook gekocht worden door al wie zich met idiotisme, gewestspraken en taalfolklore bezig houdt. Gent munt uit door zijne schilderachtige, treffende, soms al sterk gekruide gezegden; hier zijn er talrijke specimens van aanwezig. Wij brengen hulde aan de moeite, welke de schrijver zich getroost heeft dit alles aan te teekenen, en aan de kundige wijze waarop hij zijne taak tot goed einde gebracht heeft. Nochtans zouden wij er meer taalwetenschap in begeerd hebben.

Het boekje wordt verkocht ten voordeele van het « Werk der weduwen ».

Heil Benoit, door JOZEF CRETS. Mechelen, '92.

Een zeer verdienstelijk gedicht van den nog jeugdigen, doch reeds bezielden en talentvollen schrijver van *Judith*.

Zijne heldenverzen (6-voetige) zijn nochtans hier en daar wat opgeblazen en eenigszins stroef. De kleinere zijn vloeiender en gemakkelijker.

Kortom, een verdienstelijk gedicht dat veel voor den schrijver belooft.

Enige hoge bomen. — In de zitting van 6 November l.l. der *Zuidnederlandsche maatschappij van Taalkunde*, handelde de heer *Jan Bols* over eene nieuwe spelling, waarvan hierboven een monster (in de beide zinnen) en in hoofdzaak bestaande in het schrijven zooals men spreekt. Hij wees op de erge gevolgen eener te groote toegevendheid aan « de hegemonie van Holland boven de andere Nederlandsche gewesten », en op de pogingen van Dr R. A Kollewijn op dit gebied. *De Tijd* stak in het volgend potsierlijk voorbeeld den draak met het nieuw systeem : « Een kantoorbediende alhier, die *krentekoek* (h)eet, heeft de koninklijke vergunning gevraagd en bekomen om alleen *koek* te (he)eten »!!

In het *Toemaatje*, aan de lezing van Jan Bols gevoegd, wordt de aandacht getrokken op het vlugschrift van M. J. W. Muller, dat handelt over het te loor gaan in Holland van onderscheid tusschen grammatisch mannelijk en vrouwelijk geslacht,

Kon. Vl. Academie. Zitting van 21 December. De Commissie van Geschiedenis, Bio- en Bibliographie heeft benoemd tot voorzitter, prof. Alberdingk Thijm, en tot ondervoorzitter, de heer van Even.

De heer E. Hiel leest eenen Feestzang ter eere van meester Gevaert.

Het verslag van den heer Coopman over de voorlaatste aflevering van het *Woordenboek der Nederlandsche taal* zal in de Januarizitting worden voorgedragen.

Aanvang gaat genomen worden met de *Vlaamsche Biographie*, waarvan de namenlijst thans aan de leden uitgedeeld is geweest (een zwaar boekdeel van 524 bladz.).

De eerste aflevering der *Vlaamsche taalwetten*, door den heer A. Prayon van Zuylen (476 bl.), gaat insgelijks dezer dagen verschijnen, alsook *Prudens van Duyse*, door professor J. Micheels, en de laatste aflevering van *Troyen*, door N. de Pauw en Ed. Gailliard.

Middelnederlandsche gedichten (Fragmenten van geestelijke stukken), uitgegeven door N. de Pauw, zijn in gang; *De Keure van Hazebroeck*, door Ed. Gailliard gaat ter pers, even als de drie bekroonde verhandelingen in de prijskampen van 1892.

Davidsfonds. — De Gentsche afdeeling vierde hare plechtige

prijsuitdeeling (zie bladz. 81); Vilvoorde hield den 11 December haar jaarlijksch avondfeest met zang en tooneelspel; het onvermoeibare Borgerhout vergastte zijne leden op muziek en op eene voordracht « Kleinigheden, geene kleingeestigheden », van advocaat Adelfons Henderickx: Antwerpen mocht de geestvolle causerie genieten van pastoor Hugo Verriest « Waarom moeten wij Vlamingen zijn ».

Het kapittelhuis. — Het huis waar onze uitgever thans woonachtig is, en dat den hoek uitmaakt der St-Jans en Lange Kruisstraten, op de St-Baafsplaats, heeft name *'t Capittelhuus* (XVIe eeuw). Volgens den heer de Potter in zijn *Gent van den vroegsten tijd tot heden*, werd het op 19 November 1558 door Jan Pauwels voor 394 gulden aan het kapittel van St-Baafs verkocht; later viel het in de handen der geuzen en werd beurtelings bewoond door *Lieven d'Herde*, aanhanger der hervormden, en de familie Raveschoot. Sedert het begin der XVIIe eeuw diende het huis wederom tot vergaderplaats van het kapittel van St-Baafs.

In 1771 werd het herbouwd gelijk het nu is. Op 6 Februari 1795 werd het andermaal verkocht, en dit door de republikeinen, aan Lodewijk Blommaert, die het 6 maanden later weder verkocht aan de kanunniken van St-Baafs.

Achtste jaargang, 1893. Februari.

SIFFER'S BIBLIOTHEEK DER KLASSIEKEN.

Het werk begint met *Cornelius Nepos*, uit het Latijn in 't Nederlandsch overgebracht en met aanteekeningen voorzien, door den eerw. heer A. VERDOODT. Het bevat van gemelden klassieken schrijver de levensbeschrijvingen van Miltiades, Themistokles, Aristides en het begin der levensbeschrijving van Pausanias.

De Nederlandsche taal is verzorgd en vloeiend. Alleenlijk behoudt de geleerde vertaler hier en daar de Latijnsche wending, hetwelk, zonder de taal juist duister te maken, toch van den lezer een weing oefening en belezenheid vergt.

Als handleiding voor de studenten van het hoog middelbaar en hooger onderwijs is *Siffer's bibliotheek der klassieken* geroepen om groote diensten te bewijzen, daar deze uitgave voor hen vele plaatsen zal ophelderen, welke hun in de oorspronkelijke taal moeilijk of duister voorkomen.

Zij die het voordeel niet genoten hebben Latijnsche studiën te kunnen doen zullen er het genot in vinden kennis te kunnen maken met de letterkunde der oudheid, die anders voor hen een gesloten boek blijft.

De prijs dezer uitgave is fr. 0,50 per aflevering; 5 fr. voor 12 afleveringen. Elke aflevering is afzonderlijk verkrijgbaar. Na *Cornelius Nepos* verschijnt *Cesars Bellum Gallicum* en *Bellum Civile.*

Nu dat het onderwijs meer en meer vervlaamscht wordt komt deze uitgave te goeder ure en zal zij geroepen zijn groote diensten te bewijzen aan de Vlaamsche zaak, want in een Vlaamsch onderwijs is de redding gelegen.

Inhoud van Tijdschriften :

Dietsche Warande. 1893. Nr 1. — De zolder van den dichter Hendrickx, door Dr. August Snieders. — De dichter Albert Mœser, door Pol de Mont. — De Psalmen in gezangen, Ps. XXI, enz. door Em. Hiel. — De oudheidkundige Aug. J. Mertens, door Th. De Raadt. — Gedenkpenningen van Nederlandsche kunstenaars uit de XVIe eeuw, en Munt van Orchimont (met afbeeldingen), door Graaf Maurin Nahuys. — Emile Claus, door Léonce du Catillon (met portret). — Nog eenige schilderijen betreffende het gevecht van Breauté en Lekkerbeetje, door Ch. C. V. Verreyt. — De christelijke Typologie in beeld, in woord en in handeling, door J. G. R. Acquoy. — Juliaan De Vriendts jongste werken, door Du C. — Iets nieuws over de pruiken, door H. J. Biegelaar. — Vondeliana. — Boekenkennis. — Omroeper. — Tijdschriften. — 's Hemels Ommekant, door Jozef De Ras. *Prijs per jaar fr.* 12,50.

Het Katholiek Onderwijs. 1893. Nr 3. — Bereiding voor de lessen, door S. — De schoolquaestie in de Kamer. — Over de verbuiging, Am. Joos. — Vaderlandsche geschiedenis, K. V. B. — Boekbeoordeeling. — Schoolnieuws. — Bijvoegsel : Jubellied. *Prijs per jaar fr.* 5,00.

Dietsche Stemmen. 1892. Nr 5. — El nuevo mundo, door O. Loosen, S. J. — De misdadigerskunde, door J. van Mierlo, S. J. — De kalender, door P. Kerkhofs. — Landverhuizing, door A. V. W. — Boekbeoordeeling. — Priesterhaat, door D.

Le Magasin littéraire et scientifique (15 janvier). — Vers l'Idéalisme, par H. Hoornaert. — La Passion Catholique : Une âme princesse, par Pol Demade. — Prière pour les Riches, par Jean Casier. — Flandre et Zélande, par Michel de Haerne. — Consolation et Coucher du Soleil, par L. Aguettant. — Vers le Passé, par Louis Mercier. — Au « Magasin Littéraire », par F. Vindry. — Pages mystiques, par Firmin Vanden Bosch. — Essai rythmique, par Michel Bodeux. — Une Etude à faire, par Albert Solvyns. — Les « Contes hétoroclites », par Janssens de Bisthoven. — Petite Chronique, par M. D., H. B. et H. V. — Les Livres. *Prix par année fr.* 10,00.

Le Drapeau. 1893. Nr 4. — Pauvres Enfants, par Hermann de Baets. — Un jubilé littéraire, par Vanden Bosch. — Sacrilège, par Marcel Fleury. — L'injustice des Justes, par Pol Demade. — Chiens errants, par C. de Nanteuil. — Aujourd'hui par Léon Paschal. — Artistes et Sacristains, par Maurice Bekaert. — Proses, par Edmond Rassenfosse. — Petit Album, par Gavroche. — Les livres, par F. V. et J. S. — Ça et Là, par Le Drapeau. — Boîte aux lettres. *Prix d'abonnement : Belgique fr.* 4,00; *Etranger fr.* 5,00.

SÂVITRÎ.

(Vervolg van bl. 40.)

IV.

TOEN eindelijk een ruime tijd verloopen was, brak de dag aan waarop, o vorst! Satyavat sterven moest. Sâvitrî telde de dagen, één voor één; het woord, dat haar Nârada gesproken had, bleef haar immer op het hart wegen. « Den vierden dag moet hij sterven », dacht de voortreffelijke. Zij deed de gelofte van gedurende drie nachten rechtop te staan; drie dagen en drie nachten zou zij rechtop staan (1). Toen de koning die versterving vernam werd hij bedroefd; opstaande sprak hij tot Sâvitrî dit vriendelijk woord.

Dyumatsena sprak : — « De onderneming die gij onderneemt, o koningsdochter! is zeer moeielijk om uit te voeren. Zeer pijnlijk is het drie nachten rechtop te staan. »

Sâvitrî sprak : — « Vader lief, wees niet bekommerd; ik zal mijne gelofte volbrengen. Vastbesloten is de zaak; met een vast besluit handel ik. »

Dyumatsena sprak : — « Breek uwe belofte — dit mag ik u geenszins zeggen; volbreng ze! aldus luidt de taal die lieden van mijnen stand voegt (2). »

Mârkandeya sprak : — Wanneer Dyumatsena, de grootmoedige, aldus gesproken had, zweeg hij. Sâvitrî bleef rechtop

(1) De gelofte om gedurende een min of meer langen tijd in eene bepaalde lichaamshouding onbeweeglijk te volharden, behoort tot de meest gebruikte wijzen van boetpleging (*Cfr.* de aant. 7 op zang II).

(2) Door « lieden van mijnen stand » versta men hier *vânaprastha*'s (woudbewoners) of *tapasvinas* (boetelingen), die best al de voortreffelijkheid van dergelijke geloften kunnen schatten.

staan en geleek eene zuil. En, o kloekste der Bharata's, den volgenden morgen was het dag waarop haar echtgenoot sterven moest. Vol droefheid bracht zij den nacht staande door. « Heden is het de dag! » zegde zij. Zij offerde aan den vlammenden vuurgod (3), en toen de zon ter hoogte van een *yuga* (4) gerezen was, volbracht zij de ochtendplechtigheden (5); daarna groette zij eerbiedig de grijze *dvija's*, haren schoonvader en hare schoonmoeder, en bleef met saamgevouwen handen staan. Alle boetelingen, die het bosch bewoonden, spraken over Sâvitrî gebeden en heilwenschen uit, « dat het lot der weduwen haar niet treffen mocht (6) ». — « Zoo zij het! » antwoordde, bij het hooren dier woorden, Sâvitrî in haren geest, verdiept als zij was in het nadenken en het overwegen. En met stijgenden angst wachtte de koningsdochter den tijd en den stond af, immer het woord van Nârada indachtig.

Alsdan, o beste tusschen Bharata's afstammelingen! spraken tot hunne dochter, die alleen en afgezonderd bleef staan, haar schoonvader en hare schoonmoeder, beide

(3) Ss. *dîptam hutâçanam;* eigenlijk : den vlammenden offerverteerder. *Hutaçânam* is een bijnaam van Agni, den vuurgod. — Het offeren in het vuur (*agnihotra*) des morgends en des avonds behoort tot de dagelijksche godsdienstoefeningen der Brâhmanen en Kshattrija's. Het bestaat in het werpen in een brandenden haard van eenige rijstkorrels, sesamzaad, gesmolten boter, honig, enz., onder het uitspreken van vastgestelde gebeden.

(4) *Yuga*, hier eene lengtemaat van vier *hasta*'s (=ellebogen). Ter hoogte van eene *yuga*, boven den gezichteinder, natuurlijk.

(5) Tot de ochtendplechtigheden behoort, buiten het *agnihotra*, het opzeggen van zekere formules (de *gâyatrî* of *sâvitrî*, enz.), het bad nemen enz. Zie Bourquin, *t. a. pl.* hoofdst. I; Wilson, *Works*, II, bl. 56-57.

(6) *avaidhavyâçishas* luidt het oorspronkelijk, d. i. eigenlijk : *weduwlooze wenschen*. Men legt dit woord verschillend uit. Men versta, liefst : « wenschen, die den weduwstaat uitsluiten », wenschen wier strekking en inhoud was, dat het lot der weduwen Sâvitrî niet treffen zou. — Men weet dat in Hindostan het lot der weduwen hoogst beklagenswaardig was. Na het afsterven haars echtgenoots moesten zij een stil en afgezonderd leven leiden, eenvoudig gekleed gaan, en enkel van wortels, vruchten en bloemen leven. Een tweede huwelijk aangaan was haar streng verboden (*Manu*, V, 157-158; 161-163). Wat de *sutti*'s of weduw-verbrandingen op den houtstapel des echtgenoots betreft, dit is een gebruik dat slechts van latere tijden dagteekent, en nooit door de wetten werd opgelegd. Zie Nève, *Époques littéraires de l'Inde*, bl. 93-97, Wilson, *Works*, II, 270 *sqq.* en Hopkins *loc. cit.* bl. 370 en vv.

vreugdevol, aldus : « Uwe belofte hebt gij volbracht; nu is het tijd om te eten; doe dit terstond! »

Sâvitrî sprak : — « Als de zon ondergegaan en mijn wensch vervuld is, dan zal ik eten. Dit is een besluit, in mijn hart genomen, een voornemen dat ik zal uitvoeren. »

Terwijl Sâvitrî aldus de spijzen weigerde, nam Satyavat eene bijl op den schouder en wilde het woud ingaan. Toen zegde Sâvitrî tot haren echtgenoot : « Vertrek niet alleen. Ik zal u vergezellen, want ik kan van uwe zijde niet wijken. »

Satyavat sprak : — « Vroeger gingt gij nooit naar het woud. De weg, o lieve! is lastig. Verzwakt zijt gij door uw vasten en uwe belofte; hoe zult gij te voet gaan? »

Sâvitrî sprak : — « Uitgeput door het vasten ben ik niet, noch vermoeid van het rechtop staan. Vast besloten ben ik u te vergezellen; daarom, wil mij niet beletten! »

Satyavat sprak : — « Vermits gij vast besloten zijt, zal ik aan uw verlangen voldoen. Neem dan afscheid van mijne ouders, opdat ik zonder verwijt blijve. »

Mârkandeya sprak : — Zij, die hare moeielijke belofte volbracht had, sprak tot hare schoonouders, na beide gegroet te hebben : « Deze mijn echtgenoot gaat naar het woud om vruchten te plukken. Met de toelating van mijne eerbiedwaardige schoonmoeder, met die van mijnen schoonvader, wensch ik met hem te gaan, want heden kan ik de scheiding niet verdragen. Voor het vuuroffer zijns *guru*'s vertrekt uw zoon; hij is niet te weerhouden (7). Blijven zou hij, ging hij voor eene andere reden het bosch in. Sedert een jaar omtrent ben ik buiten het *âçrama* niet geweest; het is mijne vurige begeerte het bloemrijke woud te zien. »

Dyumatsena sprak : — « Sedert Sâvitrî mij door haren vader tot schoondochter geschonken werd, herinner ik mij niet dat zij mij eene andere bede [dan deze] heeft toegestuurd; daarom bekome zij wat zij verzoekt. Edoch, o dochter! zorg dat gij met Satyavat op den weg niet verdolet! »

Van beiden oorlof bekomen hebbende, ging de roem-

(7) Waarom is Satyavat niet te weerhouden? vraagt misschien de lezer. Onze held moet de noodige behoorigheden halen voor het offer zijns *guru*'s; nu, dit was een heilige plicht, waar hij voor niets ter wereld aan te kort mocht komen. *Cfr.* SCHRÖDER, *op. cit.* bl. 202 aanm. 2.

rijke al lachende, doch met een onrustig hart, heen. Met hare groote oogen aanschouwde zij de veelkleurige, de bekoorlijke wouden, door eene menigte van pauwen-benden bewoond; zij aanschouwde de helder vlietende beken en de hooge boomen, gansch met bloemen overdekt.

— Zie! zegde Satyavat vriendelijk tot haar. Zij, de onberispelijke, sloeg nauwlettend haren echtgenoot gade; zij zag hem reeds voor dood aan, het woord des Wijzen [Nârada's] indachtig. Haren gemaal vergezellend ging zij zachtjes wandelend voort. Doch haar hart was verdeeld (8), en steeds dacht zij aan het nootlottig oogenblik.

V.

Mârkandeya sprak : — In gezelschap zijner echtgenoote plukte de grootmoedige Satyavat vruchten, vulde er zijn korf mede, en hakte toen hout. Bij het hout hakken zweette hij, en de krachtinspanning veroorzaakte hem hoofdpijn. Van vermoeienis uitgeput zegde hij tot zijne echtgenoote terwijl hij op haar toetrad :

Satyavat sprak : — « Mijne krachtinspanning bracht hoofdpijn teweeg. Mijne ledematen, o Sâvitrî, branden, en mijne borst insgelijks. Ik voel mij krank, o gij die bedachtzaam spreekt! Mijn hoofd is doorboord van stekende smarten; daarom wensch ik te slapen, o lieve! want om mij rechtop te houden bezit ik geene kracht. »

Sâvitrî kwam nader, trad tot bij haren echtgenoot, zette zich op den grond en liet Satyavat's hoofd in haren schoot rusten. Nârada's woord indachtig rekende de boetelinge tijd, dag, uur en oogenblik na. En juist op dien stond ontwaarde zij een man, gansch in het rood gekleed, met eene koningskroon om de slapen, schoon van gestalte en schitterend als de zon. Donkerbruin was zijne huid en

(8) In den tekst : *dvidheva hrdayam krtvâ*, d. i. haar hart in twee verdeeld hebbend. De dichter wil ongeveer het volgende zeggen : Sâvitrî was blij en droef te zamen; blij, omdat zij, met Satyavat koutend, de bosschen doorwandelde; droef, omdat zij wist dat zijn eind aanstaande was. — Men kan even goed uitleggen : Sâvitrî scheen uiterlijk welgezind, maar inwendig was zij zeer treurig.

vurig zijn oog; hij hield een strop in zijne hand en boezemde vrees in. Hij bleef aan Satyavat's zijde staan en staarde hem aan.

Toen zij hem zag, stond zij spoedig op, na het hoofd van haren man zachtjes op den grond gelegd te hebben; dan, met gevouwen handen, sprak zij bedroefd, terwijl haar hart klopte.

Sâvitrî sprak : — « Als eene godheid beschouw ik u, want zóo eene gedaante is die van een sterveling niet. o Godenvorst! zeg mij goedgunstig wie gij zijt, wat gij wenscht te verrichten. »

Yama sprak : — « o Sâvitrî! gij zijt uwen echtgenoot toegedaan; gij hebt een boetewerk verricht : daarom spreek ik tot u. — Weet, o voortreffelijke, dat ik *Yama* (1) ben. Deze Satyavat, uw echtgenoot, heeft zijn levenstijd geëindigd; hem binden wil ik en hem medevoeren. Weet dat ik dit doen wil. »

Sâvitrî sprak : — « Men zegt, o zalige! dat uwe boden de dooden komen weghalen (2); waarom, o Heer, zijt gij dan zelf gekomen? »

Mârkandeya sprak : — Aldus toegesproken begon de zalige *Pitrrâja* (3) om harentwille, al wat hij voornemens was,

(1) In de godenleer van het Brâhmanisme is Yama de bedwinger en binder (√yam = binden) aller schepselen, de opperheer van de wereld der afgestorvenen (*pitaras*). Door Çiva's gunst verkreeg hij het voorrecht een der acht *lokapâla*'s of wereldbehoeders te zijn, de behoeder nl. der Zuider-gewesten (*Cfr.* LASSEN, *l. c.* bl. 771). Zijn rijk, het *yamaloka*, en zijn paleis, het *yamalaya*, zijn in het Zuiden gelegen, in de streek waar men het rijk der voorvaderen plaatst. Yama is de rechter der dooden, zoodra de ziel van het lichaam scheidt, wordt zij voor hem gebracht om gevonnisd te worden. *Cfr.* LASSEN, *l. a. pl.* I, bl. 767; BARTH, *op. cit.* (engelsche vertaling van WOOD, Londen, 1882), bl. 42 en aant. 2 en 3.

Men leest hier hoe hij afgebeeld wordt. In plaats van donkerbruin, wordt hij meermaals groen van wezen voorgesteld, met bloemen in zijne haarlokken. Hij rijdt op eenen buffel en is met eene knods gewapend, of draagt, zooals hier, een strop in de hand.

(2) Yama heeft, volgens de Hindo's het uitleggen, een groot getal dienaars, de *yamadhûta*'s, die de zielen der overledenen naar het gerechtshof (*kâlîcî*) in Yama's verblijfplaats (*yamapura*) voeren. Dat zij hier ook niet achterwege blijven, blijkt uit *çlok.* 38 van den volgenden zang.

(3) *Pitrrâja* = de koning der vaderen, der afgestorvenen (*pitaras*) is een van Yama's veelvuldige namen.

uit te leggen : « Deze met deugden versierde en met schoonheid begaafde Satyavat, die eene zee van deugden is, mijne dienaren zijn niet waardig hem mede te voeren; daarom kwam ik zelf. »

Dan bond Yama de duimlange ziel (4) met zijn strop, en, haars ondanks, trok hij haar met geweld uit het lichaam van Satyavat. Wanneer de levenskracht er uit gehaald was en de levensadem uitgeblazen, lag het lichaam met dooden glans, beweegloos, akelig om te aanschouwen. Na Satyavat's levenskracht te hebben vastgekluisterd, ging Yama heen met het gezicht zuidwaarts gekeerd. Sâvitrî, van droefheid overstelpt, doch door hare gelofte en haar boetewerk tot de volmaaktheid gekomen, zij aan wie een hoog lot beschoren was, de haren man getrouwe echtgenoote, zij begon toen Yama op te volgen.

Yama sprak : — « Keer terug, o Sâvitrî! Ga, bereid de lijkplechtigheden (5)! Uwen plicht jegens uwen echtgenoot hebt gij vervuld; zoo ver gegaan mag worden zijt gij gegaan. »

---

(4) Ss : *Angushthamâtram purusham*. — Dusdanige stoffelijke voorstellingen van de ziel, die haar afbeelden o. a. als duimlang, eene hand groot, kleiner dan gierste-koorn, een dwerg gelijk, niet grooter dan de punt eener priem, in de hartholte woonachtig, enz., ofwel haar oneindige afmetingen geven, komt men niet zelden in de wijsgeerige bespiegelingen der Hindo's tegen. Alle zijn echter louter verzinselen, aan de onwetendheid, *avidyâ*, der menschen te wijten; want eigenlijk, leeren de wijsgeeren, is de ziel, het *âtman* d. i. hetgene van ons dat wij, bij naarstig onderzoek, als ons eigen zelf, ons innerlijk en eigen wezen erkennen, niets anders dan *Brahman*, naml. het eeuwig princiep van al wat is, dat de werelden schept, in het bestaan houdt en weder in zich terug doet keeren. Die volkomen gelijkheid van *Brahman* en het *âtman* is het grondbeginsel der philosophie des Brâhmanisme. Zie DEUSSEN : *Das System des Vedânta*, Leipzig, 1883 (aangaande deze plaats van ons dicht, bl. 166).

(5) De lijkplechtigheden bestaan bij de Hindo's in het verbranden van het lijk op een houtstapel en het bijeenzamelen der overblijvende assche en beenderen. (Zie BAUWENS — *Geschiedenis en beschrijving der lijkbehandeling en rouwplechtigheden bij de meeste volken*, Brussel, 1888, bl. 148 *sqq.*). Den afgestorvenen worden, ter zijner zielerust, *pinda*'s of rijstkoeken gebakken en op het gras gelegd, enz. (*Cfr.* BOURQUIN, *op. cit.* hoofdst. VI en IX). Gedurende een aantal dagen blijven de naastbestaanden van den overledene onrein, zijn dan aan eene bijzondere levenswijze onderworpen, moeten hunne plichten door anderen laten vervullen, enz. (*Manu*, V, 60 *sqq.*; III, *passim*. — Zie nog WILSON : *Works*. II, 280 *sqq.*; L. DE LA VALLÉE-POUSSIN : *Des impuretés et des purifications dans l'Inde antique*, Brussel, 1890, bl. 34, *sqq.*).

Savitrî sprak : « Waar mijn echtgenoot gevoerd wordt of waar hij zelf heengaat, daar ook moet ik gaan : dit is mijn bestendige plicht. Bij mijne boete, mijne onderwerping aan mijne ouders, mijne liefde voor mijnen gemaal, bij mijne gelofte en uwe genade, o! belet mij dezen gang niet! De wijzen, die het wezen der waarheid zien, zeggen dat de vriendschap zevenschredig is (6). De vriendschap met u beoogend (7) wil ik u iets zeggen : gelief het te aanhooren.

« Zij handelen met rijpen overleg die in het bosch een afgezonderd leven leiden, de deugd en de volharding beoefenen. Ingevolge hunner kennis prijzen zij Dharma (8); daarom noemen de goeden het *dharma* het voortreffelijkste. Door de verdiensten van één enkelen, welke de goeden waardeeren, zijn wij allen dezen weg [tot de volmaaktheid] ingegaan; niemand zou een tweeden of een derden wenschen! Daarom noemen de goeden het *dharma* het voortreffelijkste (9). »

---

(6) *Sâptapadam* staat er in het oorspronkelijk. — *Zevenschredig* wordt de vriendschap genaamd, met het oog op een zeer oud gebruik der Hindo's. Twee personen namelijk, die vriendschap met malkaar wilden sluiten, deden samen, hand in hand, zeven stappen (*saptapadí*); bij iederen stap werd eene bepaalde spreuk opgezegd. Dit gebruik is in de huwelijksplechtigheden bewaard gebleven (Cfr. *Manu*, VIII, 227. — Zie ook : LEIST. *Alt-arisches jus gentium*, Jena, 1889, bl. 151; HOPKINS, *loc. cit.* bl. 356, en aant. 1). — Hier wil Sâvitrî enkel beduiden : Het moet niet lang aanloopen om met iemand kennis aan te knoopen en zijn vriend te worden.

(7) *Mitrátamca puraskrtyá*, d. i. eigenlijk : de vriendschap vooraan, op de eerste plaats stellend. Daar nu de vriendschap *zevenschredig* is, wil Sâvitrí, door aan den god hare zeven spreuken (*çlok.* 23-24, 29, 34-35, 41-42, 46-47, 48, 49) op te zeggen, zijne vriendschap winnen, om aldus van hem te bekomen wat zij begeert, het leven van haren echtgenoot.

(8) *Dharma* = de deugd, in een der namen van Yama; *vgl.* de volgende aanteekening.

(9) De *çloka*'s 23 24 hebben den vertaalders en verklaarders niet weinig last opgeleverd. « These two *slokas*, getuigt PROTAP ROY, de geleerde *Pandit* uit Calcutta, are difficult to understand, and are almost in the nature of enigmas » (*Vanap.* bl. 876, aanm. 2). Dit legt de zoo uiteenloopende vertalingen en de nog meer verschillende proeven van opheldering dezer plaats uit. — Wij hebben zoo trouw mogelijk het oorspronkelijk woord voor woord wedergegeven, zonder door omschrijvingen en bijvoegsels het gedacht des dichters trachten nader te bepalen. Het woord *dharma* lieten wij een paar malen onvertaald, opdat er op gezinspeeld wordt. *Dharma* immers dat « recht, plicht, deugd »,

Yama sprak : — « Keer terug! Voldaan ben ik over uwe stem, die welluidend klinkt en woorden spreekt, samengesteld uit klinkers en medeklinkers. Kies nu eene gunst; met uitzondering van het leven dezes Satyavat's, zal ik u, onberispelijke, elke gunst toestaan (10). »

Sâvitrî sprak : — « Uit zijn rijk verdreven begaf zich mijn schoonvader naar het woud; in het *âçrama* woont hij thans, van het licht zijner oogen beroofd. Dat die kloekmoedige heerscher door uwe gunst het gezicht herkrijge, en schittere als de zon. »

Yama sprak : — « Ik wil u, onberispelijke, dit verzoek toestaan. Het zij, zooals gij gezegd hebt. — Ik bemerk hoezeer de weg uwe krachten uitput; keer dus terug, ga! opdat gij u niet vermoeiet! »

Sâvitrî sprak : — « Hoe zoude ik mij vermoeien in de nabijheid van mijn echtgenoot? Waar hij heen gaat, daar ook moet ik steeds gaan; waar gij hem voert, daar volg ik hem. o Heer der goden! aanhoor nogmaals mijn woord :

— « De samenkomst met de goeden, al ware het slechts voor éenmaal, wordt vurig verlangd; dat heet eigenlijk vriendschap. De omgang met de goeden is niet vruchteloos : daarom is het wel met de goeden vereenigd te blijven. »

Yama sprak : — « Het woord, dat gij spreekt, ver-

---

en, in onbepaalderen zin, de te volgen « grondwet der zedenleer », waar de mensch zijn handel en wandel naar schikken moet, beteekent, is insgelijks een der namen van Yama, als de wreker der overtredingen van die wet beschouwd.

De daar even genoemde vertaler, die verklaart er alleen niet wijs uit geworden te zijn « but for the aid I have derived from *Nilakantha* (= een Indische *commentator* van het *Mahâbh.*), I could never have understood the meaning », zegt hij (*loc. cit.*), — geeft aan deze *çloka*'s een gansch anderen zin, welken hij in eene lange aanteekening rechtvaardigt. Om echter de plaats te kunnen uitleggen als hij deed, was hij verplicht den tekst te wijzigen, en andere lezingen aan te nemen.

Meest al de vertalers ontleden het eerste woord van *çl.* 23 : *nânâtmavantas = na anâtmavantas;* GEIGER (*op. cit.* bl. 102, aanm. 1) zegt : *nânâtmavantas = nânâ âtmavantas*, terwijl hij uitlegt : « Auf verschiedene Weise üben die Weisen im Walde (haüsliche) Pflicht, enz. »

(10) « In Yama's antwoord straalt de eenvoudige volksvoorstelling door, volgens welke de goden, wanneer zij door de menschen vereerd worden, in ruiling daarvan tot het toestaan eener gunst verplicht zijn. » (KELLNER, *t. a. pl.*, bl. 187).

kwikt het hart; het vermeerdert het verstand des wijzen en brengt hem hulp. Buiten het leven van dezen Satyavat, kies daarom, o schoone vrouw, eene tweede gunst! »

Sâvitrî sprak : — « Voorheen werd mijn wijzen schoonvader zijn rijk ontweldigd : moge hij het terugbekomen! Doch dat mijn *guru* daarbij van zijn plicht niet afwijke (11)! Dit is de tweede gunst, welke ik van u verlang. »

Yama sprak : —« Weldra zal de vorst van zijn rijk terug bezit nemen, zonder van zijn plicht af te wijken. — Nu ik uwen wensch ingewilligd heb, keer terug, o vorstendochter! ga, want gij zult u vermoeien. »

Sâvitrî sprak : — « De bewoners der aarde bedwingt gij door uwe wetten, en, na ze bedwongen te hebben, voert gij hen naar believen mede; daarom, o god! noemen de menschen u *Yama* (= de temmer of binder). Aanhoor nog het volgende woord, dat ik met luider stemme tot u richt :

— « Goedheid jegens alle schepselen toonen met de daad, den geest, het woord, door het weldadig en vrijgevig zijn : dit is de bestendige plicht der goeden. Zóo, ja, handelen de kinderen dezer wereld jegens hen, die hun lief zijn (12); de goeden echter bewijzen medelijden ook aan vijanden die in hunne handen vallen. »

Yama sprak : — « Gelijk den dorstigen het water, zoo is mij het woord door u gesproken. — Nog eens : buiten het leven van dezen Satyavat, vraag eene gunst, welke die ook zijn moge! »

Sâvitrî sprak : — « Mijn vader, de heerscher der aarde, heeft geene mannelijke nakomelingen. Hem worden honderd zonen geboren, die zijn geslacht doen voortbloeien! Moge dit aldus geschieden! Ziedaar de derde gunst, die ik van u afsmeek. »

---

(11) Sâvitri wil zeggen : Moge Dyumatsena zijn rijk op vreedzame wijze terug winnen, zonder geweldige middelen in te spannen. Immers, de wapenhandel was den blinden vorst verboden, in de levenswijze van boeteling welke hij aangenomen had.

(12) Wij lezen met KELLNER (*op. cit.* bl. 190) : *manushyán prati peçalán;* in de Calcutta uitgave luidt het : *manushyábhaktipeçalá*h. Men zou dan aldus moeten vertalen : « Zóó, ja, handelt deze wereld, bedorven door de trouweloosheid der menschen. » De door KELLNER voorgestelde wijziging komt beter met den loop der gedachten overeen. — Terecht merkt hier HOLTZMANN aan (*op cit.* bl. 266, n. 1), dat dergelijke taal in den mond eener christin niet zou misplaatst zijn. Zie nog wat hij op de bl. 264 en 267 aanteekent.

Yama sprak : — « Een honderdtal glansrijke zonen, dat zijn geslacht doet voortbloeien, worde uwen vader om uwentwille, o liefelijke! geschonken. — Nu uw verlangen bevredigd is, o vorstendochter! keer weder; een verren weg hebt gij reeds afgelegd. »

Sâvitrî sprak : — « Ver is het niet in de nabijheid van mijn echtgenoot; mijne begeerten gaan veel verder. Terwijl gij uwen weg voortgaat, aanhoor het woord dat mij op de tong ligt en ik nog spreken wil :

— « Gij zijt de edelgeboren zoon van Vivasvat (13); daarom wordt gij door de goeden *Vaivasvata* genoemd. Naar een gelijk recht bestuurt gij allen; daarom bezit gij, o opperheer! het wezen des *dharmarâja's* (= koning des rechts) (14). De goeden vertrouwt men meer dan zich zelven : daarom wenscht eenieder betrekking met de goeden. Uit de vriendschap met de goeden spruit het vertrouwen; daarom stelt eenieder zijn vertrouwen in de goeden. »

Yama sprak : — « Zoo een woord, als gij daar spreekt, o gij met uwe ranke gestalte! hoorde ik nog van niemand buiten u. Daarom ben ik er over voldaan. Met uitzondering van Satyavat's leven, kies eene vierde gunst, en ga dan! »

Sâvitrî sprak : — « Honderd zonen, kracht en moed bezittende, worden ons beide, Satyavat en mij geschonken, opdat zij ons geslacht doen voortleven. Dit is de vierde bede, welke ik u toestuur. »

Yama sprak : — « o Vrouw! u zullen honderd zonen geschonken worden. Met moed en sterkte zullen zij begaafd zijn en u tot vreugde strekken. — Doch vermoei u niet langer, o konigsdochter! Een verren weg hebt gij reeds afgelegd! »

Sâvitrî sprak : — « De goeden blijven immer stand-

(13) Over Vivasvat, zie aant. 10 op zang II. — *Vaivasvata* beteekent : zoon van Vivasvat.

(14) Zie de aant. 1, 9, 15. Wanneer de ziel van het lichaam gescheiden is wordt zij voor Yama's rechterstoel (*vicârabhû*) gebracht om gevonnisd te worden. Dan leest *Citragupta*, Yama's helper, haar ganschen levensloop uit zijn boek, het *agrasandhâni*, voor; volgens het aldaar aangeteekende meer of min ten gunste der ziel spreekt, wordt zij, ofwel in het rijk der *pitaras* (*pitrloka*) opgenomen, ofwel veroordeeld om op de aarde een nieuwen levensloop te beginnen, ofwel in een der twee-en-twintig helleafgronden van Yama nedergeploft.

vastig in het beoefenen der deugd; zij vallen niet noch wankelen. Het verkeer met de goeden is niet onvruchtbaar; de goeden boezemen malkaar geene vrees in. In waarheid, de goeden wijzen aan de zon hare baan; door hunne boetplegingen behoeden de goeden de aarde; zij bestemmen de loopbaan van alle wezens die geweest zijn en zijn zullen; te midden der goeden, o Vorst, vergaan de goeden niet. Daar zij weten dat zoo een levenswandel den Eerwaardigen (15) steeds aangenaam is, verwachten de goeden geene vergelding, wanneer zij tot het voordeel van hun naasten werken. Toch blijft een bewezen dienst aan den evenmensch niet onbeloond; het nut gaat niet ten gronde, noch de eer. Dewijl nu hun loon vast, onwankelbaar staat, daarom zijn de goeden immer bereid te helpen. »

Yama sprak : — « Hoe meer gij deugdelijke, hartverkwikkende, welgekozene, zinrijke woorden spreekt, des te hooger klimt mijne achting voor u. o Gij die uwen echtgenoot zoo getrouw blijft, kies u eene onvergelijkelijke gunst! »

Sâvitrî sprak : — « Nu eindigt gij uwe rede niet met eene uitzondering, de ware weldaad uitsluitend, zooals gij bij het toestaan uwer andere weldaden deedt, o gunstenuitdeeler! Dezen wensch uit ik : « Dat Satyavat leve! » — Dood immers ben ik zonder mijnen echtgenoot; zonder hem begeer ik geen geluk; zonder hem begeer ik geenen hemel; zonder hem begeer ik geene schoonheid; van mijnen echtgenoot beroofd, zou ik niet langer willen leven. Door uwe hooge gunst werden mij honderd zonen geschonken, en mijn echtgenoot zoudt gij wegvoeren?... Deze weldaad verlang ik : dat Satyavat leve! Aldus zal uw woord waarheid worden (16). »

---

(15) Die Eerwaardige (*ârya*) is god Yama, als opperheer van recht en deugd (*dharma*) vereerd.

(16) Geheel de samenspraak tusschen Yama en de heldin van ons verhaal (*çl.* 23-53) werd gewis op vrij latere dagteekening in het oorspronkelijk opstel, en wel door de hand eens Buddhisten, ingeschoven. De uitleg en vertaling dier zeven spreuken verschilt veel bij de verschillende bewerkers. Buiten dat als reden daarvan mag gelden, én het verschillen der uitgaven, waar zij naar werkten, én de min of meer grootere vrijheid, die zij zich veroorloofden, moet men nog bijvoegen dat sommige plaatsen voor dubbelen uitleg vatbaar zijn, terwijl de beknoptheid en eigenaardige inkleeding der gedachten des dichters ook geenszins bijdragen om haar de gewenschte duidelijkheid te verleenen. Het ware van het geduld des lezers mis-

Mârkandeya hernam : — « Zoo zij het! » klonk toen het antwoord van Yama, Vivasvat's zoon; en na den strik losgemaakt te hebben, zegde de *dharmarâja* vreugdevol tot Sâvitrî : « Daar is, o gelukkige, uw echtgenoot, dien ik vrijlaat. o Gij die uw geslacht tot heil verstrekt, vrij van krankheid schenk ik hem; voer hem met u mede. Vierhonderd jaar zal hij met u vereenigd leven. Volgens zijn plicht offers opdragend zal hij in de wereld grooten roem verwerven. Honderd zonen, uit u geboren, zal hij opvoeden; allen zullen koningen en *kshattriya*'s zijn, vaders van kinderen en kindskinderen; allen zullen uwen naam dragen, en ten eeuwigen dage zal hun geslacht voortbloeien (17). Een honderdtal zonen insgelijks zullen uwen vader door uwe moeder Mâlavî geschonken worden, die naar Mâlavî de *Mâlava's* zullen heeten (18), en in hunne kinderen en kindskinderen, tot het einde der eeuwen, voortleven. Ook uwe broeders zullen *kshattriya's* zijn, aan de goden gelijk (19). »

Na de doorluchtige *dharmarâja* aan Sâvitrî haren echtgenoot terug had geschonken en haar doen heengaan, vertrok hij naar zijn eigen paleis.

Toen Yama vertrokken was, ging Sâvitrî, nu zij haren echtgenoot wederbekomen had, naar de plaats terug waar zijn ontzield lichaam lag. Zij zag het op den grond liggen, kwam nabij, zette zich neder, nam zijn hoofd op en liet het in haren schoot rusten. Wanneer Satyavat terug bij kennis kwam — het scheen hem of keerde hij van eene verre reis weder — zegde hij tot Sâvitrî, terwijl hij haar herhaaldelijk welwillend aanblikte :

---

bruik maken, wilden wij de talrijke en dikwijls zeer van malkaar afwijkende verklaringen van Sâvitrî's zeven spreuken in het lang uiteenzetten en bespreken. Zie o. a. KELLNER, *op. cit.* bl. 213-219 (*Zusatz*) en ARNTZ, *t. a. pl.* (de vijf spreuken van Sâvitrî), bl. 297-303.

(17) Hieruit zou volgen dat een volksstam moet bestaan hebben die, naar Sâvitrî, de *Sâvitra*'s of iets dergelijks zou heeten. De geschiedenis kent echter een dusdanig volk niet.

(18) De *Mâlava*'s waren een Indische volksstam uit het Penjab, die tusschen de *Candrabâghâ* en de *Irâvati*-rivieren woonde.

(19) De lezer glimlache niet bij het vernemen van Yama's heerlijke beloften, die Sâvitrî een onverhoopt geluk zouden aanbrengen. De levendige verbeelding der Indische dichters slaat gemakkelijk tot overdrijving en holklinkende grootsprekerij over; ja, weinig, zeer weinig Indische gedichten zou men aantreffen, waarvan de schrijver in slechts zoo geringe maat de palen te buiten loopt.

Satyavat sprak : — « Ach! wat heb ik lang geslapen! Waarom wektet gij mij niet? Waar is die zwarte man, die mij wegvoerde? »

Sâvitrî sprak : — « Lang hebt gij geslapen in mijnen schoot, o moedigste der mannen. De zalige god Yama, de bedwinger der schepselen, is heengegaan. Nu zijt gij uitgerust, o gezegende! en volkomen van den slaap bevrijd, o koningstelg! Zoo het u mogelijk is, sta op; zie! de nacht is reeds gevallen. »

Satyavat kwam toen geheel tot het bewustzijn, stond op als na een verkwikkenden slaap, en terwijl hij naar alle hemelstreken zag en het woud in alle richtingen aanblikte, sprak hij : « Om vruchten te verzamelen ging ik met u, o gij met uwe schoone gestalte! Terwijl ik hout hakte, brak het zweet uit, en de hoofdpijn belette mij rechtop te staan; ik legde mij ter ruste in uwen schoot. Dit alles herinner ik mij, o lieve! Aldus lag ik door u omarmd, wanneer de slaap mijn geest wegvoerde. Toen zag ik eenen vervaarlijken, somberen en krachtigen man. Zoo gij weet, wie hij was, zeg het mij, o gij met uwe ranke leest! Zag ik dit enkel in den slaap, of was het werkelijk aldus? »

Sâvitrî sprak : — De nacht is reeds donker, o koningszoon! morgen zal ik u alles, zooals het gebeurd is, vertellen. — Sta op nu, bid ik u, sta op! keer tot uwe ouders weder. Het is donkere nacht; de zon is ondergegaan; de nachtwandelaars (20) dolen in woeste vreugd rond, vreeselijke geluiden uitend. Men hoort in het woud het geruisch der bladeren, door de voortsnellende gazellen veroorzaakt; de jakhalzen, die in het Zuid-Westen vertoeven (21), brullen vervaarlijk; mijne ziel is er gansch van ontsteld. »

Satyavat sprak : — « Het woud, in eene schrikwekkende duisternis gehuld, is akelig om aan te zien. Gij zult den weg niet vinden en niet kunnen heengaan. »

(20) Gewis worden hier door *nachtwandelaars* (*naktancarás*), de wilde dieren beteekend, die des nachts uit hunne holen sluipen. Echter kan de dichter ook de *rákshasa*'s (= menscheneters), *piçáca*'s (= booze geesten), *nága*'s (= eene soort van halve goden, met menschenhoofden en slangengestalte), en andere Indische gedrochten bedoeld hebben.

(21) Het Zuid-Westen werd door de Hindo's als eene ongeluksstreek aanzien omdat aldaar het rijk der *pitaras* lag en er Yama heerschte (vandaar zijn naam *dakshináçápati*); evenzoo golden bij hen de jakhalzen voor onheil aanbrengende dieren.

Sâvitrî sprak : — « In het gindsche bosch, dat heden aan het vuur ten prooi werd geleverd, brandt nog een dorre boom. De vlam, door den wind aangewakkerd, kan men overal zien. Daar zal ik vuur halen, en er hier ontsteken. Zie, daar is hout... Bekommer u verder om niets; gaan kunt gij niet; ik zie u met smart overladen; den weg zult gij, nu het woord in de duisternis gehuld is, niet vinden. Morgen, met den dageraad, wanneer men in het bosch zien kan, keeren wij beiden terug, zoo u dit bevalt. Doch dezen nacht zullen wij, o onberispelijke! hier doorbrengen, want dit is het beste voor u. »

Satyavat sprak : — « Mijne hoofdpijn is verdwenen mijne ledematen voel ik gezond. Met uw goeddunken wenschte ik naar vader en moeder te gaan. Nog nooit te voren kwam ik des avonds in het *âçrama* terug; vóor de schemering valt, weerhoudt mij reeds mijne moeder [van uit te gaan]; zelfs wanneer ik bij dag heenga, verlangen mijne ouders naar mij; mijne moeder zoekt mij dan samen met de *âçrama*-bewoners. Dikwijls reeds hoorde ik vader en moeder zeggen : « Wat komt gij laat toe! » Zij waren dan zeer bedroefd. — « Hoe mogen zij het thans stellen? » denk ik bij mij zelven. Gewis, nu zij mij niet zien, zijn zij van droefheid overstelpt.

« Op zekeren nacht stonden mijne grijze ouders beide op; door liefde [jegens mij] gedreven, spraken zij droevig : « Van u verlaten, o zoon! zouden wij geen oogenblik kunnen leven; zoolang gij ons behulpzaam zijt, zoon! zoolang zal ons leven duren. Wij zijn oud en blind (22); door u moet ons geslacht voortleven; op u rust de zorg der *pinda*'s (23), die van onzen roem [dien wij hopen bij de nakomelingschap] en de voortleving van onze afstammelingen. » — Mijne moeder is oud; mijn vader is oud; voorwaar, van beiden ben ik de steun. Hoe zal het met hen vergaan, zoo zij mij dezen nacht niet zien? Ik verwensch dien slaap, waardoor aan mijn vader en aan mijne moeder, die mij nimmer

(22) Eene stoute woordenwisseling (συνεκδοχή). Dyumatsena's gemalin toch is geenszins blind.

(23) Men versta : op u rust de zorg de *pinda*'s aan ons, uwe ouders, en aan uwe voorouders te verschaffen, en aldus het *çráddha*, d. i. de plichten jegens de afgestorvenen, na te komen. *Cfr.* de aanteek. 5 van dezen zang. *Cfr.* nog Leist, *op. cit.* bl. 201 en vv.

iets misdeden, om mijnentwege die kommernis veroorzaakt werd Daardoor werd mij ook pijnlijke twijfel en felle smart aangebracht. Beroofd immers van vader of moeder kan ik niet leven. Voorzeker, op dezen stond, ondervraagt, met ontstelden geest, mijn blinde doch schrandere vader (24), den eenen na den anderen, de bewoners van het *âçrama*. Mij zelven beklaag ik niet, o liefelijke, maar wel mijnen vader, en mijne zwakke moeder, zijne getrouwe echtgenoote. Om mijnentwille lijden zij thans alle twee bittere smart. Als zij leven, leef ik; ik moet hen ondersteunen; ik moet enkel verrichten wat hun aangenaam is. Dit is mijn plicht, dien ik wel ken. »

Aldus sprak de plichtbetrachtende, zijne ouders minnende en ook door hen beminde jongeling. Zijne beide armen uitstekend begon hij luid te weenen, door de droefheid ternedergedrukt (25).

Wanneer de plichtgetrouwe Sâvitrî haren echtgenoot zóó door smart geprangd zag, zegde zij, terwijl zij de tranen van zijne oogen wischte : « Zoo waar ik boete pleegde, milddadig was en offers opdroeg : zoo waar brengen mijn schoonvader en mijne schoonmoeder een gelukkigen nacht door. Ik herinner mij niet ooit te voren, in welk geval ook, een leugenachtig woord gesproken te hebben; door deze mijne waarheidsliefde mogen beide mijne schoonouders behouden zijn! »

Satyavat sprak : — « Ik verlang mijne ouders te zien. Ga, Sâvitrî, zonder dralen, alvorens ik de droefheid mijner moeder of die van mijn vader zie. Want langer zou ik niet leven, o gij met uwe rijzige gestalte! In der waarheid, ik zal mij zelven dooden (26)!.. Zoo uw hart aan den plicht

---

(24) Het oorspronk. heeft *prajnâcakshuh*, eene omschrijving voor « blind », en welke beteekent « wien het verstand tot gezichtzintuig dient », die daarom dus zooveel te beter de zaken, zooals zij werkelijk zijn, ziet.

(25) Het luidop weenen om zijne smart te verlichten, gelijk Satyavat alhier doet, werd door de Hindo's volstrekt niet als gemis aan vastheid van karakter aanzien. De Indische helden weenen dikwijls, zonder daarom iets van hunne statigheid te verliezen.

(26) In den tekst staat : *satyenâtmânamâlabhe*, d. i. eigenlijk : « in der waarheid raak ik mij zelven ». De meeste vertalers leenen Satyavat het inzicht zich het leven te benemen. HOLTZMANN laat die zinsnede achterwege; ARNTZ vertaalt : « Ik betuig het u bij mijne

gehecht is, zoo gij wenscht dat ik leve of zoo gij mij liefde bewijzen wilt, ga dan in allen spoed naar het *âçrama!* »

Mârkandeya sprak : — Nu stond de schoone Sâvitrî op, bond heure haarlokken samen en hielp haren gemaal opstaan, hem met hare beide armen omvattend. Wanneer Satyavat opgestaan was, wreef hij met zijne handen zijne ledematen, zag naar alle hemelstreken rond, en vestigde dan den blik op den korf. Toen zegde hem Sâvitrî : « Morgen zult gij vruchten verzamelen; veiligheidshalve zal ik de bijl medenemen. » — Daarop hing zij den korf aan een boomtak, nam de bijl van haren echtgenoot en toog heen; zij, die welgevormde braaien had, legde den arm van haren man op haar linker schouder, en omklemde hem met haren rechter arm; aldus vervolgde zij haren weg, als een olifant voortstappend (27).

Satyavat zegde : — « o Gij schuchtere! Ik ben gewoon alhier te komen; daardoor zijn mij de wegen bekend. Ik zie ze bij het licht der maan, dat tusschen de takken der boomen flikkert. Langs dit pad kwamen wij herwaarts om vruchten te plukken. Ga dus, gij bekoorlijke, langs dit zelfde pad, en toef niet. Bij dees boschje *palâça*-boomen (28) splitst de weg; sla het pad in dat noordwaarts voortloopt, en haast u in allerijl. Ik ben gezond, ik ben sterk; ik verlang mijne ouders te zien. »

Aldus sprekende, ging hij met spoed naar het *âçrama*.

---

ziel! » en tracht die overzetting goed te maken in eene aanteekening (bl. 304), doch brengt daartoe eene redeneering aan, die ons in het geheel niet overtuigt. — Men moet bekennen dat Satyavat's eindelooze klachten en wanhoop overdreven zijn, en er veel goeden wil noodig is om die overeen te brengen met de heldhaftige inborst, welke hem door Nârada in den tweeden zang wordt toegeschreven.

(27) *Gajagâminî* luidt het oorspronkelijke. Men moet dit *epitheton* aldus verstaan : met dezelfde waardigheid en statigen tred waarmede de olifant voortstapt. — De Indische dichters vergelijken den gang eener schoone vrouw aan dien van een *hamsa* (= een zwaan, een flamingo), of aan dien van een olifant. In zijn wetboek raadt Manu den jongeling aan, die naar eene vrouw op zoek gaat, zich tot echtgenoote een meisje te kiezen, dat, onder andere deugdelijke hoedanigheden, ook « met den gang van eene zwaan of dien van een olifant begaafd is ». (*Man.* III, 10.)

(28) *Palâça* beteekent eigenlijk het loof der boomen. Als eigennaam gebruikt duidt het meestal den *dhak* of *pulas*-boom aan (*butea frondosa*), een boom uit welke de *butea*-gom vloeit, en die uitmunt door zijne schoone bloemen. *Cfr.* aant. 15 op zang I,

VI.

Mârkandeya sprak : — Juist op denzelfden stond herkreeg de heldhaftige Dyumatsena zijn gezicht; nu zag hij alles met helderen blik. Hij bezocht met zijne gemalin Çaivyâ (1), al de *âçrama*'s, o beste der Bharata's! en doolde rond, met droefheid wegens zijn zoon vervuld. Beide echtnooten dwaalden den ganschen voort in het doorzoeken van *âçrama*'s, rivieren, bosschen en meeren. Bij het minste gerucht dat zij hoorden verhieven zij het hoofd, hopende op hunnen zoon : « daar nadert Satyavat met Sâvitrî, » zegden beide. Als zinneloozen liepen zij voort, hunne ledematen aan *kuça*-gras en doornen kwetsend, en met voeten van scherp riet doorstoken, doorwond en gansch met bloed overdekt (2).

Toen kwamen de Brâhmanen, die de *âçrama*'s bewoonden, aangeloopen, troostten hen, en brachten hen dan naar hun *âçrama* terug. Daar werd Dyumatsena, van zijne gade vergezeld, door de grijze boetelingen die hem omringden, met allerhande reeksen vertellingen van voormalige koningen vertroost. Doch de ouderlingen, hoewel voor eene wijl opgebeurd, bleven zeer treurig door het verlangen naar hunnen zoon, en door de herinnering aan voorvallen van zijne kinderjaren. Dan deed hunne bezorgdheid hen opnieuw jammerkreten slaken : « Ach, zoon! ach, goede dochter! waar zijt gij, ,waar zijt gij? » kloegen beide.

Een der Brâhmanen, Satyavâk, sprak het volgende woord : « Zoo waar zijne gade Sâvitrî boete en versterving pleegt, en een deugdzaam leven leidt; zoo waar leeft Satyavat. »

Gautama sprak : « De Veda's en de Anga's (3) heb ik

(1) *Çaivyá* of *Çaibyá* beteekent eigenlijk : afstammelinge uit het geslacht van Çibi of Çivi, waar in zang II gewag van gemaakt werd (zie aldaar de aanteek. 15).

(2) « De wanhoop der beide ouders van Satyavan is ook wel een weinig overdreven. Zij vindt echter verschooning in hunne zwakheid en in hunne omstandigheden... Overigens ontmoeten wij hier een beminnelijken eenvoud en gemoedelijke natuurlijkheid, die aan de beste klassieke tafereelen van dien aard herinneren (ARNTZ, *l. c.* bl. 304) ».

(3) Eenieder weet dat de *Veda*'s de oudste voortbrengselen der Sanskrit letterkunde zijn, en de gewijde boeken der Hindo's. Allerbelangrijkst zijn zij voor de kennis van den godsdienst, de beschaving

gelezen; groote verdiensten heb ik door mijn boeteplegen vergaard; in mijne jeugd leidde ik een vlekkeloos leven, en thans nog leef ik rein; de *guru*'s en *Agni* heb ik steeds bevredigd (4). Zorgvuldig hield ik mijne beloften; het vasten, het strenge vasten (5) onderhield ik immer, volgens de voorschriften het bevolen. Door deze boetewerken verkreeg ik de kennis van al wat anderen doen willen. Verneem dan deze waarheid : Satyavat leeft! »

Een leerling (6) *zegde* : — « Zoo waar het woord, dat van mijns meesters lippen vloeit, nooit valsch is; zoo waar leeft Satyavat ».

De wijzen zegden : — « Zoo waar zijne gade Sâvitrî begunstigd is met alle goede teekens, die hare vrijwaring van den weduwstaat aanduiden (7); zoo waar is Satyavat in het leven ».

Bhâradhvâja sprak : — « Zoo waar zijne echtgenoote Sâvitrî boete en versterving pleegt, en een deugdzaam leven leidt; zoo waar is Satyavat levend ».

Dâlbhya sprak : — « Zoo waar gij uw gezicht herkregen hebt, zoo waar Sâvitrî hare gelofte volbracht, zoo waar zij zich van spijs onthouden heeft, zoo waar leeft Satyavat. »

Apastamba sprak : — Zoo waar in de eenzame streken

---

en de geschiedenis der aloude Hindo's. — De *Anga*'s of *Vedânga*'s zijn de reeksen schriften die tot doel hebben het door de overlevering in de *Veda*'s bewaarde uit te leggen en te verklaren. Zij handelen over uitspraak, spraakleer, metriek, woordafleiding, offerplechtigheden, wichelarij, enz. *Cfr.* M. MÜLLER. — *Hist. of anc. sankr. lit.*[2] Londen, 1860; WEBER, *Indische Literaturgesch.*[2], Berlijn, 1876, bl. 8-190; SCHRÖDER, *op. cit.* lezingen II en volg.

(4) De *guru*'s bevredigde Gautama met hun immer in alles onderworpen en onderdanig te zijn; *Agni* (= den god des vuurs) met nauwgelet het vuur op den offerhaard (= *vedi*), die zich in ieder huis bevond, aan te houden.

(5) Het oorspronk. luidt : *vâyubhakshopavâsaçca*, d. i. : het vasten met [enkel] lucht te eten. Klaarblijkelijk is het eene leenspreuk voor : streng vasten.

(6) Een leerling (*çishya*) van den Brâhmaan Gautama namelijk, zooals uit zijne woorden blijkt.

(7) Welke die « goede teekens » (*sulakshana*) zijn mogen, weten wij niet. Ons dunkt dat Sâvitrî integendeel al de voorteekens zou moeten dragen die haar den weduwstaat aanduiden, vermits Nârada, wiens woord niet onwaar kon zijn, haar voorzegd had dat Satyavat binnen het jaar zou sterven. Mogelijk worden hier de gebeden en heilwenschen bedoeld, welke wij de *rshi*'s over haar, op het laatst van den vierden zang, hoorden uitspreken.

dieren en vogels krijschen, en werkelijk gij een koning zijt: zoo waar leeft Satyavat. »

Dhaumya sprak : — « Zoo waar uw zoon met alle deugden begiftigd, door de menschen bemind, en met alle voorteekens, die een lang leven voorspellen, toegerust is, zoo waar leeft Satyavat (8) ».

Aldus door de waarheidsprekende boetelingen vertroost, nu aan deze, dan aan gene zaken denkende, bleef de vorst onbewegelijk staan (9).

Op dit oogenblik kwam Sâvitrî met haren man Satyavat in den nacht op het *âçrama* toe, en trad vol vreugde binnen.

De Brâhmanen zegden : — « Nu zijt gij bij uwen zoon; wij bemerken dat gij wederom zien kunt; thans vragen wij u allen : hoe groot is uw geluk! Door het terugkomen van uwen zoon, door het aanschouwen van Sâvitrî, door het herkrijgen van uw gezicht viel u — dank zij den Hemel! — een driedubbel geluk ten deel. Wij allen hadden het voorzegd, juist gelijk het uitkomt; thans blijft er geen twijfel meer : spoedig zal uw heil grooter en grooter worden. »

Nadat zij het vuur hadden aangestoken, schaarden zich al de tweemaal-geborenen, o Pârtha (10)! rond vorst Dyumatsena. Ook Çaivyâ met Satyavat en Sâvitrî, die alleen stonden, voegden zich, vrij van kommer, met eenieders oorlof, bij hen. Terwijl aldus de bewoners van het bosch rondom den koning gezeten waren, ondervroegen zij, o Pârtha, den zoon des heerschers, benieuwd als zij waren om het gebeurde te vernemen.

---

(8) Nog een *çloka* dat zich moeielijk verklaren laat. In plaats van kenteekens die hem een lang leven voorspelden, moest Satyavat er juist zulke hebben die hem een vroegen dood aankondigden.

(9) Geheel die samenspraak tusschen Dyumatsena en de *rshi*'s die hem komen vertroosten, werd door eene onkundige hand gewis vrij later in de legende ingeschoven. In sommige uitgaven verschillen de namen der sprekers (Dâla, Mâ*nd*avya, enz. in plaats van Dâlbhya, Apastamba, enz.), terwijl over de echtheid van menig *çloka* ook groot verschil van meening bij de uitgevers heerscht.

(10) *Pârtha*, een nieuwe titel dien de verteller zijn toehoorder, Yudhish*th*ira, verleent. *Pârtha* heet deze vorst, omdat hij de zoon was van *Kuntî* of *Prthâ*. Dit *epitheton* heeft hier geene andere reden van aangehaald te worden, dan om het vers het vereischte getal lettergrepen te schenken. Dergelijke stopwoorden krioelen over het algemeen in al de Indische dichtstukken.

De rshi's zegden : — « Waarom, o machtige! kwaamt gij met uwe gade niet vroeger tot ons? Gij komt laat in den nacht; wat verhinderde u? Bedroefd waren vader en moeder, en wij ook, o vorstenzoon! Waarom handeldet gij alzoo? Wij weten het niet; gelief het ons te zeggen. »

Satyavat sprak : — « Met oorlof van mijn vader ging ik heen, van Sâvitrî vergezeld. Terwijl ik in het woud hout hakte, kreeg ik hoofdpijn. Die hoofdpijn, ik weet het maar al te wel, deed mij lang slapen; vroeger had ik nog nooit zoo lang geslapen. Weest dus niet ongerust; dit is de reden waarom wij in den nacht kwamen; geene andere oorzaak deed ons aldus handelen. »

Gautama zegde : — « Eensklaps herkreeg Dyumatsena, uw vader, zijn gezicht. Weet gij daar de oorzaak niet van? — Sâvitrî gelieve te spreken! Van u zou ik het willen vernemen, Sâvitrî! Gij immers kent het verleden en de toekomst. Ik weet dat gij, o Sâvitrî, de godin Sâvitrî in glansgelijk zijt. Vermits gij de oorzaak van dit alles weet, wil ons de waarheid verklaren. Zoo u het zwijgen niet opgelegd wordt, spreek dan! »

Sâvitrî zegde : — « Het is, zooals gij het weet, en uw vermoeden is geenszins ongegrond. Als een geheim moet ik het niet bewaren; verneemt dan alles, juist gelijk het is toegegaan. — De dood mijns echtgenoots was mij door Nârada, den grooten Wijze, voorzegd. Heden was het de dag; daarom verliet ik mijn man niet. Terwijl hij sliep, naderde hem Yama, in zichtbare gestalte, van zijne dienaren vergezeld. Na hem gebonden te hebben, voerde hij hem mede naar de streek waar de voorvaderen wonen. Ik prees den verheven god in eene rede vol waarheden, en vijf gunsten werden mij door hem toegestaan. Verneemt welke die zijn : twee gunsten verkreeg ik voor mijn schoonvader : zijn gezicht en zijn rijk; voor mijn vader bekwam ik honderd zonen, en honderd zonen insgelijks voor mij zelve; mijn echtgenoot Satyavat werd mij, met een levensloop van vier honderd jaar, teruggeschonken. Het was om het leven van mijn gemaal dat ik mijn boetewerk volbracht had. Nu heb ik u alles, zooals het geschied is, op nauwkeurige en breedvoerige wijze verteld. Dit groote leed is mij eene blijde toekomst geworden. »

De rshi's spraken : — « Met rampen overstroomd, als in eene duistere zee verzwolgen was het edel geslacht van den

volkenbeheerscher. Door u, o voortreffelijke, o edele! door uwe deugden, uwe gelofte en uw boetewerk, werd het wederom omhoog geheven. »

Na de verzamelde *rshi's* de edele vrouw aldus geloofd en haar eer bewezen hadden, namen zij afscheid van den vorst en zijn zoon; welgezind keerden zij met vrolijken spoed naar hunne woningen terug.

VII.

Mârkandeya sprak : — Toen de nacht verdwenen was en de zon opgestaan, kwamen al de boetelingen, na hunne morgendplechtigheden volbracht te hebben, te zamen. De groote wijzen konden niet nalaten aan Dyumatsena gedurig over Sâvitrî's geluk te spreken.

Toen kwamen onderdanen der Çâlva's toe, en brachten bericht dat zijn vijand [van Dyumatsena, namelijk] door zijne raadsheeren omgebracht was. Zij, die vernomen hadden hoe hij, met zijne vrienden en magen door zijnen raad vermoord werd, vertelden hoe alles was toegegaan : dat het vijandelijk leger langs alle kanten uiteen was gevlucht, dat onder het gansche volk eensgezindheid heerschte jegens den vorst : « Hij zij ziende of blind, dat hij onze koning weze! » — « Met dit besluit werden wij herwaarts gezonden, o vorst! Uwe wagens zijn hier, en insgelijks uw leger met zijne vier afdeelingen (1). Kom, o koning! wij bidden het u; luid wordt in de stad uw zege verkondigd. Bekleed gij nog lange jaren den troon u door uwe vaderen en voorvaderen nagelaten! »

Doch wanneer zij zagen dat de koning wederom ziende was, dat hij een statig uiterlijk had, stonden zij allen met van verwondering wijdgeopende oogen, en groetten hem eerbiedig.

De vorst ook neigde zich voor de wijzen, de tweemaalgeborenen en de *âçrama*-bewoners, en, door hen alle gegroet, toog hij naar zijne stad. Hij werd met Çaivyâ en Sâvitrî op een

(1) De vier afdeelingen van een Indisch leger waren : voetvolk, ruiterij, oorlogswagen en olifanten. Zie over de krijgskunst der oude Hindo's Wilson — *On the art of war as know to the Hindoos*, in zijne *Works*, IV, bl. 290-309, Lassen, *t. a. pl.* I., bl. 812-813, en Hopkins, *op. cit.* bl. 233-330.

ruimen, glanzenden wagen gevoerd en door zijn leger omringd. Alsdan wijdden de *purohita's* (2) vreugdevol Dyumatsena tot koning (3), en insgelijks wijdden zij zijnen doorluchtigen zoon tot erfprins (4).

In eene lange reeks van jaren werden Sâvitrî honderd zonen geschonken, honderd helden die den roem van haar geslacht vermeerderden, en immer dapper streden. Ook werden haar honderd broeders geboren, zeer machtige helden, zonen van Açvapati, den heerscher der Madra's, en van Mâlavî. Zij zelve, haar vader, hare moeder, haar schoonvader, hare schoonmoeder en geheel de nakomelingschap van haar en van haar echtgenoot bleven steeds van alle onheil bevrijd.

Evenzoo zal deze Draupadî, door hare edele inborst aan Sâvitrî gelijk, u allen redden (5). »

..... Al wie deze treffende geschiedenis van Sâvitrî hoort ezen, die zal immer vrolijk zijn, verkrijgen wat hij begeert en nooit rampspoed te duchten hebben (6).

C. LECOUTERE.

---

(2) Over de *purohita*'s zie aant. 1 op zang III.

(3) Dyumatsena was reeds vroeger tot koning der Çâlva's gewijd geworden. Door eene nieuwe wijding wordt hij weder ingehuldigd, volgens het gebruik der Hindo's, bij het hernemen eener onderbroken regeering de kroningsplechtigheden te herhalen. De voornaamste ceremonie van het wijdingsfeest was het *abhisheka*, het besproeien met water uit den Ganges of een vermaard *tírtha* geput. Zie daarover HOPKINS, *loc. cit.* bl. 145-148.

(4) Het was de gewoonte der Indische koningen hun oudsten zoon, wanneer deze meerderjarig geworden was, tot *yuvarâja* of erfprins uit te roepen, en hem in te leiden in het besturen zijner toekomende onderdanen (*Cfr.* het **Belfort**, 1890, D. I, bl. 348 en vv.).

(5) Met deze zinsnede keert de verteller tot het uitgangspunt zijner aangehaalde geschiedenis terug (zie de inleiding), en eindigt zijn verhaal.

(6) Met soortgelijke veelbelovende toespraken eindigen de meeste Indische verhalen. Het eerbiedig lezen der heldhaftige daden hunner goden en nationale helden geldt bij de Hindo's als een werk van godsdienstigheid dat uwe zonden vergeven en ja, u rechstreeks met gansch uwe nakomelingschap in den Indischen hemel inleiden kan. — Met ARNTZ (*t. a. pl.* bl. 305) zullen wij hier bijvoegen : « Verstaat men die woorden als enkelen wensch en betuiging van welwillende gezindheid, dan maken wij ze volgaarne tot de onze en nemen wij er afscheid mede van onze geduldige lezers. »

HANDBOEKEN EN FRANSCHE KLEMTOON.

IN het laatste Decembernummer van het *Belfort* gaf Dr. Stille een uitvoerig verslag over mijn *Historische Grammatica*. Ik denk er niet aan, dat verslag hier te bespreken; wie publiceert, moet laten critiseeren; ten andere, waar zou het heen, indien ook de recensenten moesten gerecenseerd worden. Met vele van Dr. Stille's aanmerkingen kan ik instemmen en ben hem overigens zeer dankbaar voor zijn waardeerende beoordeeling van mijn werk.

Maar ik wenschte, met de toestemming van de redactie van het *Belfort*, de gelegenheid die Dr. Stille mij hier aanbied, waar te nemen, om een paar punten te bespreken, die door hem in zijn verslag werden aangeraakt, en van algemeener belang zijn dan een historische grammatica van onze taal.

I.

Handboeken.

« Een *hand*boek is iets *lijv*igers dan het hier gebodene, » zegt Dr. Stille. *Hand* en *lijf* schijnen hier toch niet wel samen te gaan, vermits de hand de rol van omvatter moet spelen. Er heerscht, geloof ik, een vooroordeel tegen de beknopte, bondige werkjes, tegen de *résumés*, vooral op het gebied der taalkunde. Daarom heb ik er in mijn « voorwoord » tegen verwittigd; want ik ben besloten er geen rekening mede te houden. Ook aan mijn *Etymologisch Woordenboek* en aan mijn *Algemeene Inleiding tot de Taalkunde* werd die bondigheid wel eens verweten. En dan nog verwart men den vorm met den inhoud en men beweert dat Franck's etymologicum op breeder leest geschoeid is dan het mijne. Dus behandelt het een grooter woordenschat of geeft meer etymologie, of beide te gelijk. Maar ik zou kunnen een geheele aflevering van het *Belfort* vullen met de lijst der woorden die ik meer geef dan Franck, en met de etymologische feiten die ik behandel, terwijl hij zich met een « van Frieschen oorsprong » of « van Hebreeuwsche herkomst » er van af maakt. Wat geeft hij dan meer? Hij discuteert de etymologische feiten bij middel van theorieën

uit de historische en vergelijkende grammatica, die den leek tot niets helpen en den vakman overbodig zijn. Want hij geeft nergens bronnen noch bewijsplaatsen op, zelfs niet waar hij citeert. Ook mag men zich tegenover zijn boek, evenals tegenover Kluge's, zijn voorbeeld, afvragen voor wien het wel geschreven is : voor den onderwijzer en den beschaafden man geeft het te veel, voor den vakman niet genoeg.

En zie, nooit heeft iemand aan Franck of aan Kluge verweten (1) dat ze geen bronnen aanhaalden; maar aan mij, die slechts een vulgarisatiewerk maakte, werd dat wél verweten door twee recensenten, bij wie Franck's en Kluge's boeken als werken voor geleerden doorgaan.

En zie nog, daar begint Tamm naar 't model van Kluge en Franck een *Zweedsch Etymologisch Woordenboek*, waarin hij zorgvuldig de bronnen aangeeft — en zijn eerste Duitsche recensent zegt hem vlak weg dat dat niet noodig is. Zoo moeielijk is het *de contenter tout le monde et son père.*

De eene houdt zich tevreden met resultaten, de andere wil resultaten en discussies, een derde wil resultaten, discussies en bewijsplaatsen. Grappig is het daarbij, hoe weinig ze weten voor wien ze dat verlangen. Kluge's boek heet nu « een Duitsch boek voor het Duitsche *Volk*, » — omdat er geen eenvoudiger bestaat; Franck's heette « een boek voor den onderwijzer en den beschaafden man » — totdat het mijne verscheen; sindsdien heet het mijne zoo, en nu is het zijne « meer voor den geleerde bestemd. »

Stellig is het nochtans dat de critiek moet uitgaan van wat de schrijver heeft willen leveren. Bouwt iemand een hut, dan is er slechts tweeërlei critiek mogelijk : of wel de hut is niet goed, of wel het moest niet een hut zijn, maar een paleis. Dikwijls echter wordt geen van beide toegepast en men verwijt aan de hut dat er noch schilderijenverzameling, noch receptiezaal, noch troonzaal in is!

Toch zijn er maar twee soorten van boeken mogelijk : geleerde werken met al het wetenschappelijk apparaat, en handboeken, schetsen of vulgarisatiewerken, die alleen resultaten geven. De eerste soort blijft binnen een beperkten kring; de andere verspreidt de uitkomsten der wetenschap onder de menigte, is den leerlingen een gids of dient den vakmannen die zich in een specialiteit afzonderen, als memorandum.

Beweren dat er nog te veel onzekers is, om een dogmatische voorstelling van een wetenschappelijk systeem toe te laten, is beweren dat de vulgarisatie van de natuurkunde, de natuurlijke wetenschappen, de heelkunde, de geschiedenis voor de nijverheid, de openbare gezondheid, enz., enz., slechts nadeelig geweest is. Met aan die bewering gehoor te geven, hadden we niet eens een grammatica of een handboek

(1) Tenzij Gallée en Terwey aan Franck.

van vaderlandsche geschiedenis voor onze volksscholen of een tekstuitgave van een klassieken schrijver voor het middelbaar onderwijs.

Welke moet nu de vorm zijn van dergelijke handboeken? Zonder te gelooven dat de mijne het ideaal zeer dicht komen, zonder zelfs te ontkennen dat ze wel wat minder beknopt kunnen zijn, denk ik toch dat ze niet anders moeten gemaakt zijn dan bij voorbeeld een Rekenboek der volksschool, dat zonder hulp van een onderwijzer of zonder eenige voorafgaande kennis door den schooljongen toch ook niet te gebruiken is. Een gewoon omschrijvend of vertalend woordenboek heeft men moeten leeren gebruiken. Waarom ook niet een etymologisch woordenboek? Een handboek van natuurkunde legt geen dingen uit die de gebruiker moet kennen, of die hij kan vinden in andere boeken, welke hij geacht is te moeten raadplegen. Waarom zou een historische grammatica dat doen, daar zij toch door het etymologisch woordenboek en de speciale spraakkunsten der verschillende taalperioden aan te vullen is?

Ik blijf bij mijn overtuiging dat vulgarisatiewerken zeer nuttig en in onze toestanden onontbeerlijk zijn, en druk den wensch uit dat onze Neerlandici hunne wetenschap wat meer, dan nog toe het geval was, zouden vulgariseeren.

II.

Fransche klemtoon.

Ter gelegenheid van den klemtoon in het vers en in de muziek, heb ik gezegd dat in het Fransch « de geklemtoonde lettergrepen niet *moeten*, zooals bij ons, met de harde slagen der muziekmaten samenvallen. » Volgens Dr. Stille maak ik aldus van een zelden voorkomende uitzondering een algemeenen regel.

Ik geloof ook dat geklemtoonde lettergrepen en harde maatslagen meer samenvallen dan ze niet samenvallen. Maar die verhouding wettigt hier de uitdrukkingen « algemeenen regel » en « uitzondering » niet.

Daar de klemtoon in het Fransch in den regel alle twee of drie lettergrepen valt, en de muziekmaten van twee of drie slagen zijn, kan het wel niet anders, of bedoeld samenvallen gebeurt dikwijls. Maar wat ik beweer, is dat het niet door den toondichter gewild is; het is fataal.

Of klemtoon en harde maatslag al of niet samenvallen, daar stoort zich de toondichter niet aan, en de zanger en zijn toehoorders nog minder. Ook liggen de voorbeelden van dat niet samenvallen voor 't grijpen, zelfs in de teksten door Dr. Stille aangehaald om het tegendeel te bewijzen. Men luistere : *à mȯn pays je dóis la víe, il mė devrá la liberté* en verder : *un sóir, t'en sóuvient-il? Nous vȯguions ėn siléncé.... que lė bruit dės raméurs, qui fráppaient ėn cadénce tes flóts harmȯniéux.*

Wie kent niet : *Amís, la mà tinée est bélle.... et dès vents brà vez lè courróux,* — en : *Regàrdez, il s'appróche.... trèmblez,* — en *Aïda?*

Sedert eenige jaren is daar wel een reactie tegen ontstaan, maar die is kunstmatig en werd bijna uitsluitend door vreemdelingen in 't leven geroepen. In geenen gevalle is zij in de koupletliederen vol te houden, want dan zouden de dichters de klemtonen in elke strofe op dezelfde plaats moeten herhalen, iets waaraan ze niet eens denken. Ik raap uit den *Bonhomme* van *Nadaud* : vóus ne sávez pás — quatré-vingts áns — áprès ún si lóng — ón a cónnu — sí par hásard — jé laissé tournér — j'ávais ássez dé richésse — ét le sóleil dú bon Dieu.

Hetzelfde verschijnsel hoort men in de Waalsche, in de Spaansche en Italiaansche volksliederen, en kwam men tot op het einde der 16e eeuw bij de Spaansche en Italiaansche toondichters tegen (Zie GEVAERT, *Hist. de la Mus.* II, 102).

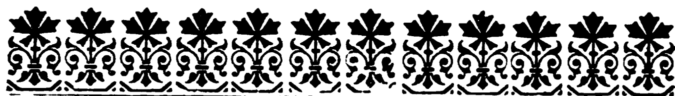
Het verschijnsel is dus zoo zeldzaam niet, en is in geenen gevalle eene uitzondering, daar er noch tegen noch voor een regel bestaat.

In de *Trésor des Écoles,* recueil de 50 morceaux de chant, par J. L. BATTMANN, leest men op blz. 3 : « Il arrive parfois que les paroles des autres couplets ne se placent pas facilement sous la musique du premier; cela provient de ce que les syllabes longues et brèves ne se trouvent pas placées dans le même ordre, ou de ce que les hémistiches correspondants n'ont pas le même nombre de syllabes. Il faut alors que le chanteur change la valeur des notes, mais toujours sans altérer la mélodie. »

Hij geeft als voorbeelden : in plaats van naar het model der 1ste strofe te zingen in II, 2, 2 *peut éviter,* in IV, 3, 1 *il faut sàvoir,* in XXXVI, 3, 4 *la prière èst,* moet men zingen : *peut èviter, il faut savòir, la prière est.* Heel wel! Maar hoe zet de man zelf de eerste strofe van ieder lied op de melodie? Luister : IV *vite fàisons,* XIV *vas nè crains rien... laisse ta voilè fidèle s'ébattre à la brisè des cieux,* XXIV *chàntons, chàntons... vive le chant un plàisir qui délasse àprès l'étude et lès longuès leçons,* enz., enz.!!!

Gent. J. VERCOULLIE.

HISTORISCHE INLEIDING

TOT DE

GERMAANSCHE EN NEDERLANDSCHE

TAALWETENSCHAP (1).

XI.

IN ons overzicht der Germaansche talen (zie n° III) werd de Westgermaansche of Duitsche groep in twee afdeelingen gescheiden : in de eerste plaatsten wij het Nederduitsch, in de andere het Hoogduitsch. De nu volgende bladzijden zullen gewijd zijn aan eene nadere behandeling dezer merkwaardige splitsing en het antwoord bevatten op de vragen, wanneer de bedoelde afscheiding plaats had, waar de grens ligt tusschen de beide taalkundige gordels en eindelijk welke de voornaamste kenmerken zijn van het Hoog- en het Nederduitsch.

Reeds vroeg mag men, vooral uit een taalkundig oogpunt, eene verdeeling der bewoners van Germanië in Noord- en Zuidduitschers als volkomen gewettigd aannemen. Zij is een feit na de groote volksverhuizingen, die eeuwen lang geheel Europa in beroering brachten en ook in Duitschland de

(1) Zie *Belfort* bl. 21.

grenzen van nagenoeg alle daar vertoevende volken verlegden. Langzamerhand waren de kenmerkende eigenaardigheden in taal en zeden bij de bewoners van den Germaanschen bodem meer en meer op den voorgrond getreden, zoodat zich reeds vóór de zevende eeuw de natuurlijk ook onderling verschillende talen der Noord- en Zuidduitschers als twee zelfstandige groepen voordoen. Al vóór het jaar 600 vertoonde bv. het Saksisch meer punten van overeenkomst met het Thuringsch en de talen der Noordduitschers dan met het Alemannisch en het Beiersch, de voornaamste talen der Zuidduitschers. Tengevolge van het ontstaan en het krachtige voortdringen der tweede of Hoogduitsche *Lautverschiebung* in den loop der zevende eeuw, zou het verschil tusschen Noord- en Zuidduitsch nog meer toenemen. Niet ongelijk aan eene wolk, die over een gedeelte van het zonnige landschap donkere schaduwen en tinten uitspreidt zonder iets aan den vorm of de grootte der aldus aan de werking van den vollen zonnegloed onttrokken voorwerpen te veranderen, liet deze klankwijziging de meeste der reeds aanwezige eigenaardigheden ongedeerd voortbestaan, doch tastte — en dat niet over het geheele gebied en ook niet overal in gelijke mate — alleen de medeklinkers aan. Zoodoende bleven dus de karaktertrekken, die aan iedere Westgermaansche taal van oudsher eigen geweest waren en die haar van hare verwanten onderscheidden, grootendeels behouden. Daarbij voegden zich nu echter overal, waar de omwenteling zich baan gebroken had, nieuwe kenteekenen, die de reeds bestaande klove tusschen Noord- en Zuidduitsch aanmerkelijk en blijvend verbreedden. Nemen wij als voorbeeld de taal van den machtigen volksstam der Franken, die zich over een groot deel van westelijk Germanië, langs den IJsel, de Maas, de Schelde, de Moezel en de beide Rijnoevers tot aan het grondgebied der Ale-

mannen en Burgondiërs uitstrekte. Het Frankisch bezat zekere eigenaardigheden, die het tot eene zelfstandige taal stempelden en het duidelijk van de talen der naburige Noord- en Zuidduitschers onderscheidden. Nu kwam de tweede *Lautverschiebung* en veroorzaakte eene splitsing in *Opperfrankisch* (Oost- en Rijnfrankisch), *Middelfrankisch* en *Nederfrankisch*. Het eerstgenoemde vertoont in zijn consonantisme de sporen eener krachtige werking der Hoogduitsche verschuiving; het tweede draagt die in mindere mate en handhaafde in menig opzicht den vroegeren stand zijner medeklinkers; het derde, de taal, die de basis van het latere Nederlandsch vormt, bleef op enkele onbeduidende uitzonderingen na, geheel buiten den invloed der *Lautverschiebung*.

Wanneer wij, beginnende bij de Fransch-Duitsche grenzen ten zuiden van Limburg, eene lijn trekken over Eupen, dat Nederduitsch blijft, Aken, Dusseldorf, Kaiserwörth, tusschen Leichlingen en Solingen, verder over Wipperfürth, Gummersbach en Siegen bijna recht op de Elbe af, dan over Maagdenburg, Wittenberg, Luckau, Lübben aan de Spree en Fürstenberg aan de Oder tot Birnbaum in de nabijheid der Warthe, waar het grondgebied der Slavische talen begint, dan is dit de grens, die het Nederduitsch van het Hoogduitsch scheidt. In de landen ten noorden van deze lijn gelegen, waarbij men Zuid- en Noord-Nederland voege, wordttegenwoordig Nederduitsch, in de streken ten zuiden daarvan Hoogduitsch gesproken. De huidige grens valt evenwel niet geheel en al samen met de vroegere. In het gebied tusschen Wezer en Saale kwam zij iets meer zuidwaarts, evenals ten oosten der Elbe, daar oudere bronnen ons aantoonen, dat bv. te Eisleben, Merseburg, Halle, Dessau en Wittenberg nog in de vijftiende eeuw het Nederduitsch heerschende was. Zoo behooren, voor zooverre de taal van het volk betreft, al de groote

Noordduitsche steden als Berlijn, Stettin, Königsberg, Hamburg, Lübeck, Hannover, Münster enz. tot het Nederduitsch; — Aken, Keulen, Koblenz, Mainz, Frankfort a. d. Main, Halle, Leipzig, Dresden, Breslau enz. tot het Middelduitsch; — Straatsburg, Stuttgart, Regensburg, München, Innsbrück, Weenen tot het Hoogduitsch grondgebied. In al deze steden wordt echter door de hoogere standen de officiëele Nieuwhoogduitsche spreek- en schrijftaal gebezigd, die, zooals wij hierboven reeds de gelegenheid hadden mede te deelen, zich sedert de kerkhervorming der zestiende eeuw uit de Oppersaksische kanselarijtaal, door Luther gedeeltelijk overgenomen, gedeeltelijk gewijzigd, ontwikkelde en in vocalisme, woordvorming en zinsbouw een Middelduitsch karakter draagt.

Het Nederfrankisch, het Friesch, het Saksisch en het Angelsaksisch met hunne nakomelingen, dus ook het Nederlandsch en het Engelsch, hebben evenals het Gotisch en het Skandinavisch de uit het Indo-Europeesch verschoven mutae, enkele op zich zelf staande wijzigingen van weinig ingrijpenden aard buiten rekening gelaten, in ongeschonden staat bewaard. Het Hoogduitsch daarentegen heeft in dit opzicht eene geweldige storing ondervonden, die men, om ze van de eerste of algemeen-Germaansche klankverschuiving te onderscheiden, de tweede of Hoogduitsche noemt. Van alle Germaansche talen staat dus, wat de medeklinkers aangaat, het Hoogduitsch het verst van het Oorgermaansch verwijderd. Ten einde van deze tweede verschuiving een duidelijk begrip te krijgen, dienen wij ons de Indo-Europeesche mutae en de daaruit ontstane Oorwestgermaansche in herinnering te brengen:

1. *I-E. mediae aspiratae.*

gh *bh* *dh*

Oorgerm. zachte spiranten en mediae

γ (*g*) ƀ (*b*) đ (*d*)

2. *I-E. tenues.*

k *p* *t* *s*

Oorgerm. scherpe spiranten.

χ (*h*) *f* *þ* *s*

3. *I-E. mediae.*

g *b* *d*

Oorwestgerm. tenues.

k *p* *t*

Velerlei zijn de lotgevallen, die in den loop der eeuwen deze oorspronkelijke medeklinkers in de verschillende Duitsche tongvallen ondervonden. Daar ons eene volledige opgave daarvan te ver zou voeren, zullen wij alleen stilstaan bij die verschijnselen, welke door hunne algemeenheid in de eerste plaats de aandacht verdienen en het meest kunnen bijdragen tot de kenschetsing van het Hoog- en Nederduitsch. Slechts enkele malen zullen wij de tongvallen ter hulp roepen, doch geregeld de Nieuwhoogduitsche naast de Nieuwnederlandsche en Nieuwengelsche vormen plaatsen; het Gotisch zal in ons overzicht het Oudgermaansch vertegenwoordigen. Wij beginnen met de *keelletters* :

Got. *k*-	Nl. *k*-	Eng. *k*- (*c*-)	Ohd. *ch*-	Mhd. Nhd. *k*-
kalbô	kalf	calf	chalb	Kalb.
kniu	knie	knee	chniu	Knie
kaúrn	koorn	corn	chorn	Korn.
*kaupjan	koopen	cypan (Ags.)	choufôn	kaufen.

Got. -*k*-	Nl. -*k*-	Eng. -*k*-	Nhd. -*ch*-
brikan	breken	break	brechen.
taikns	teeken	token	Zeichen.
sôkjan	zoeken	seek	suchen.
wakan	waken	wake	wachen.
*brûkjan	(ge)bruiken	brook	brauchen.

Got. *-k*	Nl. *-k*	Eng. *-k* (*-c*)	Hd. *-ch*.
ik	ik	ic (Ags.)	Ich.
juk	juk	yoke	Joch.
bekkr (On.)	beek	beck	Bach.
(us-)luka	luik	lock	Loch
leik « vleesch »	lijk	lic (Ags.)	Leiche.
wikô	week	week	Woche.

Deze laatste verschuiving is zelfs in het Nederfrankisch, niet ver van de Middelduitsche grens, doorgedrongen. Ten bewijze hiervan de Maastrichtsche vormen : *ich, mich, dich, zich, ouch* en *raochele(n)*, *Nl. rakelen* (1). Overigens blijft ook hier de oorspronkelijke tenuis bewaard.

De lipletters :

I-E. *p-*	Nl. *p-*	Eng. *p-*	Hd. *pf-*
Lat. pâvo	pauw	pâwa (Ags.)	Pfau.
» piper	peper	pepper	Pfeffer.
Gr. πεντεχοστή	pinksteren	(to) pincoston (Ags.)	Pfingsten.
Lat. prûnum	pruim	plum	Pflaume.
Got. pund	pond	pound	Pfund.
Lat. porta	poort	port	Pforte.

Got. *b-*	Nl. *b-*	Eng. *b-*	Ohd. *p-*	Nhd. *b-*
brikan	breken	break	prechan	brechen.
brothar	broeder	brother	pruodar	Bruder.
bindan	binden	bind	pintan	binden.
bôka	boek	book	puah	Buch.

Got. *-p-*	Nl. *-p-*	Eng. *-p-*	Hd. *-f-*
slêpan	slapen	sleep	schlafen.
greipan	grijpen	gripe	greifen.
skapjan	scheppen « tot stand brengen »	scyppan (Ags.)	schaffen.
hlaupan	loopen	leap « springen »	laufen.
wairpan	werpen	warp	werfen.
hilpan	helpen	help	helfen.

(1) Prof. Franck brengt dit woord in verband met den wortel *rek* « schrappen », waarvan ook *raak* Maastr. *reek* « hark ». — In Maastr. *kichele(n)* Hd. *kichern* beantwoordt *ch* niet aan Og. *k*, doch aan oorspronkelijke *hh*.

Got. *-b-*	Nl *-v-*	Eng. *-v-* (*-f*)	Hd. *-b-*
arbi	erve	yrfe (Ags.)	Erbe.
galaubjan	gelooven	believe	glauben.
kalbôns (mv.)	kalvei(en)	calf	Kälber.
skaban	schaven	shave	schaben.
bileiban	blijven	leave	bleiben.
liban	leven	live	leben.
biraubôn	rooven	reave	rauben.
salbôn	zalven	salve	salben.

Got. *-p*	Nl. *-p*	Eng. *-p*	Hd. *-f*
diup-s	diep	deep	tief.
wairp (Imper.)	werp	warp	werfe.
hilp (Imper.)	help	help	helfe.
skip	schip	ship	Schiff.
*haup-s	hoop	heap	Haufe.
hlaup	loop	leap	laufe.

Men lette wel op de verschillende phonetische waarde der Got. *b*. Zij beantwoordt aan Gr. β, die wat de uitspraak betreft, de waarde heeft der Fr. *v*. Na klinkers is Got. *b* eveneens spirans (*v*) in den *Inlaut*. Als beginletter (*Anlaut*) en in den *Inlaut* na medeklinkers vertegenwoordigt zij een zachten medialen klank, als Fr. *b*.

Uit de hierboven opgegeven voorbeelden blijkt, dat een der hoofdkenmerken van het Hd. bestaat, in den overgang van *p* — tot *pf* —, van — *p* — tot — *pf* — en later, na *r* en *e*, tot — *f* —. Deze verschuiving heeft plaats in het Opperduitsch en in het Middelduitsch. Nochtans bewaart het Middelfrankisch meestal *p*, evenals het noordelijk Rijnfrankisch; het zuidelijk Rfr. vertoont daarentegen *pf*.

De tandletters :

Got. *t-*	Nl. *t-*	Eng. *t-*	Hd. *z-*
taihun	tien	ten	zehn.
tim	timmeren	timber	Zimmer.
tiuhan	tiën (Mnl.)	téon (Ags.)	ziehen.
taui	tuig	toy	Zeug.
tuggo	tong	tongue	Zunge.
tunthus	tand	tooth	Zahn.
twai	twee	two	zwei.
tagr		tear	Zähre.
taikns	teeken	token	Zeichen.
tairan	teren	tear	zehren.

Got. *d-*	Nl. *d-*	Eng. *d-*	Hd. *t-*
dags	dag	day	Tag.
dails	deel	deal	Teil.
dal	dal	dale	Tal.
daubs	doof	deaf	taub.
dauhtar	dochter	daughter	Tochter.
daupjan	doopen	dip	taufen.
dreiban	drijven	drive	treiben.
dubo	duif	dove	Taube.
daigs	deeg	dough	Teig.
drigkjan	drinken	drink	trinken.
dêds	daad	deed	Tat.

Got. *þ-*	Nl. *d-*	Eng. *th-*	Hd. *d-*
thairh	door	through	durch.
thulan	dulden	thole	dulden.
thagks	dank	thank	Dank.
tháim	den	them	den.
thaurstei	dorst	thirst	Durst.
thiubs	dief	thief	Dieb.
than	dan	then	dann.
threis	drie	three	drei.
thata	dat	that	das.
thu	du	thou	Du.
thagkjan	denken	think	denken.
thuh	doch	though	doch.

Got. *-t-*	Nl. *-t-*	Eng. *-t-*	Ohd. *-zz-*
batiza	beter	better	bezziro (besser).
beitan	bijten	bite	bêzzan (beissen).
itan	eten	eat	ëzzan (essen).
lêtan	laten	let	lâzzen (lassen).
mitan	meten		mëzzan (messen).
stautan	stooten		stôzzan (stossen).

Got. *-d-*	Nl. *-d-*	Eng. *-d-*	Hd. *-t-*
sidus	zede	sidu (Ags.)	Sitte.
wadi « onderpand »	wedden		Wette.
widuwô	weduwe	widow	Wittwe.
biudan	bieden	beódan (Ags.)	bieten.
hairdeis	herder	(shep) herd	Hirte.
* seidô	zijde	side	Seite.

Got. -*þ*-	Nl. -*d*-	Eng. -*th*-	Hd. -*d*-
haithi	heide	heath	Heide.
wairthan	werden (Mnl.)	worth	werden.
anthar	andere	other	andere.
brothar	broeder	brother	Bruder.
qithan « zeggen »	quedelen « kweelen »		
withrus « lam »	weder « hamel »	wether	Widder.
airtha	aarde	earth	Erde.
bathô	beide	both	beide.

Got. -*t*	Nl. -*t*	Eng. -*t*	Hd. -*z*
hweit-s	wit	white	hwîz (weiss).
swart-s	zwart	swart	swarz (schwarz).
hait (Imper.)	heet		heiz (heiss).
* haita (Bvnw.)	heet	hot	heiz (heiss).
ita	het	it	ez (es).
hlauts	lot	lot	lôz (Loos).
fôtus	voet	foot	fuoz (Fuss).
* grauta	groot	great	grôz (gross)
hatis	haat	hate	haz (Hass).
* malt	mout	malt	Malz.
hairtô	hart	heart	hërza (Herz).
nati	net	net	nezzi (Netz).
* hitja	hitte (Maastr. *hits*)	heat	hizza (Hitze).

Got. -*d* (1)	Nl. -*d*	Eng. -*d*	Hd. -*t*
* uzda	oord	ord (Ags.)	Ort.
Wôdan (Os.)	woede	wood	Wut.
badi	bed	bed	Bett.
gard-s	gaarde	garden	Garten.
hard-us	hard	hard	hart.
ald-s	oud	old	alt.
kald-s	koud	cold	kalt.
waúrd	woord	word	Wort.

Got. -*þ* (1)	Nl. -*d*	Eng. -*d*	Hd. -*t*
stath-s	(te) stade		statt « plaats ».
haubith	hoofd	head	Haupt.
gôth-s	goed	good	gut.
báuth (praet.)	bood	bid « ik bood «	bot.
bath (praet.)	bad		bat.
rauth-s	rood	red	rot.
guth	God	God	Gott.

(1) De oorspronkelijke — *th* is in het Got. bijzonder zeldzaam. In de meeste gevallen ontstond *auslautende th* uit — *d* —, die slechts na medeklinkers standhoudt : *hund*, *nimand*, *gards*, *gazds* « doorn ». In alle andere gevallen verschijnt — *th*.

Nog regelmatiger dan die der *lipletters* is de verschuiving der *tandletters*. Zij strekt zich over het geheele Hoogduitsche, d. w. z. over het Opper- zoowel als over het Middelduitsche gebied uit. De oorspronkelijke Germ. *t* — (*Anlaut*) wordt aldaar overal *z* — (= *ts*), evenals — *t* — (*Inlaut*) en — *t* (*Auslaut*) *na medeklinkers*. Zijn — *t* — en — *t* daarentegen door *klinkers* voorafgegaan, dan heeft er verschuiving tot — *z* — en — *z* (— *s* — en — *s*) met spirantische waarde plaats. Vandaar : *schwarz* naast *weiss*, *Herz* naast *Fuss*. Het Middelfrankisch heeft nochtans in enkele vormen de dentale tenuis onverschoven bewaard : *dat*, *wat*, *dit*, *it*, *allet*.

Ten slotte enkele bijzonderheden omtrent de wijzigingen, door de Oorwestgermaansche spiranten ondergaan.

De oorspronkelijke *s* — blijft spirans in het Hoogduitsch, hier en in het Nederduitsch meestal zacht. Het Middelhoogduitsch reeds ontwikkelde *s* (scherpe spirans) tot *š*, (vgl. *ch* in Fr. *chute*) in de verbindingen *sl, sm, sn, sw, sp, st*. Ook in het zuidoostelijk Nederfrankisch zijn *št*, *šm*, *šn*, *šw*, *šp* en *št* doorgedrongen. Wanneer bv. de Maastrichtenaar met klem spreekt, dan zegt hij : *gešlage(n)*, *šmîte(n)* « smijten », *šnoets* « snuit », *šwîn* « zwijn » (hier evenwel met zachte affricata), *špaore(n)* « sparen », *štom*. (1)

De oorspronkelijke *þ* — wordt zachte spirans *đ*, dan *media* (lenis) *d* en wel het eerst in het Beiersch, vervolgens, reeds in de achtste eeuw, in het Alemannisch, het Opperfrankisch (negende eeuw), daarna ook

(1) De verbinding *sk*, Nl. *sch* wordt in het Maastrichtsch, voor zooverre den *Anlaut* betreft, altijd als *š* uitgesproken. Dus Nl. *schoon*, Mstr. *šoen*, Nl. *scheef*, Mstr. *šeif*, Nl. *schrijven*, Mstr. *šrive(n)*. Daarentegen wordt in den *In-* en *Auslaut* geregeld *ss* en *s* gehoord : Nl. *wasschen*, Mstr. *wasse(n)*, Nl. *heesch*, Mstr. *heis*, Nl. *versch*, Mstr. *veers*.

in het Nederfrankisch en het overige Nederduitsch, zoodat in het Nederlandsch deze *dentale d* en de uit *d* ontstane *linguale* media samenvallen. Niet alzoo echter in het Hoogduitsch, waar de Oorgerm. *þ* tot *d*, daarentegen de Oorgerm. *d* tot *t* verschoven wordt, terwijl in het Engelsch de Oorgerm. *þ* als *th*, de Oorgerm. *d* evenwel als *d* verschijnt :

Got.	*þiubs*,	*dags*,
Hd.	*Dieb*,	*Tag*,
Eng.	*thief*,	*day*,
Nl.	*dief*,	*dag*.

TH. STILLE.

(*Wordt vervolgd.*)

UNIVERSITY EXTENSION (1).

AT is University Extension?

Sedert een paar maanden reeds kondigen de Gentsche dagbladen wekelijks berichten af, waarbij de bevolking wordt uitgenoodigd tot het bijwonen van kostelooze leergangen over Nederlandsche, Duitsche of Engelsche letterkunde. De heeren P. Fredericq en J. Vercoullie namelijk, beiden leeraars der Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren, samen met een viertal liberale leerlingen der afdeeling van Germaansche Philologie en een paar oud-leerlingen derzelve, hebben een komiteit gevormd ten einde aan de hoogeschool het groote werk van volksverlichting in te voeren, dat in Engeland als University Extension bekend staat. Die wekelijksche voordrachten nu moeten aanzien worden als eene eerste proef van toepassing dier inrichting op onze Vlaamsche toestanden. Voegen wij er onmiddelijk bij dat de bijval de stoutste verwachtingen der inrichters overtroffen heeft. Elken maandag avond vernieuwt zich het verheugend schouwspel dat de grootste beschikbare zaal van de oude Universiteit te klein blijkt te zijn voor de menigte der toehoorders. De grootste helft daarvan zijn vrouwen, meest onderwijzeressen. Het is gemakkelijk te begrijpen dat lessen over lettergeschiedenis eene bijzondere aantrekkelijkheid voor haar moeten opleveren. De mannelijke toehoorders bieden, wat de bediening betreft die zij bekleeden, meer verscheidenheid aan. Naast de zeer vele onderwijzers telt men immers niet alleen stu-

(1) *Het University Extension Movement* en zijne toepassing op de Vlaamsche beweging, door P. Tack & L. De Raet. — Gent, Annoot-Braeckman. — Fr. 0,10.

denten van bijna alle faculteiten, maar ook dagbladschrijvers, bureelbedienden, neringdoenders, renteniers, werklieden. Doch deze laatste al te zeldzaam.

Wat nu de voordrachten betreft, waaraan getracht wordt zooveel mogelijk het voorkomen van *lessen* te geven, beurtelings werd daar gehandeld over het Epos Van den Vos Reinaerde, over Maerlant, over Boendale, over Anna Byns, over Marnix, over het Nibelungenlied, over Chaucer, over Shakespeare. Het inzicht van de inrichters is een grootsch tafereel van de gansche ontwikkeling der Germaansche letterkunde in breede trekken het publiek aan te bieden, om dan de volgende winters aan bepaalde tijdvakken of schrijvers eene grondige studie te wijden.

Is dat wel University-Extension?

Ziedaar de vraag welke men zich stelt. Het werkje van de heeren Tack en De Raet is er als 't ware een antwoord op.

De heer Tack behoort zelf tot de inrichters dier maandag-voordrachten, welke wij zooeven schetsten. Aan hem komt zelfs de eer toe dat hij de vraag opwierp in Gent, of 't niet mogelijk ware er eene proef met het Engelsch stelsel te nemen. In eenen Landdag der liberale vlaamschgezinde studenten had hij vroeger reeds voorgesteld dat overal pogingen zouden aangewend worden om University-Extension-leergangen in 't leven te roepen. Hij wijdde aan het Engelsch stelsel eene bijzondere studie. De uitslagen ervan teekende hij beknopt op in een artikel van het Nederlandsch Museum. Als separaat-afdruk (26 blz.) werd het afzonderlijk uitgegeven.

Na eene al te uitvoerige uitweiding, schijnt het ons, over Romanisme en Germanisme in het Engelsch karakter, over de noodzakelijkheid dat wij Engeland in 't oog houden waar het aankomt op sociale redding, over het feit dat Engeland alleen misschien met zijne Trade-unions en zijne cooperatie eene vreedzame oplossing van 't maatschappelijk vraagstuk mag te gemoet zien, wijst hij ons op het aandeel der hoogere klassen in die oplossing.

Met een woord vermeldt hij het Toynbee-werk, overigens verwijzend naar de Gidsartikels van Prof W. Van der Vlugt; het Toynbee-werk, een zendelingswerk van rijke en ontwikkelde jongelingen te Londen, waar zij zich opzettelijk in de rampzaligste wijken gaan vestigen, om er « de toestanden der werklieden te bestudeeren, hunne nooddruftigheden,

hunne wenschen te leeren kennen, en te zien, in hoeverre zij... de arbeiders (kunnen) helpen met hun eigen persoon of met inrichtingen naar het verlangen der arbeiders zelf ingericht ».

Het Toynbee-werk bestaat alleen in Londen en richt zich uitsluitelijk tot de ellendigsten onder de bevolking.

Het University-Extension-Movement bestaat thans gansch Engeland door, ja buiten Engeland reeds, in Amerika en in Australië. Het richt zich tot al de klassen der bevolking. Zijn doel is : het hooger onderwijs, gedeeltelijk ten minste, in 't bereik te stellen van allen, vrouwen en mannen, bemiddelden en onbemiddelden. Het streeft er naar allen toe te laten het genot te schenken van eene hoogere ontwikkeling, van eenen verruimden gezichteinder des geestes. Het wil op dezelfde banken rijk en arm nevens elkander plaats doen nemen, en aldus, in grootere mate dan men wel mocht denken, terugwerken tegen de gedurig heviger en noodlottiger scheuring tusschen arm en rijk. Het wil eindelijk op de harten werken, met den geest tot hefboom.

De voornaamste bron voor het opstel van de heeren Tack en De Raet was het flinke boekje van den heer Max Leclerc : « Le rôle social des Universités. » Daarin worden opvolgentlijk geschetst de geschiedenis der Extension-beweging, hare inrichting en hare uitslagen; en het besluit is dat ook in Frankrijk eene proef dient genomen te worden; dat zij de verheugendste uitslagen zou opleveren; en dat zij slagen moet op voorwaarde dat men wille, krachtig wille, aanhoudend wille.

Op dezelfde wijze gaan de heeren Tack en De Raet te werk.

De Extension-beweging vangt aan met het jaar 1867.

Een *fellow* van Cambridge, later professor van werktuigkunde, werd uitgenoodigd eene voordracht te geven in eene damesvereeniging, in het Noorden van Engeland. Verzocht 's avonds zijne voordracht te herhalen voor een publiek van werklieden en personen die 's namiddags niet vrij waren, antwoordde hij dat hij niet éene voordracht zoude geven, maar wel — iets wat hem veel doelmatiger scheen — acht voordrachten reekswijze over hetzelfde onderwerp.

« Dat was het uitgangspunt der beweging. Prof. Stuart oogstte met zijn stelsel veel bijval in, bevond er zich goed bij en paste het overal toe waar hij gevraagd werd, te Leeds,

te Liverpool, te Manchester, te Sheffield (1867). Weldra vond zijn voorbeeld navolgers. De voorlezingen werden goed bezocht, meestal door vrouwen in den beginne, omdat zij over meer tijd dan de mannen beschikken. Op zijne rondreizen ondervond Prof. Stuart, dat drie klassen van het Engelsche volk gebrek hadden aan hoogere ontwikkeling : 1° de vrouwen, 2° de middelklasse, 3° de arbeiders. Die bevonden zich in de onmogelijkheid naar de universiteit te komen; welnu, de universiteit moest tot hen gaan, en hun de gelegenheid aan de hand doen hooger onderwijs te genieten. Terwijl de beweging krachtiger en krachtiger werd, teekenden zich ook de trekken, die haar kenschetsten, duidelijker af. Heden nog draagt zij deze kenteekenen, meest door Prof. Stuart eraan gegeven.

1° Eene reeks universitaire lessen over hetzelfde onderwerp.

2° De syllabus of gedrukte korte inhoud van alle lessen, die over één onderwerp worden gegeven. Hij dient om den studenten te wijzen, hoe men nota's neemt, en iets in korte woorden zegt. Hij geeft hun werken op, die over het onderwerp te lezen of te raadplegen zijn, de bronnen, voorts opgaven van vrijen arbeid.

3° Geschreven oefeningen door de toehoorders van goeden wil elke week afgegeven, en handelende over de voorgaande les.

4° De klas; zij wordt na de les gehouden. De leeraar of « lecturer » stelt zich gedurende een kwaart uurs of meer ter beschikking zijner toehoorders, om de vragen te beantwoorden, die zij hem nopens het behandelde onderwerp kunnen stellen. Men redetwist dan over de bronnen, men bevredigt vragen of wederlegt tegenwerpingen. »

Deze gansche brok namen wij over, omdat ze zoo goed in 't licht stelt wat eigenlijk het onderscheid is tusschen gewone volksvoordrachten en University-Extension-lessen. Het doel verschilt. De middelen verschillen. Van Extension-lessen is het doel : Universiteits-onderwijs aan het volk te geven. En dat doel tracht men te bereiken met over een en hetzelfde onderwerp 10 of 12 voordrachten *reekswijze* te geven, terwijl als hulpmiddelen vooral gebruikt worden de *syllabus*, schriftelijke *oefeningen*, en *besprekingen* na de voordracht tusschen leeraar en leerlingen. Daarbij moet gevoegd worden dat de lessen niet kosteloos zijn maar dat de opbrengst van de ingang-tickets dient om den leeraar te betalen. Dit is een

der schoonste karaktertrekken der beweging : haar onderwijs is geene aalmoes.

Wij stappen vlug heen over het verhaal van den steeds groeienden bijval die de Ex'ension-beweging te beurt viel.

Reeds in 1871 zien wij de Hoogeschool van Cambridge haar officieel erkennen en onder hare bescherming nemen.

In 1875 kwam de « Londen Universisy Extension Society » tot stand.

In 1877 zette Oxford zich op hare beurt aan het werk; doch eerst voor goed in 1885, toen de Extension-Commissie van deze Universiteit besloot reeksen van slechts 6 lessen in te richten in plaats van 10 of 12 zooals vroeger steeds gebeurd was. Aan Oxford heeft men daarenboven de inrichting van « Reizende boekerijen » te danken en in 1888 van « zomer-bijeenkomsten » der Extension-leeilingen in de lokalen der Hoogeschool zelf.

Er viel nog veel te zeggen over deze grootsche en zoo eigenaardige instelling, was het ons te doen om een maar eenigszins volledig denkbeeld er van te geven. Vooal zouden wij nog uit te weiden hebben over het vreemd bestaan dat de Lecturers leiden, reizende van de eene stad naar de andere, vandaag hier, morgen daar, les gevend, werken verbeterend, en in de tusschenpoozen studeerend en boeken schrijvend.

Ook de eind-examina, waaraan bijzondere voordeelen verbonden zijn voor degenen die ze afleggen, vermelden wij enkel met een woord.

Wij moeten ons beperken.

Wij zullen niet spreken van den verjongenden invloed dien University-Ext. geoefend heeft op het hooger Onderwijs zelf in Engeland. Evenmin over de groote verscheidenheid der leergangen, waar onderwerpen behandeld worden, ontleend zoowel aan de kunstgeschiedenis, als aan de staatkundige geschiedenis, aan de lettergeschiedenis, aan de godsdienstgeschiedenis, aan de scheikunde, aan de werktuigkunde, aan de staathuishoudkunde, enz. enz.

Voor dat alles, en ook voor wat aangaat den zedelijken invloed van Un-Ext., verwijzen wij naar de heeren Tack en De Raet.

In 1873 stond Cambridge nog alleen. Engeland telde toen 3000 Extension-leerlingen.

In 1890-91 werden door Cambridge, Oxford en Londen

samen 457 leergangen gegeven, en deze werden bijgewoond door 44.118 leerlingen.

Wij vragen het ons af: Na aanhaling van zulke cijfers, ware het niet tijdverspilling omstandig de bewering te gaan weerleggen dat het *volk* voor hooger onderwijs, voor hoogere geestesontwikkeling onvatbaar is?

Indien het volk zoo laag staat, 't is omdat men hem de middelen niet geeft hooger op te klimmen.

En de heeren Tack en De Raet hebben overmaat van gelijk wanneer zij er op aandringen dat de Vlaamsche beweging er naar moet streven meer en meer eene volksbeweging te worden, niet langer eene beweging van ontwikkelden uitsluitelijk te blijven.

« Nu vooral moeten wij tot het volk gaan, » zeggen zij, « nu, dat het in bezit gaat treden van politieke rechten. Elke partij zoekt zich meester te maken van de massa. De flaminganten ook moeten het doen. Maar om het volk tot zich te trekken, is het niet voldoende, het eenige malen vóor de verkiezingen toe te spreken; wij moeten de ziel van het volk veroveren, het leeren, dat het in zijn belang is de Vlaamsche beweging voor te staan, niet zoozeer door politieke redevoeringen, als door de zedelijke verheffing bij middel van hoogere leergangen. »

Men heeft gezien hoe de Gentsche liberale flaminganten reeds de hand aan 't werk sloegen.

Wel kan men moeilijk op hunne wekelijksche volksvòordrachten over letterkunde den naam van Un.-Ext. toepassen. Wij hebben gezien hoe groot het verschil is tusschen de ware Engelsche Un.-Ext., en de inrichting van denzelfden naam aan onze hoogeschool.

Maar de woorden die wij daar zooeven aanhaalden, over de noodzakelijkheid het volk geestelijk en zedelijk te verheffen nu het in staatkundig opzicht verheven zal worden, wezen tevens eene vingerwijzing voor de Katholieke Vlaamschgezinden!

Wat mogelijk was in Engeland is het ook bij ons.

Alles ingezien, hebben wij zelfs op de Engelschen veel voor : hun voorbeeld ten eerste, de bestaande inrichting onzer Vlaamschgezinde partij ten tweede.

Het spijt ons zeer dat het opstel van de hh. T. en D. R. zich om zoo te zeggen bepaalt tot algemeenheden waar er spraak is van toepassing van Un. Ext. op onze

Vlaamsche toestanden. Zij doen zeer goed de noodwendigheid uitschijnen, maar onthouden zich van praktische wenken, waarop het toch vooral aankwam. Dit is de voornaamste opwerping die we in te brengen hebben; alhoewel overigens sommige bladzijden er veel bij zouden winnen iets duidelijker opgesteld te zijn. Zoo b. v. de gansche tweede helft van blz. 16, waaruit niet wijs te worden is.

De hoofdzaak is echter dat hun artikel toelaat zich een goed en juist denkbeeld te vormen van wat Un. Ext. is; dat het op welsprekende wijze aantoont dat het oogenblik daar is om van het Engelsch stelsel eene toepassing te maken ten behoeve van ons eigen volk; en dat het de mogelijkheid van zulke toepassing doet inzien aan allen die in zich gevoelen liefde voor hun volk, wilskracht om iets aan te gaan, volharding om iets door te voeren.

L. P.

DE STAAT EN DE MAATSCHAPPELIJKE HERVORMINGEN (1).

Hervormingen op de verstand- en zedelijke ontwikkeling betrekkelijk.

DE vader is verplicht aan zijn kind eene behoorlijke opvoeding door zich zelven of door anderen te bezorgen; de Staat mag hem tot de vervulling van dien plicht dwingen waar het noodig is. Mag hij het schoolgaan verplichtend maken? Ja, tenzij de vader bewijze dat hij zijn kind te huis gevoeglijk opvoedt en onderwijst, wat over 't algemeen het geval niet is.

De Staat mag dus *desnoods* het verplichtend onderwijs invoeren; in ons land echter doet die noodwendigheid zich niet gevoelen. Mag de Staat *zijn* onderwijs of eenig onderwijs in 't bijzonder verplichtend maken? Neen, want de Staat is van natuurwege geen opvoeder en hij heeft hoegenaamd geene zending om de huisvaders te hinderen in de vrije keus der opvoeding die zij aan hunne kinderen willen geven. Ten hoogste zou hij van de onderwijsgestichten de behoorlijke waarborgen van degelijkheid kunnen vergen; maar te midden der wedijvering tusschen de verschillige scholen, is het niet te onderstellen dat eene dezer

(1) Zie *Belfort*, bladz. 64.

onder wetenschappelijk opzicht zoo slecht zou ingericht zijn dat een vader aan zijne plichten van opvoeder zou te kort blijven met er zijne kinderen heen te sturen. Meer waarborgen mag de Staat eischen van den oogenblik dat hij hulpgelden verleent.

Mag de Staat *zijne* scholen ondersteunen bij uitsluiting van andere die doelmatig ingericht zijn? Neen, dit is Socialismus, want ofwel dwingt hij alzoo onrechtstreeks de ouders hunne kinderen naar die scholen te zenden en alsdan krenkt hij de vrijheid des huisvaders en neemt zonder reden diens plaats in, ofwel gebruikt hij het geld der belasten om eenigen, zelfs onbehoeftigen te ondersteunen en socialistisch is het, den eigendom van zekere burgers willekeurig aan te wenden ten gerieve van andere. De Staat moet dus ofwel geene ofwel alle goed ingerichte scholen ondersteunen; het Staatsonderwijs heeft slechts reden van bestaan in die gestichten, die voor den algemeenen voorspoed noodig zijn en door het vrije streven der burgers, zelfs met toelage van de openbare macht, niet tot stand zouden gebracht worden. Het eenigst deugdelijk stelsel is dus : hetvrij onderwijs door den Staat ondersteund in verhouding met het getal leerlingen, mits zekere waarborgen, door de wet te bepalen.

Openbare zedelijkheid. De opvoeding aan den huiselijken haard en in de school zijn onvoldoende om deftige burgers te kweeken, indien de jeugd zich verder in geen zedelijk midden kan ontwikkelen. Er zijn zekere prikkelingen tot de ondeugd, waar de jonkheid slechts als bij mirakel kan aan weerstaan en die haar verderven naar ziel en lichaam. Zulke prikkelingen zijn de zedelooze lezingen. De Staat mag en moet die te keer gaan, om het zedelijk verval der natie te beletten. Wanneer moet een boek als verdervend worden verboden? Gemakkelijk om bepalen is zulks niet; maar toch zullen gewetenstrouwe en eerbare toezichters zich niet vergissen, wanneer zij oordeelen dat sommige schriften van aard zijn en

soms zelfs klaarblijkelijk het opzet verraden, het gevoel van zedelijkheid in de lezers af te breken. Op zulk een oordeel, met al de waarborgen van voorzichtigheid omringd, mag de Staat voortgaan en handelen. Hij moet zich hierbij herinneren dat een zedelijk volk ook een sterk volk is. Zonder eerbaarheid in de vroege jeugd, zonder de heiligheid des huwelijks is er niets te verwachten dan eene ontzenuwde natie. Vooral op de zedelooze printen hoefde jacht gemaakt, en niets belet, op de uitstalling der printen in 't algemeen zware rechten te heffen.

Ons onderwerp dwingt ons nu ook een woord te zeggen over de ontucht als bedrijf uitgeoefend.

Zijn de ontuchthuizen noodzakelijk? Zij die dit houden staan, beschouwen die huizen als middels om het verderf dat altijd bestaan zal, af te zonderen en aldus min besmettelijk voor de maatschappij te maken: als riolen waar het vuilnis in bijeenvloeit tot reiniging der straat en der huizen. Wij denken daartegen dat de openbare ontucht de geheime in niets vermindert, wel integendeel.

Dat laaggevallen schepselen in de ontucht een bedrijf zoeken, dat is zeker moeilijk te beletten, maar iets anders is het, ze tot een leven van ontucht te verplichten; dit kan nooit geoorloofd zijn, omdat het in strijd is met de natuurlijke wet. Zelfs niet om een grooter kwaad af te weren, mag de Staat daar de hand toe leenen; en dit is het nochtans wat de openbare macht in België doet wanneer zij de vrouwen die zich aan de ontucht hebben overgeleverd, afzondert, hun alle ander bestaan afsnijdt en ze veroordeelt om het ontuchthuis nog slechts tegen het gasthuis te verruilen. Wonder is het zeker dat zulk een stelsel is kunnen in voege blijven, zonder dat ten minste katholieken krachtdadig verzet hebben aangeteekend. De verachting, welke men die verloren schepselen toedraagt, heeft misschien de oogen doen luiken voor eene ongerechtigheid die in geene eeuw, onder geen

volk der wereld kan toegelaten worden : de openbare macht mag soms het kwaad gedoogen, maar nooit het bedrijven of doen bedrijven; zelfs niet om duizend menschenlevens te redden, mag de Staat iets opleggen dat in zijn eigen kwaad is, noch een verdrag bekrachtigen dat tot het kwaad verbindt (1).

Zij die zoo hoog met de vrijheid oploopen, hebben niet gezien dat onder hunne oogen, en ja in de brandpunten der beschaving, de slavernij opnieuw ingevoerd is, slavernij in al de kracht des woords, vermits zij de loochening is der persoonlijke vrijheid, eerloozer slavernij dan vroeger bestaan heeft, vermits zij tot de ontucht dwingt.

En wat zeggen over de zoo hoog geroemde voordeelen van dit stelsel? Of het de besmetting verhinderd heeft, valt sterk te betwijfelen, maar zeker is het dat de uitbuiters der ontucht de grootste voordeelen ervan genoten hebben. Dezen toch, wetende dat zij de eens vastgeklampte vrouwen wettelijk en onwederroepelijk in hunne klauwen hebben, sparen geene moeite, geen loosheid om ze te verstrikken en te vangen.

Voor andere gewichtige beslissingen, b. v. voor het aangaan van een huwelijk, wil de wet waarborgen van vrijheid en ernstig nadenken; integendeel, hare vrijheid afteekenen tegen de slavernij der ontucht, kan een persoon op éénen oogenblik, onder den invloed van den drank, of ten gevolge van schulden of andere verbintenissen, welke haar aan den dwang van een ontuchtbaas prijsgeven. En eens de noodlottige beslissing genomen, blijft zij met lijf en ziel overgeleverd, en, wil zij haar schandig verblijf ontvluchten, als eene misdadige wordt zij er terug heen gestuwd.

(1) Men kan opwerpen dat de policiereglementen, die wij hier bedoelen, eigentlijk niet verplichten tot de ontucht zelve maar alleen tot het verblijf in die huizen; dit onderscheid valt echter vóór de werkelijkheid, en *feitelijk* verplichten die reglementen tot het voortzetten van een ontuchtig leven.

Congoland kent zeker geene grootere barbaarschheid.

Komen wij nu tot een besluit :

De Staat (of de gemeente) heeft het recht niet, zekere vrouwen te verplichten een ontuchthuis te blijven bewonen; hij mag nochtans, om het kwaad te beperken, zekere huizen aanwijzen waar hij de ontucht ongestraft laat, maar dan nog moet hij zich verzekeren dat de vrouwen, die daar zich zelven prijsgeven, dit in volle bewustzijn en vrijheid doen; wij zijn echter van het gevoelen dat de wet alle openbaar gekende ontucht zou moeten verbieden. Zeker zal daarmee de onzedelijkheid niet verdwijnen, maar ten minste zal de uitbuiting der ondeugd een gevoeligen slag gekregen hebben en het is juist de geldzucht azend op de slechte driften, die zoovele lichamen vastklauwt om ze, uitgemergeld en verpest, aan het gasthuis over te leveren (1).

Hervormingen om aan de burgers bestaanmiddelen te verschaffen.

Eigendom. De Encycliek *Rerum Novarum* houdt ons over den eigendom eene schoone en klare leering voor. Zij betoogt dat de mensch van natuurwege het recht bezit om eigendom te verwerven, en dat is duidelijk : de mensch toch heeft de goe-

(1) Men heeft in de laatste tijden veel gedaan tot bescherming der soldaten; veel minder is men bedacht geweest op de dienstmeiden die van den buiten naar stad gaan en daar aan grooter, langduriger en meer afgewisselde gevaren zijn blootgesteld. Hebben de priesters op den buiten genoeg gezorgd, de ouders dier meisjes te waarschuwen, deze laatste bij hun vertrek te versterken door de noodige raadgevingen en vermaningen, door de HH. Sakramenten? Zijn de toevluchtsoorden voor de gevallen van dienstloosheid genoeg bekend? En in de stad zelve is nog veel te doen. Waarom zou men, naar het voorbeeld der soldatenkringen, geene kringen kunnen oprichten waar de meiden hunne vrije uren in onschuldig verzet zouden overbrengen? Deze kringen zouden tevens dienen als werkbeurzen en als toevluchtsoorden voor de dienstloozen meiden; dezen zouden er, in tijd van nood, reeds den weg naar weten. Om zulke werken met geld en invloed te ondersteunen, zou kunnen een patroonschap gevormd worden van liefdadigde damen, di: natuurlijker wijze als beschermsters der dienstmeiden aangewezen zijn.

deren der aarde noodig om van te leven, en hoe wilt ge nu dat dit edel wezen dat in alles naar vrijheid en onafhankelijkheid streeft, in zijn bestaan zelf noodzakelijk van anderen zou moeten afhangen; dat hij, gelijk de socialisten willen, gedoemd zou zijn om dag aan dag te leven uit de handen van eenen allesbezittenden Staat? Daarbij is de mensch een vooruitdenkend wezen : hij voorziet de behoeften van morgen en wil niet veroordeeld zijn om bij elken ontwakenden dag zich angstig af te vragen : Waar zal ik en de mijnen vandaag van leven? Daarom wil hij vastheid in zijn bestaan, hij wil eene gestadige bron van levensmiddelen, in andere woorden hij wil een persoonlijken eigendom. Deze voltrekt om zoo te zeggen het wezen van den mensch, schenkt hem onafhankelijkheid en volle weerdigheid; hij ligt dus in de bedoeling der natuur, althans in dezen zin dat de natuur den mensch geschiktheid en krachten schenkt om bij middel van zijn werken en streven eigendom te verkrijgen en aldus zijne edelste verlangens te voldoen.

Voor eene groote opeenhooping van rijkdommen is echter de Paus allerminst genegen, en dat volgt redematig uit het voorgaande : want, trekken eenigen al de goederen tot zich, dan wordt het voor de anderen moeilijk, zoo niet onmogelijk, zich nog goederen aan te schaffen, en de natuur wordt in hare bedoeling tegengewerkt. Ook, onder de oorzaken, waar hij de maatschappelijke stoornissen aan toeschrijft, noemt Leo XIII : « het samenvloeien der rijkdommen tusschen de handen van weinigen. » Hij roept op eene betere verdeeling der goederen, door vreedzame middelen te bewerkstelligen : « De wetten, zegt hij, moeten dit recht (het recht op persoonlijke goederen) begunstigen en, zooveel mogelijk, den grooten hoop prikkelen om iets te willen bezitten. Is dit het geval, dan zullen er heerlijke voordeelen uit volgen : en wel vooreerst eene bil-

lijker verdeeling der rijkdommen.... stilaan zullen de standen nader bij elkander komen, door het dempen der kloof tusschen overgrooten rijkdom en overgroot gebrek. »

Hoe nu moeten de wetten, dat is, de Staat zulks bewerken? Ja, daar ligt de knoop.

Om te zien welken invloed de Staat op de verdeeling der goederen kan uitoefenen moeten wij de middelen beschouwen, waardoor de eigendom verkregen wordt.

Welke zijn de verwerfmiddels, anders gezegd, de eigendomstitels?

De Paus noemt : den arbeid. De mensch heeft recht op de vruchten van zijn werk; hij mag er vrij over beschikken, ze tegen vaste goederen ruilen, en ook ze overlaten aan zijne kinderen « die iets van den vader zijn en als de uitbreiding van zijnen persoon ». Wie kan die leering wederstreven? (1) Het is al te klaar dat het werk een natuurlijk middel tot verwerven is. Bestonde er geen ander middel, de ongelijkheid in goederen ware minder te vreezen; wel is waar leidt het werk zelf tot eene zekere ongelijkheid, want de eene mensch arbeidt meer, verstandiger of met beteren uitslag dan de andere; maar onderstel dat een mensch niets vergadere dan de vruchten van zijnen arbeid, laat zelfs nog toe dat een zoon de goederen zijns vaders benuttige en ze met de vruchten van zijn eigen werk verrijke, dit zal ons toch nimmer tot die allesaantrekkende en allesopslorpende kapitalen brengen, die heden de wereld beheerschen. Dit ware dan zeker het ideaal in de maatschappij : « Ieder vrij in zijn werk;

(1) Het is zeker heel opmerkelijk dat Leo XIII het eigendomsrecht alleen bewijst door het recht op de vruchten van den arbeid en door het erfrecht van vader op zoon. De andere titels sluit hij zeker niet uit; doch van die twee genoemde mag men zeggen dat zij door de natuur zelve ingesteld zijn en dus nooit kunnen afgeschaft worden.

maar aan ieder loon naar werk en niets meer. »
Doch er zijn andere verwerfmiddelen : denk op de gelduitzettingen met intrest, op de huis- en landverhuringen, op het versjachelen en omwoekeren van beursweerden.

Dank aan die middelen kan een man, die één millioen gewonnen of geërfd heeft, zich na verloop van korte jaren in 't bezit van twee millioenen stellen; hij zelf of zijne nazaten, zonder nog eenen slag te werken, zien geregeld hunne millioenen verdubbelen en met hunnen rijkdom groeit ook hunne macht en hunne heerschappij.

Zullen wij nu beweren dat zulke rijkdom onrechtveerdig verworven is? Geenszins, want waar spruit die aanwas van goederen uit voort? Uit vrije overeenkomsten, met anderen aangegaan : de rijke, zoo onderstelden wij, had één millioen door werk en zorg gewonnen; toen wilde hij rusten, maar min gegoede burgers kwamen hem het gebruik vragen van dit millioen of van de goederen, waar het in stak; zij boden hem vrijlijk een deel der vruchten, die hun arbeid bij dit gebruik zou verkrijgen. Mocht de rijke niet aannemen?

Welke socialist zou geweigerd hebben?

En toch blijft het waar dat die inkomsten, die wij bijvloeiende inkomsten kunnen noemen, die verkregen worden zonder werk, eene stoornis brengen in de maatschappelijke verhoudingen. Zou dan de Staat geen einde kunnen en mogen stellen aan zulke inkomsten en de verdragen die er aanleiding toe geven, vernietigen?

Onderstel eens dat de Staat verbiede geld op intrest uit te zetten; wat zal er uit volgen? Dat het geld der rijken in de brandkassen zal blijven liggen, dat handel en nijverheid de vereischte kapitalen zullen missen en dat de werkstilstand de algemeene ellende zal na zich slepen.

Daarbij, de Staat mag niet willekeurig de vrij-

heid der burgers besnoeien : het recht van overeenkomsten te sluiten is een natuurlijk recht. De Staat zou die maar kunnen vernietigen, wanneer hij er met reden iets oneerlijks in vermoedde, b. v. wanneer hij redelijker wijze die overeenkomsten moest beschouwen als door de eene partij aan de andere afgeperst. Nog zou de Staat zulke verdragen kunnen beletten, wanneer zij klaarblijkelijk met de algemeene welvaart zouden in strijd zijn en den grooten hoop der burgers hinderen in hun bestaan; want dan zou het recht op bestaan, dat allen bezitten, overwegend zijn tegen het recht op vrije overeenkomsten.

Wat zou dan de Staat kunnen doen om de opeenstapelingen der rijkdommen tegen te gaan en om den klein-eigendom te begunstigen? Hoe kan hij de maatschappij nader brengen tot het ideaal : « Aan ieder loon naar werk! »? Dit willen wij nu onderzoeken.

Openbare schuld. De aanzienlijkste bronnen der bijvloeiende inkomsten zijn de leeningen, door Staat, Provincies en Steden uitgeschreven. Daardoor vinden de rijken eene gemakkelijke geldplaatsing; ieder belastingbetaler wordt schuldenaar der groote geldbazen en der renteniers en moet voor hen zwoegen. In de versjacheling dier klimmende en dalende leeningstukken vindt het woekerend winstbejag gedurig zijn aas.

Daarbij zijn die leeningen een gevaar voor het land; in financieel opzicht kan men zeggen, dat een land goed staat, wanneer het de krozen zijner schulden regelmatig betaalt, en vooral wanneer het ijzeren wegen, openbare gebouwen en andere eigendommen bezit, welke tegen die schulden opwegen; het blijft niettemin waar dat, ten gevolge dier leeningen, de Staat niet meer volkomen meester blijft van zijne eigendommen. De Staat hangt af van de groote bankiers, vooral wanneer hij die voor

het welgelukken van nieuwe leeningen dikwijls noodig heeft. Men klaagt dat in Oostenrijk de Joden den boventoon geven in het bestier des lands; geen wonder! Men heeft hun het land verkocht! — Wanneer een bijzondere van eenen andere geld ontleent, zegt men dat hij onder diens klauwen ligt; met de Staten gaat het eveneens.

De Staat die de leeningen uitschrijft of laat uitschrijven, is zeker ook bevoegd er een einde aan te stellen, als hij kan. In vaderlandsch opzicht is hij er toe verplicht om 's lands onafhankelijkheid te vrijwaren, en in maatschappelijk opzicht, om eene bron van ongelijkheid te stremmen.

Men kan opwerpen : « Een land kan onmogelijk bestaan zonder leeningen; de buitengewone uitgaven, die nu eens groot, dan weer klein zijn, kunnen niet door de gewone belastingen gedekt worden, tenzij men deze ieder jaar wille verhoogen of verlagen, wat onuitvoerbaar schijnt. »

Wij antwoorden : Vroeger toch werden er geene leeningen uitgeschreven; in de middeneeuwen hadden de vorsten hunne persoonlijke domeinen; dezer opbrengst moesten zij in een gunstig jaar zoo besparen dat zij tegen een kwaden stoot konden. Moesten zij leenen, dan was het gewoonlijk, evenals nu, tot onheil des lands.

In het hedendaagsche stelsel van geldbeheer, nu alle uitgaven, dus ook de leeningen met hunne krozen, toch door de volksbelastingen moeten gedekt worden, zou men zeker veel beter doen het geld rechtstreeks aan het volk te vragen dan aan de Joden of andere bankiers. Men rekene uit hoeveel de buitengewone onkosten op twintig jaren tijds gemiddeld beloopen hebben per jaar, en zulke som vrage men jaarlijks aan de belastingschuldigen. Na verloop van weinige jaren zal de Staatschuld verdwenen en de belastingen verminderd zijn.

Op die manier zou de Staat in sommige jaren

geld beschikbaar houden, hij konde dit besteden om de stukken der nog bestaande leeningen in te koopen of ook om, bij middel van volksbanken, aan den gemeenen man geld op kleinen intrest uit te leenen. In sommige jaren van buitengewoon groote uitgaven zou de Staat nog leeningen moeten uitschrijven, maar betrekkelijk geringe en voor een korten tijd; alsdan zou hij, in plaats van de groote geldbazen aan te spreken, de leeningstukken kunnen plaatsen onder de kleine burgers met aan elk maar een zeker getal stukken toe te staan. Door een recht op den handel dier stukken te heffen, zou hij deze beletten in de handen der groote bankiers bijeen te vloeien. Zoo bleve de Staat uit de klauwen der groote schuldeischers en hij bevorderde de kleine kapitalen, insteê van de groote.

Ons dunkt dat het een schoon programma ware : « Geene Staatsschuld meer of ten minste zoo weinig mogelijk. » Men zegge niet : « Het is niet praktisch »; zoowel als men heeft kunnen belastingen stemmen om het gemeentefonds te vormen, kan men er vinden om een fonds voor buitengewone uitgaven tot stand te brengen.

Maar ook aan elken erfelijken regeerder van een land zou de wet moeten verbieden schulden te maken. Onderstel dat onze koning, voor het zoo edel beschavingswerk van Congoland of voor eene andere noodwendigheid, beginne zich in schuld te steken bij Joodsche geldmannen, wat zal daar het gevolg van zijn? Dat de Joden op hem zullen drukken in zijn bestuur, dat zij hunne geloofsgenooten en andere troetelkinderen in alle plaatsen zullen duwen. En de vorst kan hun de deur niet wijzen, want morgen misschien heeft hij ze weeral noodig. Hij moet ze dus aan de deur houden, eer ze binnen zijn, of wij gaan den weg in van Oostenrijk, waar de Joden in alle staatsambten genesteld zitten. De vorst, vertegenwoordiger van God en handhaver van het recht,

kan door de leeningen de speelpop worden van eenen Jood. Een vrij volk mag zulks niet gedoogen; indien een vorst bij de millioenen die hij uit de Staatskas ontvangt, nog geld noodig heeft, hij ontleene van zijn eigen volk en van geene vreemden: hij mag onder niemands klauwen zitten. (1)

Leeningen onder bijzonderen. Deze zijn nog een machtig middel waardoor de rijke de vruchten des arbeids van anderen opslorpt. Wie iets wil ondernemen heeft geld noodig; bezit hij het niet, hij vraagt het aan beter bedeelden en betaalt intrest. Die intrest kan te recht aanzien worden als eene vergoeding voor de gevaren waar het kapitaal aan blootgesteld is en voor het derven van geld waar de bezitter een winstgevend gebruik konde van maken. In het leenen op intrest is dus gewoonlijk niets wederrechtelijks gelegen; daarbij, gelijk wij reeds deden opmerken, lokte de intrest de kapitalen niet uit, deze zouden blijven dood liggen in de kisten. En nochtans, in het belang der maatschappij is het wenschelijk dat de arbeid zoo weinig mogelijk van zijne vruchten aan het kapitaal afsta.

Wat kan de Staat in dien zin doen? Den wettelijken intrest laag stellen? Dit is bezwaarlijk, want de gevaren, door een kapitaal opgeloopen, zijn soms klein, soms groot. De wet kan echter *die* instellingen bevoordeeligen waar het geld aan kleinen kroos uitgeleend wordt, b. v. de volksbanken. Indien de Staat die zelf oprichtte en bestierde, zou hij buiten zijnen werkkring niet treden: maar geraadzamer kan hij die overlaten aan maatschappijen, die onder zijne

(1) Wat Congoland betreft, zou de Belgische Staat niet beter doen dit effenaf als wingewest over te nemen? Dan ten minste zou de sluier weggerukt worden van vele geheimen in het zwarte land. Belgiës vrijheid en weerdigheid schijnt te vorderen, dat men het niet late bij halfwerk. België kon uit Afrika wegblijven; maar nu onze vaan er wappert, moet men haar eer aandoen.

verantwoordelijkheid en zijn toezicht zouden staan. Eene wet zou kunnen afkondigen dat er in elke gemeente eene volksbank of eene vertakking van volksbank moet tot stand gebracht worden. Zij zoude den percent bepalen waartegen die volksbank gelden ontvangt en dien waartegen zij uitleent, alsook het aandeel der weerde dat eeniegelijk op zijne vaste goederen kan krijgen, b. v. de helft. Het verdrag der leening zou zonder onkosten gebeuren en de wet zou er het voorrecht van eerste hypotheek kunnen aan vasthechten ter uitsluiting van alle andere pandleeningen.

De tusschenkomst van den Staat zou hier noodig of ten minste zeer voordeelig zijn, waarom? Omdat zij alleen aan die leeningen volle vertrouwbaarheid kan bijzetten; welnu hoe veiliger de geldplaatsing voor den uitzetter is, hoe kleinderen percent hij zal eischen. Ook zou de kleine eigenaar die soms geld noodig heeft, zich van zelf verstoken voelen van roekelooze leeningen die hem gewoonlijk ten gronde helpen.

In het ontvangen van geld zouden die volksbanken steeds de voorkeur moeten geven aan de kleine kapitalen. De groote kapitalen worden beter in nijverheidswerken en in gevaarlijke ondernemingen gewaagd.

Landverpachtingen. Het stelsel van verpachtingen, dat heden den grondeigendom beheert, is zeker geen natuurlijk stelsel. Oorspronkelijk heeft gewis de eigenaar zelf zijn land bewerkt met behulp van onderhoorigen; dan is hij er toegekomen die bewerking op anderen te laten afgaan mits inning van een deel der vruchten; vandaar het stelsel der tienden, dat reeds eene verslapping was der banden tusschen eigenaar en bewerker, maar toch nog onschatbare voordeelen aanbood : de pachter betaalde maar in verhouding van hetgeen hij op zijnen grond won, er bestond een nauw verwantschap tusschen het belang

van eigenaar en huurder. De heer moest het oog houden op de bewerking van het land; hij wist wat de grond opbracht en kende de noodwendigheden van den landzaat. Ware zulk een stelsel heden nog in voege, geen twijfel of de grondeigenaars hadden sinds lang hunne pachters deelachtig gemaakt aan den vooruitgang van den landbouw en aan de kunstmatige vruchtverhooging.

Noodlottig daartegen is de huidige manier van verpachten, noodlottig voor den huurder en misschien nog noodlottiger voor den verhuurder.

Een verdrag van landverpachting is altijd een waagspel, want niemand kan op voorhand ten naaste bij de opbrengst van een stuk land bepalen; vraag aan eenen landbouwer hoeveel een stuk grond hem in het verloopen jaar aan zuivere winst heeft opgebracht; vraag hem hoeveel hem na afrekening der bebouwingskosten voor zijn dagloon overbleef, hij zal u zelfs geene benaderende raming weten voor te leggen; welnu, die man moet over die opbrengst een verdrag aangaan voor een tijdperk van drij, zes, negen toekomstige jaren, dan wanneer al de factoren, als kosten van vette en van handarbeid, opbrengst van het land, verkoopprijs der vruchten, kortom alles nog blind is. En dit verdrag moet hij treffen met eenen eigenaar, die geen het minste gedacht heeft van den landbouw en zijnen huurprijs maar berekent in verhouding met hetgeen de kapitalen in de nijverheid en elders opbrengen. Die onzekerheid keert gewoonlijk ten bate van den eigenaar, want de kleine boer kan toch niet met ledige handen blijven zitten : hij moet werk, hij moet land hebben. Geen wonder dat zooveel landbouwers met al hun zweeten en zwoegen hunne schamele bete broods niet krijgen en eindelijk het moeten opgeven. En hoe kan met zulk een stelsel de landbouw vooruitgaan? Hem ontbreken vooral de kapitalen, en waar kan de boer die vinden, als de heer hem den laatsten penning afhaalt? Terwijl elke andere nijverheid hare

winsten kan gebruiken om hare instellingen te verbeteren, draagt de landbouw jaarlijks millioenen naar de stad, waar niets van weerkomt. Aan een hooger landbouwonderricht kan de boer niet denken, noch voor hem noch voor zijne zonen. Welke nijverheid zou in die omstandigheden kunnen bloeien? En zijn er voor den landbouw eenige jaren van voorspoed, seffens loopen de boeren de deur der eigenaars af om elkander te onderhuren en op te jagen en de kortstondige bloei zal hun later zuur opbreken.

Bewerkt dit stelsel den stoffelijken ondergang des landbouwers, het sleept na zich het zedelijk verval der grondeigenaars, der edelen : deze verkwisten in de stad de zuurgewonnen penningen der huurders, die zij niet eens kennen; zij missen allen zedelijken invloed op hunne huurslieden, die zij moesten richten met hunne wetenschap en helpen met hun geld. Van alle maatschappelijke rol ontbloot, voelen zij in en rond hen die ijslijke ledigte, de eindelooze verveling die de werkeloosheid schept. Neen, vallen wij niet bitsig uit tegen de edelen : zij zijn de eerste slachtoffers van een stelsel, dat zij zelven niet in 't leven riepen. Wij beminnen den alouden adel en zouden hem in zijnen glans willen hersteld zien; maar die glans kan geen andere zijn dan de glans der werken. Nog zijn er edelen, die schitteren, maar het zijn werkers.

Mochte een nieuw stelsel in voege komen, dat de grondeigenaars zou losrukken uit de doodende omhelzingen der steedsche wellusten en ze terug plaatsen in hun natuurlijk midden, den buiten, tot leiding en steun der landslieden van wier arbeid zij leven.

Brengen wij alle gevoel tot zwijgen en onderzoeken wij met kalmen geest welk dit stelsel zou zijn en in hoever de Staat bevoegd is, dit in te voeren !

Wij spraken hooger van het stelsel der tienden. Zou het mogelijk zijn dit opnieuw in voege te

brengen? — Indien de grondeigenaar te midden zijner huurslieden verbleef, zou er tusschen beiden wellicht een verdrag kunnen getroffen worden, waarbij niet eene vaste huursom, maar een aandeel der opbrengst tot grondslag zoude strekken. (1) Zulke overeenkomst hadde het voordeel in, dat de eigenaar zeker ware van betaald te worden en dat de pachter in de slechte jaren niet zoude bezwijken onder zijne pacht.

Zou de Staat zulke overeenkomsten mogen verplichtend maken bij uitsluiting van de thans gebruikelijke verhuringen? — Ja; want de beperking die hij alzoo zou stellen aan de vrijheid der overeenkomsten, vonde hare billijking in de onrechtveerdigheden, waar het huidige, blinde stelsel aanleiding toe geeft, alsook in de bevordering van het algemeen welzijn, welke zou verkregen worden door het toehalen der banden tusschen pachter en verpachter : de landbouw, die algemeene levensbron, moet kwijnen zoolang niet de eigenaars rechtstreeks in zijnen bloei betrokken worden.

Men bemerke dat wij in het voorgaande slechts het recht van den Staat vaststellen, zonder uitspraak te doen over de al- of niet-uitvoerbaarheid der hervorming bij de bestaande gewoonten en neigingen.

Eene andere oplossing, aan het landbouwvraagstuk te geven, is deze : « De grond aan den bewerker. » Die leuze klinkt meer socialistisch en inderdaad is zij met de smet van socialismus aangedaan, indien zij bedoelt den eigenaars hun goed zonder rechtmatige vergelding te ontvreemden : « Het recht van persoonlijk goederen te bezitten komt niet van de menschelijke wet, maar van de

(1) Zulke verdeeling ware niet moeilijk : gij verhuurt, onderstel ik, een stuk land met beding dat gij een vijfde int der vruchten. Het stuk land wordt in vijf deelen afgemeten; in den oogsttijd kiest gij, eigenaar, dit vijfde dat u best bevalt en gij beschikt over de vruchten. Natuurlijk staat het u vrij die vruchten aan den pachter zelf of aan iemand anders te verkoopen *op stok*.

natuur zelve; daarom kan dit recht zelf niet door de openbare macht worden opgeheven, maar het gebruik ervan kan gematigd en met het algemeen welzijn overeengebracht worden. » (*Rerum Nov.*).

Zelfs met billijke vergoeding ware de gedwongen onteigening een aanslag op de vrijheid, indien zij de eischen van het algemeen welzijn overschreed. Men moet echter erkennen dat het algemeen welzijn er veel zou bij winnen, indien elke eigenaar zijn land bewerkte of voor eigen rekening door anderen deed bewerken : « Overvloediger zullen de vruchten der aarde worden. Wie weet dat hij op het zijne werkt, werkt wakkerder en vlijtiger: hij wordt zelfs verknocht aan dien grond, door zijne hand vruchtbaar gemaakt, die aan hem en aan de zijnen niet slechts voedsel, maar ook een zekeren welstand laat verhopen. Eenieder beseft dat die aanwakkering van den ijver moet bijdragen tot den overvloed der vruchten en tot verrijking des volks. » (*Rerum Novarum.*)

Daarom zouden wij eene wet niet socialistisch vinden welke de landverhuringen zou verbieden, althans indien zij dit deed met zulke bedingingen dat het eigendomsrecht er niet bij verkracht werde. Volgens zulke wet dan zou de eigenaar zijne winningen voor eigen rekening moeten in handen nemen, de wet zou hem de vrijheid moeten toekennen de afgezonderde stukken gronds tegen andere te verruilen, ofwel hem gelegenheid laten die zonder verlies te verkoopen. Indien daarbij de hooger besproken volksbanken in werking waren, dan zou van den eenen kant de kleine landbouwer in staat gesteld zijn de koopsom voordeelig te ontleenen en de eigenaar, die den grond zou verkoopen, vonde eene verzekerde geldplaatsing, verkieslijk boven de huidige verhuringen. Aldus zouden wij eenerzijds groote winningen zien onder het beheer der rijken en edelen, die, als echte landheeren, hunne maatschap-

pelijke rol zouden hernemen; en anderzijds zouden kleine eigenaars alom hunnen eigen grond bebouwen en in bonden geschaard, zouden zij, naar het voorbeeld der landheeren, al de voordeelen der kunstmatige bewerking genieten.

Nog eens, wij schetsen hier enkel eenen toestand, dien wij als voorbeeldig beschouwen en wij bepalen de bevoegdheid, welke de Staat zou hebben om de maatschappij tot zulken toestand te brengen, indien de gemoederen daar genoeg op voorbereid waren. Verder gaat onze bedoeling niet. Zelfs zouden wij den wettelijken dwang niet aanprijzen en zouden zulken toestand veel liever zien opkomen door de vrijwillige bemoeiingen der eigenaars.

Een ander middel, waardoor de Staat den kleinen eigendom zou kunnen bevorderen, ware te vinden in het heffen van rechten op het aanwerven van gronden : hij zou die rechten kunnen verhoogen voor hen die land aankoopen of erven met het inzicht van dit te verhuren, en ze verminderen voor hen die grond aanwerven voor eigen gebruik. Zulke rechten zouden niets onrechtveerdigs in hebben en slechts eene vergelding zijn voor hetgeen de verhuurder aan het algemeen welzijn onttrekt.

Eene wet die de landbouwers mogen eischen is zulk eene, volgens zij nooit hun huurland zouden moeten laten liggen zonder voor de vette schadeloos gesteld te worden.

De werking van den Staat daargelaten, zouden de grondbezitters uit hun eigen moeten inzien dat het meer dan tijd is zich persoonlijk met den landbouw te bemoeien : mochten hunne zonen wat meer het diploma van landbouwkundige, en wat minder den meestal ijdelen titel van rechtsgeleerde bejagen; mochten zij als wezentlijke landheeren hunne weldadige zending onder de buitenbevolking komen vervullen! Goddank! reeds schoone voorbeelden werden in dit opzicht gegeven.

(*Vervolgt.*) F. DRYVERS.

NAJAARSKLANKEN.

FIJNE opmerkzaamheid, dat is de gave van den dichter.

Wij stappen door het leven, beslommerd in alledaagsche kommernissen, terwijl dat alles, wat er roert en waagt, rondom den dichter, prente slaat in zijne ontvankelijke ziel.

Dichten was niet altijd eene zaak van aandoenlijke en teêrgevoelige waarneming. Leest Poot's beschrijving van den Herfst :

> 't Herfstseizoen, vooral te danken,
> Snijdt hem druiven, perst hem most,
> Most, die slechts wat moeite kost :
> Hemelwaarde wijngaardranken
> Vullen dan met wijn zijn ton.

Waar heeft de dichter in onze Nederlandsche gewesten, wijn zien persen uit druiven? Was dichten, in zijn tijd, geen zake van zoogenoemde *conventie,* van loutere inbeelding, in min of meer welluidende verzen weêrgegeven?

Dichters zijn kinders der echte natuur en het treft ons, al had de dichter maar een trekje naar het leven gepenceeld, lijk de Sineesche dichter, dezer dagen door Mgr de Harlez vertaald (1), die in den Herfst de bladeren van zelfs van de boomen hoort ritselen, of ze lijk dansende stralen in gele dwarrelingen door den wind ziet voortzweepen en de wolken hunne grijze drommen, zonder dat het regent, in de lucht ziet spannen...

---

(1) *Magasin littéraire*, 15 Dec. '92.

Wie heeft dat niet gezien? Wie hoorde 's avonds het blad met huivering tusschen de takken niet ritselen of wie zag de gele blaren in den wind niet wervelen en spelen?

Iedere maand van den Herfst levert haar eigen schouwspel voor 't opmerkzaam gemoed van den dichter.

De Lente verrukt ons door een weldoende vertoog van lief en licht, van helder en teeder groen, maar wat is dat vergeleken bij den glans der Octoberblaren die lijk gulden kransen in de milde najaarszon op de toppen der boomen staan te pinkelen?

Ze tintelen maar korte dagen; weldra heeft ze de dichter gageslagen met al de pracht der duizendvoudige schakeeringen waarmede de stervende natuur getooid gaat!..

O Boomen die uw vonnis wacht
in Bamisbonte kleederdracht,
om, dood en in den ban gedaan,
geheel den winter bloot te staan;

hoe prachtig, overprachtig, al
uw menigverwig loofgetal;
dat, stervend en in 't zonnevier,
veel schoonder is als levend schier!

Terwijl, in 't vlugge stoomgerid,
ik varende en u ziende zit
aan 't volgen, als 'nen ommegang
van bontgepinte reuzen lang;

Zoo spichte ik bei mijn oogen doof
en duister, op uw blinkend loof;
dat, alleszins geplekt, geboend
de welgezinde zonne zoent!

. . . .
Daar staander, eerbiedweerdig grauw;
daar staander, derf- en duisterblauw;
daar staander, als één kankerblom,
zoo vierig en zoo rood rondom.

Daar zijnder die doorwenteld staan
van geluw — roode en groene blaân,
den hoop gelijk, daar 't vier in gloeit,
bij nachte, en duistere steenen broeit.

Tot braambeesrood, tot bruin geblaâr,
met malscher nog, ontmoete ik daar;
en donker, en zoo zwart als git,
dat schuilende in de diepten zit.

Abeelenboom, mij liefst aan al,
en immer meest, bevallen zal
't geglinster van uw stervend goud,
dat glariet in al 't ander hout (1)..,

Wat zijn wij ver van 't doode en kleurloos Herfstseizoen van Poot, wanneer wij stilstaan voor dit heerlijk vertoon dat Guido Gezelle voor onze oogen ontrolt? Wij weten niet wat wij hier het meest moeten bewonderen, den glans der tinten door Gezelle gezien of den rijkdom der klanken, den overvloed der verven, waarin al die pracht door den dichter wordt nagetint.

Wat laat ons de duistere Novembermaand door den dikken mist aanschouwen?

't Laatste bladje, waarop Millevoye zijn naam aan 't nageslacht heeft overgezet, den strijd van 't laatste blad door niemand oorspronkelijker nagebeeld dan door meester Gezelle.

Gewend, gewaagd,
geschommeld door de vlagen
— 't zijn de eerste winterdagen, —
ei, schouwt den hoogen schaaiaard (2) aan,
het schoone uit al zijn kleêren slaan!

Gewelkt, geweekt,
gewinterd, omme end omme,
geslokerd als een' blomme,
zoo worstelt hij, in stervensnood,
zijne alderlaatste krachten dood!

De wind, gezwind,
en alles aan 't bederven,
beweert dat hij zal sterven;
of, sterft hij niet, zijn schoonheid al,
door zijne hand, verliezen zal.

(1) *Biekorf* III, bl. 310.
(2) Schaaiaard heet, in Fransch-Vlaanderen en elders, de *Ulmus campestris*, de zachte iep...

Bezaaid, bezeeuwd,
bezabberd al in 't ronde,
met blâren, bleeke en blonde,
door 't waaien en door 't windgeweld,
is weg en wegel volgeveld.

Nog een, nog een,
weerstaat er, van de blâren
die eer tienduizend waren
tienduizendmaal vermenigvoud,
op 's schaaiaards heerlijk zomerhout.

Nog een, nog een
blijft, boven op de spillen,
weêrstaan des winters willen :
't moet af, 't en helpt geen wederstaan,
't moet afgewaaid en doodgedaan!

't Moet af, 't moet af!
De buien gaan aan 't blazen,
Aan 't ruischen en aan 't razen :
'k en zie, 'k en hoor! Waar is nu dat
nog zegepralend zomerblad?

Eilaas, 't geraas
des winters heeft gewonnen
de ontstelde macht der zonnen ;
geen loof, geen blad, geen spiere meer,
die weêrstand biedt den winterheer (1)!..

En dan komen de laatste. de donkere weken van den Herfst.

Ziet ge de raven roeien, boven de naakte en zwarte velden, door de grauwe lucht en hoort ge Guido Gezelle die treurigheid waarmede het landschap overgoten is, dien zwaai der zwarte ravenvlucht door 't rythmus van zijn vers vertolken?

Met zwart — en zwaren zwaai aan 't werken dóór de grauwe,
de zonnelooze locht, ik de oude rave aanschouwe;
die, roeiende op en dóór den schaars gewekten wind,
gelijk een dwalend spook, eilaas geen ruste en vindt.

(1) *Biekorf* III, bl. 344.

Ze is zwart gebekt, gepoot, gekopt in 't zwarte; als kolen,
zoo staan heure oogen zwart, in hun twee zwarte holen,
te blinken; rouwgewaad en duister doek omvangt
het duister wangedrocht, dat in de nevelen hangt.

Ze is stom! Ze'n spreekt geen woord! en 't waaien van heur slagers,
en hoort gij niet. Alzoo de zwarte doodendragers
stilzwijgend gaan, zoo gaat zij zwijgend op de lucht,
en wendt alhier aldaar heur zwarte ravenvlucht (1).

Niet enkel weet de dichter zijne waarnemingen in teekenachtige, dikwijls klanknabootsende verzen weer te geven, hij is ook een man van gevoel.

Indrukken doortrillen zijne teêrgevoelige ziel.

Als de gele bladeren van de boomen vallen is ook de Sineesche dichter ontroerd.

Een heimelijk verdriet ontstelt zijne ziel en hij kan de droefheid niet verdrijven die zijn hert verteert, omdat de genuchten van 't blijde jaargetijde even als rook vervlogen zijn; de snaren van zijn gemoed gaan aan ' roeren en dikwijls bot er uit het geziene en 't gevoelde dat heimelijk en nog ongevangen iets dat men mysticism pleegt te noemen, die diep oorspronkelijke bezieling van wezens die door hun eigen noch denken, noch gevoelen.

Ja, roept de Sineesche dichter uit, ware 't gewelf des hemels met gevoelen begaafd 't zou van treurigheid verouderen.

De schoonheid van de stervende Octoberblaren verrukt den zoetgevooisden West-Vlaamschen vinder:

Hier leeft en sterft, oneindig schoon,
Een duizendverwig klankvertoon.
. . . .
.... Gelijk aan 't Bamisblad,
Vergunt, o Heere, uw' dienaar dat
de laatste dag mijns levens mij
de beste en U de schoonste zij!

(1) *Biekorf* III, bl. 361.

Om den val van 't laatste blad is de dichter van treurigheid overstelpt en de verzen met hun beelden, met hun klanken, met hun stafrijmen zijn de weerslag van 's dichters droevige stemming, en ook van de hope der herleving, welke zoovelen niet meer zullen aanschouwen.

Eilaas, eilaas,
de naakte boomen treuren!
Wat gaat er hun gebeuren?
Zal dood zijn en versteven staan
hun lot zijn en hun deel voortaan?

Komt weêr, komt weêr,
o zonnenkracht, o zomer;
o wakkere, wederkomer,
die van geen winter vreeze en draagt,
maar bloeiend hem het land uitjaagt?

't Is waar, eer 't jaar
omwentelt; eer de hoven
weêr blom en blad beloven,
hoe menigeen zal, binnendien
gestorven, blad noch blom meer zien!....

Wat zegt de zwarte raaf, die wij door 't grauwe wintergezicht op haar duistere en stille wieken zagen rondwaren?

Gaat aan! Of spreekt een woord, zoo de andere vogeldieren
te zomertijde doen, die in de bosschen zwieren!
Ja! 's winters, als de snee' heur laken heeft gespreid,
nog vinkt en klinkt het hier, vol vogelvlijtigheid.

En gij! de rave trekt, met trage vederslagen,
voorbij mij, zwaar en zwart, gelijk de kerkhofwagen,
en roept mij, onverwachts, terwijl zij henenvaart,
al in één enkel woord, heur winterboodschap : « Spaart ».

En gij, rijkbegaafde en eigenvlaamsche dichter, spaart voor ons die meesterstukjes van vlaamsche poësis niet, die perels van eigenaardige waarneming en dichterlijk gevoel, die melodij van teekenachtige klanken, van schilderachtige woorden en zoetvloeiende stafrijmen.

J. SEGHERS.

IETS OVER DE HEDENDAAGSCHE LECTUUR.

EEN klein punt waarop ik de aandacht van alle Vlamingen zou willen vestigen is op de hedendaagsche lectuur of liever op die zoogezegde volksuitgaven van romans, die tegenwoordig, lijk iedereen het weet, bijna uitsluitelijk de lezing van onze Vlaamsche familiën uitmaken.

Niemand zal betwisten dat er op onze dagen veel gelezen wordt. Het onderwijs is op onze buitengemeenten zoover gebracht dat er tegenwoordig maar weinige huigezinnen meer gevonden worden waar men noch lezen noch schrijven kan. Het is niet moeielijk er zich van te overtuigen. Men hoeft daarvoor alleenlijk, in den geest, zijne gemeente te overloopen. Hoevele huisgezinnen zoudt gij vinden, denkt gij, waar er 's avonds, bij voorbeeld, geene uitgaven van volksbibliotheeken of geene feuilletons van dagbladen gelezen worden? Ik durf er u van verzekeren, goede lezer, dat het getal der niet lezende huisgezinnen klein zou zijn en dat gij zoudt verwonderd zijn over den drift naar lectuur van onze buitenmenschen. Ik spreek daar van drift naar lectuur, ja men moet het gezien hebben hoe verzot zij zijn op de lezing om het te kunnen gelooven, men moet het ondervonden hebben hoe zij geheele weken naar het verschijnen van het nummer der volksuitgave of van het vervolg van den feuilleton in het weekblad verlangen, om er zich een gedacht van te kunnen geven. Het is te betreuren dat die lectuur zoo weinig nut teweeg brengt voor hunnen geest, doch hunne verbeelding moet voldaan worden, en lijk het lichaam stoffelijk voedsel noodig heeft zoo doet zich tegenwoordig dezelfde noodwendigheid voor hunnen geest gevoelen.

Ik zegde daar straks dat er geene huisgezinnen of toch weinig meer zijn waar men geene uitgaven van volksbibliotheeken en feuilletons vindt. Romans en verhalen, ja, dat is de lezing op onze dagen. Van godvruchtige boeken, levens van Heiligen, moet ik niet spreken, die zijn van onzen tijd niet meer, maar die behooren wel tot den goeden ouden tijd; andere tijden, andere zeden, luidt het spreekwoord, en zoo mag men het ook op de lezing toepassen.

Weet gij, geëerde lezer, wat ik voor lectuur in een eenvoudig huisgezin vond? Ik vond daar afleveringen van de « Brooddraagster », het « Roode Testament », de « Twee Wiegen », het « Huis des Duivels », ook nog afleveringen van de « Twee Weezen », de « Geheimen van het Hof van Madrid ». Wil ik zeggen dat er onder die werken geene zijn die mogen gelezen worden? Neen dat zal ik niet beweren, doch hetgeen zeker is, is dat al die vertalingen van Fransche romans (vooral de « Twee Weezen », en de « Geheimen van het Hof van Madrid ») geene goede lezing voor onze goede Vlaamsche lieden bevatten. Onze Vlaamsche jongelingen en meisjes hoeven in al die Fransche zeden en gebruiken niet ingewijd te worden; hunne vlugge inbeelding moet zich met al die tooneelen uit de bedorvene Fransche modewereld niet bezig houden. Ik spreek nog niet van die Fransche zedelooze en goddelooze romans die men ook nog hier en daar zou kunnen aantreffen, maar die men, God dank, toch nog zelden bij onze goede en eenvoudige buitenlieden vindt. Wat onze Vlaamsche aangename en nuttige leesboeken aangaat, die boeken zijn vreemd in de handen van onze dorpelingen, tenzij hier en daar een werk dat men in de eene of de andere prijsdeeling heeft gekregen.

En wat zou daar wel de oorzaak van mogen zijn? Waarbij het komt, geëerde lezer, dat juist die Fransche vertalingen gelezen worden en onze Vlaamsche boeken in den vergetelhoek geraken, dat is omdat de bewoners van onze buitengemeenten gemakkelijk en goedkoop die vertalingen van Fransche romans kunnen bekomen. De propaganda die met die romans gemaakt wordt is door iedereen gekend. Het is niet noodig hier te zeggen hoe de uitventers van die uitgaven des Zondags hunne waren aan den man doen en hoe gretig die prullen door de dorpelingen gezocht worden. Het kost hun bijna niets, enkel eenige centiemen om hunnen leeslust te voldoen. Verwondert het u dan dat die uitgaven zulken aftrok hebben en dat onze echte Vlaamsche werken niet gelezen worden!

Over eenige weken sprak ik met eenen persoon, die een hartstochtelijke lezer was, van het werk « De Twee Weezen ». Het gesprek kwam natuurlijk op zijnen geliefkoosden roman.

— « Mijnheer, zeide hij, weet gij hoeveel mij dat werk in het geheel zal kosten met zijne 175 afleveringen? »

— « Neen, hoe zou ik dat weten. »

— « Ik reken dat het zoo iets als 12 fr. zal zijn! »

— « Zoudt gij, vroeg ik hem (want het was maar eene arme duivel), uw geld niet aan iets nuttigers kunnen besteden? 12 fr. is eene mooie som voor u. »

— « Het is waar, Mijnheer, 't is veel; ook indien ik dat in eens moest betalen zou het er niet van komen, maar lijk het werk nu verschijnt in afleveringen, wordt men dat niet gewaar; het is alle weken maar eenige centiemen. »

Wat zegt gij daar van, lieve Lezer? zou men dat stelsel ook op onze Vlaamsche boeken niet kunnen toepassen? Hoe wenschelijk ware de verwezenlijking niet van dat systeem? Dan zouden onze goede lieden toch niet gedwongen zijn hun geld aan die vertalingen uit het Fransch te besteden en zij zouden hunnen geest met eene goede Vlaamsche lezing kunnen voeden. Indien men, bij voorbeeld, de werken van onze beste romanschrijvers en novellisten, zooals Hendrik Conscience, August en Renier Snieders, Ecrevisse, Vrouwe Courtmans, Sleekx, enz., in volksuitgave, per kleine afleveringen, deed verschijnen, zou dat geene ware weldaad zijn voor onze Vlaamsche buitenlieden? Volgens mij is de beste volksuitgave van Vlaamsche schrijvers die der werken van August Snieders. Zou men de werken van andere schrijvers zoo ook niet kunnen doen verschijnen en ze voor de kleine lieden toegankelijk maken? Doch om ze toegankelijk te maken voor het volk moet ze verspreid worden, en dat ontbreekt. Die uitgave kan men gemakkelijk genoeg in de steden bekomen, doch voor de lieden van het platte land valt dat moeielijk. Welken aftrok zou zulke uitgave niet genieten indien ze zoowel te krijgen was als die vertalingen uit het Fransch? Op denzelfden voet als deze zouden onze Vlaamsche volksuitgaven moeten ingericht worden en men zou er propaganda hoeven mede te maken lijk er propaganda gemaakt wordt met die vertalingen van Fransche romans. Eene ware volksuitgave moet zonder moeite onder het volk kunnen verspreid worden, gemakkelijk door het volk te krijgen zijn. Voor de volksuitgave die ik voorstel zou er in bijna iedere gemeente een persoon moeten zijn bij wien men iedere week de aflevering kan bekomen.

Op dien voet, dunkt mij, zou er vooruitgang te doen zijn, met zoo eene uitgave in te richten zou men eenen grooten dienst aan het Vlaamsche volk bewijzen. Gelijk eene slechte lezing den mensch bederft en tot alle slechte daden bekwaam maakt, zoo doet eene goede lezing ons ook het goede hoogachten, zoo ontsteekt eene goede, vaderlandsche lezing de liefde tot het vaderland en leert ons op de voetstappen onzer voorvaderen wandelen. De zaak, zooals ik ze voorstel, is misschien moeielijk, doch het goede dat men er zou door teweegbrengen moet alle moeielijkheden over het hoofd doen zien.

K. C.

Sint-Niklaas.

LUCIFERS VAL.

Quomodo cecidisti de coelo lucifer, qu mane oriebaris? (Is. XIV. 12.)

HOE vielt gij toch, o engel schoon,
O gij wiens licht om Godes troon
  Een kreits van wellust wrochtte?
O Lucifer, de bron van 't licht,
Gij zijt verwonnen, en gij zwicht
  Gedoemd ter hellekrochte!..

Hoe vielt gij toch, o engel schoon,
O gij wiens schitterende kroon
  Door 't Eden zond haar stralen?
Ze is u ontrukt door 't hemelsch heer;
Dit dwong u zelfs van uit de sfeer
  In 't diepst' der hel te dalen!..

Hoe vielt gij toch, o engel schoon,
O gij wiens rozenkleur'ge koon
  Geene ijverzucht moest duchten?
't Is al verzwonden in den nacht
Waar eene grenzelooze macht
  U dwong van heen te vluchten!..

Hoe vielt gij toch, o engel schoon,
O gij die aan der heem'len woon
  Des morgens kwaamt verschijnen?
Uw luister is nu uitgedoofd,
Gij hebt te roekeloos geloofd
  Gods glans te doen verdwijnen!..

Gij zijt niet meer die engel schoon,
O Lucifer, uit bitt're hoon
  Blijft gij dien naam nog dragen!..
Gedompeld in het eeuwig vuur,
Vermaledijdt gij 't eeuwig uur,
  Geen' redding kan er dagen!..

St-Truiden. M. DESCHEEMAECKER.

DOODBEELDEKENS.

VAN Guido Gezelle's *Kerkhofblommen* is de zesde druk verschenen, merkelijk vermeerderd met gedichtjes, die gediend hebben voor « doodbeeldekens » van vrienden en bekenden. Onder deze zijn er, die echt schoon mogen genoemd worden.

Aan 't slot komt eene kleine notitie over het gebruik van doodbeeldekens, dat uit Holland, over Antwerpen, naar Vlaanderen is overgeplant. 't Oudstgekende is van 1755; 't oudste voor België dagteekent van 28 Juni 1784, uit Antwerpen. Deze van de verledene eeuw zijn gedrukt van geëtste, gestekene of gesnedene platen. De eerw. heer Slosse bezit er de talrijkste collectie van, die gekend is : meer dan *honderd duizend!* Wij hebben er ook eene, maar die telt eene o minder... Om ze tot 100,000 te doen aangroeien verzoeken wij de medehulp van alle vrienden. Vele lieden weten niet, wat er mede gedaan.

Wat Gezelle zegt van de XVIII° eeuwsche doodbeeldekens is eveneens toepasselijk op die van dat eerste vierde der tegenwoordige eeuw. 't Zijn nog gravuren van C. en Joan Galle, V. G. en F. Huberti, Cornel. de Bondt, T. van Merlen, A. Goetiers, Jac. de Man, G. Donck, enz., oneindig kunstiger en fraaier dan de.... modeprintjes van Dopter en tutti quanti, welke men nu ons in de handen stopt.

Eenige (uit onze verzameling) zijn op perkament, zooals van Adriana-Maria van den Hoven ('s Bosch, 1800), Maria-Joanna-Barbara de Bremaecker, geboren van Hulthem (Gent, 1821), J.-B.-Fr.-G. de Bremaecker (Gent, 1823), Anna-Theresia Meremans, wed. van Mich. van Eldick (Antwerpen, 1825), Maria-Ernestina van de Vyver, echtgenoote Jan-Andr. van Crombrugghe (Gent, 1855), enz.

De oude teksten gelijken niet aan degene van heden. H.-J. Verstraeten bericht het overlijden zijner echtgenoote Maria-Rozalia Duquesne, geboren te Lessen den 21 Mei 1793, en vóór haar verscheiden voorzien van de HH. Sacramenten, gestorven den 19 Maart 1819, kwart vóór zes uren 's avonds de echtgenoot laat weten dat de lijkdienst zal plaats hebben in de parochiekerk van St.-Michiel, met 30 opvolgende zielmissen, en een andere dienst te Rotselaar. Het in 't Fransch opgestelde bericht begint met den wensch : *Que son âme repose en paix!*

In een ander van hetzelfde jaar 1819, voor J.-B.-S. Ruys, geboren te Antwerpen in 1765, overleden als pastoor-deken te Loven den 14 Juli 1819, komen reeds vier teksten uit de Gewijde Boeken, op den doode toepasselijk, terwijl het hoogergemelde van 1800, een gebed verzoekende voor de overledene, er slechts één bevat : « Zalig

« zijn de dooden, die in den Heere sterven; van nu voortaan, zegt « de Geest, dat zij rusten van hun arbeid, want hunne werken volgen « hen. » (Apoc. XIV, 13.)

Ook op de later gedrukte van het eerste vierde onzer eeuw zijn ten hoogste twee teksten uit de Gewijde Boeken, zinspelende hetzij op het leven des overledenen, hetzij eene verwittiging behelzende voor den lezer aangaande de onzekerheid der dood en de noodzakelijkheid om zich voor de groote reis, van welke niemand ooit is teruggekomen, gereed te maken.

Dichtjes komen eerst voor in de tweede helft onzer eeuw. Behalve van Gezelle, vinden wij er van pastoor Claeys en andere dichtlievende priesters, die elken dag in de gelegenheid zijn er naar gevraagd te worden.

Wij beamen ten volle het zeggen van Gezelle nopens het nut, dat de doodbeeldekens aanbieden. Opgesteld door de naastbestaanden of de beste vrienden dergenen, die herdacht worden, houden zij de zekerste biographische en geslachtkundige inlichtingen in, welke men wenschen kan. Ik raadpleeg mijne verzameling schier elken dag, meest altijd met vrucht.

Mogen wij uit het merkwaardig opstel van den heer Gezelle twee puntjes bespreken? Hij zegt, dat men de doodbeeldekens *te Gent*, gelijk te Ieper en elders, heet : *zerkskes*, *zarkskes*. Gentenaar « gewonnen en geboren », moet ik bekennen dat woord, in bedoelden zin, hier nooit gehoord te hebben. Eenieder te Gent noemt ze : *doodsuntjes* (plat Gentsch : *doòsyntjes*).

Verder zegt onze geleerde vriend : « Tot in 't jaar 1830 en was « 't maar voor de priesters en voor de leden van de aanzienlijkste « geslachten dat men doodprentjes uitdeelde : dertig, veertig, vijftig « ten hoogsten, en ter gelegenheid van groote uitveerden. » Dit gebruik bestond in Oost-Vlaanderen vroeger, met dit onderscheid, dat men, in de steden, de beeldekens tehuis bestelde, zooals nog heden plaats heeft.

Nu drukt men ze niet met dozijnen, maar in vele gevallen met honderden. Ongelukkiglijk zijn, naast de Dopter-dingetjes, uit Parijs gezonden, nu ook allerlei afbeeldingen, als van kerken, kapellen, kerkhoven, grafsteden enz., door Belgische teekenaars op steen gezet, grof en leelijk genoeg om, enkel bij 't zien, scheelhoofdpijn te krijgen. Onze drukkers zouden wèl doen, dat bederf van den kunstsmaak tegen te werken en slechts beeldekens te leveren, die, wat teekening en druk betreft, waard zijn gezien te worden.

Ten slotte zij nog gezegd, dat het drukken van beeldekens, met of zonder verzen, ter herinnering aan de eerste communie, aan eene priesterwijding of 't uitspreken der kloosterbeloften slechts dagteekent van onzen tijd, of niet verder gaat, meenen wij, dan 1860 of daaromtrent. Ook van zulk « aandenken » bestaan reeds groote verzamelingen, daar 't gebruik in de laatste twintig jaren schier algemeen is geworden. D.

DE LAATSTE DOODEN

— **Jan Frans Hendrickx**, pastoor van Hulsen, bij Moll, overleden in den ouderdom van 62 jaren, was vroeger onderpastoor te Wilsele, bij wijlen den E. H. Schuermans, waar hij de gulle vriend was van al de Vlaamschgezinde Leuvensche studenten van dien tijd; hij beoefende de letterkunde, was een overtuigde Vlaming en schreef o. a. : *Kerk en Paus, of het Jubelfeest van Pius IX herdacht* ('74).

Over den heer Hendrickx ontvingen wij nog de volgende mededeeling :

« Verleden woensdag, 28 December 1892, is te Hulsen godvruchtig in den Heer ontslapen, voorzien van de HH. Sacramenten, de Eerweerde Heer J. Fr. Hendrickx, geboren te Turnhout den 8 October 1830, pastoor der parochie van Hulsen, sedert het jaar 1887.

« De eerw. heer Hendrickx was een ijverig en voorbeeldig priester, die door zijne priesterlijke deugden de achting en genegenheid zijner parochianen had verworven. Hij bepaalde zich echter niet bij het vervullen van de priesterlijke plichten, hij was onverpoosd werkzaam op letterkundig gebied.

« De eerw. heer Hendrickx was een der stichters van het Davidsfonds, was voorzitter der afdeeling Moll-Meerhout, medestichter en lid van de « Zuid-Nederlandsche maatschappij van Taalkunde » en van « met Tijd en Vlijt ». Hij was een ervaren dichter; meermaals schreef hij in de « Bode van Averbode » en in de « Gazet van Moll ». Het Gentsche Davidsfonds bekroonde in 1884 zijn drama *Martha en Lena*. Deze laatste jaren was hij werkzaam aan een heldendicht in zeven zangen « Bethleëm ».

« Hopen wij dat de Heer hem reeds den loon zijner verdienstvolle loopbaan in den hemel geschonken heeft. »

— **Albert Delpit.** De schrijver, wiens naam hierboven, was te Nieuw-Orleans, op 30 Januari 1849, geboren. Hij deed zijne studiën in Frankrijk van waar zijn vader hem naar het vaderland terugriep om hem zijn handelshuis over te laten; doch eenige maanden daarna keerde Delpit naar Frankrijk weder en schreef in Alexandre Dumas' dagbladen le *Mousquetaire* en *d'Artagnan*.

Een *Eloge de Lamartine*, verdiende hem in 1870 den eersten prijs in eenen openbaren prijskamp.

Zijn eerste bundel gedichten *L'Invasion*, in 1872 verschenen, werd met den prijs Montyon bekroond, en zijn tweede bundel *Le Repentir ou Récit d'un curé de campagne* (1873), werd insgelijks bekroond.

Zijn eerste drama *Robert Pradel* (Odéon 1873), bekwam geenen bijval, alsmede *Jean Nu-Pieds* (Vaudeville '75). Aan *le Message de Scapin* (Théâtre Français '76), en *les Chevaliers de la Patrie* (Théâtre Historique '76), viel een beter lot te beurt. Verder schreef hij voor

't tooneel *Le Fils de Coralie*, *Les Maueroit*, *le Père de Martial*, *Passionnément*.

Benevens zijne tooneelstukken schreef hij talrijke romans waaronder *Les Compagnons du Roi* '73, *La Vengeresse* '74, *Jean Nu-Pieds* '74, *Disparu* '88, *Comme dans la Vie* '90, enz.

Hij was medewerker aan den *Gaulois*, *l'Evénement*, *la Revue des Deux Mondes*, *Figaro*, enz. enz.

In 1881 had hij nog een bundel verzen *Les Dieux qu'on brise*, in 't licht gezonden.

Volgens de algemeene meening is Delpit gestorven aan de gevolgen van het niet lukken van zijn drama *Passionnément*. Hij meende een meesterstuk te hebben geschreven; het stuk werd miskend en « la « désillusion fut si forte, zegt J. St Cère in den *Figaro*, que Delpit « en perdit le repos, le sommeil, la tranquilité; — il se mit à cher- « cher du sommeil factice, du repos artificiel, — ce qui n'était d'abord « qu'un remède devint une habitude, et quand on voulut l'en déshabi- « tuer, il était trop tard ».

Men weet dat Delpit de *Revue des Deux Mondes*, waar meest al zijne romans in verschenen, na eene hevige polemiek met *Brunetière*, verliet.

— **Kanunnik H. Maynard.** De onvermoeibare en geleerde werker, bestuurder der *Bibliographie Catholique*, wiens dood l'Univers aankondigt met de woorden : « *Il a cessé de travailler* » was in 1814 te Saint-Maxent geboren. Hij was met een ongewoon geheugen, eene diepe gezonde rede, en eene buitengemeene verhevenheid van gedachten begaafd. Hij werd bestuurder van het St Vincentius a Paulo College te Poitiers, en almoezenier in een klooster te Parijs.

De vruchtbare schrijver leverde eene *Vie de St-Vincent de Paul*, *Histoire de Voltaire* waarin hij den koning door Arsène Heussoye in diens *le Roi Voltaire* op den troon geheven, van dien troon in het modder werpt. Eene *Histoire de la Ste Vierge* werd insgelijks door hem vervaardigd : Mgr Pie riep Maynard tot hem en verhief hem tot het kanunnikschap in zijn diocees. Trots ziekte en allerhande moeilijkheden hem door zijne vijanden verwekt ging hij immer met onvermoeibaren iever aan de begonnen taak voort, en met stalen wilskracht was het dat hij tot op den dag van zijn verscheiden de hand aan de ploeg hield geslagen, als om het woord van den H. Augustinus eenmaal te meer te bewaarheden : Hij zal slechts bij God rust gevonden hebben.

Eene *Histoire de Mgr Dupanloup*, kwam ook van hem in 't licht, vrucht van langen en taaien arbeid.

Van een zijnen uitgebreidste werken zegt *l'Univers* : « Bornons nous « à citer, sans parler d'innombrables articles de critique historique et « littéraire, cette monumentale histoire des quarante fauteuils de l'Aca- « démie française qui eut mérité une édition à frais publics et qui « faisait l'admiration de Louis Veuillot. Qui peut dire quelle somme « de recherches et de labeurs représente cette œuvre, vraiment unique,

« publiée par bribes dans la *Biographie Catholique* et qui pour cha-
« cun des fauteuils académiques, donne non seulement la liste exacte « des personnages qui l'ont occupé, mais l'indication précise, l'analyse « et l'appréciation de tous leurs ouvrages.

— **Cardinaal Jozef-Alfred Foulon.** De Cardinaal Aartsbisschop van Lyon, Mgr Foulon, was een der steunpijlers der Katholieke Hoogeschool te Lyon door zijnen voorzaat den Cardinaal Caverot gesticht.

Hij was geboren te Parijs in April '23 en was in het Klein Seminarie aldaar waar hij studeerde, de lievelingsleerling van Mgr Dupanloup. Later werd hij leeraar van Rhetorika en bestuurder van dit gesticht en bleef immer als zijn geleerde leeraar de voorstaander der klassieke letteren. Vervolgens bisschop van Nancy en Toul ('67), aartsbisschop van Besançon ('82) en eindelijk te Lyon ('87) werd hij op 24 Mei '89 tot het cardinaalschap van St Eusèbe verheven.

Benevens zijne herderlijke brieven en sermoenen te Nancy '82 (2 deelen in-8) onder den titel van *Œuvres pastorales* uitgegeven, zag ook in '89 van hem eene *Histoire de la vie et des œuvres de Mgr Darboy, archevêque de Paris*, het licht.

— **P. Reichensperger**, hoofd van het Duitsche Centrum, is op 31 December l.l. in den ouderdom van 82 jaren overleden.

Hij was een begaafd redenaar, als dusdanig door zijne partij sedert '48 naar de Wetkamers gezonden om er hare gedachten en haar streven te verdedigen.

Sedert den dood van Windhorst had hij dezen opgevolgd.

Hij schreef werken over recht, den Kulturkampf, de politieke zending van Duitschland, enz. enz.

— **Pater Daniel S. J.**, in 1818 te Beauvais geboren, was doctor in de rechten der Faculteit van Parijs. In '41 trad hij in 't klooster en schitterde uit als leeraar, maar bijzonderlijk als schrijver.

— **Antonius Rondelet**, em. prof. der *Université de France* en van het *Institut Catholique de Paris*. Zijn dood is een wreede slag voor de katholieke letteren in Frankrijk.

— **Maton**, eere-kanunnik van Doornik, op 2 Jan. overleden, was een gloedvolle redenaar, een degelijk schrijver; hij werkte sedert jaren aan de *Semaine religieuse de Tournai*.

Paulina Willems dochter van Jan Frans Willems den vader der Vlaamsche Beweging, stierf dezer dagen te Gent, in den ouderdom van 69 jaar.

Mgr Namèche rector emeritus der hoogeschool van Leuven, schrijver van *L'Histoire nationale* het merkwaardigste monument aan onze vaderlandsche geschiedenis opgericht, stierf den 30 Januari in de abdij van het Park in den gezegenden ouderdom van 82 jaar.

PIETER DANCO.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Belgische Taalwetten toegelicht door Mr A. PRAYON-VAN ZUYLEN. Bekroond met de gouden medaille en uitgegeven door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. — Gent, A. Siffer. — Eerste afdeeling, Prijs 3 frank.

Onder bovenstaanden titel verschijnt eindelijk — de bekroning van het werk dagteekent reeds van 1887 — het eerste gedeelte van de verhandeling van Mr A. Prayon over de drie taalwetten. De verschenen aflevering, die niet minder dan 476 8° bladzijden vult, bevat een geschiedkundig en critisch overzicht van de wetgeving over het gebruik onzer taal in de Vlaamsche gewesten van de middeleeuwen tot in 1873. Vervolgens vindt men er de geschiedenis en de beoordeeling der wet van 17 Augustus 1873 betreffende het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken, die der wet van 22 Mei 1878 over haar gebruik in bestuurlijke zaken en eindelijk die van 17 Juni 1883, waarbij haar gebruik in het Middelbaar Onderwijs wordt geregeld.

Het werk van den heer Prayon heeft blijkbaar jarenlange studie gevergd, overal draagt het de onmiskenbare sporen dat de schrijver zich tijd noch moeite ontzien heeft het zoo volledig mogelijk te maken. Ook zal het niet alleen voor de toepassing der taalwetten een nuttige vraagbaak wezen : de goed doorwrochte inleiding, die aan de geschiedenis der drie behandelde taalwetten voorafgaat, stempelt het tot een waar *vademecum* voor den Vlaamschen burger, die op de hoogte wenscht te komen van het ontstaan en den loop van onzen taalstrijd.

Op de wijze van behandeling valt weinig af te dingen : nochtans verwondert het ons eenigszins dat waar de heer Preyon zoo breed uitweidt over het Gentsche *Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel gaan*, waar hij zelfs eene geheele bladzijde drukt met de naamlijst van oud-leden van dit genootschap, waaronder men met verbazing namen aantreft van mannen, die in hunnen lateren levensloop zich geheel anders dan Vlaamsehgezind hebben getoond, hij, waar het de *Vlaamsche Conferentie van de Balie van Gent* geldt, geenen enkelen naam weet te noemen. Dat verwondert ons des te meer, daar de schrijver, zoo wij ons niet vergissen, onder de eerste Gentsche advocaten behoorde, die in 1873 tot de nieuwe vereeniging toetraden.

Evenmin vindt men in zijn werk den naam vermeld van hen, aan wier volhardend en onvermoeibaar streven het te danken was dat het vertoogschrift der Gentsche balie in 1873 met 74 handteekeningen werd bekleed en dat het adres, dat in 1881 namens de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd gestuurd, niet minder dan 109 handteekeningen telde.

Wij willen den heer Prayon van deze vergetelheid geene grief maken : alleen zij het ons vergund hier den wensch te uiten dat hij ze in het tweede gedeelte van zijn werk, wanneer hij de taalwet van 1889 zal bespreken, die grootendeels haar ontstaan aan het vertoogschrift van 1881 te danken heeft, zal trachten te herstellen.

Wij hopen dat het tweede gedeelte van dit werk niet lang meer op zich zal laten wachten. Dit ware des te meer te betreuren daar zich nog steeds moeilijkheden voor doen omtrent de toepassing van den tekst der wet van 3 Mei 1889, en er tot nu toe geene enkele goede, bruikbare commentaar over de wet van '89 is verschenen.

In afwachting bevelen wij ter zeerste dit verdienstelijk werk aan alwie zich den Vlaamschen strijd aangelegen laat, men vindt er een volledig arsenaal voor onzen kamp. Z.

Notice sur Louis-Chrétien Roersch, par P. WILLEMS. Brussel, F. Hayez, 1883, 8°, met portret.

Deze levensbeschrijving van het betreurde lid der Belgische en Vlaamsche Academie, overgedrukt uit het Jaarboek der eerstgemelde vereeniging (1893), brengt voor het oog van den lezer de betrekkelijk lange, hoogstverdienstrijke loopbaan van den man, die om zijne groote philologische kennissen, in tal van genoemde schriften gebleken, in de letterwereld zeer gewaardeerd was. Het werk des heeren Willems is eene blijvende hulde aan den man, wiens onverzadelijke zucht naar meerdere kennis en aanhoudende studie hem belette werken van langen adem te scheppen. Dit is, zegt de heer Willems terecht, voor de wetenschap te betreuren. « Begaafd, als hij was, met de nauwkeurigheid en de duidelijkheid zijner conceptiën, met het stellige zijner kritiek, had Roersch, indien hij 't gewild hadde, op het gebied der klassieke philologie werken voortgebracht van de grootste verdienste, van welke één voldoende ware geweest om hem, voor altijd, eenen uitstekenden rang onder de Belgische geleerden te verzekeren. »

De lezing der *Notice* van den heer P. Willems zij allen Vlaamschen lettervrienden ten zeerste aanbevolen. D.

Sterk! — De lezers van *het Belfort* weten, dat er menschen zijn, die boeken kunnen beoordeelen vóór dat ze gedrukt, ja zelfs vóór dat ze geschreven zijn... Tot dezelfde familie behooren schrijvers, die den inhoud van boeken kennen zonder deze in de hand te hebben genomen. *La Jeune Belgique* geeft daarvan het volgende bewijs :

« M. Paul Frédericq prend *le Cycle patibulaire* et *Dames de* « *volupté* pour des romans.

« Il n'a donc pas même feuilleté ces livres.

« Cela ne l'empêche pas de les juger. M. Paul Frédericq a une « singulière façon de comprendre la probité de la critique. »

Davidsfonds. — In het begin der maand December vergaderden de afgevaardigden der provincie Antwerpen, om gezamentlijk de geschikste middelen te beramen ter bevordering van den bloei des Davidsfonds. Als gevolg op deze vergadering, waren te Antwerpen al de afdeelingen der provincie, zondag 22 Januari, beroepen. Het meerendeel der afdeelingen : Antwerpen, Mechelen, Lier, Boom, Heist-op-den-Berg, Borgerhout, waren op deze gewestelijke vergadering door talrijke leden vertegenwoordigd. Na eene langdurige en belangrijke bespreking werden verschillige practische voorstellen gestemd, om bij het Hoofdbestuur te worden ingediend en alle strekkende om de heilzame werking van het Davidsfonds verder uit te breiden. Daar de dagorde voor het einde der zitting nog niet afgeloopen was, werd verder beslist dat eene tweede gewestelijke vergadering der afdeelingen in Maart, e. k. te Lier zou plaats hebben.

In het begin van December trad de gevierde redenaar de Eerw. Heer Hugo Verriest, pastoor van *Waken*, in de Antwerpsche afdeeling op met eene merkwaardige redevoering over het Onderwijs, en toonde aan hoe het noodzakelijk was de opvoeding der meisjes in de kost- en middelbare scholen meer te vervlaamschen, tot het behoud van het nationaal volkskarakter en tevens tot heil des godsdienstes in onze vlaamsche gewesten. De begaafde spreker genoot in de talrijke en uitgelezen vergadering den meesten bijval, en gewis zal zijn ingrijpend woord de beste vruchten dragen.

Den 23 Januari was het weder feest in de Antwerpsche afdeeling. Een prachtig Concert had plaats in de groote zaal van den *Katholieken Kring*, onder de leiding van het bestuurlid den heer Frans Crouwels, den kundigen leeraar en orgelist in St-Joriskerk. Bijna gansch het programma was ditmaal samengesteld uit muziekstukken uitgegeven door het Davidsfonds. Het *Hosanna* van A. Vanden Eynde en de *Schelde* van R. Mesdach werden voortreffelijk gezongen door M. J. Van Dommelen, *Leef Kap Kapelyn* van E. Wanbach en *Aan een viooltje* door J. d'Hooge, voorgedragen door de heldere en frissche stem van Mej. C. De Keersmaeker genoten den meesten bijval. De afdeeling wilde eens de critieken, welke dikwils werden uitgebracht tegen de uitgaven van het Davidsfonds, wel op den toets stellen. De toejuichingen van een keurig en kundig publiek schenen eene logenstraffing aan de beweringen van sommigen, bewerende dat deze muziekstukken weinig geschikt zijn om aan ons volk te behagen. Althans wat de hoogergemelde liederen betreft, zij zijn vol zwier en melodie en ten volle waardig van de verdienstelijke mannen, welk ze getoonzet hebben. De Antwerpsche afdeeling is vast besloten de muziekstukken door het Davidsfonds uitgegeven voorheen bij voorkeur ten gehoore te brengen en aldus meê te werken ter verspreiding van deze beschavende kunstwerken. Ten slotte werd, op meesterlijke wijze, door den kundigen declamator H. Keunens, *Tante Mie*, het puike gedicht van de begaafde dichteres Hilda Ram, voorgelezen, en door de herhaalde toejuichingen der toehoorders begroet. Dus een welgelukt feest en, zoo ik meen, geheel en gansch opgevat in den zin van de voorschriften des Davidsfonds.

— Donderdag 20 Januari sprak Dr H. Claeys in de afdeeling van Leuven, over « *Het volk* », den 2 Februari zal Hoogleeraar De Ceuleneer het woord voeren over « *Vlaamsche toestanden* » in die van Waregem. op zondag 27 hield Zele concert en vertooning, en op denzelfden dag Sint Nicolaas eene letterkundige zitting met een voordracht door advodaat Belpaire over *Volks- en Vlaamschgezind.*

K. Vl. Academie. *Vergadering van 18 Januari 1893* — Bespreking en regeling van vragen van huishoudelijken aard. — In de Commissie van rekendienst worden benoemd de heeren : De Pauw, Mathot en Obrie.

De heer Coopman leest een allermerkwaardigst verslag voor over het *Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

Achtste jaargang, 1893. Maart. N

DE BRUG VAN SAN MARTIN.

EENE SPAANSCHE LEGENDE (1).

I

OP de boorden van den Tajo,
Staat Toledo, de oude stad,
Lijk eene oude koninginne,
Die daar troon en kroon bezat.
Lijk eene oude koninginne
Draagt zij nog haar steenen kroon,
Spreidt zij voor hare eigen' kindren
Nog hare oude pracht ten toon.

Heerscht ze niet meer over Spanje,
Stond zij haren Scepter af,
Toch bewaakt zij als voor dezen
't Rijk met haren herdersstaf;
Schittert zij niet als de zonne,
Die verlicht, maar die verbrandt,
Toch praalt zij naast hare zustren
Als een heldre diamant.

En mocht gij den monnik vragen
Met zijn donkerbruine pij,
Of de deern, wier zwarte blikken
U bespieden van terzij,

(1) Den grond van deze legende vind ik bij Antonio Trueba en in de « Tradiciones de Toledo « van Eugenio de Olavarría y Huarte.
E. P.

Of den beedlaar, die u toegrimt
En u smeekt om een' reaal,
Of den knaap, die zich laat koestren
Door den laatsten zonnestraal,

Wat het schoonst is in Toledo
Van het schoon', dat zij bevat?
Dan zou elk gewis u zeggen :
« Kent gij wel een schooner stad?
Wel, de schoonste stad der aarde
Heeft toch niets wat ik bemin,
Lijk de lieve Cigarrales
En de brug van San Martin. »

En dan zouden zij U melden
In hun' weelderige taal
Hoe die brug aldaar omhoogrees;
En hun rijkgekleurd verhaal
Zou u spreken van den maker
Van dien wonderbaren bouw :
Van Don Juan de-Arevalo,
Van Don Juan en zijne vrouw.

II

De brug, die de Mooren, weidsch en grootsch,
Over den Tajo hadden geslagen,
Had don Enrico vóor jaren en dagen
In puinen gelegd! En woest en doodsch
Lagen de tuinen der Cigarralen
Over den wijden, diepen vloed,
Die kronkelend stroomde langs hun' voet
Door Kastilje's ruwe dalen.

Vergeefs beraadden kerkvoogd en vorst :
Hoe zij ook vraagden aan Kristnen en Mooren,
De brug te herbouwen, 't was moeite verloren!
Hoe menig het werk ook wagen dorst,
Niet een, die vóor 't einde geen schipbreuk lede :
Want diep was de stroom en de vloed was snel;
Hij schuimde en bruiste en kookte als de hel,
En sleepte de sterkste stellingen mede!

Don Pedro Tenorio hield nu den staf; —
Hem blijft Toledo steeds achten en eeren,
Dien wijzen en waardigen dienaar des Heeren; —
Hij ook wou de brugge herbouwen, en gaf
Het bevel het Spanje door te verkonden.
Maar hoe ook zijn stem bemoedigend klonk,
Wat eer ook den bouwmeester tegenblonk,
Vergeefs was de mare door Spanje gezonden.

Een morgen kwamen een man met zijn vrouw,
Die de brug met zorg beschouwden;
En toen hij het doel van zijn komst ontvouwde
Aan den hoogwaardigen kerkvoogd : den bouw
Der brug, toen staarde de bisschop tevreden
Op de ernstig edele trekken des mans,
Die, van al de meesters des lands,
Alleen dorst wagen, wat hij had gebeden.

« Maar zeg mij », zoo sprak nu de kerkvoogd hem aan,
« Maar zeg mij, waaruit mij uw kennis zal blijken ?
« Wie blijft er mij borg, dat uw brug niet zal wijken,
« Maar krachtig den woedenden stroom zal weerstaan ?
« En zeg mij, o vreemdling, wie kent er uw daden ?
« En waar is het werk, dat uw' naam heeft gemaakt ?
« Want moeilijk is de arbeid, en zwaar is de taak,
« Die gij, onbekende, op uw schoudren wilt laden ! »

De vreemdeling sprak toen met edelen trots :
« Op Tormes en Duero, daar vindt gij ook werken,
« Zoo hoog als uw' torens, zoo schoon als uw' kerken,
« En 'k durf het u zeggen, zoo hecht als de rots !
« Daar hebben wel andren met roem zich beladen
« En duizenden monden verspreidden hun' faam;
« Niet een echter noemde des bouwmeesters naam :
« Die meester ben ik, en die werken mijn daden !

« 'k Was arm en gering en mijn vrouw maar alleen,
« Mijn haard en mijn brood waren 't doel van mijn streven.
« Ik, Juan d'Arevalo, ik vroeg slechts te leven :
« Den roem liet ik andren.... Die tijden zijn heen !

« Mij dankt gij uw brug, mij alleen, onbekende :
« 'k Heb alles met zorg onderzocht en gewikt,
« En 't werk, waarvoor allen terug zijn geschrikt,
» Breng ik eer 't een jaar is gelukkig ten ende!

« En wie u zal borg staan? Mijn borg ben ik zelf!
« Wijl alle de steunen weg worden gebroken,
« Als 't water de pijlers weer vrij komt bestoken
« Met woede, dan sta ik, o Heer, op 't gewelf!...
« En moet uwe brugge vergaan in de golven; »
Zoo sprak hij met klem en met klimmenden gloed,
« Dan vind ik, verwaande, mijn graf in den vloed,
« Dan wordt met mijn leven, mijne eer er bedolven! »

III

Dagen, maanden vloden henen
En Don Juan hield stipt zijn woord!...
Slechts het stevige geraamte,
Dat de brugge hield geschoord,
Moest nog worden weggebroken;
En gevaarlijk was dat werk...
's Avonds voor San Ildefonso
Dreunden in kapel en kerk
Al de klokken van Toledo,
Want Toledo was in feest :
Zal de brug niet in den naam des
Vaders, Zoons en Heiligen Geest
Morgen door den wijzen kerkvoogd
Plechtig worden ingewijd?
En die maar wordt aangekondigd
Door de klokken wijd en zijd.

Allen juichen, maar don Juan, die
Niets aan 't toeval overlaat,
Wil nog eenmaal naar zijn werk zien,
Vóor dat hij ter ruste gaat.
Ziet, daar staat hij op het welfsel,
Overweegt en overdenkt.....
Kommer heeft reeds meenge sporen
Op zijn voorhoofd diep geprent.

Maar nu speelt een zachte glimlach,
Straal der hoop, hem om den mond,
Wijl zijn blikken onderzoekend,
Vorschend dwalen in het rond!...
Doch hij fronst de zwarte brauwen,
Bleek wordt plots zijn schoon gelaat :
't Schijnt alsof een aaklig denkbeeld
Al zijn leên met lamheid slaat!....

Op den drempel van zijn woning
Houdt zijn trouwe vrouw de wacht,
Die met liefdevolle blikken
Hem van verre tegenlacht.
Maar zij schrikt : « O zeg wat deert u?
« Wacht een ongeluk u weer?
« O dat toch de Algoede Vader
« Van uw hoofd dat onheil weer'! » —

« Vraag mij niets, ik mag niet spreken
« Voor uw eigen goed en 't mijn'! » —
« Neen 't geheim, voor mij verborgen,
« Is een smarte : kan het zijn,
« Dat ge een smarte mij verheelet?
« 'k Heb uw vreugden steeds gedeeld,
« 'k Wil mijn deel ook van uw lijden,
« Dat wellicht mijn liefde heelt! » —

« Heelen, Vrouwe? Neen onmooglijk!
« Kent gij mijne smarte dan?
« Kent ge de oorzaak van mijn kommer? » —
« 'k Weet de macht der liefde, Juan! » —
« Luister dan, bereid uw tranen!
« Gaarne spaarde ik u dien rouw;
« Maar de Heer, die 't anders schikte,
« Wees gezegend! Luister, vrouw!

« Vóor de bergen morgen schittren
« In het gulden avondrood
« Gaat mijn roem in rook verloren,
« Rust ik in der golven schoot.

« Als de laatste steun zal wijken,
« Vrij de brug den vloed bespant,
« Sta ik midden op haar welfsel :
« 'k Heb daartoe mijn woord verpand!

« En gij weet niet, maar ik weet, dat
« Ik bij 't reeknen mij bedroog :
« Vallen zal de brug in puinen,
« Want te zwaar drukt elke boog
« Op hare al te zwakke pijlers.
« Vallen moet zij, waar als God!
« En ik sterven, wijl Toledo
» Zelfs mijn naam en faam bespot!

« Dood en schande! Wijl het leven
« Mij met roem beladen scheen! »...
En zijn hoofd zonk op haar schouder
Neder; en zij snikte : « Neen!
« Laat uw werk in 't water zinken,
« Maar niet gij! Ik ga en kniel
« Voor den kerkvoogd, en mijn tranen
« Roeren zijne groote ziel! » —

« Nutloos! Schonk hij mij genade,
« 'k Ben mijne oneer toch bewust!
« 'k Weiger! Want ik kan niet leven,
« Daar op mij die schande rust! » —
« Neen, mijn Juan! gij zult niet sterven
« En op u valt geene schand :
« Leven zult gij en uw naam zal
« Roemvol galmen over 't land! »

IV

De nacht is zwart: Zóo moest het wezen
Voor dat de Heer gezegd had : « 't Worde licht! »
De nacht is zwart! Maar niet zoo duister
Als 't brein van hem, die daar te sluimren ligt!

De nacht is zwart! Maar bliksemstralen
Doorklieven 't ruim, gelijk aan gloeiend staal!
De nacht is zwart! En uren zocht reeds
Don Juan vergeefs naar eenen bliksemstraal!

En doodvermoeid van 't rustloos zwoegen
Zonk hij in 't einde op 't harde leger neer!
Hij mocht een stond zijn doem vergeten,
Door hem geveld! Genadig is de Heer!...

Wie sluipt er in het aaklig donker
Zoo gansch alleen des Tajo's oevers langs,
Terwijl de weergalm van de stemmen
Der schepping buldert aan den Hemeltrans;

Terwijl de watren schuimend hollen —
Gelijk het wilde ros schuimt onder 't juk; —
En, door den mensch getemd, in woede
Zijn werk bestormen, op vernieling tuk?

Wie schijnt des Heeren wil te tarten?...
Een vrouw sluipt bij der bliksems naren gloed
Behoedzaam voort, en acht den storm niet,
Die alles buigt, of breekt, of beven doet!

Wat bergt zij onder haren mantel
Dat vunst en vonkt? Is 't niet een brandend spaan,
Dat, aangewakkerd door de winden,
Een laaien gloed werpt op de ruwe baan?

Daar nadert zij den vloed en klautert
Gelijk een gems den steilen oever af!...
Wacht bij zulk weer haar welbeminde?
Of zoekt zij in de golven licht een graf?

Hier rijst de brug; daar schuimt de Tajo...
Haar boezem jaagt, heur handen beven niet,
Al huilt de wind, en trilt en schudt ook
De sterke steiger als het bevend riet!...

Daar haalt ze 't vonkend spaan te voorschijn,
En zwaait het, tot het vlamme, weg en weer,
En schaduwen met vreemde vormen,
Lijk spoken, aaklig dansen op en neer!

Daar brengt ze bij het zwart geraamte
De roode vlam!.... Verblindend scheurt de gloed
Des bliksems 't ruim op de eigen stonde,
Bij 't buldren van den donder en den vloed!...

De vlamme kust en likt met wellust
Het harsig droge hout; het knettert, kraakt,
En vonkt en blaakt, en brandt als 't ware 't
De gloed der helle, dien een vuurberg braakt!

De vlamme bijt in paal en kespen
En stut en balk, en springt van boog tot boog;
Ze grijpt in 't ronde, ver en verder
En kruipt en krult en kronkelt naar omhoog!

De winden waaien fel en feller
En jagen hoog en hooger steeds het vuur;
Het slingert met zijn duizend armen
En slaat ze om pijlers, welfsels, torenmuur!

Het daalt tot bij de kruin der golven,
Waar 't knappert, knettert, kookt en kist,
Het stijgt, tot in 't gebied der wolken,
Waar 't flakkert, blakert, bruist en sist.

Hoort, hoort! daar klinkt de noodklok,
Die gansch Toledo roept ter hulp....
En duizend stemmen geven antwoord,
En wekken ieder in paleis en stulp!

En, lijk 't gedommel van den donder,
Die ijzingwekkend in de verte rolt,
Komt, door de straten van de stede,
Een menschenstroom, steeds wassend, aangehold!

Don Juan schrikt op uit zijne droomen
Van grootheid en van roem!... En rustig lag
Naast hem zijn vrouw!... Daagt dan niet heden
Voor hem de dag der schand, de laatste dag?

Ze ontwaakt en beiden ijlen mede....
O Wee! Van waar die rosse helsche gloed?
Don Juan voelt zijne leden siddren
En stollen plots tot ijs zijn bruisend bloed!

De brug in brand!... En luider galmen
De klokkenklanken over stad en land;
En dicht en dichter wordt de menigt!...
Vergeefs! Hier baat geen hulp van menschenhand!

't Bedrukte volk staart handenwringend
En moedloos op der vlammen wilde pracht,
Die 't werk van maandenlangen arbeid
Vernielen, stuk voor stuk, in eene nacht!

Een kreet van medelijden rijst er
Bij 't zicht des kunstenaars, op wiens gelaat
Men sombre wanhoop raadt, terwijl niet
Een trek het diepst zijns harten lezen laat.

Want zijne ziele looft den Heere,
In wien hij steeds betrouwen had gesteld,
Omdat Hij in dat hachlijk ure
Hem, zondaar, machtig kwam ter hulp gesneld!

Omdat hem, voor den roem van Spanje
En voor zijn vrouw, het leven werd gespaard;
Omdat van hem de schand geweerd werd,
Die op zijn hoofd hing, als een dreigend zwaard!

Hij twijfelt niet in zijne vroomheid,
En ieder had, als hij, het wel gegist:
De bliksem trof het middenwelfsel....
Maar niemand, dan zijn vrouw, en God die 't wist.

Een dof gekraak dreunt door de verte
En doodsche stilte heerscht er onder 't volk....
Het welfsel scheurt.... de pijlers wanklen,
En tuimlen in den wijden, diepen kolk!

En hooger dan de hoogste toren
Rijst, — slechts een stond — een wolk van vuur in 't ruim,
En bruisend dekken plots de watren
Den oever van den stroom met ziedend schuim....

En weer is 't nacht en stil.... nog danst er
En zweeft, gelijk op 't kerkhof, hier en daar
Een eenzaam dwaallicht, tot dat eindlijk,
De blik geen' straal in 't donker meer ontwaar...

V

Weer klinkt bij 't heien 't eentonig gezang,
Als 't heiblok dreunend bonst op de palen...
Der bergen wanden weerkaatsen den klank;
En 't schijnt alsof door de rotsige dalen
De stenende stem van den geest werd gehoord
Des waters, die in zijn rust gestoord,
Nu klagend, doelloos om ging dwalen...

Weer galmt de hamer en klinkt het truweel,
En 't oever krielt van menschen en tuigen...
De lasten spannen ketting en zeel,
De kranen kraken, en knarsen en buigen...
En langzaam rijzen de pijlers omhoog,
Als reuzen, die uit hun' graven rijzen,
Nu de vloek, die op hun' schoudren woog,
Verdween voor 't wonderwoord eens wijzen...

Reeds reiken de bogen, sterk en stout,
Ver boven der golven schuimende kruinen...
Reeds stijgen de torens, kloek en bout,
Schooner verrezen uit hun' puinen...
Hun' hooge tinnen kaatsen 't goud
Der morgenzonnestralen weder,
En 't gouden kruis daarboven schouwt
Beschermend op Toledo neder...

Des morgens was vóor dag en dauw
Don Juan in 's Heeren huis gaan knielen;
Want heden was 't geen dag van rouw,
Die heel zijn toekomst ging vernielen :
Het was de zegezonne thans,
Die schitterde aan den hemeltrans

Daar staat hij!.. Zijne blikken waren
Met kalmen ernst, en vorschend rond
Op 't werk, en op de dichte scharen
Van 't werkvolk!.. Op deez' plechtgen stond
Klinkt plechtig ook uit zijnen mond
't Gebiedend woord... Dicht lijk de aren,
Die sproten uit den vruchtbren grond,
Staan, wiegend lijk de groene baren,
Toledo's kindren 't aan te staren...

De schoren wijken een voor een,
Onthullend traag de ranke leên
Der brug... Daar staat hij! Onbewogen,
En onverschrokken, wijl de bogen,
Beneden hem allengs voor de oogen
Des volks verschijnen, los en vrij, en stout en sterk...
Pal staat, gelijk de rots, het meesterwerk!..

Daar galmt op eens een zang,
Daar stijgt een lied van dank
En lof ten Hoogen!
't Is als een wierookwolk,
Die Bisschop, Priesters, Volk,
Ten hemel zenden, knielend neergebogen:

« Hosannah! Looft den Heer,
Gij stroomen! spoedend van de bergen naar het meer,
Gij bergen! dalend van de wolken tot op de aard!
Hosannah! Looft den Heer: Hij is uw lofzang waard!

« Hosannah! Looft den Heer,
Gij donders! rollend door de donkerzwarte lucht,
Gij bliksems! schittrend bij uw wilde woeste vlucht!
Hosannah! Looft den Heer, Jehovah Sebaoth!

« Alles rust in zijne handen :
Wil Hij? Zeeën worden landen,
Water welt uit dorre zanden!
Wenkt Hij? Aan de woeste stranden,
Waar de baren breken, branden,
Vleien zij in ijzren banden,
Zich ter neer op zijn gebod!

« Hosannah! Looft den Heer,
Gij, starren! fonklend als de reinste diamant,
Gij, zeeën! strooiend paarlen op het eenzaam strand!
Hosannah! Looft den Heer, Jehovah Sebaoth!

« Hosannah! Looft den Heer
Gij, bliksems, donders, heemlen, starren, zon en maan,
Gij, bergen, stroomen, zeeën heft uw loflied aan!
Hosannah! Looft Hem, lucht en water, vuur en aard,
Hosannah! Looft den Heer : Hij is uw lofzang waard! »

Met rijkdom en eer werd don Juan overladen...
Zijn vrouw viel den Bisschop, zoo zegt men, te voet,
En ging het geheim aan den kerkvoogd verraden,
't Geheim, dat haar drukte op 't gekwelde gemoed.

De wijze Tenorio schonk haar zijn' zegen;
Hij schonk haar vergifnis en loofde haar daân.
En, werd ook haar naam voor de toekomst verzwegen,
Haar aandenken blijft, en zal nimmer vergaan.

In steen liet de bisschop haar beeltenis houwen,
Als 't beeld van de trouw en van de echtlijke min,
En ieder kan steeds nog die beeltnis aanschouwen,
Op de Brug van San Martin.

Gent. EDMOND FABRI.

DE ONGEZONDE LETTERKUNDE.

FRANCOTTE's voordracht, in de leste algemeene vergadering van *la Société Scientifique* te Luik, luidde : • *La déséquilibration mentale dans la littérature contemporaine*.

De Staat van evenwichtstoring is, volgens den geleerden professor, een staat van ontaarding en gelijk de voorzaal van het zothuis. Hij bestaat in de buitengewone ontwikkeling van zekere geestvermogens, gepaard met het ellendigste gebrek aan de anderen.

Voor velen der hedendaagsche Fransche schrijvers, gaat hij voort, is die ziekelijke toestand het beginsel van hun schrijverstalent, de oorzaak hunner zoogevierde oorspronkelijkheid. De gezonde rede is te gemeen voor die jagers naar nieuwigheden. Spreker bevestigt dit ten overvloede, door menigvuldige aanhalingen uit *de Goncourt, Théoph. Gautier, Baudelaire* en *Flaubert*. Onverzaadbare hoogmoed en zelfaanbidding, haat en misprijzen voor de meesters der verledene eeuwen stralen uit al hun schrijven en zeggen.

De zucht naar oorspronkelijkheid en werkt niet alleen op den keus der onderwerpen, maar ook op dien der woorden en der wendingen, en leidt die schrijvers tot eene wartaal die niets te goed meer en is voor een zothuis. Hebben zij niet de kleurklanken uitgevonden, een stelsel dat aan elken klank eene kleur toewijst, waarvan hij verondersteld wordt de gewaarwording weer te geven? Zoodat A zwart en E wit beteekent, enz. (1) De instrumentstonen ook krijgen hunne kleur, zoo heet de viooltoon blauw.

Doch het is meest nog in 't gevoel dat het gebrek aan evenwicht bij deze schrijvers in de oog springt. De ontaarde, de evenwichtlooze is gelijk een kruideken-roer-

(1) Bijgevolg geeft *blanc* de gewaarwording van *zwart*. Hoe uitzinnig.

mij-niet. Hij lijdt aan overgevoeligheid en, gedurig bezig met de fijnste vezels zijns herten te onderzoeken en te doen spelen, vergroot hij nog zijne kwaal en vervalt in eene droefgeestigheid die leidt naar de zelfmoord. Vandaar de overdrevenheid van alle gevoelens, zoowel van haat als van liefde. Vandaar die drift naar 't schrikkelijke die sommigen kwelt en vervolgt. Vandaar die mengeling van godvruchtigheid en vloekzucht, van dweepgeloof en wulpschheid, die velen zooals *Barbey d'Aurevilly, Baudelaire, Peladan* en *Paul Verlaine* kenmerken.

De levenswijze zelf dier evenwichteloozen wordt grillig en fantastisch. Dikwijls geven zij hen aan den drank over, en niet zelden vervallen zij langzamerhand in de volkomene zotheid, zooals *Jules de Goncourt, Baudelaire, Gérard de Nerval* en *Paul Destuf.*

Dit is het kort begrip van Francotte's voordracht. Ziet hier voluit zijne gevolgtrekking :

« Het *aurea mediocritas* en is niet alleen waar voor
« de fortuin, 't is het ook voor 't verstand. Wanneer wij
« het droevig lot gadeslaan, dat aan uitmuntende geesten
« schijnt beschoren te zijn, kunnen wij ons gemakkelijk
« in den middelstand, vrij van zooveel zorgen en bekom-
« mernissen, getroosten. »

't En is ons doel niet hier te onderzoeken of de voorgebrachte aanhalingen altijd een juist gedacht van de besprokene schrijvers geven, en of zij, in elk geval, de benaming van evenwichtloosheid wettigen.

Daar wordt nog al hevig over getwist : Stelselmatige verdedigers der jongeren verwijten de andersgezinden hunne stelselmatigheid.

Wij, bezadigde Vlamingen, die nooit voor Fransche goden hebben in het stof gekropen, al waren zij nog zoo classiek, en die nog veel min voor de nieuwgebakkenen onzen wierook willen branden, wij zien dien strijd, zonder drift en met veel belangstelling af, gereed om alle edelmoedige pogingen goed te keuren, die de kunst kunnen bevorderen, maar wel besloten het hoofd niet te buigen voor de leste lettermode van Parijs.

Wij en hebben Maerlants leuze niet vergeten : *wat Walsch is valsch is,* en al ware 't bewezen, 't gene wij

stellig betwijfelen, dat de nieuwe Fransche richting goed is, dan bleve 't nog waar dat zij niet en past aan onzen stam.

M. Francotte verklaart alleen eene wetenschappelijke bedoeling te hebben en volstrekt buiten alle letterkundige schooltwisten te willen blijven. Hij heeft inderdaad alle practische gevolgtrekkingen in zijne studie vermeden.

't En mag immers geen gevolgtrekking heeten, deze die hier op neer komt : *Gelukkig de minbegaafden!* Onchristen en valsch gezegde, dat eene der rijkste gaven misacht die de Hemel ons geven kan, de gave des geestes.

Moeten wij gelooven dat de geleerde professor in gansch zijne voordracht niets anders voor oogen had, als de ongelukkigen te troosten, die voor het verheven geestesgeluk min bekwaam zijn?

Zulks en is niet aan te nemen. 't Is enkel een uitvluchtsel om aan grondiger gevolgtrekking te ontsnappen.

Wij eerbiedigen de voorzichtigheid van den heer Francotte, hoe weinig zij hem moge baten.

Wij blijven hem dankbaar voor het onbescheiden licht dat hij in de hedendaagsche Fransche letteren heeft doen schijnen. Hij late ons toe er een klein straalken bij te voegen, ten einde het misverstaan te voorkomen, dat uit zijne al te eenzijdige beschouwing zou kunnen ontstaan.

Twee bemerkingen zullen voldoende zijn.

De eerste, dat de eenzijdige uitmuntendheid der evenwichtloozen, in wie de goddelijke orde gekrenkt is, geene ware uitmuntendheid mag heeten, en nog veel min een grondbegin van schoonheid. God, die het beginsel en het einde is der schoonheid, is ook het beginsel en het einde der orde. De orde is de stempel der schoonheid. Eenzijdige uitmuntendheid kan dus wel beroemdheid geven, maar geene degelijke en vruchtbare kunstweerde.

De tweede, dat spreker den staat van evenwichtloosheid te veel als een geneeskundig feit beschouwt, waartegen voorzorg en geneesmiddel onmachtig zijn; als een noodlot, dat alleen van de geboorte afhangt, en zijne onvermijdbare gevolgen medesleept. Hij hadde moeten opmerken dat die staat, vooraleer hij erfelijk wordt, door de eenzijdige ontwikkeling des geestes is veroorzaakt, gelijk de aangeboren staat, zooals hooger bekend is, door hetzelfde misbruik wordt vermeerderd.

De evenwichtloozen zijn bijgevolg ten grooten deele verantwoordelijk voor hunnen ziekelijken toestand en voor dezen dien zij bij hunne lezers verwekken.

Hunne handelwijze spruit voort uit eene verkeerde opvatting van het letterkundig Schoone, dat de medewerking vraagt van alle geestesgaven, in de orde hunner weerdigheid, in evenredigheid met het voorgestelde doel, doel dat, op zijne beurt, aan het eeuwige levensdoel ondergeschikt is.

't Is dus veeleer eene philosophische dwaling als eene lichaamlijke krankheid die hier tot grond ligt.

Indien de heer Francotte zulks dieper hadde willen inzien, en van zijne wetenschappelijke beschouwingen tot practische wenken afdalen, zouden wellicht zijne besluitselen, op meer bevredigende wijze, geklonken hebben :

« Gelukkig de welbegaafden! want zij vinden in hunnen « geest, niet alleen eene voldoening verre verheven boven « 't geluk der minbegaafden, maar ook den kostelijken middel « om de zielen tot het Goede, langs den glanzenden weg van « het Schoone, te verheffen.

« Ongelukkig zij, die in hunne geestvermogens het even- « wicht storen, door den Schepper gewild. Hun werk en kan « niet gezegend zijn. Het is gedoemd tot onvruchtbaarheid en « tot de ontbinding der dood ».

't Verval van alle grondbeginselen in Frankrijk heeft aldaar de eeredienst van het Schoone in eene klopjacht achter het nieuwe doen ontaarden.

Veredelen en is het doel niet meer bij velen, maar verdierlijken; roeren niet meer, maar verbazen; verteederen niet meer, maar zot maken.

Daartoe zijn alle middelen goed. De minste eigenaardigheid des geestes wordt er gekoesterd, ontwikkeld en tot het uiterste gedreven, nagenoeg gelijk men de leverziekte bij de ganzen aankweekt, tot voldoening van eenige moegeproefde lekkerbekken.

Wat verschil met onze Vlaamsche letteren, zoo eenvoudig, zoo gezond en zoo hertelijk gebleven!

Hier heerscht nog des Scheppers orde in de zielen, in de geesten en bijgevolg in de kunst.

Hier nog ontvlamt het Schoone bij den gloed des herten. Hier werken nog al de geestvermogens mede, volgens den rang door den Heer hun aangewezen, om, bij middel van het kunstwerk, den mensch van het betrekkelijke tot het eeuwige, van het geschapene tot den Schepper te verheffen.

Hier is de eeredienst der letteren, niet eene zielstoring voor den schrijver en den lezer, maar eene gelijkmatige ontwikkeling van alle geestvermogens, tot beider verbetering en volmaking.

Gezegende toestand voorwaar, die met geene zorgen genoeg en kan bewaard worden!

Vluchten wij dus den invloed der hedendaagsche Fransche letteren : hij is verderfelijk voor onzen volksgeest, voor al wat wij liefhebben, voor al wat bij den vreemde onze glorie uitmaakt.

Ach! hoeveel Belgen en heeft hij niet medegesleept! Ik en wil hier niet spreken van eenen Lemonnier, die de toegevende zedenrechters van Parijs door zijne schaamtelooze schriften deed blozen, noch van eenen Picard die tot verschooning, in zijne pleitrede, bijbracht dat de aangeklaagde beestigheden eenvoudig vlaamschheden waren, en als dusdanig moesten verontschuldigd worden. Ja, dien hoon hebben onze verfranschten aan ons volk toegeworpen, aan ons Vlaamsche volk, tot dan toe gekend en geëerd, door de beroemde werken van onzen Conscience, als het zuiverste volk van Europa!

Noodlottig vooral voor de Vlamingen, en ontaardend is het verkeer der jonge Fransche letterschool; zulks blijkt op de klaarste wijze uit de vergelijking tusschen de twee Rodenbachs, twee dichters, twee kozijns in Vlaanderen geboren. Albrecht, de Vlaming, was een toonbeeld van goeden smaak, van kracht en van gevoel; Georges, de verfranschte, is gezocht, verwijfd en valsch.

Wat hadde hij niet kunnen worden, ware hij waarlijk Vlaming gebleven van hert en van taal?

Wat hadde Maeterlinck niet kunnen zijn, indien hij hem in den Franschen maalstroom niet had laten medeslepen, waar hij zijn machtig en onloochenbaar talent aan kunstige weddenschappen en raadsels gaat verspillen.

Danken wij God dat onze Vlaamsche letteren zoo gezond zijn gebleven.

Bewaren wij met liefde onze kostbare volksgaven. En, in plaats van de vreemden na te apen en die Vlamingen te verheffen, die onze taal en onzen aard hebben afgezworen, wijzen wij fier op onze eigene meesters, leggen wij hunne werken op onze salontafels te prijken en beter nog, dragen wij die in het hert en in den mond.

Sint-Niklaas. A. J. M. JANSSENS.

KUNST EN BESCHAVING.

Alvorens de tegenwoordige betrekkingen van de kunst met het maatschappelijk leven en de ontwikkeling van hare ware roeping nader te beschouwen, willen wij eenige verklaringen betreffende de kunst in het licht stellen, om aldus zooveel mogelijk alle scheve opvattingen te voorkomen.

Wanneer men hoort spreken van *kunst* en van *kunstgevoel*, wordt gewoonlijk de beoefening van het een en het bezit van het ander toegeschreven aan een klein getal uitverkorenen. Op deze wijze echter verwart men twee verschillende zaken.

Wat de beoefenaars van de schoone kunsten betreft, een ieder weet het, hun getal is klein; maar hetzelfde kan niet gezegd worden wat het bezit van kunstgevoel aangaat.

Ieder mensch, als redelijk wezen, bezit een zeker kunstgevoel; maar evenals het verstand min of meer ontwikkeld is, zal het gemoed min of meer vatbaar zijn voor den indruk van het schoone.

Opdat hieromtrent alle twijfel onmogelijk worde en eenieder zich gemakkelijk rekenschap geve van hetgeen in hem zelven omgaat, moeten wij in het kort zeggen en uitleggen wat kunstgevoel is.

Kunstgevoel is niets anders dan een *innerlijke aandrang tot genieten van het schoone*, dat is te zeggen eene aangeborene eigenschap, die den mensch, in evenredigheid van hare mindere of meerdere

kracht, dringt het schoone te bewonderen. De ware en opperste schoonheid is God, (1) ons bekend door zijne schepselen, waarvan de mensch, met rede en verstand begaafd, het edelste is. Alle schepselen bewonderen en vereeren de Opperste Schoonheid en ontleenen hunne schoonheid aan haar; maar niet doen allen zulks op dezelfde wijze. De redelooze wezens doen het noodzakelijker wijze, zonder het minste bewustzijn van hun doen; maar de mensch, met verstand en vrijheid begaafd, heeft een oneindig hooger bestaan. Hij is het middenpunt der schepping en heeft tot roeping alle zijne handelingen, zoowel innerlijke als uiterlijke, te richten tot verheerlijking van de Hoogste Schoonheid, door de macht der idealiseering.

Wat moet door idealiseering verstaan worden?

Idealiseeren is het zich denken van wezens, ontdaan van alle onvolmaaktheden, wezens die in de werkelijkheid niet bestaan, maar *kunnen* bestaan.

Bij voorbeeld : een dichter of schilder moet een hond schilderen. Na door vergelijking, alle schoone *natuurlijke* hoedanigheden, zoowel innerlijke als uiterlijke, zooveel mogelijk van onvolmaaktheden en gebreken te hebben gezuiverd, is hij in het bezit van een denkbeeldigen hond, zooals er wellicht geen bestaat, doch waarvan de mogelijkheid niet is uitgesloten.

Wij zeiden *natuurlijke* hoedanigheden; want ofschoon de wreedheid niets aantrekkelijks heeft, zoude een kunstenaar toch, met ze een kat, tijger of ander dier van dien aard te ontzeggen, onmogelijkheden voorstellen, in strijd met de waarheid en den geregelden loop der natuur.

Als het waar is dat eenieder in zich den drang tot genieten van het schoone, algemeen kunstge-

(1) Lees den schoonen brief van professor Dr P. ALBERDINGK-THIJM in de *Eerste Klanken*, uitgegeven bij A.Siffer te Gent.

voel genoemd, bezit, het is even waar, dat dit gevoel, bij het volk bestaande, geregeld en geleid moet worden in den weg der waarheid. Deze plicht rust op de kunstenaars. Wanneer zij hem vervullen, kan hun invloed op het maatschappelijk leven niet anders dan heilvol zijn; integendeel wanneer zij hem niet alleen verwaarloozen, maar zelfs eene geheele verkeerde richting aan de kunst geven, zullen hunne werken wanorde baren.

Laten wij eenen blik werpen op de werking van de kunst op het maatschappelijk leven in onze dagen en daarna eenige regelen wijden aan de ontwikkeling van hare ware roeping, zonder in bijzonderheden te treden.

De invloed van de goede kunstenaars is, helaas, in onze tijden overmeesterd door dien der slechte.

Op het gebied der letterkunde heeft de roman, na zich aan de onmogelijkste voorstellingen te hebben schuldig gemaakt, ten slotte bijna overal het toppunt van geestverderf bereikt en in ware pornographie zijne bekroning gezocht.

Inderdaad men kan zijne geschiedenis resumeeren in eenen trapsgewijzen afval van redelijke en zedelijke beginselen. En hoe kan het anders?

Het steeds voortwoekerende materialisme moest door zijne ontkenning van het onzichtbare en het onstoffelijke alle bezieling uitdooven, alle ideaal vernietigen en de kunst tot dienaresse van de stof, tot slavin van 's menschen hartstochten verlagen.

Het is niet meer voldoende in poezie en proza, door tooneelstukken en verhalen, waarvan de zedeles, dan eens een zelf- andermaal een broedermoord is enz. enz., de goede gevoelens van het ware liefdegevoel af te rukken.

Neen, de ongeregelde driften moeten bij het

volk gewekt, de lust tot zinnelijk genot geprikkeld en de wanorde in het maatschappelijk leven tot regel gesteld worden.

De ontaarde roman is de thans heerschende letterkunde, zoodanig zelfs dat menigeen zich soms in de beoefening van de eene of andere kunst, vooral van de dichtkunst, blijft hij binnen de perken van den Godsdienst en van de zedelijkheid, den moed zoude voelen ontzinken, daar op materieelen steun weinig of niet meer te rekenen valt.

Bijna alle kunsten, en vooral de schilder- en beeldhouwkunst, worden door den stroom des tijds medegesleept.

Zij reiken de pornographie de hand om door de verleidelijkste voorstellingen den lust tot genieten aan te wakkeren en alle edele gevoelens, ja het verhevenste kunstgevoel te ontwortelen.

En welke gevolgen zien wij eruit ontstaan?

Het zoete familieleven kwijnt; want de liefde, op God rustende, is bijna niet meer van onze dagen.

De maatschappij wordt onrustig, het gevoel van zelfeerbiediging en naastenliefde wordt verdrukt, en vele menschen zuigen als 't ware, onder den drang der algemeene zedenverpesting, reeds de zucht tot verheerlijking der dierlijke gevoelens met de moedermelk in.

Het volk wordt oproerig; want men ontneemt het zijne edele gevoelens en zijnen God.

Ten laatste blijft ons nog te spreken over de ware roeping van de kunst.

Zij heeft tot doel de veredeling der menschelijke gevoelens door de verheerlijking van het Hoogste Schoon.

Dat men uit het vorige niet besluite, dat wij

den roman niet zijn toegedaan en hem uit de letterkunde willen verbannen. Geenszins: een verdicht verhaal, dragende den stempel van waarschijnlijkheid en niet in strijd met godsdienstige en zedelijke beginselen, kan een waar kunststuk zijn en groot nut en genoegen stichten. Hoe edel en verheven is niet de schildering van oprechte liefdegevoelens waarin niet alleen het proza, maar vooral de poezie van het leven doorschittert, waarin de gevoelens van hoop en betrouwen op eene hoogere gerechtigheid de harten voeren langs den weg der waarheid!

Hetzelfde geldt voor alle kunsten. De schilders en beeldhouwers moeten rekening houden met de zeden der tijden en landen, waar zij hunne kunst beoefenen. Zij mogen het naakte in de kunst vooral niet ter wille van het naakte en tot prikkeling der driften voorstellen en de aandacht alleen trekken op het stoffelijke als dusdanig. Neen, zij moeten in het voorstellen der schepselen den Schepper loven en hunne schoonheid doen uitkomen als eene uitstraling van de Hoogste Schoonheid. Zoo moet de ware kunstbeoefening verstaan worden, indien zij tot veredeling van het menschdom en glorie van God wil strekken.

Maastricht. JOZEF DE RAS.

FLAMMARION.

KEPLER, Newton, Laplace, Herschel, Arago, Leverrier, Secchi richtten hunne verrekijkers op de sterren, planeeten en dezer wachters; zij berekenden de onderlinge afstanden der hemellichamen, bepaalden de ronden en afwijkingen der dwaalsterren, onderzochten de vlekken van zon en maan, de kleuren der hemellichten, den aard der nevelsterren; zij voorzegden de zons- en maansverduisteringen, de komeeten, den vloed en de ebbe; ze schreven de « Sterrekundige Tabels », « het Boek der kennis der Weders » enz. enz. Een ontzaglijk uitgestrekt gebied, niet waar, echter te eng bevonden door den franschen Flammarion. Deze treedt op als een ouderwetsche astroloog, die verder springende dan de telescoop lang is, wijsgeerige gevolgen trekt uit de opgedane waarnemingen. Gehuld in een met zonnen en manen bezaaiden mantel, den papieren punthoed op den schedel, kraait de pochhans verbijsterende orakels die nooit in 't brein zijn gekomen der stoutste waanwijzen van Chaldea, Egypte en Arabië.

Flammarion! Dat klinkt als een klaroen! *Terres du Ciel — Lumen — La pluralité des mondes habités – Les mondes imaginaires et réels* en andere flikkerende titels kondigen elk, 't zij de instorting eener eeuwenoude instelling, 't zij een visioen of een afgeluisterd gesprek in den hemel, 't zij de ontdekking eener waarheid of eens feits waar de gedaante der wereld zal door veranderen. Als Flammarion de bazuin steekt, men voelt de grondvesten der aarde schudden, men kijkt

bedeesd omhoog alsof milliards kaboutermannekens uit de maan gingen regenen om onze planeet te veroveren.

In « les Terres du Ciel » steekt de fransche Snoeck op nieuw de trompet en doet nog eens de wereld kond wat hij heeft vernomen op het glazen rondeken van zijnen verrekijker! « Toutes les idées qui ont eu cours jusqu'ici sur la création, sur la terre, sur le ciel, sur la situation de l'homme dans la nature et sur nos destinées, doivent aujourd'hui subir une transformation radicale et absolue. Le soleil de l'astronomie brille sur nos têtes! La nuit est finie! Il fait jour! » (Terres du Ciel, p. 4).

Onze Colombus van « Terres du Ciel » noemt de sterrenkunde « de koningin der wetenschappen » waar de echte hemel wordt veropenbaard; zij legt de gronden van een nieuwe wijsbegeerte, en leert ons *eindelijk* wat men moet gelooven van de natuur, den oorsprong en het einde van den mensch! »

Het geloof en de rede leeren dat God is een zuivere geest, oneindig volmaakt, eeuwig, onafhankelijk, almachtig, alwetend, onveranderlijk, de schepper van hemel en aarde, overal tegenwoordig, bewarende alles en alles regeerende door zijne Voorzienigheid. Deze schoone en alleszins voldoende verklaring van 't Opperwezen, weet gij hoe Flammarion ze noemt? Zotteklap, onzin, en de wijsgeeren die ze aannemen en voorstaan, als Plato, Socrate, Augustinus, Thomas van Aquina, Leibnitz, Bossuet, Malebranche enz. enz., dweepers, stompe hoofden die zich domweg inbeelden dat de door hen verzonnen schim de ware God is, schepper van hemel en aarde.

Hoedanig, zult ge vragen, is de nieuwe God van Flammarion? « Le dieu que j'adore, c'est le *mien*, celui que je me fais : ce n'est ni le Varouna des Aryas, ni l'Elim des Egyptiens, ni le Tien des Chinois, ni l'Ahoure Madza des Perses, ni le Brahma ou le Bouddha des Indiens, ni le Jéhovah des Hébreux, ni le Zeus des Grecs, ni le Jupiter des Latins, ni celui que les peintres du moyen-âge ont assis sur un trône au plus haut des cieux. »

Hoedanig is dus zijn God? Flammarion beproeft verscheidene uitleggingen die alle even duister zijn, wolkerig en min of meer zweemende naar d'algoderij of Pantheïsmus. Na lang getast, gesukkeld en gestronkeld te hebben erkent de afbreker van den God der christenen « que son Dieu est un Dieu innommé, incompréhensible, inconnu, sur la nature duquel nous ne pouvons que nous taire, et dont la connaissance nous est scientifiquement inabordable ».

Eilaas! Ziet gij, lezer, de wolk der hooveerdige wetenschap schuiven tusschen de ziel des geleerden en den God der christenen?

O telescoop omwentelaar, brandpunt eener nieuwe godgeleerdheid, welke eclips stelde uwe ruit in de schaduw? Was het wel der moeite weerd al dat gedruisch te maken en te voorspellen met zegevierende gebaren « dat de grootste feiten der huidige wetenschap het denkbeeld des Opperwezens hebben gewijzigd »? Gij beloofdet een oogverblindend licht en ge laat ons zitten in de duisternis. Ze taant de zon der sterrenkunde! De nacht is gekomen! 't is donker!

De schepping wordt uitgeschrabt, om hare totale onmogelijkheid. Flammarion spot met de zoogezegde wijsgeeren die aannemen dat het Opperwezen gedurende eene eeuwigheid onwerkzaam is gebleven voor het, uit eigen en vrijen wil, het heelal schiep, en, in het onein-

dig luchtledige, het begin stelde van tijd en ruimte. Flammarion wacht zich de redenen te weêrleggen waar de schepping op steunt; hij schrijft voor de denkers van Belleville en Montmartre die bersten van lachen terwijl hunne kluchtige sterrenkijker aan 't afbreken is der Voorzienigheid en de leering van de eindoorzaken met zijnen papieren punthoed doorsteekt.

« Lorsque l'homme prétend que les poulets ont été faits pour être mis à la broche, cet homme est un peu personnel dans son affirmation; avancer que les perdrix ont été créées et mises au monde pour se marier avec les choux à l'officine de Vatal; s'abaisser jusqu'à dire que les bœufs sont principalement destinés au potage gras, à la couronne de pommes de terre frites du beefteak, ou à la sauce carotte à la mode; que les gigots de mouton et les rôtis de veau ont été le but de la formation de la gent ovine et bovine; que les haricots ne serviraient à rien s'ils n'étaient assaisonnés au gras ou au maigre; et que les mirabelles ont été dorées du soleil, soit pour être goûtées fraîches, soit pour être transformées en confitures ou en pruneaux; tomber dans ces détails vulgaires, c'est oublier le système général de la nature et croire que l'homme vit seul dans l'univers ».

Gelukkig dat de verguizer der eindoorzaken de arme stervelingen niet in den ban slaat omdat zij zich voeden, laven, kleeden, verwarmen, vruchten inleggen enz. Wij worden niet plichtig verklaard aan natuurschennis, alhoewel wij, door het vreten van carbonaden, schapenbouten, koolen, snijboonen den optocht verhinderen der ossen, schapen, koolstekken en princessenstaken naar een verhevener bestemming.

En die inwilliging van den franschen Mahomet, waaraan is zij toe te schrijven? Aan de onwetendheid in dewelke de telescoop zich tot heden bevindt nopens het hoogere leven dat gezegde dieren en groensels te wachten staat?

Tijdgenooten van Flammarion, ademt vrij! Gij niet, maar wellicht uwe nakomelingschap zal de schapenbouten

en pasteien, de mirabelpruimen en fijne vogeltjes, van aard zien veranderen, en dezelve moeten derven, als hunne huidige en voor ons deugdelijke bedieningen zullen verruild zijn geworden met verhevener ambten. Mogelijk staart de XX[e] eeuw met verbazing op eenen os-senator, een schaap-magistraat, een kreft-minister, een patrijs-panamist, een fezant-gazetier, een aliboron-sterrenkijker! Ach! onze neven en naneven, wij wenschen dat gij aan die dieren- en groenselomwenteling ontsnappet en dat gij ook de grondwet belevet welke de Schepper, bij den dageraad des menschdoms uitvaardigde : Heerscht over de visschen der zee, de vogelen des hemels en al de dieren die leven op aarde. Ik heb u al de kruiden gegeven en al de boomen die in henzelven hun zaad dragen, elk volgens zijne soort, *opdat zij u tot voedsel zouden dienen* (Gen. Kap. I, V, 28-29).

Het hemelsch Paradijs wordt teenemaal hervormd, ja bespottelijk gemaakt als « vervuld met God, geesten, tronen, apostels, martelaren, hoogepriesters, belijders, enz. allen eeuwiglijk op trapbanken gerangschikt, naar de verdiensten van een vluchtig leven ».

De ziel van den mensch, vergaat zij met het lichaam? Neen, zegt Flammarion, maar men weet niets over den aard der ziel. « L'âme, mystère et ignorance aujourd'hui, mais l'inconnu d'hier est la vérité de demain. » Welk is het lot der zielen, in het toekomende leven? « On peut penser qu'elles se réincarnent en de nouveaux organismes, chacune suivant sa nature, ses facultés, ses destinées. » Dus geene zekerheid op dat punt. Eilaas! hoe gering is het getal der gelukkigen, in hunne nieuwe huisvesting! De verrekijker van den franschman, daar zooeven donker en duister, wordt schitterend klaar. « Sur les quatorze cents millions d'êtres humains qui peuplent notre planète, les quatre-vingt-dix-neuf centièmes n'entrent point dans la vie *uranique!* » Zoo betitelt men, in de geleerde wereld waar Flammarion den clown verbeeldt,

het toekomstige leven. Waarop steunt dit strenge vonnis? Eén mensch op honderd is denker en der onsterfelijkheid waardig. Renan sluit uit den Hemel « les frivoles ». Flammarion veroordeelt tot mindere ja tot lage bedieningen, de ruwe zielen onbekwaam om den gedachtenwereld te bewonen. Hij die spotte met de trapbanken van den christenen Hemel, plaatst er ook in zijnen Empyrëus. Immers de geesten der geleerden zullen niet alle dezelfde sterren en planeten bewonen. De hoogere planeten Mars, Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptune worden voorbehouden aan de verhevenste genieën; Mercure, Venus, enz. worden de woonplaatsen van ondergeschikte geesten.

Wat men al vindt, niet waar, op 't glazeken van eenen telescoop. De bewoners van Mars zijn tweevoetig, tweehandig, tweevleugelig; zij zweven in de ruimte; zij worden, naar wensch, lichtstralend. Zij voeden zich niet, maar leven door enkele ademhaling. « Onze twaalf zintuigen, vertelt een Martiaan, stellen ons in rechtstreeksch verband met het heelal. Wij gevoelen hier, op eenen afstand van honderd millioen mijlen, de aantrekking van den voorbijgaanden Jupiter; wij ontwaren, met het bloote oog, de ringen van Saturnus; wij raden het naderen eener dwaalster en ons lichaam is doordrongen van de barnsteenkracht of electriciteit der zon die de gansche natuur doet trillen. »

Op belangrijker planeten treft men nog volmaaktere lichaamsgestellen aan : de zintuigen vernemen al de werkingen van het levensonderhoud des lichaams; de oogen worden stralend van licht en bezitten eene electrische kracht bekwaam om u met éenen oogslag dood te bliksemen; op zekere zitbanken van Flammarion's hemel houdt men gesprekken al zwijgende, immers men leest de gedachten van zijnen medespreker op een orgaan dat bijna op de plaats staat van het voorhoofd :

> **Narraverunt mihi iniqui fabulationes.**
> **De boozen hebben mij kluchten verteld.**

Flammarion « un frivole » hoe zal hij in zijnen hemel binnen geraken?

Wij zouden enkel de schouders ophalen ware de fransche sterrenkijker enkel belust naar de faam van clown, maar hij wil doorgaan voor een' wijsgeer, een' hervormer der godsdienstige denkbeelden, den stichter eener nieuwe religie gesteund op de vereering der natuur.

De eenvoudige menschen, als zij de oogen vestigen op het firmament waaraan pinkelen de buitenbloemekens van het hemelsch paradijs, hoe natuurlijk denken zij aan den Schepper, hoe instinctmatig verheffen zij hunne herten tot Hem aan wien alleen eere en glorie behooren! Het « Cœli enarrant gloriam Dei! » De Hemelen verkonden God's heerlijkheid! valt van der menschen lippen, tot verkwikking der goeden, en tevens als eene schrikbarende vermaning voor de zwakke zondaars. Flammarion, het oog gedrukt tegen den telescoop, vliegt over des paradijses randpriëelen, hij dringt millioenen mijlen verder in die onmetelijke lichtparken; wij zien enkel den verlichten voorgevel, hij ontwaart binnen steeds nieuwe schoonheden afwisselend als de zalen van een tooverkasteel! wat hij, geleerde ziet, verrukt hem; wat hij, in oneindige ruimten, ten halve bespeurt, of verder en verder bijna niet ontwaart of vermoedt, het doet zijnen geestdrift ontvlammen en aan dezen geeft hij lucht in prachtige, eenigszins bombastische beschrijvingen die eere doen, zoo niet aan zijne soberheid, toch aan zijne rijke verbeeldingskracht (la Pluralité des mondes). Maar ô teleurstelling! Als wij, simpele lieden, vragen naar den maker van die wonderen, Flammarion antwoordt : Daar is geen maker van, ik zag hem niet! Bestaat hij, dan is hij verborgen in onpeilbare diepten.

Zoo spreekt de hoogmoedige wetenschap.

Flammarion gaat verder : Elke nieuwe ontdekking 't zij in de hemelen, 't zij op onze aarde wordt in zijne handen een stormram tegen de geloofspunten der H. Kerk.

« Quoi, la terre est transformée... on a voyagé tout autour... Les Océans sont sillonnés par les navires à voiles gonflées, par la nef rapide dont l'hélice perce les flots; les continents parcourus par le dragon flam-

boyant de la locomotive; sous le couvert du télégraphe, nous causons d'un bout du monde à l'autre. La vapeur qui... L'électricité que... Non, jamais, l'humanité n'a assisté à pareille phase; jamais son sein ne s'est senti gonflé de vie et de force comme aujourd'hui; jamais son cœur n'a envoyé avec une telle puissance la flamme et la chaleur jusqu'aux plus lointains artères; jamais son regard ne fut illuminé d'un pareil rayon. » Die adem zou den man-orkester niet onwelkom zijn.

En de gevolgtrekking? Omdat de logge postwagen werd vervangen door het snelle stoomtuig de godheid van Jezus-Christus wordt een verdichtsel; omdat de spreekdraad ons in betrekking stelt met verre afstanden, valt de H. Drievuldigheid in duigen; omdat Leverrier de planeet Neptune ontdekte, zal de verrijzenis der dooden geene plaats hebben; omdat Flammarion droomde van stille gesprekken der hemellingen bij middel van een nieuw orgaan op het voorhoofd, zijn de apostelen bedriegers, de mirakelen kinderpraat, het gebed een onzin! O logica!

De fransche zwetser verlicht ons niet met de zon der sterrenkunde, maar met Bertrands' tooverlanteern. Waar zijn de beloofde nieuwe denkbeelden nopens den oorsprong en het einde van den mensch? De schepping, God, de eeuwigheid, verklaarde hij die grondwaarheden beter dan de katholieke Kerk? Past niet op den huidigen Mahomet het woord der H. Schrift : « Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt esse. »

Zij pochten op hunne wijsheid
En zij werden gek.

Ware Flammarion er niet steeds op uit geweest den godsdienst te bespotten, hadde hij een oogenblik ernstig nagedacht op den aard zijner wetenschap, hij

zoude gezien hebben, dat de sterrenkunde, al dede zij duizendmaal belangrijker ontdekkingen dan ze tot nu deed, toch altijd zal blijven en niets meer zal worden dan « de kennis van den sterrenhemel ». Al kwame er een tijd dat de kleine kinderen het gansch mekanism der hemelsferen zullen kennen als hun abécé en berekeningen zullen uitwerken waarbij deze van Leverrier, vinder van Neptune, een kinderspel zijn, daarom zal « de sterrenkunde » de wijsbegeerte noch de godgeleerdheid hebben onttroond. Men zoude later naar de gesternten vliegen, hooren en zien met de scherpheid der Martianen, gevoelen met de fijnheid der Saturnianen, doodbliksemen met de barnsteenkracht der oogen op millioenen mijlen afstand, toch zullen de stervelingen niet ontslagen zijn van te gelooven en te bidden : Onze Vader die in de hemelen zijt... geef ons heden ons dagelijksch brood.

Flammarion, bewijst hij diensten aan het ongeloof, aan de vrijdenkerij? Zijn spotlach is hij vervaarlijk voor den godsdienst? Wij denken het niet. Zijn snoeverij, zijn gezwollenheid, zijn hoogmoed die hem doet vergeten : *schoenmaker, blijf bij uwe leest*, maken hem onschadelijk bij lieden van verstand en gezond oordeel.

E. PAUWELS.

HET MASKERBAL.

ANWAAR dat gedruisch, dat gewoel, Vastenavend,
Waarom wordt gefloten, gezongen, getromd,
Wat willen die narren gebult en gehavend,
Die deernen gelijk bacchananten vermomd?

Verlokkende nasleep der Heidensche feesten,
Voor Pales, Astarte, Cybele bereid,
Wier aanhang bij 't Evenachtduister als beesten
Bijeenkwam tot dansen en bandeloosheid.

Een zestal vermomden, volslagen bedronken,
Gaat stadswaarts den akker der dooden voorbij,
Wiens marmeren tomben als reuzige schonken
Zich dreigend verheffen bij 't nachtlik getij.

De lichtmissen naadren, gebieden de ontslapen :
« Rijst opwaarts, het Maanlicht verheldert den trans,
Tot vreugde en genot bij uw leven geschapen,
Gestorven wij vragen u heden ten dans ».

De Momusvereerders gaan tierend en razend
Den weg op, losbandig in houding en taal,
Zij vinden zich eensklaps, hoe wonder, verbazend!
Verplaatst in 't gewoel van een schittrende zaal.

Bekoorlik en zwierig doorzweven de paren
In duizende kringen het prachtig gebouw,
Zoo helder verlicht als door middernachtklaren
Selene den hemel verzilveren zou.

Verrukkend, meêslepend weerklinken de tonen
Der zachte muziek door den tempel der vreugd,
Begeestren de blikken der pronkzieke schoonen,
Penseelen hun wangen met 't purper der jeugd.

De slanke gestalten van rijzige knapen,
Aanbidders der schoonen, zijn kwistig getooid,
Als Oostersche vorsten, gevierde satrapen,
De schouders met goudlaken mantels ontplooid.

De vrouwen gelijken ontlokene rozen,
Als vlinders gesmukt met fluweel en smaragd,
Zij wuiven met waaiers, verbleken en blozen,
Kortstondig aanbeden godinnen der nacht.

De schuimende nektar bevochtigt hun lippen,
Een sleepwals zet honderde voeten op maat,
Gemaskerden kiezen hun paren en wippen
Als schimmen dooreen in hun zottengewaad.

Een zestal gesluierden treden naar binnen,
Stilzwijgend, de blikken ten gronde gericht,
De schonken verholen in hagelwit linnen,
Een spookachtig masker voor 't beendrig gezicht.

Zij vragen vermomden, geschaard om den beker :
« Vergunt ons een plaats bij het nachtlik festijn,
Wij dansen van avond te samen, voorzeker.
Herinnert ge u dat wij genoodigden zijn. »

De lustige drinkebroers vullen de glazen,
Doen hoflik bescheid aan hun gasten, staan op,
Omarmen de maskers en hollen als dwazen
Door dansende reien in wilden galop.

Te midden der menigte rukken de dooden
Hun sluiers en sleepende lijkkleêren af.
Ontvleeschde geraamten op 't dansfeest ontboden,
Ontmaskren de uitzinnige schenders van 't graf.

De lichten verduistren, hoe helder zij blonken,
De snaartuigen krassen een helschen quadril,
Men hoort het gerammel van beendren en schonken,
Het vallen van lijken en alles wordt stil.

De reien gemaskerden stormen naar buiten,
Geweldig gezweept door een loeiend orkaan,
Hun haarlokken rijzen, hun oorvliezen tuiten,
De starren verbleeken, de morgen breekt aan.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

DIE BORCHGRAVINNE VAN VERGI.

Dit gedicht, dat 1127 verzen bevat, werd door een ons onbekend dichter, blijkens de laatste regels er van, in 't jaar 1315 vervaardigd. De vraag of ons gedicht een vertaling is van een oorspronkelijk franschen text, dan wel voor een zelfstandige bewerking moet worden gehouden, is alsnog niet met zekerheid te beantwoorden.

Wat den inhoud betreft, deze komt in hoofdzaken op het volgende neêr : Een even schoon als dapper ridder, die in hoog aanzien stond bij den hertog van Bourgonje, had liefde opgevat voor de burggravin van Vergi, 's hertogen nicht. De geliefden plachten elkander op daartoe bepaalde tijden te ontmoeten op de kamer der laatste, nadat deze als teeken dat zij alleen was, haar hondje had doen gaan in den aan haar kamer grenzenden boomgaard, waarin de ridder alsdan reeds wachtte. Maar ook de hertogin had liefde opgevat voor dezen ridder, die evenwel haar genegenheid niet beantwoordde. Toen zij eenmaal zoover ging dat zij hem haar liefde verklaarde, werd zij afgewezen, daar hij niet weten wilde van zulk een ontrouw jegens zijn heer, den hertog. De afgewezene keert terug naar haar kamer, houdt zich ziek en geeft als reden voor haar toestand op, dat de hertog een verrader heeft onder zijn vrienden, den ridder, die haar tot ontrouw wilde verleiden, en betreffende wien zij eischt, dat

haar gemaal hem het land zal ontzeggen. De ridder wordt ontboden en als hij de waarheid van de bewering der hertogin ontkent, dwingt de hertog hem dan te zeggen wie hij wel lief heeft. Hoe noode hij zijn hartsgeheim openbaart, acht hij het in dit geval noodig te zeggen, dat hij de gravin van Vergi bemint en zij hem, ja hij verhaalt zelfs van zijn ontmoetingen met haar en hoe het trouwe hondje hun beiden goede diensten bewees. En als de hertog zich vergewist heeft van de waarheid dezer mededeelingen, en zeker is van 't bedrog zijner vrouw, eert hij den ridder nog te meer. Maar juist dit verdriet zijn gemalin. Weêr houdt zij zich alsof groot leed haar was weêrvaren, en na menige list weet zij eindelijk haar man 't hem door den ridder meêgedeeld geheim te ontlokken. Sinds zint zij op wraak. Als op Pinkster de hertog de edele vrouwen en jonkvrouwen uit alle landen aan zijn hof ontvangt en 't feest in vollen gang is, acht zij 't oogenblik dier wrake gekomen.

Zij spreekt de burggravin van Vergi toe en zinspeelt op haar liefde en op het kunstje van het gedienstige en wel afgerichte hondje. De aangesprokene verwijdert zich kort daarop naar de kleedkamer, meent dat haar minnaar hun beider geheim verried en in wanhoop over zulk een trouwloosheid beneemt zij zich het leven.

De ridder, die iets later haar lijk slechts vindt, steekt zich 't zwaard door 't hart, terwijl de hertog, op 't vernemen van deze noodlottige gebeurtenis met het nog bebloede zwaard zijn eigen vrouw den schedel verbrijzelt.

Zelf gaat hij als kruisvaarder ver van zijn land, niet achtend zijn macht en bezit.

Het is duidelijk, dat heel het gedicht niet anders is als een waarschuwing aan geliefden om toch nooit hun zielsgeheim te openbaren aan derden, onder wie zoo licht een verrader kan schuilen.

1-3.

Gherechte minnare, waer ghi siit,
Siit op v hoede in alder tiit,
Ende heelt, dat v *te helene steet;*

1-3.

Wilt gij rechtgeaarde minnaars zijn, wees, waar gij ook zijt, altijd op uw hoede, dat gij geheim houdt al wat u geheim te houden past.

105-108.

Want ic *houde* wel *ouer* dat,
Dat beter feeste es tselker stat,
Die men selden hebben mach,
Dan die men heuet alden dach.

105-108.

Want ik houde het daarvoor, dat een genot aangenamer is, daar, waar 't ons zelden vergund is te komen, dan daar waar men telkens komen kan.

308-314.

Die ridder, die grote droefheide
Hadde, ende begherde sere
Die vrienscap van sinen here.
Want hi node *verloes* sijn lant,
Daer hi in soe *dieren* pant
Laten soude, siin vriendinne,
Van Vergi die borchgravinne.

308-314.

De ridder was zeer bedroefd en begeerde ten zeerste op goeden voet te zijn met zijn heer. Want noode zou hij zijn land verliezen, waarin hij een zoo dierbaar pand, als zijn vriendin de burggravin van Vergi, zou moeten achterlaten.

367-371.

Maer goet ende lant *haddi twaren*
Alte male laten varen,
Haddi allene behouden moghen
Siin vriendinne, *diene* in *hoghen*
Ende in *peise* leven dede.

367-371.

Maar land en bezitting zou hij voorwaar ten eenen male vaarwel gezegd hebben, indien hij slechts had mogen behouden zijn vriendin, die de vreugd en 't geluk zijns levens was.

413-418.

Ic liete mi eer doghen *ouer luut*
Deen na dander steken wt.
Waendt dat ic valsch soude siin?
Neenic, al waert die suster miin;
Dat ghi mi seit, nenic, bi gode,
Ic *soudt vertrecken herde* node.

413-418.

Ik liet mij eer in 't openbaar de beide oogen uitsteken; meent gij, dat ik onoprecht zou zijn. Neen, bij God, alwat gij mij zegt, zou ik, al was 't aan mijn eigen zuster, niet zoo gemakkelijk over vertellen.

565-569.

Ende sanc oec dit liedekiin :
Altoes moeten miin oghen sien,
Waer si miin lief *vereeschen* mogen;
Want hi heeft al die herte miin,
Des moeti hebben *met* die oghen.

565-569.

En zij zong ook dit liedje : Altijd moeten mijn oogen zien, waar zij mijn geliefde bespeuren kunnen; want hij, die heel mijn hart bezit, moet insgelijks mijn oogen hebben.

836-839.

Vrouwe borchgravinne, siit blide,
Want ghi mint no ten tide
Een scoen lief ende *feitiis*,
Ende hebdt enen *fraien amiis*.

836-839.

Wees blijde, burggravin, want dien gij nu mint, is schoon en welgemaakt; gij hebt thans een vroolijk minnaar.

852-855.

Die vrouwen hoordent alle wale,
Die daer waren in die sale,
Maer niet en wisten se, wat *droech*,
Om dat die borchgravinne loech.

852-855.

De vrouwen, die daar in de zaal waren, hoorden 't allen wel, maar zonder te weten, waar het lachen der burggravin betrekking op had

882-883.

Hi es *die gone*, die oit was
Miin *deduut* ende miin *solas*.

882-883.

Hij is degeen, die immer mijn vreugd en mijn troost was.

977-979.

Gaet in ghene *waerderebbe* sien,
Want icke *siere* hier niet,
Ofte si daer mach wesen iet.

977-979.

Gaat eens in gene kleedkamer zien of zij daar wellicht mag zijn, want hier zie ik haar niet.

1099-1105.

Entie hertoghe omdat
Hadde den rouwe soe groet,
Datse om sinen wille doot
Waren, heefti *tcruce ontfaen*,
Ende voer ouer zee saen,
Daer hi *te hant* wert tempelier,
Ende liet al siin *heerscap* hier.

1099-1105.

En het rouwde den hertog zoozeer dat zij om zijnentwille gestorven waren, dat hij als kruisvaarder over zee trok, waar hij aanstonds tempelier werd, terwijl hij al zijn heerschappij hier achterliet.

1. *Gherechte.* — Rechtgeaard.

3. *Te helene.* — Inf. van helen — (bij ons nog over in : de heler is zoo goed als de steler), thans verhelen, — met voorafgaand voorzetsel.

Steet. — Naast hi gaet en hi staet vinden wij ook hi geet en hi steet.

105. *Houden over.* — Wij zeggen : houden voor.

211. *Verloes.* — Voor verloos, bij ons alleen verloor; maar van verkiezen hebben wij beide vormen bewaard, verkoos en verkoor (uitverkoren).

312. *Dier.* — Dierbaar.

367. *haddi.* — Syncope van hadde hi.

Twaren. — In waarheid, voorwaar.

370. *Diene.* — Die ne, die hem; naast hem vinden wij den vorm ene (en, ne).

Hoghe. — Vreugde.

371. *Peise.* — Vrede (paix) in pais en vrêe is dus pleonasme.

413. *Over luut.* — In 't openbaar; bij ons alleen in den zin van « ten aanhooren », maar vroeger ook in den zin van « ten aanzien » gebruikt.

415. *Waendi.* — Ghi of gi (eigenlijk 2e pers. Plur., maar gebruikt ook voor 't Sing.) wordt samengetrokken met den werkwoordsvorm.

416. *Neenic.* — Samengetrokken uit neen ik, evenals als vroeger « ja ik » in gebruik was.

418. *Soudt.* — Soude het.

Vertrecken. — Vertellen, openbaar maken.

Herde of harde. — Zeer, in hooge mate, evenals in het Latijn 't adv. valde van validus, sterk.

567. *Vereeschen.* — Zien, bespeuren. Eescen beantwoordt aan het Eng. to ask, dat vragen beteekent, en is ons eischen.

569. *Met.* — Insgelijks.

838. *Feitiis.* — Goed van uiterlijk.

839. *Fraai.* — Misschien van dezelfde afkomst als vro, opgewekt, vroolijk.

Amiis. — Fr. amis.

854. *Dragen.* — Beduiden, beteekenen, betrekking hebben op.

882. *Gone.* — Gene.

883. *Deduut.* — Vreugde (afleiding).

Solas. — Troost, solatium.

977. *Waerderebbe.* — Garde-robe, kleedkamer. Kiliaan geeft op: waerd-rubbe, waerd-robbe, waerde-rebbe, vestiarium; alzoo de plaats waar men kleêren bewaart.

978. *Siere.* — Samengetr. uit Sie ere of re.

1102. *Tcruce ontfaen.* — Ter kruisvaart gaan (het teeken des kruizes op den mantel ontvangen).

1104. *Te hant.* — Aanstonds.

1105. *Heerscap.* — Heerschappij, macht.

Grosthuizen (Noord-Nederland). F. W. Drijver.

OP 'S PAUSES GOUDEN BISSCHOPSFEEST.

WANNEER de stormen worstelen met de golven der zee, wanneer de twee machtige elementen elkander bestrijden en de storm de golven woedend omhoog drijft om ze straks weder met woede in de diepte te slingeren, wanneer de orkaan gierend over de ziedende golven vliegt en dood en vernieling teekent op zijn weg, dan wendt de anders zoo onversaagde zeeman meer dan ooit zijne blikken naar gindsche rots, waarop de vuurtoren staat, die hem den weg wijst, den zekeren weg, waarlangs hij de haven moet bereiken.

Nooit werd de wereld door heviger stormen beroerd dan op onze dagen. Al wat ooit storm baarde, al wat ooit de wereld beroerde en de menschheid deed sidderen, heeft zich samen gespannen en een orkaan is losgebroken, die niet meer te temmen schijnt.

Is het wonder, dat de christen meer dan ooit de oogen slaat op die hechte rots, die nog immer de stormen trotseerde, tegen welke elke golfslag, ook de woedendste, gebroken werd, die rots over welke weleer de woorden van Christus vielen, dat de poorten der hel niets tegen haar zouden vermogen

Ja, met blijdschap vestigen wij onze oogen op die rots! De grijsaard, die daar zetelt, die daar waakt en zijne kinderen tot zich roept, hij is voor ons de eenige vuurbaak, de eenige redding.

De eenige redding! Wel hooren wij het marktgeschreeuw van hen, die ons in hunne zwakke boot-

jes hulp en redding beloven, maar straks zal de storm ook hen voeren in de diepte en een lijkzang huilen over hunne vermetelheid en altijd zal de rots hecht en onwrikbaar blijven, en altijd zal de stem van Petrus weerklinken, krachtig en sterk, sterker zal zij klinken dan de stormen en altijd zal Petrus ons wijzen den weg, altijd ons brengen de waarheid en het leven.

De weg, die door de zandwoestijnen dezer wereld ons voert naar ons eeuwig vaderland, de waarheid die een als zij is, onveranderlijk hetzelfde leert en zich niet onderwerpt aan de dwaze leeringen van den dag; het leven, het waarachtig leven, dat de martelaren en belijders zelfs in hun doodstrijd bezielde, het leven der kinderen Gods.

Meer dan ooit zien wij thans met hope naar Christus stedehouder, meer dan ooit nu de koninklijke stem zoo dikwijls over de wereld weerklonk, nu elk woord als een kostbare parel van zijne lippen viel en door de engelen werd opgezameld en door de wereld verspreid om vrede en geluk te brengen in de harten der lijdende en worstelende kinderen. En die parelen, wij hebben ze opgenomen in onze zielen en dragende de zaden van vruchtbaarheid en leven, zullen ze ontkiemen en opgroeien tot boomen, waaronder wij rust en heil, waaraan wij voedsel en verkwikking vinden.

En nu de Paus, hij « de waarachtige zaaier, de man, die staande op de hoogste hoogte onder Gods vrije zonne, die met souvereine hand zijn wereldwijs gestarnte van spreuken rondzaait in den donkeren nacht van onzen tijd », nu hij zijn feest viert, nu hij, die de volheid bezit van hetgeen hem gewerd op den dag zijner bisschopswijding, nu hij den geest Gods herdenkt en dankt, die hem bijstaat, verlicht en voor dwaling behoedt, zouden wij nu geen feest vieren met hem, zouden wij niet jubelen met den jubel zijns hartes, zouden wij niet bidden,

opdat hij gespaard blijve, nog lange jaren om ons te leeren, te onderwijzen en te versterken?

Zeker, de wereld, die al verder afdwaalde van God, de wereld, die een anderen weg volgt, den weg naar den afgrond; de wereld, die de waarheid verstiet en de triumfen der dwaling viert; de wereld, die den dood als haar broeder omhelst, ook zij moest, ondanks zich zelven wel eens luisteren naar het koningswoord; en thans vol eerbied houdt zij haar pijlen in, verbergt zelfs den boog en huldigt vol eerbied den geleerde, den wijzen denker van Rome.

Maar wij, wij vieren dat alles, maar wij vieren dat in den bisschop van Rome, in den Paus, wij vieren dat in Jezus' Stedehouder, wij vieren dat in ons aller vader, die ons door de stormen leidt naar de veilige haven!

Heil u dus onsterfelijke Petrus! Heil u Leo XIII, waarachtige koning, om wiens slapen de lichtstraal speelt van hooger sfeer; heil u, verheven gevangene, die vrijheid en leven biedt, wij uwe kinderen deelen in uwe vreugde, in uw geluk, in uw bisschopsfeest!

Dat de stemmen van grijsaards en kinderen, van grooten en kleinen, van sterken en zwakken zich vereenigen; dat hun aller stemmen samensmelten tot een heerlijk lied, een lied van lof, maar vooral een lied van dankbare hulde!

En met het lied der wereld klinkt ook de belijdenis van den hooge, eene belijdenis, waarin de godheid nog eens den Petrus kroont, eene belijdenis, zoo heerlijk bezongen door den dichter van Rome :

« Daar gleed een wondre straal uit hooger, reiner sferen,
Die als met gouden palm het grijze hoofd omwindt;
Een fiere stem weêrklinkt, heel de aarde trilt bij 't hooren,
En in de helle zwijgt des Satans wraakgeschreeuw :
« U heb ik tot mijn Vorst, mijn Petrus uitverkoren,
« Gij zijt de koning dezer eeuw!

F. P. Bernardinus Mets,
Hal. *Minderbr. Conventueel.*

EENIGE WOORDEN OVER KERKSCHILDERING.

IN vorige artikelen over dit ontwerp stelden wij bijzonderlijk drij regelen vooruit die als de grondslag eener goed begrepen versiering, zoo voor kerken als andere gebouwen zijn aan te merken. Wij zagen dat : 1° Een gebouw dient versierd te worden in den stijl waarin het gebouwd is; 2° de bouwkundige vormen en het beeldhouwwerk door den versierder moeten behouden en geëerbiedigd worden; eindelijk 3° dat de kleurwijze moet overeenstemmend of harmonieus zijn en dezelfde kleuren het gebouw dóór moeten worden behouden.

Wij betreurden de ongelooflijke afwijkingen van deze grondstellingen en ontwikkelden meer of min eenige der oorzaken van dezen ellendigen toestand.

Laat ons nu integendeel trachten in algemeene trekken, door eenige bijzonderheden zelfs, die zelfde regelen in toepassing te brengen en nader te laten zien hoe een schilder er zich behoort van te bedienen.

Merken wij ter inleiding op dat de twee eerstgemelde kunstregelen zoo nauw aan elkander verbonden zijn dat het gewis moeilijk ware dezelve elk afzonderiijk te verhandelen. Daarom gelooven wij het nuttigst die samen onder hand te nemen, al houden wij die ook zoo duidelijk mogelijk naast en niet in elkander.

Eerst en vooral dus, hoeft een gebouw versierd te worden in den stijl waarin het gemaakt is.

Hoe gegrond dit ook weze en hoe eenvoudig

het voorkome toch is het daarom niet altijd gemakkelijk. De versierder moet, om te beginnen, goed den bouwstijl en het tijdstip waartoe die behoort kunnen vaststellen; daarbij moet hij de versieringwijze van dien stijl en van dien tijd èn weten èn machtig zijn. Voegen wij er bij dat zoo vele gebouwen, en wel bijzonderlijk kerken, gemengd zijn van stijl; op verscheiden tijdstippen gemaakt ofwel hermaakt, hersteld, vergroot en veranderd.

Is nu een gebouw zuiver gothisch, 't zij echt of nagemaakt, 't zij best of slechter gelukt, toch heeft het een bepaald kenmerk en zal ook iedereen, die eenigzins kundig is, wel weten wat hij er mede doen moet. Hij zal het dus gothisch, beter middeleeuwsch schilderen, meer of min bijzantijnsch of romaansch; bepaalder hellend naar den spitsbogen- of overgangstijd volgens zijn gebouw dagteekent of dat het er in onzen tijd meer of min goed is op nagemaakt.

De versierder, is hij eenigszins geleerd en ervaren, zal ook wel bescheiden en voorbeelden vinden die hem dienstig zullen zijn want, al is er nog voor alle versieringwijzen gebrek aan degelijke werken, toch moet het bekend worden dat bijzonderlijk de middeleeuwsche werkwijzen, vooral wat kerkwerk betreft, hier en heel Europa door, het best zijn onderzocht en bestudeerd. Schier alle kunstwerken spreken er over, sommige gansch uitsluitelijk; oude middeleeuwsche schilderingen zijn zelfs hier en daar nog voorhanden en menig nieuwere poging is zoo gelukt dat ze den navolger tot voorbeeld mag worden aangewezen. De leerling weze echter voor deze laatste soort op zijne hoede want al te dikwijls nog, hoe teekening en verdeeling ook echt en streng te noemen zijn, laat de kleurwijze zeer veel te wenschen. Laten wij dit nu echter ter zijde, daar wij hopen aan het kleurenstelsel later een afzonderlijk artikel te kunnen wijden.

Voor het oogenblik zullen wij ons dus bijzon-

derlijk bepalen bij de vorm- en verdeelingsleer aangaande de gebouwen van een ander tijdstip en van anderen bouwtrant; 't is voor deze bijzonderlijk dat versierders het meest gebrek lijden aan degelijke en uitvoerbare voorbeelden.

Inderdaad : geschilderde, of beter eigentlijk gepolijchromeerde kerken van den renaissance- of dichteren franschen tijd komen in ons land niet voor terwijl zij ook in andere landen om te zeldzaam zijn.

Italië alleen levert eenige voorbeelden maar dan nog zijn het veeleer uitgestrekte schilderdoeken of schilderijzalen, dan eigentlijk versierde gebouwen. Zelfs de ornementatie die er in voorkomt, tusschen en rond de groote panden met figuren, is dan nog zoo overlast, zoo beeldhouwachtig bewerkt en sterk gekleurd dat zij hier onmogelijk aan onze oogen kan bevallen en zij ook slecht in onze tempels toepasselijk is, gezien de nederigheid van vele derzelve en de geringe middelen waarover te beschikken is.

Willen wij nu voor de versiering onzer niet gothiesche tempels iets in de boeken vinden, wederom staan wij voor dezelfde moeilijkheid. Sommige verzamelaars geven wel salon- en ander huiswerk, ja versieringen voor stadhuis, concertzaal of schouwburg genoeg; doch voor dezulken schijnt waarlijk geene kerk te bestaan. Anderen die zich uitsluitelijk met christene kunst en oudheid bezighouden wijden bladen op bladen, zoo tekst als voorbeeld, aan middeleeuwsche stijlen, terwijl zij al de nieuwere versieringswijzen in der haast als voorbijloopen. Geven zij dan nog eenige zeldzame schetsen der kunstuiting der laatste eeuwen dan zorgen zij niet de beste of schoonste voorbeelden te kiezen, maar veeleer bieden zij de gebrekkigste aan, als om aldus te doen zien hoe tegenstrijdig alle nieuwere stijlen waren aan den goeden smaak der versieringkunde.

Inderdaad, in al de gewrochten dier kunstkritiekers, in hunne boeken, vlugschriften, redevoeringen

of andere aanspraken op kongressen, prijsuitdeelingen enz., klinkt maar gedurig de lof der christene kunst en die christene kunst is enkel en alleen de middeleeuwsche! Al het overige is heidensch!

Hoe overdreven zulke bewering ook weze nemen wij die voor het oogenblik aan; doch alsdan rijst natuurlijk de vraag : wat moeten wij doen met al die kerken en kapellen in en sedert de vijftiende eeuw alhier opgericht en die toch ook, zoo wij veronderstellen moeten, met goede inzichten den God der christenen zijn gewijd? Zijn die aldus veroordeeld om eeuwig zonder kunstversiering of minstens zonder christelijk kenmerk te blijven? Kan de versierder die niet verchristelijken?

Men ginge er lichtelijk over indien zulke nieuwerwetsche tempels in ons land zeldzaam of wijd te zoeken waren, doch juist het tegenstrijdige is het geval : zij zijn er vrij talrijk, dikwijls goed volgens hunnen stijl gebouwd, kostelijk met beeld- en snijwerk bekleed en daarenboven veel bezocht.

Zoo hebben wij vooreerst eene menigte kerken en kapellen van bedevaartplaatsen : Scherpenheuvel, O. L. Vrouw van Hanswijck, Lebbeke, Ledè, Duffel, Oevel, Rethy, Gaverland (Melsele), Binche, Sart, Freeren, enz. Daarbij komen nog een aantal kerken onzer steden zooals de hoofdkerk van Namen, de kerken van Caudenburg en Finistère te Brussel, de St. Pieterskerken te Gent en te Mechelen, de parochiekerken van Lokeren en Ninove enz., benevens die van een groot getal meer of min belangrijke parochiën. Moet ik de kloosterkerken of kapellen noemen? Al de heiligdommen der Jezuïeten, Rekollecten. Karmelieten, Dominikanen enz., benevens die van de meeste vrouwenkloosters die vóór de helft dezer eeuw gebouwd werden, zijn immers in zoo gezegden heidenschen trant!

Ziedaar dan honderden en honderden christene tempels waarvoor vele versierders in verlegenheid

staan. Gothisch mogen (of mochten) zij die niet schilderen, dat is wansmaak, dat is tegenstrijdig aan alle gezonde kunstopvatting; en nochtans om ze te versieren zooals het betaamt zijn zij zonder raad of hulp. En intusschen is het dikwijls juist op zulke plaatsen dat het meest middelen zijn en dat er dus eerst eene goede versiering wordt gevergd.

Zal nu, in zulk geval, de schilder zeggen dat die of die kerk te heidensch is om er zijn christen hert in uit te storten; dat hij er zijne kunst niet kan in toepassen en hij, bij gevolg, het werk weigert en afraadt? Het valt immers in het oog dat zulke taal onpraktisch, ja zelfs ondoelmatig zoude wezen!

De kunstenaar moet dus middelen zoeken om iedereen te voldoen: 't is te zeggen : hij moet de kunstregelen eerbiedigen terwijl hij naam en faam en... geld verdient! Laat ons te zamen zoeken.

Zien wij vooreerst of het wel zoo zeker en stellig is dat niets docht of betamelijk was in de kerkschilderingen van het begin dezer eeuw of van de drij voorgaande eeuwen. Zooals wij zegden was er wel geene eigentlijke polijchromie in deze onze kerken aanwezig, maar toch was er schildering, vooral op den hoogen koor, aan de altaren, kommuniebanken, hoogzalen enz. enz.

De altaren met groote bovenstukken (rétables) tot, of bijna tot aan het gewelf, zijn in marber ofwel, zijn zij in hout dan werden zij volgens marberen voorbeelden opgetimmerd. Alsdan waren, en zijn zij nog meestal gemarbreerd, opgeluisterd met verguldsel, groote of kleinere gouden kapteelen en voetstukken, gouden stralen, lijsten en opgelegde versierselen.

Nu, dat is onverbeterlijk voor zulk slach van gedenkstukken! De schilder neme enkelijk goed in aandacht dat hij aan de beeldhouwerij, zelfs het loofwerk en de lijsten of *mouluren*... hunne volle

weerde moet laten. Daarom, dat hij de beelden zuiver wit of licht getint, doch altijd in één enkel kleur schildere; zoo ook de versierselen of ornamenten, als hij die niet verguldt; dat hij voor de lijsten en verder steekwerk een stil marmer kieze, zonder geweldige of snijdende kleurmassas, en dat hij zijn *effekt*- of kunstmarmer beware voor de grootste effene vlakten.

In kleinere kerken en kloosterkapellen zag men ook wel nederige altaren bestaande alleen uit de altaartafel met de kandelaarbanken en het tabernakel, of weinig meer. Veelal waren zulke altaren in wit marmer ofwel in 't wit geschilderd en met goud versierd; somtijds, doch weinig, met eenige heel lichte kleurtoonen afgewisseld. Dit is mede niet te misprijzen als het wel gedaan is en op zijne plaats staat. Men kan er zelfs, zooals het somtijds voorkomt, eenige nabootsingen van graveerwerk bijvoegen om het geheele te verrijken en te veredelen. Daartoe vergult men de effene vlakten of paneelen aan tabernakels en kandelaarbanken (gradins) zoodat zij als koperen platen voorkomen en daarop schildert of liever teekent men ornamenten of zinnebeelden af met zwarte of bruine vernisverven. Voorbeelden daartoe levert de *renaissance* genoeg zoo op grafplaten en ander koperwerk als in boeken van dien tijd. Ziet, tot nadere opheldering Fig^r 1, die ik laatst in eene kapel aantrof.

Daar zooeven noemden wij zinnebeelden; daaraan ook waren de schilders der laatste eeuwen niet zoo behoeftig als sommigen wel beweren.

In onze moderne kerken vinden wij immers of gebeeldhouwd of geschilderd : het alziende oog Gods en het hebreeuwsch *Jehova*, omringd met stralen; de Pelikaan en het Lam Gods; de tafel der brooden en de ark des verbonds; kelken en *monstrancen;* de H. Geest in de gedaante eener duif; de ken-

teekenen der vier Evangelisten; de werktuigen der heilige *Passie* Christi; zinnebeelden uit de litanie der heilige Maagd; verders wijngaardranken. koorn-

aren, roos- en lelietakken, olijf- en lauwerkroonen palmen, schepters, wereldbollen, kroonen enz. enz. Ligt in dit alles geen christen gedacht? Wij durven

stout onze tegenwoordige versierders aanraden al deze overleveringen te bewaren en na te volgen, alleenlijk in achtnemende dat zij hier vooral wederom voor den tweeden onzer kunstregelen staan en dus: ofwel, als hunne zinnebeelden gebeeldhouwd zijn zij dezelve te volgen hebben zooals ze gemaakt zijn; ofwel, zijn dezelve niet gebeeldhouwd, zij, schilders, hier niet moeten trachten te beeldhouwen met hun kleur. Zij moeten de effene vakken waarop zij versieren ongehinderd bewaren; dus, alle overdreven diepten en verhevenheden, verre doorzichten of perspektieven en slagschaduwen vermijden.

Zooals in figuren 1 en 2 te bemerken is zal het voldoende zijn de vormen hunner zinnebeelden en *ornamentatie* zooveel mogelijk te doen overeenkomen met de wetten der natuur of der versieringwijze van dien tijd welken zij navolgen moeten. Wat de schaduwing betreft die zal men behoorlijk verkrijgen met de teekening langs eene zijde wat af te ronden of anders te vormen, het best bij middel van streepjes (achures) en het geheele te omringen op zulke wijze dat op de lichtzijden de lijnen bijna onzichtbaar en op de schaduwzijden zij integendeel zwaar en duidelijk voorkomen. Ook *repiqueeren* komt hier dikwijls goed te pas, dat is : de schaduwzijden alleen met een donker trekje aanduiden; somwijlen ook wel de lichtkanten ietwat ophalen met klaardere lijntjes of puntjes. Dit geldt vooral als de grond waarop geschilderd wordt met de versiering in kleur verschilt.

Zien wij nu verder wat onze moderne kerken ons nog aanbieden dat van dienst kan zijn. In vele derzelve zien wij, zoo in den hoogen koor als in de benedenkerk, de muren tot op zekere hoogte bekleed met houten beschotten; in enkele is die bekleeding in marmer, nu eens met uitspringende lijsten, paneelen, banden en bekrooningen, dan eens plat en met verschillig marmer ingelegd.

Het kan dus niet misplaatst heeten als de schilder gelijk vele zijner voorgangers in zulke kerken de ondermuren in hout schildert of marbreert. Het schilderen van hout op effene muren, vooral als men beeldhouw- en steekwerk wil verbeelden, is echter hier wederom meer af- dan goed te keuren. 't Is nu wel juist niet dat het gebouw daardoor wordt geschonden in zijne verordeningen, neen want hier geldt het enkel eene bekleeding voor te stellen die, zooals wij zagen, veel in de natuur bestaat. Er is hier meer gevaar van slecht, en altijd van onvolledig gelukken in hetgeen men beoogt. Neemt aan nog dat zulke schildering meesterlijk en met alle zorg voltrokken worde (iets dat, vooral op houtkleuren, reeds overgroote moeiëlijkheden oplevert), dan nog kan die betrekkelijke volmaaktheid maar bestaan gezien van dat eenig punt dat de kunstenaar voor zijn gezichtspunt heeft uitgekozen; van alle andere punten komen schaduwing en vooral vorm, natuurlijk valsch voor. Nu, op lange muren, groote bochten enz. is dit onvermijdelijk en de beste uitslag dien men bekomen kan is dus zeer beperkt, ja, voor kenners zelfs onuitstaanbaar. Dezelfde redenen gelden dan ook voor de nabootsingen van marmeren bekleedsels met in- en uitsprongen van welken aard ook.

De schilder vermijde dus zooveel mogelijk zulke bewerking en vatte die slechts aan bij ware noodzakelijkheid, 't is te zeggen : dáár waar er iets aan te vullen of te voltrekken is of waar niets anders hoegenaamd kan dienstig zijn. Beter zal hij gelukken met ingelegd werk, vooral marmer, na te doen, het weze in groote of kleinere stukken. Zoo kan hij zijn werk goed en fijn opmaken en gansch ongeschonden in eere houden, terwijl hij nooit een valsch *effekt* te vreezen heeft.

Een woord nu nog over de predik- en biechtstoelen, de orgelkassen, omheiningen of balustraden, zitsels, communiebanken en verdere meubeleering onzer nieuwerwetsche kerken. Gewoonlijk is veel daarvan in

eiken- of ander kostbaar hout, hier en daar met witte marmeren beelden, marmeren kolonnetjes en balusters of met koper en bronswerk afgewisseld. Waar het niet zoo is diende de schilder het zoo te doen schijnen. Hij neme echter wel acht den aard of liever de natuur van zijn onderwerp wel te bewaren en zoo, b. v. geen marmer te willen plaatsen waar het niet kan houden of geen behoorlijken steun heeft; ook geen ijzerwerk aan communiebanken, of waar ook, in hout of marmer te schilderen enz., enz.

Dezelfde opmerking moeten wij maken, eens en voor alles, aangaande de verguldsels. Meer dan één oudere, (een eigentlijke versieringstijl), hebben de latere stijlen dit eigen, dat de verguldsels er niet aangebracht zijn, hier en daar met het enkele doel te versieren; maar dat zij meestal eene grondstof, een metaal, zooals verguld koper verbeelden of vervangen. Dus geene kleine plekjes en streepjes zonder beteekenis; maar geheele kapteelen, voetstukken, opgelegde of ingelegde ornamenten, stralen, ronde en andere lijsten; zelfs smallere, maar doorloopende lijstjes; in een woord, alles zooals het in koper of ander metaal kan gemaakt worden, Voor altaren en verdere kerkmeubelen is dit bijzonderlijk van groote aangelegenheid.

Ziedaar wat wij zooal uit de bestaande schilderingen onzer moderne tempels kunnen trekken; doch dit alles is nog geene polijchromie, geene eigenlijk volledige versiering. Wij blijven nog steeds voor onze kale witte muren staan en huiveren nog van koude bij den aanblik dier groote ongezellige kalkschuren. Men wil tegenwoordig iets beters, iets weerdigers hebben in het huis Gods; het moet er warmer, hertelijker schijnen; er moet eenheid en verband bestaan tusschen al die verschillige deelen en de schilder is geroepen dit verlangen, deze behoefte onzer eeuw te verwezenlijken.

Moedig aan het werk dus : het bestaande dat wij hier reeds vonden zullen wij trachten te volledigen bij

middel van hetgeen andere streken en boekwerken, geholpen door eene beredeneerde moderniseering van het oudere ons aan de hand doen. Aldus kunnen ook de moderne, zoo gezegde heidensche tempel, eens geschikt worden voor het gebed des geloovigen en voor den dienst van den Meester aller schoonheid.

Heyst-aan-zee. CONSTANT VAN POKSEELE

(*Gaat voort.*)

EENE LIJKREDE

UITGESPROKEN DOOR ZALIGER DEKEN DE BO. (1)

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.
Gij zult den Heer uwen God beminnen uit gansch uw hert.
MATT. XXII. 37.

DE dood, het ligt ons in 't herte, de dood, waneer zij iemand van onze vrienden of nabestaanden wegrukt, brengt altijd tranen van droefheid mede. Doch voor ons christenen die weten dat Jesus de dood aan 't kruis verwonnen heeft, worden die tranen grootelijks getroost door de hoop die wij hebben van het toekomende Leven; ja, veranderen zij zelfs in tranen van vreugd, als 't wij voor zeker mogen achten dat hij, die gestorven is, bij den Heere rust in de zaligheid des hemels.

Dit is hier 't geval tegenwoordig, bij deze plechtige Uitvaart van dien edelmoedigen jongeling, die voor de Kerk een kloeke zouaaf, voor Vlaanderen een rechtschapen Vlaming, voor Veurne een voorbeeld van deugden, en voor zijne deftige familie het allerbeste der kinderen was, Leopold De Coester, geboren te Adinkerke den 10 Maart 1838, en glorieuslijk gesneuveld in den slag van Monte-Libretti den 13 October laatstleden.

Ja, B. C., te midden al den rouw die onze oogen en onze ooren

---

(1) Daar alles wat onze groote mannen verdienstelijks verricht hebben ons dierbaar is, meenen wij wel te doen met dit stuk hier over te nemen om het alzoo aan de vergetelheid te ontrukken.

Het moge dienen om den taalkundigen De Bo ook als redenaar bekend te maken.

Die lijkrede vinden wij in « De Katholieke Zondag » van 1 December 1867, ons bereidwillig ter hand gesteld door den Eerw. heer P. Baes, Schoolbestierder te Iseghem. Zij werd uitgesproken te Veurne, den 21 November 1867 binst den plechtigen dienst voor de zieleruste van *Leopold De Coester*, pauselijken zouaaf, te Monte-Libretti gesneuveld den 13 October van hetzelfde jaar.

treft, dat Heiligdom in 't zwart behangen, die hooge lijkbaar met die wapentrophæ en dat zouaven-gewaad over den pelder, dat klagen van den kerkzang, dat treuren van den orgel, dat weenen van de doodklokken, die sombere stilzwijgendheid van al die biddende menschen, die stille tranen van eene oude moeder, van bedroefde zusters en broeder, en vrienden en magen : te midden al dien rouw gevoelen wij in 't herte, niet genegenheid om te weenen, neen, maar eenen troost zoo zoet dat alle droefheid verdwijnt, en eene vreugde zoo zalig dat, konden wij Leopold tot het leven terugroepen, wij het nimmer zouden willen. En waarom? Omdat het zeker is en vast dat die brave jongeling, wiens verlies wij betreuren, tegenwoordig in den hemel is, en in den hemel is omdat hij voor de H. Kerk zijn bloed gestort heeft, omdat, even als Jesus ons bemind heeft tot de dood van het Kruis, hij zijnen Jesus bemind heeft tot de dood van het slagveld.

Deze waarheid moet ik u, tot glorie van den overledene, tot troost van zijne familie, en tot stichting voor ons allen, een weinig uiteenzetten en bewijzen.

Jesus beminnen is den hemel winnen. Dit leerpunt is de grondslag van gansch ons Geloof, de beweegreden en het einde van al onze goede werken, zoodanig dat hij, die 't loochenen zou, geen christen kan zijn. *Qui diligit me*, zegt Jesus zelve bij den H. Joannes (XIV, 21), *diligetur a patre meo*, die mij bemint, zal bemind zijn van mijnen goddelijken Vader, *et ego diligam eum* en ik zal hem beminnen, *et manifestabo ei meipsum*, en ik zal mij aan hem veropenbaren, niet gelijk ik op de wereld mij veropenbaard heb aan de Joden die maar mijne menschheid zagen, ook niet gelijk ik op den berg Thabor mij veropenbaard heb aan de drie apostelen die maar een straal van mijne Godheid ontwaarden; maar *facie ad faciem*, aanzicht aan aanzicht : hij zal mij zien en mij genieten; en in dat zicht en genot eene eeuwigheid van wellust en genoegen smaken, waar al de vermaken van de wereld bij vergeleken niet anders dan ellende zijn. Jesus beminnen dan is den hemel winnen.

Maar in de liefde van Jesus zijn er verschillige graden waar ik u de drie voornaamste van aanduiden moet :

De eerste graad van de liefde tot Jesus bestaat hierin dat wij de geboden onderhouden. *Si diligitis me, mandata mea servate* (Joannes XIV, 15) indien gij mij bemint, onderhoudt mijne geboden. Deze eerste graad is genoegzaam, maar ook volstrekt noodzakelijk om zalig te worden; want als de jongeling van 't Evangelie aan den Zaligmaker vroeg : Meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te bekomen, antwoordde de Zaligmaker : *serva mandata*, onderhoud de geboden (Matt. XIX. 17).

De tweede graad van de liefde is dat men voor Jesus het sacrificie doe van alles wat men hebben en bezitten mag. *Omnis qui reliquerit domum.* Voor waar, ik zeg het u, al wie zijn huis verlaat,

zijn broeder en zuster, vader en moeder, vrouw en kinders, om mijnen naam, *centuplum accipiet*, zal honderdmaal meer ontvangen, *et vitam æternam possidebit*, en het eeuwig leven bezitten. (Matt. XIX, 29.)

De derde en de hoogste graad van de liefde tot Jesus is van zijn bloed voor Hem te vergieten. *Majorem hac dilectionem nemo habet*, niemand heeft meerdere liefde dan hij die zijn leven ten beste geeft voor zijne vrienden, *ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. (Jo XV, 13.) Deze graad is de graad van de volmaakte liefde, en al wie zoo hoog klimt, gaat recht naar den hemel zonder 't minste vagevuur.

Ziet daar de Leering van de Liefde; ziet er hier nu de toepassing van.

Leopold De Coester is in de glorie des Hemels, en hij is er gekomen langs deze drie graden van de liefde. Hij heeft Jesus bemind in den eersten graad met hier in 't Vaderlandsch geweste de geboden te onderhouden; hij heeft Jesus bemind in den tweeden graad, als hij over twee jaar ter liefde van Jesus alles verlaten heeft om in Italie den Paus te gaan dienen; hij heeft Jesus bemind in den derden graad, waneer hij verledene maand in den slag van Monte-Libretti voor Jesus en den Paus zijn leven ten beste gegeven heeft.

Dat Leopold zijnen Jesus bemind heeft met nauwkeurig de geboden te onderhouden, dat weten zij allen die hem gezien en gekend hebben.

Dat weet men te Adinkerke waar hij in zijne kindschheid door brave en godsdienstige ouders opgevoed, vier jaren lang met eene engelachtige godvruchtigheid aan den autaar des Heeren diende.

Dat weet men in 't bisschoppelijk Collegie dezer stad, waar hij, student zijnde, zoo een uitnemende voorbeeld was van onderdanigheid, van neerstigheid, van zedigheid en wijsheid, dat hij jaarlijks den eersten prijs behaalde in 't goed gedrag en de christelijke leering, nevens veel andere prijzen die de schranderheid van zijn verstand te kennen gaven.

Dat weet men in geheel de streek waar hij, door droevige omstandigheden gedwongen zijne studiën te staken, te midden de bedorvene wereld op den weg der deugd bleef wandelen, en, gelijk de jonge Tobias, den waren God ging aanbidden terwijl veel anderen naar den afgod der zondige vermaken liepen.

Dat weet men in 't Belgische leger waar hij, in 't lot gevallen zijnde, zoo getrouw zijnen God als zijn Vaderland diende zonder ooit naar slechte voorbeelden te luisteren, en van de soldaten wederkwam gelijk hij gegaan was, met God en de deugd in zijn herte.

Dat weet men te Veurne waar hij, over drie jaar, om zich zelven en andere jongelingen te gemakkelijker van 't bederf te bewaren, een van de eersten was om deze voortreffelijke Maatschappij van den H. Joseph in te richten die in deze stad zoo rijke vruchten van zaligheid reeds droeg en draagt en nog dragen zal.

Ja, Leopold beminde zijnen Jesus; zijn ijver om de zonde te

vluchten en de goddelijke wet te volgen bewijst het in overvloed; maar 't zijn nog andere daden die hooger de edelmoedigheid van dat minnend hert verkonden, en waar het mij lust bij te toeven. Leopold kende dat woord van den Zaligmaker : « Waneer gij verricht hebt hetgeen u geboden is, zegt tot u zelven : ik ben een nutteloose dienaar; ik heb maar gedaan 't geen ik moeste doen; (Luc. XVII, 10.) » en hij gevoelde daar een vermaan en eene opwekking in om hooger te klimmen. Zijne brandende ziel wilde in de liefde tot Jesus niet gierig zijn of spaarzaam, maar vrijgevig en milddadig, ja tot de verkwisting toe van zich zelven.

Welhaast vond hij er de gelegenheid voor.

« *Et vidi de mari bestiam ascendentem*, zegt Joannes. (Apoc. XIII.) Ik zag uit den grond van de zee eene beeste kruipen, hebbende zeven hoofden en tien hoornen; en op iederen hoorn stond er eene kroon, en op de hoofden woorden van blasphemie. En de beeste, die 'k zag, was gelijk aan den luipaard, en hare pooten waren de pooten van eenen beer, en hare muil was de muil van eenen leeuw. En het serpent had haar zijne kracht en groote macht gegeven. En ik zag een van de hoofden als gekwetst tot der dood; maar die doodelijke wonde is genezen tot verbazing van gansch de wereld. En men aanbad het serpent dat zijne macht aan die beeste gegeven had; en men aanbad die beeste, zeggende : wie is er gelijk aan die beeste, en wie kan er aan haar weêrstaan? En er zijn haar twee en veertig maanden avergund geweest om te blasphemeeren en geweld te plegen. En zij opende hare muil in blasphemiën tegen God en zijnen H. Naam, en zijn Tabernakel en dezen die er in wonen; en zij voerde oorlog tegen de Heiligen en de dienaren des Heeren. »

B. C., die beeste die de H. Joannes uit den grond van de zee zag kruipen, dat is mij de Revolutie tegen de H. Kerk, anders gezeid de secte van de franc-maçons, goddeloos gepuis uit den afgrond der hel gesproten om de zielen te verderven en de zaligheid der geloovigen te beletten. Die beeste had zeven hoofden, die de zeven hoofdzonden zijn, omdat de secte van de franc-maçons onuitsprekelijk hooveerdig en gierig is, onkuisch en gulzig, nijdig en grammoedig en traag in het goed. Die beeste droeg tien hoornen met eene kroon op iederen hoorn, omdat er vele prinsen, koningen en keizers zijn die deel maken van die secte, en de revolutie ondersteunen en begunstigen. Die beeste had het lijf van eenen luipaard, de pooten van eenen beer, en de muil van eenen leeuw, om te beteekenen dat het loos Verraad, de Eerloosheid en het woest Geweld de drie groote middelen zijn die de franc-maçons gebruiken om tot hun oogwit te geraken; want niets is zoo listig lijk een luipaard, zoo onbeschoft lijk de beer, en zoo geweldîg lijk de leeuw.

En een van de hoofden dier beeste wierd gekwetst tot der dood, waneer de Pauzen die secte van de franc-maçons ontmaskerd en hare leeringen gedoemd en veroordeeld hebben. Dan immers hebben vele Christenen de oogen opengedaan, en die secte verfoeid en gevlucht. Doch het

heeft niet lang geduurd : die secte is allengskens weder opgekomen, en hare kwetsuur is genezen, en zij heeft zich zoodanig uitgebreid dat zij hare aanhangers vindt tot in de minste steden, niet aleen van de Protestantsche Staten, maar ook van Frankrijk en van ons Katholieke Belgie! En de volkeren hebben die beeste bewonderd, zeggende : wie is er gelijk aan die beeste en wie kan hare macht wederstaan? God, B. C., God kan hare macht wederstaan, en — als de stond zal komen — met één woord zal Hij ze verbreken en weêr in de helle storten waaruit zij geboren is; maar nu laat Hij ze geworden voor eenen tijd, om aan de menschen, die hem beminnen, eene buitengewone gelègenheid te geven van Hem hunne liefde te toonen. En Hij heeft aan die beeste twee en veertig maanden vergund, 't is te zeggen, eenen zekeren tijd door Hem bepaald, om te blasphemeeren en geweld te plegen. En het zijn nu die twee en veertig maanden. Doet uwe ooren open en luistert. De schrikkelijkste blasphemiën klinken van de eene zee tot de andere, Noord en Zuid en Oost en West; in boeken en dagbladeren, in huizen en straten, in stad en te lande, overal vaart men uit tegen alles wat heilig en deugdzaam is, tegen God en zijn heilig tabernakel, tegen de kerk en hare dienaren, tegen recht en waarheid en deugd en goede zeden; geheel Europa is als een Babilonie geworden. En het is te midden al die goddeloosheden dat de beeste den oorlog verklaart tegen de Kerk, dat de franc-maçons in hunne logiën eenen aanslag beramen op het Pausdom; en even als eens de vijanden van Christus aan den verrader Judas zeiden : wij zullen u dertig penningen geven, indien gij, aan 't hoofd van onze soldaten, ons uwen Meester wilt leveren; zoo hebben zij ook gezeid aan den koning van Piemont : stel u met uw leger aan 't hoofd van de revolutie om het Pausdom te vernielen en wij zullen u koning van Roomen maken. En Victor-Emmanuël heeft dien voorstel aanveerd, en zijne legers hebben zich vervoegd bij de snoode benden van de Garibaldiërs op de grenzen van de Pauzelijke Staten, wachtende tot dat de Fransche soldaten vertrokken, om op Roomen te vallen.

Maar terwijl dat alles gebeurt, heeft de Paus gebeden met Jesus in den hof van Gethsemani, en oprijzende uit zijn gebed heeft hij gezeid lijk Jesus aan zijne discipelen : *Surgite, eamus : ecce appropinquavit qui me tradet* (Matt. XXVI, 46.) Staat op, en laat ons gaan; mijne verraders zijn nabij. En die woorden weêrgalmen over land en zee, gansch de wereld door. En de bisschoppen zijn opgestaan tegen den geest van het kwaad; en de katholieke welsprekendheid verheft hare machtige stem; en de geloovigen zenden geldelijken onderstand in overvloed : Frankrijk aleen geeft twee millioen en half in de waardij van eene maand. Maar dat is niet genoeg. De Paus heeft soldaten noodig. *Surgite, eamus!* En ziet! Het is gelijk de verrijzenis van den profeet Ezechiel die in de woestijn eene menigte dorre beenderen vond liggen, en, met een woord te spreken, al die beenderen zag roeren en aaneenschuiven, en met vleesch en vel overdekt rechtstaan

en leven en geheel een leger van krijgslieden vormen! Honderd en honderde jongelingen, moedig van hert en deugdzaam van leven, die nooit met de beeste geen gemeens gehad hebben, rijzen op in alle streken en gewesten, in Frankrijk, in Spanje, in Italië, in Oostenrijk, in Pruisen, in Engeland, in Azië, in Amerika, tot in de eilanden toe van den Oceaan, doch meest van al in Holland en in België!. o België, mijn duurbare vaderland; wat ben ik gelukkig onder uwe brave kinderen te wonen! ah! zij hebben u miskend en gelasterd die zeiden dat uw Geloof verkwijnde en verging : nu hebt gij uwe eer en uwe glorie gewroken!. o Vlaanderen waar wij in geboren zijn! wat zijt gij toch groot en schoon en edelmoedig! oh! men roeme maar op de voorvaderen die, in de middeleeuwen, met hunne graven aan 't hoofd, naar 't Oosten ten kruisvaard trokken om het heilig Land en het Graf des Heeren te verlossen! Wij ook, in onze tijden, wij hebben onze kruisvaarders wier heldendaden de bewondering van hemel en aarde verwekken!. En gij, o Veurne! oude stad van Vlaanderen! wees gegroet en gezegend! Gij ook hebt jongelingen met hart en geloove, die hunnen God beminnen boven geld en goed en bloed en leven! Uit uwe Maatschappij van den H. Joseph zijn er drie opgerezen, Dobbelaer, Duforêt en De Coester. Alles wat er machtig is in de natuur, vaderland, geboortestad en familie, werkt te vergeefs om hen tegen te houden. Zij gevoelen den trek van de goddelijke gratie, zij hooren de stem van den Paus die de Vlamingen vraagt, en, zonder verbeiden, vaarwel zeggende aan ouders, broeders en zusters, aan vrienden en kennissen, aan alles wat er hun duurbaar is in Veurne en Veurne-Ambacht, zijn zij vol geestdrift gegaan van de Noordzee weg, dweers door Frankrijk, al over eene andere zee, recht naar Roomen. Daar aangekomen met eene menigte andere christen helden, begeven zij zich naar het Vatikaan, knielen daar neder voor de voeten van den Paus, stellen hem blijmoedig hun lijf en leven ten dienste van zijnen troon, ontvangen den apostelijken zegen, en dan, *quia viderunt oculi mei salutare tuum*, over van vreugd en bereid van te sterven, omdat zij die heilige Majesteit gezien en gehoord hebben, « gaan zij al dansende — 't zijn de eigene woorden van De Coester — gaan zij al dansende naar de caserne » om onder de Zouaven ingelijfd te worden.

Dat gebeurde in Maart 1866.

Eenigen tijd daarna vertrok het fransche garnizoen uit Roomen, latende den Paus aan de bescherming over van zijne zouaven. De revolutie bezag dat met eenen duivelschen grimlach, en, de klauwen open, wachtte zij den gunstigen stond af om hare prooi te grijpen. Nogtans die gunstige stond wierd verschoven, en zoo bleven de zaken nog eenige maanden slepen.

Ondertusschen de Zouaven, wier getal van dag tot dag merkelijk aangroeide, gebruikten hunnen tijd om zich al meer en meer in den wapenhandel en de godvruchtigheid te oefenen. Niets is zoo stichtend

en zielroerend om lezen als de brieven waarin Leopold, met eene kinderlijke eenvoudigheid, zijn zouaven-leven aan zijne moeder uiteendoet. Daar vindt men, nevens zijnen iever om den krijgsdienst te verrichten, zijne neerstigheid om de kerken van Roomen te bezoeken, zijne verwondering voor de schoone basiliek van S. Pieters, zijnen geestdrift bij het vieren der Heiligverklaring van de Martelaars van Gorcum, zijne zorgvuldigheid om de goddelijke diensten bij te wonen, om de relikwiën der Heiligen te gaan vereeren, om de vruchten der geestelijke retraiten te plukken, om dikwijls tot de heilige Sacramenten te naderen, om zooveel mogelijk bij den H. Vader te geraken en hem bijzondere gunsten te vragen voor zichzelven, voor zijne familie, voor vrienden en weldoeners; dat alles vermengeld met eenige kleine tijdingen die hij goed vond om het hert van zijne moeder te troosten en te verblijden. Doch 't geen er uitstraalt boven dat alles, 't is het onbeschrijvelijk geluk dat hij genoot van alles verlaten te hebben om den Paus te verdedigen; het sacrificie dat hij gedaan had, had hij voor God gedaan : *centuplum accipiet et vitam æternam possidebit.* « Beminde moeder — schrijft hij in eenen brief uit Velletri 12 Juni 1867 — ik ben hier nog altijd even geerne en zoo geerne dat ik naar huis niet meer zoude komen, indien het niet ware dat ik u te veel verdriet en lijden zou aandoen. » « Zeer lieve moeder — schrijft hij in eenen anderen brief ook uit Velletri — ik heb geene andere gedachten meer dan aan God en zijne lieve moeder; daarvoor ben ik hier gekomen, om meer uit de wereld te zijn, en om meer de gratiën en zegeningen over ons te trekken. Ik ga ten minsten twee maal te maande te biechte, en dikwijls in de week hoor ik mis, en mijne morgen- en avondgebeden laat ik nooit van lezen. » En in eenen brief uit Terracina 2 December 1866 zegt hij : « o Lieve moeder, dit is ons grootste verlangen te vechten en te strijden voor 't Geloof, en wij hebben liever te sterven dan den Paus te zien van zijnen troon werpen, en de heilige dingen te zien verdelgen. »

God van den hemel! waar zijn wij? Wat afgrijselijk gedruisch rolt er daar als de orkanen over de bergen? Hoort gij die razende geschreeuwen en dat rammelende oorlogsgetuig? Ah! 't is de beeste van 't Apocalypsis die naar Roomen gaat; 't is een leger van Garibaldiers en Piemonteezen die de Pauzelijke Staten binnenrukt gelijk verwoede honden, van den duivel bezeten, al huilende : Roomen of de dood! geen Paus, geene Kerk, geene godsdienst meer! Op hunnen tocht verwoesten en plunderen zij kerken en heiligdommen; slaan biecht- en predikstoelen, tabernakelen en communiebanken tegen den grond in stukken; verminken of verbrijzelen de beelden der Heiligen en de crucifixen; onteeren de autaren en de gewijde vaten; strooien de heilige hostiën langs den grond en vertrappelen ze in het slijk onder hunne voeten; bedrijven in een woord zulke afschuwelijke heiligschenderijen en baldadigheden dat er de wereld bij siddert en beeft! — En zoo naderen zij tot aan Monte-Libretti.

Maar nauwelijks is de schrikkelijke tijding daarvan te Roomen gekomen, of de Zouaven springen vooruit onder het geroep van Viva Pio nono! ten strijde tegen de beeste, voor God en voor de Kerk! Een detachement van 80 mannen onder het geleide van twee heldhaftige officieren Guillemin en de Quelen spoedt haastig voort, den vijand tegen, naar Monte-Libretti. In dat detachement zie ik verscheidene Vlamingen, onder anderen Duforêt van Veurne met zijnen besten krijgsgezel De Coester van Adinkerke, Leopold De Coester die, den dag te voren te biecht en te communie geweest, met den brand der goddelijke liefde in zijn hert, naar het slagveld trok gelijk de martelaars ten tijde van Nero naar het coliseum van de brieschende leeuwen.

Monte-Libretti is een oud steedje met poorten en vestingen versterkt en op eene hoogte gelegen. Drij honderd stappen van daar ligt er een breede diepe gracht met eene steenen brug om over te gaan. Aan die brugge gekomen, ontvangt het detachement eene losbranding van geweerschoten. Het was eene bende Garibaldiers die hun daar den weg aflagen. In een, twee, drie, maken er de Zouaven meê gedaan. De Garibaldiers nemen de vlucht, latende tien van hunne mannen gevangen in de handen van de Zouaven, die dan al verder opklimmen naar het steedje waart. Al met eens, een nieuw vuur van geweerschoten! drij honderd Garibaldiers zaten verdoken in de wijngaards aan beide kanten van de baan. Rap gelijk de bliksem, vliegen de Zouaven de wijngaards in, vallen met de bajonet de vijanden op het lijf, en loopen al door een met hen tot in de poorte van Monte-Libretti.

Het is daar dan, in den donkeren avond, dat die bloedige slachting begint, dat hardnekkig gevecht van 1200 Garibaldiers tegen 80 Zouaven, 120 Garibaldiers tegen 8 Zouaven, zestig tegen vier, dertig tegen twee, vijftien tegen eenen! De bajonetten wemelen lijk de schichten van den weêrlicht, en de kogels vallen lijk eene hagelbui die de velden verplettert. Het is bloed om bloed, en moord om dood, en lijf om leven, met eene onuitsprekelijke kracht en geweld, onder het daverend geroep der Zouaven : *Viva Pio nono!* Het is daar dat de serjant de la Begassière het hoofd verbrijzelt van den major der Garibaldiers en zijnen rooden en groenen kepi op zijn eigen hoofd stelt tot teeken van triomfe. *Viva Pio nono!* Het is daar dat Nouguès van Marsilje met een donderend geschreeuw rond hem vermoordt al wat hij vindt, tellende de mannen die hij doodslaat, tot dat hij, gekwetst aan het hoofd, eenen kogel in den eenen arm, eenen kogel in den anderen arm, en twee vingers afgeschoten van de rechter hand, den slag moet verlaten. *Viva Pio nono!* Het is daar dat een Engelsche caporaal wonderen van heldhaftigheid verricht, wanneer hij, op eenen muur geschoord, tegen zes Garibaldiers vecht tot der dood. *Viva Pio nono!* Het is daar dat een Romeinsche klaroen-blazer, de rechter hand van eenen bal doorschoten, altijd maar voort den aanval blaast, houdende zijn klaroen met de andere vast. *Viva Pio nono!*

Het is daar dat een Duitsche serjant major onder zijne mannen verschijnt geheel met bloed bedekt en bedropen, als hadde hij er een bad in genomen; maar 't is bloed van de Garibaldiers : hijzelf heeft wonde noch schribbel. *Viva Pio nono!* Het is daar dat een Hollander, Petrus Dejonghe, groot en kloek lijk een reus, bloothoofds en de kleederen gescheurd, veertien Garibaldiers den eenen achter den anderen doodknotst met de kolve van zijn geweer, en dan, moede en afgemat, nederknielt op het slagveld en al biddende van zijne vijanden vermoord wordt. *Viva Pio nono!* Het is daar dat een Vlaming, Kebry van Iseghem, drie steken krijgt al worstelende tegen vijf Garibaldiers die hij op de vlucht drijft. *Viva Pio nono!* Het is daar, binnen de poorte zelve van Monte-Libretti, dat er twee andere Vlamingen, Derocck van Melsen in Oostvlaanderen, en onze Leopold De Coester, nevens hunnen dapperen luitenant Guillemin met eenen alverdelgenden arm vechten, gelijk eens de engelen des hemels nevens den aartsengel Michaël, waneer zij de oproerige geesten versloegen en in den afgrond nederbliksemden, omdat zij op den troon van God wilden klimmen, gelijk hier nu de Garibaldiers op den troon van Pius IX. *Michaël et angeli ejus præliabantur cum dracone.* Michaël en zijne engelen vochten tegen de drake, en de drake met de hare vocht tegen Michaël; maar de drake wierd overwonnen, *neque locus inventus est eorum amplius in cælo*, en de plaats van de booze engelen was in den hemel niet meer te vinden. — En de poort van Monte-Libretti wierd gesloten, en het bloedig gevecht hield op, en 't was nacht, en de stille maan blonk aan 't firmament. Het sacrificie was voltrokken. *Te Deum laudamus!* Leopold De Coester met de twee officieren en tien andere zouaven klom triomfantelijk omhoog, en de deuren der Hemelen schoven open, en Michaël met zijne engelen kwam hun te gemoet, en hij leidde ze voor den troon van 't Lam dat geslachtofferd is voor de zaligheid der wereld, en er was groote blijdschap in den hemel, en het koor der Martelaren zong het hooglied van den zegepraal, en Jesus zeide tot Leopold en zijne krijgsgezellen : « Gij hebt Mij bemind, met eene volmaakte liefde bemind, tot de storting van bloed en leven bemind, *ut animam suam ponat quis pro amicis suis;* daarom zal u mijn Vader beminnen, *diligetnr a Patre meo*, en zal Ik u ook beminnen, *et ego diligam eum*, en mij aan u veropenbaren in de glorie, *et manifestabo ei meipsum.* Gij hebt den goeden strijd gestreden, *bonum certamen*, gij hebt uw Geloof bewaard, *fidem servavi*, komt dan in mijn rijk en ontvangt de kroon van 't eeuwig leven voor alle eeuwen der eeuwen, *corona justitiæ.* »

Neen, o moeder, stort geene tranen meer omdat het kind van uw hert u ontnomen is; of wilt gij tranen storten, ah! stort tranen van heilige blijdschap! Sla uwe oogen opwaarts; aanschouw hem daar. in zijne glorie, bij Jesus, Maria en Joseph! het is waar 't geen hij u schreef in eenen van zijne brieven (*uit Terracina 2 Dec. 1866*) : « Moeten wij sterven, wij zijn voor altijd gelukkig : wij sterven mar-

telaar en gaan recht naar den Hemel. » En daar is noch smerte noch kommernis, noch moeite noch arbeid, noch kwelling noch tegenspoed, noch ziekte noch dood meer; maar overvloed van vreugd en wellust, liefde en waarheid, licht en leven zonder palen van tijd of van ruimte!

Neen, o broeder en zusters van Leopold, maakt geen verdriet over hem! Gij hebt hem teeder bemind in zijn leven; gij bemint hem nu nog meer in zijne triomfe. Welaan hij vraagt het u dat gij hem uwe liefde zoudet toonen, niet met hem te beweenen, maar met den Heer uwen God te beminnen uit gansch uw herte! Hij herhaalt u nu hetgeen hij op aarde u zoo dikwijls vermaande van deugdzaam en heilig te leven om eens in den hemel verzameld te zijn. Hij is u daar voorgegaan, maar 't is voor niet lang : hij verwacht u bij uwen deugdzamen vader in het hemelsch Paradijs.

En gij, kloekmoedige jongelingen van de Maatschappij van den H. Joseph! verheugt en verblijdt u! Leopold was uw medelid en vlijtige secretaris. Heeft hij op de wereld veel gedaan voor den bloei van de Maatschappij, nu in den hemel zal hij nog veel meer doen! Bemint Jesus gelijk hij Jesus bemind heeft, met wakker te strijden tegen den geest van het kwaad; en ja voelt gij u dien roep van God, volgt zijn voorbeeld na tot het einde toe. Vele zouaven zijn gesneuveld : gaat dan en toont — zoo verledene week eene stervende moeder zei aan haren zoon die naar Roomen vertrok — toont aan de brigands dat, hoe meer Zouaven zij vermoorden, hoe meer er nieuwe zullen opstaan. De twee en veertig maanden van de beeste duren nog, maar zij zullen haast uit zijn; laat u die keur niet ontstelen.

En gij allen, B. C., die mij aanhoort, neemt eenen spiegel aan dien edelmoedigen jongeling, die, nog geen dertig jaren oud, reeds alles voor Jesus geslachtofferd heeft, jeugd, gezondheid, bloed en leven. Weest gedachtig dat gij op de wereld zijt, niet om geld en goed te vergâren, om plezier en vermaak te zoeken; maar om Jesus te beminnen, en uwe onsterfelijke ziel zalig te maken. De tijd vliegt snel voorbij; *dum tempus habemus*, terwijl gij nog den tijd hebt, doet goed zooveel gij kunt. Bemint uwen God met nauwkeurig zijne geboden te onderhouden. Bemint uwen God met kloekmoedig te strijden tegen den duivel, de wereld en het vleesch. Bemint uwen God met de H. Kerk en hare dienaren te eeren. Bemint uwen God met te bidden voor den Paus, en kunt gij uw leven voor hem niet ten beste geven, doet uwe beurzen open, en geeft uw geld met milder hand; kunt gij zelve geen zouaven worden, geeft geld om zouaven te maken : de Zouaven van den Paus zijn de soldaten van God, de verdedigers van Recht en Deugd, de redders van den Godsdienst en van het Geluk van de wereld. Leven de Zouaven op de aarde als in den hemel! Amen.

KINDEROOGEN.

HAAST gij ooit in kinderoogen?
Nu dan, zeg, wat laast gij daar?
Is 't geen onbewolkte hemel,
Als een zee van licht zoo klaar?

Zal ik 't beter vergelijken
Met een klaren sterrennacht?
Waar der mane zilvren schemer
Vriendlijk door het luchtruim lacht?

Is het geene reine bronne,
Waar de zonne vrij door speelt?
Die met dartelend gekabbel
't Gladde kiezelsteentje streelt?

Glimt het niet als eene blomme,
't Oogje, vol naïeve pret?
Zaagt ge fraaier kleuren bloeien
In het rijkste bloemenbed?

Wie toch leî dat zoet getoover
In het kinderoogje neêr?
Waarom kaatsen alle trekken
Niet dezelfde glansen weêr?

Valt den mensch, het kind ontwassen,
Dan een andre ziel ten deel?
Of verduistert met de jaren
't Helderfonklend ooggestreel?

O! het is der onschuld parel,
  Die in 't kalme hartje rust,
En die weerschijnt in het oogje,
  Harer schoonheid onbewust.

Als ik 't lachend rozenmondje,
  't Zorgeloos gezicht beschouw,
't Is of straalt de vree mij tegen
  Van het stoorloos hemelsblauw.

Zelfs de kleine kindersmarten
  Schenden 't lief gelaatje niet!
Als een dauwdrop in de zonne
  Blinkt het traantje dat er vliet.

Wat bij 't kindje nog in knop staat,
  Bottend roosje in lentegroen,
Moest op zomerdag ontluiken,
  Rijpen in het naseizoen!

Wilt gij gulden vrede smaken,
  Leven rustig, blijgezind,
't Oog betrouwvol opwaarts heffen,
  Blijf dan, blijf dan eeuwig kind!

(*Naar het Duitsch.*) O. LOOSEN, S. J.

WATERKUUR (1).

Veel is er sedert korten tijd over water en waterkuur, over Pastoor Kneipp en zijne behandeling, geschreven en nog meer gesproken. Doch nog weinig mijns erachtens, in zulken gelukkigen vorm, op zulke klare wijze als Dr Ruyssen het in zijn werkje doet. Wie dit boekje gelezen heeft zal over de zaak een goed gedacht hebben en er genoegzaam voordeel kunnen uitgeput hebben om den weldoenden invloed van het water bij het dagelijksche leven niet te verwaarloozen, en desnoods, in geval van ongezondheid, tot de heilzame handelingen eener waterkuur te besluiten.

Of Pastoor Kneipp geen kwakzalver is! — Hoe het water op de natuur van den mensch inwerkt? — Wörishofen en pastoor Kneipp's behandelingsmethode. — Het gesticht der broeders van St Jan de Deo te Sleydinge; ziedaar de verdeelingen welke men kan vinden in Dr Ruyssen's boekje, dat op ieder bladzijde, voor alle verstanden vatbaar, ook van den eersten tot den laatsten regel de aandacht van den lezer weet te boeien.

Het werkje is zoo bondig geschreven — 26 bladzijden slechts — dat wij er waarlijk geene verdere ontleding kunnen van geven; wij zouden het wel geheel vertalen.

Zeggen wij nochtans een woord over de manier op de welke het water op het lichaamsgestel inwerkt.

Twee hoofdsysteemen beheerschen gansch ons organism : de bloedsomloop en het zenuwensysteem — het bloed gelast met de voeding en het zenuwstelsel dat als een telegraafnet, even als de bloedaderen, aan alle deelen en deeltjes van het lichaam zich uitstrekt om aan ieder zijne taak te bevelen en over hunne goede volbrenging te waken : Goed en gezond bloed, en een kloek zenuwstelsel maken een gezond lichaam.

Maar bloed en zenuwen kunnen ook ongezond worden : *het bloed*, door slecht voedsel, slechte afscheiding en uitkeering (door longen, nieren en 't zweet der huid enz.) van den afval der voedingsstoffen en ook door de vernieuwing onzer geweefsels voortgebracht, enz.; de *zenuwen*, door slechte voeding — natuurlijk als het bloed niet goed is moeten de zenuwen ontstellen —; door afmatting (de boog kan niet altijd gespannen zijn) enz.;

(1) *L'hydrothérapie du curé Kneipp*, par le Dr RUYSSEN. — Gand, A. Siffer fr. 0.50.

en bemerkt wel dat, als het zenuwstelsel ziek is, de overige deelen en werkingen van het lichaam ook *lijden* : men heeft geenen eetlust, de spijsvertering gaat niet meer, men ademt niet vrij, het hoofd is zwaar het lichaam half lam.

Om nu het bloed en het zenuwstelsel en bijgevolg het geheele lichaam gezond te houden, en, wanneer er eens stoornis ingekomen is, weder op den goeden weg te brengen, treffen wij een krachtig middel aan in het water.

Wij toonden hooger hoe de aderen en de zenuwen zich naar alle deelen en deeltjes van het lichaam begeven en bijgevolg — voor de huid moet men dat gemakkelijk verstaan — als twee netten zich uitspreiden. Als men zich nu de groote oppervlakte die de huid aanbiedt verbeeldt, berekent men dra dat een groot gedeelte der ader- en zenuwnetten niet ver van de hand ligt, en is men niet ver van te onderstellen of wij daar niet eene zekere werking kunnen op te weeg brengen.

Zoo worden daartoe in de geneeskunde verschillende middelen gebruikt. Wij noemen hier slechts het water.

Als men 's morgens gewasschen is, is men nog eens zoo frisch en wel gesteld; het water prikkelt ons aan, het verkloekt en neemt de vuiligheid der huid weg — de huid wordt glad.

Dat doet men alle dagen en men bevindt er zich goed bij. Deed men dagelijks nog meer, te weten gebruikte men meer water en op eene grootere uitgestrektheid, men zou meer weldoenden uitslag bekomen : de aanprikkeling werde grooter en krachtiger, de afspoeling werde volmaakter, de opslorping der zuurstof geschiedde in meer zuivere maat. Zoo handelt men in de waterkuur en zoo bekomt men verbazende uitslagen, te meer daar de waterbehandeling en de waterkuur, alhoewel van de oudste tijden af gekend en aangewend, thans grootendeels in het vergeetboek waren geraakt. Het is de groote verdienste van Kneipp, zegt heel wel Dr Ruyssen, het boek der wetenschap aan deze bladzijde opnieuw te hebben opengelegd en wederom een middel in 't leven te hebben geroepen dat het lijdend menschdom zooveel heul en lafenis kan verschaffen.

Ten slotte : Eenieder leze Dr Ruyssens boekje en niemand za zich te leur gesteld vinden.

Ook nog een raad getrokken uit pastoor Kneipp's eigen werk Meine Wasserkür) :

Begint geene waterkuur zonder uwen doctor aan te spreken; (pastoor Kneipp heeft zelf doctors die hem terzijde staan), niet alle ziekten veroorloven of vereischen wateraanwending; ook de manier, de tijd der wateraanwending verschillen...

Doet zoo en alles zal u goed meêgaan.

L. D. B.

DAVIDSFONDS VAN BORGERHOUT.

MEN schrijft ons uit Borgerhout :

Reeds meermaals hadden wij de gelegenheid in dit tijdschrift met lof te spreken over de voortreffelijke feesten door de Borgerhoutsche Afdeeling van het Davidsfonds ingericht.

In den loop van den winter 1892-93 gaf deze werkzame afdeeling reeds drie feesten waarvan het laatste, dat op 9 Februari j. l. plaats had in de zaal « Het Kattenhof » tusschen de best gelukte mag gerangschikt worden.

Het zou ons te ver leiden, elk punt van het programma van dit feest te bespreken. Bepalen wij ons dus met het hier eenvoudig mede te deelen, er bijvoegende dat het werd opgesteld door den heer Emiel Wambach, den befaamden toonzetter, die, volgens zijne eigene verklaring, zich immer met de grootste bereidwilligheid ter beschikking stelt van vereenigingen welke, zooals de afdeeling van Borgerhout, zooveel werkdadigheid en iever aan den dag leggen op Vlaamsch letterkundig- en kunstgebied.

Ziehier het programma van dit feest :

1. Opus 46, vierhandig klavierstuk, (E. Grieg). *a*) Morgenstond. *b*) Anitras dans. Juf. M. Oyen en Mr Wambach. — 2. *a*) Twee Kerelen, *b*) Het looze Visschertje, lied der XVIe eeuw, (Peter Benoit). Mr H. Mortelmans. — 3. Droomerij, (H. Vieuxtemps). Mr Em. Wambach. — 4. Yolande, Lyrische legende, (Em. Wambach). N° 10 Aria van Yolande. Juf. C. De Keersmaecker. — 5. Wals uit Charlotte Corday, (Peter Benoit), Vierhandig klavierstuk. Juf. M. Oyen en Mr Em. Wambach. — Voordracht door M E. Ossenblok, bestuurlid der Afdeeling; Onderwerp : *Een Spiegel*. — 6. Hongaarsche dansen, (Brahms Joachim). Mr Em. Wambach. — 7. *a*) Vertelsels, *b*) Balladen, (Peter Benoit). Juf. M. Oyen. — 8. Liederen, door het Davidsfonds uitgegeven. *a*) Ik volg U, *b*) Waar? *c*) Schoon is het blauw, (Em. Wambach). Mr H. Mortelmans. — 9. Cyclus van 14 oud Vlaamsche liederen, (Edgard Tinel) door het Davidsfonds uitgegeven. *a*) Hoe lustich is den Somer, *b*) Ghele bloemkens spruiten aen der heiden. Juf. C. De Keersmaecker. — 10. Opus 46, vierhandig klavierstuk, (E. Grieg). *c*) Ases dood, *d*) In 't paleis des Bergskonings. Juf. M. Oyen en Mr Em. Wambach.

Wij zeggen het met overtuiging : Zelden hadden wij het genoegen

fijner en kunstrijker feest bij te wonen. Maar ook welke elementen had de begaafde toondichter, die de leiding er van op zich had genomen, weten bij elkander te brengen. Vooreerst de jonge Jufvrouw Oyen, eene zijner beste leerlingen (piano), dan Jufvrouw De Keersmaecker, van Sint-Niklaas, (sopraan) en de heer H. Mortelmans, van Antwerpen (baryton) die voorzeker tusschen de verdienstelijkste kunstenaars mogen geteld worden.

Was het muziekaal- of kunstgedeelte opperbest gelukt, het letterkundig gedeelte, bestaande uit de voordracht, was het niet minder. Immers, de heer Ossenblock, leeraar bij het St-Norbertus gesticht van Antwerpen, hield de voordracht en hij kweet zich, zooals overigens altoos, meesterlijk van zijne taak.

Sprekers zooals de heer Ossenblock zijn, helaas! zeldzaam. Dit dacht ik bij mij zelven, toen ik het ieverig bestuurlid der Borgerhoutsche Afdeeling, met den *brio* die hem eigen is, zijn onderwerp : *een spiegel* hoorde ontwikkelen en ik vroeg mij zelven af, of het niet wenschelijk ware, in de afdeelingen van het Davidsfonds, althans in de talrijkste en werkzaamste onder hen, letterkundige kringen te zien tot stand komen, waar mannen, zooals professor Ossenblok, sprekers zouden vormen, die dan op hunne beurt, als zoovele apostels geheel het Vlaamsche land door, met overtuigende welsprekenheid, liefde voor taal en godsdienst en wederstand aan verbastering en fransche beschaving zouden kunnen gaan prediken.

Dit is een punt dat wezenlijk waardig is om door het Hooger bestuur van het Davidsfonds in bedenking te worden genomen.

Inderdaad, zooals de gevierde spreker het maar al te wel deed uitschijnen, het is meer dan ooit noodig de oogen van ons Vlaamsch volk te openen en het aan te zetten zich *den spiegel* van Frankrijk voor te houden, dat tengevolge zijne verwijfde en bedorvene zeden, van hoog tot laag, tot eenen staat van verval is gekomen die reeds aan zijne verdwijning als volk doet denken.

Prachtig schetste de heer Ossenblok het weleer zoo machtige Frankrijk, gekend, geroemd en geëerd over geheel het wereldrond om zijne verknochtheid aan den voorvaderlijken Katholieken godsdienst, tot dat het in den loop der XVIIIe eeuw onbezonnen den weg insloeg door Voltaire en Rousseau aangewezen, den weg der goddeloosheid, die dit land helaas! van omwenteling tot omwenteling tot regeeringloosheid bracht.

In dit land waar het Algemeen Stemrecht — dat droombeeld van velen onzer — sedert jaren bestaat, zien wij op onze dagen, benevens aanhoudende woelingen en moordadige aanslagen, het schandigste volkbedrog plegen door degenen die door het volk gekozen waren om eerlijk en gewetensvol zijne belangen te behartigen. Ziedaar dan die *gezegende* Republiek gesproten uit het Algemeen Stemrecht dat uitgeoefend wordt door een volk uit wiens hart men voorafgaandelijk alle godsdienstige gevoelens heeft gerukt!

Tegenover het diepgezonken Frankrijk stelde de welsprekende

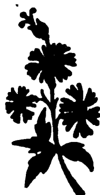
redenaar, de landen — waartusschen ons België — die standvastig getrouw gebleven aan hun geloof, in de benauwde tijden van socialismus en anarchismus, welke wij beleven, met volle betrouwen hunne blikken richten naar Rome en aandachtig luisteren naar de stem van den grijsaard uit het Vatikaan, die als een opgaande dageraad de hoop is aller katholieke volkeren voor de oplossing der belangrijke maatschappelijke vraagpunten die geheel de wereld bezighouden.

« Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht » zoo besloot de hr. Ossenblok en hij eindigde met den wensch dat ons volk, ons Vlaamsch volk vooral zich meer dan ooit van allen franschen invloed en van alle fransche gebruiken zou trachten te bevrijden. Een onmeetlijke afstand scheidt ons katholiek België van het goddelooze en diepgezonken Frankrijk, en wanneer binnen weinige dagen Leo XIII zijn gouden jubelfeest als Bisschop zal vieren, zal België met al de katholieke volkeren van geheel de wereld daar zijn om te getuigen van zijnen onwrikbaren wil het geloof en den godsdienst zijner vaderen standvastig te bewaren.

Bij het verlaten van het spreekgestoelte werd de redenaar door de geestelijke- en wereldlijke overheden van Borgerhout, die talrijk waren opgekomen om hem te hooren, hartelijk geluk gewenscht.

En dit was wel verdiend.

J.

DAVIDSFONDS EN VOLKSBELANG.

HET te Gent verschijnend weekblad : *Volksbelang*, deelde in zijn nummer van 18n Februari ll. een artikel mede over het onlangs verschenen *Jaarboek van het Davids-Fonds*.

Na gezegd te hebben dat dit boekje « veel merkwaardigs » bevat, « niet het minst het algemeen verslag en het verslag der zesde algemeene vergadering te St.-Nicolaas », komt een stootje tegen het catholicisme : « De vrijzinnige, hij die niet tot den katholieken godsdienst behoort, tot die religie, zooals Multatuli haar noemde, van leugens en bedrog, zal er evenwel menig• aanstootelijks in vinden. De onpartijdige, hij die zonder vooringenomenheid zoekt en tracht te vinden, zal nevens veel waarheden, hier in dit boekje uitgedrukt, menige onwaarheid aantreffen.

« Zoo, b. v., op bldz. 103 drukt de heer Sevens den wensch uit, dat men de Geschiedenissen van België, door Genonceau en Struman, uit de katholieke scholen weren zou, omdat zij de loffelijke daden van Filips II, Granvelle en Alva c. s. durven laken.

« En op de volgende bldz. zegt de heer Bultynck : In den beginne legde het Davids-Fonds zich tot taak op, *de verderfelijke werking van het bij list en verrassing liberaal geworden Willems-Fonds* te keer te gaan, en het, met een overgesteld doel, stap voor stap te volgen. »

De schrijver van het *Volksbelang* kan daar niet over! Hij diene te weten : dat wanneer wij vragen dat Genonceau en Struman uit onze scholen zouden verbannen worden, zulks is wegens de onvaderlandsche strekking van hunne boekjes, en omdat de echtheid van een aantal dingen, die protestantsche schrijvers hebben verspreid, nog te bewijzen is. 't Volstaat niet, met te schelden en te doemen — men betooge, dat men er het recht toe hebbe! Overigens — wie de XVIe eeuwsche toestanden beschouwt van moderne standpunten, is een valsche beoordeelaar.

Wat het gezegde des heeren Bultynck betreft, de Gentenaren weten genoeg hoe het *Willems-Fonds*, gesticht door baron Jules de St-Genois, Karel van Acker, Ph. Blommaert, Snellaert, P. de Baets en anderen, liberaal is geworden. Een of ander blad van den tijd der « list en verrassing » moet daar een verslag over hebben meegedeeld. Andere onpartijdige vereenigingen, te Gent en elders, zijn op dezelfde bedrieglijke wijze in liberale handen overgegaan, tot zoo verre, dat men overal maatregelen heeft genomen om nog meer zulker « verrassingen » in de toekomst onmogelijk te maken.

Indien wij niet weinig verwonderd zijn nog bovenstaande opmerkingen in het *Volksbelang* aan te treffen, zien wij ook, met eenige bevreemding, dat aan het *Davids-Fonds* eenige lof wordt toegekend. « Zijn *Jaarboek* (zegt het blad), is ons een nieuw bewijs dat het op vlaamschgezind terrein menig goed heeft verricht. Het bevat cijfers, die meer zeggen dan honderde ronkende volzinnen over God en geloof. Het *Davids-Fonds* telt thans 6,790 leden, waaronder honderden voorzeker die het wel oprecht meenen met de Vlaamsche Zaak. »

Inderdaad! en de tijd is verre, dat, als het *Volksbelang* zich gewaardigde iets over het *Davids-Fonds* te zeggen, enkel spot en schimp werd gehoord.

Het artikeltje van 18 Febr. was echter te welwillend, om niet de gal te roeren van eenen der vroegere aanranders, die zich verbergt achter de (valsche) naamletters J. M. De gunstige indruk, dien het eerste schrijven hadde kunnen maken ten voordeele van het *Davids-Fonds*, moest te niet gedaan. De heer J. M. schrijft :

« Die cijfers (getal leden) zijn eenigszins eene oogenverblinding; voor wie achter de schermen heeft gekeken, hebben zij eene geheel andere beteekenis.

« Ieder lid van het *Willems-Fonds* betaalt jaarlijks eene bijdrage van *minstens* 6 fr.

« In het *Davids-Fonds* is er geen minimum vastgesteld en heeft men leden aan 25 centiemen 's jaars. *Zoo verzekerde men mij ten minste* (!)

« Aldus begrijpt men, dat het niet moeilijker valt zoo 7000 leden tegen ten minste 25 centiemen 's jaars te hebben, dan 3000 tegen ten minste 6 fr. 's jaars.

« *Ook verzekerde men mij* (!) dat er zich onder de 6,790 leden van het *Davids-Fonds* zeer veel leden *op het papier bevonden* (sic).

« Hetgeen dit eenigszins schijnt te mogen laten vermoeden, is dat de Jaarboeken van het *Willems-Fonds* sedert 1869 ieder jaar de volledige lijst der leden, met naam, toenaam, beroep en adres, afkondigen, zoodat men zeer wel zien kan, dat er in het *Willems-Fonds* van geene fantasmagorie sprake kan zijn... »

Mijnheer J. M., — of hoe ge wezenlijk heet — gij hebt u iets laten wijs maken!... Uw zegsman is een grove-cluyte-speler.

Bedenk eens goed, man :

Hoe brengt gij de bovenstaande regelen overeen met wat gij zelf zegt in 't begin van uw epistel, waar eerst het getal leden van het *Davids-Fonds* is opgegeven :

« *Dit bewijst nogmaals dat de clericalen hunne werken veel krachtiger ondersteunen dan de liberalen de hunnen.* »

Hoe kunt gij zulke phrase uit de pen laten komen, als gij toch weet, dat het cijfer van het getal Davidszonen maar *fantasmagorie* is?

Bij het *Davids-Fonds* is geen minimum van bijdrage gevorderd? — Niet? Veronderstellende, goede heer J. M., dat gij lezen kunt, wijs ik u op artikel 21 der *Standregelen* gedrukt bl. 8 van het *Jaarboek*.

Verder :

Zoudt gij, goede heer J. M., — of hoe gij ook heeten moogt — waarlijk een half minuutje kunnen gelooven, dat de leden van het bureel van het *Davids-Fonds* zich bezig houden met hunne medeleden, en het publiek, te bedriegen? Dat zij de rol van *falsarissen* vervullen, met logenachtige cijfers op te geven? Dat zij valsche rekeningen, valsche begrootingen opmaken?

Het *Davids-Fonds* bezit geen 6,790 leden, zegt gij, of daar zijn er, — gij weet niet hoeveel honderden! — aan enkel 25 centiemen 's jaars...

Overlees eens de omstandige rekening, gedrukt in het *Jaarboek* : komt het cijfer der ontvangsten niet overeen met het cijfer der leden waarvan ieder, *minstens*, 5 fr. 's jaars betaalt (1,25 van ieder lid blijft ten voordeele der afdeelingen). Gij zijt toch wel school geweest en hebt leeren cijferen?

Gij kent de reeds talrijke uitgaven van het *Davids-Fonds*, die *alle*, aan *ieder* lid, worden toegestuurd. Ik veronderstel dat gij eenige kennis hebt van wat een boek kost, gedrukt op 7,300 exempl. Indien het *Davids-Fonds* geen 6,790 leden telde, vanwaar zou het geld komen dat aan schrijvers, drukkers, hulpgelden enz. ieder jaar wordt betaald?

Beste man, laat mij U wat zeggen. Indien het *Davids-Fonds* leden kon hebben aan 25 centiemen 's jaars — ik, die u antwoord, maak mij sterk, op min dan ééne maand, het getal leden der Gentsche afdeeling van 512 tot 2500, en dat van al de afdeelingen samen van 6.790 tot 25.000 te doen aangroeien. Zonder *fantasmagorie*, hoor?

Op meer dan ééne algemeene vergadering is door het Hoofdbestuur van het *Davids-Fonds* de wensch uitgedrukt, het getal leden tot 10,000 te zien komen. Ware de tijd niet zóó slecht voor den kleinen burger en den boer, als thans het geval is, wees verzekerd, beste J. M. — of hoe uw echte naam ook zij — dat, tot genoegen van elken rechtgeaarden, onbevooroordeelden, niet fanatieken Vlaming, het *Davids-Fonds* tot die ledensterkte reeds zou gekomen zijn.

Daar wij hoop hebben in de toekomst, zien wij den dag te gemoet dat de 10,000 in de rekening van het *Davids-Fonds* zullen prijken.

Een laatste woord; 't is eene korte herhaling van wat vroeger werd geschreven :

De lijst der leden van het *Davids-Fonds* wordt niet gedrukt, omdat in Vlaanderen te veel fanatieken er op uit zijn, personen te vervolgen, die zich veroorloven te doen, wat in zekere « liberale » kringen als eene abominatie wordt beschouwd — en gestraft : zich aansluiten bij een katholiek genootschap. Moesten wij de lijst afkondigen, er zouden wel eenige dozijnen leden *gedwongen* worden seffens hun ontslag te geven. Nu, wij houden er sterk aan, dat deze personen worden in rust gelaten en bij het *Davids-Fonds* blijven.

Begrepen, beste Mijnheer « J. M. »? B.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Limburgsch Jaarboek, 1892-93. Uitgegeven door de Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap. Bilsen : L. Simoens en Bollen.

Een Limburgsch Jaarboek, dat zal wat zijn

En vol wantrouwen nam ik het boek ter hand.

Die ongunstige stemming zou niet lang duren.

Reeds de nadere beschouwing van het titelblad wekte mijne nieuwsgierigheid op. Wie had ooit in het dood Limburg eene Maatschappij voor letterkunde en wetenschap vermoed? En wat moesten al die namen : Veldeke, Emerix, Dautzenberg, Van Hasselt, Conincx, Bormans, Tits, enz. enz., om de inlijsting van den titel heen, namen van bekenden en van onbekenden, wat moest dat beduiden?

Het *Voorwoord* leerde mij aldra hoe de bijval van Doornkapper's « Drada » de Limburgsche letterbeoefenaars had doen inzien wat er hun vooral ontbrak : bekend te zijn. Vandaar tot het vereenigen aller jeugdige krachten in ééne Maatschappij, was er maar een stap. En dat het uitgeven van een Jaarboek, ter bekendmaking van het letterkundig leven in die afgelegene gouw, de eerste bekommering der nieuwe maatschappij zoude zijn, spreekt ook van zelf.

Goedheil den eersteling, goedheil voor de blijde verrassing!

Hij is eene belofte voor de volgende jaren. Hij is eene doodnoodige prikkel voor het letterkundig leven dat gansch Vlaanderen door schijnt te willen insluimeren. Hij is bovendien degelijk op zich zelf, leerrijk in het wetenschappelijk, boeiend in het letterkundig gedeelte, immers vol afwisseling van toon en verscheidenheid der behandelde stof...

Met den heer E. Geraets doen wij eerst een alleraantrekkelijkst tochtje in de Aardrijkskunde van Limburg. De heer Jan Duqué gaat ook mede, en vertelt ons gaandeweg van de eigenaardigheden van het Limburgsch dialekt, of liever van de eigenaardigheden der Limburgsche dialekten. De heer Julius Labbé neemt de gelegenheid te baat om ons over het Bargoensch in zijne geboortestreek een heele boel bijzonderheden te verhalen, de eene al belangrijker dan de andere. Daar komt ons van den heer A. Schoepkens een brief toe vol klachten over het

verwaarloozen der oudheidskunde in Hollandsch-Limburg. Dat maakt ons eene pooze spijtig gezind. Neen, neen, dat niet! roept de heer L. Lambrechts (uit Hoesselt bij Bilsen) ons toe. En om onze vroolijke luim te herstellen zingt hij ons eene heele reeks liedjes uit zijn geboortedorp voor, enkele pereltjes daaronder. En zoo komen we allengs aan het einde van het wetenschappelijk gedeelte : nadat men ons nog eventjes gesproken heeft van wat er ontbreekt aan de Limburgsche geschiedvorsching, komt eindelijk de heer C. Huysmans aan het woord, om ons van de Geschiedenis der Limburgsche letterkunde eene korte schets te ontwerpen.

« Het aandeel van Limburg in de letterkundige beweging der Nederlanden is tot heden toe niet altijd juist bepaald geworden. »

Met die bewering leidt hij zijn onderwerp in.

Hetzelfde kan gerust gezegd worden van elk gewest der Nederlanden. Er ontbreekt veel aan al de letterkundige geschiedenissen die wij tot hiertoe bezitten, die van Jonckbloet en van te Winkel zelfs inbegrepen. Hoeveel er ook op het gebied der letterkundige vorsching in de laatste vijftig jaren gedaan werd, toch blijft er nog zooveel te ontginnen, dat het nog immer de grootste verdienste blijft van elke nieuwe poging de letterkundige ontwikkeling in haar geheel te schetsen, dat men daardoor eerst gewaar wordt hoe talrijk en hoe groot de leemten zijn die nog moeten aangevuld worden.

De schets van den heer Huysmans, hoe vluchtig ook, is zeer verdienstelijk. Heinric van Veldeke, waarmede onze Middelnederlandsche letterkunde aanvangt, maar vooral het pas ontdekte en uitgegeven zeventiendeeuwsche Rederijkersstuk *De Mensch-Wordingh*, worden erin besproken. Wij willen over gansch deze bijdrage niet langer uitweiden, maar houden er aan aan te stippen dat zij op zeer gelukkige wijze het eerste gedeelte van 't Jaarboek besluit, en als 't ware den overgang vormt tot het letterkundige gedeelte.

Dat letterkundige gedeelte was ons een genot en eene verrassing. Wij wisten niet dat Limburg zooveel jonge en begaafde schrijvers telde. Onder Doornkapper's Sonnetten zijn er eenige zeer lieve en eigenaardige. De liedjes van Sevens, van Burkincx en van Arnold Sauwen munten uit door frisschen eenvoud en reine gemoedelijkheid. Meer nog dan dat alles troffen ons de klankvolle verzen van Prenau. Voor het proza is het echter M. Brants die met zijne roerende novelle : Sint-Joris, — een meesterstukje, — de kroon spant. En onder de dichters, R. Schrijvers, (de schrijver van den Volksbond!) wiens liefdeverzen, al liggen ze soms met maat en rijm overhoop, al komen er zwakke regelen en minder passende beelden soms in voor, zoo treffend zijn en zoo krachtig de diepte en den gloed van 's jongelings onstuimig minnen vertolken.

Vooral het treffende

Zij mint! Ei laat me nu en zwijgt
Terwijl mijn borst naar adem hijgt.....

Doch ik wil niet citeeren. Men leze 't zelf. Men leze gansch het Jaarboek. En in de andere gewesten, God gave dat men naijver mocht gevoelen, zoodat toekomende jaar wij niet alleen een Limburgsch, maar ook een Westvlaamsch, een Oostvlaamsch, en een Brabantsch en een Antwerpsch te begroeten krijgen!...

Men heeft te veel tot hiertoe, bij het behandelen der letterkundige geschiedenis van onze taal, zich bepaald tot het bespreken der beroemde werken, der voorname schrijvers, of ten minste tot het bespreken van de werken en schrijvers die doorgingen voor beroemd of voornaam. Dat was heel onwetenschappelijk te werk gaan. Niet altijd is *bekendheid* een bewijs van *waarde*. En zoo zijn vele werken tot op onzen dag onbekend gebleven, die toch waarde hebben; en menige dichter, ons nauwelijks bij name gekend, zou mogen aanspraak maken op eene eervolle plaats in de rei onzer nederlandsche schrijvers.

Zoolang, ten andere, men niet eene betrouwbare letterkundige geschiedenis zal bezitten van elk gewest afzonderlijk zal er onmogelijkheid bestaan een volledig tafereel te ontwerpen van de algemeene ontwikkkeling onzer letterkunde.

Gent. S.

Tooneelstukjes voor Studenten. Nummer I. **Studentengril**, kluchtspel in één bedrijf, door D. L. Schurmans, pastoor van het Begijnhof, oud-leeraar in 't Klein-Seminarie te Mechelen. — Gent, drukkerij A. Siffer, 1892.

Goede waar voor ons tooneel zal er nimmer genoeg zijn. Het tooneel leeft immers van nieuwigheden : dat geldt voor den stadsschouwburg, dat geldt voor het schooltooneel. En daarom begroeten wij met een hertelijk welkom hetgeen begaafde mannen ons goeds leveren. Hun werk is werk dat dienst bewijst : vraag het maar den leeraars. — *Studentengril* verdient waarlijk den naam van kluchtspel. Wij, in 't Mechelsche, wij kennen den heer Schurmans; zijn naam klinkt goed. Zoo dikwijls mochten we als student, als leeraar, zijne « stukjes » toejuichen op de prijsuitdeelingen van het Seminarie! Hij kent het studentenvolk en hij kent zijne taal : twee noodzakelijke dingen, als men tafereeltjes uit het studentenleven naar de natuur wil schetsen. Zoek geene onmogelijke dingen uit den hoek; wees eenvoudig en doe lachen. Eenvoudigheid is zoo schoon! Zij kenmerkt Nummer I van den heer Schurmans. Daarbij past eene gemakkelijke en toch gekuischte taal : die vindt gij hier; men leest in éénen adem de 27 tooneeltjes af, en gij neemt pleizier in de 2 jonge studentjes met hunnen vader, en den patroon met zijnen klerk en zijnen knecht zien op en af te loopen, nu ernstig dan lachend, nu weenend dan opgebeurd... en op het einde zegt ge : mocht de heer Schurmans nog veel kluchtjes van dat slag uit zijne kartons halen! De karakters der handelende personen blijven van 't begin tot het einde hun eigen; zij zijn niet uit de lucht gegrepen, maar treden in echt wezen te voorschijn; zij slaan tot het al te belachelijke, tot het onnatuurlijke

niet over... Meer zal ik niet zeggen. Heeren leeraars, probeert *Studentengril* met uwe schoolknapen; gij zult er bijval meê hebben, en gij zult den heer Schurmans overhalen, om nog menig ander nummer bij zijn nummer I te voegen. Het zij zoo.

Mechelen. J. BRABANTSEN.

Gilberta, het zoo aandoenlijk gedicht van onzen achtbaren medewerker, O. Loosen S. J., dat hier in België zooveel bijval genoot, maakt tegenwoordig *furore* in Holland. Gisteren sprak de *Katholieke Gids* er met den grootsten lof van; heden wijden de *Studiën* van Utrecht er een lang artikel aan, waarvan wij de laatste regelen overschrijven.

« ...... Zoo is de schets eener *causerie* van V. van Tricht, in « waarheid *een tafereel uit onze sociale toestanden*, met hun strijd « tusschen arm en rijk, door P. Loosen in vloeiende, Hollandsche « verzen uitgewerkt tot een heerlijk gedicht, dat in een gelukkig « gekozen versmaat, harmonieëerend met het verheven eenvoudig onder- « werp, menig teeder en aangrijpend tooneel te genieten geeft.

« Is het onderwerp verheven eenvoudig, het gedicht is het « eveneens. Men verneemt er de stemme der natuur, maar der ver- « edelde natuur; diep en warm gevoel, aan nauwkeurige waarneming « gepaard, dat niets vaags, niets onbestemds heeft; zonder zucht tot « pathos en rethoriek; geen valsch vernuft, geen gezochte woordekeus, « geen gekunstelde en bijna onverstaanbare versbouw, doch alles een- « voudig natuurlijk, in dien gulden eenvoud, die het zegel van het « ware en schoone is, en daarom van de echte, goede poëzie.

« Wij sluiten met het veelzeggend woord van de gezaghebbende « *Dietsche Warande* aan het slot harer beoordeeling van *Gilberta:* — « *Allen vrienden van goede dichtkunst aanbevolen* — dat wij zon- « der eenig voorbehoud tot het onze maken. »

Het is een zeldzaam en veelbeteekend verschijnsel, dat de Hollandsche tijdschriften aan het gewrocht eens vlaamschen schrijvers zoo onvoorwaardelijken lof toezwaaien.

Men beschikt nog slechts over weinige exemplaren van het zwaar geprezen gedicht. (0.50 fr.)

Antwerpen. B.

Een Pic-Nic in Proza. Amsterdam. S. L. Van Looy, 1893.

Zonderlinge dingen komen er voor in deze eerst en vooral prachtig gedrukte bloemlezing. Eene bloemlezing, namelijk, uit den *Nieuwen Gids.*

Wij, hier in Vlaanderen, kennen zeer weinig de letterkundige beweging in Holland. Een groot ongelijk van onzentwege; het eenige wat we konden ter ontschuldiging inroepen is dat de boeken in Holland zoo duur kosten, en dat het inschrijven op Hollandsche tijdschriften zoo zich zelven verbiedt, om dezelfde reden.

De Nieuwe-Gids-Pic-nic kost fl. 2.25.

Bijdragen van Frederik van Eeden, den schrijver van den kleinen Johannes; bijdragen van Jac. Van Looy, van Frans Ebens, van L. Van

Deyssel, van A. Aletrino, van Jan Veth, van Albert Verwey, van Ch. M. van Deventer, van Ary Prins en F. Van der Goes. Een heel bataillon nieuwen, jongen, vurigen, bezielden. Een heel bataillon kunstenaars, goochelaars, tooveraars met de pen. De Voorwacht.

Afwisseling genoeg. En alles keurig gedacht en keurig gezet. Vreemd heel dikwijls. Suggestief altijd. Vinnig hekelend gewoonlijk.

Wie de nieuwe school wil leeren kennen, nemen dus den Pic-nic ter hand. Doch men versta ons wel. De warme toon dezer aanbeveling sluit niet in dat, zoo wij al ingenomen zijn met den vorm, wij het ook zijn met den inhoud, met de stellingen der Nieuw-Gidsianen... Men leze den Pic-nic, jawel : men leze hem voor den stijl, — voor den stijl alleen.

Brugge. S.

Davidsfonds. — *Jaarboek* voor 1893. Heel goed gevuld met onderscheidene waar. Volgens mij boeit zulks meer de aandacht des lezers, dan die langgerekte verhalen, soms nog lastig om te verstaan, welke men dikwijls uitgeeft.

Met het oog op de verspreiding der boeken van 't *Davidsfonds*, en der goede lectuur in 't algemeen, ware het wenschelijk, van tijd tot tijd zoo een deel « Kort goed » in 't licht te zenden. Men vindt er een greintje gezonde politiek en werkmans quaestie, aardig afwisselend met een of ander rooversverhaal of avontuur. Recht prettig! en naar ieders smaak.

Eene opmerking nochtans. Het ware te wenschen, in 't belang onzer dierbare taal, dat men in 't *Davidsfonds* wat meer censuur gebruikte op taal- en stijlgebied.

Hamme. K. J.

— In eene aanteekening onder aan de bldz. 194 van *die Beroerlicke tyden*, de gekende kroniek over Gent, door Mark van Vaernewyck, leest men :

« Jan van Glymes, markgraaf van Berghen, met eene zending vanwege
« Margaretha van Parma bij Philips II gelast, stierf in Spanje den
« 21 Mei 1567. Floris van Montmorency, te Simancas *in de gevan-*
« *genis geworpen, werd er den 16 October 1570*, **op bevel van Filips II**,
« in 't geheim verworgd. ».

Alle misdaden die op rekening kunnen gelegd worden van Philip II, zijn door zekere geschiedschrijvers met genoegen vermeld. Men kent de legende der « 100,000 slachtoffers van den gewetensdwang », op bevel van Philip II in ons land ter dood gebracht.

Wie bewijst er de waarheid, of de *valschheid* der misdaad, in boven staand uittreksel vermeld?

K. Vl. Academie. — De Academie heeft drie verhandelingen ontvangen voor hare wedstrijden van het loopende jaar.

1° vraag : ***Klank- en vormleer in de werken van Jan van Ruusbrouc.***

Eene verhandeling, dragende tot kenspreuk dit vers van Maerlant :

Kens onder der zonne
Menschelic were, dat wet al bloot,
Hen heeft wel verbetrens noot.

Beoordeelaars, de heeren P. Willems, Daems en Bols.

3° vraag : *Huiselijk leven, zeden en gewoonte in eene Vlaamsche gemeente gedurende de 2e helft der XVIIIe eeuw, bepaaldelijk vóór de Fransche omwenteling.*

Beoordeelaars, de heeren de Potter, Hansen en Mathot.

Bij brief van den heer minister van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs wordt der Academie bericht, dat de heer De Beule, onze verdienstelijke stadgenoot, gelast is met het beitelen van het marmeren borstbeeld van H. Conscience, om geplaatst te worden in de salons van het Academiepaleis.

De Academie heeft van leeraar D. Claes te Namen, eene noticie ontvangen betreffende de vertaling van zekere woorden in het beroemd proces van Coucke en Goethals.

De heer Micheels doet lezing van eene biographische nota betrekkelijk de vertaling in Vlaamsche verzen van het treurspel *Sapho*, van Grillparzer, door leeraar J. L. Haller met veel talent bewerkt.

† **José Zorrilla.** Spanjes grootste dichter, in den nieuweren tijd, José Zorrilla, werd onlangs op Staats kosten ter aarde besteld. Hij was te Valladolid ten jare 1817 geboren, en was de dichtvriend van den Galiciër Pastor Diaz.

Er ligt in zijne poëzie iets zwaarmoedigs en melancholisch dat sterk aan Byron herinnert. Bovenal stelt hij de grootheid van Spanje ten tijde van Cervantès, en treurt om haren huidigen val. Hij zag ook de toekomst in en besefte het nut van het wederbeleven der oude overleveringen, tot het heropbeuren der Spaansche poëzie.

Schier alle dichtsoorten heeft hij aangewend. Hij schreef Vertellingen en Legenden (welke onder den invloed van Hoffmann staan), Dramen, b. v. *El eco del torrente* (De echo aan den stroom), *Los dos vereyes* (De beide onderkoningen), *El zabatero y el rey* (De schoenmaker en de koning); deze staan onder den invloed der Fransche romantiek. Zijn hoofdwerk *Don Juan Terrorio*, waar de held der Juansage aan een beter einde komt dan in de alombekende, en niet ter helle dompelt, maar door de kracht der liefde verlost wordt, heeft hem een overgrooten en welverdienden roem bij zijn volk verworven.

Het groot drama, nu sedert veertig jaren geschreven, heeft niet min dan 3 millioen franken aan de uitgevers opgeleverd.

† **Jozef Gantrelle,** leeraar emeritus der Gentsche hoogeschool. Hij was een geleerde classieker en schreef verscheidene gewaardeerde taalkundige werken over de meesterwerken der oudheid. Hij was een der bestuurders van *La Revue de l'instruction publique*, en schrijver van *La nouvelle grammaire latine*, *Eléments de la grammaire latine*, *Histoire de Tacite*, enz.

Achtste jaargang, 1893. April. N

VLAAMSCHE BIBLIOGRAPHIE

Lijst der boeken, vlug- en tijdschriften, muziekwerken, kaarten, platen en tabellen, in België van 1830 tot 1890 verschenen.

UITGEGEVEN OP LAST DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE,

DOOR

FR. DE POTTER,

BESTENDIGEN SECRETARIS DER ACADEMIE.

Verdeeling van het werk :

1. *Godsdienst.*

a. Katholieke Geloofsleer en Geloofsonderwijs.
b. Roomsch-katholieke godsdienstoefening. — Stichtelijke werken.
c. Levens van heiligen en andere toonbeelden van godsdienstigheid.
d. Protestantsche godgeleerdheid, geloofsleer, geloofsonderwijs en stichtelijke werken.

2. *Zedelijke, maatschappelijke en staatkundige wetenschappen.*

a. Wijsbegeerte. — Zedeleer. — Zedegeschiedenis.
b. Opvoedingsleer.
c. Onderwijs. — Geschiedenis. — Methodeleer. — Programma's. — Schoolreglementen, enz.
d. Rechtsgeleerdheid. — Geschiedenis van het recht. — Staatswetten en verordeningen van openbaar bestuur en van openbare instellingen. — Commentaren, toelichtingen, omzendbrieven enz. over wetten, besluiten en reglementen voorzeid. — Twistschriften over wetten en hunne beteekenis. — Verordeningen van genootschappen.
e. Staatkunde. — Politieke vlugschriften en allerlei pamfletten.
f. Vlaamsche Beweging.

3. *Staathuishoudkundige wetenschappen.*

a. Staathuishoudkunde. — Openbaar bestuur en liefdadigheid. — Onderlinge bijstand. — Statistiek.
b. Nijverheid. — Koophandel. — Verkeer.
c. Ambachtelijk onderwijs.

4. *Natuurkundige wetenschappen en hunne toepassingen.*

a. Sterrekunde.
b. Natuurkunde.
c. Weer- en klimaatkunde.
d. Scheikunde.
e. Natuurlijke geschiedenis.
f. Dierkunde.
g. Kruidkunde.
h. Delfstofkunde.
i. Aardkunde.
j. Aardrijkskunde. — Atlassen.
k. Ontleedkunde en levensleer.
l. Geneeskunde. — Gezondheidsleer. — Gymnastiek.
m. Gezichtkunde.
n. Voeding. — Huishoudkunde.
o. Land- en Hofbouwkunde. — Vee- en Bijenteelt.
p. Veeartsenijkunde.
q. Wetenschappelijke mengelingen.

SHAKESPEARE-BACON.

Vijf jaren geleden gaf de diep betreurde P. Servatius Dirkx in dit tijdschrift (3e jaargang, n° 9 en 10) een artikel over *Shakespeare's vrienden en vijanden*. Hoe verdienstig ten anderen, volledig was dit werk niet. Immers onder de vijanden des grooten dichters zocht ik tevergeefs eene klas schrijvers, die in latere tijden opgetreden, zoo niet de gevaarlijkste, althans de hevigste mogen heeten. Zonder de redenen te zoeken waarom dit punt onbehandeld bleef, meenen wij onze lezers, juist geen grooten dienst te bewijzen, maar toch eene aangename afleiding te verschaffen met die jongere critici te doen kennen.

Doch, het weze ons gegund, voorloopig de aandacht te trekken op de duisterheden, die omtrent Shakespeare's levensgeschiedenis en de echtheid van sommige zijner werken vanouds bestaan hebben. Daar ligt klaarblijkend de kiem der aanvallen waarvan wij zullen gewagen.

Merkwaardig genoeg dat een genie als Shakespeare, een genie gelijk er eene natie niet altijd, en dan maar éénen voortbrengt, zoo weinig als mensch, zelfs van zijne tijdgenooten gekend werd. Al zijne geschiedschrijvers en beoordeelaars uiten dezelfde klacht : schaarschheid van oorkonden of bescheiden. « Wie — schreef een alleszins bevoegde rechter (1) —

(1) Guizot. *Shakespeare et son temps. Etude littéraire.*

wie zou niet tot de bron der eerste bezieling van een eigenaardig genie willen opstijgen, en het geheim der oorzaken die zijne toewassende krachten bestierden doordringen, hem stap voor stap in zijnen voortgang volgen, kortom gansch het inwendig leven willen kennen van een man, die, na in zijn vaderland voor de tooneelpoëzij den weg gebaand te hebben, waarvan zij sedert niet meer is afgeweken, op dien weg nog altijd de eerste en bijna de eenige vooruitschrijdt? Doch jammer! onder de verhevene geesten is Shakespeare een dergenen, wier leven door hunne tijdgenooten nauwelijks opgemerkt, het duisterste gebleven is voor de nakomelingschap. Enkele registers van den burgelijken staat, waar sporen overbleven van het bestaan zijner familie, enkele overleveringen aan zijnen naam verbonden in de streek die hem zag geboren worden, en de werken zelf van zijn vernuft, ziedaar alles wat ons rest om de leemten zijner geschiedenis aan te vullen! » — Hoe gegrond deze klacht is, blijkt ten volle, indien wij het leven van Shakespeare in vier grootere tijdstippen verdeelen, en de narichten desaangaande opzoeken.

Omtrent zijne twee en twintig eerste jaren te Stratford, zijne geboorteplaats, gesleten, vinden wij buiten twee, drie dagteekeningen, niets dan tegenstrijdige overleveringen, onwaarschijnlijke anekdoten. Betreffende de eerste tijden van zijn verblijf te Londen, is nog minder gekend. « Wisten wij slechts zooveel omtrent de eerste stonden die Shakespeare te Londen doorbracht en de omstandigheden die tot zijn optreden in den schouwburg aanleiding gaven; konden wij nagaan welk deel de zelfbewustheid van zijn talent aan de beslissing had, die het den teugel zou vieren. Doch de meest te vertrouwen overleveringen nopens die jaren ontbreekt het aan waarschijnlijkheid en gezag. » Het volgende tijdstip ten minste, waarop hij zijne onsterflijke werken voortbracht en de algemeene bewon-

dering verwierf, zou in volle daglicht staan! Bij ontstentenis aan vreemde berichten zouden gewis zijne beroemde sonnetten of klinkdichten, die zoo vaak op persoonlijke toestanden zinspelen, talrijke ophelderingen verschaffen! Toch niet! « Onvoldoende om de feiten te verklaren waar zij op doelen, kunnen Shakespeare's klinkdichten, slechts door min of meer afgeleide sluitredenen, weinige inlichtingen opleveren over hetgeen te Londen, zijn leven en die dertig, nu zoo roemrijke jaren, vervult, waarvan hij zoo weinig zorg genomen heeft ons de bijzonderheden te behouden. » Eindelijk « de laatste jaren van Shakespeare, zijn, indien het mogelijk is, met eene diepere duisternis omtogen, dan die de vroegere omhult ».

Ziedaar wat Shakespeare's leven betreft. Gaan wij nu tot de werken des tooneelkündigen over, dan vinden wij niet minder onzekerheden en gissingen. « Sedert twee eeuwen heeft de critiek gepoogd, zoo getuigt hier nog eens Guizot, de grenzen van zijn waar eigendom vast te stellen; doch bewijzen ontbreken voor dit onderzoek, en de letterkundige beoordeelingen zijn over het algemeen ontstaan uit het verlangen deze of gene vooraf opgevatte meening door te drijven. Het is dus ten huidigen dage bijna onmogelijk, met eenige zekerheid te beslissen over de echtheid der aan Shakespeare betwiste stukken. » (1)

In het zesde deel zijner volledige werken plaatst Aug. Wilh. von Schlegel eenen « Anhang ueber die angeblich Shakespearen untergeschobenen Stücke », dat wil zeggen, over de stukken, die, zooals men beweert, Shakespeare ten onrechte toegeschreven worden. Hij somt er ongeveer twintig op, waarvan

(1) GUIZOT. — *Shakespeare et son temps.*
(2) AUG. WILH. VON SCHLEGEL'S *Sämmtliche Werke;* Herausgegeben von Eduard Böcking. Sechster Band, blz. 303.

het grootste deel, zijns erachtens (tegen Steevens meening in) ongetwijfeld Shakespeare toekomen; ja, waarvan eenige (namelijk *Thomas Lord Cromwell* — *Sir John Oldcastle*, 1ste deel. — *A Yorkshire tragedy*) ook onder zijne geniaalste en voortreffelijkste werken behooren (1). Daaromtrent is Guizot van een geheel andere gedachte. « Nochtans, zegt hij, kan ik geenszins het zoo eerbiedwaardig gevoelen van Schlegel deelen, die, dunkt mij, besloten heeft Shakespeare al die stukken toe te schrijven. »

Ons inzicht is volstrekt niet in dien twist partij te trekken, noch eenig licht over die duisternis te werpen, doch enkel op die duisternis zelve te wijzen. Wij zouden dan ook eenvoudig kunnen doorgaan en eindelijk ter zake komen.

Het zal echter niet zonder belang wezen de oorzaak dier onzekerheid met onzen veelwetenden Bilderdijk terloops aan te stippen. Hij zet die meesterlijk uiteen in zijne verhandeling *over den Aran en Titus van Jan Vos* (2). « De als toen voor handen zijnde stukken wer- « den in dien tijd niet alleen door de spelers-zelven « gekozen, maar ook naar de gesteldheid van hun « gezelschap veranderd, verschikt, ingetrokken of « uitgebreid, verrijkt en vergroot, naar men de bijzon- « dere gaaf van ieder vertooner best meende te kunnen « doen uitblinken, of de meeste toejuiching en toeloop « verwekken; en, daar al hetgeen deze wondergeest « van zijn tijd (Shakespeare) oorspronkelijk opstelde,

(1) *Loc. cit.* bl. 308. Die drie letzten Stücke sind nicht nur unbezweifelt von Shakespeare, sondern sie gehören meines erachtens unter seine reifsten und vortrefflichsten Werke.

(2) *Aran en Titus*, het « *allerberuchtste* » treurspel van den vermaarden Jan Vos, dat langen tijd te Amsterdam buitengewonen bijval genoot, is volgens Bilderdijk eene verbeterde navolging van het engelsch stuk *Titus Andronicus*, dat Schlegel zonder aarzelen als Shakespeare's werk erkent, waar Bilderdijk ten minste onloochenbare trekken van zijne hand in aantreft, en dat Guizot met veel anderen des grooten mans ten eenenmale onwaardig verklaart. — Zie *Bijdragen tot de tooneelpoëzij*, door M. WILLEM BILDERDIJK. Leiden. L. Herdingh en zoon 1823, bl. 16.

« bij het Algemeen zoo geweldig getrokken werd, kon
« 't niet missen of aan hem werd het werk opgedragen
« van de te vertoonen oudere stukken na te zien en
« naar goeddunken te veranderen; gelijk ook dit zelfde
« door de later Tooneelspelers bij vervolg van tijd aan
« zijne voortbrengsels gedaan werd. Waardoor men,
« aan de eene zijde, in alle de tooneelwerken van
« Shakespeare niet even zeker van eene doorgaande
« zuivere, en niet veranderde lezing, of volkomen een-
« voudigheid in beloop en bewerking der stukken kan
« zijn; en aan den anderen kant, hem ook dikwijls
« genoeg wedervinden moet waar ieder 't het minst
« zou verwachten. »

Nu, verondersteld, doch niet toegestaan, dat bedoelde stukken inderdaad den grooten dichter niet toebehooren; dat hij er zelfs hoegenaamd geen deel aan had, zijn roem, verre van hierdoor te lijden, kan er slechts aan winnen. Al die stukken toch, zijn min of meer met gebreken behept; waarom men ook juist aarzelt ze Shakespeare toe te schrijven. Er blijven hem nog genoeg en onbestwistbare eeretitels over om op de onsterfelijkheid aanspraak te maken. Trouwens ondanks gemelde duisternissen, en hoewel hij niet eens de voorzorg genomen heeft zijne werken te onderteekenen en er eene complete uitgave van te bezorgen (1), rust niettemin zijn letterkundig eigendom op de onwankelbaarste gronden.

Vastgesteld zijn de namen zijner stukken, die tot het jaar 1598 vertoond werden; van een aantal latere, zooals Cesar, Hamlet, Lear, Hendrik VIII kan men den tijd waarop zij geschreven werden nagenoeg bepalen; voor andere leveren behandeling en taaleigen een

(1) Shakspere died in 1616; and seven years afterwards appeared the first edition of his plays, published at the charges of four booksellers — a circumstance from wich Mr. Macone infers « that no single publisher was at that time willing to risk his money on a complete collection of our author's plays. » Voorrede van DICKS' *Shakspere complete edition.*

middel van nabijkomende dagteekening. Tijdens zijn leven werd hij door Francis Meres alreeds de doorluchtigste tooneeldichter geheeten (*the most excellent in both kind for the stage*). Ben Johnson heeft dat getuigenis herhaald, Milton heeft het hernieuwd. De uitmuntendste Shakespeare's kundigen van Engeland en Duitschland, woordenboekschrijvers, aanteekenaars, tekstverklaarders, lettergeschiedkundigen, tooneelkenners, geschiedschrijvers en dichters stemmen met hen in. Van Samuel Johnson af, den grondlegger der engelsche *lexicographie*, den verdienstelijken Shakespeare's uitgever en geduchten kunstrechter der vorige eeuw, tot Alexander Schmidt, den zorgvuldigsten en volledigsten Shakespeare's lexicograaf onzer tijden, is niet een bevoegde kenner en navorscher van Shakespeare's taal op de gedachte gekomen aan diens auteurschap te twijfelen. Zij hebben allen in de ongewone verscheidenheid zijner taal den stempel van denzelfden scheppenden geest wedergevonden. Met den lettergeschiedkundigen Gervinus, den wijsgeer Ulrici, den taalkundigen Abbot, Shakespeare's levensbeschrijver Elze, en in later tijdstip met Cardinaal Wiseman, Bisschop Rass, F. Rio, A. Reichensperger, A. Stager, M. Raich (1) enz., met al dezen, zeg ik, is dit ook het geval geweest. Van de verschillendste standpunten uitgegaan, is alle ernstige, indringende navorsching tot het zelfde besluit gekomen, dat W. Shakespeare wel degelijk de beroemde Treurspelen, Tooneelstukken en Blijspelen geschreven heeft (2).

(1) Laatst genoemde schrijvers hebben onlangs gepoogd te bewijzen dat Shakespeare hoogstwaarschijnlijk katholiek was.

(2) *Stimmen aus Maria-Laach.* 27 band. 1884 bl. 565-571. Dit kort artikel scheen ons zoo zaakrijk en oordeelkundig dat wij het bijna geheel in onze studie ingelascht hebben, naarmate ons plan zulks medebracht.

Doch wat is er heilig voor twijfelgeest en hekelzucht? Shakespeare's auteurschap zou dan ook niet geëerbiedigd blijven. Reeds in het midden der vorige eeuw (1) werden verscheiden bedenkingen daartegen ingebracht, eerst door den Shakespeare's verklaarder Theobald (1733), daarna door den dichter J. Townley (1759). Tot hoeverre die bedenkingen zich uitstrekten, weten wij niet allerbest te zeggen; wellicht vielen zij slechts op een min of meer aanzienlijk gedeelte van Shakespeare's werken.

In allen gevalle schijnen zij de aandacht der geletterden weinig of niet opgewekt te hebben. Niet alzoo Horatius Walpole's werk : *Geschiedkundige twijfelingen nopens het leven en de regeering van*

(1) De eerste schrijver op wiens getuigenis de Baconisten zich beroepen is ROBERT GREENE, een gelijktijdige van den dichter. In zijn *Groat's-worth of Wit*, in 1592 uitgegeven, beweerde hij dat Shakespeare in Burbage's tooneelkundigen troep in geringe achting stond en als een soort van doe-al « *a sort of inferior and* « *general utility* » *man* gebezigd werd. « Base-minded men all three of you (Marlow, Nash, Peele) if bij my miserie be not warned; fore unto none of you (like me) sought those burrs to cleave, those puppits (I meane) that speak from our mouths, those antics garnisht in our colours. Is it not strange that I, to whom they all have been beholding, shall (were ye in that case I am now) be both at once of them forsaken. Yes, trust them not, fore there is an upstart crow, beautified with our feathers, that with his tyger's heart wrapt in a player's hide, supposes he is as well able to bombast out a blank verse as the best of you; and, being an absolute *Johannes factotum*, is in his owne conceit the only Shake-scene in a countrie. » Men hechtte echter nooit groote waarde aan dit gezegde, daar het algemeen bekend was dat Greene aan lage ijverzucht gehoorzaamde, toen hij dit schreef.

Dat getuigenis, dat overigens te onbepaald is om iets te bewijzen, wordt nochtans gedurig door de Baconisten aangehaald. Zoo komen zij nog voor den dag met een zonderling boek, dat zonder naam van schrijver verscheen in 1645 en eene beschrijving bevat van « The Great Assises holden in Parnassus bij Apollo and his Assessours. » Apollo is op den top van den Parnassus gezeten; Lord Verulam, kanselier des Parnassus, bekleedt de tweede plaats; dan volgen de namen van 25 schrijvers en dichters; de 26ste, de laatste op een na van de geheele lijst, staat Willliam Shakespeare, als eenvoudige *juror* of gezworene. Wat heeft dit alles uit te maken met Shakespeare's auteurschap? Zouden wij uit de regels zelve van Greene niet met recht besluiten, dat de groote dichter zelf en geen ander, vóór Greene's afscheiden, ten minste één tooneelstuk geschreven had; zou deze anderszins, in zijne jaloerschheid over Shakespeare's alsdan zoo hoogstijgende vermaardheid, de auteurs niet genoemd hebben, die dat stuk en gewis ook de andere hadden opgesteld?

Richard III (1). Geleerd Engeland slaakte eenen kreet van verontwaardiging toen het den vermetelen schrijver de meening hoorde uiten : Shakespeare's tooneelstukken, gedichten en klinkerds, kort omgeheel het werk van den vaderlandschen Aeschyles, zou hem ten onrechte toegekend wezen. En wie mocht dan wel de ware schrijver, de zoo lang verborgen, miskende en verongelijkte wondergeest zijn? Op die vraag bleef Walpole natuurlijk het antwoord schuldig. Immers, gelijk Schlegel later aanmerkte : « Wie Shakespeare een hem reeds vroegtijdig toegeschreven en ontegensprekelijk van zijnen tijd herkomstig tooneelstuk ontzegt, die is volgens recht verplicht met eenige waarschijnlijkheid de vraag te beantwoorden, wie heeft het dan geschreven? »

Ongedwongen, doch (dient het gezegd?) zonder zweem van waarschijnlijkheid antwoordde H. Walpole op die vraag : « de grootkanselier Francis Bacon, is de schrijver! » (2)

Die bewering, hoe excentriek alsdan, uit hoofde harer excentriciteit zelfs misschien, vond voorvechters (3); die weldra met boekdeelen, vlugschriften,

(1) Horatius Walpole (1717-1797), derde zoon van den doorluchtigen staatsman Robert Walpole (1676-1745), liet zich weinig aan staatkunde gelegen, maar hield zich des te meer met letterkunde bezig. Zijn *Geschiedkundige twijfelingen* enz., is een werk vol geestigheden en wonderspreuken, goede naast verkeerde redeneeringen, waarin overal het verlangen doorstraalt zich te onderscheiden, en de behoefte ongebaande wegen te volgen. Een fransche vertaling van dit boek verscheen te Parijs 1800 met den naam van den rampzaligen Lodewijk XVI. *Encyclopédie du XIXe siècle*.

(2) Francis Bacon, baron van Verulam, graaf van Saint-Albans, kanselier en zegelbewaarder van Engeland (1560-1626) schreef talrijke werken over wiskunde, natuurkunde en wijsbegeerte, die na zijnen dood eerst werden gedrukt. In 1621 werd hij wegens omkoopbaarheid en misbruik van den staatzegel tot eene geldboete van 40.000 pond sterling veroordeeld en in den toren opgesloten : doch in spijt der schaduwzijden zijns karakters, is hij als schrijver van het *Novum Organum* en stichter der nieuwere natuurphilosophie bij alle vijanden der katholieke scholastiek zeer in aanzien. Zie in den *Dictionnaire des Dictionnaires* van Mgr. PAUL GUERIN een zeer uitgebreid en oordeelkundig artikel.

(3) Later werd het in twijfel getrokken of Hor. Walpole, die

bijdragen in dagbladen en tijdschriften ten velde trokken, om Walpole's nieuwe ontdekking met versche bewijzen te staven (1).

In het midden dezer eeuw (Februari 1852) herbegon Spedding de schrijver van Bacon's Leven den eenigszins gedempten twist (2). Met nieuwe woede werd Shakespeare's *authorschip* geloochend en Bacon's vaderschap voorgestaan. De *Chambers 's Edimburg Journal* stond aan de spits; daarna

Shakespeare's vaderschap betwistte, ook Bacon's *authorship* voorstond. Master R. M. Theobald, geheimschrijver der *Bacon Society* « societeit, die onder meer zich voorstelt op te zoeken of Bacon wezenlijk de schrijver is van sommige werken, die zijnen naam niet dragen, inbegrepen Shakespeare's dramen en dichten » schreef destijds : « It seems that the supposed priority of Horace Walpole in this matter must be abandoned; it was a rash assumption made by Dr Thomson and has be too confidingly accepted and repeated by subsequent Writers. The point is not very important, but it leaves tot Miss Delia Bacon and M^r^. W. H. Smith the indisputed credit (or discredit, if you please) of being the pioneers in this curious investigation. »

(Zie de *Jaarboeken der Bacon Society.*)

(1) In 1789 uitte Dr Farmer ook twijfelingen aangaande Shakespeare's auteurschap, maar omhelsde echter, zoo het schijnt Walpole's theorie niet : zóó nog later de geschiedkundige Hallam 1839, en de advocaat C. Hart 1848.

(2) In het boek : *Who wrote Shakespeare's « Henry VIII. »* De Heer Spedding bestreed echter de authenticiteit van Shakespeare's tooneel niet in 't algemeen. Dat het drama « Henry VIII » van ouds werd gehouden voor een gezamenlijk gewrocht van Shakespeare en Fletcher is een, van al de Shakespeariaansche lezers overbekend feit. In zijn boek onderzoekt de Heer Spedding dit enkel punt. Wat het Bacon-Shakespeare's vraagstuk betreft, ziehier wat Master Spedding aan Judge Holmes schreef : « Mij te vragen dat ik Bacon houde voor den schrijver dezer tooneelstukken, is of gij mij vroegt Lord Brougham te houden voor den schrijver van Dickens' romans, ja van Thackeray's en Tennyson's werken al met eenen keer. Mijne overtuiging dat de maker van Pickwick degelijk Charles Dickens is, rust op geen vaster gronden, dan die waaruit ik weet dat de schrijver van Hamlet een man is met name Shakespeare. En in welk opzicht is dit moeilijker te gelooven dan dát.. » — En verder : « Indien gij uwe keus geworpen hadt op iemand anders dan op Bacon, op een mij gansch onbekenden man, als zijnde de ware schrijver, dan zou ik nauwelijks ongelooviger zijn als nu. Want bestond er eenige reden om te veronderstellen, dat de echte schrijver een ander is als Shakespeare, ik meen met recht te mogen beweren, dat wie het ook ware, het zeker Francis Bacon niet is. De moeilijkheden, die zulke veronderstelling medesleept, zouden schier ontelbaar en tevens onoplosbaar wezen. »

(Zie *The Authorschip of Shakespaere*, bij N. HOLMES ed. 1886. Vol. II Appendix pp. 613-617.)

verscheen Miss Delia Bacon (1), een amerikaansche leermeesteres, redenaarster en schrijfster, die door het houden van openbare lezingen geheel uit den bescheiden werkkring eener vrouw trad, en aan Shakespeare's strijdvraag zoozeer hare krachten verspilde, dat zij er in 1859 het overige van haar gezond verstand bij inschoot. Zij zette eerst haar theorie uiteen in *Putnam's Magazine* onder den titel : *Shakespeare en zijne dramen* (1856), daarna in een breedvoeriger werk : *The philosophy of Shakespeare unfolded* (1857). Gelijk deze dame, doch door andere redenen bewogen, kwam de engelsche boekenkenner W. Henry Smith (in Sept. 1856) tot het gevoelen dat Fr. Bacon Shakespeare's dramen geschreven heeft. Hij zette zijne meening uiteen, eerst in een open brief aan Lord Ellesmere (1856), daarna in een bijzonder werk : *Bacon and Shakespeare, an inquiry touching players, play-houses, and play-writers on the days of Elisabeth* (1857), waarbij in 1882 nog een aanhangsel verscheen. (2).

In 1863 trachtte Nathaniel Hawthorne door een artikel in *Atlantic monthly* het aandenken der zinnelooze Delia Bacon met zijne *Recollections of a gifted woman* te verlevendigen.

Alsdan nam een geleerde rechtskundige van Noord-Amerika, Nathaniel Holmes de leiding van het wonderbaar letter-geschiedkundig geding over.

(1) Deze Miss Delia, die H. France in het artikel van den *Temps* Maria Bacon heet, zou dus volgens M. Theobald's bovenstaand gezegde, de onbetwistbare eer of zoo ge wilt de oneer toekomen « *the indisputed credit* (*or discredit if you please*) de baanbreekster te zijn in deze *curious investigation*.

(2) H. France haalt nog twee andere schrijvers aan; een zeker Judget Homey (sic) van Saint-Louis (Vereenigde Staten), en Dr Thompson van Melbourne. — Waarschijnlijk is die Judget Homey dezelfde man als bovengemelde Nathaniel Holmes, die inderdaad te Saint-Louis woonachtig was. Dr Thompson gaf in 1880 in zijn « *Renascence Drama of History made visible* een opeenstapeling van feiten en bewijzen ter staving der *Baconian theory*.

Zijn boek : *The Authorschip of Shakespeare* genoot, van 1866 tot in Februari 1868, 38 uitgaven en maakte in Engeland en Amerika bovenmate veel opgang. In 1881 sloot zich een tweede advokaat bij hem aan, Appleton Morgan van Saint-Paul (Minnesotaa) in zijn werk : *The Shakespearian myth* (1); terwijl eene tweede *femme savante* M[rs] Henry Pott uit een oud « kladboek » van Bacon — in het Britisch museum bewaard en afgedrukt onder den titel : *The Promus of formularies and elegancies, being private notes circum 1594, hitherto unpublished, by Francis Bacon* — parallelen of vergelijkingen met Shakespeare's spreuken en taaleigen poogde in te stellen (2). Eene derde amerikaansche dame M[rs] Catharine Ashmead Windle kwam, door eigen onderzoek (*entirely of myself*) tot de vaste overtuiging dat Bacon de schrijver van Shakespeare's dramen is, en trachtte deze heel persoonlijke ontdekking uit *Cymbeline* te bewijzen.

Eindelijk trad een oud lid van het Washington's Congres op, de H. Ignatius Donelly uit Minnesota (U. S.) die zich vleit een doorslaand bewijs voor Bacon's autheurschap gevonden te hebben. Doch hierover later. Drie honderd boeken, vlugschriften en opstellen over dien twist waren reeds in 1886 verschenen; en sedert is dit getal merkelijk vermeerderd.

Zooals blijkt, zijn Shakespeare's latere vijanden nog al talrijk, zij maken een geheel leger uit. Vervaarlijk echter zijn ze niet; het feit alleen dat

(1) Doch deze, naar het schijnt, voegde bij Bacon's naam die van Sir Walter Raleigh en andere schrijvers van hetzelfde tijdstip. Zijn boek werd gedrukt te Cincinnati.

(2) Volgens H. France bestudeerde MM[rs] Pott twintig jaren lang Shakespeare's werken, zonder er evenwel in te slagen hem volkomen te verstaan (!)

men er zooveel blauwkousen onder telt, getuigt tegen de theorie. Om het zwak derzelve nog klaarder in te zien, is het voldoende hare bewijsgronden vluchtig in oogenschouw te nemen. Daar zullen wij den lezer in voorlichten; en om eenigzins stelselmatig te werk te gaan, zullen wij eerst de gronden toetsen waarop Bacons gewaand autheurschap zou rusten, daarna de redenen tegen Shakespeare ingebracht op de proef stellen, om te eindigen met den belachelijken kant van dit letterkundig geharrewar.

1° Gronden voor Bacons auteurschap, kunnen die wel bestaan? De bloote onderstelling dat Bacon Shakespeare's werken zou geschreven hebben, is reeds zoo vreemd, zoo ongepast dat zij *a priori* aanstoot. Immers, wordt zij bewaarheid, dan krijgen wij met een verschijnsel te doen, zooals er tot heden in de wereldgeschiedenis nog geen bestond en wellicht nooit een zal bestaan. Dan heeft een zelfde man « nicht blosz Aristoteles und Plato sondern auch Sophokles und Aristophanes übertroffen, er ist der Philosoph der Philosophen und der Dichter der Dichter, der geistige Höhepunkt der ganzen modernen Welt ». (1)

En welke zonderlinge, ongerijmde gevolgen sleept die onderstelling niet mede? « Gesteld immers, « Bacon zij de man die tot hiertoe Shakespeare « heette, zullen dan zijne dichtwerken niet altijd « hun katholiek gehalte bewaren? Zullen zij, dank « dit gehalte, den katholieken Godsdienst, diens « genialiteit of kunstbezielende kracht geen hulde

(1) Dat de uitdrukkingen van den duitschen recensent niet vrij zijn van overdrijving, springt in het oog. Doch de overdrijving in den vorm daargelaten, behoudt de gedachte toch al hare kracht. Een eenig vernuft zou de uitstekendste en minst overeenkomende gaven ontvangen hebben, die de natuur anders slechts onder velen pleegt uit te deelen.

« brengen, evenzeer als zij Engeland tot roem « strekken en de beschaving van het menschdom « bevorderen? Wonderbare zielkundige raadsels vallen « er dan op te lossen. Hoe heeft de schandelijke « verrader zijner vroegere vrienden, zoo heerlijke, « aandoenlijke sonnetten op de vriendschap geschre- « ven? Hoe heeft een persoonlijk niet deugend karak- « ter de zedelijke ordening des christendoms met « zooveel klaarheid en begeestering in zijne dra- « men ontvouwd? Hoe is de burgerachtigste pro- « saïst tegelijker tijd de weelderigste, schilderach- « tigste, rijkst begaafde dichter? (1) Hoe is er een

(1) Dat Bacon zoodanig van de Muzen misdeeld was, als de criticus der *Stimmen* wil doen gelooven, valt te betwijfelen. Althans Macaulay, die dit zonderling vernuft grondig bestudeerd had, schrijft in dezer voege : « Bacon bezat den keurigst ingerichten geest, die ooit een menschenkind ten deel viel. » — En verder : « Het dichterlijk vermogen was machtig bij Bacon, doch niet gelijk zijn vernuft, zóó machtig, dat het soms de plaats innam der gezonde rede en den geheelen man overweldigde. » Daarenboven, behalve zijn uitmuntende vertaling der Psalmen, bestaan er van Bacon verzen, zooals de volgende :

The retired Courtier

His golden locks hath Time to silver turned;
O time too swift! o Swiftness never ceasing!
His youth 'gainst Time and Age have ever spurn'd,
But spurn'd in vaine; youth waneth by increasing.
Beauty, strength, youth are flowers but fading seene;
Duty, faith, love are roots, and ever greene.

His helmet now shall make a hive for bees,
And lover's sonets turn to holy psalmes
A man at armes must now serve on his knees,
And feed on praiers, which are age's almes;
But though from court to cottage he depart,
The saint is sure of his unspotted heart.

And when he saddest sits in homely cell
He'll teach his swaines this carol of a song :
Blest be the hearts that wish my sovereigne well!
Curst be the soul, that thinks her any wrong!
Godes, allow this aged man his right,
To be your beadsman now, that was your knight.

Al ontzenuwt deze opmerking eenigszins eene voorafgaande stelling (premissa) der sluitrede van den Duitschen recensent, zij beneemt echter hare kracht niet aan de algemeene gevolgtrekking.

« streng overtuigde protestant in gelukt, zoowel te « veinzen, dat men uit zijne werken nagenoeg met « zekerheid kan opdoen dat hij katholiek geweest is? »

Ziedaar inderdaad lastige vraagpunten waaraan de Baconisten hunnen tijd wel dienden te besteden. Doch zij zien die liever over 't hoofd. De zaak is voor hen uitgemaakt; Bacon is stellig de dichter, Shakespeare is een mythus. Waarop dan gronden zij hunne thesis? Wat brengen zij ten voordeele van Bacon's autheurschap in? Steunen zij ten minste op één bewijs dat deugt? Neen, geen enkel rechtstreeksch bewijs; geen brief, geen biljet, geen volzin van Bacons talrijke gewrochten zinspeelt hierop, dat hij een enkel van Shakespeare's dramen zou gemaakt hebben. (1) Nergens

---

Gemelde verzen gunnen ons de gelegenheid eens te meer den onhoudbaren betoogtrant der Baconisten in het licht te stellen. Die dwepers klampen zich wanhopig aan de geringste bijzonderheid, die van verre of nabij den minsten schijn van reden levert of niet levert. Hebben zij in de overeenkomst van twee verzen van dit gedicht met twee regels van Shakespeare's grafschrift geen bewijs voor hunne meening gevonden?

Ziehier Shakespeare's overbekend grafschrift.

Good friend, for Jesus sake forbear
To dig the dust enclosed here;
Blest be the man that spare these stones,
And curst be he that moves my bones.

« Ik werd getroffen, schrijft een hunner, door de overeenstemming « van twee verzen uit Bacon's *Retired Courtier* met die van Shake- « speare's grafstede te Stratford.

« Bacon's verzen, die ik hier bedoel, zijn de volgende :

Blest be the hearts that wish my sovereigne well!
Curst be the soul that thinks her any wrong!

« Terwijl die van Shakespeare's grafstede aldus luiden :

Blest be the man that spare these stones,
And curst be he that moves mij bones.

« Wijst die gelijkenis niet op Bacon als op den schrijver der « zonderlinge verzen in Stratfords kerk, die gewoonlijk Shakespeare « worden toegeschreven? »

Zulke redenecring is voldoende om ook de beste zaak verdacht te maken.

(1) Zie verder, waar Mr Donelly's werk besproken wordt, den eenigen tekst van Bacon, dien men ter staving der theorie bijbrengt. Hoe vaag, hoe onbepaald!

ligt het getuigenis van eenen tijdgenoot, dat klaar en duidelijk zulke zinspeling zou mogen bekrachtigen. (2) Hoe legt men dit stilzwijgen van Bacon en zijne tijdgenooten uit? Waarom dit geheim? Hoe bleef het gedurende bijna twee eeuwen zoo wel bewaard? Door welken gelukkigen toeval werd het heden ontsluierd? De Grootkanselier, zoo antwoorden hier de Baconisten, damen en advocaten, was uit hoofde van zijn politieken stand verplicht zijne dramatische werkzaamheid streng geheim te houden. (1) Dit geheim kan, zooals elk ander geheim, slechts met waarschijnlijkheidsredenen ontsluierd worden. Zoo zeggen zij! Doch, is dat geen echt schuilhoekjespel, dat niet van onzin vrij te spreken is? Trouwens het auteurschap van zoovele stukken, die, openlijk opgevoerd, de algemeene belangstelling verwekten, kon voor de oogen van gansch het hof en de hoofdstad met den duur onmogelijk verholen blijven. Bacon kon geen voortdurend belang hebben dit te verbergen; en een eerzuchtige, ijdele mensch, als hij, had het niet uitgehouden, de schoonste stukken der engelsche letterkunde zelf op te stellen, en die, ondanks hunnen bijval, tot het einde zijns levens een ander te hooren toeschrijven.

De gansche redeneering der Baconisten berust deshalve op een geheimzinnig kunstgereedschap van waarschijnlijkheden, die men evengoed onwaarschijnlijkheden zou mogen heeten. Eene reeks dier waarschijnlijkheden bestaat, huns erachtens, in afgezonderde spreuken van Shakespeare, die zij met overeenstemmende spreuken van Bacon vergelijken. Gelijksoortige gedachten, dus dezelfde schrijver! Gelijksoortig kleed, dus dezelfde snijder! Gelijksoortige trekken, dus dezelfde mensch! Eene andere reeks zoeken zij in het tegenover elkander plaatsen

(1) Wij zegden reeds vroeger waarom Greene's getuigenis van geener waarde is.

van Shakespeare's stukken en deze of gene gebeurtenis of voorval uit Bacons leven. Al de redenen die zij daaruit trekken, kan men tot die eenige herleiden : Ten jare zus of zoo was Bacon zeker van zin dit of geen stuk, dat onder Shakespeare's werken gevonden wordt, te schrijven, bijgevolg heeft hij het geschreven. In 1805 was Goethe voornemens den *Willem Tell* te schrijven, hij heeft hem dus geschreven.

2° Dergelijke redenen bewijzen inderdaad niets voor Bacon's auteurschap. Onderzoeken wij nu of er somwijlen krachtiger ingebracht worden tegen Shakespeare. Dat is immers een tweede, geheel verschillend vraagpunt. Gelukt men er niet in Bacon op het voetstuk te heffen, misschien werpt men er Shakespeare wel af. Is het niet bewezen dat Bacons handteekening onder de beroemde werken moet prijken, het bleek allicht dat Shakespeare's handteekening er niet mag blijven, en (wie weet?) dat er *anonyme* of *onbekend* moet onderstaan. Dat ware zeker een allerbelangrijkst resultaat; ja, belangrijk ware het zelfs een enkel gegronde twijfel aan Shakespeare's auteurschap vast te stellen.

Doch, om hierin te slagen, dienden de navorschingen der Baconisten natuurlijk aanvang te nemen met de uitwendige, reeds aangehaalde getuigenissen, die tot nu toe Shakespeare voor den opsteller der wereldberoemde tooneelstukken deden aanzien. Die uiterlijke bewijzen zouden ieder afzonderlijk voorgesteld, klaar besproken en afgewogen worden; de tegenstrijdige bijgebracht en zoo bedaard mogelijk getoetst. Zoodoende alleen kon men betrouwbare steunpunten verkrijgen om de innerlijke redenen die vóór of tegen Shakespeare bestaan, objectief te waardeeren. Blijft daarna onopklaarbare duisternis heerschen, dan eischte waarheid en billijkheid dat men dit bekende.

Dit is echter niet de methode der Baconisten.

Zij leggen doorgaans de bescheidenheid, de rustige bedachtzaamheid, de onderwerpelijke of objectieve onpartijdigheid, de ernstig logische orde en klaarheid niet aan den dag, die alleen in dusdanig onderzoek tot zekere resultaten leiden kunnen. De damen inzonderheid aanzien het stelsel voor hetwelk zij schermen, als van te voren vastgesteld. Voor hen is het gewichtig getuigenis van Shakespeare's tijdgenooten een kleine opwerping, welke zij naderhand wel uit den weg zullen ruimen, eens dat zij de lezers hunne denkbeelden aangepraat hebben.

De echte grond van hunnen twijfel is niet kritisch-geschiedkundig maar psychologisch of zielkundig. Met hun eigen ondervinding als maatstaf, kunnen Shakespeare's bestrijders maar niet begrijpen dat er werkelijk vernuften bestaan, die zonder smartvolle schoolvorming, zonder schoolgetuigschrift en staatsonderwijskundige *contrôle*, met wonderbare gemakkelijkheid te midden van 't gedommel des levens, door lezing, omgang, afzonderlijk ingerichte en voortgezette studie op de hoogte van alle positieve kennissen weten te komen, en deze niet min behendig tot het uitdrukken hunner eigen groote ideeën weten te benuttigen.

Een fransch schrijver, H. France, vat in de volgende regels al de wijsheid hunner kritische bedenkingen op : « Waar zou in een tijdvak van « diepe en algemeene onwetenheid, de zoon van « eenen slachter de uitgestrekte belezenheid verkre- « gen hebben die zulke stukken medebrengen? Op « achttienjarigen ouderdom trad hij in den echt, en « de plaatselijke overleveringen komen hierin over- « een, dat hij den stiel zijns vaders uitoefende, zijnen « tijd doorbracht met de kroegen af te loopen en « bier te drinken, of met konijnen te jagen en wild te « stroopen, tot de *squire* sir Thomas Lucey, vermoeid « steeds klachten te hooren en waarschuwingen te « geven, hem voor de vierschaar daagde en waar-

« schijnlijk tot een hooge geldboete of wel den « kerker veroordeelde; dientengevolge vertrok de « twee en twintigjarige slachter uit zijne geboorte-« plaats en ging naar Londen. Hoe kwam hij daar aan « den kost? Ellendig genoeg in den beginne : hij « werd genoodzaakt aan den ingang van het Globe-« Theater de paarden der gentlemen bij den toom « te houden, verkreeg daarna eene onbeduidende « bediening onder de beambten van den schouwburg « en trad eindelijk op als figurant of zwijgende per-« sonage. Zou hij in deze lagere posten, gaat de « heer H. France voort, toen de boeken zoo duur « en zoo zeldzaam en het onderwijs eene weelde was, « de grieksche en latijnsche schrijvers, de geschie-« denis en de staatkunde bestudeerd, de beginselen « van krijgs-, natuur- en geneeskunde opgedaan, « de rechtwetenschap, het muziek en de noties van « scheikunde, waar zijne stukken zoo talrijke sporen « van dragen, aangeleerd hebben? Bij die klassieke « studiën diende hij nog de kennissen des taalkun-« digen en reizigers te voegen — zooals met Bacon het « geval was; — doch Shakespeare kende niet eene « vreemde taal en had nooit eenen voet buiten « Groot-Britanje gezet. Evenwel is het blijspel der « *Vergissingen* eene navolging van Plautus' *Henæch-« men*, slechts in 1595 in het engelsch overgebracht. « In *Othello* is Jago's toespraak : *Who steals my purse*, « geheel en al uit eene stance getrokken van Fran-« cesco Berni's *Orlando Innamorato*, die nooit in « het engelsch vertaald werd. »

Een Duitsch verdediger der Bacon's theorie besluit aldus : « Lassen sich Thatsachen durch Intuition errathen,positive Kenntnisse durch Inspiration ersetzen? » (1)

Zonderlinge redeneering, waarvan, bij den eersten toets der critiek, het verkeerde zich laat

(1) *Algemeine Zeitung*, 1 März 1883.

opmerken! « Ja, wat kunnen, vragen wij op onze beurt, vermoedens tegen daadzaken, en inbeeldingen tegen positieve gegevens? » Of is het geen bewezen feit dat Shakespeare de werken geschreven heeft die zijnen naam dragen? Om een kunstterm te gebruiken is hij niet in bezit? Mag hij zich niet op het recht van verjaring beroepen? Met andere woorden, zijne werken (daargelaten de twijfelachtige, waarvan reeds spraak is geweest) *zijn* wel de zijne; omdat zij van den beginne af en bijna twee eeuwen lang, zonder verzet, voor de zijne gehouden werden. Daaruit volgt meteen en onwederlegbaar, dat hij de kennissen, waar die werken van getuigen, bezeten heeft, dewijl hij en geen ander die werken geschreven heeft.

Wonder mag het heeten, hoe een man in soortgelijke omstandigheden, zoo uitgestrekt eene geleerdheid verwierf. Doch laat het nog duizendmaal wonderlijker en onwaarschijnlijker heeten, het feit alleen dat hij die werken schreef, maakt het waar. Wil men hem die geleerdheid ontzeggen, men bewijze eerst uit andere bronnen of bescheiden dan zijne werken, dat hij er de schrijver niet van is : uit andere bronnen zeg ik, want om die stelling te staven mag men hoegenaamd geen bewijs trekken uit de kennis zelf die in die werken doorschijnt. Dat ware immers een *circulus vitiosus* — of ten bewijze aangebracht wat moet bewezen worden (1).

Wij hadden dus het recht de Baconisten maar aanstonds af te zenden, — zonder verder het oor te

(1) Een nieuw bewijs hoe de Baconisten met de logiek omspringen vinden wij in een medegedeeld artikel van den *Daily Telegraph*. « Indien de Shakespeariaansche partijgangers hun pleidooi op zulke broze rietstokken *broken reeds* bouwen, dan mogen zij evengoed zich eenvoudig gewonnen geven. Ik vind bijv. ernstig beweerd, dat Shakespeare zijne tooneelstukken opstelde *because* (omdat) Ben Jonson het zoo meende, en eenige verzen schreef in de folio-uitgave van 1623; *because* zijne gelijktijdigen het eveneens meenden; *because* Middleton hem niet ontmaskerde; *because* Milton een lierdicht op dit onderwerp maakte. *Now is not this absurd?* » Wat is hier *absurd?* De redeneering der Baconisten.

leenen aan uitleggingen, die van een verkeerd standpunt uitgegaan, tot geen beslissende gevolgen kunnen leiden. Om echter beter het ongerijmde der bijgehaalde redenen te doen inzien, laten wij de vraag stellen: Wat belette toch Shakespeare het gewenschte onderricht te verwerven? Immers de graad van positieve kennissen, die zijne dramen onderstellen is niet te verheven, om ook zonder voorafgaand regelmatig schoolonderricht bereikt te worden, door een vernuftigen, genialen mensch, die een tiental jaren in het toenmalig Londen verbleef, met lieden van allen stand en ontwikkeling verkeerde, en met het Theater en de letterkunde van zijnen tijd gestadig bezig was. Een treffend voorbeeld niet alleen der mogelijkheid, maar der werkelijkheid van dergelijk geval levert Shakespeare's tijdgenoot, onze Vondel. Was deze geen kousenhandelaar en tot na het 20ste jaar verstoken van schoolmatige opvoeding? Wist hij niet door zelfonderricht zulk een schat van veelzijdige kennissen te vergaderen, dat hij later volkomen op de hoogte der ontwikkeling zijns tijds stond, en door Grotius en andere kopstukken der geleerdheid als hun geestverwant en evenknie aanschouwd werd? (1)

(Wordt vervolgd.) O. LOOSEN, S. J.

(1) De *Stimmen aus Maria Laach* voegen hier de zeer gegronde aanmerking bij: « Sein ängstliches Bemühen um Schulgelehrsamkeit hat Vondel als Dichter sogar augenscheinlich geschadet, indem er seine genialen Anlagen allzusehr den Regeln der classischen Schablone unterwarf, während Shakespeare sich nicht darum kümmerte, sondern sein spielend zusammengerafftes Wissen viel selbständiger und schöpferischer verwerthete. » Dit gevoelen, reeds vroeger door De Clercq geuit, schijnt N. Beets te deelen in zijne *Verpoozingen op letterkundig gebied*, bl. 140, (nota). « De opmerking is intusschen niet zonder waarheid dat Vondel om dezelfde reden, bij den zoo gansch origineelen Brit hierin achterstond, dat hij den mensch minder dan Shakspere door eigen oogen zag en meer door den spiegel dien de ouden van hem hadden opgehangen. » Men leze bij denzelfden schrijver (bl. 137-141) den arbeid dien Vondel zich getroostte om den rijkdom van kennis te verkrijgen, dien zijne werken ten toon spreiden en waardoor hij Shakespeare zooverre overtreft.

EEN TERUGBLIK OP 'S PAUSES JUBELFEEST.

FEBRUARI is heengegaan; de laatste jubeltonen van het gouden feest des pausen zijn weggestorven. Toch klinken die tonen nog in onze zielen, toch blikken wij nog zoo gaarne eens terug op die dagen van feestvreugde. Immers in den jubel, die allerwege werd vernomen, in de geestdrift, waarmede het feest werd gevierd, ligt voor ons katholieken iets hartverheffends, iets vol troost, vol bemoediging. Tusschen de tonen der feestvreugde hoorden wij het zoo luide : « non praevalebunt ».

Wel moet de verblinding groot zijn van hen, die in de feestviering niets bijzonders aanschouwen; 't is ons soms of zij niet willen zien, niet willen hooren, en zich van de zaak afmaken met het bekende : « kan er uit Rome wel iets goeds komen? »

Wonder moet het anders voor den ongeloovige zijn. Een zwakke grijsaard, een ontroonde koning, een gevangene viert zijn gouden jubelfeest, en ziet, de wereld vergeet een oogenblik strijd en lijden en vestigt hare oogen op dien zwakken grijsaard. Vorsten en koningen, ook niet katholieke, zenden hunne gezanten met kostbare geschenken; rijken en armen van al de oorden der wereld vereenigen zich om het feest waardig te vieren, en de armen niet het minst!

Zij begrijpen dat de paus vooral hun Vader is, die voor hunne belangen werkt en wiens eeretitel eenmaal zal zijn : « paus der werklieden »!

Treffend heeft D[r] Schaepman, die ook als feestredenaar in Breda optrad, de waarheid weergegeven. Na verklaard te hebben, dat de paus in elken strijd zegeviert, gaat hij voort in zijne machtige taal : « door deze feiten wordt bewezen, dat er iets is, hetwelk over feiten en menschelijke daden heerscht, dat er een God is, die de zegepraal geeft. Op dit oogenblik staan wij wederom voor de feiten, dat Paus en Kerk voor de wereld machteloos schijnen gemaakt door de revolutie. Italie werkt aan het trotsch gesproken woord : « Italie zal zich zelven redden ».

Rome behoort aan Italië, alles is overweldigd en het is of de zon hare stralen over dat land uitstort en enkel het Vaticaan overdekt blijft met eene donkere wolk. Maar bij al dat gelok en gekonkel, dat gebedel om vorstelijke personen in het quirinaal te hebben, staat daar de overschaduwde rots, de oude, vaste rots, en zie de wereld, de vorsten, zij luisteren, en zien alleen naar die rots. Hoe is dat geschied?

Maar beslissen Parijs, Weenen, Berlijn of welk ander departement van buitenlandsche zaken dan niet over de wereldfeiten? Neen, niet één dezermaar God, God alleen en door Hem zijn stede, houder Leo XIII!

Raadsel voor den ongeloovige. Zoo dikwijls had men het reeds gezegd, dat het gedaan was met het pausdom, zoo dikwijls had men de grafsteen reeds gebeiteld en altijd herrees Petrus in stralenden glans; en hoe grooter de vervolging, hoe vreeselijker de haat, des te heerlijker straalde immer het beeld des pauses, met des te meer eerbied zagen vorsten en volkeren naar den Roomschen Stedehouder, naar het hoofd der kath. kerk.

Zoo wandelde ook weleer Christus over de wereld!

Gehaat en vervolgd door de grooten en mach-

tigen, kwam toch alles tot Hem, om de groote levensvragen voor te stellen, moesten zij het, huns ondanks, aanzien, dat hij in triumf Jerusalem binnenreed en de lucht vervuld werd met de hosanna's der vreugde. Zij begrepen het niet maar zij gevoelden het, daar was een macht in Hem, die zij wel moesten erkennen; zij haatten hem, slingerden hunne lasteringen, de grootste, de vreeselijkste naar Zijn hoofd en toch stond Hij ongehinderd te midden van hen, vloekte hunne huichelarij en goddeloosheid en vroeg zonder schroom : « wie uwer zal mij van zonde overtuigen »?

Dan alleen, wanneer Hij macht gaf aan zijne vijanden mochten zij de handen aan Hem slaan en Hem voeren naar Golgotha.

Ook de paus is versmaad en gehoond. Wat al lasteringen zijn er geworpen naar het Vaticaan, welke vreeselijke verwenschingen geuit, wat al sombere voorspellingen gedaan, — en toch komt de wereld tot hem om raad en toch luistert zij met eerbied naar zijne lessen en toch moet men het aanzien, dat de hosanna's weerklinken en in alle talen der wereld een jubellied wordt aangeheven, zoo vol geestdrift, zoo vol liefde, dat elke andere feestviering gering, ja nietig schijnt.

Christus, Petrus, Leo. Neen, de wereld wil het niet erkennen door woorden, maar de daden zijn des te welsprekender, door den paus tot Christus, want tot hem kwam het woord des Heeren : « Gij zijt Petrus, en op deze steenrots zal ik mijne Kerk bouwen en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. » Hem werd die goddelijke macht geschonken, in het uur, toen hij de getuigenis zijner liefde gaf : « Weid mijne lammeren, weid mijne schapen. » Al wat zich afscheidde van de rots, door waanzin of hoogmoed vervoerd, wat is er van geworden?

Arm Protestantisme, waarin alles op scheiding en scheuring uitloopt, waarin nog slechts een klein getal

den Christus-God aanbidt, waarin het dorre materialisme de slotsom is van elke protestatie. Wat zijt gij nietig, wat zijt gij klein en gering! Doch geen wonder! Wat deedt gij voor de wereld sinds den tijd van uw bestaan? Chateaubriand, die in zijne *Etudes ou discours historiques* zich juist geen geestdriftvol bewonderaar van Rome en de Kerk toont, zegt ons de koude waarheid : « Il vous montrera les ruines, qu'il a faites, parmi lesquelles il a planté quelques jardins, ou établi quelques manufactures. Quelques jardins! Maar waar zijn de bloemen, die zij voortbracht, waar de vruchten, die zij kweekte? Neen een woestenij, vol puinen, ziedaar haar werk, niets, niets meer! En de rede?

« Avouant pour père un moine allemand du seizième siècle le réformé renonça à la magnifique généalogie qui fait remonter le catholique, par une suite de saints et de grands hommes, jusqu'à Jésus-Christ, de là jusqu'aux patriarches et au berceau de l'univers. »

Zij hebben zich losgerukt van den wijnstok en de rank, van sappen en voedsel beroofd, sterft.

Te midden van al die verwarring, de heerlijke eenheid der kath. kerk. Zeker, daar kan verschil van meening zijn op politiek gebied, maar de ware, de noodzakelijke eenheid straalde heerlijker dan ooit in het gouden jubelfeest.

Daar ligt in die grootsche feestviering nog iets anders, iets dat wij zoo gaarne bestempelen met den naam van dankbaarheid, omdat God ons de gave schonk van het ware geloof, dankbaarheid, omdat wij nu vooral behoefte hebben aan die eenheid. En die dankbaarheid uit zich in geestdriftvolle hulde aan den man, die het symbool der eenheid is, die de band is, die ons allen samenhecht, Christus stedehouder, voor ons, de weg, de waarheid en het leven.

Kardinaal Wiseman bewijst in zijne heerlijke rede over « Jesus-Christus het voorwerp onzer liefde », de

Godheid van Christus, uit de liefde, die alle geslachten en volkeren Hem toedragen, eene liefde, die niemand met Hem deelen kan. Maar toch iets, dunkt mij, zien wij daarvan terug in Jesus' stedehouder. Juist omdat Christus heenging en toch bleef in Petrus, wilde Hij ook, die liefde, die men Hem toedroeg deelen met Zijn plaatsbekleeder. Of is het geene liefde, wanneer de moeder de handjes van haar lieveling vouwt en hem elken avond doet bidden voor den paus van Rome? Is het geen liefde, wanneer de kleine elken avond « Zijn goeden nacht » ook den H. Vader toewenscht? Is het geen liefde, wanneer duizenden jongelingen ouders, vrienden en vaderland verlaten om hun bloed te geven voor Rome's paus?

Doch wat spreek ik van liefde? Was de feestviering zelve geen duidelijk bewijs van de liefde, die ons aller harte vervult, die onzen boezem hoorbaarder doet hijgen en ons allen doet verlangen om Hem, ons aller vader, toch eens te mogen zien in zijne grootsche majesteit?

En die liefde tot den paus, vermindert de liefde tot Christus niet. Integendeel, wij beminnen niet zoozeer den mensch, den geleerde, den grijsaard, wij beminnen Leo XIII, omdat hij is de Stedehouder van Jesus-Christus, omdat hij is de opvolger van Petrus, omdat hij is de bisschop van Rome, de onsterfelijke paus!

Na de hosanna's Pius ter eer, weerklonk het « kruisig hem, » zal het ook zoo met Leo zijn? Wij hopen het niet, neen, met vertrouwen gaan wij de toekomst te gemoet. De nacht was lang, maar onafgebroken hebben wij onze blikken gevestigd op den wachter, die ons de komst van den blijden dageraad moet verkondigen, den dageraad van een nieuwen dag. Dat hopen, dat vertrouwen, dat bidden wij! Doch wat er ook geschiede, vrees kennen wij niet

Wat het Fransche dagblad *l'Union* weleer schreef,

als aanteekening op de rede van generaal Cialdini, die hij hield bij de onthuldiging van het standbeeld van generaal Fanti, een roover der pauselijke staten, dat is ook onze innige zekerheid :

« Gij hebt waarheid gesproken, generaal! Cavour, Fanti, la Farina, Mazzini, Thouvenel en zoovele anderen hebben wij zien verdwijnen. Napoleon hebben wij zien vallen en Garibaldi en Victor Emmanuel (ze zijn reeds geoordeeld) én Bismarck én u zelf man van Castel-Fidardo, maar de paus zal altijd blijven bestaan. Hij zal overwinnen, hij zal heerschen en u allen begraven. De schijn-overwinnaars van eenen dag zullen de overwonnelingen zijn van den tijd en de eeuwigheid. *Portae inferi non praevalebunt*! Alle geweld zal tegen de Kerk vruchteloos zijn! »

Wanneer de laatste koning zal zijn verdwenen van het wereldtooneel, wanneer eene nieuwe orde van zaken de oude zal hebben vervangen, wanneer wij allen bij onze broeders zullen zijn in het beter Vaderland, dan zal het nog weerklinken onder alle volkeren, in alle talen : « Leve de Stedehouder van Jesus-Christus, Leve Petrus, Leve de Paus! »

F. P. BERNARDINUS METS,
Minderbr. Conventueel.

LICK'S OBSERVATORIUM IN CALIFORNIË.

IN het nummer van 1 Januari ll. is er in het *Belfort* spraak geweest van sterrekundige lichtprenten, op Lick's observatorium verveerdigd. Alhoewel dit gesticht nog maar vier, vijf jaar geopend is, heeft het reeds in de wetenschappelijke wereld eenen roemrijken naam verworven. Men vindt er den machtigsten verrekijker, die ooit gemaakt werd, benevens veel ander gereedschap, waarbij al de laatste verbeteringen toegepast zijn. Die kostelijke stukken zijn in uiterst bekwame handen, die er mee op de beste plaats werken, welke men wenschen kan.

Wat de sterrekundigen in hunne waarnemingen meest komt storen, is onze luchtkring, waar het licht door moet om tot ons te komen. Dan zelfs als de lucht heel helder schijnt, rooft zij een deel der stralen, en de andere, die zij voorbij laat trekken, doet zij soms onregelmatig van hunne richting afwijken. Alzoo ziet men op eenen warmen zomerdag alles wemelen op eenen akker, waarboven heete en min warme lucht dooreen loopen. Hoe weinig zoo iets in den luchtkring voorkomt, is er het zicht in den telescoop door gestoord, want hij vergroot deze schijnbare beweging, gelijk hij alles vergroot. Verscheidene geleerden, om zich zoo veel mogelijk aan die stoornis te onttrekken, hebben zich de moeite getroost van den hemel te gaan beschouwen op hooge bergen, en hunne verrekijkers lieten hun daar bijzonderheden zien, welke zij op hunne gewone waarnemingsplaats altijd te vergeefs gezocht hadden.

Het is naar die ondervinding dat het Californisch observatorium op den berg Hamilton gebouwd werd, 1353 meters boven den waterspiegel der zee. Een goed deel van het jaar is er de lucht zoo klaar en zoo stil, dat veel andere observatoriums op jaren tijds soms niet eens de weerga hebben.

De hoop, welke men op dit nieuw gesticht stelt, is groot, en zal naar alle waarschijnlijkheid niet teleurgesteld worden. Heel merkweerdige mededeelingen zijn reeds van daar afgekomen, en weinig tijd geleden nog werd van den berg Hamilton getelegrafeerd : « Bij Jupiter is hier eene vijfde maan ontwaard ». Aan zulk nieuws verwachtte men zich geenszins; de vier tot hier toe gekende manen van Jupiter zijn ontdekt van den oogenblik dat men den telescoop gehad heeft, en zij zijn zoo gemakkelijk om zien, dat er niemand achterdenken gehad heeft of daar nog wel iets aan het zicht kon ontsnappen.

Nu dat de Lezer weet welke achting Lick's observatorium de wereld door geniet, willen wij uiteen doen hoe het tot stand kwam. Om zoo eenen bouw op te richten en te stoffeeren, en in het onderhoud van zijn personeel te voorzien, is een schrik van geld noodig. Hoe zijn de vereischte kapitalen hier samengebracht?.. Zij werden edelmoedig geschonken door eenen enkelen persoon, James Lick, wiens naam aan het gesticht gegeven werd. Men moet zich evenwel niet inbeelden dat de man een groot sterrekundige was, verre van daar; men wil dat hij maar moeilijk had kunnen zeggen wat verschil er is tusschen de planeet Jupiter en de poolster, eene vraag, die nochtans buiten het Ab-boek der sterrekunde niet gaat. Overigens, was de man niet zeer hoog geleerd, dit was zijne schuld niet; de tijd had hem ontbroken om lang ter school te gaan, daar hij heel vroeg aan het werk moest om zijnen kost te verdienen.

James werd in 1796 te Fredericksburg, in Pennsylvanië, eenen der Vereenigde Staten, van geringe ouders

geboren. Daar veel gelukzoekers van den vreemde naar dit deel van Amerika trekken, sloeg hij juist den tegenovergestelden weg in : hij verliet zijn geboorteland om handel te gaan drijven in Zuid-Amerika. Zijne zaken gingen tamelijk goed vooruit, zoodat hij op vijftigjarigen ouderdom 150.000 frank rijk was. Eene heel groote fortuin mag zulke som niet heeten, bijzonder in Amerika, waar men niet meetelt, indien men niet verscheidene millioenen bezit. Onze Lick had de pretentie niet van millionair te worden, en tevreden met de vrucht van zijnen arbeid, trok hij naar zijn vaderland terug, waar hij tot zijn verblijf een tamelijk onbeduidend vlek verkoos, op de westerkust aan eene schoone zeebocht gelegen. Hij besteedde hier zijne gewonnen penningen tot aankoop van uitgestrekte landerijen, welke hij welhaast de gelegenheid had zoo schrikkelijk duur te verkoopen, dat hij, geheel onverwachts, een der aanzienlijkste millionnairen van Amerika werd!..

En de uitleg van een zou ongehoord geluk?.. Het was in 1847 dat Lick zijne gronden kocht en de streek, die hij kwam bewonen, was Californië... Juist in dien tijd werden aldaar de beruchte goudmijnen ontdekt. In 1848 borst de goudkoorts uit; de gelukzoekers van alle landen kwamen toegesprongen; de berdelen hutten van het nederig vlek werden door ordentelijke huizen vervangen; er rezen eene menigte gasthoven op; de handelschepen kwamen de zeebocht binnengevaren; de bevolking steeg van 600 tot 250.000 zielen; met een woord het armoedig dorpje werd op korten tijd de gansch nieuwe, prachtige stad San Francisco!.. Men kan denken wat Lick achter zijne landerijen won, alzoo in eens de kostelijkste bouwgronden geworden, die men ergens vinden kan.

Men make zich een denkbeeld van zijn vermogen door de twee millioen dollars — tien millioen franken — die hij, mild en edelmoedig, aan den staat van Californië schonk tot inrichting van verschillige nuttige werken en bevordering der wetenschap. Met een deel dier koninklijke gift werd het observatorium gebouwd, dat heden in zake van sterrekunde zoo dikwijls genoemd wordt.

Niettegenstaande zijne hooge jaren, nam Lick nog deel aan eene lastige reis op het Rotsgebergte om voor het toekomende gesticht de best geschikte plaats te kiezen, en ondertusschen vertrokken twee bevoegde mannen naar Europa om voor de glazen te zorgen van den verrekijker, die nergens zijne weerga moest vinden; meteen moesten deze afgeveerdigden al de verbeteringen studeeren, die in deze laatste jaren bij de observatoriums ingebracht werden. Lick zag het einde dezer voorloopige studiën en werkingen niet; hij stierf in 1876 in den gezegenden ouderdom van tachtig jaren.

J. B. MARTENS, kan.

EENIGE WOORDEN OVER KERKSCHILDERING [1].

ALS wij met orde versieren beginnen wij natuurlijk met het gewelf.

Gewelven in moderne bidplaatsen, vooral in kapellen, zijn dikwijls in paneelen verdeeld : halfronde, vierkantige, langwerpige of hoekige; die omringd zijn, eerst met uitspringende lijsten en verders met platte banden. In den koor, die veeltijds in halven cirkel eindigt, vormt het gewelf dus ook natuurlijk een' halven dom die verdeeld is in kleine paneeltjes of *caissons* met in 't midden van ieder eene rozet (rosette). Zulke gewelven bieden weinig moeilijkheid aan.

De paneelen in wit, licht blauw of grijsachtig; de banden en lijsten in twee toonen, volgens het kleur der muren; de rozetten en de verdere ornementatie in goud of in geel met goud opgelicht; ziedaar eene eenvoudige en altijd voldoende werkwijze. Zijn de gewelven echter aangelegd, zonder of met heel groote paneelen, bij voorbeeld, zoo wordt de taak ingewikkelder. Vooreerst, bij gebrek er aan dient men paneelen te maken, bij middel van banden in ander kleur en van de middenvakken gescheiden door smallere bandetjes van een tot twee vingers breed, bandetjes die men kan versieren met bolletjes, kruisjes, *chevrons* of iets diergelijks doch verkieslijk meestal plat, dat is zonder

---

(1) Zie *Belfort*, bl. 229.

schaduwing. De paneelen kan men, op witten of lichtblauwen grond met sterren bekleeden. Deze sterren echter, behooren wederom niet in groepjes gezaaid en opgelicht te worden om zoo dichtbij mogelijk de natuur te komen. Alhoewel dit soms vroeger zoowel als nu nog aldus gedaan werd en het voor zulke stijlen verschoonbaar is, toch is het veel verkieslijker de sterren regelmatig te verdeelen en dezelve af te zetten of te omringen met straffer kleur, ofwel ten minste die langs eene zijde te hertoetsen (repiquer). Zelfs kan men op den blauwen grond, iets van den kant af, eene donkerder streep rondom het paneel trekken, om aldus niet in den schijn een' waren hemel te verbeelden; maar wel een conventioneelen hemel of een gewelf in hemel geschilderd den aanschouwer aan te bieden.

Daarenboven is het ook mogelijk rijkere en kundiger voorstellingen, zoo versierselen als zinnebeelden in het gewelf te brengen. Zeker zal een goed versierder tegenwoordig vermijden in zijn gewelf loofwerk, dieren en zelfs figuren te schilderen in grijswit (grisaille) of in meer kleuren, zoo diep in- en uitspringend dat zij schijnen er te zullen afvallen en die, in alle geval, toch heel de waarde der bouworde door hun geweld verwoesten. Niets belet hier echter alle zinnebeelden te gebruiken benevens alle slach van rank- en loofwerk mits er den vorm van te *moderniseeren* en lichtelijk te schaduwen op de wijze hierboven aangeraden en verbeeld. Aldus hebben wij nog, in een neërdalend gewelf dat in vieren verdeeld was de zinnebeelden aangetroffen der vier Evangelisten omringd door zwierige, kronkelende acanthusbladen, doormengd met ander loover; doch welke bladeren eenvoudig in zeer licht groen met roze uiteinden waren geschilderd, langs de schaduwzijden met een donkerder streepje afgezet. Op eene andere plaats vonden wij de gebenedijde Vijf Wonden onzes Zaligmakers afgebeeld voorkomend in eene *cartoche* of middenstuk in renaissancestijl waaruit loover en bloemen ontspruiten, alles licht en lieflijk gekleurd maar zoo weinig mogelijk geschaduwd (fig. 2).

Dalen wij nu van het gewelf af zoo ontmoeten wij in meest al onze moderne bidplaatsen eene zware kroonlijst met al hare bijhoorigheden (entablement). Het is niet goed zulke lijsten in verschillige kleuren te doen of met lijntjes te verdeelen; het is best dat zij in ééne kleur blijven, b. v. iets zwaarder ofwel iets lichter dan het kleur der muren daaronder. Hierin is zeker de platte band of fries (frise) niet begrepen die gewoonlijk den toon der muren zelf aanneemt en die met loopende ornamenten en met spreuken of teksten kan bekleed worden.

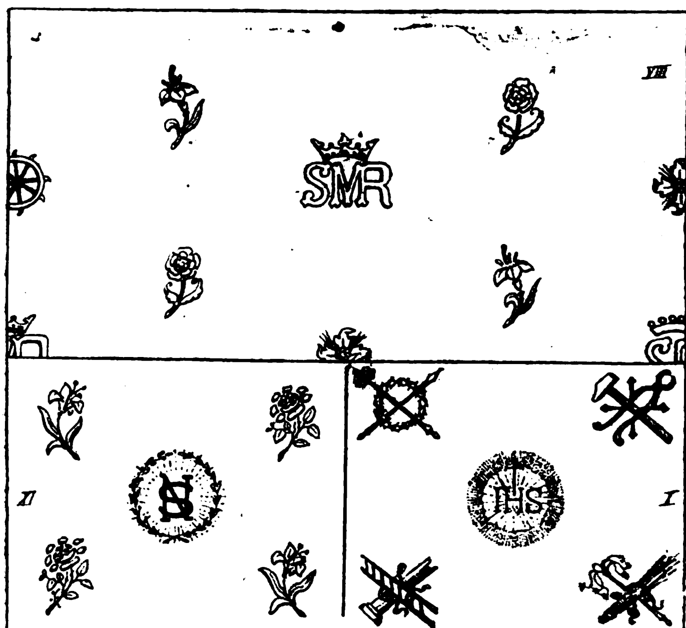
De schilder vermijde echter in zulke opschriften de zoo genaamde blokletters of andere fantaisiën (fig. 3) te gebruiken die van nieuwere vinding en voor zulke gebouwen niet ernstig genoeg zijn. Hij neme, ofwel de eenvoudige romeinsche alphabet (fig. 4) ofwel de karakters der vlaamsche renaissance (fig. 5) die zeer bevallig en toch streng zijn. Verders kan men ook zeer wel op kroonlijsten versieren zonder hunnen vorm te breken of hunnen loop te stuiten. Zoo, b. v. als zij in Ionischen, Corintischen, of composietstijl zijn en dus gebeeldhouwde ornamenten, bladen en rozetten aanbieden, komt goud en goudgeel zeer wel van pas; zelfs loopende ornamentjes, bolletjes, kruisjes, enz. in kleur en als ingelegd werk behandeld, kunnen er in gebruikt worden, doch keurig en voorzichtig.

Bijna hetzelfde is toe te passen op kapteelen van kolomen, pijlers en pilasters of platte kolomen. Zijn die kapteelen eenvoudig en zonder versiersel gemaakt, zoo kleure men die ook eenvoudig en in éénen toon, zijn zij belegd met acanthusbladen of versierd met *voluten*, of slangetrokken, engelenkoppen enz. hewel men vergulde die of ten minste men schildere die in het geel, opgelicht met goud enz doch nooit geene schitterende of zware kleuren die dit echt bouwkundig gedeelte, dat in zijn geheel moet blijven, zouden kunnen vaneen scheiden.

Nu komen wij tot de muren. De gemakkelijkste

en zekerste wijze om goed te slagen in de versiering van dit gedeelte des gebouws is zijnen natuurlijken aard er op na te volgen; 't is te zeggen, er metswerk op te verbeelden of in steenen te trekken.

Zoo deed men in de middeleeuwen en later, zoo behoort men het heden nog te doen. Enkelijk zal men vermijden de bloempjes enz. in de steenen, de gebroken hoekjes en dubbele lijnen der gothieken na te volgen maar trachten te schilderen op de wijze dat men in den renaissancetijd bouwde; 't is te zeggen met doorloopende verbanden tusschen de steenlagen. Hiervan vinden wij een staal in de wachtzaal van 3de klas der statie van Mechelen (fig. 6); hier nog, echter, zooals men bemerkt, zijn dubbele lijnen en gebroken hoeken. In de kerk van Puurs zijn de strepen enkel en loopt

ook den band tusschen iedere steenlage in. Wij oordeelen het beter en gepaster dat die doorloopende banden

maar terugkomen na drij, vier of meer lagen, gelijk wij het nog gezien hebben (fig. 7); het komt beter met den bouwtrant dier tijden overeen.

Er wordt echter dikwijls geëischt of minstens gevraagd de muren met iets anders dan met die gedurige steentjes te versieren; vooral in kooren, kloosterkerken enz. Dan dient er wederom opgelet te worden, (men kan het niet genoeg herhalen) dat de muren, muren blijven en dat zij blijven staan dáár waar zij gebouwd werden.

Dus, geene diepe perspektieven, 't wezen kolonnaden of andere verbeeldingen in dien aard, geene opene luchten, veldzichten, landschappen enz.

Naamcijfers en zinnebeelden van modernen vorm en langs eene zijde afgezet, zelfs eenigszins geschaduwd, op eenen grond van steenkleur verdeeld of gezaaid, dat is zeer voldoende. Iets diergelijks vinden wij in de kerk van Sint Catherine-Waver. (fig. 8); ook elders zagen wij roozen- en lelietakjes (fig. 9); op andere plaatsen de werktuigen van Jesus' lijden (fig. 10) op zeer eenvoudige doch echter bevallige wijze de muren bekleeden. Het kan zelfs geen kwaad die plaatsen te versieren met geschilderde ronde of ovale lijsten (*medaillons*) of andere inlijstingen (*encadrements*) *cartouchen* enz. enz. in zestien- zeventien- of achtieneeuwschen trant, volgens het gebouw, en waarin of figuren of zinnebeeldige voorstellingen zijn aangebracht.

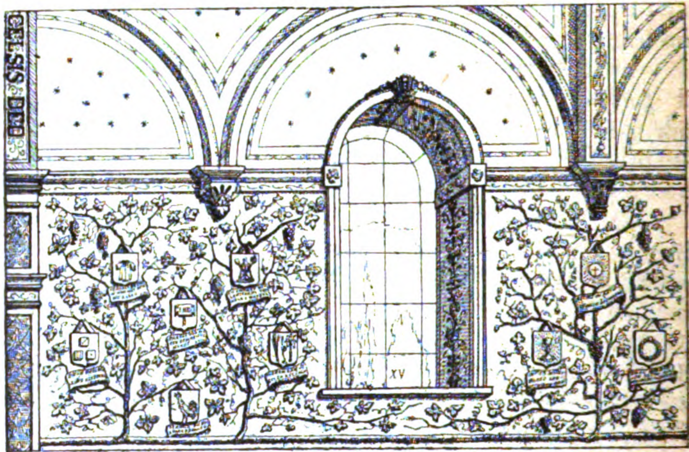
In de alsdan bijna gansch gemoderniseerde kerk van Buggenhout zagen wij over eenige jaren nog op het hoogkoor, boven het eikenhouten beschot, eene zeer eigenaardige schildering op den muur (fig. 15).

Aanstonds bemerkt men dat, al is die teekening misschien wel gothiesch van gedacht te noemen, zij echter niet in dien trant is uitgevoerd; en al is zij anderzijds modern van teekening zij echter geenszins het gebouw schaadt, dat zij op hare plaats en echt godsdienstig van opvatting is.

Al zulke behandelingen zijn dus veel beter dan de

beeldhouwende schilderwijze die men nog al te veel uit onze staatsakademiën medebrengt; zij overtreffen ook

XV

zeker de onbezonnen vergothiekering onzer nieuwere gebouwen.

Nu rijst de vraag wat men met de onderdeelen der muren of de plaatsen van zoo gezegde beschotwerk (*lambris*) en houten bekleeding (*boiseries*) zal aanvangen, in geval zij niet met natuurlijk hout of marber bekleed zijn.

Wij zagen reeds dat nabootsing dier grondstoffen in zulk geval gewettigd is. Ook mogen op die plaatsen steenen of plaveiën getrokken worden van anderen vorm en zwaarder van kleur dan die er boven. Men kan zulke versiering zelfs onder en boven afzonderen bij middel eener rei andere, meer versierde plaveikes, of door platte banden met loopende ornamenten en andere moderne versiering.

In meer verzorgde schilderingen en als de plaats daartoe geschikt is, bij voorbeeld in een half ronden koor, achter het altaar enz. durfden wij zelfs niet afkeuren gordijnen of andere draperijen te verbeelden die tamelijk naar de natuur, met licht en schaduwe, geschilderd zijn. Immers :

1° Hierdoor beneemt men hoegenaamd niets aan de vereischte kloekte dier ondermuren, daar de gordijn er voor schijnt te hangen en dus altijd, zonder eenige inspanning, den natuurlijken muur daarachter laat veronderstellen.

2° Tot ver in den renaissancetijd was het veel in 't gebruik natuurlijke behangsels, en zelfs zeer kostelijk gedamasseerde geweefsels op deze eereplaatsen aan te brengen. Dagelijks zelfs ziet men dit nog bij rouwplechtigheden.

3° Door den vorm van het halfrond en zijne ligging op het uiteinde van den gezichtskring is het mogelijk te schaduwen enz. zonder al te veel gevaar te loopen valsch te schijnen. Men kieze daartoe zijnen lichtkant op beide zijden langs den buitenkant of kant der benedenkerk en men late de onvermijdelijke versmelting, of juister verwisseling, van effekt geschieden achter het altaar.

Een zeer gewichtig deel van het gebouw blijft ons nu echter nog te bespreken, te weten de kolom, pijler, pijlaar en pilaster of platte kolom

Het kapteel of bekrooning der kolom hebben wij reeds bestudeerd, van den voet of bazement (base) is weinig anders te zeggen dan dat ook deze niet te veel, of niet, mag verdeeld worden; dat hij tamelijk zwaar moet blijven en, is dit mogelijk, eenigzins met het kapteel in kleur moet overeenkomen.

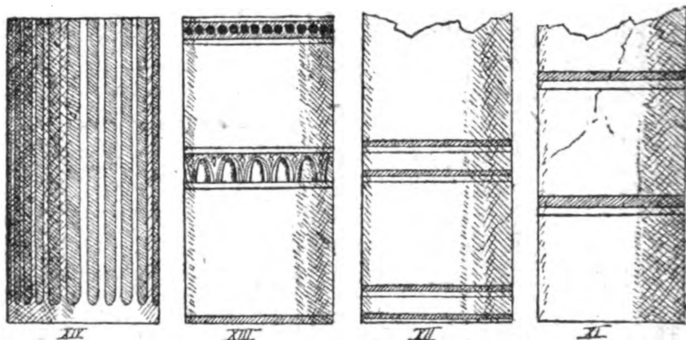
Het bijzonderste deel der kolom is echter de schacht (le fut). Zelfs in middeleeuwschen stijl, en ja nog duidelijker in latere bouwordens blijkt de kolom een moeielijk te versieren deel te zijn; ja weinige dier schilderingen mogen volop wel gelukt genoemd worden. Waaraan is zulks te wijten?

Die opgaande schachten die, zooals de boomstammen in het woud, het gansche bovenwerk onderschragen, hoeven er dus ernstig en kloek genoeg uit te zien, om zulke gewichtige rol te vervullen. Van eenen anderen kant bekleeden zij zoodanig den tempel door hunne

menigvuldigheid en door hun veelal merkelijken omvang, dat zij noodzakelijk meest en eerst in het oog vallen; dus kan men ze niet te treurig en somber maken zonder het heele gebouw te schaden.

Vandaar eene gewisse moeielijkheid.

In *moderne* kerken heeft men daarenboven niet veel keus tot het beschilderen van kolomenschachten : eigentlijk versieren of opluisteren met gebloemte of ornementatie kan men slecht. Het is best die te verwen in steenkleur, iets zwaarder dan het kleur der muren. Daarop kunnen rondloopende lijnen in lichter of donkerder kleur, of zelfs in alle beide, daar verdeeling in brengen, alsof verschillige lagen steen (tranches, assises) de eene op de andere geplaatst waren. Aldus laat de schildering behoorlijk groeven tusschen de steenlagen veronderstellen, eenvoudig schuinsch geslepene (fig. 11) als met een plat bandje er tusschen (fig. 12). Zelfs kan een perel- of eierlijstje of iets dier-

gelijks rond den bovenkant van iedere laag worden verbeeld (fig. 13).

Wat aangaat het trekken der schachten in rechtstaande groeven (*cannelures*), dat is min aan te prijzen om de redenen van valsch uitwerksel (*effet*) of aanzien dat hier wederom is te vreezen, tenzij men de groeven enkel aanduidde bij middel van een effen, donkerder kleur zooals in de kerk van Waver (fig. 14).

Ook is het niet af te keuren de pijlaren onzer nieuwerwetsche kerken te marbreren.

Pilasters of platte pijlaren, muurpijlers, zijn voor den schilder nogtans gemakkelijker te bewerken. Die langwerpige vierkanten kan men goed in een of meer paneelen verdeelen en deze bekleeden met ornamentatie; plat, toon op toon, of verwisselend van kleur en min of meer geschaduwd, al volgens de plaats en de vereischten van het bijhoorige werk.

Zal iemand nu nog vragen welke vormen, in het algemeen, het best passen aan de ornementatiën en zinnebeelden in onze kerken der drij laatste eeuwen, zoo moet het antwoord natuurlijk luiden dat het diegene zullen zijn welke tot hetzelfde tijdstip behooren van het te versieren gebouw zelf. Is uwe kerk of kapel gemaakt volgens de regels der Italiaansche renaissance, gelijk het veelal gebeurd: dan zeker, moet al hetgeen er in wordt geschilderd, zooveel mogelijk, ten minste den vorm hebben der Italiaansche versieringen der zestiende eeuw. Schijnt er in den bouw, in snij- en beeldwerk enz. wat meer den aard door der Vlaamsche werkwijze van 1500 tot 1700, dan zult gij ook met meer vrucht de teekeningen, de schilder- en drukwerken der Vlaamsche meesters van dien tijd opzoeken en benuttigen. Eindelijk, is uw gebouw opgetrokken of veranderd in den *modernen* franschen stijl van de 18[de] eeuw, is het vervuld met snijwerk in Rocaillestijl of naar den tijd van Lodewijk XVI; dan ook zult gij er u zoo veel mogelijk naar schikken; bevallig van vorm en licht van kleur blijven.

Maar zou het niet toegelaten zijn te kleuren en te versieren zooals de oude Grieken deden? Daarop durf ik niet bevestigend antwoorden. Daartoe moest vooreerst het gebouw wel streng grieksch opgetrokken zijn, in Dorischen of Ionische stijl, bij voorbeeld; iets wat, voor onze kerken, hier weinig het geval is. Men hadde zeker alsdan het voordeel, platte ornamentatie te kunnen gebruiken, zelfs verschillige afwisselingen van

kleur in kroonlijsten en andere deelen te kunnen brengen. Echter zijn de Grieksche kleuren in het algemeen te donker en te scherp afgeteekend voor onze noordersche oogen; de vormen zijn te streng, te weinig afgewisseld en bovendien ongeschikt voor Christene tempels. Daarbij is het uiterst moeielijk er zinnebeeldige voorstellingen tusschen te mengen die niet schokkend zouden zijn ofwel met de omringende versiering, ofwel met de bestemming des gebouws. Wat vooral hinderlijk is zijn de groote paneelen of andere muurvakken die de Grieken gewoonlijk gansch onversierd, zelfs onbekleed lieten ofwel in welks midden zij een enkel en afzonderlijk figuur verbeeldden; iets wat hoegenaamd met ons schoonheidsgevoel niet overeenstemt.

Wij zullen ons dus best houden bij onze verschillige Renaissancestijlen en in de kerken van gemengde bouworden; of, zooals het zoo dikwijls gebeurt, zonder bouworde, maar toch ook hoegenaamd in niets middeleeuwsch; zal men best varen met de italiaansche Renaissance op zulke wijze na te volgen zooals wij in dit kort overzicht nader hebben trachten te bepalen.

Ten slotte herhalen wij nog eens dat wij deze onze vooruitgezette theorie niet als Evangelieleer willen opdringen; wij hebben getracht ons te steunen op overlevering, beredenering en praktijk en wij verlangen niets zoo zeer dan wederlegging. Geene wederlegging, echter, die enkel bestaat in beknibbelen en afkeuren maar wel in beter te wijzen en vooral in beter te doen.

CONSTANT VAN POKSEELE.

HET SLOT LIMBURG.

Voorzang.

ELKE is die sterke burchte,
die eeuwenoude vest?
Welke aadlaar koos die hooge rots
voor 't bouwen van zijn nest?
Heur grauwe arduinen wanden,
onwrikbaar staan ze daar;
Wat vijand ook haar tartte,
nooit kende ze vrees noch vaar.

Beheerschend blikt ze neder
en dreigend, van omhoog,
Als waakte ze op de delling:
elk schietgat is een oog.
Op borstweer en op bruggeschans
blonk voortijds menige lans,
En menige hellem schitterde
op tinne en torentrans.

Over de vestingmuren
sloop nimmer laag verraad:
Te sterk de vrees der straffe
die wreken zou de daad.
Geen stap, hoe licht en sluipend,
die de wacht niet werd gewaar;
Geen, die de brug genaakte,
of luide klonk: « Wie daar? »

Maar zoo een vreemde ridder,
vermoeid en afgemat
Van 't lange, lange rijden,
de vesting binnentrad,

Bemerkte hij het aanstonds,
verwelkomd werd hij hier :
Een helm hing boven d'ingang
met opgelicht vizier.

Dan, op het voorplein, aan de knechts
de zorg voor 't ros hij liet;
En bij den slotheer bracht men hem,
die blij hem welkom hiet.
Want menschenliefde en mildheid
bewoonden 't grijze slot,
En vrij en eigen vond er
deelneming in zijn lot.

Nu blijft er van die vesting
alleen het naakt geraamt';
Verlaten is die burchte,
voorheen zoo wijd befaamd.
Haar grauwe arduinen wallen,
die tartte 't woekrend gras,
En molm en onkruid bracht ter neer
wat eens onwinbaar was!

Van uit de diepe delling
blikt iemand stil omhoog,
Peinst aan vervlogen tijden...
en droomend tuurt zijn oog...
De kraaien wonen heden
op 't grafelijk kasteel;
Hun zwarte zwermen zweven
langs toren en kanteel.

Lang slapen zij in de aarde,
de knechten met den heer :
Van onderscheiding tusschen hen
is lang geen sprake meer.
Hun stof bevrucht den akker
en strekt tot voedsel 't vee;
Hun stof bevrucht den akker :
hun ziele ruste in vreê!

En, dien daar staat te droomen,
dien spreekt een stem in 't hart,
Die vreemde dingen fluistert
in woorden half verward.
Maar klaarder wordt die stemme,
verstaanbaar meer en meer :
Zijn boezem zwelt, begeesterd,
« ja! » klinkt het, keer op keer,
« Die dood zijn doen herleven,
dat, dichter, dat kunt gij!
« Laat vrij uw tonen galmen,
sla uit uw vlerken, vrij!

« Nog immer stroomt de Weser,
nog met denzelfden trots
« Verheft zich in de hoogte
de burchtbekroonde rots!
« Het leve, 't oude Limburg,
het Limburg van weleer :
« Beziel die doode wallen,
herbouw wat zonk ter neer! »

Is 't droomerij of waarheid,
wat spreekt des dichters lied? —
Geen waan, geen leugen kan het zijn,
wat hij gevoelt en ziet,
Wat hem de borst doet jagen
van wilde vreugd en pijn,
Wat spreekt tot hem der eeuwen stem —
het schrift op 't oud velijn.

Is 't droomerij of waarheid?...
Is waarheid ook geen droom?
Vergaan niet beiden even ras
op 's levens vlietenden stroom?
Wat blijft er van 't verleden?
Als ware 't nooit geweest,
Zoo staat zijn beeltenis onbepaald
en neevlig in 's menschen geest.

Zoo zing dan, zing dan, dichter,
meng uwer snaren stem,
Geef lucht, aan 't innig gevoelen
en leen den weemoed klem!
Dan, voelen is genieten
en weemoed streelt het hart :
Herleef dan, grijze voortijd
met al uw vreugde en smart!

Antwerpen. HILDA RAM.

HISTORISCHE INLEIDING

TOT DE

GERMAANSCHE EN NEDERLANDSCHE TAALWETENSCHAP (1).

XII.

BLIJKENS het getuigenis der oude Romeinsche en Grieksche geschiedschrijvers werden de Nederlanden — wij bedoelen hiermede het gebied, waar in 't algemeen thans nog het Nederlandsch als spreek- en schrijftaal aangetroffen wordt — omstreeks het begin onzer tijdrekening door verschillende Germaansche, in het Zuiden ook door geheel of gedeeltelijk Gallische stammen bevolkt. De Germaansche kunnen alle tot drie hoofdgroepen gebracht worden.

De kusten en eilanden der Noordzee, — van de Eems (*Amisia*) ten oosten, over de Rijn-, Maas- en Scheldemonden, zelfs tot het Zwin (*Sincfala*) in West-Vlaanderen, met uitzondering van Kennemerland, de vermoedelijke woonplaats der Kaninefaten, — werden

(1) Zie *Belfort*, bl. 133.

destijds bezet door de Friezen (*Frisii*) en de nauw met deze verwante Ampsivariërs, die ten noorden der Vecht (*Vidrus?*) woonden. Volgens Theodor Siebs beteekent de volksnaam *Friezen* « de in gevaren zwevende mannen », bij welke verklaring dan natuurlijk vooral aan « gevaren ter zee » gedacht moet worden. (Vgl. Got. *fraisan*, Ohd. *freison*, Os. *frêsôn*). Naar Friedrich Kluge's uitlegging zou *Fries* « de gelokte, de langharige » beteekenen, en naar die van ten Doornkaat Koolman : « de kant- of kustbewoner ».

De oostelijke buren dezer Friezen waren de Chauken (*Chauci*), wier grondgebied zich van de kusten der Eems tot aan de Elbe (*Albis*) uitstrekte. Omstreeks het midden der vijfde eeuw gaat de naam van dezen stam verloren. De Chauken hadden zich namelijk met opoffering hunner zelfstandigheid bij de Saksen aangesloten, waarvan zij zich in de zesde eeuw echter weer losrukten om nu voortaan als oostelijke stam met de Friezen verbonden te blijven.

Aan de monden van Maas en Rijn woonden de Batauers (*Batavi*), ten zuiden van deze, tusschen Maas en Schelde, de Menapiërs en de Toxandriërs, ten westen der Schelde (*Scaldis*) de Morinen (*Morini*), ten oosten van dezen stroom de Nerviërs (*Nervii*), terwijl langs de boorden der Maas de Tongeren (*Tungri*), Eburonen en Aduatici verblijf hielden. Nagenoeg al deze stammen sluiten zich eenige eeuwen later nauwer aaneen en treden dan vereenigd onder den volksnaam *Franken*, die eerst in de derde eeuw n. C. voorkomt, in de geschiedenis op.

Het kleinste gebied werd ingenomen door de Chamaven, Tubanten en Usipiërs. Deze bewoonden een deel der oostelijke grensstreken, nl. het land tusschen Rijn en Vecht gelegen. Ook zij vormden later met vele andere oostelijker wonende stamverwanten, als de Cherusken, Fozen, Angrivariërs, Chauken, Noord-Thuringers, Brukteren enz. éénen grooten

volkenbond. dien der oorspronkelijk aan deze zijde der Elbe wonende *Saksen*, een naam, die voor het eerst omstreeks 150 n. Chr. genoemd wordt.

Dit zijn dus de Germanen, waarmede de Romeinsche veroveraars bij hunne komst in deze landen in aanraking kwamen, en wier taal op deze, de vertegenwoordigers van de hoogste beschaving der toenmalige wereld, eenen zeer ongunstigen indruk maakte. Ook later schijnt, naar de uitspraken der geschiedschrijvers, hun oordeel in deze onveranderd te zijn gebleven. Het Germaansch schijnt hun als een mengsel van ruwe, woeste, ja dierlijke geluiden in de ooren geklonken te hebben. Hierbij vergete men echter niet, dat de groote meerderheid der Germanen eeuwen lang als onverzoenlijke, hardnekkige vijanden tegenover de Romeinen stonden, zoodat de plaats, waar deze Germaansch hoorden spreken, gewoonlijk het slagveld was. Dat zich nu in het krijgsgewoel het Germaansch niet van zijne teederste zijde deed kennen, dit is alleszins begrijpelijk. Ook de Romeinsche soldaat bediende zich bij dergelijke gelegenheden niet van het zoetvloeiende, gepolijste latijn der Horatiaansche oden.

Enkele op zich zelf staande Germaansche woorden, benevens vele, soms tot onherkenbaar wordens toe, gelatiniseerde en gehelleniseerde eigennamen, ziedaar het weinige, dat ons van de taal dezer vroege bewoners der Nederlanden overgebleven is.

De nu volgende vijf eeuwen waren getuigen van die geweldige verplaatsingen der Germaansche volken, die als de stooten van een met reuzenkracht voortgedreven stormram op het vermolmde, wankele gebouw des Romeinschen wereldrijks neerkwamen en de heerschappij der Caesars sloopten. Op den verwoesten bodem ontstonden weldra nieuwe volken, nieuwe instellingen. Ook ons vaderland zou den krachtigen invloed dezer hevige, langdurige beroeringen niet ontgaan. Ook hier zouden de aloude

toestanden in menig opzicht een geheel nieuw aanzien krijgen.

De *Friezen* handhaafden zich in de door hen van oudsher bezette zeelanden. Hun gebied onderging zelfs oostwaarts, zooals hierboven reeds aangewezen werd, eene aanzienlijke uitbreiding.

Na de volksverhuizing zijn het verder de *Franken* — volgens Friedrich Kluge « de mannen van de *francho*, d. i. de *werpspiets* », — die uit het zuidoosten, nl. uit het aan gene zijde van den Rijn gelegen grondgebied in de vierde en vijfde eeuw het Romeinsche rijk binnendrongen en verreweg het grootste gedeelte onzer landen bezetten. In hun rijk losten zich het meerendeel der vroeger hier verblijf houdende volksstammen op. Weldra is er dan ook geen sprake meer van Batauers, Morinen, Nerviërs, Eburonen, enz. De oude stammen verliezen alle zelfstandig bestaan, hunne namen zelfs verdwijnen en in de plaats van die allen treedt één naam, één volk op den voorgrond. Het zijn de Franken, reeds vroegtijdig onderscheiden in *Isalische* of *Salische*, die zich van den linker oever van den Ysel (*Isala*) tot over de landen van den linker Maas-oever uitstrekten, en de *Ripuarische* Franken, wier woonplaatsen tusschen de oevers (*ripae*) van Maas en Rijn gevonden werden. Volgens Schröder's vertaling (Hist. Zeitschrift XXII, 1) beteekent *Salische* Franken : « Zeefranken ». Anderen zien in het eerste lid dezer samenstelling het woord *sala* = den hof, de verblijfplaats van den landheer.

Het volk der *Saksen* eindelijk bezette het grondgebied, vroeger door de Chamaven, Tubanten en Usipiërs ingenomen. De namen dezer laatsten worden insgelijks voor altijd uit de geschiedenis weggevaagd, nadat zij zelf bij den zich ver in Noord-Duitschland uitstrekkenden volkenbond der Saksen — naar Kluge's afleiding : « de mannen van den *saks*, d. i. van het *zwaard* » — ingelijfd waren.

Friezen, Franken en Saksen hadden zich dus de lage landen bij de Noordzee en langs den benedenloop der rivieren Schelde, Maas, Rijn, Ysel en Eems ten woonzetel verkozen. Zij zijn de voorvaderen der tegenwoordige Noord- en Zuid-Nederlanders en hunne stamtalen leven voort in de Friesche, Frankische en Saksische tongvallen, waarvan zich in later eeuwen tot heden toe, echter in steeds afnemende mate, de bewoners der verschillende Nederlandsche gewesten bedienen.

Bronnen van groote beteekenis voor de kennis der maatschappelijke toestanden in deze en aangrenzende landen gedurende de eeuwen, die onmiddelijk op den ondergang van het Westromeinsche rijk volgden, zijn de in het Latijn geschreven Sâlische, Ripuarische, Chamavische en Friesche wetten. Daar deze Oudgermaansche rechtsbronnen vele aan de volkstaal ontleende woorden en namen, hetzij in den tekst, hetzij als bijgevoegde aanteekeningen of glossen bevatten, zijn zij ook uit taalkundig oogpunt niet zonder belang. Willen wij echter kennis maken met meer samenhangende letterkundige voortbrengselen, in de Oudnederlandsche dialekten opgeteekend, dan dienen wij ons te verplaatsen in de eeuw van den beroemden Frankenkoning, Karel den Grooten (768-814).

Te dien tijde was het grondgebied der Friezen van aanmerkelijk geringeren omvang dan voorheen. De landen tusschen Sincfala en het meer Flevo, door de Friezen *Aelmere* « het groote meer » genoemd, waren, tengevolge der overwinningen door Pepijn van Herstal op den Friezenkoning Radboud bevochten (689), reeds geruimen tijd onder Frankische heerschappij. Deze zou zich, dank zij de zegerijke veldtochten van Karel den Grooten, ook over Oostfriesland, d. i. over de landen aan het meer Flevo en de Lauwerzee en tusschen deze laatste en de Wezer gelegen, uitbreiden. Bij het verdrag van Meersen

(870) werd Friesland van het meer Flevo tot de Wezer bij het Oostfrankische rijk van Lodewijk den Duitscher, en West-Friesland bij het West-frankische rijk van Karel den Kalen ingedeeld. Voegt men hierbij de eenige eeuwen later plaats grijpende scheiding der West- en Oost-Friezen door het ontstaan der Zuiderzee (1170) en men zal het verklaarbaar vinden, dat reeds van toen af in de volkstaal van West-Friesland de Friesche bestanddeelen allengs in aantal afnamen, de Frankische er daarentegen spoedig en blijvend de overhand kregen.

Het Oudfriesch kennen wij uit enkele rechtsbronnen, wier taal evenwel, wanneer wij ons tot de op Nederlandschen bodem ontstane geschriften bepalen, niet hooger dan tot de veertiende eeuw schijnt op te klimmen. Van het *Jus municipale Frisonum*, het *Westlauwersche of Oudfriesche landrecht* is een handschrift van het jaar 1464 tot ons gekomen. Uit den Karolingischen tijd bezitten wij echter niets noemenswaardigs.

Wel is dit het geval met de taal der Franken. In hunnen machtigen Keizer, die destijds over geheel West-Europa den schepter zwaaide, begroeten wij eenen monarch, wien het lot der landstaal ter harte ging, eenen vorst, die ze met voorliefde gebruikte en beoefende, alhoewel zijne wetenschappelijke belangstelling zich ook tot het Latijn en andere talen uitstrekte. Zoo getuigt zijn levensbeschrijver en tijdgenoot Einhard, dat hij, niet tevreden met zijne bedrevenheid in de landstaal, zich tevens met groote vlijt aan de studie van vreemde talen wijdde, en het Latijn o. a. zóó machtig werd, dat hij er zich bij het bidden met evenveel gemak van bediende als van zijne Frankische moedertaal. (*Einhard, Vita Caroli magni, Cap. XXV*). Omtrent zijne bemoeiingen op taal- en letterkundig gebied heet het bij denzelfden schrijver, dat Karel de aloude liederen, waarin de daden en krijgsbedrijven der vroegere vorsten bezon-

gen werden, liet opteekenen om ze zoodoende aan de vergetelheid te ontrukken, dat hij zelfs aan de bewerking eener spraakleer van de moedertaal begon (*ib. Cap. XXIX*). Hoe betreurenswaardig, dat dit alles onnaspeurlijk teloor is gegaan! In het zooeven aangehaalde hoofdstuk lezen wij verder, dat hij aan de maanden, die de Franken gewoon waren met de thans nog algemeen gebruikte Latijnsche termen aan te duiden, Frankische namen schonk en evenzoo met de winden handelde, wier getal hij, naar het Romeinsche stelsel, van vier op twaalf bracht. Zoo noemde hij de twaalf maanden :

Januari	:	*wintarmânôth*, (wintermaand).
Februari	:	*hornung*, (beteekenis onzeker) (1).
Maart	:	*lentzinmânoth*, (lentemaand).
April	:	*ôstarmânoth*, (Ohd. *ôstara* = Paschen.)
Mei	:	*winnemânôth*, (Got. *winja* = weide.)
Juni	:	*brâchmânoth*, (2).
Juli	:	*heuvimânôth*, (Ohd. *hewi* = hooi.)
Augustus	:	*aranmânôth*, (Ohd. *ahir* = aar.)
September	:	*witumânôth*, (Ohd. *witu* = hout.)
October	:	*windumânôth*, (windmaand).
November	:	*herbismânôth*, (herfstmaand).
December	:	*heilagmânôth*, (heilige maand).

De winden kregen de volgende benamingen :

Subsolanus	:	*ôstrôniwint*,	Oostenwind.
Eurus	:	*ôstsundrôni*,	Oost-Zuid-Oost.

(1) Kluge (Etym. Wörterb.) teekent bij dit woord aan : die Endung *ung* ist patronymisch : der Februar ist als Sohn des Januars gedacht, der im älteren Nhd. (dial.) als *grozer Horn* bezeichnet wird neben dem Februar als *kleinem Horn*. Vgl. Ags. Anord. *hornung* « Bastard »?

Een uiterst zwak lichtstraaltje in deze duisternis!

(2) Omtrent het eerste lid dezer samenstelling vindt men bij Kluge : BRACH adj. (bes. in Zusammensetzungen wie *Brachfeld* u. s. w.) ist erst nhd.; mhd. ist nur die Zusammensetzung *brâchmânôt* « Juni », das als erstes Kompositionsglied ein subst. *brâche* F., ahd. *brâhha* (mndd. *brâke*) « aratio prima » enthält : die *Brache* ist Umbrechung des Bodens nach der Ernte.

Het woord wordt ook in van Veldeke's *Servatius* aangetroffen :

II 1473 *Mit recht viert men den dach*
Die ligt inden Bramaende
Des sevenden daechs aengoende

Euroauster	:	*sundôstrôni,*	Zuid-Zuid-Oost.
Auster	:	*sundrôni,*	Zuidenwind.
Austroafricus	:	*sundwestrôni,*	Zuid-Zuid-West.
Africus	:	*westsundrôni,*	West-Zuid-West.
Zephyrus	:	*westrôni,*	Westenwind.
Chorus	:	*westnordrôni,*	West-Noord-West.
Circius	:	*nordwestrôni,*	Noord-Noord-West.
Septentrio	:	*nordrôni,*	Noordenwind.
Aquilo	:	*nordôstrôni,*	Noord-Noord-Oost.
Vulturnus	:	*ostnordrôni,*	Oost-Noord-Oost.

Behalve deze en dergelijke lijsten van afzonderlijke woorden, zijn er nog twee hoogst merkwaardige gedenkteekenen der Frankische taal uit het Karolingische tijdperk tot ons gekomen. Het eerste zijn de *Oudnederfrankische Psalmen*, het tweede de beroemde *Straatsburger eeden* van 842.

De Psalmen zijn uit het Latijn vertaald en vormen een bundeltje van vijf-en-twintig, te weten Ps. 1-3, 18, 53 v. 7 tot en met 73 v. 9; de verzameling wordt met den naam van *Oudnederfrankische*, *Oudnederlandsche*, *Nederduitsche*, *Karolingische* of *Wachtendonksche* interlineaire Psalmvertaling aangeduid. De eerste dezer benamingen berust op de taal waarin de Psalmen geschreven zijn. Deze is, met uitzondering der vier eerste, sterk Middelfrankisch getinte, een Nederfrankische tongval. Het vaderland dezer niet zeer omvangrijke, doch niettemin hoogst merkwaardige taalproeven, moet in het zuid-oosten der Noord-Nederlandsche provincie Limburg gezocht worden, in de buurt van Maastricht, het oude *Pons Mosae* der Romeinen, eene streek waar destijds en vroeger belangrijke verkeerswegen elkaar kruisten, waar « het ploegijzer der evangelieprediking » reeds in de vierde eeuw was doorgedrongen, het land eindelijk, waar de Karolingische vorsten gaarne en dikwijls vertoefden. Zij ontstonden dus in eene gouw, waar Nederlandsch gesproken werd en nog wordt, want het Maastrichtsch, het Sittardsch, het Roermondsch, het Heerlensch zelfs, kortom al de Limburgsche dialekten moeten bepaald tot de Neder-

landsche volkstaal gerekend worden, iets wat hier zoowel als in den vreemde zeer ten onrechte nog wel eens in twijfel wordt getrokken. *Oudnederlandsch* zijn derhalve deze Psalmen, in zoo verre zij de taal bevatten van een dier talrijke, negend'eeuwsche, Frankische tongvallen, op *Nederlandschen* bodem gesproken, waaruit zich allengs de Middelnederlandsche, Frankische dialekten en eindelijk ter eene zijde de moderne Frankische dialekten, ter andere zijde de eerst in de zestiende eeuw ontstane algemeene Nederlandsche spreek- en schrijftaal ontwikkelden. De naam *Oudnederlandsche Psalmen* is dus, vooral geographisch, minder nauwkeurig dan de eerste, doch zeer beslist te verkiezen boven dien van *Nederduitsche*, welke door zijne vaagheid tot allerlei verwarring aanleiding kan geven. Daar de taal der Psalmen, o. a. in de verzwakking der woorduitgangen de duidelijke sporen draagt van onder de regeering der tweede Frankische dynastie te boek gesteld te zijn, worden zij ook *Karolingische* genoemd. Den naam *Wachtendonksche* eindelijk danken zij aan den zeventiend'eeuwschen bezitter van een handschrift der Psalmen, nl. Arnold Wachtendonk. Thans bevindt zich dit in de koninklijke bibliotheek te Berlijn en is aldaar gemerkt : *Ms Diez C. Quart. 90.*

Door een gelukkig toeval zijn wij in het bezit gekomen van nog andere Oudnederlandsche taalproeven, die, eveneens zeer belangrijk voor de kennis onzer oude taal, zich ten nauwste aan de Psalmen aansluiten. Wij bedoelen de *Glossen van Lipsius*, gewoonlijk *Glossae Lipsianae* genoemd. Het zijn aanteekeningen van de hand des Leidschen, later Leuvenschen hoogleeraars Justus Lipsius. Uit bovengenoemd handschrift der Psalmen, waarvan Lipsius te Leiden bij Wachtendonk inzage nam, verzamelde hij vele woorden en wel voornamelijk die, welke in het Hollandsch van dien tijd óf niet voorkwamen, óf daarin een gewijzigden vorm vertoonden. Naast de Oudnederlandsche woorden

plaatste Lipsius overal de Latijnsche vertaling. Eenige jaren geleden werden deze uittreksels te midden van andere papieren, uit Lipsius' nalatenschap afkomstig, teruggevonden. Daaruit bleek, dat het oorspronkelijke handschrift der Psalmen niet enkel de *volledige* verzameling van deze laatste, maar bovendien vele lyrische stukken van het oude en nieuwe Testament inhield. Ook hier moet dus weer veel op de lange lijst der verloren gegane oude taalmonumenten gebracht worden.

De Straatsburger eeden werden opgeteekend en voor de nakomelingschap bewaard door Nithard, schrijver eener uitvoerige geschiedenis der Franken en zoon van den geleerden en rijkbegaafden Angilbert, vriend en vertrouweling van Karel den Grooten. Nithard's moeder was Bertha, eene dochter des keizers. Na den dood van zijn oom Lodewijk den Vromen trad Nithard in den broederkrijg tusschen Lotharius, Lodewijk den Duitscher en Karel den Kalen aan de zijde van dezen laatste. Hij vergezelde zijnen neef op al zijne tochten en was dus naar alle waarschijnlijkheid oor- en ooggetuige der plechtige samenkomst te Straatsburg. Aldaar werden, volgens zijn getuigenis, op den 14^den^ Februari 842 door Lodewijk den Vromen en Karel den Kalen de eeden gezworen. De gevolgen van beide broeders verstonden elkaar klaarblijkelijk niet meer. Lodewijk legde daarom ten overstaan van den Westfrankischen adel zijnen eed in het Fransch « romana lingua » af, terwijl Karel zich tot de Oostfrankische edellieden in het Dietsch « teudisca lingua » richtte. Ziehier hoe Nithard de toedracht dezer gewichtige samenkomst, het voorspel van het in 843 te sluiten verdrag van Verdun, beschrijft :

CŪQ KAROLUS
HAEC EADĒ VERBA ROMANA LINQUA P̄ORASSET
LODHUUIC̄ Q̄M̄ MAIOR NATU ERAT - PRIOR
HAEC DEINDE SE SERVATURŪ TESTATUS Ē.
PUR DŪ AMUR ET P̄ CHRĪAN POBLO ET NRŌ CŌMUN
SALVAMENT. DIST DI IN AVANT. IN QUANT DS

SAVIR ET PODIR ME DUNAT. SI SALVARAI EO
CIST MEON FRADRE KARLO. ET IN ADIUDHA
ET IN CADHUNA COSA. SI CŪ OM P̄ DREIT SON
FADRE SALVAR DIFT. IN O QUID IL MI ALTRE
SI FAZET. ET AB LUDHER NUL PLAID NŪQUĀ
PRINDRAI QUI MEON VOL CIST MEON FRADRE
KARLO IN DAMNO SIT. QUOD CŪ LODHUUIC̄
EXPLESSET KAROLUS TEUDISCA LINGUA SIC HEC
EADĒ VERBA TESTATUS EST.
IN GODES MINNA IND IN THES CHRANES FOLCHES
IND UNSER BEDHERO GEALTNISSI FON THESE-
MO DAGE FRAMMORDES SO FRAM SO MIR GOT
GEWISCI INDI MADH FURGIBIT SO HALDIH TES-
AN MINAN BRUODHER SOSO MAN MIT REHTIU
SINAN BRUHER SCAL IN THIU THAZ ER MIG SOSO
MA DUO; INDI MIT LUHEREN IN NOHEIN IN T-
HING NE GEGANGA THE MINAN VVILLON IMO
CE SCADHEN WERHEN. (1)

Uit dit zelfde tijdperk zijn er ook geschriften in het Oudsaksisch tot ons gekomen. De Saksen, evenals de Friezen, onder het Frankische juk gebracht, werden destijds verdeeld in *Westfalahi* of Westfalen, *Angrarii* of Engeren, *Ostfalahi* of Oostfalen en *Albingii Septentrionales* of Noord-Albingers, eene indeeling, die ook uit taalkundig oogpunt doorgaat. Van deze Duitsche Saksen zijn het de Westfalen, die het naast aan hunne Nederlandsche taal- en stamge-

(1) Hetgeen letterlijk vertaald op het volgende neerkomt : « En toen Karel deze zelfde woorden in het Romaansch (hier wordt de z. g. *langue d'oïl* bedoeld) uitgesproken had (*tot zijne eigen landgenooten* n. l.), zwoer Lodewijk, wijl hij de oudste was, het eerst, dat hij dezen eed houden zou : Ter liefde Godsen voor ons gemeenschappelijk heil, en dat van het christenvolk, van dezen dag af (*in avant* = verder), voor zooverre God mij het verstand en de macht geeft, zoo zal ik behoeden dezen mijnen broeder Karel, zoowel ter hulpe (*ad(h)iud(h)a* = aide) als ook in elke andere zaak, zooals een man met recht zijnen broeder moet bijstaan, op voorwaarde dat (*in o* = lat. in hoc) hij mij evenzoo doe. En ik zal met Lotharius nooit een verdrag aangaan, dat met mijnen wil dezen mijnen broeder Karel schaden zou. Toen Lodewijk dit volbracht had, zwoer Karel deze zelfde woorden in de Dietsche taal : Ter liefde Gods en tot ons beter heil en dat van het christenvolk, van af dezen dag voortaan, voor zooverre als mij God het verstand en de macht geeft, zoo houd (bescherm, behoed) ik dezen mijnen broeder, zooals men met recht zijnen broeder zal (bijstaan), op voorwaarde dat hij mij evenzoo doe; en ik zal met Lotharius geen verdrag hoegenaamd aangaan, dat hem met mijnen wil tot schade zou zijn.

nooten, de oostelijk van Almeri vertoevende bewoners der gouwen *Tueanti* (Twente), *Salan* (Salland) en *Hamaland* (van den Ysel tot Emmerik aan den Rijn) verwant waren. Ook in de Vlaamsche kustlanden schijnen er ettelijke duizenden (?) gewoond te hebben, die op last van Karel den Grooten van uit het gebied der Elbe met geweld daarheen overgeplaatst waren. Het eenige steekhoudende bewijs voor dit vermoeden berust op eene mededeeling van Einhard, voorkomende in cap. VII van zijne meergemelde *Vita Caroli Magni* en aldus luidende : « Nadat alle duurzame tegenstand der Saksen gebroken en Karels heerschappij erkend was, heeft hij eindelijk van de beide oevers der Elbe 10000 menschen met vrouw en kind laten wegvoeren en deze hier en daar *over Gallië en Germanië in kleine groepen verdeeld* » (804). Alles wat latere geschiedschrijvers hieromtrent verder ten beste gelieven te geven, legt al zeer weinig gewicht in de schaal. Wat het oude en hedendaagsche Vlaamsch betreft, dit is zoowel in klanken als in buiging bepaald Frankisch. Het eenige verschijnsel, waaruit men tot eenigen invloed van het Saksisch op het Westvlaamsch zou kunnen besluiten, is het beantwoorden eener *ê* aan den oorspronkelijk langen tweeklank *ái*. Dat deze *ê*, die ook in tal van andere Frankische dialekten, benevens in de Nederlandsche spreek- en schrijftaal regel is, echter evengoed, ja met veel meer recht misschien, als een Friesch bestanddeel kan beschouwd worden, valt moeilijk te loochenen. Immers in de oudste Friesche bronnen treft men geregeld vormen aan, als : *stên* (*gards*) « steen », *dêl* « deel », *êrost* « eerste », *hêra* « dominus », *hêta* « heeten », *sê* « zie », enz. (Got. *stáins*, *dáils*, *áiris*, **hairiza*, *háita*, *sáiws*) naast enkele met *â* en zeer weinige met *ái*. Men herinnere zich daarbij, dat Friesland zich een tot aan het Zwin in Westvlaanderen uitstrekte.

Het Saksisch werd dus in de negende eeuw

daar gesproken, waar het volk het voor een goed deel heden nog spreekt, nl. in het oosten der tegenwoordige provinciën Drente, Overijsel en Gelderland. Hetgeen ons van de taal der oude Saksen overgebleven is, ontstond echter niet op dit gebied, maar werd in de aangrenzende oostelijke, dus Duitsch-Saksische landen te boek gesteld. Daaronder bekleedt het allitereerende heldendicht, de *Hêliand*, d. i. de *Heiland* eene eerste, eene schitterende plaats. Dit epos vormt een afgerond geheel en behandelt op zeer eigenaardige wijze Jezus' leven en lijden van af zijne geboorte op « Bethlemaburg » tot zijnen kruisdood op Golgotha. Personen en toestanden, de natuur zelfs, alles is in een echt Germaansch, Saksisch gewaad gestoken. Zoo treedt de Verlosser hier op als « *thiodcuning* » de koning der volken », de leerlingen als zijne *gesîthos* en *snelle thegnos*, d. i. als zijn « gevolg », zijne « koene helden ». Het gansche gedicht bezit verder eene warmte, eenen gloed, eene verheffing, die de lezing ervan veel aantrekkelijkheid bijzetten. Men vermoedt op goede gronden, dat de dichter, wiens naam onbekend is, een kloosterling was en zijn kunstwerk uitvoerde tusschen de jaren 822 en 840, het sterfjaar van Lodewijk den Vromen, op wiens aansporing het begonnen werd. Waar de Hêliand opgesteld werd, is tot heden niet uitgemaakt. Van de beide belangrijkste handschriften van het gedicht is de *Codex Monacensis*, die zuiver Saksisch bevat, in de negende eeuw misschien te Munster in Westfalen, de *Cottonianus*, een of tweehonderd jaren jonger dan den vorigen, wellicht in het klooster Werden aan den Ruhr ontstaan.

Onderwerpt men nu de talen waarin de Oudfriesche rechtsbronnen, de Oudnederfrankische Psalmen en de Hêliand opgesteld zijn, aan een vergelijkend onderzoek, dan zal men tot de volgende uitkomsten geraken :

Ten eerste zijn de punten, waarin het Friesch

met de beide andere dialekten overeenstemt, zeer weinig in getal. Het dichtst nadert het tot het Saksisch. In woordenschat, in klanken en vormen vertoont het Friesch daarentegen eenen zoo innigen samenhang met het Angelsaksisch en zijne dialekten — in de eerste plaats met het Northumbrisch —, dat men in aansluiting aan de door Theodor Siebs verkregen uitkomsten, thans algemeen eene Engelsch-Friesche taaleenheid aanneemt.

Ten tweede brengt eene vergelijking van het Oudnederfrankisch met het Oudsaksisch de volgende verschilpunten aan het licht :

1. De oorspronkelijke *ái* wordt in het Saksisch (ook in het Friesch, zie boven) *ê*, in het Frankisch daarentegen, dat over het algemeen eene diphthongeerende neiging aan den dag legt, *ei*. De meeste Middelnederlandsche dialekten vertoonen eveneens *ê*.

2. De Westgerm. *ô* blijft in het Saksisch meestal behouden. Het Frankisch heeft *uo* en het Mnl. dien overeenkomstig *oe;* in het Saksisch treffen wij veelvuldig *ô* en *ou* aan, klanken, die dit laatste dialekt met het Friesch gemeen heeft, doch in het Mnl. zeldzaam voorkomen.

3. Uit de oorspronkelijke verbinding *al* ontwikkelde zich in de latere Frankische dialekten *ou* voor *ol*, de Saksische handhaven *ol*.

4. Kenmerkend voor het Frankisch is verder de ook reeds in de Psalmen voorkomende overgang van oorspronkelijke *ft* tot *cht*. Het Saksisch is hier weer meer behoudend, terwijl het Mnl. overeenstemming met het Frankisch vertoont.

5. *n* vóór spiranten. die in het Saksisch evenals in het Friesch gaarne wegvalt, blijft in het Frankisch evenals in het Mnl. bewaard.

6. Het praesens van *zullen* en het praeteritum van *weten* luiden in het Frankisch *sal* en *wista*, waarmede de Mnl. vormen *sal* en *wiste* overeenkomen; het Saksisch heeft *skal* en *wissa*.

7. Het voornaamste der verschilpunten is wel de behandeling der drie personen meerv. van het praesens, die in het Frankisch de uitgangen : 1. *-n*, 2. *t* en 3. *n(t)*, doch in het Saksisch (ook in het Friesch) slechts éénen uitgang, nl. *-d* aannemen.

Van hetgeen er na Karel den Grooten — in die beide veelbewogen, onrustige eeuwen, waarin het Frankische wereldrijk, ten prooi was aan inwendige onlusten en door de vreeselijke vernielingstochten der Noormannen geteisterd werd — hier te lande op taal- en letterkundig gebied tot stand kwam, weten wij niets. Dat er echter, al was het niet veel, al kon het misschien ook niet veel zijn, toch wel iets geweest is, dat lijdt geenen twijfel en wordt dan ook bevestigd door eene Latijnsche oorkonde van het jaar 1202, waarin de pauselijke legaat Guido melding maakt van in het bisdom Luik – dat ook Nederlandsch-sprekende gedeelten bevatte – aanwezige en in het Dietsch opgestelde boeken, « teuthonice scripti ». Eerst op het laatst der twaalfde eeuw, in eenen tijd, waarin onze maatschappij velerlei diep doorgedrongen wijzigingen had ondergaan, ontmoeten wij weer geschreven Nederlandsch, ontstaan in eene streek, die ons reeds bekend is als het vaderland der Oudnederfrankische Psalmen.

(Slot volgt.) TH. STILLE.

PAUS EN WERKMAN.

Maar steekt een vuurberg uit het midden van de volken
zijn naakte en doodsche kruin : reeds welden zwarte wolken
uit diepte en donker op en duisterden de locht;
reeds zwalpte een lavavloed uit de opgeborsten krocht,
en steden stortten. — Slapend, tusschen rots en puin
daar ligt hij nu en zwijgt, maar zwijgend dreigt zijn kruin;
voelt gij, opnieuw, niet hoe, soms al met eens, de gronden
der koningdommen schokken? hoort gij niet, bij stonden,
een domling gonzen door den kolk?
't Zijn armen, duizenden, 't is 't volk,
dat, eenzaam knagend aan zijn korste brood,
uit schittrende zalen
de feesten ziet stralen...
't Is 't volk dat, afgebeuld en zuchtend in zijn nood,
een geruisch hoort van smeltende akkoorden,
en verschopt wordt met bijtende woorden.
't Is 't volk dat sidderend rijst en dweept....
't Is 't volk,
door geile lusten voortgezweept,
dat, in holen
saamgescholen,
met bloedontstoken ooge en opgeheven dolk,
« Wrake! » loeit en « wee!
wraak en wee den rijken!
we rukken hen, eer we bezwijken,
met ons in d'afgrond mee! »

Drenkling, ach, wat zal 't u baten,
als ge er duizenden, verwaten

met u snokt in diepte en slond,
zoo hun stapelende lijken
slechts een stond de wateren dijken,
en u redden slechts een stond,
zoo gij zelf in de bloedige golven
neerploft, en met hen bedolven,
hopeloos met hen verzinkt?
Wat zal 't u baten?

Rijken, hoort, hun antwoord klinkt :
« van God en mensch verlaten
is ons het sterven zoet!
Een vreugd is 't, in den gloed
van 't burcht en slot met hen te roosten
die, jaar en dag, ons droeve klachten
met bittren hoon versmachtten; —
dán zal, tusschen 't knetterend gekraak,
hun huilend gegil ons vertroosten!
Wrake! wraak!
Het zij dan het laatste, toch is 't een genot,
ons eerste in 't vloekbaar levenslot!...
De wanhoop doet ons haten :
en uit ellende en nood
jaagt wanhoop doof ter dood
wien God en mensch verlaten!... »

Verdoolden! hoort gij dan die stemme niet,
uws Vaders stemme, kloek en teeder,
die klaagt om u en roept u liefdrijk weder,
daar u zijn hand in Gods macht hulpe biedt?
Hoort gij die stemme niet die door de landen
uit Rome klinkt en 't rouwig Vatikaan?
De Paus heft over u zijn blanke handen;
verneemt het woord dat redden zal en slaan :

« Gods arm schiep zwakheid en schiep macht
om beide elkandren staag te stutten,
want zonder beî zal vreê noch kracht
het heil der volken schutten.

De werkman is 't die, rijken, in uw weelde u schraagt :
als hij naar recht zijn loon u wedervraagt,
wee u die spreekt : « 'k en ken hem niet! »
Hij draagt het merk der godheid op den schedel :
of soms zijn ruw gelaat van 't lijden donker ziet,
hij voert een ziele groot en edel;
uw broêr is hij : voor hem ook schijnt de zon,
voor hem ook golft de lucht en springt de bron :
gunt hem zijn plaats! O, laat hem dag en nachte
aan 't werk niet, hem door overmachte
in nood geboôn! Neen, neen! Dan is 't of zong er
uit ieder koperstuk een stem
die tergend grijnst en spot met hem :
« Steel! hond! of sterf van honger! »
God sprak erbermend : « leef, o mensch! doch in uw zweet
eet gij voortaan uw heerlijk brood! »
o zie : zijn zweet drupt biggelend en heet
van 't aanzicht, — en hij zwoegt hem dood!

Is 't plicht hem dat hij zwoege,
't is recht dat hem zijn hand genoege!
't is recht dat hij, met vrouw en kindren meê,
zijn heerd omringe en God er bidde in vree!
Wee u! die in uw donkre mijnen
en pestende gebouwen,
tengre kindren, bleeke vrouwen,
om goud laat wreed verkwijnen.
Wee u! hun traag ontperste bloed
zal, in een vollen vloed
van straffen, op uw hoofden stroomen;
in uwe stervensstonde,
daar zullen ze allen naast uw sponde
als rechters komen.....

Liefde gloeie! Liefde schutte
de arme en nedere werkmanshutte!
zonder liefde, in 't heilloos horten,
zullen troon en autaar storten.
Liefde gloeie! op land en steê
ruischt dan weer de zang van vreê
die den Kersnacht jubelen deê;

dan zal arm en rijk, naast een,
blij zijn God in 't aanschijn treên. »

Zoo klinkt, van wereldoord tot -oord,
des Pauzen troost- en manend woord.

't Klinkt : en zie die dichte scharen
op naar Rome's heuvlen varen;
hoor die vreugdezangen klinken,
zie dit kruis ter vlagge blinken,
zie, ze komen.
zie, ze stroomen,
zie, ze knielen aan des Pauzen voet!...
werkliên zijn het, ruw van handen,
vast in liefde's broederbanden,
trouw en vreedzaam van gemoed :

« Heil u! Vader van de volken,
die bliksemzwangre wolken,
om ons hoofden saamgebrocht,
doet verzwinden in de locht.
Vader. u zij dank en eere!
die ons rechten steunt en sterkt,
en, naar luid van Christus leere,
binnen 't recht de hebzucht perkt.
Wisten ons broeders die, woest en blind,
't hert vol wanhoop en 't hoofd vol koortse,
ijlen bij 't vlammen der oproertoortse, —
wisten zij hoe gij hen mint
en hun vreedzaam rechten wint,
o, ze stonden in ons rangen,
o, ze stemden in ons zangen,
o, ze zoûn uw zoen ontvangen!
en met ons vereend in gedachte,
en met ons vereenigd in machte,
strijden, en weer heil zien bloeien,
en weer liefde voelen gloeien,
en weerom bij 't werk gelukkig zijn,
wetend dat iedere zweetdrop, als loon,
tot schittrenden robijn
stolt aan ons gloriekroon. »

Gent. F. MARIMAN.

Als de Vos de Passie preekt, Boeren wacht uw Ganzen.

« ONZE volksspreuken zijn te kostelijk om er éène, éène enkele van te laten verloren gaan : dat is goud, en goud werpt niemand weg. » Zoo schrijft de geleerde taalwroeter, Am. Joos, op de vijfde bladz. van zijne « Schatten uit de volkstaal ».

Zou ik 't hem betwisten? — Of zou ik hem leugenachtig maken, als hij verder de spreekwoorden : « de ondervinding van duizend jaren, en de wijsheid van honderd geslachten » noemt? — Verre van mij, en met hem stem ik ten volle in, dat « de spreuken sedert eeuwen in de tale van 't volk leven, en ongeschonden met hem voortbestaan ».

Valsche munt echter is, in onze oogen, deze spreuk die we elk oogenblik gebruiken : « als de vos de passie preekt, boeren wacht uw ganzen ». De beeldspraak is gemist. Zeker en vast hebben wij hier met een spreekwoord te doen, dat in het dierenepos zijnen oorsprong vindt. Wie wijst mij iets aan, 't zij in druk, 't zij in verhaal of vertelling, waar de vos als passieprediker voorkomt? Wie toont mij het verband van beeldspraak tusschen passie of lijden, en wachten of bewaken? Dat het spreekwoord in den beginne zóó niet was, is voor ons klaar als de dag. Het lijdt voor ons geen twijfel dat passie anders niet is dan de verminking van « pacem ».

In den middelnederlandschen Reinaert, waar van lijdenspreek nergens spraak is, lezen wij integendeel : — 't is de haan Cantaert die verhaalt hoe de vos hem bedrogen heeft — :

v. 355. Sint quam hi als een heremijt,
Reinaert, die moordadighe dief,
ende brochte mi enen brief
te lesene, here coninc,
daer u seghele ane hinc.
Doe ic begon die letteren lesen.
dochte mi daer an gescreven wesen
dat ghi haddet coninclike
over al uwen rike

allen dieren gheboden vrede
ende ooc allen voghelen mede.
. . . .
v. 389. ic wart blide ende onvervaert
ende ginc te minen kindren waert,
ende was so wel al sonder hoede
dat ik met al minen broede
sonder sorghe ghinc buten mure.
Daer gheviel mi quade avonture.
want Reinaert die felle saghe
was ghecropen dor de haghe
ende hadde ons die porte ondergaen :
doe waert miere kindre saen
een ghespronden uten ghetale,
dat leide Reinaert in sine male.

Een dergelijk verhaal komt insgelijks voor in den ouderduitschen Reineke Vos (uitg. van Hoffmann v. Fallersleben, v. 349 en vlgg.)

Ook luidt de allerlaatste fabel in « Die historien ende fabelen van Esopus. Delft : Henrick Eckert van Homberch, 1498 » als volgt :

« ... Een vos hongerende is geghaen om te bedriegen seker hennen die metten hane gheclommen waren op enen hoghen boem en heeft den hanen smekeliken toe ghesproken en gegruet vragenden wat doet ghi daer so hoghe. En hebt ghi niet ghehoert die nieumaren die ons so salich en profitelijk sijn die haen antworde neen ic doe seide die vos Ic ben hier ghecomen als een voirbode om met u te comuniceren en te spreken van alle vrolicheit die nu hebben alle ghedierten want men heeft ghehouden enen raet in den welken besloten is en besticht enen ewigen vrede tussche allen ghedierten als dat alle vrese afgetoghen niemant en sal den anderen moghen legghen enige lage oft onghelijc aendoen mer sullen gebruyken enen ewigen vrede dat een yegelick sal mogen gaen vredelic en cloeclic daer hi wil daerom comt af en laet ons die feeste blidelic begaen die haene verstaende de cloecheit des vos sede Ghi brengt een goede boetscap en seer bequaem en met dien rechte hi sinen hals wt en verhief hem hoge op sijn voeten als of hi verre sien woude doen vraeghde die vos Waer na siet ghi : die hane antwoerde Ic sie twe honden de commen seer gelopen mit openden monde dewelke als ic meyne comen bootscapen den pays die ghi mi ghekundicht hebt. Doe wert die vos seer beuende en seide. Adieu tis tijt dat ic lope eer die comen en begonste wech te gane. Doe seide dye hane. En gaet niet wech wat vreest ghi is den pays gesloten soe en dorft ghi niet vresen. Die vos seide. Mi twivelt en ic ducht oft dese honden tstatuyt vanden paeyse noch niet ghehoert en hebben daer om en derre icse niet verbeiden en hij is gaen loopen sonder adieu. Aldus ist bedroch vanden vosse begect mitten bedroge vanden hane. »

Deze fabel vooral sterkt het gedacht van verminking. Vroeger

inderdaad, kenden onze ouders het Latijn tamelijk wel; zoo komen wij in oude schriften meermaals pais, pays, paeys, peys, tegen, van 't Latijnsche pacis; doch als vervolgens de kennis van het Latijn verslapte, en dewijl den vrede of peis verkondigen minder verstaan wierd, en men beter prediken kende, en wel de passie prediken, verving men « den peis » verkondigen, door : de passie prediken, en zoo, dunkt mij, is licht de overgang der woorden uit te leggen. (1)

Doch hoe aaneengebracht, dat wij nu ganzen zeggen, terwijl wij overal in het aangehaalde van hennen spreken?

« Wat misschien op dit punt eenig licht kan werpen, zoo schrijft men mij, is het feit, dat de ons wel bekende fabel van de hen, die gouden eiers lei, in de Latijnsche fabelbundels der middeleeuwen, de eene maal eene « anser » deed optreden, de andere maal eene « gallina ». Het kwam er zoo nauw niet op aan. In dit geval is het de « gallina », die — toevallig (?) — de bovenhand verkregen heeft. (Wij spreken altijd van de *hen* met de gouden eiers.) In 't geval van ons spreekwoord kan 't best gebeuren, dat het omgekeerde geschied is : de « ansers » zullen de « gallinae » verdrongen hebben, ***bij toeval*** (?) »

Dat toeval, nochtans, kan wel eenigszins opgeklaard worden. — Hennen en ganzen zijn allebei op de boerenhoven thuis... maar dat ons volk vroeger, zeker de laatste eeuwen, meer van ganzen hield, dan van hennen, is nog al verstaanbaar. Alle hoeven waren, om zoo te zeggen, versterkingen, met wallen, en vesten, en poorten zelfs met schietgaten voorzien; de ganzen konden 't water der vesten genieten, en de hen niet, en de boer trok meer profijt uit de gans dan uit de hen.

Daarbij dat de gans meer eigen was bij ons, toont wel het ander spreekwoord : « maak dat de ganzen wijs, die barvoets loopen. »

Ook toont « Loquela » (oestmaand 1881) dat de ganzen vooral

(I) **De Vos en de pachter.**

Professor Serrure vond in eenen Almanak, te Leuven gedrukt bij *Vander Haert* in 1783, het volgende fabeltje, dat vermoedelijk naar een ouder terug ziet : « Reyntje de Vos had met eenen pachter accoord gemaekt, voor dry koppele kiekens, den byvang noyt meer te molesteeren; maer, daernaer, Voske stak den kop in den kiekenkorf, en sprak met valscher herten : « *pax vobis.* » « Holla! holla! » riep den pachter; maar Voske antwoorde : « pachter, kameraed, ik en salse *quidem* niet byten; maar ik zie de gasten nog al geerne. » *Belg. Museum* (1842), bl. 426.

Deze fabel, welke ons toevallig dezer dagen onder de oogen kwam, voegen wij erbij als een wellicht nog treffender bewijs voor de stelling van den heer Truyts. (De Red.)

bij ons thuis hooren : bladz. 28 : « Caius Plinius secundus, de oude, die, het jaar 79 na Christus in den rookenden Vesuvius ging kijken en versmachtte, wist van onze ganzen dat ze de beste waren : « *Ganta* e Germania laudatissima, » zegt hij, X. 22, « candidi ibi, verum minores *gantae* vocantur. » Hij heeft zelve, te Roomen, en op de ganzenmart zeker, die twee oud-Vlaamsche ganzennamen afgehorkt en zergvuldig aangeteekend. »

Verder : « Daar waren of daar zijn nog bij de Vlamingen *ganshoven*, gelijk er schaaphofsteden zijn, blijkens de oude familie- en hofstéenamen *Ganshof*, en *Van Ganshoven*, etc. »

« Op of omtrent die hoven waren zwemputten de ganzen bestemd, te weten *ganzepoelen* en *ganzeputten*... enz. » (Zie heel dit nummer.)

En de aflevering sluit met deze woorden :

« Waarlijk, gij hebt ganzen gekweekt, aloude volkstam der Vlamingen : Loquela tua manifestum te facit! »

Op die wijze zouden dan de ganzen aan plaatselijke toestanden te danken hebben, dat ze in onze spreekwoorden een voetje vooruit hebben.

En tot slot nu : wil dat zeggen dat we voortaan « passie » door « pacem » zullen vervangen? Ieder zijnen meug, zei de boer, en hij at de pap van 't kind. Maar « best is best » dunkt mij.

Drogenbosch. JOZEF TRUYTS.

BIJ DE EERSTE COMMUNIE

VAN

JUFFROUW MARIA R...

Gij waart dezen morgen,
MARIA, toen Jezuken zoet,
De bron van ons vreugden in lust en in zorgen,
Uw hart heeft gespijsd met zijn vleesch en zijn bloed, —
Gij waart als de geestjes van de eeuwige Woon,
Die 't Kindeken Jezus in juublende kringen
Aanbiddend omringen,
Zoo lieflijk, zoo rein en zoo schoon.

o Wilde 't de Hemel u geven
Dat gij. met een hartje als de lelie zoo blank,
Door lief en door leed uwe wegen van 't leven
Mocht richten, uw Jezus ten dank!
Dan telde — ja later! — het engelenheer
Om eeuwig den God van hierboven
In blijde gezangen te loven
Een engelken meer.

J. BAL.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Millet en Israëls. - Belangwekkend niet waar, een oordeel van ISRAËLS over de schilderijen van MILLET? Het staat te lezen in den Catalogus eener tentoonstelling onlangs in *Pulchri Studio* te 's Gravenhage geopend : « Hij heeft bewezen, dat elke manier, die door den kunstenaar geschikt wordt bevonden, om zich te uiten, voor hem de ware is, en dat men geene rekening behoeft te houden met wat anderen voor noodzakelijk hebben geproclameerd... Begrijpt men wel den afstand, door MILLET afgelegd, van zulke studiën als zijn eerste waren tot op werken, als men hier van hem zal bewonderen? Voelt men niet, hoeveel er is omgezet in het hoofd van den kunstenaar, die, beginnende met de zuiverste traditiën, eindigt met de meest vrije en zelfgevonden uitingen van zijn geest, zoo zelfs, dat men geneigd is te beweren, dat geene school, welke ook, in zijn werk zichtbaar is, en dat de bewondering van geen groot meester daarop van invloed is geweest. » (*Vl. School.*)

Emile Verhaeren. — In de *Revue Générale* van Januari vonden wij het letterkundig portret van EMILE VERHAEREN. De beoordeelaar bewondert de kracht waarmede de dichter zijne gevoelens en waarnemingen uitdrukt, maar hij keurt al die nieuwigheden af waarmede de modernisten in hun schrijven pralen. Wij, van onzen kant, moeten ons verzetten tegen de scheldwoorden en de valsche betijgingen, waarmede de dichter onze buitenlieden bezwaddert in zijn eerste werk, les *Flamandes*.

Nieuwe strekking in de Letterkunde. — E. H. H. HOORNAERT schreef in het *Magasin littér.* van Januari eene studie over de nieuwe denkbeelden die men in de letterkundige beweging onzer dagen kan waarnemen. De overdreven en bedorven natuurbeschrijving van ZOLA en andere vrijdenkers wordt verlaten. De keuring volgens het stelsel van TAINE vindt geen bijval meer. Men keert terug naar het oorbeeld, naar verhevener denkbeelden, welke men in vrije en nieuwe vormen poogt in te kleeden. « In dezen toestand betaamt het dat men meegaande worde over zaken van vrij onderzoek. Indien de kunstenaars met eenigszins christene gedachten bezield, nieuwe kunstvormen zoeken, moet men deze *a priori* niet veroordeelen. De Kerk is niet meer vijandig aan allerhande uitingen der kunst, als aan de verschillende vormen van bestuur. »

Möser. — POL DE MONT ontleedt in de *Dietsche Warande* ('93 n° 1) de werken van den Duitschen lierdichter ALBERT MÖSER. « Het is mijne overtuiging, besluit hij, dat MÖSER met hoofd en

schouder boven de mannen der zoogenaamde *Tageslyrik* in Duitschland uitsteekt. » De beoordeeling van POL DE MONT wordt in den laatsten dichtbundel van Möser overgedrukt.

Hélène Swarth. — « De lezer zoekt te vergeefs in die 286 blz. van *Poëzie* naar een woord van troost, van bemoediging, van opbeuring, terwijl overal de vertwijfeling doorschemert. » (D. Warande.)

Balaguer. — DR JOHANNES FASTENRATH vertaalde in schoone Duitsche verzen, de machtige Katalaansche Trilogie van VICTOR BALAGUER, die vergeleken kan worden aan de *Burgraves* van VICTOR HUGO. Zij heet de *Pyrenëen* en schetst in grootsche tafereelen, gebeurtenissen uit den oorlog tegen de Albigensen, welke de dichter verdedigt.

Schaepman. — Van SCHAEPMAN verschenen bij C. L. van Langenhuysen, te Amsterdam, ten prijze van fl. 1.50 de *Verzamelde Dichtwerken*. De bundel is versierd met een portret, door JAN VETH geteekend.

Natuurbeschrijvingen. — E. H. A. JOOS schreef in het *Kath. Onderwijs* van Februari eene schoone letterkundige studie over de natuurbeschrijvingen. Hij deelde eene belangwekkende bladzijde mede van SAINTE-BEUVE, waarin deze aantoont hoe de welgekende Zwitsersche schrijver TÖPFFER, zoo aantrekkelijk door zijne fijne en dichterlijke beschrijvingen, de oude Vlaamsche schilders navolgde. Mogen alle schrijvers tot het volgende besluit komen : « Wij gaan in onze natuurbeschrijvingen, onze Vlaamsche schilders navolgen; wij ook willen *chercheurs de choses à exprimer* worden, van *chercheurs de choses à copier* die wij vroeger waren; wij zullen in ieder tafereel het gedacht pogen te vinden dat er uit straalt, en het in verband brengen met onze helden. »

Emile Claus. — De *Vlaamsche School*, nr 1 van dit jaar, drukt eene beoordeeling over de tentoonstelling die CLAUS van eenige zijner werken opende in de *Galerie Moderne* te Brussel. « Steeds zoeken naar nieuwe wegen en nieuwe middelen, steeds veranderen en verbeteren is eene behoefte voor den waren kunstenaar. Het grootste onheil dat hem overkomen kan is : het briefje te vinden en alles te vervaardigen naar hetzelfde recept, onveranderd en onbewogen; verstokt en versteend, en volhardend in de boosheid; dit deed CLAUS nimmer...

Voor wat Coloriet betreft is CLAUS uitstekend in zijne sneeuwgezichten; zijne najaarszon, die te Gent tentoongesteld was, is eveneens merkwaardig in dit opzicht. Deze schilderij was, na zijne Windbui een tweede stap in eene nieuwe richting; de derde stap is zijne Winterzon, welke echter, ondanks al de hoedanigheden die het doek bezit, niet vrij te pleiten is van overdrijving, terwijl zijne Boorden der Lei, zijn Wilgen en enkele andere, dank aan eene soort van *pointillage*, erg flikkeren. Dat is geene trilling van licht en dampkring meer, het slaat bijna over tot eene aardbeving en storm in de lucht. Als de kunstenaar het wil laten stormen, nochtans, beschikt hij over andere middelen, zoals bewezen wordt door hooger gemelde Windbui... »

Julius Wolff. — « JULIUS WOLFF, de ook hier te lande gekende Duitsche dichter wiens *Rättenfanger* en *Wilde Jäger* zulken welverdienden bijval gevonden hebben in de letterwereld, liet onlangs een nieuw klein epos verschijnen, getiteld *der Fliegende Holländer* en waarvan dus de beroemde legende het onderwerp uitmaakt ». (*Vlaamsche School.*)

Zingende Vogels. — Het 3de stuk van POL DE MONT'S *Zingende Vogels* is bij Winand Klock, te Hasselt, van de pers gekomen. Van den verzamelaar zelf en van talrijke oudere en jongere medewerkers bevat het, zooals de voorgaande nummers, puike bijdragen in dicht en proza.

't Daghet in den Oosten geeft eene lezenswaardige bijdrage over woordafleidkunde, en een lief volksliedje, de drie Ruitertjes, waar het bekende thema in behandeld wordt van de jonkvrouw die van den ridder verstooten wordt als ze arm is, maar hem op hare beurt verstoot wanneer ze tot rijkdom gekomen is.

In de **Nederl. Dicht- en Kunsthalle** zet Gust. Segers zijne Vondel-Studiën voort met eene verhandeling over Vondel als Treurspeldichter. De eerste aflevering van den jaargang 1893-94 bevat bovendien onder de rubriek Boekennieuws, besprekingen van Wazenaar's laatste werk : Een Officier geworgd in het Belgisch leger, — van Van Steenweghen's : In 't groote Duitschland, en O. Wattez' : Uit het Kinderleven.

De Januari-aflevering **Vlaamsche Kunstbode** heeft ons vooral geboeid door hare artikels over de Kloosterbibliotheken in de Middeleeuwen (D. Willebrord van Heteren) en de Mededeelingen van J. Broeckaert over Rederijkersgedichten der 16e eeuw. Ook dient aangestipt te worden een schoon sonnet van Dr. Eug. van Oye : De Mensch.

Over **C. Huygens en Dr. Worp's** nieuwe uitgave van Huygens' Gedichten, schreef Dr. Willem de Vreese in 't *Nederl. Museum* eene hoogst leerrijke bijdrage.

Biekorf. — In het 3e nummer van Schrikkelmaand worden eenige verzen overgedrukt uit De Sedighe Apologiën van Pater Olivier à S. Anastasio (1666) :

Het muisken kwelt den olifant,
de haan den fellen leeuw vermant,
de vliegen kwellen peerd en koe, enz.

En daarna de vraag : Of er iemand weet *hoe de haan den leeuw overmant?*

Men heeft hier blijkbaar met eene fabel-overlering te doen. In Vondel's Warande der Dieren (Uitg. Van Lennep en Unger), luidt de 114e fabel als volgt :

De Leeuw, den Haen en den Ezel.

Den hoogh verheven Leeuw vermoeyt van 't stadigh jagen,
Vont eenen Ezel staen, verloomt door 't sacke draghen,
Daer bij een Lombaertsche Haen, die door zijn luyd gekraey.
Den trotsen Leeuw verschrikt, dat hij met eenen draey
Sich op der vlucht begeeft.....

Gelezen ook in de **Dietsche Stemmen** het slot eener boeiende bijdrage van den heer C. Lecoutere, een bekende voor de lezers van 't *Belfort*, over : een nieuw boek over het Mahâbhârata.

WETENSCHAPPEN.

De minst beschaafde Volkeren. — 't Is een *dogma* bij sommige geleerden dat de wilde volkstammen, de minst beschaafde volkeren,

nu, den voormaligen toestand van het menschdom verbeelden en dat onze voorouders, menschen waren even weinig ontwikkeld en beschaald als de wilden. Het stelsel van den vooruitgang, niet waar, rust op die bewering als op eene steenrots?... Welnu, de geleerden die naar geene woorden, naar geen voorbedachte stelsels uitzien, en de wilde volkstammen met onbevoordeelde oogen en niet door den bril van het *rationalism* aanschouwen, vinden bij de wilden overblijfsels eener vroeger meer ontwikkelde beschaving en ontdekken op hunne lippen eene taal die een verachterd volk niet zou kunnen maken, eene taal die dikwijls zoo fijn en zoo volmaakt is als deze van Athenen en Rome. Dat zijn zekere geleerden verplicht niet te weten of bij hunne lezers te verzwijgen. (R. des Q. Scientif. Januari '93).

Betwiste vraagstukken. — Welke zijn de vraagstukken die heden met drift besproken worden? 't Zijn de voortteling van zelfs, de ontwikkelingsleer, de mensch van het derde aardkundig tijdvak, de afstamming des menschen van den aap, de wilde levenswijze der eerste menschen. Indien ge daarover in duidelijke woorden het antwoord der zuivere wetenschap begeert, door een geleerden en bevoegden man, door een knappen schrijver opgesteld, lees het boek van M. DE NADAILLAC, *le Problème de la Vie* (Parijs, G. Masson).

Hans Memlinc. — *Biekorf* wijdt eene studie aan het dagboek van ROMBOUDT DE DOPPERE, onlangs leden door de maatschappij, l'*Emulation* uitgegeven; daarin komt het volgend merkwaardig uittreksel over HANS MEMLINC : « Den elftsten van Augusti (1494) stierf te Brugge Meester HANS MEMMELINC, die toen ter tijde als de bekwaamste en de uitmuntendste schilder van geheel de christene wereld bekend stond. Hij was kerkomstig uit Mainz, en wierd te Brugge begraven in Sint-Gillis ». Daarmede is het nauwkeurig tijdsti van den dood van MEMLINC gekend.

Jephté. — Dr VAN HOONACKER verdedigt in het *Muséon* van Januari de meening dat de dochter van Jephté aan Jehovah wierd toegewijd, offerande die gebeurde door het opdragen van een zinnebeeldig brandoffer, in de plaats van den persoon die van zijnen kant aan Jehovah bleef toegewijd. De schrijver toogt hoe de toewijding van den persoon en de opdracht van een zinnebeeldig brandoffer, om die toewijding te beteekenen, geheel wel door de korte woorden konden uitgedrukt worden : Jephté slachtofferde zijne dochter.

Nederlandici. — Men heeft wel *Nederlandicus*, zegt H. LOGEMAN, maar waar blijven de afleidingen op *ist*, *isme*, *istiek*, *istisch* enz. die de beoefenaars der Nederlandsche philologie kunnen noodig hebben om hun vak aan te duiden? Hij stelt voor de volgende woorden in te voeren : Batavisme, Batavist, Batavistisch en Batavistiek!... Laat hem maar batavieren!

Baskisch. — De Basken zouden na 't gevecht van Roncevaux het lied van den zegepraai gezongen hebben. Dat lied, het lied van *Altabizcar* was enkel een voortbrengsel van wetenschappelijk bedrog.

Klanken en kleuren. — Te Edinburgh verscheen dezer dagen een belangrijk boekske, *Colour-melodies*. De heer MCSAGAN lost daarin de reeds zoo dikwijls besproken vraag op betreffende het wedergeven van kleuren door klanken. Hij is er, na veel arbeid, in geslaagd een sonnet te schrijven, waarvan de klanken geheel den indruk geven van een regenboog.

J. CL.

DE LAATSTE DOODEN.

In memoriam.

De Zeer Eerwaarde heer **J.-W. Brouwers**, pastoor te Bovenkerk-Nieuwer-Amstel, ridder van de Leopoldsorde, ridder van de Eikenkroon, versierd met het eerekruis « Pro Ecclesia et Pontifice », eerelid der Koninklijke Vlaamsche Academie, lid der Academie van beeldende kunsten, enz. enz.

Geheel Limburg en vooral Maastricht verkeerden nog onder den droeven indruk door het overlijden van Mgr F. X. Rutten, den innig geliefden deken dier stad, veroorzaakt, toen het den Almogende opnieuw behaagde een anderen van Limburgs verdienstelijkste zonen tot zich te roepen.

De bekende en gevierde redenaar, de zeer eerwaarde heer J. W. Brouwers, pastoor van Bovenkerk (Nieuwer-Amstel), werd plotseling te Maastricht, den 3[den] dezer, ten huize van zijnen boezemvriend, den rijksarchivaris J. Habets, uit het leven weggerukt, en de droeve mare van zijn dood heeft niet alleen Limburg, maar geheel het katholieke Nederland en België in rouw gedompeld.

Niet alleen de katholieke Kerk, maar ook de Nederlandsche letterkunde ziet zich met hem een parel aan haar kroon ontnomen; want was hij een voorbeeldig priester en groot redenaar, niet minder hoog staat hij aangeschreven als dichter en prozaschrijver.

Reeds als jongeling gloeide hij van innige liefde voor de moedertaal, eene liefde die hem zijn geheel leven is bijgebleven en waarvan hij telkens als hij in het openbaar optrad, de warmste blijken gegeven heeft.

Pastoor J. W. Brouwers werd in het jaar 1831 te Margrathen, een klein dorpje in Limburg, geboren. Hij deed zijne eerste studiën aan het klein seminarie te Rolduc, en na den priesterlijken staat gekozen te hebben, vervolgde hij zijne loopbaan in het groot seminarie te Roermond, tot hij, na in 1855 de heilige priesterwijding te hebben ontvangen, tot leeraar benoemd, in die hoedanigheid aan het bisschoppelijk kollegie van Roermond optrad.

Als leeraar spaarde hij geene middelen om de hem toevertrouwde jeugd te doen deelen in de liefde die hem bezielde. « Hij ontzag zich niets, ten einde het kostbaar metaal, dat de kroon van zijn land met reiner glans kon doen schitteren, desnoods op te delven uit de diepte, waar zijn blik het wist te erkennen. » Vooral voor onzen grooten dichter Joost van den Vondel, aan de studie van wiens werken hij zich altijd gewijd heeft, had hij een onbegrensde sympathie. Meer nog! Zijn enthousiastisch hart kon hij in den engen kring zijner leerlingen niet naar verlangen lucht geven, hij wilde openlijk het groot vernuft van Joost van den Vondel huldigen en doen huldigen, en ter bereiking van dat doel, « organiseerde hij te Roermoend een schitterend feest, waarvan de opbrengst (1100 gld) moest strekken tot oprichting van het standbeeld van Nederlands grootsten dichter ».

In het jaar 1863 verliet hij zijn dierbaar Limburg en begaf zich naar Amsterdam, alwaar hij geroepen werd om zijne hulp aan het

dagblad « De Tijd » te verleenen. Aldaar kon hij zich tot 1870 naar hartelust aan de beoefening der letterkunde wijden, en, zooals wij uit onderstaande lijst van zijne pennevruchten zien, is het voor de letterkunde de rijkste en schoonste tijd zijns levens geweest.

In 't jaar 1870 werd hij door Z. D. H. den Bisschop van Haarlem benoemd tot pastoor te Bovenkerk (Nieuwer-Amstel).

Men zoude misschien meenen dat toen voor hem de tijd der rust was aangebroken; geenszins! Een nieuw tijdperk treedt hij thans in; hij zal zich voortaan geheel en al wijden aan het heil der zielen, en als openbaar verdediger van Paus en koning optreden, waar zich slechts de gelegenheid aanbiedt. Men vindt hem op alle groote congressen, zoowel in den vreemde, als in Nederland, overal voert hij het woord en weet hij de harten der toehoorders gansch voor zich in te nemen. Overal begroet het katholiek Nederland in hem eenen waardigen vertegenwoordiger, die altoos haar eer wist hoog te houden.

Een verblijdend verschijnsel mag het heeten dat de rijke talenten en het voor al wat goed en edel is kloppend hart van pastoor Brouwers ook in niet-katholieke Nederlandsche kringen zooveel erkenning hebben gevonden. Vaak werd hij uitgenoodigd als spreker het woord te voeren bij feestvieringen, die geen specifiek katholiek karakter droegen, en tal van hooggeplaatste niet-katholieken hebben eerbiedig zijn lijk naar de laatste rustplaats begeleid.

Maar hoe groot een man hier beneden ook zij en welke lauweren hij ook moge oogsten, de wet des doods is onverbiddelijk, *dura lex sed lex*. Hij ontneemt den mensch aan alle aardsche betrekkingen en zendt hem, alleen in bezit zijner eigene verdiensten naar den zetel der eeuwige gerechtigheid.

De dood heeft uit de rei van Nederlands roemrijkste mannen een nieuw offer geëischt en een wreeden slag geslagen door ons pastoor J. W. Brouwers te ontvoeren.

Hij is voor de eeuwige rechterstoel verschenen om rekenschap af te leggen van de ontvangene talenten; maar hij zal zich niet behoeven beschaamd te gevoelen; want hij gebruikte die steeds tot nut van den medemensch en tot glorie van God.

Deze gedachte strekke zijne bedroefde familie, zijne parochianen en vrienden tot troost!

Hier volge ten slotte een kort overzicht der lettervruchten van pastoor J. W. Brouwers.

« Joost van den Vondel, dichtwerk met levensbeschrijvende, karakterschetsende en letterkundige aanteekeningen » (1861), — « Een groot Nederlander, hoogleeraar en stichter van hoogescholen enz., Canisius » (1862), — « Voor Vondels standbeeld, redevoering » (1862), — « Neêrland's keizerlijk kapittel, Neêrland's eerste christen kerk », enz. (1863), — « Nederland en Pius IX » (1865-1866), — « Punten van aanraking tusschen de wetenschap en de schoone kunsten », — « Wetenschap en schilderkunst (1558-1563) », — « Antwoord aan de 63 », —

« De twee bekroonde ontwerpen » enz. (1868), — « De Nederlanden en de Gevierden te Heiligerlee » (1888), -- « Antwoord aan den heer Groen van Prinsterer », — « Wederantwoord aan den heer B. Ter Haar », — « Wat nu te doen? » — « Een broederlijk woord aan mijne synodale en anti-synodale medeburgers enz. », — « Fruin in de Gids, Jonckbloet in de Tweede Kamer en Groen in zijne derde brochure over Heiligerlee », — « Mengelingen op staat- en letterkundig gebied », — « Nederland aan Pius IX op 11 April 1869 », — « De oorlog » (1870), — « Neêrland's katholieken aan Pius IX bij zijn XXV-jarig opperpriesterschap ». — Konstitutioneele Nederlandsche wedstrijd op 1 April 1872 », — Vondel en de Catalaansche dichtkunst, enz.

Daarenboven was pastoor W. Brouwers redakteur van de *Amstelbode*, stichter van de *Wetenschappelijke Nederlander*, die onder zijn toezicht zich met de *Dietsche Warande* heeft vereenigd, waarvan hij steeds een getrouwe en ijverige medewerker gebleven is.

Het Belfort is den duurbaren overledene op eene bijzondere manier dankbaar, immers het was Pastoor Brouwers die bij de eerste mare van het verschijnen van dit tijdschrift zich verhaastte (10 Februari 1886) een *Wapengroet* te zenden, een puik gedicht dat aan het hoofd der eerste aflevering van *Het Belfort* prijkt.

Maastricht. JOZEF DE RAS.

— **Hippolyte Adolphe Taine** der Fransche Academie stierf op 5 Maart l.l., in den ouderdom van 65 jaren.

De groote Fransche denker was op 21 April 1828 te Vouzier, in de krijthoudende vlakten der Champagner Ardennen, geboren.

Zijne eerste studiën deden reeds in hem den grooten schrijver van latere jaren vermoeden. Immers zijne vroegtijdige wijsheid en ingetogenheid deden hem tusschen zijne makkers kennen, ook behaalde hij in 1847 op het lycée Bonaparte den eere-prijs der rhetorika; en vandaar ging hij naar de normaalschool waar zijne geleerdheid hem vanwegen zijne medeleerlingen den naam van *Monsieur* Taine verwierf. Beurtelings professor te Nevers, Poitiers en Besançon, (waar hij zijn ontslag als leeraar der zesde klas indiende,) ging Taine naar Parijs waar hij in de *Débats*, de *Revue des Mondes* en de *Revue de l'Instruction Publique* als medeopsteller optrad.

Taine stond onder den invloed der wijsbegeerte van Spinosa en Kant, en was zelf positivist evenals Maury, Littré en Renan, en aanhanger der leer die de gevoelens afhankelijk maakt van de bewerktuiging des lichaams en het zenuwstel.

In 1853 promoveerde hij Docteur-ès-lettres met twee proefschriften : *De personis platonicis* en *Essai sur les fables de Lafontaine*. Zijn eerste lange werk, *Essai sur Tite Live*, waarin zijne Spinosistische denkwijze doorstraalt, verscheen in '54. Dit werk werd bekroond door de Academie. *Lafontaine et ses Fables*, omgewerkte uitgave van zijn in '53 verschenen proefschrift zag het licht in '60.

Taine was ook dichter. Eene reis naar Pyreneeën werd door hem met rijke verbeelding beschreven.

Maar bovenal was hij wijsgeer.

Hij worstelde tegen de toen heerschende wijsbegeerte der XIXe eeuw van Cousin en slaagde erin deze teneer te werpen.

Verder verschenen studiën over *Racine*, *Balsac*, *Reynaud*, *Tennyson*, *Carlyle*, *Addison*, *Pope*, *Dryden*... In '57 *Essais de critique et d'histoire* en in '63 *Ecrivains actuels de l'Angleterre*. In '63 verscheen zijn, tot dan toe, grootste werk : *Histoire de la littérature Anglaise*, waar hij Milton o. a. op meesterlijke wijze, en diens gedachten ontleedt. Dit werk werd voor den prijs van 20,000 fr. voorgedragen, doch M. Cousin, nog ietwat verbittert op den tegenstrever zijner gedachten, gelukte er in hem op zijde te stellen, onder voorwendsel van Spinosistische en materialistische gedachten die er in uiteengelegd waren.

In 't zelfde jaar werd Taine benoemd tot professor van esthetiek aan de School van schoone kunsten, en immer in dat jaar verschenen nog *Idéalisme anglais*, en *Positivisme anglais*.

Nouveaux essais de critique et d'histoire, alsmede *Philosophie de l'art* verschenen in '65. *Philosophie de l'art en Italie*, *Voyage en Italie*, *Naples*, *Rome*, *Florence*, *Voyage à Venise*, in '66.

Notes sur Paris ou Vie et opinion de M. Frédéric-Thomas Graindorge, *L'Idéal dans l'art*, in '67. — *Philosophie de l'art dans les Pays-Bas* in '68. *Philosophie de l'art en Grèce* en *De l'Intelligence* in '70. Dit laatste werk bevat de grondbeginselen en de gedachten van Taine als wijsgeer.

Taine was een der grootste en vruchtbaarste schrijvers dezer eeuw. Alle onderwerpen, geschiedenis, kunst- en letterkritiek, wijsbegeerte, dichtkunst, alles heeft hij ondernomen en beschreven.

Zijn hoofdwerk : *Les origines de la France contemporaine* staat als getuige van de openhartige denkwijze die steeds, trapsgewijze, door eigen kennis en eigen ondervinding leert, en welke Taine in hoogen graad kenmerkt.

Gent. PIETER DANCO.

— Lord **Brabourne**, Engelsche staatsman en schrijver. Hij was de klein-neef van de vermaarde schrijfster Jane Austen, en zelf schreef hij verdienstelijke bundels kinderverhalen, alsmede een leven van Cromwell en verschillende politieke vechtschriften.

— Graaf **Charles de Villermont**, gewezen hoofdopsteller van het « Courrier de Bruxelles » en schrijver van twee merkwaardige geschiedkundige werken, *Histoire de Tilly* en *Histoire d'Ernest de Mansfeld*. Hij legde thans de laatste hand aan eene geschiedenis van Maria-Theresia. De Villermont was 77 jaar oud.

— **N. De Roever** (42 jaar), plotseling overleden te Amsterdam, Archivaris van Amsterdam en opsteller van *Oud-Holland*. Hij was een geleerd man die nog veel beloofde voor de toekomst. Aan het Nederlandsch Congres in 1891 te Gent gehouden, nam hij een aanzienlijk deel.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Verklarend woordenboek, met platen, voor België en Nederland, door J. BAL, professor. — Gebonden 5 fr. — Linnen stempelband 6 fr.

Onder hetgene er deze maand het licht zag, stippen wij met een gevoel van vreugde en fierheid vooral J. Bal's *Verklarend Woordenboek* aan.

Dat er in ons land, waarvoor men opzettelijk eene afzonderlijke uitgave van Larousse's « dictionnaire complet illustré » bewerkte, eene dringende behoefte bestond aan een handig en goedkoop Nederlandsch verklarend woordenboek, was voor niemand een geheim.

Men wist het. Men vroeg er naar. Ja, maar wie zal het bewerken, wie zal het uitgeven?

En nu ligt het daar voor ons. Handig van formaat, keurig van druk, rijk van inhoud, opgeluisterd met platen, waaronder zeer fraaie welke de bondigheid der uitleggingen komen toelichten, nagenoeg 900 bladzijden klein-gedrukt.

Evenveel lof komt er den uitgever toe, als den bewerker.

Ons Nederlandsch boeken-debiet is niet aanzienlijk. De kosten van eene onderneming zooals deze zijn het wel. Dit mocht allicht aanleiding geven, bij eenen uitgever, tot al te groote bezuiniging — en knoeiwerk. Met fierheid voegen we er dus bij dat, indien de inhoud aan al onze verwachtingen beantwoordt, ons alles brengt wat beloofd was, de stoffelijke bewerking, formaat, druk, band, papier den heer Siffer ten zeerste ter eere strekt.

De schrijver ook mag voldaan zijn over het werk dat met zijn naam prijkt We bezaten wel is waar Van Dale. Maar Van Dale was te duur om door elkeen te kunnen aangeschaft worden Van nu af aan reeds is de stof in 't nieuwe woordenboek verarbeid aanzienlijker dan bij Van Dale, die b. v. niets mededeelt over schrijvers, kunstenaars of geschiedenis Ook heeft het op Van Dale dit voor, dat het met platen opgeluisterd is, wat eene groote besparing van moeilijke omschrijvingen toelaat. In 't algemeen, zullen wij er ten slotte bijvoegen, trof ons de praktische inrichting van dit handboek; wij bepalen ons tot twee voorbeelden : het artikel van de legerinrichting en het tableau van de oude lengtematen hier te lande vroeger gebruikelijk...

Doch waarom aandringen? De lezers van 't *Belfort* hadden sinds lang het voorrecht proeven der bewerking onder de oogen te krijgen. En velen ten andere hebben met het werk zelf reeds kennis gemaakt. Evenals ik, — ik ben er van overtuigd, — zien ze het oogenblik te gemoet waar eene tweede uitgave noodig wordt.

Antwerpen. S.

De Familie van den Werkman, door P. DANCO. — Deze weinige bladzijden, verschenen in het Jaarboek van het *Davids-Fonds*, raken een punt aan van groot belang in het maatschappelijk vraagstuk. De familie is een hoeksteen van de samenleving en heeft als dusdanig ook, vanwege de vijanden dezer, geweldige aanvallen te lijden. Vooral voor den werkman, die alleen in het familieleven en in den Godsdienst die er het sieraad van is, eenige aangenaamheid voor zijn bestaan kan vinden, is het bewaren van den familiegeest een broodnoodig punt en al wie er iets toe bijdraagt is een weldoener der maatschappij.

De schrijver zoekt de verschillige oorzaken op, die in de huidige omstandigheden het bestaan van den familiegeest met ondergang bedreigen : de fabriek, die den vader en dikwijls helaas! de moeder van den huiselijken heerd verwijderd houdt; de slechte lezingen, die den doodsteek toebrengen aan geloof en goede zeden en de verderfelijkste kiemen in de herten nederleggen. Verder wijst de schrijver er op dat zelfs de zoo nuttige vereenigingen, door dé echte volksvrienden opgericht, wat den

familiegeest betreft, niet zonder eenig gevaar zijn. De schrijver heeft de ziekte in hare kenteekens en hare oorzaken nagespeurd; de oorzaken heeft hij maar oppervlakkig aangeduid. Zoo had hij kunnen steunen op het uitgeven en verspreiden van goede volksboeken met den waren familiegeest bezield. In Duitschland heeft het bestuur van het « Arbeitrewohl » een aantal vlugschriften in het licht gezonden, zooals « Der Schnaps », « Häuslich Glück » en « Kompas für jünge Arbeiter ». Ik vestig vooral de aandacht op het « Huiselijk Geluk » dat reeds in Holland de eer van de vertaling genoot en dat, bepaaldelijk bestemd om den familiegeest te ontwikkelen, groote diensten bewijst in het huiselijk leven. Het ware grootelijks te wenschen dat er eene dergelijke volksbibliotheek hier konde tot stand komen.

Leuven. E. S.

Gouden Bisschopsfeest van zijne Heiligheid Paus Leo XIII, door Dr H. Claeys. Gent. A. Siffer. Prijs fr. 0,50.

Onder de gedichten waartoe het gouden Bisschopsfeest van Z. H. Paus Leo XIII aanleiding heeft gegeven, hebben er twee onze bijzondere aandacht gewekt : dat van Guido Gezelle in *Biekorf*, en dat van Dr. H. Claeys, Pastoor van Sint Nicolaas te Gent en werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Het werd afzonderlijk, in een kunstkleed — blauwe letter in roode omlijsting — bij Siffer uitgegeven.

Indien Gezelle, met kinderlijken eenvoud en innigheid, vooral den Vader schijnt in den Paus te huldigen; Dr. Claeys, in statige klankvolle verzen, wijst ons op het grootsche en het wonderlijke in dien hemelschen Voorlichter, Rome's tegenwoordigen bisschop. De aanhef van het gedicht, dat zich in drieën splitst, is aangrijpend. Al meer en meer stijgt de toon bij het bezingen der pauselijke werkzaamheid. Het derde gedeelte is het verhevenste en het schoonste.

Wat ziet gij, Vader, van de hoogten waar gij staat?..

Daar is eene gansche brok die wij zouden willen overschrijven. In twee woorden willen wij onzen indruk samenvatten : het gedicht is waardig van den zanger, het is waardig van den bezongene.

Seminarie van Sint-Truiden. — Wij vernemen, dat het Taalminnend Genootschap Utile-Dulci, sinds 50 jaren in 't Seminarie van Sint-Truiden gevestigd, besloten heeft in den loop dezes jaars wederom eenen bundel zijner schoonste gedichten uittegeven. Een drama zal er bij gevoegd worden, zoodat de inschrijvers een geheel zullen hebben van 400 bladzijden, duidelijke druk op schoon papier, vrachtvrij toegestuurd voor de som van 3,50 fr.

De ware taalvrienden mogen niet onverschillig blijven; wij hopen, dat zij het jeugdig pogen hunner broeders zullen aanmoedigen, en door hunne inschrijving een blijk zullen geven van hunne verknochtheid aan onze dierbare moedertaal, gelijk velen hun reeds getoond hebben.

Inschrijvingen te zenden aan den Heer Voorzitter van Utile-Dulci, te Sint-Truiden.

K. Vl. Academie. *Vergadering van 15 Maart.* — Men beslist dat, bij het werk van den heer Micheels over Prudens van Duyse, een gesteendrukt portret, vervaardigd door Fl. Van Loo, zal gevoegd worden.

De heer onderbestuurder Stallaert, die bij afwezigheid van den heer Genard, ongelukkiglijk door eene beroerte getroffen, de vergadering leidt, herdenkt in eene korte, doch kernachtige rede den honderdsten verjaardag der geboorte — 11 Maart 1793 — van Vader Willems, en wijst daarbij op zijne hooge verdiensten als schrijver en als inrichter van onzen taalstrijd.

In een meer uitgebreid stuk : *Vlaanderens Maagd en de schim van Willems*, laat Dr A. de Vos de Maagd van Vlaanderen aan den geest van Willems verhalen, wat er sedert zijnen dood op het gebied der Vlaamsche Beweging gebeurde, en hoe Vlaanderen nog steeds onder het juk der Franschelarij gekromd ligt.

Dr H. Claeys draagt een puik gedicht voor : *Het graf* (van Willems op het kerkhof te St.-Amandsberg). Deze lezing wordt geestdriftig toegejuicht.

Ook de heer E. Hiel geeft eene dichterlijke bijdrage ter vereering der nagedachtenis van Willems ten beste.

Ten slotte leest prof. Alberdingk, als een echo uit de overzijde van het graf eenen belangrijken brief, den 5 Juli 1820 door Vader Willems, naar aanleiding van een reisje in Noord-Nederland, geschreven. Met veel lof wordt door Willems daarin gesproken over de heusche behandeling, die hem aldaar vanwege Bilderdijk, Immerzeel, Van Lennep en andere Noord-Nederlandsche schrijvers ten deel viel.

De heer Frans Willems geeft aan de vergadering in overweging of het niet mogelijk ware dat de Academie het initiatief zou nemen tot het oprichten van een tweelingstandbeeld voor Willems en David, als verpersoonlijking der Vlaamsche beweging.

Davidsfonds. — *Hoofdbestuur. Zitting van 9 Maart.* — Onder de punten, in deze zitting behandeld, zijn te vermelden :

Aangekondigde uitgaven : Een novellenbundel van den heer Snieders. — Eene verhandeling over *het Water*, door Kanunnik MARTENS. — Een werk over landbouw door den heer Tykort, hoogleeraar te Loven. Heruitgave van een werk door Kanunnik David : *Beelden der Heiligen en hunne kenmerken.* — Bloemlezing uit Vleeschouwer's *Reinaert de Vos*, enz.

De prijswerken over één of meer punten betrekkelijk het maatschappelijk vraagstuk worden ingewacht tegen 1 Mei aanstaande.

Het Hoofdbestuur beslist :

een hulpgeld te verleenen van 300 fr. voor eenen grafsteen op het kerkhof of in de kerk van Wilsele, ter nagedachtenis van pastoor Schuermans, een der stichters van het Davids-Fonds;

een telegram van gelukwensch te zenden aan Z. H. Leo XIII, ter gelegenheid van zijn 50jarig jubelfeest;

het feest ter eere van Jan-Frans Willems te houden te Boekhout, in de maand Mei of Juni, met optocht, feestrede door den heer P. Willems, algemeenen voorzitter, en met uitvoering eener cantate, vóór het huis, waar de Vader der Vlaamsche Beweging het eerste levenslicht ontving, en in welks gevel, door de zorgen van het Davids-Fonds, een gedenksteen zal worden geplaatst.

Eene som van 1000 fr. is toegezegd voor dit feest, welks inrichting aan de goede zorgen der afdeelingen Antwerpen en Borgerhout is toevertrouwd.

Verder beslist het Hoofdbestuur dat de jaarlijksche algemeene vergadering zal plaats hebben den Donderdag 18 Mei, te Loven, indien de grafsteen voor Schuermans tegen dien tijd kan gereed zijn; anderszins te Brussel.

Het Hoofdbestuur heeft mededeeling ontvangen van voorstellen, ingezonden door de provinciale vergaderingen van Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Te gelegener ure zullen deze voorstellen worden onderzocht.

Bericht is ontvangen dat te Lier een comiteit is ingesteld om kanunnik David een standbeeld op te richten. Tot verheerlijking van den grooten taal- en geschiedkundige zal het Hoofdbestuur mildelijk bijdragen.

Op voorstel van den Landsbond wordt eene commissie benoemd om in het jaar 1898 den Boerenkrijg plechtig te herdenken. Leden dezer Commissie zijn : Mathot, de Potter, di Martinelli en Sevens, die over den Boerenkrijg werken hebben uitgegeven.

Eindelijk is erkenning verleend aan eene nieuwe afdeeling van het Davids-Fonds, te Temsche, beginnende met 60 leden.

De geldelijke toestand der groote vereeniging — zekerlijk de talrijkste, die in België bestaat, blijft bloeiend. Ongerekend de buitengewone toelagen en kosten is dit jaar het reservefonds nog vermeerderd met de som van 1000 fr.

Société d'archéologie. — Onder dezen titel is te Gent in de maand Maart een genootschap ingericht, dat zich hoofdzakelijk ten doel stelt, de geschied- en oudheidkunde, met betrekking tot de oude monumenten der stad, te bestudeeren. Vijftig werkende en een aantal eereleden maken deel van de *Société d'archéologie.*

't Zal misschien aardig schijnen, maar 't is de waarheid : op de instellingzitting, voorgezeten door Jhr. de Maere-Limnander, is geen enkel woord Vlaamsch gesproken, zoodat, na afloop daarvan, een der aanwezigen, bestuurlid van het *Willems-Fonds*, aan een ander lid, bestuurlid van het *Davids-Fonds*, de vraag stelde : « Sommes-nous encore à Gand, ou bien outre Quiévrain ? »

Dunkt het den lezer van *het Belfort* niet, dat het uitsluitelijk Fransch-spreken op eene talrijke vergadering, van welke slechts twee leden niet, of maar slecht, onze taal kennen, een beetje kras is? De voorloopige Statuten des genootschaps zeggen wel, dat de verhandelingen of mededeelingen der leden zullen gedrukt worden in de taal, in welke zij zijn opgesteld, maar is dat genoeg? Ons, althans, dunkt, dat de *Société d'archéologie* er niet te kleiner om zijn zal, wanneer zij eenen Nederlandschen titel opsteekt en wanneer de beraadslagingen in het Nederlandsch gevoerd worden. 't Zou een *comble* zijn, moesten de 48 Vlaamschkennende leden er de vlag strijken voor 2 Franschsprekenden... Jhr. de Maere, die onze taal even voortreffelijk schrijft als spreekt, zal wel, hopen wij, deelen in de gedachten, door *het Belfort* uitgedrukt.

Het Belfort. — Volgens een schrijven in de « Vlaamsche Gazet van Brussel » zou *Het Belfort* uit alle geestelijke gestichten gebannen zijn.

Dat is onwaar want in al de geestelijke gestichten van geheel het land telt ons tijdschrift talrijke abonnenten en het heeft zelfs de eer al onze hoogeerwaarde Bisschoppen van het Vlaamsche land onder zijne inschrijvers te bezitten.

Hulde aan Coremans. — Op 2^n Paaschdag zal het voor Antwerpen, ja voor geheel het Vlaamsche land, een nationale feestdag zijn.

Edw. Coremans is alsdan 25 jaar lid der Wetgevende Kamers.

De Meeting wil op dien dag haren trouwen en moedigen strijder naar waarde huldigen.

's Morgens, ten 11 ure, zal in de groote zaal van den *Burgerkring* de betooging aanvangen. Men zal den jubilaris een gedenkboek aanbieden, met de handteekens zijner vrienden en partijgenooten.

's Namiddags ten 6 ure, zal den heer Coremans, in de vereenigde zalen van het *Grand Hotel*, een prachtig banket worden aangeboden, dat de ministers, leden van Kamer en Senaat met hunne tegenwoordigheid zullen vereeren.

's Avonds zal er een plechtig toonkundig feest in den *Burgerkring* plaats hebben.

Het Belfort op zijne beurt brengt hulde aan den Vlaamschen strijder, onzen leider en voorvechter onzer rechten in de Kamers.

Achtste jaargang, 1893 Mei. Nr

VOORREDE.

Bij het ingaan van 1893 aan onze letterkunde geschonken, is het « Verklarend Woordenboek » van den Eerwaarden Heer J. BAL, ons eene kostelijke nieuwjaarsgift.

Het groot getal inschrijvingen, van allerzijden toegezonden met namen die al de standen en elke denkwijze vertegenwoordigen, getuigt hoe door onze taalvrienden algemeen wordt erkend dat de heer Bal ons aanbiedt wat wij noodig hadden; noodig hadden, ja, doch zonder te durven hopen, ooit dit noodige te verkrijgen.

Verleden jaar lag voor het venster der boekhandelaars te koop het « dictionnaire complet illustré de Larousse » *58e uitgaaf.* Wijzende op dit werk, zegde ik tot een boekhandelaar : « Zie eens, de 58e uitgaaf! Men gevoelt dus wel dat dit werk onontbeerlijk is. Waar het bestaat, wordt het bij duizenden gevraagd. Tienmaal daags kan men in de gelegenheid zijn het te moeten openslaan. Waarom toch hebben wij in onze taal geen dergelijk woordenboek? » En het antwoord was : « Ja! wie zal het opmaken en wie zal het uitgeven? De verklaring eener menigte vakwoorden en kunsttermen, de duidelijke en nauwkeurige opgave van zoo wijd uiteenloopende wetenschappelijke vragen, de biographische, aard- en geschiedkundige nota's, dit alles eischt ongemeene belezenheid en veelvoudige kennissen en vergt jarenlangen arbeid. En werd nog het boek vervaardigd, de grenzen van ons taalgebied zijn zoo eng, bijgevolg de aftrek zou zoo gering zijn, dat men aan het publiek geen goedkoope uitgaaf zou kunnen bezorgen, en, is het onmogelijk, tegen een laag prijsje het werk te leveren, er valt aan drukken en uitgeven niet te denken. »

Zoo bleef het besluit, dat wij weinig kans hadden een Nederlandsch Verklarend Woordenboek door onzen boekhandel aangekondigd te zien.

Nu, terwijl wij onze zaak dierwijze beslist lieten, was

DE STAAT EN DE MAATSCHAPPELIJKE HERVORMINGEN (1).

ERKLOON. Is het nog wel mogelijk iets nieuws over dit welbesproken vraagstuk te zeggen? Het is nu voor alle katholieken uitgemaakt dat, naar de stipte rechtveerdigheid, het werkloon moet toereikend zijn voor het bestaan van den zuinigen en deftigen werkman, (2) indien althans de patroon aan het werk uitkan en indien de arbeider bekwaam is en vlijtig.

Is de Staat bevoegd om dwingend tusschen beiden te treden en aan den werkman zijn behoorlijk loon te verzekeren? — Ja, vermits het hier de stipte rechtveerdigheid geldt, welke de Staat gelast is rechtstreeks te handhaven; in de uitvoering echter is de taak lastig, zoo niet onmogelijk. Hij kan toch de werkbazen niet ver-

---

(1) Zie *Belfort*, bl. 158. Om ons in te lichten over de maatschappelijke toestanden, raadpleegden wij : Nicotra (*Socialisme*), Périn (*De la Richesse dans les Sociétés chrétiennes*) en vooral Claudio en Jannet (*Le Capital, la spéculation et la France au XIX*me *siècle*) (*Le socialisme d'Etat et la Réforme sociale*). Op hunne gegevens hebben wij getracht de grondbeginselen der christene staatsleer en der christene zedeleer toe te passen.

(2) Ons docht dat door de woorden : « het onderhoud van den zuinigen en deftigen werkman » ook bedoeld werd het bestaan van vrouw en kinderen. Men zegt immers niet dat een man kan bestaan als hij met zijn loon en dat zijner huisgenooten zijn gezin niet kan voeden. De onderstelling dat hij zich zelf zou spijzen en de zijnen laten honger lijden, is in strijd met de natuur. Nochtans gewaagt de Encycliek niet uitdrukkelijk van het familieloon.

plichten, een verdrag tegen zulken of zulken loonpegel aan te gaan. Van den anderen kant nochtans is het zeker dat een verdrag, waarbij den werkman het behoorlijk loon ontzegd wordt, ongeldig is en laatstgenoemde geenszins van zijn natuurlijk recht op genoegzame vergelding berooft. De openbare macht zou dus, na gedanen arbeid, het verdrag kunnen breken en, oordeelende dat het loon ongenoegzaam was, den patroon doen bijbetalen. Hiervoor echter zoo zij deze vragen eerst moeten beantwoorden : 1° Welke zijn de behoeften van eenen werkman in deze of gene streek? 2° Welke winsten heeft de werkbaas opgedaan? 3° Welke waren de bekwaamheid en de vlijt van den werkman?

Wij zeggen niet dat zulk een geding niet te beslechten is en dat er geene meer ingewikkelde rechtspleiten voorkomen; maar toch zal iedereen er de zwarigheden van inzien.

Beter ware het zeker, kon men de hevige betwistingen en de noodzakelijkheid van rechtelijken dwang afweren. Daartoe dienen de scheidsgerechten, of verzoeningsraden. Kan de Staat die verplichtend maken? — Die verplichting zou weinig uithalen, vermits de uitspraken toch niet kunnen geldig zijn dan door vrije aanveerding; doch, waar een loongeschil uitbreekt, kan de overheid de partijen uitnoodigen hunne zaak door scheidsrechters te laten uitwijzen; de Staat kon zelfs voor elke gouw eenen verzoeningsraad aanstellen, waarbij de partij die ongelijk krijgt zou kunnen in beroep gaan. Bleve de onwilligheid dan nog voortduren, dan kon het gebillijkt vonnis openbaar gemaakt worden en de uitspraak der openbare meening, die zou volgen, ware zeker een zedelijke dwang om de halsstarrigen tot rede te brengen.

Voor zijne eigene aanbestedingen mag de Staat een loonminimum vaststellen en is er zelfs toe verplicht, indien hij terecht vreest dat de aannemers hunne werklieden zouden loonrooven en indien de bepaling van het minimum niet tot grooter

bezwaren leidt. Dat er in de uitvoering moeilijkheden zullen oprijzen, is te vreezen. Ons dunkt dat men eerst het stelsel op beperkt terrein zou moeten beproeven; die oplossing kan eenieder bevredigen : vooruitstreven is goed, maar... met voorzichtigheid!

Pensioenen en lijfrenten. Is de Staat bevoegd, de pensioenkassen voor werklieden verplichtend te maken? Meer bepaald : kan hij de patronen dwingen, wekelijks, of maandelijks of jaarlijks voor den werkman iets in de pensioenkas te storten? Sommigen zeggen *neen,* en zij redeneeren aldus : Indien de patroon aan zijne werklieden betaalt wat hun toekomt, kan de Staat hem verder tot niets verplichten. — Wij meenen *ja* en antwoorden op voorgaande redeneering als volgt : Tot een behoorlijk loon is vereischt dat de werkman iets kunne besparen voor den ouden dag; anders zou men moeten aannemen dat zelfs een oppassende en zuinige werkman volgens den gewonen gang der natuur tot gebrek moet komen (1). Dit gesteld, zijn er in het arbeidsloon twee deelen te beschouwen : éen voor het tegenwoordig bestaan des werkmans, éen voor zijne toekomstige noodwendigheden. Volgens de natuurlijke wet mag de werkbaas ofwel die twee deelen te gelijk aan den werkman ter hand stellen ofwel hem het eerste deel geven en het andere voor de toekomst bewaren. Dit zijn twee manieren van betalen, die in hun eigen allebei geldig zijn; maar, gelijk wij het reeds in den aanvang dezer verhandeling hebben opgemerkt, mag de Staat, om misbruiken te voorkomen of om het algemeen welzijn te bevorderen, de natuurlijke wet zóó bepalen, dat hij eene verplichting mag doen vervullen op eene enkele aangewezen wijze daar waar

(1) De woorden : « tot onderhoud van den zuinigen en deftigen werkman » vorderen dat wie werkt zoo lang hij kan, ook heel zijn leven van zijnen arbeid kunne bestaan.

het natuurlijk recht tusschen verschillige wijzen de keus laat. Dit gebeurt bijna in al de Staatswetten; zoo bv. verplicht de Staat den werkbaas, het werkloon te bestellen in geld en niet in koopwaren, alhoewel volgens het natuurlijk recht de patroon zoowel door het een als door het ander kan voldoen.

Zijn er nu, in het geval dat ons bezighoudt, genoegzame redenen om den Staat te nopen, alzoo de verplichting van den patroon te bepalen? Ons dunkt van ja; want, doet de Staat dit niet, dan zal, volgens de wet der vrije mededinging, het werkloon zeer dikwijls zoo laag neergedrukt worden, dat de werkman ternauwernood zijn onderhoud vindt en dat hij aan geen sparen kan denken : hij zal dus zijn behoorlijk loon niet genieten.

Dat het algemeen welzijn er veel zou bij winnen, indien de werklieden een onbezorgden ouderdom konden te gemoet zien, hoeft geen bewijs. Daarbij dient opgemerkt dat het vrije streven, hoe loffelijk ook, in zake van pensioenkassen nimmer een volledigen uitslag zal opleveren : immers bij het gedurig gaan en komen der werkersgezinnen is het onmogelijk de arbeiders bestendig met eene plaatselijke pensioenkas te verbinden; slechts eene inrichting, voor heel het land gemeen, kan aan al het werkvolk de weldaad bezorgen van een verzekerd onderkomen voor den ouden dag. Welnu, zonder de tusschenkomst van den Staat zal men nimmer tot zulke alomvattende inrichting komen; integendeel, trok de openbare macht zich de zaak ernstig aan, dan ware de zaak niet zoo bezwaarlijk : de lijfrentendienst is onder toezicht van den Staat in ons land wonderwel in werking; mits éénen frank op de week te bezuinigen, kan de werkman zich tegen later gebrek vrijwaren. Welnu, dat eene wet den patroon verplichte wekelijks éénen frank of zelfs nog minder op den naam van elk zijner werklieden in de kas te storten, en het doel is bereikt. De werkman zou heel het land door mogen

verhuizen zooveel hij wilde, hij zou overal zijn boeksken meedragen (1).

Men kan opwerpen dat zulke wet het werkloon zou verhoogen; dat is waar, ten minste voor al de werkplaatsen waar het loon nu zoo laag staat dat er geen aftrok meer mogelijk is, en zulke verhooging ware daar zeker billijk. Zulke loonverhooging zou de wenschelijkste van alle zijn voor den werkman; want alle andere loonopslag, van het oogenblik dat hij algemeen wordt voor al de nijverheden, heeft eenen opslag in eetwaren en andere behoeften voor gevolg en wordt aldus verijdeld, en zoo zal de werkman steeds terugkomen tot het punt dat hij maar het stipt noodzakelijke kan winnen; alleen eene wettelijke regeling der pensioenen of lijfrenten kan hem tegen de toekomstige behoeften verzekeren.

Men kan nog inbrengen dat zulke wet gelijk staat met het gedwongen sparen. — Dat is nog waar, doch heeft ook de Staat het recht niet den werkman het sparen op te leggen? Wie zal hem *moeten* onderhouden wanneer hij, afgeleefd en afgewerkt, zonder brood en zonder dak zal zitten? Wie anders dan de openbare macht? In ons land erkent de Staat dien plicht, maar in ruiling mag hij ook wel voorzorgen gebruiken opdat het getal behoeftigen niet te groot worde. Dat gebrekkelijke menschen ten laste der gemeenschap vallen, niets natuurlijker; maar dat een werkman, die zijne forsche leden in den dienst der nijveraars geknakt of versleten

(1) In Duitschland bestaat de verplichtende pensioenkas; maar de inrichting aldaar lijdt aan twee gebreken : 1° De Staat legt zijn aandeel bij, wat in zulk geval gansch tegen het recht der belastingbetalers is. 2° De wet onderscheidt tusschen vier klassen van verzekerden volgens hun hooger of lager werkloon; dit verwikkelt de zaak, leidt tot groote bestuurkosten en is in 't geheel niet noodig : het is er niet om te doen, elken werkman volgens zijnen rang te laten leven, maar alleenlijk hem tegen gebrek te vrijwaren. — De maatschappelijke wetten moeten eerst en vooral eenvoudig zijn.

heeft, ten laatste nog op de kosten van heel het volk moete gevoed worden, dat kan niemand redelijk vinden.

Doch zou de nijverheid nog langer de mededinging kunnen uithouden, indien zij dien nieuwen last moest dragen? — Welke mededinging? Die van landgenooten? Dezen zouden allen gelijkelijk onder de wet vallen. Die van vreemden? De storting zou nauwelijks 0,15 fr. 's daags of nog minder beloopen en zou door den werkman zelf gedragen worden daar waar hij ze dragen kan. Men moet zeker over de lotsverbetering des werkmans wanhopen, indien in ons land de toestand der nijverheid zulke eene verhooging niet toelaat. De moeilijkheden die de nijverheid doorworstelt, moeten zeker door den wetgever in aanmerking genomen, en zouden soms kunnen als redelijke hinderpalen aanzien worden. Ook willen wij volgens ons voorgenomen plan, niet beslissen of de hedendaagsche Belgische maatschappij reeds genoeg op die regeling is voorbereid; wij hebben enkel de bevoegdheid van den Staat willen betoogen alsook de weldaden, die uit de wettelijke schikkingen zouden vloeien. Nog eens, aan den wetgever past het den toestand des volks te doorgronden en de wetten daarmee in overeenstemming te brengen. Ook doen wij opmerken dat al het voorgaande slechts toepasselijk is op de pensioenen voor hoogen ouderdom. Voor de ziekten, die tusschenin de hand des werkmans stilleggen, zijn de maatschappijen van onderlingen bijstand, de ziekenkassen veel beter geschikt; inmenging van den Staat zou in die gevallen allerbezwaarlijkst worden. Wat de werkongevallen betreft, deze zijn over 't algemeen van de nijverheid onafscheidbaar en de gevolgen ervan moeten ten laste des nijveraars vallen, tenzij groote misslag of onvoorzichtigheid van 's werkmans wege worde bestatigd.

Werkstilstand. Zonder werk, zonder brood! En hoe dikwijls valt het werk niet stil!

Eene der groote redens dier crisissen, dier verstroppingen is de overvoortbrengst.

Volgens de socialisten zou de Staat de voortbrengst moeten regelen. Dit kan hij natuurlijk niet, tenzij hij al de nijverheden zelf in handen neme, en zoo vallen wij onvermijdelijk in het dwangtoestel van het Socialismus. Neen, rechtstreeks kan de Staat niet verordenen wat ieder werkbaas mag voortbrengen. Maar kan hij niet onrechtstreeks de overvoortbrengst voorkomen?

Zeker zouden de werkbazen de voortbrengst matigen, indien zij voorzagen dat zij hun stok niet zullen aan den man krijgen. Welnu, kan de Staat hun desaangaande geene inlichtingen bezorgen, hun doen kennen wat er in en uit het land gaat, welke voorraad nog voorhanden is? — Hier komt dan eene andere vraag op: Hebben handelaars en nijveraars recht op het geheim? — Ja, vermits dit noodig is om het welgelukken hunner berekeningen te verzekeren en vermits het deel maakt van hunnen persoonlijken overleg. Nochtans moet dit recht zwichten voor het algemeen belang, en aldus zou de Staat, zonder de bijzondere aangelegenheden van ieder huis te verklappen, zonder personen of plaatsen te noemen, zulke mededeelingen kunnen doen, welke de nijveraars tot voorzichtigheid zouden aansporen. Dat zulk een inlichtingsdienst noodzakelijk onvolledig zoude zijn, nemen wij geerne aan; maar toch kan er onderzocht worden of er langs dien kant niets goeds te verrichten is.

Gebrek aan werk. Soms gebeurt het, vooral in volkrijke landen, dat al de handen niet kunnen bezig gehouden worden : er is werk te kort.

Een eerste behoedmiddel tegen die plaag is de regeling van vrouwen- en kinderarbeid, het verbieden van alle bovenmatige krachtinspanning, waar vroege sleet voor de werkenden en gebrek voor de werkeloozen het gevolg van is. Dit eerste middel

nochtans zal niet altijd toereikend zijn. De Staat, die anders de hulpeloozen op zijnen hals zal krijgen, kan hun geene betere aalmoes bezorgen dan werk. Maar hoe dit aanleggen? Rechtstreeks werk geven aan die er geen hebben, kan hij niet; want dezen zijn veelal de minst bekwame en de minst oppassende onder de werklieden, en verdienen bijgevolg geen voorrecht. De Staat kan dus niets anders dan de algemeene werkzaamheid ondersteunen, nieuwe uitwegen zoeken, de uitwijkingen vergemakkelijken en beveiligen, en ook openbare werken aanbesteden. Ontginningen van gronden, andere werken van openbaar nut zijn er zeker altijd te verrichten. Maar men zou eene bron van onlusten openen met de werklieden in de meening te brengen dat zij daar recht op hebben; (1) alleenlijk kan een voorzichtig staatsbestuur een zorgzaam oog houden op den toestand der bevolking en op hare noodwendigheden; hij moet nagenoeg weten welk het getal is der werkeloozen; dit zou hij, op eene gansch natuurlijke wijze, indien hij, gelijk voorgaandelijk gezegd is, de patronen verplichtte, wekelijks of maandelijks voor de werkenden eene som in de lijfrentekas te storten. In dit opzicht ook ware die regeling voortreffelijk.

Winstverdeeling. Het loonstelsel, dat heden in zwang is, kan zeker het behoorlijk bestaan der werklieden verzekeren, indien het beheerd wordt door de wetten van rechtveerdigheid en liefde, door Leo XIII voorgehouden. Bekennen wij echter dat het aan een natuurgebrek mank gaat, dat moeilijk weg te nemen is : het scheidt de belangen van baas en werkman; de mensch wordt een werktuig in de

(1) Theoretice heeft elk mensch tegenover de maatschappij het recht op bestaan; maar dan mag de maatschappij ook van hem het bewijs vorderen dat hij deed wat hij kon om zich zijnen onderhoud te verschaffen. In de tegenwoordige inrichting der maatschappij is zulks onmogelijk. Zou men dit kunnen mogelijk maken? Dat is wat anders.

handen van den mensch, de arbeid is eene koopwaar, koopwaar van edeleren aard dan eene andere, maar toch steeds eene koopwaar.

Een werktuig, eene koopwaar worden beschouwd als middelen om geld te winnen; naastenliefde en eerbied voor de menschelijke weerdigheid gaan daarbij allicht verloren, en waar zij aan het hert van den werkbaas liggen, zijn zij dikwijls machteloos door de mededinging van anderen.

Dat het werk als eene koopwaar verhandeld wordt, is een gevolg van vrije overeenkomst, en dus niet onrechtveerdig; de natuurlijkste schikking is het echter niet : de natuur plaatst den mensch als broeder, als medewerker nevens den mensch, niet als werktuig.

Wat is, volgens de natuurlijke opvatting, eene nijverheidsonderneming? Niets anders dan eene vereeniging van krachten en middelen tot een gemeenschappelijk doel : het geld der kapitalisten, de geesteskracht der werkleiders, de lichaamskracht der arbeiders worden verbonden om iets voort te brengen, waar men profijt zal uit trekken : kapitaal, verstand, arbeid worden de factoren van ééne en dezelfde winst; zij moeten in bond gaan, vereenigd door het gemeenschappelijk doelwit. Maar wat gebeurt? Een der drij, de arbeid, wordt tegen zekeren prijs uitgekocht en buiten de winst gesloten. De eenheid van doel, de band tusschen kapitaal, verstand en arbeid, wordt gebroken; de werkman vraagt zich niet meer af : « Wat zal de onderneming opbrengen? » maar wel : « Wat zal de patroon mij geven? » Van dien oogenblik staan arbeider en patroon niet meer als medewerkers naast een, maar als strijders tegen elkander. Nu begrijpen wij waarom er gedurig geschillen uitbersten tusschen werkman en patroon en bijna nooit tusschen de kapitalisten (b. v. de aandeelhouders van een vennootschap) en de bestuurders van het werk. Tusschen deze laatsten is de gemeenschap

blijven bestaan, maar de werkman is ervan losgescheurd.

En waarom is de werkman uitgekocht en buiten de gemeenschap gesloten? De reden ligt niet in de schraapzucht der werkgevers, gelijk men zou geneigd zijn te denken, maar veeleer in den bekrompen toestand des werkmans : deze kan niet wachten naar zijn geld, hij kan de kansen van winst of verlies niet deelen : dag aan dag moet hij zijn verzekerd loon hebben.

Is er nu, rekening gehouden van die bekrompenheid, geen middel om de gemeenschap te herstellen? Wij denken wel van ja.

Wij nemen dus 1° de kapitalen voor werkstof, werktuigen en andere benoodigdheden vereischt, 2° den geestesarbeid der bestierders, 3° den lichamelijken arbeid der werklieden als — zoovele factoren der winst, of anders gezegd als zoovele kapitalen, waar de winst de intrest zal van zijn. Maken wij eene raming als voorbeeld.

De geldschieters brengen saam b. v.	100,000 fr.
100 werklieden worden aanveerd aan 3 fr. 's daags en werken 200 dagen; hun arbeid vertegenwoordigt een kapitaal van	60,000 fr.
Het loon der bestierders wordt gesteld op 1/6 van het loon der werklieden, dus op	10,000 fr.
Samen	170,000 fr.

Onderstellen wij nu dat de voortgebrachte voorwerpen voor 200,000 fr. verkocht worden; daarvan nemen de geldschieters hunne 100,000 fr., de werklieden 60,000 en de bestierders 10,000 fr. Blijven 30,000 fr. winst, waarvan de geldschieters 10/17, de werklieden 6/17 en de bestierders 1/17 zullen trekken.

Doch nu is de vraag nog niet opgelost : Waar zullen de werklieden van leven vóór de vereffening, en hoe zullen zij ook deel nemen in het mogelijk verlies? — Men zou hun moeten voorschotten doen;

evenals nu zou men ze alle weken of alle veertien dagen betalen, maar hun slechts de 2/3 van hun loon ter hand stellen; het andere derde (in ons geval 20,000 fr.) zou blijven staan; op den dag der vereffening zouden zij het trekken saam met hun aandeel in de winst; is er verlies, dan moeten de werklieden daar voor hun aandeel in komen, en dit aandeel wordt afgehouden van het derde (20,000 fr.) dat bleef staan. Voor meer dan dit derde zouden de werklieden niet verantwoordelijk zijn.

Doch wie zou die voorschotten aan den werkman doen? — Nog eens de geldschieters; maar het voorschotene zou bij hun kapitaal gerekend worden en dus hun aandeel in de winst verhoogen.

Is zulk een stelsel nu praktisch, is het uitvoerbaar? Wij willen dit niet beslissen; maar alleen op zulken voet, dunkt ons, kan de winstverdeeling gedacht worden; want, om rechtveerdig te zijn, vraagt deze dat de werklieden zoowel in de verliezen als in de winsten deelen; en dit kan niet verkregen worden, dan met een deel van het werkloon als waarborg te laten staan.

Vele voordeelen zou die schikking opleveren : kapitalisten, bestierders en werklieden zouden voelen dat zij elkander noodig hebben en dat zij elkander niet door te hooge eischen mogen afschrikken; allen zouden evenveel belang nemen in het welgelukken der onderneming. De werkman zou moeten zuinig leven gedurende den werktijd en bij de vereffening zou hij een schoon sommetje in eens krijgen.

Zulk stelsel zou de Staat kunnen ter studie leggen en het hier of daar als proefneming doen toepassen in de aanbestede werken; bij welgelukken, zou hij het kunnen opleggen in de Naamlooze Maatschappijen. In alle geval denken wij dat de winstverdeeling het stelsel der toekomst moet worden, althans in de groote nijverheid, en dat daarin alleen de bestendige vrede tusschen kapitaal en arbeid gelegen

is. Onder welken vorm moet het toegepast worden? — Dit zal men zoeken en... vinden.

Gilden en Maatschappijen onder het werkvolk. Heeft de werkman zijne belangen niet kunnen doen gelden, het is, gelijk wij reeds hebben opgemerkt, omdat zijne hulpmiddelen te bekrompen zijn, omdat hij te zwak is. Zwak zal de werkman altijd zijn, zoolang hij alleen staat. De vereeniging met zijne broeders is de groote spier van sterkte voor den arbeider. Zonder de vereenigingen zullen de wetten op den arbeid eene doode letter blijven, want niemand zal de misbruiken durven aanklagen.

Het recht op vereeniging is een natuurlijk recht, dat de moderne Staat tegen alle gezonde rede in heeft verhinderd. Dit recht begrijpt voor de werklieden de vrijheid van gezamentlijk te bezitten hetgeen zij tot onderlinge ondersteuning noodig hebben. Doch de Staat moet niet alleen de vereenigingen der werklieden niet tegenwerken, hij moet ze ook aanmoedigen, b. v. met hun het recht van vertegenwoordiging toe te kennen in de werkrechtersraden, met ze te ontheffen van belastingen, erfenisrechten enz. Hij zou ook aan de hoofdmannen van wettig erkende gilden de kiesbaarheid voor het Senaat kunnen verleenen.

Moeten die vereenigingen *gemengd* zijn, d. i., samengesteld uit werklieden en patronen tevens, of uit werklieden alleen? Wij denken dat in vereenigingen, waar de arbeider naast zijnen patroon zou zitten, de eerste moeilijk zijne vrijheid van spreken, en de tweede moeilijk zijn aanzien zou bewaren. In het bijzijn zijns meesters zal de werkman zwijgen uit vrees, ofwel zich uit wantrouwen terugtrekken; de baas van zijnen kant zal er niet op uit zijn, zich te wagen in besprekingen, waarin hij door den minsten zijner onderhoorigen kan geklopt worden. Daar echter de eendracht tusschen de standen, een der doeleinden moet zijn van al de maatschappelijke instellingen, dienen die vereenigingen een terrein

te worden van verbroedering tusschen werklieden en patronen. Verstandhouding is dus noodig : Waarom zouden de Gilden de patronen niet kunnen uitnoodigen, afgeveerdigden naar hunne bijeenkomsten te sturen, en zich van alle beslissing onthouden, vooraleer het gedacht van den patroon te hebben ingewonnen? Waarom zou de patroon de feesten en plechtigheden der Gilde niet bijwonen, en in alles de minzaamste betrekkingen met deze onderhouden?

Wij besluiten dus ons gedacht in deze woorden : Zelfstandig bestaan der werkliedengilden met eenen geest van inschikkelijkheid en toenadering. Kan de gemengde gilde gevoeglijk tot stand komen, nog beter. Men raadplege de plaatselijke aangelegenheden.

Vertegenwoordiging der werklieden. De werklieden zullen zeker hunne belangen in de Wetgevende Kamers liefst toevertrouwen aan *hunne* mannen en te recht. Wij willen hier echter noch voor noch tegen de vertegenwoordiging der belangen pleiten : dit stelsel, dat zijne goede maar ook zijne kwade zijde heeft, schijnt, ten minste tijdelijk, in ons land van kant geschoven om de moeilijkheden der toepassing. Een praktisch gedacht nochtans dunkt ons dees : de inrichting der partijen volgens het grondbeginsel van de vertegenwoordiging der belangen. In elk kiesbeworp zijn politieke vereenigingen, die de kracht der partij in zich samentrekken en de keusmannen of kandidaten aanduiden. Welnu, zulke vereeniging zou moeten samengesteld worden niet alleen uit afgeveerdigden van elk deel des kiesbeworps, maar uit afgeveerdigden, die voor elke plaats het kapitaal, den arbeid, den landbouw, de wetenschap enz. elk in 't bijzonder vertegenwoordigen. Op de lijst der keusmannen zou ieder belang zijne verdedigers moeten vinden.

Dat de katholieken daar eens goed op nadenken, en trachten de Werkliedengilden, de Boerenbonden,

de Neringdrijvers enz. in hunne partij te gelederen. Zij zullen alzoo aan hunne gezindheid nieuw bloed, nieuwe kracht ingieten en het middel vinden om de maatschappelijke vraagstukken op te lossen, met inachtneming van alle bijzonder, en tevens van het algemeen belang.

De vertegenwoordiging der belangen in den schoot der partijen zal de wettelijke vertegenwoordiging der belangen grootendeels verwezentlijken.

Belastingen. De lasten moeten door den Staat aan ieder opgelegd worden volgens zijn vermogen. Uit dien regel alleen blijkt reeds dat onze huidige lastenverdeeling niet ten volle rechtveerdig is; want 1° het is niet billijk in die verdeeling de meetkundige evenredigheid (proportion géométrique) te volgen, b. v. aan hem die 10 hectaren bezit, maar tienmaal zooveel te doen opbrengen als aan den bezitter van éénen hectaar : deze laatste betaalt aldus naar zijn vermogen veel meer dan de eerste; ander zijds mag men ook de lasten der rijken niet zoozeer verhoogen dat al de inkomsten eens eigendoms in belastingen zouden vergaan; want dit stonde gelijk met eene onteigening zonder vergoeding; de opgaande belasting is dus te verwerpen. 2° het is ook onrechtveerdig, de onroerende goederen te belasten en de winstgevende weerden in fondsen, aandeelen enz. onbelast te laten. Zoo zal de boer lasten betalen voor een stuk gronds van 1000 fr., en daarbij loopen er hooge kosten bij elke verandering van eigenaar; een rentenier integendeel bezit voor 100,000 fr. acties, hij strijkt er den intrest van op, hij koopt, hij verkoopt en palmt bij zijne versjachelingen fabelachtige winsten binnen en... hij betaalt niets. Wij weten wel, het is eene moeilijke zaak, de verborgen weerde te belasten, maar zou het onmogelijk zijn?

Een andere regel die den wetgever bij de verdeeling der lasten dient te geleiden is het algemeen nut : daarom is het b. v. verkeerd van bij voor-

keur het werk te belasten en die goederen, welke, aan de bedrijvigheid geleverd, reeds tot de algemeene welvaart bijdragen; men zou bij voorkeur den rustenden eigendom, de pracht moeten treffen, welke, alleen tot genot des bezitters gebruikt, weinig of niets tot het welzijn des volks bijdraagt.

Wij bekennen nochtans dat volstrekte rechtveerdigheid in zake van belastingen nooit zal bestaan; de wetgever zal al tastende moeten te werk gaan en, gedurig den staat der maatschappij in 't oog houdend, het evenwicht tusschen de verschillige standen zoeken te bewaren.

Onderzoeken wij nu eenige hervormingen die in het belastingstelsel zouden kunnen voorgesteld worden.

En vooreerst, wat denken van de belasting op het inkomen? Behalve dat zulke belasting plagend is, vermits de Staat daarvoor de verborgen fortuinen hoeft na te snuffelen, is er iets onrechtveerdigs in, wanneer de wetgever geen onderscheid tusschen de inkomsten in acht neemt. Immers, sommige inkomsten hebben reeds belasting betaald, andere nog niet. Zoo b. v. wie met zijne nijverheid 1000 fr. wint, heeft reeds voor gebouwen enz. allerhande belastingen aan den Staat opgebracht; de rentenier die 1000 fr. intrest trekt uit zijne fondsen heeft nog niets betaald. Het ware dus billijker de lasten te leggen niet op de winst zelve maar op datgene wat de winst oplevert.

Als éénige belasting zou de belasting op het inkomen rechtveerdig zijn, indien het inkomen van eenieder zonder schending der vrijheid kon berekend worden. Wij twijfelen echter of dit gevoeglijk te vinden is. Sommige landen hebben in de laatste jaren de belasting op het inkomen ingevoerd; in zulke twijfelachtige zaak zal de Belgische Staat zeker voorzichtig handelen, den uitslag der proefnemingen in den vreemde af te wachten.

Kunnen de beursweerden belast worden? Rechtveerdig zou het zijn, maar onder welken vorm die

belasting in voege brengen? De beste vorm zou ons hier het zegelrecht schijnen : bij elken verkoop zou op een wit papier dat aan het stuk vast is, de naam van kooper en verkooper geschreven en daarnevens een zegel geplakt worden : een stuk, waarop de laatste verkoop niet aangeduid en bezegeld is, zou vóór de wet zonder weerde zijn. Zulke maatregel zou zeker de beurssjachelerijen belemmeren : men zou min gemakkelijk koopen en verkoopen.

Maar zou één land alleen zulke wet kunnen doordrijven, zonder den beurshandel naar naburige landen te doen verhuizen? En zou men die wet kunnen toepassen op de leeningstukken van vreemde volkeren? Zeker zitten daar groote moeilijkheden in.

Of zou de Staat zich den alleenhandel der beursweerden niet kunnen toeëigenen, zoodat men die alleenlijk van en aan staatsbedienden zou kunnen koopen en verkoopen en bij hen den intrest ontvangen? Op die wijze ware het niet moeilijk rechten te heffen; ook zou de Staat alsdan door nauwkeurige inlichtingen de beursbewegingen kunnen doen kennen en de konkelarijen voorkomen.

Nu wij spreken van konkelarijen, zou men kunnen vragen of de Staat niets vermag tegen de duizenden kunstgrepen, waardoor men de beursweerden b. v. de aandeelstukken der vennootschappen doet rijzen en dalen en het geld uit de zakken klopt. Al die kunstgrepen zijn niets anders dan eene uitbuiting der onwetendheid en der dolingen die men opzettelijk veroorzaakt en onderhoudt. Wat kan de Staat daartegen doen? Hij kan de onwetendheid wegnemen. Hij mag dus bij alle maatschappijen welke hunne aandeelstukken in omloop brengen, eenen ambtenaar aanstellen, welke, als verdediger van het publiek, alle wenschelijke inlichtingen mededeelt en de valsche geruchten logenstraft. (1) Die

(1) Natuurlijk zou men moeten maatregelen nemen tegen de omkoopbaarheid der ambtenaars zelven, ze dikwijls afwisselen, ze bij loting aanduiden, ze met zware straffen bedreigen.

maatschappijen toch hebben geen recht op het geheim, zoohaast het geheim het publiek kan in dwaling brengen aangaande de wezentlijke weerde der stukken die te koop geboden worden. Ook diende er een einde gesteld aan de schandalige wijze waarop dagbladen, dikwijls door belanghebbenden omgekocht, eene zaak vooruitstooten of tegenwerken : alle artikels die van aard zijn het vertrouwen van het publiek voor eene geldzaak te winnen, zouden moeten aan een stipt toezicht en eene strenge verantwoordelijkheid worden onderworpen; gelijk het nu bestaat, is het eene aftroggelarij in het groot.

Inkomende rechten op de granen. Veel is daarover geschreven; waar ligt de waarheid?

De rechtveerdigheid eischt dat de lasten gelijkelijk verdeeld worden naar het vermogen der burgers. Alle nijverheden betalen rechten; de landbouwer moet zijn aandeel in de schatkist storten van de vruchten die hij wint; waarom moet de graaninvoerder geene rechten betalen? Geniet hij niet evengoed als de anderen 's lands bescherming?

Ik beken wel dat de gelijkheid mag geschonden worden met het oog op de algemeene welvaart, dat de Staat mag een voorrecht vergunnen aan dezen of genen handel, aan deze of gene nijverheid, die in gevaar is en nochtans voor 's volks welzijn noodzakelijk. Doch het voorrecht aan de graanhandelaars verleend, vindt zijnen grond niet in het algemeen belang, vermits het regelrecht strijdt met het belang der landbouwers, een talrijk en diepbeproefd gedeelte der bevolking.

Wij denken dus dat de buitenlieden moeten opkomen niet onder de leus « Beschermende rechten! » maar onder deze andere : « Geene voorrechten meer! »

De toepassing dezer leus zou zijn ofwel de heffing van rechten op de vreemde granen ofwel

de afschaffing van de belastingen op den landbouw.

Krijgslasten. Algemeen wordt erkend dat het huidig stelsel van soldatenlichting onrechtveerdig is. Onderzoeken wij dit nader.

Het land heeft verdedigers noodig; de Staat mag die aanwerven en desnoods opvorderen onder de weerbare mannen : het is eene onteigening der vrijheid, door de Staatsnoodwendigheden gebillijkt; zelfs kan hierin geene gelijkheid gevergd worden, vermits de kloeke mannen alleen, en geene andere, in staat zijn de wapens te dragen.

Er is nochtans in de krijgslasten eene dubbele opoffering te onderscheiden, die van de burgers wordt gevraagd : 1° De opoffering hunner vrijheid en zelfs van hun leven, 2° de geldelijke opofferingen die er mee gepaard gaan. Zoo brengt een werkman, die 2 fr. 's daags boven zijnen kost won en die 800 dagen moet dienen, aan het Land 1600 fr. ten offer.

De opoffering der vrijheid mag van de burgers maar geeischt worden, indien het land anders geene verdedigers kan vinden. De stoffelijke opofferingen moeten onder al de burgers naar hun vermogen verdeeld worden.

Onrechtveerdig is het dus den burger die reeds in de algemeene lasten zijn aandeel opbrengt, gedurende drij of vier jaren van zijn kind te berooven en hem aldus eene nieuwe stoffelijke schade te veroorzaken, terwijl zijn gebuur die gene zonen heeft, niets bijbrengt tot 's Lands verdediging.

Het eerste grondbeginsel in zake van krijgsinrichting moet dus zijn dat de Staat zijne soldaten behoorlijk moet betalen. Is dit beginsel toegepast, dan zal hij zien in hoeverre nog de dwang noodig is om de gelederen aan te vullen. (1)

(1) Zeker zijn wij voor de verzedelijking van het leger en zonden daarom de oude plaatsvervangers, die de jonge soldaten bederven,

Bemerken wij ook dat er iets onzedelijks ligt in eene krijgswet, die den jongeling, in het hevigste zijner driften en te midden van het zedenbederf, jaren lang tot den ongehuwden staat verplicht.

Het landsleger of *nation armée* is in zijn eigen een schoon en rechtveerdig stelsel, maar, zoo het schijnt, niet overeen te brengen met de noodwendigheden der krijgskunst en der openbare orde. Is er echter niets van toe te passen? Is het onmogelijk de jongelingen reeds vóór hunne krijgsjaren, op hunne gemeente te oefenen, zoodat ze later den krijgsdienst op korten tijd zouden aanleeren?

Meer uitbreiding zou men ook kunnen geven aan de gendarmerie, welke, zij alleen, grootendeels het staande leger zou kunnen uitmaken. Zij zou gelast zijn met de bewaking der orde, met het drillen der jeugd, en zou in tijd van oorlog ook tegen den vijand oprukken. Vermits zij onder de uitgediende soldaten zou aangeworven worden, zou de krijgsdienst voor velen het uitzicht op een verzekerd bestaan openen.

Staatsambtenaars en bedienden. De werking van den Staat moet, in eene ingewikkelde samenleving als de onze, zeker nog uitgebreid en bijgevolg het getal Staatsdienaars vergroot worden. Groot erg steekt daar niet in, als maar de bedieningen naar rechtveerdigheid worden vergeven en als de geheime macht der bedienden niet zoo groot wordt dat zij, door hare onderduimsche wrijving, het vrije spel onzer instellingen verhindert.

Wat de rechtveerdigheid in de benoemingen aangaat, deze zou gewaarborgd zijn, indien de plaatsen

uit het leger weren. Maar zoo men onder de jongelingen van 19 tot 25 jaar, die nog niet gediend hebben, de noodige manschap zocht mits hun b. v. 1,50 fr. 's daags te betalen, zou men een deftig leger kunnen vormen. Voor de ontbrekenden zou men dan nog kunnen loten.

zooveel mogelijk bij wedstrijd vergeven werden. De wet kon de klas aanwijzen van personen die mogen mededingen, maar onder deze zou de bekwaamheid beslissen : zoo kwame er een einde aan de plaatskensjacht, de kruiwagerij en het maken van lieve kinderen.

Wil men de bureelmacht beteugelen, dan mag men de Staatsdienaars niet laten onder de verantwoordlijkheid van éénen man, eenen minister dien zij boven het hoofd wassen en waar zij mede spelen, en die dan nog hun gedwongen verdediger moet zijn. Neen, de gekozenen des volks moeten mede toezicht hebben over het personeel; ieder van hen zou moeten het recht hebben eenen Staatsdienaar te dagen voor eenen onderzoeksraad, daartoe aangesteld. De minister hoefde niet tot zijne verdediging op te treden. Zoo ten minste zou de wil des volks niet gebroken worden door heimelijke tegenwringing der bedienden en een vrij volk zou niet de speelbal worden van diegenen welke het betaalt om er van gediend te worden.

Daarmee sluiten wij nu onze beschouwingen over de maatschappelijke hervormingen. Sommige der gedachten, door ons vooruitgezet, zullen misschien onuitvoerbaar voorkomen; wij herinneren aan den lezer het standpunt, waar wij ons op plaatsten : ons inzicht was niet te onderzoeken welke hervormingen in den huidigen toestand der maatschappij wenschelijk en mogelijk zijn; wij wilden enkel eenige denkbeelden voorstellen, die onder katholieken zonder gevaar van socialismus mogen besproken worden.

Doch is er geen gevaar in gelegen, de zucht naar nieuwigheden te ontsteken, allerlei stelsels onder de menigte te werpen, die misschien nooit tot vervulling zullen komen?

Hierop antwoorden wij: de nieuwigheidsgeest hoeft niet meer ontstoken te worden, hij is het sedert lang. *Novus ordo nascitur*, een nieuwe staat van zaken is

op handen, dit voorgevoel hangt reeds lang in de lucht. Zijne Heiligheid de Paus, die in den aanhef van den wereldbrief *Rerum Novarum* de diepe wanorde der maatschappelijke toestanden betreurt, die verder eene billijker verdeeling der rijkdommen uit al zijne wenschen roept, heeft de algemeene zucht naar verbetering bekrachtigd; hij wenscht hervormingen en grondige hervormingen; door zijn bezielend woord nog meer dan door zijne leering is Paus Leo XIII de groote vooruitstrever onzer eeuw.

Doch de Paus wil eenen vooruitgang door het christendom, eenen vooruitgang in de orde.

Hoe dan zullen de kinderen der Kerk zich aan de spits der beweging stellen en de maatschappij, tusschen de afgronden in, naar betere toestanden leiden? Met, naar het voorbeeld der Pauzen, onbevangen en onbevooroordeeld de waarheid te zoeken; nieuwe gedachten, nieuwe verzuchtingen kunnen zich lucht geven; de katholieken moeten die niet, in eene kortzichtige behoudsgezindheid *a priori* verwerpen; zij moeten die toetsen van den eenen kant op de onveranderlijke leering van God, en van den anderen op de werkelijkheid der omstandigheden waarin wij leven.

De katholieken mogen den schijn niet aannemen als zouden hunne bemoeiingen op maatschappelijk gebied slechts eene afleiding zijn voor de verzuchtingen van de lagere standen. Anders zullen deze zich van ons afkeeren met het woord des dichters :

« Ik vraag u brood, mijn vriend, geen heulsap in 't gebrek. »

Tegenover de hoogere standen moeten wij ons niet als vijanden gedragen, maar ook niet als vleiers. Wij zullen elk woord schandvlekken dat den haat zou hunnen aansteken tegen de rijken en edelen; maar evenmin mogen de katholieke schrijvers en sprekers zich aanstellen als woord- en penne-

knechten der grooten, zich beieverend om onder wierook en bloemen de volksbeweging te versmoren en het *statu quo* ten voordeele der rijken te verdedigen.

De hervormingen die wij betrachten moeten de verbroedering der standen, en de veredeling zoowel der rijken als der armen en ja bijzonder der rijken beoogen.

Verliezen wij bij dit alles de noodzakelijkheid van het godsdienstig gevoelen niet uit het oog; juist omdat wij de lagere standen tot stoffelijke verbeteringen willen leiden, moeten wij hunne ziel versterken met den geest van orde en onderdanigheid : niet wanneer het schip in de haven op anker ligt, maar wanneer het stout vooruitvaren wil, heeft het stuurman en zeenaald noodig. Wanner het, tusschen onweder en klippen door, naar zijne bestemming stevenen moet, dan vooral is er tucht en orde vereischt, gedweeheid en stiptheid in het volvoeren der bevelen. Wee ons, indien op het beslissend oogenblik der herschepping, op dit keerpunt der menschelijke geschiedenis, wanorde en regeeringloosheid de geesten aangrijpt en opzweept. De hervorming zou dan geschieden maar in puinen en bloed; evenals met de Fransche Omwenteling, dit ander groote keerpunt, zal men het verleden onder bijlslagen omverwerpen en eene nieuwe maatschappij bouwen op het zand van koortsige gedachten. De negentiende eeuw is woelig geweest, omdat de samenleving gesticht was op de losse grondslagen van het Fransche schrikbewind; vandaar gekraak op gekraak, en de eindelijke ineenstorting waarmee wij nu bedreigd zijn.

Moge de ware orde, op de rechtveerdigheid gesteund, moge de christene gedachte de vaste hoeksteen worden van de maatschappij der toekomst. Nochtans, onthouden wij ons wel aan de werklieden eenen toestand voor te spiegelen, waar geen lijden meer zal zijn voor den arme, waar geene christe-

lijke verduldigheid zal vereischt worden. Deze aarde zal altijd een dal van tranen blijven : wij kunnen ons hier wel eenen hemel droomen, maar hem bereiken, dat is wat anders, Trachten wij den hemel hiernamaals niet te verspelen, den waren, den eenigen hemel, wiens blijde hoop alleen ook reeds het aardsche daarzijn, hoe bitter ook, kan zaligen.

F. DRIJVERS

SHAKESPEARE-BACON (1).

Gelukkige Vondel, die een levensbeschrijver vondt als Brandt, uw tijdgenoot! Wie weet of anders uw schoonste gewrochten u sedert lang niet ontvreemd en aan Grotius of Hooft toegeëigend waren? Immers die mannen hadden alle noodige schoolgeleerdheid om die te schrijven; maar gij, een kousenhandelaar! Ziedaar de bewijsvoering der Baconisten. Dat Bacon die dramen geschreven heeft, die zooveel kennis en wetenschap verraden, *à la bonne heure;* maar Shakespeare, een slachter, foei! Met even veel recht kon men Dante zijne *Divina Commedia* ontmoffelen. « Daar komt immers zoo ontzagelijk veel scholastieke wijsbegeerte en godgeleerdheid in voor, dat een politieke florentijner kemphaan, als deze Alighieri, die onmogelijk heeft kunnen schrijven. Zij diende eerder den *doctor facundus* Joh. Aureolus of den *doctor ornatissimus* Joh. Bassolis toegekend. In de tractaten van die mannen vindt men immers eene lange reeks volzinnen met gansch gelijkvormige spreuken » (2).

3° Dat wij sedert lang in volle belachelijkheid zeilen, is den lezer niet ontgaan. Getuige het voorstellen van Francis Bacon als Shakespeare's plaatsvervanger, voorstel waar het gezond verstand tegen

(1) Zie *Het Belfort*, blz. 276.
(2) *Stimmen aus Maria Laach.* Loc. cit.

opstaat, en ook geen enkel deugdelijke reden voor pleit! Getuige de onbeschaamde losheid, met dewelke men trots alle wetten eener oordeelkundige critiek, Engelands grootsten dichters eeuwenoude titels voorbijziet en hem op loutere verdenkingen of schijnredenen, die slechts in een ontredderd vrouwenhoofd voor werkelijkheid kunnen doorgaan, van vernuft en kroon zoekt te berooven. Doch die belachelijkheid gaat veel verder dan men men wel zou denken, ja zoo verre dat zij aan onzin grenst en bijna medelijden verwekt. Dit door eenige voorbeelden in het licht stellen, zal wel het geschikste middel zijn om het Bacon's stelsel volkomen den bodem in te slaan. Daarom laten wij nu de damen Pott en Windle en den heer Donelly op het tooneel treden.

De dame Pott komt voor den dag met een oud kladboek van Bacon; en uit eenen hoop van 1665 losse, afgezonderde volzinnen, stellingen, spreekwoorden van zeer gemeenen en onbeduidenden aard, wil zij bewijzen, dat die knapzak van schooljongenswijsheid de kruitton is, waaruit Lord Bacon het veelkleurig, overheerlijk vuurwerk van Shakespeare's kernspreuken heeft doen opstijgen. De meest alledaagsche aanhalingen uit Virgilius en Horatius houdt zij voor hoogst gewichtige vonden; doodeenvoudige uitdrukkingen als *you have* en *good morning* zet zij tegenover plaatsen uit Shakespeare's dramen. Ja, naar haar inzicht had de dichter bijv. in de *Vroolijke wijven van Windsor* niet kunnen zeggen : *Rogues, hence, avaunt* (1) indien hij niet van te voren in zijn klad opgenomen had : *Procul, o procul este profani!*

Niet min werkwaardig zijn de parallelen die Madame Windle in het drama *Cymbeline* ontdekt heeft. Als de oude Belarius zich daar *Morgan* noemt,

(1) Schurken, weg, voort!

dan vindt zij daarin de uitroeping : *my Organ*, dat is : *my novum organum!* Dat kon alleen Bacon zeggen! Als Posthumus afscheid neemt van Imogen, denkt zij er volstrekt niet aan, dat hier het harteleed van twee geliefden afgeschilderd wordt. Posthumus zegt immers :

My queen, my mistress!
O Lady, weep no more; lest I give cause
To be suspected of more tenderness
Than doth become a man! (1)

Doch neen! Volgens Mrs. Windle spreekt hier Bacon van Verulam en de zin is : « O mijne dramen. Dat ik in uwe bladeren niet te veel hartzeer verrade, om de onderdrukking onzer namen, opdat de wereld het smartelijke dezer gedwongen scheiding niet in zijne werkelijkheid vatte, daar het mij nagenoeg allen moed ontneemt, terwijl ik schrijf ».

De Duitsche verslaggever, dien wij deze bijzonderheden ontleenen, roept hier met bijtende scherts uit : « Wijven die zoo redeneeren, zijn blijkbaar geen vroolijke wijven, en men kan den wensch niet weerhouden, dat zij haar fijne vingeren liever in naaidoozen en theepotten dan in Shakespeare's letterkunde gestoken hadden. Dat opkomen van *précieuses* en litteratuur-damen - eene vrucht van overspannen meisjesopvoeding, ongezonde emancipatie en schrijversijdelheid – laat in het algemeen voor de letterkunde weinig winst verhopen ».

Zou hij zich nog zoodanig tegen de vrouwen uitgelaten hebben, had hij den heer Donelly gekend, den heer Ignatius Donelly, Noord-Amerikaner, oud-senator van Minnesota, gewezen lid van het Was-

(1) Vorstin, meesterse
O vrouwe, ween niet meer, opdat ik mij niet
Verdenken late van meer tederheid
Dan eenen man betaamt.

hington Congres, die zich deze laatste jaren vleide het onwedersprekelijk bewijs van Bacon's *authorship* te hebben gevonden? Het gerucht verspreidde zich weldra in die verre streken; een dagbladschrijver van New-York had met den wonderlijken man een *interview*, dien al de kranten van America en Europa overnamen en met min of meer ernstige bedenkingen deden vergezeld gaan. Alle waren het eens om te bekennen dat de H. Donelly iets gansch oorspronkelijks bereidde, dat met de tot nu toe ondernomene navorschingen niets gemeens had, een echt Amerikaansch voortbrengsel. dat in de meening zijns vinders voor altoos een einde aan den twist zou stellen. De afwachting was dus ten hoogste gerezen en de *reclame* te volle gelukt.

Eindelijk verkondigde de *Daily Telegraph* in November 1887 de geboorte van het lang verwachte wonderkind. Zijn artikel : *Dethroning Shakespeare. Who wrote his plays? Cipher by Francis Bacon* maakte grooten opgang. De inleiding gaf wel den eenigszins pijnlijken indruk weer, door M. Donelly's werk teweeg gebracht.

« Niet min onwelkom, vreemd en smartelijk valt het bovenstaanden titel te schrijven, dan hem te lezen. Sedert schier drie eeuwen is de naam van Shakespeare de zuiverste glorie van Engelands letterkunde geweest en een aanzienlijk bestanddeel der grootheid van het Britisch keizerrijk. De man en zijne weergalooze dichterlijke en tooneelkundige scheppingen maakten, om zoo te zeggen, een belangrijk deel uit van ons dagelijksch leven. Gelijk wij roemden op de H. Schrift, die onze Hervormers onverminkt en onbewimpeld aan het volk overhandigden; op ons zoo onbeperkt, doch orde- en wetlievend karter, dat wij te danken hebben aan de eenstemmige samenwerking van vrijheidszin en trouwheidsgevoel; op de heerschappij van onzen stam te zee en te land, door menig geslacht stoutmoedige Engelschen zoo roem-

rijk verworven; zoo hadden wij in Shakespeare een dichter wiens vernuft onze moedertaal vermaardheid schonk, en haar aan de spits der beschaving stelde. Met het weinige dat wij weten van zijne geboorte en zijn huiselijk leven, zijn wij tevreden geweest; het bewees immers dat onze goddelijk begaafde landgenoot uit den innigsten boezem des eilands gesproten was, dat hij een Engelsch burger was, van nederige afkomst, wel is waar, schaars bedeeld met rijkdom en vrienden, doch zich rustig door onvermoeiden arbeid den weg banende tot een zoo doorluchtigen rang en hoogen roem dat koningen en keizers voor hem moeten onderdoen. En ofschoon onophoudende en hartstochtelijke navorschingen bijna geen enkel belangrijk feit aan de schrale levensgeschiedenis van « Avon's Zwaan » hebben bijgevoegd, de studiën van het een geslacht na het ander hebben den tekst zijner tooneelstukken zoozeer volmaakt en de schoonheden derzelven in zoo klaar een licht gesteld, dat hunne wonderbare verscheidenheid van dag tot dag en rijker en verbazender heeft gebleken. Hoe verstandiger en geleerder de lezer is, zoo meer moet hij Shakespeare bewonderen en liefhebben, zoo onwilliger zal hij een aanval tegen zijn naam en faam verdragen.

Alles vindt men bij den Engelschen dichter, alle menschelijke kennis, alle bevalligheid, alle bekoorlijkheid, alle welsprekendheid, alle majesteit, belangstelling voor alles, ervaring van alles. Vorsten kunnen bij hem de kunst leeren van te gebieden, wijzen de wijsheid, staatkundigen het geheim om te regeeren, redenaars de regelen der welsprekendheid, maagden de wetten der teederste liefde, minnaars den hechtsten trouw en de diepste verknochtheid, krijgslieden de standvastigste onversaagdheid. De wereld benijdt ons het bezit van dien eenigen man, dien de tijd boven de grootsten der oude en nieuwe dagen geplaatst heeft. De menschen hebben opgehouden

te beknibbelen, zij raadplegen, zij vereeren, zij verheugen zich in 's mans onuitputbare diepzinnigheid en menschenkennis. Het ware gemakkelijker den zilverachtigen Avon stroomopwaarts te doen vloeien, of het koninkrijk een andere taal te leeren, dan het geloof der Engelschmannen in de identiteit en individualiteit van onzen grooten en roemrijken William Shakespeare te schokken.

Niet alleen keuren wij den geest van dit vast geloof goed en deelen wij hem, maar wij aanroepen hem uitdrukkelijk, nu wij de taak aanvangen het publiek den meest ernstigen en vervaarlijken aanval, die er ooit tegen de verhevene vermaardheid van den Eersten aller Dichteren beproefd werd, bekend te maken. »

Zoo begon het Engelsch tijdschrift, indrukwekkend genoeg.

Het werk van Mr Ign. Donelly was verschenen bij de HH. Sampson, Low, Marston and C°, de welbekende uitgevers van Fetterlane, en droeg als titel : *The great Cryptogram : Francis Bacon cipher in the so-called Shakespeare plays.* Het bestond uit twee deelen. Het *Argument*, het twistpunt, bevatte alles wat ten voordeele der Bacon's theorie eertijds werd ingebracht; de *Demonstration*, het bewijs, was iets geheel nieuws, daar stond de ontdekking van het cijfer en een brok van het gecijferd verhaal. In het eerste deel haalde de H. Donelly over het algemeen geen nieuwe bewijzen aan, doch zette menig parallelism in het licht tusschen Bacon's gedachten en zekere plaatsen der tooneelstukken (1).

(1) Al de bijzonderheden in dit deel door den H. DONELLY aangehaald, zijn verre van bewezen. Zoo schrijft hij ergens dat de jonge graaf van Southampton, wien « Venus and Adonis » werd opgedragen, Shakespeare onbekend was : daar het ten minste even waarschijnlijk is, zooniet geloovenswaardiger, dat Southampton Shakespeare kende en hem 1000 pond leende om hem in staat te stellen New-place op te bouwen, dan dat Shakespeare's vader een slachter was. Waarom dit aangenomen, dat verworpen?

Onze lezers kennen die bewijzen; wij zullen er dus overheen stappen.

In het tweede deel zou het groote Baconiaansch Cryptogram of cijferschrift den doorslag geven, en voor eeuwig het pleit beslissen ten gunste van Bacon. Dit cryptogram is niets anders dan de bekenning door Francis Bacon in zijne werken of liever in Shakespeare's werken, op behendige wijze met geheimzinnige cijfers en teekenen ingeweven; bekenning in dezer of soortgelijker voege opgesteld : Ik, Francis Bacon, van Sint-Albans, zoon van Nicolas Bacon, Grootkanselier en Zegelbewaarder van het koninkrijk Britanje, heb de tooneelstukken geschreven die den naam dragen van Shakespeare enz.

Hoe de Heer Donelly op de gedachte kwam van zoodanig een cijfer? Altijd in de meening dat Bacon de echte schrijver was, doch door de omstandigheden gedwongen werd zijne tooneelkundige werkzaamheid tijdens zijn leven geheim te houden, vroeg de H. Donelly zich af hoe de Grootkanselier, die de waarde zijner pennevruchten kende, er toe beslissen kon een losbandigen speler de *migthy space of his large honours* over te maken, zonder het nakomelingschap eenen leidraad te laten ter ontdekking van zulk een ontzettend geestesoffer. Daar hij dit overwoog, trof hij in Bacon's *Every Boy's Book* een cijferschrift aan. Toen, zegt zij, volgde als een lichtstraal de gedachte : zou Bacon soms een cijfer in zijne tooneelstukken geplaatst hebben? Dat deed hem zoeken naar de plaatsen waar Bacon dit onderwerp

Elders zegt hij dat Shakespeare geen italiaansch kende, daar vele schrijvers het anders beweren : dat Jago's rede : *Who steals my purse?* de vertaling is van eene stanza uit Berni's *Orlando Inamorato*, daar deze verzen uit Thomas Wilson's *Arte of Rhetorique* (1553) zouden getrokken zijn.

Hij gaat zelfs zooverre dat hij de handteekeningen van Bacon en Shakesp. vergelijkt, die van Bacon net en vast, die van Sh. bevend en onduidelijk. Wat volgt daaruit?

bespreekt en hij vond, gelijk al de studenten weten, dat de Lord kanselier groot liefhebber was van cijferschriften. In het boek : *De Augmentis* weidt hij breedvoerig uit op de kunst van mededeelingen of boodschappen in oogenschijnlijk onverschillige teksten in te lasschen, spreekt van de spartaansche *scytale* en geeft er den uitleg van, gewaagt van cryptographische stelsels, die den ontcijferaar verschalken en misleiden, kortom blijkt zeer ervaren in het vak. Zulke waarneming werkte op Mr Donelly's vinnigen geest als vuur op vlas. Hij twijfelde langer niet of de man die schreef over « *The Handing on of the lamps or method of Delivery to Posterity* », had denzelfden weg gekozen om zijn naam en openbaringen aan het nakomelingschap te doen toekomen door geheime middelen, waarvan hij zoo zorgvuldig den sleutel terzijde had gelegd, dat deze spoorloos zoekraakte.

En nu als een speurhond op een valsch spoor, als wij hopen en niet twijfelen, begint onze auteur al de tooneelstukken op en af te loopen, op zoek naar woorden als *Francis*, *William*, *Bacon*, *Shakespeare*. Wat hij najoeg, was eene bekentenis in den zin van die wij vroeger gegeven hebben. Hij begon zijn eerste gesnuffel in de gewone uitgaven in-4°, in het ingelascht tooneel der « Vroolijke Vrouwen van Windsor » waar Dame Quickly aanmerkt : *Hang-hog is latten for Bacon*. Daar vond hij *Shakespeare*, als hij *Shakes* op bl. 56 en *peere* op bl. 54 te zamen voegde, een weinig verder *Francisco*, ofschoon niet *Francis*. De lucht bleek hier echter maar flauwtjes, de neus van den schrijver is langen tijd verbluft, doch gaat op met nieuwe energie in het eerste deel van *King Henry IV*, ter plaatse waar de tweede *carrier* zegt : *I have a gammon of Bacon*, enz. In de nabijheid jaagt hij uit den tekst eenige, van elkaar gescheiden woorden, op : *Sir Nicholas*, *Bacon*, *Kent*, *Master*, *Great*, *Seal*, *Commonwealth*, *England*. Het

spoor bleek echter verkeerd, en de onthullingen waren zeer onbeduidend op die plaats, zoozeer dat men verwonderd staat over de hardnekkigheid waarmede onze brak, in dit eerste tijdstip, het onderzoek voortzet. Hij ging aan het op en af, links en rechts, om en om tellen ten einde eene rekenkundige betrekking te vinden, waarvan, na lange maanden, de uitkomst een onzin bleek. « Ik gaf het op in wanhoop, schrijft hij; ik twijfelde niet of er bestond een cijfer in de drama's, ik kon het eenvoudig niet vinden ».

Daar kreeg hij eensklaps een nieuwen inval, Wilde hij met eenige kans voortgaan, dan moest hij op de folio-uitgave van 1623 werken. Die uitgave verscheen zeven jaren na Shakespeare's dood, hetzelfde jaar dat Bacon zijn wetenschappelijk gewrocht : *De Augmentis* in het licht zond. Een ieder die het in-folio kent, weet dat het veel plaatsen bevat, die in de quarto's niet staan, dat het verkeerd gepagineerd is en vol cursief gedrukte woorden, koppelteekens en haakjes (1).

Jaren lang ploeterde hij op deze bladzijden, nu eens onthutst, dan weer opgebeurd; hij vond gewaande leidraden die tot niets leidden, verviel dik-

---

(1) « Wat deze bijzonderheden betreft, verschilt het in-folio van « 1623 niet van tal van andere boeken die ten tijde van Shakespeare « gedrukt werden. Men kan de oorspronkelijke uitgave van geenen « onzer Elizabethaansche auteurs opslaan, zonder hetzelfde gebruik « van curs., koppelt en haakjes als in het in-folio te vinden. Ik ben « overtuigd, na een zorgvuldig onderzoek van het in-folio, dat er « niet de minste grond is om de theorie van een verondersteld cijfer « op zulke innerlijk getuigenis te bouwen, als er gezocht wordt in « deze bijzonderheden. Inderdaad daar zijn vele werken, van 1590 « tot 1630 gedrukt, waar veel talrijker en vreemder onregelmatigheden « in voorkomen. »

Aldus de Heer F. A. Marshall, de schrijver der inleiding voor de *Comedy of Errors* in de Henry Irving Shakespeare's uitgave. Die eigenaardigheden bevinden zich eveneens in de kleine in-quarto's; terwijl in het in-folio tegenover het titelblad Willem Shakespeare's portret u aanstaart, met de welbekende regels van Ben. Johnson daaronder en de voorrede daarbij, waarin hem ernstig en eerbiedig de onsterfelijke stukken worden toegeschreven.

wijls in wanhoop, besloot een of tweemaal zijne opspeuringen te schorsen, en strompelde eindelijk onverwachts over het woord *volume* in het tweede deel van *King Henry*. Ha! dat was wellicht een der woorden van het lang gezochte cryptographisch verslag. « Ik zei tot mijzelf, schrijft onze navorscher, indien Bacon van het auteurschap spreekt, dan moet hij zeer waarschijnlijk naar een *volume* heen wijzen Ik telde de woorden. *Volume* was het 208ste woord op de eerste kolom der bl. 75 van bovenaan te beginnen. Ik kon geenerwijze 208 een veelvoud maken van 75. Op den blinden bof telde ik het getal woorden der voorgaande kolom van bl. 74; 248 bij 208, dat gaf 456. Dit kon nog niet verdeeld door 74 of 75. Ik probeerde opnieuw en voegde bij de som 456 het getal woorden der eerste kolom van bl. 74, 284. Dan volstond de som :

Op de eerste kolom van bl. 71	284
Op de tweede » » » »	248
Op de eerste » » » 75	208
Som. . .	740

« Ik deelde 740 door 74, het nummer der bladzijde, waarmeê de rekening begon en ik vond juist 10; $74 \times 10 = 740$. En er stonden tien woorden tusschen haakjes op de eerste kolom van bl. 74. »

Nu had hij 't getroffen! En zoo werd hij tot de meening gebracht dat al de haakjes, koppelteekens en cursief gedrukte woorden op elke bladzijde factoren waren van het cryptogram. Nu zag hij ook in, dat hij de woorden der bladzijden zoowel van boven naar onder als omgekeerd moest tellen, en snuffelende als nooit jachthond deed in het dichtste struikgewas, vong onze besliste Amerikaan, of beeldde zich althans in een leiddraad gevangen te hebben, — afgrijselijk ingewikkeld en verward — die hem eerst tot deze woorden bracht *Found out* (gevonden) en daarna tot een heelen

samenhangenden volzin : *Percy said he was in state of the greatest wrath, und would prove that the counterfeit image shown upon the title-leaf of this volume is but a mask to hide my one face* ». Meer dan ooit was M. Donelly nu overtuigd dat er door *Henry IV*, misschien door al de stukken een verholen onderaardsch verhaal liep, dat ze deed kennen als Bacon's werk en tevens de geheime geschiedenis van Elizabeth's tijd openbaarmaakte : welke ontzettende pretensie hij terstond aanving te bewijzen in het VIe hoofdstuk : het cijfer gevonden en gelezen!

Hoe toch was onze speurhond op 't spoor geraakt dier geheime geschiedenis? Waar had hij daar de eerste lucht van geroken? Indien wij hem gelooven, in den volgenden, eenigszins duisteren tekst van Bacon.

« ... In een schrijven, dat eenige betrekking heeft met de zaak van Lord Essex, dat ofschoon het van mij uitging, toch onder een vreemden naam verscheen. Hare Majesteit die zeer vertoornd was over dit boek (eene geschiedenis uit het eerste jaar van koning Hendrik IV) dat gemelden Lord was opgedragen, en argwaande dat het een oproerig voorspel was om het volk tot overmoed en muiterij op te hitsen, zegde mij dat er, haars erachtens, verraad in schuilde. Zij vroeg mij ook of ik er niet enkele plaatsen kon in vinden, die van hoog verraad konden beschuldigd worden : waarop ik antwoordde : « Verraad, neen, dat vind ik er niet, maar ontrouw (felony) gewis ». En toen Hare Majesteit mij haastig vroeg waarin, zegde ik haar, dat de schrijver blijkbare dieften begaan had; immers hij had geheele plaatsen van Tacitus gestolen, eenvoudig in 't Engelsch vertaald en in zijn boek gelascht. Een andermaal dat de koningin zich maar niet kon overtuigen dat het boek het werk was van dengene wiens naam het droeg, maar staande hield dat het een kwaaddenkenden auteur had, riep zij in hevige gramschap uit dat zij hem op de pijnbank zou doen rekken en den waren schrijver verklaren. « Neen, madame, antwoordde ik, het is een doctor; rek zijn persoon niet, maar wel zijn stijl : doe hem pen, inkt, papier en voorraad van boeken geven, en beveel hem de geschiedenis voort te zetten waar hij ze gelaten

heeft; ik maak mij sterk bij vergelijking der schrijftranten te ontdekken of hij de schrijver is of niet. »

Op dezen tekst dus steunde hij om in *King Henry IV*, eene geschiedenis te ontcijferen, die hoofdzakelijk over de vervolging liep, die Shakespeare door het opstellen van dit werk zich op den hals trok; — geschiedenis, waar niet één historisch bewijs van bestaat, die niemand dus kende of vermoedde, en waar talrijke personages in optreden, o. a. Lord Cecil, Bacon's moeder en broeder, zijn dienstbode, Harry Percy, bijgenaamd Hotspur enz. enz.

Hij vond allerlei getallen die de verschillende resultaten wijzigden, en nu het onderzoek naar boven of naar omlaag, dan voor- of achterwaarts geleidden. Een labyrinth van rekeningen brengt hem eerst tot de ontdekking dat de hoofdsleutels van het geheim in het I en II Deel van *Henry IV* de getallen 505, 506, 513, 516, 523 zijn. (1)

De hoofdpunten der geschiedenis, die hij daarmede bekwam, luiden als volgt.

Cecil verklaart dat Shakespeare slechts een masker is van Bacon. Om dit te bewijzen vertelt hij de geschiedenis van Shakespeare's jeugd, van zijne strooperij in Sir Th. Lucy's park en de plundering van diens vijver.

Hij beschrijft Shakespeare's uiterlijk, wanneer deze voor het eerst te Londen aankwam, en verklaart hem onbekwaam de tooneelstukken te schrijven.

---

(1) Ziehier wat hij aangaande deze getallen schrijft : Het zijn veelvouden of zekere figuren op de eerste kolom van bl. 74. (Waarom juist bl. 74?). — De bekendmaking van het middel waardoor zij bekomen zijn, voorbehoud ik ditmaal, daar ik van zin ben later het overige van het geheimzinnig verhaal der twee tooneelstukken uit te werken, waar ik het nu onvoltooid laat. Het is wel mogelijk dat een scherp verstand in staat zij te vinden hoe zij verkregen zijn en mij in dit werk vooruitloope. Ik moet die kans wagen. Mijne uitgevers deelen de meening dat de *copyright* wetten der U. S. mij geen uitsluitend recht gunnen tot het publiceeren van het deel des cijferschrifts, dat ikzelf niet uitgewerkt heb. Ik zal dus jaren lang ten voordeele van anderen gezwoegd hebben. » Niemand heeft er ooit aan gedacht Mr Donelly's stokpaardje na hem te berijden.

Hij beweert dat het doel der geschiedkundige drama's is het oproer te verrechtvaardigen en verraad aan te moedigen ten voordeele van den Schotschen koning.

Wanneer zij dit alles hoort, staat de koningin op en slaat Hayward bijna dood met hare kruk.

De koningin verontschuldigt Bacon en bestraft Cecil. Zij zendt boden uit om Shakespeare op te zoeken, met bevel hem aan te houden op de oude betichting van diefstal en hem op de pijnbank te leggen indien hij den auteur der tooneelstukken (plays) niet wil bekend maken.

De graaf zendt Umfreville naar Sint-Albans, om Bacon te waarschuwen en hem de vlucht aan te raden.

Bacon hoort het dreigend nieuws. Zijn broeder Anthony praamt haar naar het vasteland over te steken. De twist tusschen de twee broeders.

Bacon bedwelmd door de afgrijselijkheid zijns toestands. Hij besluit tot zelfmoord en neemt rattenkruid in.

Hij valt in den boomgaard en kwetst zich het hoofd op de steenen. Hij wordt gevonden en in huis gedragen.

Zijns moeders droefheid en spijt Hij speelt den doode om het vergift den tijd te geven om te werken enz. enz...

Wil de lezer een staaltje hebben der rekenkundige uitwerkingen, die den heer Donelly tot zulk een resultaat leidden, dan zullen wij, op gevaar af van hem nog wat meer te bedwelmen, het fac-simile geven der eerste en laatste cijferingen, waardoor onze Amerikaan vijf of zes regels van zijn onderaardsch verhaal ontgroef.

The flight of the Actors.

505	505	312	282		284	251		the
	192	30	248		34	3	2.74	
	312	282	34		205-1	254	254	crafty
505	505	312	119		508	405		
	193	193	15	[ ] + by	104	1	2.75	
	312	119	104		404-5	406	406	Hense
506	506	313	284		229			
	193	248	65		6	by	2.74	
	313	65	219-20		226		226	low

505	505	312				
	193	193			1.75	
	312	119			119	had
505	505	252				
	253	15 [ ] + by			2.75	
	252	237			238	fled
						(1)

. . . .

. . . .

523	523	330	280			
	193	50	15 [ ] + by		2.75	
	330	286	265		265	well
505	505					
	50				2.85	
	455				455	horsed
	506	506	313	503		
	193	193	50	363	2.76	soldiers
	313	313	263	245-6	246	
	506	313	65			to
	193	248	24[ ] + by 248		1.74	ride
	313	65	41		41	as
	513	483				
	30	50-1.76			1.76	posts
	483	433			433	to
	513	447				
	254	259			1.75	
	259	188-9			189	look
	523	508				
	193	330			2.75	
	330	178-9			179	for

(1) Hier volgen de woorden : « on the fiist appearance of danger and all the rest of our men as soon as they hear Hotspur's heavy news that her Grace was furious and hath sent out twenty.... »

505	251	221		
254	30	193	2.75	
251	221	28	28	shakst
505	312			
193	198		1.75	
312	114		1 14	spur.

De woorden door zulk onverdragelijk ingewikkeld rekenkundig stelsel opgedaan, maken, zooals men ziet, dezen volzin uit. *The crafty Henslow had fled on the first appearance of danger, and all the rest of our men as soon as they did hear Hotspur's heavy news that her Grace was furious and hath sent out a body of twenty well horsed soldiers to ride as posts to look for Shakespeare* (1).

Met opzet schrijven wij hier dien volzin neer, omdat hij aanleiding gaf tot de volgende aanmerking van den Heer J. Edmund Smith van Leicester. « Terwijl ik M. Donelly's rekeningen toetste en zijn gecijferd verhaal poogde te verifieeren, trof ik het verschil aan, dat, wordt het niet uitgelegd, menigeen zal beletten geloof te slaan aan de echtheid van het crijptogram. Misschien zal de Heer Donelly zoo goed zijn het te verrechtvaardigen. Het komt voor in het laatste deel van gemelden volzin : *Her Grace was furious en hath sent out a body of twenty well* horsed *soldiers* enz... Nu het woord *horsed* is opgegeven als zijnde het 455ste der tweede kolom van bl. 75 in de Geschiedkundige drama's van het in-folio van 1623, tooncelsterechtwijzingen en woorden tusschen haakjes buiten rekening gelaten. Doch het 455ste woord dier kolom is *houre* en niet *horsed* en

(1) De slimme Henslow was gevlucht bij den eersten schijn van gevaar en met hem het overige onzer lieden, zoodra zij van Hotspur het droeve nieuws vernamen dat hare Grace (de koningin) erg vertoornd was en twintig wel bereden ruiters had uitgezonden om als boden heen te spoeden en Shakespeare op te zoeken.

dat verandert ten eenemale den volzin. Hoe komt Donelly aan het woord *horsed*? Het is het derde woord van den 16[den] regel van Northumberland's prachtige alleenspraak, als hij den dood verneemt zijns zoons Hotspur. (Zie Henry IV. Part. 2, act. 1, Scene 1, volgens de meeste uitgaven, en Scene 2 in het in-folio, dat van de Inleiding de eerste Scene maakt.)

For this I shall have time enough tomourn,
In poison there is physic enz.

En verder op den 15[den] regel

Now binds my brows with iron; and approach
The ragged'st *houre* that time and spite dare bring
To frown upon the enraged Northumberland.

Het woord *houre* door *horsed* vervangen dat ware te kras. Om eene uitlegging te vinden heb ik alles beproefd, wat men maar denken kan, en ik ben er niet in gelukt. Ik zag, wel is waar, het woord *horsed* in de eerste kolom van bl. 75, juist 890 woorden verder. Maar dat was cursief gedrukt en die woorden telt Donelly niet. »

Ziedaar de middelen waardoor M. Donelly zijn onderaardsch verhaal verkregen heeft. Het is nu hoog tijd de slotsom van dit alles op te maken.

Met den *Daily Telegraph* oordeelen wij « dat zijn boek zal geven wat hij door zulke methode verkregen heeft of zich inbeeldt verkregen te hebben — iets dat zeker trekt op een samenhangend verhaal, met ongeloofelijke moeite en kunst in den tekst geweven. Doch het is onmogelijk aan te nemen dat Bacon ooit heeft kunnen hopen dat een zoo zorgvuldig verborgen verhaal door eene zoo pijnlijke ontcijfering zou ontdekt worden. Omhelzen wij Donelly's theorie dan moeten wij gelooven dat de Lord-keeper ergens de leidraden verborgen heeft of de oorspronkelijke bladeren weggelegd, en dat deze

verloren of verdelgd zijn. Neen, het werk heeft ons niet voldaan. »

Hier zij bijgevoegd dat met al de willekeurige kunstmiddeltjes die de H. Donelly aanwendt, als van een of meer kolommen samen te tellen, van 5 of 6 hoofdnummers te gebruiken, van zekere nummers af, andere bij te trekken, van langs onder of van boven te rekenen enz. enz. er zooveel mogelijkheden en kansen gegeven worden, om een tekst te vinden die op voorhand niet vastgesteld is, dat het een wonder of mirakel ware, vond men niet eene of andere uitkomst, eene of andere reeks woorden die afzonderlijk genomen, misschien niets beteekenen, doch in verband gebracht met het voorgaande, en in veronderstelling van een verholen verhaal, altijd iets zullen zeggen, om 't even wat : klinkt het niet dan botst het.

Met dezelfde methode zou een verduldige arbeider of liever een hardnekkige futselaar juist het tegenovergestelde kunnen vinden, bijv. een soortgelijken zin : Ik, William Shakespeare van Stratford op den Avon verzeker dat Bacon deze tooneelstukken niet geschreven heeft! *Risum teneatis amici!*

Wij kunnen dus de woorden waarmede de *Daily Telegraph* zijn artikel sluit slechts als eene beleefdheidsformule aannemen : *No we are not convinced; but we are astonished, we are uneasy and we are a little perplexed.* Wij zullen eerder met hem gelooven (gelijk hij elders zeide) dat de zilverachtige Avon tegen stroom zou vloeien, dan te betwijfelen dat Shakespeare Shakespeare's werken geschreven heeft.

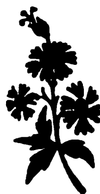
Dit was overigens ook de meening van het letterkundig publiek. Na eene korte opschudding verwekt te hebben, viel Donelly's werk in de vergetelheid. Men verlangde niet eens naar de voortzetting van het *great* cryptogram. Heden is het gerangschikt onder de letterkundige aardigheden, in de bibliotheek der Amerikaansche *oddities,* en de

Shakespeare-Bacon vraag blijft wat zij was, een maskerade, en Bacon's aanhangers een verzameling van joolige avondzotten, waaronder M. Donelly, dit zij gezegd ter zijner troost, een voorname plaats bekleedt. *Somme toute* dat is ook een succès, voor een Amerikaner misschien benijdbaar (1).

Daarmede nemen wij afscheid van onze lezers, ootmoedig om verschooning vragende, hun geduld met zulk eene lor zoolang op de proef te hebben gesteld.

O. LOOSEN, S. J.

(1) En benijd! Schreef niet een zeker Fr. Fearon aan den *Daily Telegraph* dat M. Donelly zijn stelsel ontleend had aan een *essay*, dat hij (Fr. Fearon) over eenige jaren in de *Bacon society* voorgelezen had en dat later gedrukt werd.

ANTWERPEN HEIL!

(Zingdicht ter gelegenheid der wereldtentoonstelling.)

Openingskoor.

'T Is Mei, 't is Mei!
Natuur verschijnt in feestlivrei!
Hel blikkert de zon op het Scheldewater;
Blij spelen de golfjes met lieflijk geklater.
En hoort!
Bij zijn boord
Wat gejoel en geschater!

'T Is feest, 't is feest!
Elk juicht en jubelt, blij van geest,
In de rijke roemende Scheldestede!
En duizenden vreemden jubelen mede,
Gekomen van Oost en West, van Zuid en Noord.
Hoort, hoe het gejuich de lucht doorboort,
In 't machtige krachtige zangaccoord!
'T Is feest, 't is feest!

I.

Schaldis.

Heil U, dochter schoon!
Heil U, rijke Scheldestede!
U de lauwer, U de kroon
Op dit prachtig feest van vrede!
Heil U, heil U, dochter schoon!

Volk.

Uw roem is thans ten top gestegen;
Gij schittert weer vóór 't wereldrond!
Gij, eens uit wier en dras gedegen,
Geklommen uit den weeken grond,
Waar pas een meeuw te rusten vond!

Antwerpen *(eene vrouw)*.

Ja, spreek mij van 't verleden,
Dat al mijn kindren heden
Van harte zalig zijn!
Voorwaar, mijn kroost heeft veel geleden,
En meenge ramp verbeden
Wegkrimpend in de pijn!
Maar thans, veel leeds is doorgestreden...
En — moog de Heer genadig zijn! —
Wij storten heden
Maar enkel dankgebeden.

Een man uit het volk.

God lof! de tijd is lang voorbij,
Sinds Antigoon, de reus, terzij
Van visscherstulpjes hier zich vestte,
Toen menig koopman, hier geland,
Gelukkig heette, zoo één hand
Bij zijn vertrek hem restte.

Volk.

Held Brabo heeft den reus geveld;
En nu wordt hij tentoongesteld
En rondgevoerd langs markt en straten,
Als we aan de vreugd ons overlaten.

Kinderen.

En wij,
We dansen en springen
Zoo blij,
Terwijl we 't reuzelied zingen :

« Al die daer zeidt : de Reus die kom',
« De Reus die kom',
« Ze liegen daer om,
« Keere weerom, Reusken, Reusken,
« Keere weerom,
« Reuzegom! » (1)

II.

Schaldis.

Ik zie mijn dierbaar vlek gedijen,
Zich vormen tot een groote stad :
Heur wallen moet zij vaak verwijen,
Wijl 't volk, als zwermend, buitenspat.
Men bouwt er kerken, torens, hallen;
Der wereld schatten stroomen toe.
Zij blijft mijn lievling boven allen;
Ik word, haar zeegnend, nimmer moê.

Antwerpen.

Och ja, maar langs uw groene boorden
Kwam 't plondernest van 't hooge Noorden :
Die woestaards roofden en moordden,
Verbrandden mijn kerken tot gruis
En spaarden noch outer noch kruis!

Schaldis.

't Verstaalde moed en harten
En leerde uw zoons de stormen tarten!

Volk.

Zij togen meê naar 't Heilig Land,
Die zoons, en knoopten vriendschapsband
Met rijke handelsteden :
De volle bodems zeilden aan;
De Scheldevloed werd zwaar belaân
Met vrachten aller kostbaarheden.

(1) Zie dit lied met de muziek in *Oude Vlaamsche Liederen*, bijeenverzameld door J. F. Willems, nr CXXVIII bl. 298.

Een man uit het volk.

Ten tijde van den grooten vorst,
Die Keizer Karel wordt geheeten,
Kon menig koopman, fier van borst,
Zich met den grooten Keizer meten :
— Jan Daens – wie kent hem niet nog op dit uur?
Den Keizer leende hij veel duizend gulden,
En zie, tot delging dezer schulden,
— Hij wierp den schuldbrief in het vuur!

Volk.

Wat tijd, wat gulden tijd!
Helaas! te spoedig kwijt!

Schaldis.

Ja, ketters kwamen 't land beroeren :
't Werd twist en tweedracht t'allen kant;
De godsdienstoorlog stookte brand,
En wist aan cel en kloosterwand
Zoo meengen boeteling te ontvoeren.

Knapen en Maagden.

(Spottend.)

Zij wierpen het koorkleed over de heg,
En liepen, als Luther, zoo jolig weg;
En 't volk, dat zulks niet richtig en vond,
Zong geestig en danste zoo lustig rond :
« Daar ging een paterken langs het land *(bis)*
« Hij nam een nonneken bij der hand;
« Hei! 't was in den Mei, zoo blij!
« Hei! 't was in den Mei! » (1)

(1) Zie dit lied met de muziek in *Oude Vlaamsche Liederen*, bijeenverzameld door J. F. WILLEMS, nr CXXV blz. 293. Ofschoon Willems meent, dat dit lied uit de XVe eeuw dagteekent, schijnt het duidelijk toegepast te zijn op Luther, die, na zijn klooster verlaten te hebben, met eene weggeloopene non getrouwd is. Daar wij deze meening met anderen deelen, hebben wij het hier aldus in den mond des volks gelegd.

Een man uit het volk.

't Is maar 't begin van ramp en nood :
't Gepeupel slaat alom aan 't muiten;
Het plundert de kloosters en kerken bloot,
Werpt beelden en heilige vaten buiten.

Antwerpen.

En 't Spaansche heir, in 't nauw gebracht,
Bespringt mijn wal op 't onverwacht :
Ik ijs nog van dien schrikbren dag,
Die zoo mijn kindren moorden zag.

Volk.

Ei! ziet alom de vlammen blaken!
De stroom wordt van den vuurgloed rood.
't Gehuil, 't gekerm stijgt uit de daken :
't Is al vernieling, angst en dood!
. . . .
Geheel de stad is louter gloed,
En moordlust blijft in 't herte blaken,
Schoon 't krijgsvolk waadt door beken bloed!
. . . .

(*Men hoort in de verte de volgende zangen, die allengs naderen.*)

Geuzen.

« Wilhelmus van Nassouwen,
enz. (1)

Spaanschgezinden.

« Daar ging een paterken langs
den kant, enz. (2)

Protestantsche uitwijkelingen.

(*Edelen, kooplieden, kunstenaars, enz.*)

Door godsdiensthaat is 't Vaderland,
Helaas! aan twee gescheurd!
En wie niet denkt als 't Spaansch bewind,
Ziet lijf en goed verbeurd.

(1) Zie dit stuk met de muziek in *Oude Vlaamsche Liederen* door J. F. WILLEMS, XXXIII, bl. 72.
2) Zie de nota aan den voet van blz. 381.

Naar Holland dus, naar 't zusterland,
Daar leeft men vrank en vrij!
Een klein, maar machtig Nederland,
Met Gods hulp, stichten wij!

III.

Antwerpen.

't Wordt vreê, maar 't is een vreê der dood :
Mijn Scheldestroom blijft afgesloten;
Mij naken slechts geringe booten;
Mijn stapelplaatsen liggen bloot;
Mijn glans en rijkdom zijn verdwenen :
De kunst alleen houdt roemrijk stand;
Maar menig kunstnaar toog ook henen
En oogstte roem voor 't buitenland.
Wat soms een enkel vorst mag pogen
Ter slaking van dien slavenband,
Het blijkt al machtloos onvermogen.

Schaldis.

Ja, 't zijn bedroefde tijden!
Stuiptrekkend wordt het lijden,
Wanneer de Sansculot
Hier strijdt voert tegen God.

't Moorddadig eedgespan
Bespot en wet en ban :
Wie trouw blijft aan zijn God,
Verzucht in 't kerkerkot
Of sterft op 't moordschavot!

Volk.

Maar eindlijk rijst de gloriezon,
Napoleon!
Hij maakt onz' stad tot wereldhaven;
Hij bouwt hier schepen, machtig groot,
Voor zijne dondrende oorlogsvloot,
En zijn gunst
Komt de kunst
Ook sterken en laven.

Antwerpen.

't Is 't uur van mijn herleven,
En, na den val des grooten mans
Wordt mij de hoop op nieuwen glans
Nog ruimer weergegeven.
De tweelingstammen van voorheen,
En Bat en Belg, zijn weder één;
Ja, Neêrlands verre kusten
Ontvlammen nieuwe lusten.
. . . .
Maar wee! de twist in 't huisgezin
Verbreekt weldra de broedermin,
En 't broedervolk van 't Noord
Pleegt schier op mij een zustermoord.

Volk.

Het is uw laatste proevingsstond :
Vrij treedt ons land in 't volksverbond
En mag zich zelve wezen.
Sinds neemt gij, Scheldemaagd, uw vlucht
In vrije lucht
Als nooit voordezen.

Gij, keurvorstin van 't Vaderland,
Wier hoofd de diadeem omspant
Van Kunst en Handel beiden,
Gij ziet de volken van heel de aard
Bewondrend om uw' troon geschaard
En hoort ze uw roem verbreiden!

Koor der volken.

Heil u, Rijke! heil u, Schoone,
Met uw dubble gloriekrone!
Heil u, schoone handelstad!
Heil u, rijke kunstenschat!

Wij bewondren uwe kerken,
Uwe grootsche havenwerken,
Uw beroemde schilderzalen,
Uwe frissche wandelperken...

— Zooveel grootheid, zooveel pracht,
Binst zes lusters bijgebracht! —
Jublen wij dus duizend malen :
Heil u, Rijke! heil u, Schoone,
Met uw dubble gloriekrone!
Heil u, schoone handelstad!
Heil u, rijke kunstenschat!

Loof den Heer om al dien zegen!
Loof Hem luid in jubelkoor!
Dreune uw zang zijne Almacht tegen!
Stijge uw lof de heemlen door!

Allen.

TE DEUM LAUDAMUS!

Antwerpen. FRANS WILLEMS.

HET KERKELIJK VOLKSLIED.

De regel van St-Franciscus wereldlijke derde orde hare leden toegepast in vier liederen

ONDER de middelen, die machtig ten goede werken, behoort ook het kerkelijk volkslied. 't Maakt zulk een diepen indruk, wanneer na afloop der godsdienstoefeningen het gezongen gebed uit de honderden monden ten hemel stijgt, wanneer het de openbare getuige is van ons geloof, onze hoop, onze liefde; 't schijnt ons krachten te geven en ons met nieuwen moed te bezielen om de kruisen des levens te dragen, om ook buiten het kerkgebouw de banier des geloofs hoog te houden; 't schijnt voor onze ziel het voedsel te zijn om onzen God meer te beminnen, vuriger lief te hebben. Geen wonder daarom dat de missionarissen na hunne missiepreeken het volk gezamenlijk laten zingen, opdat de goede voornemens luide werklinken in het machtige lied en meermalen heb ik missionarissen hooren verklaren, dat zij het welslagen eener missie voor een groot gedeelte aan het volkslied dankten.

In congregatiën, geestelijke vereenigingen, enz. is het volkslied onontbeerlijk geworden.

Eene zaak nochtans wordt meermalen vergeten of althans over 't hoofd gezien. De vereischten namelijk, waar het lied recht op heeft. Men geeft meermalen het volk liederen in de hand, die stuitend zijn voor het schoonheidsgevoel, waarin de kunst verre verbannen is en waarin evenmin eenige natuurlijkheid heerscht, tenzij men brabbeltaal natuurlijk noemt. Zulke liedjes rechtvaardigen het oordeel van professor Mauroy, dat het kath. volkslied op een zeer lagen trap van beschaving staat.

In Noord-Nederland hebben groote mannen, als prof. v. d. Ploeg Alberdink-Thijm, enz., hunne beste krachten aan de verbetering van het volkslied gewijd; zij hebben ons inderdaad juweeltjes gegeven. Geen wonder dus, dat hunne liederen voortleven in den mond des volks, doch ook hier in Belgie moest een engel met vlammend zwaard aan den ingang van het paleis der muze staan om te verhinderen, dat ieder rijmelaar zoo maar binnentreedt en wij zouden dezen engel een dubbel zwaard willen geven, wanneer de rijmelaar den tempel der kunst ontwijdt, om Gods heiligdom binnen te gaan.

Ons, Vlamingen moet zulke rijmelarij nog meer mishagen. Wij moeten het Vlaamsche volk eene hooge gedachte geven van de schoonheid onzer moedertaal. Wij moeten hun schoonheidsgevoel opwekken, wij moeten hen de taal meer en meer doen liefhebben door hun schoone liederen te bezorgen, die natuurlijk, maar niet smakeloos zijn.

Misschien verdringt men aldus de zedelooze en ongodsdienstige liedjes en wordt het kerkelijk volkslied ook het lied van het huisgezin. Een ieder begrijpt, dat het dichten van een volkslied niet een ieder is gegeven. Niet ieder, die iets kent van maat of rijm heeft het recht gezangen te schrijven voor het volk en zoo hij schrijft, stelt hij zich bloot, door het volk zelve te worden uitgelachen. Natuurlijk zijn deze woorden niet toepasselijk op het puik gewrocht « Pastoor Coremans' Liederboek » onlangs verschenen.

Sedert de derde orde door paus Leo XIII zoo bijzonder is aangeprezen als een machtig hulpmiddel in den socialen nood, sedert de derde orde veranderingen onderging, waardoor het meerdere Christenen mogelijk werd kind van den H. Franciscus van Assisië te worden, zijn er verschillende handboekjes en lofliederen voor de leden der derde orde geschreven.

Een dier boekjes kwam mij dezer dagen in handen, het draagt voor titel : « de regel van St-Franciscus wereldlijke derde orde hare leden toegepast in vier liederen ». De titel is reeds raadselachtig Vlaamsch. Maar nu de inhoud. 't Kan zijn nut hebben den regel in verzen te schrijven, doch of zulke liederen, die tot het leerdicht behooren, geschikt zijn voor muziek, laat ik daar.

Er is nog onlangs in « de Katholiek » een pennestrijd over gevoerd tusschen twee bekende musici.

Doch een woord over de verzen, de poesie. Zeker het is niet gemakkelijk poëtisch te zijn in het overzetten van den regel van den H. Franciscus en het strekt zeker een dichter ter eer, die hierin slaagt... maar beter geene verzen, dan lamlendige rijmelarij, die den lachlust opwekt.

De lezer oordeele :

't Eerste hoofdstuk van den Regel
Toont wie aan te nemen is,
't Spreekt van proeftijd van professie
En van haar verbintenis.

Niemand wordt aanvaard voor d'orde
Die zijn veertien jaren niet heeft
Die niet eerbaar kan verschijnen
Eendrachtminnend niet en leeft.

Daar en boven en bijzonder
Weez' hij katholiek beproefd.
Romes kerk en Petrus zetel
Onderdanig als 't behoefd.

In het huis zult gij niet dulden
Een gevaarlijk boek of blad
Noch zult gij uw onderhoor'gen
Enkel laten lezen dat.

't Rijmt toch!

En zoo gaat het al rammelend voort, tot de verplichting wordt beschreven, dat wij na den dood voor den overledene moeten bidden.

Wil nog verder voor hem bidden
's Heeren priester in de Mis,
En de leek, ook door Communie
Zoo zij in 't vermogen is.

De laatste regel mocht wel met een vraagteeken besluiten.

't Derde hoofdstuk gaat u spreken
Van bediening en visiet
En van 's Regels onderhouding
Wat u raakt zegt nog dit lied.

Hoe poetisch is die laatste regel! En wat zegt men van het volgende, dat schittert door duidelijkheid :

Zoo ambtshalve soms bezoeken
Een der orde middelpunt
Doen naar recht de Franciscanen
Aan geen leeken wordt vergund.

't Gelijkt wel een raadsel. Alles sluit met het fraaie :

Vindt g'in uwe congregatie
Soms nog d'een of d'ander wet
't Is tot welzijn der gemeente
Daar wordt even opgelet.

De laatste regel met dat *even* is kostelijk.

Is dat geen lapwerk? Is het geen schande, dat zoo iets gezongen wordt in 's Heeren tempel? Is het niet ergerlijk, dat onze moedertaal zoo wordt misbruikt? Zal men zoo liefde kweeken voor de taal van Vondel die het eenvoudigste wist te bezielen door zijne hemelsche poezie?

Men beroepe zich niet op den eenvoud van den H. Franciscus. Zijn eenvoud zou walgen van zulk knutselwerk. Hoe sierlijk zijn zijne verzen! Wat straalt daarin alles van leven, van liefde, van echte poesie!

Geloof mij, het Vlaamsche volk, dat op zulke echte dichters kan roemen, heeft recht op iets beters. Zulke onzin is dikwijls oorzaak, dat onze Noordelijke broeders het Vlaamsch met verachting beschouwen, dat de Franschgezinde, die een weinig Vlaamsch kan, deze taal eenvoudig beschouwt, als de taal der onbeschaafden, de taal der achterbuurten, de taal van 't gemeen.

Ik meen, dat dit alles rede genoeg is, dat men zich wachte dergelijken onzin te schrijven.

Men zou daardoor slechts de goede zaak bevoordeelen.

Hal. B. METS, O. Min. Conv.

DE BORCHGRAVINNE VAN VERGI.

DE heer F. W. Dryver schreef in de Meertaflevering van « het Belfort » (1893, bl. 211), eene korte bijdrage, in taalkundig opzicht over « de Borchgravinne van Vergi ».

Als vollediging van dat artikel waar het alleen om den *vorm* te doen was, late men ons toe eenige regelen bij te voegen over den inhoud.

Met genoegen deelen wij het gedacht van den heer Everts, die, in zijne « Geschiedenis der Nederlandsche letteren (derde druk, Amsterdam, Van Langenhuysen, 1885) », bl. 85 schrijft : « uit het Fransch vertaald ».

Wij hebben hier wel te doen met eene dier misselijke vruchten, die de wufte Fransche geest zoo geerne voortbrengt; en met reden mogen wij op « de Borchgravinne van Vergi » toepassen, wat Ph. Blommaert (Aenmerkingen over de verwaerloozing der Nederduitsche Tael. Gent, Vanderhaeghen, 1832.) schrijft over de Fransche schouwburgen, (bl. 9) : « De onzedigheid heft daer wel eens schaemteloos het hoofd; onder de uitlokkendste versieringen worden daer de misdryven, uit 's menschen bedorven hart opwellend, aen het volk voorgedragen, en, zonder eerbied voor alles wat eerbiedwaerdig is, stelt men daer de schandelykste neigingen, als eene *galanterie* of *faiblesse*, in een vleiend daglicht. »

Na den bekorten inhoud gegeven te hebben, schrijft de heer Dryver : « Het is duidelijk, dat heel het gedicht niets anders is als eene waarschuwing aan geliefden om toch nooit hun zielsgeheim te openbaren aan derden, onder wie zoo licht een verrader kan schuilen. »

Dit is niet volkomen juist. Er moet hier spraak zijn van schuldige liefde? Waarom anders moet die liefde in 't geheim blijven? — Reine liefde is eene goede liefde, en het goede huist in den donkere niet, en mag vrij en vrank in volle daglicht komen. — Daarenboven neme het de heer Dryver niet euvel, als wij zoo vrij zijn de gehalte van dit gedicht aan eenen anderen steen te toetsen.

Volgens ons, — al schrijft de heer Everts (op dezelfde bladzijde 85 zijner « Geschiedenis) : « een aandoenlijk verhaal », volgens ons, mag men over dit

gedicht zeggen, wat de heer Alberdingk Thijm (Spiegel van Nederlandsche Letteren. Leuven, Fonteyn, 1878) op bl. 41 (I^ste deel) over den « Roman de la Rose » zegt : » *een fijn uitgedacht weefsel van zinnelijkheid, dat met den lichtzinnigsten Franschen roman onzer dagen wedijveren kan.* »

Inderdaad, heel « de Borchgravinne van Vergi » is het verhaal eener getrouwde burggravin, die in overspel leefde met eenen hofjonker; en alles is weergegeven zooals een verwijtd en wulpsch hert de misdaad kan verbloemen, en zooals een ziekelijk brein de ondeugd tot deugd kan doen verkeeren.

Jammer, zuchtte ik, als dit werk den eersten keer onder mijne oogen kwam, jammer dat zulke zinnelijke vertaling onze middeleeuwsche gedichten zoo aanstootend ontsiert!

Elk vers, om zoo te zeggen, bevat eene gedachte, welke tegen de gezonde rede of tegen de zedelijkheid aandruischt : de ophemeling der onzuivere liefde, het bezingen van het zinnelijk genot, de bewondering voor de overspelige genegenheid, de verbloemde aanmoediging tot euveldaden, de misachting van reine deugden; ziedaar wel wezenlijk de gehalte van dit werk.

Drogenbosch. JOZEF TRUYTS.

HANDBOEKEN ENZ. (1)

PROF. VERCOULLIE's critische aanteekeningen op de recensie zijner *Historische Grammatica*, nopen mij eens even bij de gastvrije redactie van het *Belfort* te komen aankloppen met het vriendelijk verzoek in haar maandschrift aan de volgende regelen een plaatsje te willen verleenen. Het is mij een waar genoegen te mogen verklaren, dat ik veel van hetgeen Prof. Vercoullie in zijne zaakrijke bijdrage ter sprake brengt, met volkomen instemming begroet heb. Omtrent enkele puntjes evenwel wenschte ik gaarne een oogenblik het woord. Het zij mij vergund Prof. Vercoullie's schrijven op den voet te volgen en dus te beginnen met de

Handboeken.

In den aanvang van mijn verslag betreurde ik het, dat de schrijver der *Historische Grammatica* zijne uitgebreide stof in een te nauw keurslijf gedrongen had. Rekening houdende met de gewone bekwaamheden van jongelui, die *door zelfstudie* tot eenige kennis van den historischen grondslag en den ontwikkelingsgang onzer moedertaal trachten te geraken, meende ik verder te mogen verklaren, dat het werkje door zijne te groote beknoptheid genoemden beginners slechts dan goede diensten kon

(1) Wegens omstandigheden, onafhankelijk van den wil des schrijvers, ondervond de plaatsing der volgende bladzijden eenige vertraging.

bewijzen wanneer zij het onder leiding van een bekwamen deskundige doorwerkten.

Als *handleiding* bij het *schoolonderwijs* beschouwde ik Prof. Vercoullie's *Grammatica* dus als zeer bruikbaar.

Maar zij, die nagenoeg geheel op eigen krachten steunen — en hoe velen moeten zich niet in die omstandigheden bevinden, wijl het onderwijs in de historische spraakleer zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland binnen de wanden der academische gehoorzalen besloten blijft — hebben behoefte aan iets meer dan eene *handleiding*, die zich vaak slechts bepaalt tot eene stelselmatige opgave der voornaamste punten, welke bij het onderwijs behandeld worden. *Zij* zullen alleen hun doel kunnen bereiken met behulp van een flink *handboek*, een werk waarbij de hand nog al eens moeite zal hebben « de rol van omvatster te spelen », maar dat daarentegen door den beginner, telkens wanneer hij omtrent de belangrijkste vraagstukken der wetenschap, die hem bezig houdt, opheldering noodig heeft, met vrucht zal *ter hand* genomen worden. Het was dan ook allerminst zucht om den staf te breken over populair-wetenschappelijke werken, die mij de in mijn verslag uitgedrukte bedenkingen in de pen gaf. Integendeel. Wanneer ik hier en daar op leemten, een enkelen keer op onnauwkeurigheden gewezen heb, dan geschiedde dit in de stille hoop om daardoor — in het belang van de velen, die zich maar al te dikwijls door de noodzakelijkheid gedwongen zien hunne kundigheden door *eigen* studie te vermeerderen — hen die *veel* weten en dus *veel* aan anderen kunnen leeren, tot meer uitvoerige, zooveel mogelijk voor iedereen bevattelijke mededeelingen aan te sporen.

De beschouwingen over recensenten en recensies, door Prof. Vercoullie aan zijne bedenking tegen mijne opvatting van het woord *handboek* vastgeknoopt, kan ik na het voorgaande met een gerust geweten onaangeroerd laten. Een enkel woordje echter over

Prof. Franck's Etymologicum,

waarvan *men*, in dit geval een en dezelfde persoon als de schrijver dezer regelen, beweert dat het op breeder leest geschoeid is dan dat van Prof. Vercouillie. Het zij mij toegestaan, op gevaar af van mij nog eens het verwijt op den hals te halen, dat ik den vorm met den inhoud verwar, in deze zienswijze te blijven volharden. Tweeërlei was het plan, waarnaar Prof. Franck en Prof. Vercoullie bij het samenstellen hunner woordenboeken werkten. De laatste wenschte de uitkomsten, door hem en anderen aangaande Nederlandsche woordvormen verkregen, in beknopten vorm op te teekenen en zoo binnen het bereik van elken belangstellende te brengen, zonder daarbij zijne theorieën of die van anderen uiteen te zetten. De eerste daarentegen geeft èn feiten èn, evenals Kluge, doorgaans eene in bijzonderheden afdalende beredeneering dier feiten met opgave van de noodige materialen. *Omtrent één bepaald woord* zal men dan ook bij Prof. Franck meer vinden dan bij Prof. Vercoullie, afgezien natuurlijk van de vraag of het meerdere bij den eerste altijd even belangrijk en vertrouwbaar is dan de korte opgave van den laatste. Wat mij persoonlijk betreft, ik ben geen hartstochtelijk bewonderaar noch van Kluge's noch van Franck's Etymologisch woordenboek, alhoewel ik gaarne beken er bij voorkomende gelegenheden steeds prijs op te stellen de zienswijze dezer beide uitmuntende taalkenners met die van anderen te kunnen vergelijken. Dat Prof. Vercoullie's *Etymologicum* meer woorden behandelt dan dat van Prof. Franck is eene verdienste, die men reeds herhaalde malen heeft doen uitschijnen en waarop dus hier niet opnieuw behoeft gewezen te worden.

Het derde punt waarover ik mijne bescheiden zienswijze iets nader wenschte toe te lichten, geldt de

Fransche vers- en muziekmaat.

De Fransche dichtkunst en de Fransche muziek leven, wat het rythme betreft, sedert jaar en dag op een gespannen voet. Er heerscht *incompatibilité de caractère*. De verzen missen die vaste, regelmatige, rythmische beweging, die juist het hoofdkenmerk der muziek uitmaakt. Het behoud van den oorspronkelijken klemtoon, het wegvallen of verzwakken van alles, wat in het Latijnsche woord op die bevoorrechte lettergreep volgde, gevoegd bij enkele andere oorzaken omtrent wier aard en beteekenis de geleerden het niet volkomen eens zijn, dit alles moest noodzakelijkerwijze eenen dergelijken toestand doen geboren worden. De Fransche metriek berust, strikt genomen, dan ook enkel op het zoogenaamde *accent tonique*, het aantal lettergrepen en *last not least* het rijm. Van eene geregelde onafgebroken, in de verschillende versregels telkens in dezelfde orde terugkeerende aaneenschakeling b. v. van jamben (ta *ta*, ta *ta*) of anapaesten (ta ta *ta*, ta ta *ta*), waardoor die voor den toondichter zoo gewenschte, ja haast onontbeerlijke symmetrie ontstaat, is maar zelden sprake.

Nu zou volgens Prof. Vercoullie de componist zonder zich in het minst aan de versmaat te storen, iederen Franschen tekst, hoe grillig ook gerythmeerd, in muziek kunnen brengen, daar hij beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen met dezelfde onverschilligheid mag bejegenen. Dit wordt mijns inziens èn door de feiten èn door de voorschriften van gezaghebbende kunsttheoretici beslist tegengesproken. Wat zegt ons hieromtrent o. a. F. J. Fétis in zijn *Traité de Musique* (Bruxelles, Jamar, I, 115) :

« Le rythme musical tirant sa force principale de sa régularité, il faudrait, pour que le musicien n'éprouvât pas de difficulté à le formuler, que le poète lui fournît des vers qui fussent aussi réguliers, non seulement dans le nombre des syllabes et le placement de la césure, mais aussi dans l'arrangement prosodique des syllabes; or, c'est ce qui n'a pas lieu.

La poésie française est, sous ce rapport, moins favorable aux inspirations des compositeurs que l'italienne. Dépourvue d'accent et de la possibilité d'élider certaines syllabes, comme cela se fait fréquemment dans la poésie italienne, elle rompt souvent, en dépit même des efforts des poètes, la régularité de rythme nécessaire dans la musique. D'ailleurs la plupart de ceux qui écrivent des vers destinés à être chantés ignorent le mécanisme de l'arrangement de leurs hémistiches sous le rapport musical. On les voit, mêlant toutes les mesures, faire succéder un vers de huit à celui de dix et quelquefois celui-ci à l'alexandrin, puis tomber tout à coup aux vers de six ou de sept..... On pourrait citer un grand nombre d'airs composés sur des morceaux de poésie semblables, et dans lesquels les compositeurs ont eu à soutenir une lutte pénible contre la position défavorable qui leur était faite par les poètes. Ces exemples étaient fréquents dans les anciens opéras : ils se reproduisent encore trop souvent, bien que les littérateurs français aient fait quelques progrès à cet égard. »

Der langen Rede kurzer Sinn is dus, dat de toonkunstenaar, wel verre van geen acht te slaan op de betoonde lettergrepen, integendeel er naar streven zal deze zooveel mogelijk hare waarde toe te kennen om zoo het gesproken en het gezongen woord in harmonie te brengen. Dat dit niet altijd even gemakkelijk te bereiken is, wie zal het ontkennen? Dat er liedjes bestaan, waarvan de woorden met het oog op een reeds bestaand wijsje bij elkaar gerijmeld werden, dat er zangstukjes (en niet alleen in Frankrijk!) gecomponeerd worden, waarin men met *alle* zoowel poëtische als muzikale voordracht den spot drijft, wie zou het kunnen loochenen?

Wanneer, zooals Prof. Vercoullie het doet voorkomen, het samenvallen van klemtoon en sterken maatslag voor toondichter, zanger en hoorder van niet het minste belang ware, hoe moet dan het ernstig,

voortdurend streven verklaard worden van hen, di Duitsche operateksten in het Fransch vertalen e met de meest *mogelijke* zorgvuldigheid de betoond lettergrepen uit het oorspronkelijk gedicht trachte te bewaren? Men neme Charles Nuitter's vertalin van Richard Wagner's *Lohengrin* (Paris, Tresse e Stock, 1891), b. v. het verhaal van Elsa van Brabant in het tweede tooneel, eerste bedrijf :

Einsam in trüben Tagen
hab' ich zu Gott gefleht
des Herzens tiefstes Klagen
ergoss ich in Gebet.
Da drang aus meinen Stöhnen
ein Laut so klagevoll,
der zu gewalt'gem Tönen
weit in die Lüfte schwoll;
ich hört' ihn fern hin hallen
bis Kaum mein Ohr er traf
mein Aug, is zugefallen,
ich sank in süssen Schlaf.

Seule dans ma misère
J'ai supplié le ciel,
Cherchant dans la prière
L'oubli d'un sort cruel.
L'écho plaintif et tendre
De mes soupirs amers,
Au loin semblait s'étendre
Et remplissait les airs.
Dans leur azur limpide
Les bruits se sont calmés,
Et d'un sommeil rapide
Mes yeux se sont fermés.

In lichter Waffenscheine
ein Ritter nahte da,
so tugendlicher Reine
ich keinen noch ersah.
Ein golden Horn zur Hüften
gelehnet auf sein Schwert
so trat er aus den Lüften
zu mir, der Recke werth!
Mit züchtigem Gebaren
gab Tröstung er mir ein
des Ritters wil ich wahren,
er soll mein Streiter sein!

Sous une blanche armure
Parut un chevalier;
Jamais vertu plus pure
Ne m'a semblé briller.
Sa main tenait le glaive
Luisant de mille feux,
Tel je le vis en rêve
Venir du haut des cieux!
Avec un doux langage,
Il m'a promis appui.
Dès lors j'ai pris courage
Mon défenseur c'est lui!

Hoe dikwijls de Fransche dichter bij het overbrengen van Wagner's tekst ook moge te kort geschoten zijn in het geregeld teruggeven van het oorspronkelijke rythme, het streven om daartoe te geraken is onmiskenbaar in iederen regel.

Uit het bovenstaande nu blijkt voor mij, dat

de toonkunstenaar bij de muzikale behandeling van Fransche verzen, wel degelijk met de op den voorgrond tredende betoonde lettergrepen der dichterlijke voordracht heeft rekening te houden en zelfs vaak een hardnekkigen strijd zal hebben te voeren tegen de moeilijkheden, die de Fransche versbouw met zijne afkeerigheid van geregelde rythmische beweging hem ieder oogenblik kan bereiden. Bij voorkeur zal hij dan ook min of meer (uit een muzikaal oogpunt bekeken) regelmatig gebouwde verzen aan zijne gewrochten ten grondslag leggen. Niet alleen in de eerste en laatste helft onzer tegenwoordige, ook in de vorige eeuw reeds werden er dichters gevonden, en daaronder echte Franschen als *Turgot,* die, gelijk later *André van Hasselt,* door het schrijven van zoogenaamde *vers mesurés* den kunstarbeid der Fransche musici trachtten te vergemakkelijken. Ja, nog vroeger, in de laatste helft der zestiende eeuw maakte *Jean-Antoine de Baïf*, een der meest bekende geestverwanten van *Ronsard* en zijne school, grooten naam met zijne naar het voorbeeld der Grieken en Romeinen gerythmeerde gedichten en *d'Aubigné* (Ed. Réaume et de Caussade I p. 453) getuigt hieromtrent : « Baïf en a fait grande quantité, *lesquels à la saulse de la musique que leur donna Claudin le jeune furent agréables.....* »

In tegenwoordigheid van zoovele herhaalde, thans nog voortdurende pogingen, èn door componisten èn door dichters in het werk gesteld, om in de Fransche vocale muziek het versrythme onverminkt weer te geven, zal het niemand bevreemden, wanneer ik er nog altijd ernstig bezwaar in blijf vinden Prof. Vercoullie's meening, vooral in den absoluten vorm, dien hij daaraan gegeven heeft, te onderschrijven.

Dat eindelijk in de door mij opgegeven teksten het samenvallen van klem en maatslag zeer zeker

in acht genomen is, meen ik niet beter te kunnen bewijzen dan door woorden en muziek hier te laten afdrukken.

1. AUBER. *La Muette de Portici.*

A - mour sa - *cré* de la pa - *tri* - e, rends nous l'a
à mon pa - *ys* je dois la *vi* - e, il me de

da - ce et la fier - *té*,
vra sa li - ber - *té*.

2. NIEDERMEYER. *Le Lac.*

I. Un *soir*, t'en sou - vient - *il?* nous vo - *guions* en si - *len* - ce

II. O *lac!* ro - cher mu - *et*, *grot*-te, fo - rêt obs - *cu* - re!

III. Que le *vent* qui gé - *mit*, le ro - *seau* qui sou - *pi*-re

I. On n'en - ten - dait au *loin* sur *l'on* - de et sous les *cieux*, que l

bruit des ra - *meurs*, qui frap-*paient* en ca - *den* - ce tes

flots har - mo - ni - *eux*, qui frap-*paient* en ca - *den* - ce tes

flots har - mo - ni - *eux*.

Niedermeyer's verschillende behandeling der drie coupletten heeft geen ander doel dan om eene innige, natuurlijke overeenstemming tusschen de poëtische en muzikale voordracht tot stand te brengen.

Februari 1893. THEOD. STILLE.

BOEREROZEN (1).

Rosa centifolia.

WEELDRIG, schittrend, geurig bloeien
ze in den kleinen tuin geplant,
ongekunsteld, zonder snoeien,
telgen van den zonnebrand.

Kloek zoo staan ze en frisch te groeien,
't hert vol levend diamant,
en hun rozewangen gloeien
als robijnen langs het land.

Boererozen, struische schoonen,
die bij ons op 't veld wilt wonen,
kent de stad uw deugden niet?..

Des te rijker moogt gij pralen,
geurend in de zonnestralen :
kleur en geur is 't Rozelied!

Dr K. DE GHELDERE.

---

(1) Uit den bundel *Rozeliederen* van Dr K. DE GHELDERE, thans verschenen (fr. 1,50).

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Het Water, door J. B. MARTENS, Kanunnik. Uitgave van het *Davids-Fonds*. Sint-Nicolaas, van Strybol-Vercruyssen.

« Wie Grieksch wil leeren en Grieksch wil *kennen*, » placht onze groote Cobet te zeggen, « moet drie dingen hebben : gezond verstand, geheugen en — l'amour du Grec. »

Zoo begint Prof. P. J. Cosijn in de tweede aflevering van *Taal en Letteren* van dit jaar, zijne bespreking van de Nederlandsch-Gothische Woordenlijst door J. Heinsius.

« Dat geldt van *alle* talen, » voegt hij erbij.

Beter. Dat geldt van *alles*, dat geldt *overal*. Meest van al wellicht van de beoefening der natuurlijke wetenschappen. Alle ware natuurvorschers waren, en mannen met gezond verstand, die hunnen eigen gang dorsten gaan en het woord *routine* uit hun woordenboek gebannen hadden; en mannen met *geheugen*, erfgenamen van de wetenschappelijke schatten hunner voorgangers; en mannen eindelijk met een warm gemoed, vol geestdrift en bewondering voor Gods schoone natuur, welke zij bezongen en verheerlijkten, al was 't ook in proza, met ze te doen kennen...

Daar nu Kanunnik Martens, in het onderwijs der natuurwetenschap grijs geworden, die eigenschappen in hooge mate bezit, zal het wel niemand verbazen indien wij niet weten wat het meest in zijn nieuw werk te bewonderen valt : de diepe en uitgestrekte wetenschap; ofwel den « volkstümlichen », bevattelijken vorm waarin hij de moeilijkste en ingewikkeldste vraagstukken behandelt.

Het boek is verdeeld in drie : *het Water hier te lande* (Een watterdroppel, — De wateren des hemels, — Waar de damp der lucht boven den regen nog aanleiding toe geeft, — Het water op en in den grond), *de Zee* (De zee bij het land vergeleken, — Waarom zoo machtig veel water over den aardbol? — Beweging der zeewateren, — Wat er in de zee al groeit en leeft), *het Water op het hooggebergte* (De eeuwige sneeuw, — De gletschers). Zooals men bemerkt, eene volledige geschiedenis van het water, maar eene geschiedenis in vogelvlucht.

En dat het zich lezen laat, en met genoegen, en ook door hem

die juist in aardrijkskunde en natuurkunde geen vreemdeling is, dat hij het loochene die 't boek eerst maar even ter hand neemt en den lust niet gevoelt bladzijde op bladzijde te doorloopen, tot hij het uit heeft!

Wat is er vervelender dan statistieken? Hier hebben we er bij de vleet, en zie! onder de pen van Kan. Martens worden ze belangwekkend en boeiend, en vormen een der groote aantrekkelijkheden. En hoe vermakelijk, wanneer hij aan 't vertellen gaat! En hoe schilderachtig, wanneer hij beschrijft!.. Ziet iemand er mogelijkheid toe om het beter te doen, waar hij bij voorbeeld zijnen lezer vergast op de beschrijving van den « zee-eikel », bl. 156? Luister :

... « Zeg, hebt ge nog nooit op de mossels, ruw en ongekuischt gelijk zij ons van de zee toekomen, witachtige aanwassen of pokken gezien, die men afschrabt, vooraleer men de mossels op het vuur zet?.. Dat zijn zee-eikels. Het volk aanziet ze voor jonge mossels, maar dat is een verkeerd gedacht : zij behooren tot eene geheel andere afdeeling van het dierenrijk.

Gelijk zooveel andere geslachten leven de zee-eikels onder meer dan eene gedaante. Als zij jong zijn, gelijken zij aan pertige garnaaltjes, met veel pootjes en vinnetjes, overal gaande, springende, zwemmende waar het hun lust. Tot rijpen ouderdom gekomen, veranderen zij van aard, komen tot ingetogenheid en maken het besluit van hunne laatste dagen als kluizenaars over te brengen. Zij leggen zich vast aan het een of het ander voorwerp, bezield of onbezield, en bouwen rondom hen eenen ringvormigen kalken muur, waar zij nu voor altijd ingesloten blijven. Om daar in hunne diepe overwegingen niet verstrooid te zijn, zitten zij in hunne kluis met den kop omlaag, en om zich tegen alle bekoring te beveiligen van in de wereld weder te keeren, laten zij hunne pooten en vinnetjes maar vergaan en afvallen... Men heeft nog grove zondaars hunne schelmstukken op zich zelven zien wreken, doch nooit heeft er één zulke nauwe kluisters uitgevonden om er zijn eigen mee te beladen... »

En zoo, met dát talent, overal het boek door, tweehonderd bladzijden lang.

Evenals den schrijver spijt het ons dat het werk niet met eenige platen opgeluisterd werd. Dit gebrek aan platen, in zulk een onderwerp, wordt echter eene reden te meer om hem lof toe te zwaaien : nergens voelt men er eigenlijk behoefte toe : zoodanig is de schilderachtigheid waarmede ook het vreemdste en het moeilijkste wordt geschetst en beschreven. 't *Belfort* bevatte eenigen tijd geleden eene bijdrage over Hooger Volksonderwijs : in eenen anderen zin weliswaar is dit bij uitnemendheid een boek over hoogere wetenschap dat het volk zal aanstaan en tevens leeren, veel leeren.

Gent. S.

« **Ghetiden Boec** », naar een hs. der XVe eeuw (1476), **door** Dr K. DE GHELDERE, lid der Kon. Vlaamsche Academie. **Gent,** A. Siffer, fr. 2,50.

Guido Gezelle gaf er in *Biekorf* eene allervleiendste beoordeeling over dit boek zoo lief van inhoud en zoo lief van vorm.

Dr de Gheldere draagt zijn werk op « aan de leerende jeugd van Vlaanderen ».

« Kon het voor die jonge lieden, — zegt hij, — bij de welke de kennis onzer vorige taalvormen ongelukkiglijk zoo beperkt is, dienen als een eerste leesboek, en hun langzamerhand den lust inboezemen ons verder door te dringen in de wetenschap onzer heerlijke, onbedorvene Oude Vlaamsche Tale, dan zou onze arbeid zijn hoogsten loon ontvangen hebben. »

Wij durven hopen dat zijn arbeid dat loon ontvangen zal.

Het is voldoende eene enkele bladzijde te lezen van dat rijke, edele proza om er mede te dweepen.

Wat afwisseling van vormen! Wat onuitputbare schat van wendingen en woorden! Wat eenvoudige verhevenheid overal!

Welke tegenstelling met onze verarmde, verbasterde, afgeknotte taa van heden!... Ziehier, tot eene proeve, den aanvang der omschrijving van Ps. CXLVIII :

« Lovet den here, ghi vanden hemelen : lovet hem in den hoghen. Lovet hem, alle sine enghelen : lovet hem, alle sine crachten. Lovet hem, zonne eñ mane : lovet hem, alle sterren eñ licht. Lovet hem, ghi hemelen der hemelen : eñ die wateren die boven den hemelen sijn, moeten loven den name des heren. Want hi sprac, eñ si sijn gemaect : hi gheboet, eñ si worden gescapen. Hi setse ewelic in ewicheit : hi settet ghebot, dat niet afterbliven en sal. Lovet den here, ghi vander aerden : heymelike weghen onder der aerden, eñ alle afgronden. Vuer, haghel, snee, ijs, wijnt der waghen : die werken dat woert des heeren... »

Er is niets zoo wel geschikt om ons liefde in te boezemen voor onze taal, dan uit het lezen van eenige dergelijke bladzijden te gevoelen hoe schoon zij is in haren natuurlijken, onopgesmukten eenvoud.

Brussel. B.

Menschen en Boeken. Verspreide opstellen. Eerste reeks, door Dr H. J. A. M. SCHAEPMAN. Utrecht, wed. van Rossum (3,50 f.)

Eene « eerste reeks » opstellen van letterkundigen aard, toegelicht in eene merkwaardige inleiding, waar het luidt hoe ze vroeger — op zeer verschillende tijdstippen — in *Den Wachter* en in *Onzen Wachter*, en nog wel ter wille dezer tijdschriften, voor het eerst verschenen.

Een dier opstellen voert als titel : *Mevr. A. L. G. Bosboom-Toussaint. Krachtige kunst.* « Een nieuw boek van Mevr. Bosboom aanprijzen » zoo leest men aan het slot, « staat met een moeilijk te vergeven onbescheidenheid gelijk. Men schrijft het in op de registers onzer letterkundige meesterstukken. Aanprijzen zou waarlijk een dwaasheid zijn Men weet immers dat de roos rozen voortbrengt, maar men verheugt zich toch wanneer weêr een nieuwe knop ontlook. »

Wat Dr Schaepman schrijft van de werken van Mevr. Bosboom, is ook op hemzelven van toepassing : dit nieuwe boek van hem aanprijzen zou waarlijk gelijk staan met eene onvergeeflijke onbescheidenheid : aanprijzen ware dwaasheid : de rozelaar *moet* rozen telen...

Ook denken wij er niet aan te « recenseeren », uitvoerig te bespreken. Om belangstelling voor het boek op te wekken is het voldoende Dr Schaepman te kunnen noemen als den schrijver.

Ziehier overigens de opgave der opgenomen opstellen, — een bescheiden woordje réclame zoo men wil, om de menschen die buiten de tent staan een denkbeeld te geven van al het heerlijke daarbinnen — : Uit de Congresdagen, 1872; Mr. I. da Costa, 1872; J. A. Alberdingk Thijm, 1876; J. A. Alberdingk Thijm, 1889; Mr. G. Groen van Prinsterer, 1876; Mevr. L. A. G. Bosboom-Toussaint, Krachtige Kunst, 1873, Majoor Frans, 1875; Pr. P. J. Koets, 1871; P. A. de Genestet, 1872; Schiller en Gunning, 1871; Liefde en Vrede in de Polemiek, 1875; Een praatje over Letterdieverij, 1884; Een merkwaardige Redevoering, Jhr. Mr. de A. F. Savornin Lohman, 1884; Opruiming, 1884; en ten slotte, onder den gezamentlijken titel : Klein Goed, 1877, vijf kleinere letterkundige recensies.

In zijn proza niet minder dan in zijne verzen, toont zich Nederlands groote Vondelzoon als eene der machtigste en edelste persoonlijkheden, welke de letterkundige en politieke geschiedenis onzer eeuw aan kan halen.

Gent. S

Aphorismen uit Vondel's werken, saamgelezen door P.-H. van Moerkerken. Utrecht, J.-L. Beyers, 1893.

Eene keurgarve — niet van gedichten, maar van gedachten, die ten overvloede bewijzen dat de prins der Nederlandsche poëten eene grondige kennis had van het menschelijk hart. De meeste zijn ontleend aan 's dichters treurspelen. Bij elk gedacht is de titel van het stuk en 't cijfer van het vers aangeduid. Heeft het gebruik van motto's, bijzonderlijk in romans, al lang opgehouden, een bundel als deze zal zeker niet nutteloos worden geacht. Te recht zegt de Verzamelaar : « De verdiensten en eigenaardige kracht spruiten uit hun' vorm, hun wezen en hun doel. Door hun vorm maken zij onmiddellijk diepen indruk, worden zij op jeugdigen leeftijd begrepen, wijd en zijd verspreid en zeer lang in het geheugen bewaard. — Hun doel is niet enkel het oordeel te vestigen en het verstand te verrijken, maar ook de edelste aandoeningen van ons hart te wekken en e steunen. » Dadelijk zal de gegrondheid van deze woorden door aanhang van enkele der verzamelde aphorismen blijken.

Aangezicht.
Het aengezicht, gelijck een spiegel van 't gemoedt,
Ontdeckt door tekens, wat in 't harte wordt gebroet.
Blijdschap.
De blijtschap kort den tijd.

Eeren.
Men eert d'opgaende, en niet eene ondergaende zon.
God.
Als Godt wil straffen, dan ontbreecken hem geen roeden.
Godsdienst.
De Godtsdienst is een troon om staeten te regeeren.
Jaren.
De jaren glyen hene, of vallen af als bladeren :
Den tijt wort niet gestuit.
Waarheid.

De waerheid is wel goet, doch elck niet even nut.

Het werkje des heeren Van Moerkerken zal bijval vinden; mogelijk ware die bijval nog grooter geweest, waren ook tal van treffende waarnemingen en gedachten, in Vondel's lier- en andere zangen zoo kwistig verspreid, hier bijgebracht.

Misschien komen die later, in eene nieuwe uitgave? D.

Sous le bleu. *Impressions d'Italie.* FIRMIN VANDEN BOSCH. Gand, A. Siffer, fr. 2,00.

Ik heb, met uiterst genoegen, in eenen adem dit lieve boekje gelezen, en beveel het zoo warm mogelijk den liefhebbers van Schoone Letteren aan : gezellig en gemoedelijk is 't, zonder den minsten zweem van verwaandheid, tintelend van ware leven, oprecht en ernstig van gevoel. Menige schets van personen en toestanden zijn echte pereltjes van degelijke kunst : met zulke bewijzen, beter als met vaak overdreven aanvallen tegen *classicisme* en *classikers*, zal de jeugdige, flinke schrijver het goede recht der jongere letterkundige richting verdedigen, en werkelijke toeneiging voor haar verwerven.

Den Heer Siffer om den fraaien druk en de lieve inkleeding van het boekje loven, ware water naar de zee gedragen : sedert lang is zijne faam gevestigd; en hij, hij blijkt immer zijne leuze « *Excelsior* » indachtig.

Sint-Niklaas, 15 April. E. D. L.

Annuaire complet du Clergé Belge et répertoire des établissements religieux. Bruxelles, V. Schepens, 1893. Prix : fr. 3,50.

Geene betere aanbeveling voor dit allernuttigst werk, meenen wij, dan het afschrijven van den zaakrijken inhoud : Hof van Rome, Samenstelling der bisdommen, Alphabetische lijst der gemeenten met de namen hunner Geestelijkheid, Alphabetische lijst der vrouwen- en mannenkloosters, Hoogeschool van Leuven, Seminariën, Collegen en andere onderwijsgestichten met de namen hunner leeraars, Bedevaarten, Krijgsaalmoeseniers, Inlichtingen betrekkelijk reizen naar Lourdes en Rome, Lijst der ministers welke sedert 1831 den eeredienst in hunne bevoegdheid gehad hebben en samenstelling der ministeriëele bureelen nopens den eeredienst.

Tooneelstukjes voor studenten. Nummer 2. **Bij Grootvader**. Studentenklucht in één bedrijf, door D. L. SCHURMANS, pastoor van 't Begijnhof, vroeger leeraar in 't Klein Seminarie te Mechelen. Gent, drukk. A. Siffer, 1893. Prijs fr. 0,75.

God dank, nummer 2 is daar! De heer Schurmans zet zijne reeks dan voort. Het stukje speelt bij den al te goedigen grootvader, die zijne luie kleinzoontjes veeleer met suikerstokken dan met priegelstok en krawats opbrengt. Maar dat valt in den smaak des vaders van Felix en Janneken niet. Geholpen door een reizend' photograaf en door Grootvaders knecht slaagt hij er in aan oud en jong te doen reden verstaan... Hoe?... Zie, dat zult ge in 't boekje zelf leeren. Schaf u het stukje aan; het is niet te moeilijk om spelen, en op onze prijsuitdeelingen b. v. zal het behagen.

Mechelen. J. BRABANTSEN.

Met Tijd en Vlijt. — Vanwege dit Taal- en Letterkundig Genootschap, werd ons gezonden het *Verslag der werkzaamheden* van 't schooljaar 1891-92, door Al. J. Van de Vyvere, 1e schrijver. Leuven, Vanlinthout.

Vooraan de lijst der talrijke leden, werkende leden, buitenleden. Daarna het eigenlijke verslag, waaruit blijkt dat *Tijd en Vlijt* voortgaat met aan alle studentenkringen het loffelijke voorbeeld te geven van onvermoeide werkzaamheid op het uitgestrekte gebied der Vlaamsche belangen, letterkunde en politiek vreedzaam nevens elkaar behandelend, zonder bovendien die andere voorname bezigheid te verwaarloozen welke in de studentenbedrijvigheid eene zoo aanzienlijke plaats inneemt : bij wijlen eens lustig te lachen en te zingen en feest te vieren...

Geschiedenis van Gheluwe, door EMIEL HUYS, Sekretaris der gemeente. Kortrijk, wed. Nys en Zonen, 360 bl. groot in-8°.

Wij kunnen niet nalaten dit uitmuntend boek dringend aan te bevelen. Schrijver heeft nauwkeurige opzoekingen gedaan en hij bezit de gaaf om de bijzonderheden in belangwekkende tafereelen op te hangen en ons in 't leven van de vaderen binnen te leiden. Velen kennen de gebeurtenissen der vervlogen tijden, maar 't eigenaardig karakter der voorgaande eeuwen, zeden en instellingen zijn voor hen een gesloten boek. Later zullen wij het werk uitvoeriger bespreken.

J. CL.

Uit het Kinderleven, door OMER WATTEZ.

Dit boekje telt 70 bladz. 8°. Papier en druk zijn wel verzorgd : de Seyn zou er anders zijnen naam niet op gedoogen.

Het bevat vijf stukjes : I. Van een beekje; II. De eerste dag uit het leven van eenen koorknaap; III. Naar het bosch; IV. De oude vedelaar; V. Eene kinderwereld.

Op de taal zelve valt er niets aan te merken. Wat den inhoud betreft, veel te veel onnoodige ontwikkelingen ende uitbreidingen. De heer W. schijnt te vergeten dat er tusschen de kleinere bijzonderheden

moet *gekozen* worden, en dat ze behagelijk moeten geschikt staan : van eenen letterkundige verwacht de lezer dat hij zijne gedachten tot een lieven bloemenkrans inéénvlechte.

De « *tendenz* » in zake van godsdienst en zedeleer is, volgens de wet van '79, onzijdig; dat is, de ware zijde van katholieke zedeleer en godsdienst blijft verdoken.

La réforme électorale. Une solution, par G. H. — Gand, Van der Haeghen.

Alhoewel de herziening van art. 47 der Grondwet een gedane feit is, willen wij toch onderhavig boekje ons toegezonden doen kennen.

Dit werkje is net en klaar geschreven met wijsgeerige beschouwingen van waar belang; het stelt het Pruisisch stelsel voor : algemeen stemrecht, maar in 2 reeksen verdeeld, de eerste reeks de kiezers bevattende die fr. 42,32 betalen en dan de tweede reeks, die welke dien cijns niet betalen.

Koninklijke Vlaamsche Academie. *Vergadering van 19 April.* De heer Stallaert, onderbestuurder, die bij afwezigheid van den heer Genard de vergadering leidt, brengt hulde aan den heer de Potter, voor diens merkwaardige nota over het lokaal der Academie, die in het jaarboek voor 1893 voorkomt. Tevens wenscht hij den heer Micheels geluk met zijne heerlijke studie over Prudens Van Duyse, en den heer Dr de Gheldere, met de uitgave van zijn *Ghetidenboec* en van zijnen frisschen bundel *Rozeliederen.*

Hij herinnert vervolgens aan de groote verdiensten van wijlen den Waal Delecourt, die onder den naam van Van den Hove zooveel schreef ter verheerlijking van Vlaanderens moedertaal. Hij schenkt de pleisteren beeltenis van Delecourt, alsook eenen te zijner eere geslagen gedenkpenning aan de Academie. Nog een paar andere gedenkpenningen, waarvan een van Vader Willems, worden door hem ten geschenke gegeven.

De heeren Coopman, De Vos en Obrie worden benoemd tot leden der commissie belast met het voorstellen van candidaten voor de plaats van buitenlandsch eerelid, door het afsterven van pastoor Brouwers opengevallen.

Door den heer Frans Willems, wordt eene lezing gehouden over eene *Proeve van algemeene spraakleer.* De studie zal in de Verslagen opgenomen worden.

Davidsfonds. — *Hoofdbestuur* : Op Donderdag, 18 Mei, zal, in naam van het *Davidsfonds* en van *Met Tijd en Vlijt*, eene plechtige Mis gezongen worden, om 10 1/2 uren, in de kerk van Wilsele (20 minuten afstand van de Leuvensche statie), tot lafenis der ziel van pastoor Schuermans zaliger, een' der stichters van het *Davidsfonds*. Daarna zal de zerk, geplaatst op het graf van den dierbaren afgestorvene, ontdekt worden.

Op denzelfden dag is, in uitvoering van het 24e artikel der Standregelen, vastgesteld de Algemeene Vergadering, welke zal plaats hebben om 12 uren voormiddag, *in het lokaal der Katholieke Hoogeschool, ter*

Halle. Dagorde : 1. Verslag van den Heer FR. DE POTTER, algemeenen Secretaris. 2. Stemming over de rekeningen van het jaar 1892 en over het ontwerp van begrooting voor het jaar 1893. 3. Bespreking en stemming der voorstellen der Afdeelingen, welke, volgens artikel 28 der Standregels, bij den algemeenen Secretaris van het Hoofdbestuur vóór 1 Mei schriftelijk zullen zijn ingeleverd.

Laatst hield het *Davidsfonds* van Vilvoorde een tooneelkundig feest met eene voordracht door den heer advocaat P. Gisseleire ; Zele gaf twee concerten, waar onder andere opgevoerd werd het merkwaardig drama van Karel Van Voordenhove, *Robrecht van Eine.*

— Te Gent overleed de verledene maand de heer Alexander Snellaert, broeder van wijlen Ferdinand-August Snellaert, den verdienstrijken schrijver en kamper, medewerker van Jan-Frans Willems.

Laten wij ter gelegenheid van het sterfbericht nog eens vragen :

1. Bestaat de Commissie nog, die de taak op zich heeft genomen om Snellaert's aandenken stoffelijker wijze te vereeuwigen?

2. Waarom worden de inzichten der Inschrijvers niet vervuld?

Niemand vraagt een *kostelijk* gedenkteeken. Men bestede, wat ingezameld is. In allen gevalle, ons dunkt dat de Commissie het recht niet heeft de zaak op de lange, lange baan te schuiven. De Inschrijvers verstaan dat zóo niet. Overigens, er zal over vijf, tien of meer jaren weinig of geen geld méér zijn, dan nu.

De familie Snellaert is ten hoogste ontevreden. Zij heeft gelijk. Ziedaar nu reeds twee harer leden, gestorven zonder de zekerheid, dat de nagedachtenis des broeders de verheerlijking zal bekomen, welke dezen is verschuldigd. Tal van Inschrijvers zijn ook reeds den verren, onbekenden weg ingetreden... Waarom langer gedraald?

Een steen op het graf is ons voldoende. Men geve ons dien. Nog eens — geen enkel Inschrijver heeft zijn penning gejond om dien, al ware hij ook rentegevend, in *de kas eener commissie* te blijven.

Snellaert is reeds *een-en-twintig jaren* dood!

— De heer Robyns, hoofdschoolopziener te Hasselt, heeft den Guinardprijs van 10000 fr. gewonnen met zijne werken en zijne propaganda ten voordeele der matigheidsmaatschappijen in de scholen.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Achtste jaargang, 1893.

Juni. Nr 6.

Westvlaamsch verbond van den Vlaamschen Katholieken Landsbond.

Voorloopig programma van een grooten zitdag te Brugge binst het groot verlof te houden.

EERSTE AFDEELING. — VLAAMSCHE BEWEGING EN MAATSCHAPPELIJKE STRIJD.

I. De vlaamsche beweging beschouwd als noodzakelijk middel van toenadering tusschen de hooge en lage standen : *a)* De kennis der volkstaal is onmisbaar in de maatschappelijke werking. — *b)* Alleen de volkstaal dient gebruikt te worden in alle openbare godsdienstige plechtigheden, oefeningen en geestelijke werken. — *c)* Vlaamsch en vaderlandsch onderwijs en opvoeding in de vrije scholen. — Besluiten. *a)* Vertoog aan de bevoegde geestelijke overheden. — *b)* Vertoog aan de katholieke nieuwsbladen. — II. De vlaamsche beweging beschouwd als krachtig hulpmiddel voor den katholieken strijd bij het volk, geroepen tot deelneming in het politiek leven. — Besluiten. *a)* Vertoog tot de politieke overheden en maatschappijen over de noodzakelijkheid van het aanleeren der vlaamsche taal, het stichten van lettergilden en boekerijen en het inrichten van Sprekersbonden. — *b)* Uitbreiding en vermenigvuldiging onzer eigene vlaamsch- en volksgezinde Sprekersbonden. — *c)* Ondersteuning en richting onzer volkspers. — III. Samenwerking van *Landsbond, Boerenbond* en *Volksbond.* — *a)* Grondslag en voorwaarden dezer samenwerking. — *b)* Middels van samenwerking. — Besluit. *Boerenbond* en *Volksbond.*

TWEEDE AFDEELING. — WETGEVING EN BESTUUR.

I. Wetgeving en Staatsbestuur : 1° Wet tot erkenning der vlaamsche en fransche talen als *wets- en staatstalen.* — 2° *Vlaamsch in het bestuur. a)* Is de wet van 1878 voldoende? *b)* Verplichtende taalkennis van alle staatsbeambten. *c)* Tweetalig staatsblad. *d)* Strafbepaling op de overtreding der taalwetten. *e)* Verdeeling der vlaamsche, tweetalige en waalsche gemeenten. — 3° *Vlaamsch in het leger. a)* Gebruik der landstalen in den krijgsdienst. *b)* id. in de burgerwacht. — 4° *Vlaamsch in het recht. a)* Gebruik der vlaamsche taal in het burgerlijk gerecht. Wat mogen wij voor het oogenblik van den wetgever vereischen? *b)* id. in het strafgerecht. Vollediging der wet van 1889. Waarborging onzer taalrechten in het arrondissement Brussel, in het vlaamsch gedeelte der provincie Luik en op de waalsche rechtbanken. *c)* Wet op het gebruik der landstalen in het krijgsgerecht. *d)* id. voor de tuchtraden. — 5° *Vlaamsch in het onderwijs. a)* Wet op de vlaamsche taal in lager en middelbaar onderwijs (wet van 1883). *b)* Inrichting van vlaamsche leergangen in het hooger onderwijs. *c)* Onze taal in het handelsgesticht van Antwerpen, in de land- en tuinbouwscholen, in de krijgs- en zeevaartscholen, in de veeartsenij- en nijverheidscholen en in de kunstscholen. — II. Gouw- en gemeentebestuur in Vlaamsch-België : 1° Verplichting der taalkennis voor alle beambten rechtstreeks of onrechtstreeks van gouw- of gemeentebestuur afhangende. — 2° Gebruik der landstalen in gouw- en gemeentebestuur. — 3° Gebruik der landstalen in alle instellingen rechtstreeks of onrechtstreeks van gouw- of gemeente afhangende.

DERDE AFDEELING. — ALLERHANDE.

1° *De Studentenbeweging : a)* Studentenschriften. *b)* Studentengilden. *c)* De studenten op gemeente-, gouw- en landdagen. *d)* Tegenkanting der vlaamsche studentenbeweging. — 2° *Vervlaamsching van het hooger, middelbaar en lager vrij onderwijs.* Vlaamsche leergangen in de hoogeschool van Leuven. Het vlaamsch in de meisjesscholen en vrije normale scholen. — *Vlaamsche volksfeesten.* Het vieren van den 11 Juli en der eeuwfeest 1902. Herdenken van den Boerenkrijg. — 4° *De eischen der Vlamingen in de kiezingen.* — 5° *Vlaamsche kunst en letterkunde : a)* Vlaamsche staatsmuziekschool te Antwerpen. — *b)* Ondersteuning van den staat aan vlaamsche kunst en letterkunde. *c)* Vlaamsch in de vrije kunstscholen.

Wie begeert over een dezer punten te spreken melde zich aan

Het voorloopig comiteit :

Eug. Van Steenkiste, doctoor; Em. De Visschere, advokaat; V. Chielens, apotheker; J. Vanneste, advokaat.

LEDEN VAN DEN ALGEMEENEN RAAD (*tot heden*) :

Baron Karel Bethune, Kortrijk; eerw. heer pastoor Bols, Alsemberg; eerw. heer pastoor Claeys, Gent; M. De Ceuleneer, hoogleeraar, Gent; M. Juliaan De Vriendt, kunstschilder, Brussel; M. De Winde, schrijver van den Katholieken Kring, Brussel; M. Helleputte, volksvertegenwoordiger, Leuven; M. Heuvelmans, id. Antwerpen; M. Janssens, id. St. Niklaas; M. Laporta, doctoor, Lier; M. Muldermans, schoolopziener, Mechelen; M. Peeters-Verhellen, bestendige afgeveerdigde, Borgerhout; M. Van Biervliet, hoogleeraar, Leuven; M. Van den Bemden, volksvertegenwoordiger, Antwerpen.

EENE LETTERCRITIEK VAN HET JAAR 1849.

WEINIGEN onder ons weten, dat in de jaren '40 te Gent een nieuwsblad bestond, getiteld : *den Vaderlander,* hetwelk driemaal in de week verscheen (Vlaamsche *dag*bladen waren toen nog niet bekend), en waarin de meeste letterkundigen onzer stad hun rijm en proza lieten drukken. *Den Vaderlander* was mijne eerste lezing in het ouderlijke huis, en ik knipte er, elken zaterdagavond, de verzen en andere literarische brokken uit, die me bevielen — d. w. z., nagenoeg alle... Tien, vijftien jaren lang bleven de uitknipsels in doozen bewaard, totdat ik, op zekeren zomerschen dag, toen een bezeerd been mij gebood binnen te zitten, eene eerste schifting deed onder de honderden gazetuitknipsels, en de drie vierden ervan in de scheurmand wierp... Wat overbleef ging toen weer, in slechts een paar doozen, naar den zolder, vanwaar deze onlangs door mijne huiszorg beneden werden gebracht als « goed voor het vuur? » Ik sloeg er bij tijds de hand aan, deed eene nieuwe schifting, en bewaarde, o. a., een stuk, dat in der tijd de hoogste belangstelling bij de Vlaamsche lezers had opgewekt. 't Is een berijmd opstel over de meestbekende Vlaamsche schrijvers der jaren '40, hetwelk mij voorkwam den liefhebberen onzer taal en letteren, van 't jaar 1893, als een curiosum te mogen medegedeeld worden.

De meeste Vlaamsche letterkundigen van dien tijd zijn niet meer; slechts drie dergene, in 't beroepen stuk vermeld, leven nog, rustende op hunne gewonnen lauweren. Het over hen uitgesproken oordeel is weinig gunstig, maar de huidige lezer zal in aanmerking nemen dat de mannen van 1849 pas in hunne opkomst waren, en één, Sleeckx, sedertdien lettergewrochten voortbracht welke niet te misprijzen zijn.

Wij treden dus het oordeel van den schrijver niet geheel bij, en herdrukken zijn opstel alléén als een staaltje van de lettercritiek in Vlaanderen vóór veertig jaren. 't Is bovendien zeer leerzaam, als het bewijs inhoudende dat het euvel van onzen tijd, door ernstige pennen meermaals aangeklaagd, toen reeds bestond. Het nog oudere : *Nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis,* is waarheid gebleven voor tal van recensenten, die den onnoozelen waan koesteren dat hunne uitspraak definitief is en algemeen zal bijgestemd worden.

Wij weten 't wel : de mensch is niet uit den mensch te schudden; hij heeft voor- en tegeningenomenheid, meermaals zonder recht te weten waarom; veelal om redenen welke hij zich zou schamen te laten vermoeden (hoewel ze allicht gekend zijn), wel verre van ze boven zijn handteeken te belijden.

De kleine-kapellekens bestaan in de Vlaamsche letterwereld nog heden gelijk in den bloeitijd van Heremans en P.-Fr. van Kerckhoven; waar eendrachtigheid en broederliefde zouden moeten heerschen, bestaan afgunst en argwaan, haat en vijandschap. 't Is genoeg, bij voorbeeld, dat A., op staatkundig gebied, niet denkt gelijk B., om al zijne lettervruchten door B., C. en D. onvoorwaardelijk veroordeeld te zien, ook al komt er, onder 't kaf, dat A. levert, ongemeen meer koorn. Vandaar, dat sommige schrijvers de eer genieten, zonder ophouden aangerand of doodgezwegen te worden. Kleine-kapellekens houden aaneen

gelijk eedgenootschappen. Kan 't anders? Indien, b. v., iemand eens het goede erkende bij A. of B. te vinden — er bestaat in de wereld mogelijk geen boek, waar niet wat goeds uit op te rakelen is — wat zouden zekere coteriemannen wel zeggen? In maanden, mogelijk in jaren — 't is meer dan ééns gezien! — zou de plichtige van zijne kapelbroeders geenen groet meer krijgen, en dit ware toch de abominatie van de desolatie?

Ter zake.

De schrijver der kritiek — een spot- of hekeldicht, zoo men wil — schijnt, hoewel zijne uitspraken niet alle aan te nemen zijn, evenwel niet tot eenig lettercoterietje te hebben behoord. Hij was Noord-Nederlander, een Fries, en zoo hij nu en dan mistast, moet dit veeleer geweten worden aan gebrek aan oordeelkunde, dan als het uitvloeisel van kleingeestigen wrok, afgunst of veete. Waar hij, b. v., Prud. van Duyse verwijt nu en dan te « raaskallen », en van Peene veroordeelt wegens één stuk, gaat hij het spoor verre te buiten, terwijl er, buiten kijf, over Theod. van Ryswyck wel anders was te spreken dan hij heeft gedaan. Zijn opstel verscheen, gelijk wij reeds zegden, in *den Vaderlander* van 1849, bepaaldelijk in de nummers 1, 4, 12 en 22, als feuilleton. Het slot schijnt niet gedrukt te zijn. Nopens dit laatste echter kunnen wij geen stellig bericht geven, daar de eenige ons bekende verzameling van gemeld blad onvolledig is. Intusschen dient gezegd, dat de mededeeling in n^r^ 22 eindigt met het gewone : « het vervolg hierna ».

De Vlaemsche Parnassus (1).

PEGASIADE.

DOOR DEN AUTEUR.

Wel zegt het veel, in eedlen gloed ontbrand,
Te stryden voor zyn volk en vaderland!
Wel is het schoon een doelwit na te jagen,
Dat vruchten draegt tot aen het eind der dagen!
Voor volk en tael te stryden! is het woord,
Dat elk, die edel denkt en voelt, bekoort,
Dat door het harte dringt, het oog doet stralen,
De ziel vervult met wellust niet te malen,
En de innerlyke stem, die nimmer vleit,
Die lokt noch liegt met hoerenteederheid,
Getuigen doet: « Vaer voort, blyf rustig stryden,
« Een traen zal 't nageslacht eens aen u wyden! »

Een kreet is opgegaen door Belgenland,
Dat de eigen schoone tael vergat (ô schand!)
Voor 't walglyk Fransch; de donderstem zich schaemde
Van 't Noorden, jammerlyk zyn Fransch uitkraemde,
Een boer gelyk in 't heerenkleed, de spot
Van wyze en dwaes, verstandig man en zot!
Die kreet vond weêrklank in het vlaemsche harte,
Dat 't woelen van den franschen tydgeest smartte,
Dat nog zyn tael beminde en nimmer voor
Zyn moedertael een vreemde spraek verkoor.

(1) We zyn overtuigd, dat dit, ons geschryf van den eenen kant met blydschap ontvangen, en van den anderen jammerlyk uitgefloten zal worden. Zy, die iets meer in de tael en in de kunst zien, dan een middel om bekend te worden, zullen (hoewel zy misschien niet geheel onze denkwyze deelen!) tot de eersten behooren. Degenen echter, die in aenbidding voor onze « *groote mannen* » neêrgeknield zyn, hebben wy tegen ons. Deze laetsten deeren ons geen sier. Wy zyn niet van die, welke men zoo heel gemakkelyk kan verblinden, en wy roepen niet *bravo!* alvoorens wy daertoe reden meenen te hebben. Naer onze denkwyze werd het tyd het ligtgeloovige publiek de oogen te openen. Al hebben wy vele « *letterkundige* » (*God beter't!*) zoo hebben wy toch weinig goede.

De vlaemsche letterkunde lydt meer dan eenige andere van de prulschryvers; deze heeren een weinig te doen kennen, was ons doel by het schryven dezer *Pegasiade*. Den waerachtigen letterkundigen roepen wy, met SCHILLER, toe:

Kardinal! Ich habe das meinige gethan,
Thun sie das Jhrige!

Die kreet vond weêrklank, drong zelfs tot in de ooren
Van hen, die in hun loddrigheid verloren,
Geen sier meer wisten dan een weinig Fransch!

'T was de eerste strael aen onzen lettertrans!
Het was een vonk, die ieders borst ontgloeide,
Een leus, een strydbanier, die ieder boeide!

Er is een sprook, die zegt : Er sliep in 't woud
Een koningsdochter, zuiver als het goud.
Door toovermagt werd zy gedoemd te slapen,
Zy, voor 't geluk en voor den glans geschapen;
Vier honderd jaren sliep zy, 't zoete kind,
Tot haer op eens de zoon des konings vindt,
Hy kust haer — en ze ontwaekt, herleeft, en krachtig
Verschynt zy hem, nog kort geleên onmagtig!

Zoo ook sliep onze tael. De minnaer kwam,
Die 't lieve kind in zyn bescherming nam.
Toen rees de kreet: « Wat is zy schoon! hoe stralen
« Hare oogen. Ja, wy mogen op haer pralen!
« Weg met de Roomsche Beedlares! (1) Zy vlied'
« Naer Frankryk heên, maer hier regeer zy niet!
« Wy zouden (die nog nimmer leerden knielen)
« Steeds buigen voor een vreemde? Laffe zielen
« Zy 't vry gegund te kruipen in het stof,
« Maer wy, wy maken aen geen vreemde 't hof. »
En dra verdween de bedeltael der Franschen.
Wy zagen 't Vlaemsch met nieuwen gloed weêrglansen,
Nog steeds gesluijerd, wel is waer! maer geen
Die twyfelde, dat dra dat gals verdween!

Die hoop was logen, was een ydel wanen:
Wy zagen haer met elken morgen tanen;
Zy, 't voorwerp der aenbidding, kwynde heen,
Haer vroegre schoonheidsglans en gloed verdween.
Haer blik verduisterde, staeg was ze aen 't weenen,
Zy zakte in een — en spoedig is zy henen!

Wilt gy de reden weten van 't verval
Dat ze ondergaet, gy, mannen, die 't heelal

(1) *De Roomsche Beedlares*: het Fransch. Zie HELMERS.

Met uwen letteroem denkt op te vullen,
Door 't schryven van uw zoutelooze prullen?
Wilt gy de reden weten (mannen, groot
In 't eigen oog!) van haren droeven dood?
Ik zal ze u melden, vaderlandsch' Homeeren,
Uw eigenliefde een weinigje verneêren.
Ligt dat ge 't kwalyk neemt, het spyt my zeer,
Maer 'k leg daerom myn stalen stift niet neêr,
En stoor my weinig aen uw toorn, gewyden;
'K zal voor de kunst, die gy onteert, steeds stryden,
Het volk doen zien, wat gy verstaet door kunst,
Gy, arme duivels, dichters door de gunst
Van 't rymen-woordenboek, maer 't volk ook toonen
Wien 't als poëten, met zyn dank, moet loonen!

Is u het vuer bekend, dat 's dichters hart
Vervult, hetwelk hem troost in leed en smart,
Hem juichen doet en weenen van verrukken,
Hem bloemen in de wintersneeuw doet plukken,
De zon doet zien, waer andren zien geen licht (1),
Zoo dat hy steeds een Paradys zich sticht?
Is u dien gloed bekend, die hem doet juichen,
De knieën voor den Hemelheer doet buigen,
KERCKHOVEN, die uw laffe rymlary
Ons opdischt voor volschoone poëzy?
Ik lach met uw « *Gedichten en Balladen* »,
Ik min niet om door slyk en drab te waden,
Al schryft vriend SLEECKX ook dat ze prachtig zyn, (2)

(1) Vrye navolging van den Deenschen dichter ANDERSEN.

(2) Men moet SLEECKX heeten om van het prulprodukt (de *gedichten en balladen*) des heeren VAN KERCKHOVEN te zeggen: « Het zal lang nog een der merkweerdigste gewrochten blyven van onze letterkunde, en niet weinig bybrengen, om hem in de toekomst eenen duerzamen naem als dichter te verzekeren. » Als dat werk de roem des heeren VAN KERKHOVEN uit moet maken, dan ware het beter, dat hy nimmer iets geschreven hadde. Het maekt hem belachelyk. De tael en de vorm zyn er jammerlyk in verknoeid. Ja, maer zal de heer S*** my zeggen, de gedachte dan! Gedachte zonder vorm beteekent niets. Iedereen kan denken, en zyne gedachte *tant bien que mal* in rym brengen. De heer S*** echter schynt zich weinig aen den vorm te laten gelegen leggen. Zie, by voorbeeld, eens

« Het vers
Van den heere Duvillers »

in de *Vlaemsche Stem*. Zulke vodden waegt een redakteur in een tydschrift op te nemen, en het publiek straft hem niet met een algemeen *désabonnement*. *O temporo!* enz.

En houdt ge veel van al wat endt op *lyn!* (1)
Hebt gy een lier, ô liereman? Een vedel
Misschien, poëetje *in minimum!* Hoe edel
Hebt ge UHLAND niet vertaeld, ô arme bloed,
Hoe diep gedrongen in zyn geest! (2) Hoe zoet
Is niet uw minnedicht. zoo als vriend SLEECKX zeit,
(Gezworen recensent!) die uwe bleekheid
Verbergen wil door zyn wankritiek,
(By ons is 't arme wicht geweldig ziek!)
En in zyn « *Vlaemsche Stem* » het land doordondert,
Op dat het, groote man, uw werk bewondert!

---

(1) De dichter (?) VAN KERCKHOVEN houdt veel van zyne rymen met *lyn* te doen eindigen. Zie de vertalingen van UHLAND in den *Rederyker* des verledenen jaers, *et dites m'en des nouvelles.*

(2) Al wat de heer VAN KERCKHOVEN heeft aengeraekt van den duitschen dichter UHLAND, heeft hij in zyn' *Rederyker* jammerlyk verknoeid. Een paer voorbeelden wil ik hier geven. In de eerste ballade, welke in een *Rederyker* van 1848 voorkomt (*het treurige tournoi*) vinden wy de volgende overschoone verzen:

En als ze stonden voor het slot,
  Begon de klok te *rouwen,*
En als ze traden in de hal,
  Dan zagen zy flambauwen.

En, by de lichten lag daer dood
  De minzame Adelheide.
De koning zat aen 't hoofd der baer
  In groote *zielenlyde.*

En dergelyke « *prachtige brokken* » zoo als S*** in zyne recensie zegt, vindt men by honderde.

Een ander voorbeeld uit het *Noodhemd* van UHLAND, ook door denzelfden vertaler verknoeid:

Ik moet ten stryd, myn *dochterlyn,*
En aeklig glimt der starren schyn; etc.

Nog nimmer smeedde ik 't harde stael,
Ik spon en weefde in *'s vrouwen zael.*

Nu zou men zeggen, dat het arme kind *in* den zadel spon. Maer neen, lieve lezer, het is in eene zael, dat de heer VAN KERCKHOVEN zeggen wil. *Pourvu qu'on le sache!*

Dan het lust ons niet hier alle domheden, in deze vertalingen te vinden, aen te halen. Den belangstellende lezer verwyzen wy naer den *Rederyker*. Hy kan er zyn hart aen ophalen, des verkiezende!

Zyt gy poëet? (1) Vliegt gy met aedlaersvlugt
Ten hemel heen? Smaekt gy het wild genucht
Den dichteren deelachtig? Arme jongen,
Wy lachen met uw zotte bokkesprongen,
Gy vliegt niet, neen! in teugellooze vaert,
Op Pegasus, het dichterlyke paerd,
Gy rent niet naer Appolo's lommerdreven,
Geen Muze laefde u aen de bron van 't leven.
Gy sukkelt langzaem slechts de treden op,
En nimmer komt gy op des Pindus top.
Apollo is u vreemd, en nimmer wendde
Die de oogen op uw rymelaers ellende.
Al schreeft ge ook van der dichtren zaligheid
En wordt ge door uw jongren braef gevleid,
En wordt gy ook bewierookt en geprezen
Door *domheid*; — vriend, men zag dit meer voor dezen!
Maer ook wie in zyn leven werd vergood,
Diens roem is, meestal, na zyn sterven dood!
Als dichter wensch ik u het laetste! Uw proza
Is beter (en ik zeg het niet *sub rosa!*)
Schryf werken als uw «*Daniël*», en gy
Doet beter dan met al uw rymlary.
Niet dat ge meesterstukken schryft. Waerachtig,
Dat meende ik niet; maer lief en teêr en krachtig.
Eenvoudig kunt ge teeknen als ge wilt!
Zy niet uw tyd aen twistgeschryf verspild!
Laet, laet dat heir van droeve volgelingen,
Die u bewondren, uwen lof bezingen,
En nog hun tael niet kennen, maer wier waen
Zich schryver noemen durft. Hoor het niet aen
Dat eeuwig ras van laffe nietelingen,
Dat, d'aep gelyk, op 's meesters wenk gaet springen,
Dat elke *Rederykers* bladzy vult. —
Wie, voor den drommel! is er, die geduld

(1) Wie nieuwsgierig is te weten, hoe of men in Holland over van Kerckhoven s'vlaemsche poëzy denkt, leze hier een kurieus proefje, te vinden in den «*Gids*» van 1844, bl. 163, waerin de heer Potgieter, die toch nog al iets weet van poëzy, na een stuk van K., in het *Jaerboekje* van 1841 geplaetst, te hebben aengehaeld, aldus spreekt: «Het loopt nog doller; maer ik heb misschien reeds te veel overgeschreven, om u niet van de kennismaking af te schrikken.» En op eene andere plaets, na dat de recensent den «*Jaek*» (en te regte), geprezen heeft: «Hier is *eenvoud*, *waerheid*, *natuer!* verklare my, wie het kan, hoe dezelfde hand, die dit schetste. de vroeger aengehaelde verzen kladden kon. Of heet in België alle berymde bombast, poëzy?

Heeft al de zotternyen aen te hooren,
Die we in uw tydschrift lezen ? Wee onze ooren
Voor al dien poespas, voor dien onzin dien
Ge ons 's maendelyks geregeld aen gaet biên.
KERCKHOVEN, zoo ik bitter ben, vergeef 't my!
Maer voortgaen zal ik het te zeggen, streeft gy
Steeds voort op 't pad, dat tot den doodslaep leidt
Der Moedertael, eenmael gevierd, gevleid !
Laet vry DUMONT, ROSSEELS, NYS, MERTENS (1) sullen
Der letterkunde !) een tydschrift met hun prullen
Ter wereld brengen. Maer laet hen begaen,
En trek u geene Rederykers aen.
Gy ook, gy kunt de moederspraek verdedigen,
Wat fransch denkt met de vlaemsche tael bevredigen,
Maer, dryf uw arme schapen naer den stal,
Of naer de weide, in Gods naem ! 't Is te mal,
Om u met zulke dwergjes af te geven !
KERCKHOVEN, wil naer eedler doelwit streven !

Na onzen VICTOR HUGO en zyn rot,
Begroet ik u, ô vlaemsche WALTER SCOTT !
Ook gy zyt door een rymersbent omgeven,
Die luidkeels roepen : « Lang nog moog' hy leven ! »
Wanneer gy spreekt, hoort elk aandachtig toe,
En dure 't lang, nooit is men 't hooren moê.
't Orakel *Delphi's* zoude u wis benyden,
En in zulke aendacht zeker zich verblyden !
« CONSCIENCE (juichen ze allen) is de man
« Alleen, die op talent nog roemen kan !
« Hy 's de *Alpha* en de *Omega* aller dichters,
« De *primus* der papieren eerzuilstichters,
« Europa's grootste schryver van 't verleên,
« Van 't heden en der toekomst ! Nooit ryst een,
« Zoo groot als deze, in Vlaendren weêr! Zyn blikken
« Verraden 't vuer dat in hem gloeit ! » Zy snikken
Van louter achting en bewondering.
En buigen diep voor 's hemels gunsteling.
Maer vraeg eens, bid ik, aen die lofverkonderen,
Wat of zy in hun afgod wel bewonderen ?

(1) Uit DUMONT, ROSSEELS, NYS, MERTENS bestaet het klaverblad van vieren, 't welk elkander niets heeft toe te geven, en dat immer lauweren in den *Vlaemschen Rederyker* plukt. Het lust ons niet, iets van hen aen te halen. Het zy genoeg te zeggen, dat ze allen even wys zyn.

Ze weten niets te zeggen op die vraeg,
Of wel, zy zeggen, wat zy zeggen staeg :
« CONSCIENCE is groot, is een genie, dat 's zeker ! »
En hier meê zwygt de diep ontroerde spreker,
En daer hy van zyn zwakheid is bewust,
Voegt hy er by : « Kom, laet my thans met rust,
« Gy wilt zyn gods gaev', zyn genie niet eeren :
« Aen my is 't niet, myn vriend, om u te leeren ! »

Dit 's alles, wat gy uit die stumpers haelt,
Of ge ook al vloekt en tiert, of schimpt of smaelt.
Dat heeten letterkundigen en dichters,
't Zyn niets dan kunst- en tael- en vorm-ontwrichters ?
't Zyn uilen, die het daglicht zien, en die
Zich zelv' daer in bewonderen ! Uw genie,
CONSCIENCE, toch behoeft die rymersbent niet,
Daer ge u als echt poëet alom erkend ziet,
Al schryft ge proze en liet ge uw rymlary (1)
Zeer wysselyk aen andren over. Gy
Zyt veel, CONSCIENCE, als schryver. Wy verwachten
Nog veel van u. Op, aedlaer! rep uw schachten,
Vlieg naer omhoog, doorkliet de blauwe lucht,
En word (als eertyds !) iedereen geducht!
Schryft nog een *Leeuw van Vlaendren !* Meld den lande
Zyn vroegere grootheid, dat het weêr ontbrande,
En juiche op 't zien van uw schildery
(Een meesterstuk van *waer* en *phantazy !*).
CONSCIENCE, vlied, ô vlied die rymelaren,
Die tokkelen op half vergane snaren,
En u aenbidden, ja, maer slechts uit nood,
En by zich-zelve denken : « 'k Ben toch groot ! »

(1) De heer CONSCIENCE heeft zich in den tyd door deze heerlyke verzen (te vinden, in zyne *Phantazy*) verdienstelyk gemaekt. Ze zyn aen het adres van zyn' boezemvriend, den heer DE LAET, die er byzonder mede moet vereerd zyn geweest :

En als ik niet meer weenen kon,
Dan weendet gy voor twee !
Alfried !

We zouden deze poëzy wel eens in het leven willen bewerkstelligd zien. Men zou er een schilderytje van kunnen maken. De heer CONSCIENCE, met roode, uitgeweende oogen, op den voorgrond, zegt tot den heer DE LAET : *Ween*, ALFRIED, *want ik heb geene tranen meer*. En de heer DE LAET antwoordt met een romeinsch gezigt : HENDRIK, *ik zal voor ons beide weenen!* en hy doet dit met eene standvastigheid, een' MUCIUS SCAVOLA waerdig.

Jaeg dat gespuis uw deur uit! Laet ze schryven
Zoo veel ze willen, maer ga hen verdryven!
Misschien dan komt er *eendragt* in ons heir,
En zitten wy als vrienden samen neêr,
En stryden we onder een banier, beminnen
Wy ieder waer talent. Wy zullen winnen,
(Al zyn we ook minder in getal!) door hen
Te missen, die slechts schreeuwers zyn. Ik ken
Er veel, die 'k van den Helikon wou donderen,
Die straffeloos de lieve Daphne (1) plonderen,
Maer zal geen namen noemen, want hun straf
Is 't ergste, zwygt men over hen als 't graf!
Veel liever zyn zy immer uitgefloten,
Dan één mael uit den rymerstoet gesloten!
Schryft voort, Apol verdoemden, schryft u gek,
En hebt vooral aen vrienden geen gebrek,
Dien gy het leven zuer maekt door uw verzen,
Dien gy de tranen uit het oog doet persen,
Die vlugten wen ze u zien, uw rymlary
En u er by verdoemen. Rymers, gy,
Gy doet op aerd den Tartarus verryzen,
De menschheid voor uw droevig noodlot yzen!
Uw leven is de straf van Sisyphus,
Gy rolt, als hy, uw rotsgevaerte! Aldus
Vervliet, neen, hort en stoot uw leven henen,
En niemand is er die u zal beweenen!

Wees my gegroet, auteur van « *S* o *Z*, »
« *Ambiorix* » en wat al meer, NOLET
DE BRAUWERE VAN STEELAND ('t is een mond vol!)
Duld dat ik met myn ton op uwen grond roll'!
Ik maek u myn drievoudig kompliment,
Als dichter, philoloog en recensent,
En dat in goeden ernst! Ga voort te zingen,
De zielen van genot op te doen springen,
Geef heldenschetsen uit der vaedren tyd,
Mael ons 't geslacht der oudren reuzenstryd!
Stoor aen geen *Broederhand* (2) u en haer spellers,
(Half duitsch, half vlaemsch, zoo wilden haer vertellers);

(1) Daphne door Apollo vervolgd, veranderde in een' lauwerboom. Bekend is het versje van den duitschen dichter HOLTY, getiteld: « *Apollo und Daphne*, » dat door den heer VAN RYSWYCK vry vertaeld is, doch waervan hy zeker vergeten heeft de bron te noemen. Althans hy geeft het voor oorspronkelyk.

(2) De heer NOLET heeft in den tyd zich hoogst verdienstelyk gemaekt

Sla met den geesel der *satyre* in 't rond,
Al pryst men u ook in geen *Taelverbond* (1).
Laet HEREMANS zyn klub alleen bewonderen,
En op zyn' drievoet Nederland doordonderen,
Beschouw' men hem als 't sybellynsche boek,
En hoor' men naer zyn zegening of vloek,
't Zy men als een POMPILIUS hem achte,
(Die met de nymf EGERIA vernachtte !)
NOLET, verblyd ons weèr met « *Ernst en Boert.* »
Maer laet *Germanje* (2), in Gods naem, onberoerd !
Geen vorstenvleiery betaemt den dichter,
Wanneer hy 't waerlyk is, ten minste ! Licht er
Voor u dan uit de vryheid niet een glans,
Die meer dan *diadeem* is ? Dient er thans,
Nog altyd slaefsch gewroet voor laffe vorsten,
(Ook goede zyn er, 'k geef het toe !) die dorsten
Naer volksverdrukking, zoo als Pruissens vorst,
Wiens *hermelyn* zoo bloedig is bemorst ?
Bid hen niet aen, die laffe volksontwrichters,
Ze beven reeds voor hunne ware rigters.
Laet 't nageslacht hun oordeel, ô NOLET,
Wy hooren reeds den eersten regters tred !

Wie, duivel, naekt op eens daer voor myne oogen,
Wat schoolvos, dien ze thans aenschouwen mogen ?
Markies VAN BOEKEL is 't, *pedant* als tien !...
Die wordt als dichter ook al aengezien ?
Niet waer, markies TRAZEGNIES, op uw voorhoofd
Is 't stempel van 't genie gedrukt ? Veroorloft
Gy my een woordjen u te zeggen, vrind ?
(Ligt dat ge 't onbeleefd en leelyk vindt ?)
Het zy zoo, maer ik kan het niet verzwygen,
Myn smaek niet in een knellend keurslyf rygen,
Ik vind uw werken allerdomst, 't is waer !
En menigmael was 'k luister-martelaer,

door *Herrn Dr* WOLFF en zyne verduitsching eens duchtig de ooren te wasschen, in zyne geestige brochure « *S* of *Z* ».

(1) Is het niet te bejammeren dat het *Taelverbond*, het *eenige* goede tydschrift dat wy hebben, ook party voor een' naem getrokken heeft ? Dit zal *alleen* wel de reden geweest zyn, dat de heer HEREMANS de stukken van den heer NOLET afgekeurd heeft, doch hy heeft eene duchtige en wel verdiende *savonnade* in de *Vlaemsche Stem* terug gekregen.

(2) Zinspeling op de brochure des schryvers : « *Aen de Germanen* » in 1847 uitgegeven.

Leed ik de straf Ixions, wen de hazen,
Wien gy uw werken schenkt (ô God !) ze lazen,
En my onthaelden op uw rymlary.
Of wel op uwe proza-poëzy (1)
Maer toch ben ik u dankbaer, en kan juichen,
Want de *Almanak* (dat wonder !) viel in duigen;
Het schynt, 't *publiek* had al genoeg aen vier (2),
En wilde niet van uw bemorst papier !
« *Arnold van Rummen* » is ook reeds vergeten,
Ten minste, groote dichter, naer myn weten.
Mag ik u een raed geven, groote man,
Houd u by uwe school en jongens, dan
(Herinner u 't gezegde van APELLES !)
Zyt gy misschien voor iets nog goed ! Vertel des
Ons immer spookjes meer, noch laet u in
Met *Vaderlander* of met *Broedermin !*

---

(1) We spraken straks over de kritiek van de « *Vlaemsche Stem* » om billyk te wezen, moeten wy zeggen dat de kritiek van den « *Rederyker* » nog dommer is. De heer VAN KERCKHOTEN heeft ten minste nog talent, en men kan (al maekt hy slechte verzen !) goed van hem spreken, doch, wat zal men, in Gods naem van een' nietigen rymelaer als VAN BOEKEL zeggen ? Hoor KERCKHOVEN s. v. p. eens den roem van VAN BOEKEL uitbazuinen.

« De heer VAN BOEKEL is niet alleen dichter, wanneer hy verzen schryft, maer ook in de proza weet hy de kleuren van zyn poëtisch palet (*sic!*) met kennis en fynen smaek te gebruiken. Zyne afschilderingen der natuer-tafereelen, welke men in de schoone omstreken der Maes ontdekt, zyn zoo keurig en zoo fyn getoetst, dat men zich, by de lezing, als op het tooneel zelf verplaetst gevoelt. « En verder : » Hy (de lezer) zal te meer met ons alsdan hulde doen aen den schryver die zoo sierlyk weet af te schilderen, zoo bondig en klaer en duidelyk de historieke daedzaken weet voor oogen te brengen, en die tot zelfs by het onderzoeken der geslachtboomen van zyne persoonaedjen, zynen prachtigen (*lees dommen!*) en vloeijenden (*lees lammen!*) styl weet te behouden, » enz. Al deze aerdigheden van den heer VAN KERCKHOVEN zyn te vinden in het 8e deel van den « *Rederyker*, » pag. 154 en 155.

En dat noemt men kritiek ! En men moedigt zulke ellendige prulschryvers, als de heer VAN BOEKEL, die in zyn' *Volksalmanak* zulke overtuigende proeven van wansmaek heeft gegeven, aen ! KERCKHOVEN, en hoe gy anders heeten moogt, gy, die u *opwerpt* als *critici*, hebt gy geen medelyden met uwe overtuiging, heb dan te minste medelyden met het volk, dat in u vertrouwt, en wiens smaek gy leidt !

Wie onder de vanen van den heer VAN KERCKHOVEN wil stryden (zy hy zoo dom als Midas !) kan verzekerd zyn een groot man te worden genoemd. Men zegge dat voort ! Men verlangt rekruten !

(2) Vier « *Volksalmanakken* » hebben het licht gezien. Der laatste is in de « *Vlaemsche Stem* » door EEKMA duchtig de les gelezen, schoon de « *Rederyker* » denzelven (volgens gewoonte !) bewonderd heeft.

Al weêr een toovenaer aenschouw ik. Wonder
Groot is 't getal der groote mannen. Onder
De schryvers en poëten reeds genoemd,
Is 't grootste deel de wereld door beroemd.
Gelukkig land, dat zooveel echte helden,
In 't kamp der lettren, noemen kan! En melden
Gazetten en papieren van den dag
Geregeld niet, dat weêr een 't daglicht zag?
DEUCALION en PYRRHA *wierpen* menschen,
Doch wy, wy hebben slechts een reus te *wenschen*,
En ziet — het somber nevelfloers verdwynt,
En 't wonderkind met 't reuzenhoofd verschynt!
O lichten, die ik knielend blyf bewonderen,
O genii, die, Gods bevel verkonderen,
De wereld zegent, of haer doemt en vloekt,
Op steenen taeflen uwe oraeklen boekt,
Blyft lang nog onze weelde en trots en hope,
De lust en vreugde en perels van Europe!

Gy ook zyt een dier reuzen, ZETTERNAM,
(Of hoe gy anders heeten moogt!) Ik vlam
En brand om uwen genius te groeten,
En werp my huivrend neder aen uw voeten,
(Als Rowna eens voor de Zigeunerinn!)
En 'k hoop dat ik een lachje van u win!
Oorspronkelyk zyt gy als... poëet VAN PEENE,
(Wiens *Haegsche Gek* (1) ik als een *Gek* beweene!)
Uw « *Rowna* » noemdet gy een phantazy :
Een Hoffmann'sch stukje lykt het eer aen my!
Wanneer gy u *oorspronkelyk* doet heeten,
Betreed dan ook een eigen pad. Wy weten
Toch, dat het voorwoord van « *Bernhart de Laet* »
Geheel van VICTOR HUGO is. Myn maet,
Ge moest u voor die Don Quichott'-reklamen,
Zoo als die van *de Tael is 't Volk* (2), toch schamen!

(1) De « *Gek van 's Gravenhage* » is het eerste en (ik durf het u verzekeren, geachte lezer!) het laetste drama, dat ik van den heer VAN PEENE gelezen heb. Daer is geen enkel tooneel in, of ik zoude u kunnen zeggen, uit welken schryver hy het (het woord moet er uit, al zy het hard!) *gestolen* heeft. ZETTERNAM, op wiens *oorspronkelykheid* zyne vrienden zoo roemen, maekt zich ook dikwerf aen deze misdaed (waertegen het *code pénal* onmagtig is!) schuldig. Vergelyk, *s'il vous plait*, eens de voorrede van « *Bernhart de Laet* » met die van « *Les Burgraves* » van VICTOR HUGO, en ge zult verwonderd staen.

(2) Aldus spreekt de Maetschappy *de Tael is gansch het volk* in haer prospectus over « *Mynheer Luchtervelde* » van EUG. ZETTERNAM.

Het spoor, dat ge inslaet, is verkeerd, myn vrind,
Ofschoon ge er ook een' grooten naem meê wint;
Doch, wat niet op een' vasten grond gebouwd is,
Zinkt in den poel, nog vóór 't genoeg beschouwd is!
Uw « *Margaretha* » was den naem onwaerd
Van drama. Gy kent geen tooneel, al staert
Men ook op u, als op het achtste wonder,
En bidt men als APOL u aen. Ik vond er
Veel dom- en zotheên in, naest veel talent,
(Dat gy het hebt, is iedereen bekend)
Veel liever neem ik « *Voor twee centen minder!* »
Dat *is* voor 't volk geschreven, al kryscht ginder
Een uil : « O diep rampzaelge, droevige eeuw (1). »
Stoor, ZETTERNAM, u niet aen 't uilgeschreeuw;
Laet ze in hun duisternissen zich vermaken,
En zuchten, by dozyn en grossen, slaken!
Maer ô! verblind u niet door vrienden-lof,
Gy zyt nog in 't portael niet van het hof
APOLLO's (2) en uw vrienden roepen allen :
« Hoe mooi! hoe schoon! hoe grootsch! » Ook gy *kunt* vallen!

« De roman, dien wy hier aenkondigen, munt, naer het gevoelen der Regters, boven al wat van dezen Schryver reeds bekend is, in verdienste uit. Edelheid en vloeibaerheid van styl, verhevenheid in de gedachten, wonderbare kennis van het menschelyk hert, praktische diepzinnigheid, door gezond oordeel versterkt, waerdige en vaste ontwikkeling der meest verschillige karakters, immer klimmend belang in de aeneenschakeling der gebeurtenissen, ziedaer de uitmuntende hoedanigheden, welke dit verhael kenschetsen. Daerby wordt er in dit werk een heldere blik in den huidigen toestand der samenleving geworpen; de noodlottige wrijving tusschen hoogere en lagere standen ontstaen en de gewigtige vraegpunten daeruit opgerezen, worden er in aengeroerd en toegelicht. Zoodat dit boek geen enkel werk van vermaek en uitspanning is; maer dat het zelfs in de tegenwoordige omstandigheden, waer aller aendacht zich op maetschappelijke aengelegenheden vestigt, voorzeker by menigen ernstigen lezer byval ontmoeten zal. »

We hebben veel achting voor des schryvers talent, maer we vragen het hem in gemoede, zal zyn werk, hoe verdienstelijk het zyn moge, aen deze ronkende grootspraek voldoen? De verwachting is hoog gespannen, en wee den schryver! wanneer hy geen meesterstuk levert.

(1) Lees de verzen « *Voortgang* » en « *Aen Heremans* » van den vroomen heer BLIECK.

(2) We bevelen deze woorden van GOETHE den heer ZETTERNAM aen. Hy zegt in zyne *Einleitung in die Propyläen :* « Der Jüngling, wenn Natur und Kunst ihn anziehen, glaubt mit einem lebhaften Streben bald in das innerste Heiligthum zu dringen; der Mann bemerkt, nach langem Umherwandeln, dasz er sich noch immer in den Vorhöfen befinde. »

(GOETHE'S *Poëtische und prosaische Werke.* Stuttgart und Tübingen. Verlag der Cotta'schen Buchhandlung (38e deel).

Steil is de weg ten Pindus; menig die
Zich boven waent, valt eensklaps neêr. O zie,
't Zou droef zyn, wen gy nedervielt. O wapen
By tyds u tegen 't zorgelooze slapen!

Van Duyse praelt voorzeker aen de spits
Der Muzen-zonen, en strekt hen ten gids,
(Schoon alles wat hy schryft, geen poëzy is,
En in zyn werken heel veel rymlary is!)
Het echte vuer doorgloeit zyn borst; hy zingt,
Zoodat het hart van hemelweelde springt
Hy 's meester van de tael, zoo als Nolet is.
(Maer buiten die geen enkle, want de wet is
Der waen-poëten : « *Vorm beteekent niets!* »
Daerom de tael om 't zeerst verknoeid. 't Verlies
Der schoonheid van de tael zal weinig wezen,
Zoo men *gedachte* slechts in 't stuk kan lezen! —
Ze stryden voor een tael door hen verknoeid' —)
Ik min den zang, die van zyn lippen vloeit,
Vaek treft en roert hy my. Der ziel behaegt hy,
De neêrgeslagen harten steunt en schraegt hy,
Soms is hy van fluweel en somtyds hard,
Maer draegt het stempel steeds van d'echten bard.
Gegroet, Van Duyse! steun der tempelchooren,
Zing (hebt ge ook veel gebreken!) voort; wy hooren
En luistren naer de toonen, die ge schept,
Die ge uit uw volle ziel getokkeld hebt.
De gaef van 't lied is u door God gegeven;
Aen vaderland en tael behoort uw leven,
Uw verzen zyn (ô wonder!) poëzy,
Vuer is uw ziel — uw harte één harmony. (1)

---

(1) We gelooven hier niet te veel van Van Duyse te zeggen. Gebreken heeft hy, en zeer vele, voorzeker. Duister is hy vaek in zyne voordragt. Raeskallen kan hy, zoo goed als elk ander, doch deze (waerlyk groote) gebreken, wegen niet tegen zyne verdiensten op, onder welke wy, vooral, vuer en heerschappy over de tael, rekenen. Er zyn menschen, die van hem zeggen, dat zyn zang enkel wildzang is. Ik geef toe, dat hy vaek reden tot dit verwyt geeft, doch het is voor my het grootste bewys van den dichterlyken geest des schrijvers. Boileau maekte verzen zoo mooi en zoo fyn, dat er niets op te zeggen viel, maer de man was niets anders dan « *un habile versificateur* ». De heer Rens ook maekt zeer vloeijende verzen, maer zoo koud, dat men er bedroefd van wordt, en zich zelven afvraegt : « *Of dat nu een poëet is?* » De meeste (zoogenaemde) vlaemsche poëten verkeeren in het geval van den heer Rens. Overigens denke men niet, dat wy aldus over Van Duyse oordeelen, wyl wy met hem bevriend zyn. We verklaren, op ons woord, dat we Z. Ed. slechts eenmael gezien, doch nimmer gesproken hebben.

Laet andren, die noch tael noch vormen kennen,
Uw dichtrennaem (op hunne wyze !) schennen,
En zeggen : *Wy zyn denkers ! het bewys*
Er van is, hy ontving niet de eereprijs ! (1)
Laet, laet die bluffers en hun maetschappyen
Bewondrend voor zich zelv' ter neêr zich vlyen,
Hun *Arteveldé's* (tien graad onder nul !)
Opvyz'len en verheffen doen. O prul-
Poëten, 'k wenschte u allen neêr te vellen
U naer de hel (daer hoort ge t'huis !) doen snellen ;
'k Wenschte u der Danaïden straf, al zyt
Ge als dichter door een dom publiek gewyd,
Publiek dat zich door schreeuwen laet bedriegen,
En wondren ziet in laffe glimwormvliegen !

O Poëzy, aenbidbre hemelspruit,
In Vlaendren heeft uw glans en luister uit !
Sints LEDEGANCK en WILLEMS zyn gevloden,
Rust gy (helaes !) ook by die dierbre dooden !
Mogt 't waer zijn, waert ge dood ! Maar neen, ge leeft,
Maer beter ware 't, dat ge waert gesneefd !
Gy leeft, maer ach ! welk leven is het uwe,
Boelin zyt gy geworden ! Ieder gruwe
By 't zien van uwe ellende ! Gy zyt thans
De pop van laffe knapen, die uw glans,
Uw maegdenglans bevlekken met hun kussen,
Hun kindermin in uwe omhelzing blusschen !

VAN DUYSE is warm, doch vader RENS is koud,
Zoo koud als CATS, en kouder nog. Beschouwt
Zyn verzen eens, en zoo gy niet de koorts krygt
(Die koude koorts !) besta ik niet meer. Voorts zwygt
Zyn Muze nog al — en laet ons met vrêe,
(Dat menig Muze, by APOL, het deê !)
Toch acht ik vader RENS en ik koop immer
Zyn letterkundige (?) almanak. 't Kon slimmer
Zyn, 't boekje, dat hy uitgeeft, maer 't is slecht,
En blyft, in plaets van voort te gaen, steeds knecht !
By weinig goede stukken is veel ballast,
Veel onkruid, dat op daken slechts en wal past ;
Veel prulgoed, dat het boekje lyvig maekt.

---

(1) Zie de voorrede der « *Gedichten en balladen* ». Ze herinnert ons de fabel van LAFONTAINE, waerin er van zekeren kikvorsch sprake komt.

O goede vader RENS, zeg, waerom waekt
Gy niet als CERBERUS op uw domeinen?
Of zyt ge *kommunist*, en zyn de kleinen
En grooten allen in uw oog gelyk?
't Is *christelyk* voorzeker, maer geen blyk
Van voortgang! De *Eendragt* lydt ook aen dat euvel —
Doch ligt, dat 'k later daer nog over keuvel!

Den Vlaemschen BÉRANGER aenschouw ik thans,
Zich badende in volksdichterlyken glans;
Jehovah, va! (1) « heb 'k menigmael bewonderd,
En met zyn werken vaek my afgezonderd.
Duld, RYSWYCK, dat 'k de kroon op 't hoofd u drukk'!
Doch neen! 'k heb eerbied voor het ongeluk....

Bewondert thans d'uitvoerder der bevelen
Van d'Oppervorst KERCKHOVEN. 't Moge streelen
De regterhand te zyn eens grooten mans,
Te baden in zyn glorie en zyn glans,
Te juichen in zyn zegeprael, te weenen
Met hem, wanneer hy weent en zucht; waerhenen
Hy u gebiedt te gaen, te snellen; waer
Hy u beveelt te slaen, te rossen — maer
Elkeen is niet voor deze rol geschapen,
En buigt niet voor ellendige satrapen.
Elkeen gelieft geen hond te zyn, die 't oog
Gevestigd op zyn heer, den snoet omhoog,
Al kwispelstaertend rond hem loopt, en ieder
Ter neêrwerpt op zyns meesters woord. Gebieder
Der critici (?) der bende, waerde man,
U pryze naer verdienste, wie het kan.
My is 't onmooglyk! Wat hoedanigheden
Bezit gy niet. Gy stelt u niet te vreden
Alleen met criticus te zyn, maer hebt
Met volle teugen uit de bron geschept,
Die PHOEBUS (2) ryklyk voor zyn gunstelingen,
Van 't man- en vrouwlyk geslacht, doet springen.

(1) In de « *Godsdienstige* of *Godgewyde gezangen* » door VAN RYSWYCK, lezen wy dezen echo :

« *Jehovah! hovah! vah!* »

Dat het belachelyke nauw aen het verhevene verbonden is, bewyst deze regel al weêr.

(2) Al de poëten en poëtasters zweeren by PHOEBUS-APOLLO. We waerschuwen hen voor de gevolgen, die deze gewoonte hun berokkenen kan. PHOEBE is de tweelingszuster van PHOEBUS, en is wel in staet om

SLEECKX is gepatenteerd als fabrikant
Van woordenboeken, door geheel het land;
Dan maekt hy *Volksverhalen*, die hy zeven,
Acht, negenmalen aen 't publiek gaet geven;
Dan is hy *dramaturg*, en maekt ons wys,
Zyn *Karel* (1) zy een blyspel. Ieder pryz'
Een man, die zooveel grootschs en schoons behandelt,
Steeds in de schaâuw van *eigen* glorie wandelt,
Zich zelv' genoeg is, en (ô zedigheid!)
Een ander nog tot heer erkent. Geleidt
My 't Noodlot ooit naer *Schaerbeek* heen, (der ezelen
Beroemd verblyf, als mede dat der kwezelen!)
Dan vraeg ik aen den eersten langoor : « *Vriend,*
Meld my, ik bid u, waer 'k uw MENTOR *vind'!*
'k Wil beêvaert naer zyn woning doen, den drempel
Betreden van dien driewerf heilgen tempel;
'k Wil in zyn aenzigt staren, aen den glans
My dronken drinken des gewyden mans.
Ik wil (die nauwlyks rymen kan!) dan zingen,
En zuivre toonen uit myn doedel wringen;
'k Wil juichen in de zoete tael der goôn,
En nederbuigen voor zyn gouden troon.

Wendt, vreemdelingen, wendt naer ons uw schreden :
Ons land, het is een letterkundig *Eden.*
KERCKHOVEN is vorst ADAM. En gewis,
Dat EVA ook al lang gevonden is.
De *Serafs*, die hun glorie uittrompetten,
Zyn voorgesteld door kranten en gazetten;
De *boom der kennis* heet hier de kritiek,
Haer vrucht is bitter, zegt men, en maekt ziek.
Wie zal de slang zyn, die ons gaet verleiden,
Om van die vrucht te proeven? Wy verbeiden
Het uer, wanhopend, dat de blinddoek valt,
En 't « *Weg met hen!* » door Vlaendrens streken schalt.
O dat dan de Engel, met het zwaerd in handen,
Hen allen wegjaeg', wien thans de outers branden,
En niemand inlaet, dan die 't stempel draegt
Van 't echt genie, dat naer geen lofzang vraegt.

---

jaloersch op haren heer broeder te worden, en daerom de poëtasters tot zich te nemen, die op deze manier ligtelyk *naer de maen* zouden gaen.

(1) Zinspeling op *de Keizer en de Schoenlapper* van dien schryver, dat als *vaudeville* zeer aerdig, maer als *blyspel* zeer slecht is. Waerom gebruikt men het woord *vaudeville* niet, wanneer men eene *vaudeville* schryft?

Voor my, 'k belach die laffe kritikasteren,
Die kunst en tael gewetenloos verbasteren;
Die, wen een vriend een rym schryft, altyd stof
Tot jueblen vinden en tot eere en lof.
Maer zingt een ander, die niet tot de bende
Behoort, dan is het jammren en ellende;
Dan praet men over kunst, die men niet kent,
En roemt slechts op de mannen van de bent.
Ellendigen, moet gy kunstkenners heeten,
Moet gy de schoonheên van een dichtstuk meten,
En geeft gy u den naem van *recensent*,
Schoon geen auteur zoodanig u erkent?
Dan, weg kritiek! dan zyt ge een van die vrouwen,
Wier aêm verpest, wier kus ons doet berouwen!

Daer 'k toch in d'omstreek ben van *Schaerbeek*, groet
Ik in 't voorby gaen DODD eens even. 'k Spoed
My echter weldra uit zyn huis, want daer is
Heel weinig toch te halen, wàt heel naer is.
De man is lui, als schryver; sinds dat hy
Zyn « *Waterloo aenbreken deed* (1) » en my
Eg*mont* (2) den naem van *Eg*mont uit deed spreken,
Heb ik geen versje meer van hem gekeken.

---

(1) Zie « *de Vlaemsche Stem* », derde deel, bl. 207, alwaer wy dit schoone kouplet vinden :

Doch God deed zaelger stonden dagen,
Het wrekend Waterloo brak aen,
Die redding van de plaeg der plaegen,
Die doodstryd van den Korsikaen.
Daer valt hy thans, de nooit verwonnen,
Daer tanen zyne glorie-zonnen :
En *met het stofkleed van het reeds* ONS *prangend graf*
Schudt wêer 't *verlost Euroop* de fransche vryheid af.

We wenschten, dat arme *Waterloo*, dat ten minste wel duizend-en-een mael bezongen is, wel *eens te zien aenbreken*. Ten tweede, hoe moet men de twee laetste regels verstaen? Kan *Europa het stofkleed van het reeds* ONS *prangend* (een graf dat zeker om het lyf zit?) *afschudden?* Dan zouden Europa en ik, op het zelfde oogenblik, het zelfde kleed moeten *dragen?* Een nieuw denkbeeld, voorzeker, dat den kleermaker, wanneer het in werking gebragt wordt, veel schade zal doen. De heer DODD zou de geheele wereld gelyk de siaeneesche tweelingen willen maken. Deze uitlegging moge nu wat overdreven en wat al te gek genoemd worden; doch wie beaemt het gezegde van TOLLENS niet, achter zyne vertaling van *le Papillon* des heeren DE LAMARTINE, in de *Aurora* van 1844 geplaetst : « *Men moet de verhevenste poëzy aen het gezond verstand kunnen toetsen en tot degelyk proza kunnen terug brengen, of het is wanklank en wildzang.* »

(2) Zie *de Fransche vryheid* in de *Vlaemsche Stem*, pag. 205, en daerin dezen regel :

« Getuigen Artevelde, Agneesens en Eg*mont*. »

Het spyt my niet. 'k Berust gaerne in myn lot,
'k Houd niet van verzen, waer men lang op wrot.
Zy kunnen nimmer uit het harte vloeijen,
En schryver slechts en lezers staeg vermoeijen.
Hy, die niet fluks zyn denkbeeld in de maet
Kan brengen en in 't rym, blyv' van de straet.
Poëten zyn er toch al by dozynen,
En *Vlaendren* zal om eenige niet kwynen.
Maer DODD is prozaschryver! Het is waer,
En 'k hoop, dat hy daer immer voort meê vaer'
Misschien is 't beter dat wy proza schryven,
Daeraen toch wil het volk getrouw slechts blyven.
De poëzy bemint het niet. Misschien
Wyl zy gewoonlyk liegt. Hoe vaek toch zien
Wy niet den dichter, die in gloênde zangen
Van God en onschuld zingt, in rein verlangen
Ontstoken schynt te zyn, zyn zangen slechts
Uit eerzucht zingen, en van 't pad des regts
En dat der eer met iedren morgen wyken,
En steeds nog met de gaev' des hemels pryken (1)?

O bleef ze ons by, zoo lang de zoete deugd
Ons hart bekoort en onze ziel verheugt,
Zy was voor ons wat, in het grys verleden,
De sterkte was voor SAMSON. Tegenheden
En 's vyands lagen deeren niet den held.
Maer wen hy DELILA aen 't harte knelt,
Wellustig in haer schoot smelt, wykt zyn sterkte,
Waermeê hy eens zoo vele wondren werkte,
En hy, die steeds verwinnaer zich gelooft,
Wordt door een vrouw van 't zonnelicht beroofd.
Maer weg dat mymren! 'k Zie al weer een dichter,
En dat een van de *beste* soort. 't Is pligt er
Dus van te spreken, 't is heer STROOBANT, die
VICTOR HUGO (2) vertaeld heeft. Een genie

(1) Het gronddenkbeeld van deze *passage* ben ik aen BOUDEWYN's *de Dichter en de Bleeke Man* verschuldigd. Het stuk is te vinden in het prachtjaerboekje *Vergeet my niet* voor 1845. Daer ik niet van stelen houd, noem ik hier den titel.

Van stelen gesproken. In den derden jaergang van het gezaligde *Muzen-Album* vind ik een versje, getiteld : *de Klik*, gedagteekend uit *Brussel*. De man was zeker bang, dat zyn plagiaet ontdekt zoude worden, althans hy verbergt zyn naem. Het stukje is, behoudens een paer naemsveranderingen, in TEN KATE's *Hollandsche Kritiek*, by wyze van toegift in zijn', in 1846 uitgegeven, bundel *Legenden en Mengel-poëzy* geplaetst.

(2) Ik zie geene zwarigheid om Vic*tor* Hug*o* en *Vic*tor *Hu*go te schryven, en geloof dat men beide schryfwyzen zeer goed zal kunnen gebruiken.

Is 't, hoort men zyne vrienden van hem spreken.
'k Heb zyn « *Balladen* (1) » even in gekeken,
Maer sloeg het boek gauw digt, en had genoeg
Van al die rymlary, die 't bloed my joeg
Naer 't aengezigt, van schaemte, en 'k riep beteuterd :
De man heeft VICTOR HUGO *gansch verleuterd!*

Zoetvloeijend dichter (schoon wat moffrikaensch!)
Ik vlied naer u, by 't vloeijen des orkaens
Der rymlary; duld, duld dat ik u huldig';
'K was, DAUTZENBERG, 't u lang genoeg reeds schuldig.
Zoo lang één ziel nog voelt, één hart nog slaet,
Zoo lang één oor nog Nederduitsch verstaet,
Erkent men u als dichter, niet hoogdravend,
Maer, 't teeder hart staeg balsemend en lavend.
Uw poëzy is in dees woelzieke eeuw,
Wanneer 't gemeen laet hooren zyn geschreeuw,
Wanneer de zotste en wreedste theorieën
De menschheid siddren doen, en onze knieën
Doen knikken, loutrend voor de ziel en 't hart,
En, dank zy u, voorby gaet onze smart.
Uw poëzy is als het kabblend beekjen,
Dat rustig voortvloeit in een eenzaem streekjen,
Dat weinig wordt bezocht, dikwerf veracht,
Maer dat een voelend harte tegenlacht.
Of ook de donder rommele op de bergen,
De bliksem, de eiken, die den hemel tergen,
Moog' neder vellen, 't beekje stroomt steeds voort,
En groenend is het altyd aen zyn boord...

Hier eindigt de mededeeling aan *den Vaderlander,* of liever : hier werd zij onderbroken.

Men moet EEKMA het recht laten wedervaren, dat hij rondborstig, en zonder omzien, zijne meening liet hooren. Wie weet? — 't is misschien om deze reden dat de Eigenaar van het nieuwsblad hem verzocht, verschoond te blijven van het einde zijner bijdrage.

(1) *Balladen van Victor Hugo* vertaeld door *Stroobant.* UHLAND en HUGO kunnen elkander de hand reiken : beide hebben puikvertalers getroffen, die elkaêr niets behoeven toe te geven.

Mogelijk zal de Lezer wel iets meer willen weten omtrent den schrijver dezer beschouwing van den *Vlaamschen Parnas* in 1849. Het *Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde,* door J.-G. FREDERIKS en F.-JOS. VAN DEN BRANDEN, (2e druk), maakt van hem geen gewag. Een kort bericht, hem betreffende, zal hier niet overbodig zijn.

EEKMA (O.-J.) — zóó heette de schrijver — was zoon van eenen procureur-generaal te Leeuwarden; hij kwam in 1847 naar België om den boekhandel en het boekdrukken te leeren en zich in de Fransche taal te bekwamen. Zijne ledige uren besteedde hij aan de Nederlandsche letteren; hij schreef wat in tijdschriften, als *de Eendragt* (Gent), *het Taelverbond* (Antwerpen) en *de Vlaemsche Stem* (Brussel). In *den Vaderlander* van 18 April 1849 komt een niet onaardig stukje voor, getiteld : *Politiseren,* en afzonderlijk gaf hij uit : *Aen België, een lied dezer dagen.* Eekma keerde ten jare 1850 naar Holland terug, maar bleef er niet lang; zijn vader gestorven zijnde, kwam hij weer naar Brussel, richtte er, met zekeren Franschman, een café-chantant op, maar verloor daarbij al wat zijn vader hem had nagelaten, en, voor een tijdje... zijne vrijheid : « Er büszte nicht nur sein ganzes Erbtheil ein, sondern wurde auch noch wegen Schulden festgesetst. » Toen hij weer op vrije voeten was, verliet hij het land en trok « naar den lande van over zee », de lier aan den wilg hangende. Eenige jaren nadien schreef hij uit Californië aan eenen vriend uit Brussel, dat hij zich in allertreurigsten toestand bevond, en sedert werd van hem niets meer vernomen. « Hij was (schreef een zijner vrienden aan IDA VON DÜRINGSFELD) « ein guter Junge, aber eigensinnig wie ein Friese. » (1)

Gent. D.

(1) *Von der Schelde bis zur Maas,* I, 358.

OP 'T KERKHOF.

'GEDRUIS van hun dag is gestorven,
Hier rusten de dooden zoo zacht,
Zij zwijgen, voor eeuwig en slapen
Den slaap eener wondere nacht,

Van 't raadsel, waar zij in hun leven
Voor werkten in tranen en leed,
Is eindlijk de ontknooping gevonden,
Die niemand der stervlingen weet.

Zij hooren geen woord van de wereld,
De wereld geen woord meer van hen,
Toch meen ik hun stem te vernemen
Als ik op het kerkhofje ben.

Door 't windje, dat suist langs de graven,
Door 't klokje, dat klept in de lucht,
Door 't gras en de bloempjes, die fluistren,
Door 't blaadje, dat lispelt en zucht.

Door 't snorrende wiekje der vogels,
Door 't domlen der dwalende bij,
Door 't ruischen der golfjes van verre,
Die dartlen in 't bedje van klei,

Is 't of uit heur eeuwigen sluimer
De ziel onzer dierbren herleeft
En met een geheimvol gemurmel
Om de eenzame grafheuvels zweeft.

En wij, die hen dra zullen volgen,
Wij knielen al peinzende neer.
En preevlen, zoo wonder te moede :
Wees ze allen genadig, o Heer!

Stein. P. N. BROUNS.

EEN PRAATJE OVER KERKELIJKE KUNST.

(*Vervolg en slot, zie « Belfort » Januari, blz. 60.*)

WANNEER wij naar de middelen zoeken om de kerkelijke kunst en vooral de kerkelijke muziek meer en meer te doen herleven, is het niet moeilijk het eerste middel aantegeven. Wie is de meester in de kerk? Wie moest als een wachter aan de bronnen staan, opdat geen heiligschendende hand zich naar 's Heeren heiligdom uit zou steken? Wie moest met onverpoosde zorg waken, opdat geen roof zoude gepleegd worden, opdat geen edelgesteente met doorzichtig glas zoude worden verruild? De priester en de priester alleen. Hij, de bedienaar des altaars, die met de loftrompet in de hand, den Heer lof moet zingen, aan wien de zorg der eeredienst is opgedragen; hij is de wettige verdediger der kerkelijke kunst, de eenige ware verdediger bij de gratie Gods. Wanneer nu, die kunst is verbasterd, verlaagd, onteerd, wanneer een der grootste geesten Jozef Görres den kinderen der 19de eeuw toeroept: « de kunsten hebt gij van hare heilige bestemming los gescheurd en tot een goochelspel uwer lusten gemaakt. Zonder inhoud, zonder diepte en beteekenis zijn zij kinderen dezer wereld geworden, dienstbaar aan haar ledig, lichtzinnig en kinderachtig drijven. En wanneer zij zich, gelijk de toonkunst, een enkele maal tot iets hooger verheffen, is het niets anders dan het schelgeluid der dwaasheid of dans der Bayadères, dien zij overbrengen in den tempel des Heeren ». Wanneer dit woord van den grooten denker waarheid bevat, en wie zal er aan twijfelen, dan is het aan den priester de kerkelijke kunst weder dienaresse der kerk te maken; van haar weder de bruid te maken, die de wereld niet kent, die de wereld niet wil ken-

nen, en daarom juist is de echt maagdelijke bruid van den levenden God, in den dampkring der aarde geboren, toch waarachtig der hemelen kind.

Vooreerst hangt alles af van de opvoeding des priesters. De priester moet ontwikkeld worden tot een man van echten kunstzin.

Hem moet die zuivere smaak worden medegedeeld om het ware kerkelijk schoon van het wereldsche te kunnen onderscheiden. De kapellen der seminariën moeten modellen zijn der kerkelijke kunst, waarin slechts echt kerkelijk muziek mag weerklinken, doch waarin vooral de zang der kerk bij uitnemendheid, het Gregoriaansch, volgens de regelen der kunst in zijne volle schoonheid wordt uitgevoerd. Hij moet in de verschillende soorten van stijl, alsmede in de muziek en het Gregoriaansch onderricht worden. Behoeft hij alles niet in de fijnste bijzonderheden te kennen, toch moet hij er eene heldere hoofdgedachte van hebben. Zoo hij inderdaad aanleg voor de muziek bezit, dan moet hij er grondig in onderwezen worden, opdat hij later zelf den dirigeerstok in handen kan nemen en vooral de kinderen kan onderwijzen in den kerkelijken zang. In Duitschland en Nederland heeft de kerkmuziek eerst dan eene hooge vlucht genomen, toen de priesters zich de zaak aantrokken en zelf de koren dirigeerden.

Doch vooral zijn schoonheidsgevoel moet worden opgewekt. Hij moet smaak krijgen om eene fraaie versiering aantebrengen in overeenstemming met de bouworde der kerk, opdat de versiering de lijnen nog beter doet uitkomen en hij vooral niet alles behoeft over te laten aan leeken, die de schoonste tempels door zoogenaamde versieringen eenvoudig bederven.

Doch mij dunkt, ik hoor hier eene opmerking: hoevelen zijn er, wier schoonheidsgevoel eenvoudig beneden O staat, hoe zal men dezen warmte en liefde in boezemen voor de kunst?

Ik geef toe, dat bij velen het schoonheidsgevoel sluimert, en velen, overigens knappe studenten, koud blijven voor alles, wat kunst betreft. Reden te meer, dat zij moeten geoefend worden. Nog eens, zij hebben den zin voor het schoone, doch het sluimert. Ook in hun leven is wel eens een oogenblik, dat het hart hun hoorbaarder klopt, het blijde oog van diepe bewondering straalt en de zoo even bedrukte boezem zwelt van

hooger zinsgenot. Zij ook stonden wel eens vol bewondering voor eene schildering van een groot meester.

Zij ook genoten wel eens voor het levend doek, met zijn schaduw en licht, zijn golving en kleuren, de scherpe lichtstraal parend aan het diepste zwart, met zijne lijnen, nu rijzend dan dalend, hier inspringend daar weder te voorschijn komend in lossen zwier, die lijnen, die de omlijning zijn van een machtigen geest, van het ideaal eens kunstenaars. Of heugt u dien stonde niet meer, toen gij het groote kunststuk des Scheppers met aandachtigen blik beschouwde, toen uw geest door zijne schoonheid betooverd werd? Gij zaagt den worm voor uwe voeten zich wentelen in het stof. Nauwelijks was hij de wriemeling der menigte ontsnapt of ziet, zijne geringheid ontging het scherpe oog van den gevederden wereldburger niet, die hem, ondanks zijn wenden en keeren, opnam ter voeding der tjilpende kleinen. Zoo nauwelijks heeft hij den roof gepleegd, maar een roof, gewaarborgd door de wet der natuur, of op zijne beurt werd hij de prooi van sterkeren. Ook dezen dienen anderen en die wederom een meer volmaakter, een sterker ras. Gij ontdektet oorzaak en gevolg, verband en noodzakelijkheid; het bestaan van het een was het bestaan van het ander. En dat alles diende den mensch, die weder zijn God onderdanig moest zijn. Toen was het, als stond gij voor de schildering, voor het beeld eens grooten kunstenaars, waarin bij de grootste verscheidenheid alles harmonie en eenheid is en in de vervoering uwer ziel waart gij gedwongen uit te roepen : « God, wat is dat schoon! »

Uw sluimerend schoonheidsgevoel was opgewekt, gij gevoelde het, ook in uw hart is het edelste, het goddelijkste der menschelijke gevoelens.

Waarom nu gevoelt gij dit niet bij ieder kunststuk, dat een ander boeit, waarom blijft gij koud bij die scheppingen van het genie, wier schoon meer verborgen en niet zoo aanstonds voor een ieder te genieten is? Uw schoonheidszin is de slaapster der legende, hij moet worden opgewekt. Welaan dit is het werk uwer leeraars, zij moeten de prinsen zijn, die u doen leven in die hoogere wereld, in die wereld des geestes!

Een priester aldus gevormd, zal bij zijne drukke bezigheden nog tijd genoeg vinden, om den kerkelijken eeredienst in vollen luister te doen stralen. Hij zal begrijpen, dat een kerk niet eenvoudig eene verzamelplaats van menschen mag zijn, hij zal

niet elk beeld, niet elke versiering toelaten in het heiligdom; de toorn, dien de Goddelijke meester gevoelde, wanneer Hij den tempel zag ontheiligd, zal ook hem bezielen, wanneer de voorschriften der kerk worden overtreden, wanneer eene wufte dansmuziek weerklinkt, of de melodie wordt gehoord, die herinnert aan concert of opera. Dan zal hem geene moeite te groot, geen arbeid te zwaar zijn om verandering te brengen in dien toestand. Werkende met verstandigen, doch vastberaden ijver zal hij overwinnen, want eeuwig waar zijn de woorden van onzen grooten dichter :

Een groote zaak beminnen
Gelooven en beginnen
. . . .
Verwint het al.

En groot, verheven, heilig is de zaak, wier verdediging of liever wier verbetering wij vragen. Om slechts enkel van de muziek te spreken, die het meest verbasterd is, is het eene kleine zaak, eene muziek te doen weerklinken, die de kerk op onrechtvaardige wijze is binnen gedrongen, die een zetel roofde in 's Heeren heiligdom en den mensch ontsticht en ergert? « Als men in het theater slechte muziek laat hooren », schrijft D[r] Witt, « dan kan ik mij verwijderen. Is echter de muziek in de kerk triviaal en alledaagsch, dan ben ik moreel genoodzaakt ze in mij op te nemen, wijl ik als katholiek verplicht ben naar de kerk te gaan. Gelijk eene goede kerkmuziek den mensch tot goede en heilige gedachten en gevoelens kan opvoeren, zoo kan en moet eene alledaagsche en triviale kerkmuziek tot alledaagschheid en trivialiteit doen afdalen. Ziehier mijn bewijs : De muziek heeft haar taal, ja de muziek is een taal, krachtiger dan het woord. De muziek spreekt tot het hart.

« Bijgevolg wanneer de muziek zinnelijk, alledaagsch en onzedelijk is, dan werkt zij gelijk platte, zinnelijke en onzedelijke taal: ja, dan werkt zij nog gevaarlijker. Want bij een onzedelijke taal, gevoel ik terstond het verderfelijke er van, zij verwekt mij een afschuw; de onzedelijke muziek daarentegen treedt immer bedekt te voorschijn en wordt juist daarom niet zoo spoedig erkend. Welk onderscheid nu — dit heeft men meermaalen gevraagd en terecht! — welk onderscheid is er inderdaad, of men iemand bij zijn weten vergif toereikt, of buiten zijn weten? Men heeft gevraagd: Wat baat het den kanselredenaar den mensch tot zelfver-

loochening, standvastigheid enz. aan te manen, wanneer er na de preek eene muziek klinkt, die eene juist tegenovergestelde taal spreekt en het goede bederft en vernietigt, dat de prediker wellicht bewerkt heeft? Men kan tegenwerpen: vele lieden worden door de gewone kerkmuziek zeer gesticht en tot godsvrucht gestemd. Wanneer de menschen bij triviale en slechte kerkmuziek godvruchtig zijn, dan zijn zij het *ondanks* — niet door de kerkmuziek, gelijk er ook menschen zijn, die ondanks groote gevaren, hun hart zuiver weten te bewaren. Neen! het triviale en alledaagsche kan zachtjes en aangenaam in het hart doordringen, maar het kan *niemand, volstrekt niemand* waarlijk stichten, d. i. tot het hemelsche, tot God opvoeren. De muziek behoort tot den goddelijken eeredienst der katholieke kerk: God echter wordt waarlijk slecht gediend door trivialiteiten en banaliteiten. »

Zou men na eene aandachtige lezing der woorden van een zoo grooten kunstkenner nog van nietigheid spreken? Zou op ons, zoo wij alles in de kerk toelaten, wat de kleine verergert het oordeel van den goddelijken Meester niet passen, dat van een molensteen en het diepste der zeeën gewaagt? Ergert het ons niet, wanneer Protestanten van andere landen verklaren, dat zij in Frankrijk en Belgie geen geld voor concert of opera behoeven uit te geven, daar men dat soortmuziek in de katholieke kerken voor niets kan genieten?

Men spreekt wel eens van de vrees, dat sommige lieden uit de kerk zullen blijven, zoo de muziek kerkelijk wordt.

Welnu, zou dat zoo schrikkelijk zijn? Zou de Christus dezulken toch niet uitdrijven met den geesel van koorden, die van zijn heiligdom, nu ja.., een Concertzaal maken? Welaan dan, kon een Gregorius de Groote, die een wereldlast op zijne schouders droeg, tijd vinden om de kerk met hemelsche melodieën te verrijken, wist hij ondanks den worstelstrijd met hoogmoedige keizers, aan het Credo der Christenen de vleugelen der geestdrift te geven, de vervoering van het lied, laten wij ten minste uit al onze krachten waken, dat 's Heeren heiligdom geene verzamelplaats worde van wat in de wereld de zinnen streelt en zoo dikwijls voert ten verderve. Was het lang nacht, donkere nacht rondom ons, laten wij bij het morgenschemeren, waarin wij te lang de komst van de zonne verbeiden met Caecilia uitroepen : Eja milites Christi, abjicite opera tenebrarum, et

in duimini arma lucis. Welaan dan, soldaten van Christus, werpt dan de werken der duisternissen van u, en bekleedt u met de wapenen des lichts. »

Aan de opvoeding der priesters dus is alles gelegen, wij zullen overwinnen, wanneer zij weder de kerkelijke kunst onder hunne heilige hoede nemen! Dat geve God!

Nochtans er is nog iets, wat men niet mag vergeten. Gelijk de priester in den strijd tegen het ongeloof gesteund wordt op waarlijk schitterende wijze door de geloovigen, zoo ook zullen vele moeilijkheden vermeden worden, zoo ook zal het werk den priester veel gemakkelijker vallen, zoo de leek hem steunt, hem ter zijde staat.

Immers zoo de priester het volk tegen zich heeft, zoo het volk hem niet begrijpt, is zijn werk uiterst moeilijk. Niet op één dag worden de vooroordeelen uitgeroeid, niet op één dag hervormt men zeden en gewoonten. Men is van kindsbeen af gewoon geworden eene kunst in de kerk te zien heerschen, die de kunst der kerk niet was, en men is er aan gewoon geraakt, men heeft haar lief gekregen, en de verjaging dier kunst beschouwt men misschien wel als heiligschennis.

Hoe nu hierin te gemoet gekomen? Zie daar eene vraag, die aller aandacht verdient, die grondig dient bestudeerd te worden. Met propt de jeugdige hersenen onzer kinderen vol met allerlei wetenschappen, wetenschappen, waaraan zij dikwijls later al heel weinig zullen hebben, maar wordt hun schoonheidszin ook opgewekt, wordt hun smaak ook veredeld, wordt hun geest ook verfijnd?

Ik laat het aan mannen met meerdere kennis over om de middelen te geven, die hierin voorzien. Hij, die hiervoor werkt, heeft een goed werk gedaan, een werk verdienstelijk voor de kunst en ook voor den waren godsdienstzin, die altijd wint bij de bevordering van den smaak voor het schoone.

Doch mij dunkt, dat in plaats van het kind een geheele menigte jaartallen en namen van plaatsen in te pompen, die het morgen toch weder vergeet, men het gemakkelijker en nuttiger de beginselen der kunst ontvouwt, het de schoonheid van de werken der groote meesters doet begrijpen, het verschil doet zien dat er tusschen kerkelijke en wereldsche kunst bestaat enz.

Het woord wat Dr Schaepman in Gent den jongen kunstenaars toeriep, is in meer of mindere mate op ons

allen toepasselijk. « De kunst weder invoeren in de maatschappij, het volk weer brengen tot de kunst en de kunst tot het volk; de kunst verheffen, adelen, heiligen, opdat zij zelve kracht tot het hoogste helpe brengen, de kunst weder maken alles voor alles, ziedaar uwe roeping, uw taak, uw plicht. »

Doch wil de kunst weder die grootsche zending volbrengen, dan moet de kunst de menschheid hoog boven het aardsche beuren, zij moet de beide vleugelen dragen, die Thomas à Kempis roemde, den eenvoud en de kuischheid, machtiger dan de slagpennen van den koningsadelaar!

Hier zou ik kunnen eindigen, doch ik mag een artikel uit « de Zangschool » niet ongemerkt voorbij laten gaan. Ook dit tijdschrift, dat geheel met mijne zienswijze instemde, klaagt over den toestand der kerkmuziek en wanneer op 90 percent van die plaatsen de moed gansch is uitgedoofd, waar men weleer met moed en heiligen ijver aan het werk sloeg, dan is de toestand inderdaad treurig. De schrijver meent, dat de cijfermethode veel tot verbetering zal bijdragen.

Hoewel het hier de plaats niet is, eene verhandeling over de cijfermethode te schrijven, wil ik ze nochtans gaarne aanbevelen. Immers wil de priester later met nut werkzaam zijn voor den kerkelijken zang, wil hij een koor vormen, waarover hij volkomen meester is en dat hij vormt naar zijn wil, dan moet hij weder de kinderen onderrichten in den zang. In Duitschland en Nederland klinken die kristalheldere stemmetjes reeds, die ook omdat ze de spiegel zijn eener nog zoo zuivere ziel, Gode wel moeten welgevallig wezen. Welnu, eene methode, die het onderwijs in de zang gemakkelijk maakt, wat meer is, die spoedig den zanger op het eerste gezicht doet zingen, en daarom de repetities vermindert en minder vervelend maakt, deze methode moet voorzeker welkom zijn aan ieder, wien de kerkelijke kunst ter harte gaat. De ondervinding nu heeft genoeg bewezen, dat men met de cijfermethode inderdaad wonderen doet en om van andere landen niet te spreken is het feit zeker wel vermeldingswaardig, dat kanunnik Michiels verhaalde op het congres van Mechelen 10 Sept. 1891 :

Over twee jaar achtte Z. E. de kardinaal het noodig, eene nieuwe parochie te stichten in eene afgelegen en zeer bevolkte wijk der stad Antwerpen, en gelastte hier mede den E. H. Karsseleers, onderpastoor van St. Laurentius in

dezelfde stad. Een liberaal blad noemde de nieuwe parochie den Antwerpschen Congo en voegde er arglistig bij, dat de onderpastoor van St. Laurentius daar op zijne plaats zoude zijn. 't Was waarschijnlijk de eerste maal, dat het blad 't akkoord was met den kardinaal. Ja, mijne heeren, onze vriend, wiens ijver geene palen kent, en die weet dat de eerste plicht van den priester bestaat in zielen te winnen voor Jesus Christus, is op zijne plaats op dien uitgestrekten akker, waar de oogst overvloedig is; maar 't is niet alleen onder godsdienstig en zedelijk opzicht dat hij de gevoelens zijner parochianen weet te veredelen, de kunst krijgt ook haar deel. Wanneer hij in zijne nieuwe parochie van St. Elooi aankwam, was een zijner eerste zorgen, na het bouwen eener voorloopige kerk, de inrichting eener maatschappij van kerkzangers. Dank aan de cijfermethode is hij zoowel gelukt, dat eene schaar van 40 niet betaalde zangers, allen goede lezers, elken zondag Palestrynsche muziek uitvoert, wat in geen enkele parochie van Antwerpen noch van geheel het aartsbisdom mogelijk is. » (*De Zangschool,* 3 jaargang, 1 numm.).

Dit feit is zeker krachtiger dan de heerlijkste lofrede ten gunste der cijfermethode, doch het doet eveneens zien, wat een priester met bezigheden overladen, voor de kerkelijke kunst kan doen.

Het praatje kunnen wij voorloopig sluiten. Hebben wij langer over de muziek gesproken, dan in een algemeen artikel over de kerkelijke kunst pastte, het diep verval der kerkelijke toonkunst was er de oorzaak van.

Geve God, dat de zusterkunsten elkander eenmaal de hand reiken; dat zij allen het lied der aanbidding aanheffen voor den God des altaars, gekleed niet in het gewaad der wereldsche vrouwe, hoe schoon dan ook, maar gekleed in het nederig, maar waarachtig hemelsch gewaad van de dienaresse Gods, om wier slapen de kroon schittert der heiligheid; die ootmoed paart aan ware grootheid en zielenadel; die Gode geen loflied wil, geen loflied kan zingen, dat niet is volgens den geest van Christus bruid, maar die in hare nederige gehoorzaamheid, geen anderen lofzang kent dan het lied van de nederigste en toch de meest bevoorrechte der maagden :

Magnificat anima mea Dominum.

FR. P. BERNARDINUS METS.
Minderbr. Conventueel.

Hal.

LATIJNSCHE UITSPRAAK.

(*Vervolg.*)

NA de verschijning onzer twee vorige artikels (zie *Het Belfort*, 1892, bl. 210-217 en 298-303), waar wij een groot getal schrijvers in aanhalen de gebreken der verfranschte uitspraak van 't Latijn afkeurende, werd ons de volgende opwerping gedaan, die wij vóór het onderzoek van den klank der Romeinsche letters wenschen te weerleggen.

Men werpt ons dees op :

Het vraagstuk daargelaten hoe het Latijn in den mond der Romeinen klonk, en ook welke onder de meest verspreide uitspraken het beste op de oude Romeinsche gelijkt, — is de invloed van 't Fransch en van Frankrijk zóó groot, en is de verfranschte uitspraak niet alleen in Frankrijk maar ook hier in 't Walenland en tot in vele onderwijsgestichten van *Vlaamsch*-België zelf zóó zeer ingeworteld, dat tegen dien machtigen invloed met geene kans van te gelukken kan geworsteld worden, en die Fransche mode, ondanks overtuigende redenen, niet zal worden uitgeroeid.

Wij antwoorden :

Dat eene mode, hoe weinig prijsbaar ook, dikwijls — tegen de beste redenen in — langen tijd stand houdt, dat nemen wij aan : de heillooze fransch-gezindheid van zoovele Vlamingen bewijst het genoeg.

Maar als die mode eens door alle gezaghebbende mannen zonder uitzondering wordt afgekeurd, en ja juist door mannen toehoorende aan de natie vanwaar de mode uitging, dan verzwakt deze onvermijdelijk — alhoewel traag soms — onder de algemeene veroordeeling, en verdwijnt met mindere moeite dan de aanhangers zich dikwijls inbeelden. Zoo zei men ook dat de hier vóór 1864 algemeene spelling niet dan zeer lastig door de zoogenaamde « Hollandsche » zou worden verdreven : en ziet nu! Voor de Latijnsche uitspraak, van min algemeen belang zijnde, zou het veel gemakkelijker gaan. Eén woord van de bevoegde overheid aan de professsors der Humaniora, of aan de studenten onzer Groote Seminaries (1), — of, als men wil, voor het eerste jaar, aan den professor der laagste Latijnsche klas, — en de zaak is op korten tijd geklonken.

Wat den zoogezeiden « grooten, machtigen » invloed van Frankrijk betreft, daar gaan wij wat uitgebreider op antwoorden, omdat het gebied waar wij hier optreden, uitgestrekter wordt, en het doel, dat wij ons voorstellen, niet slechts de Latijnsche uitspraak, maar onze grootsche Vlaamsche Beweging geheel en gansch aanbelangt.

Opnieuw laten wij hier anderen spreken : mogen de door ons aangehaalde getuigenissen, bijna alle door Franschen zelven afgelegd, de oogen openen van eenige onzer verblinde taal- en landgenooten! De Franschen hebben altijd zoo geestig — o, zoo geestig! — met de andere volkeren gespot, met de zonderlingheid van eenen reizenden Engelschman (2),

(1) De voorlaatste aflevering van *Musica sacra* (bl. 58, 1893) meldt den volgenden maatregel voor het Groot Seminarie van Straatsburg aangenomen : « Depuis la Toussaint les élèves du Grand Séminaire de Strasbourg qui composent le chœur de la cathédrale de Strasbourg ont abandonné la prononciation française du latin. »

(2) « Nous autres Français, nous connaissons fort peu l'Angleterre. Nos jeunes Français (élèves du *Collège Sainte Marie*, à Cantorbéry)

met de « choucroute » van den Duitsch (nu minder, sedert de priegeling van 1870), met *le petit Belge* : maar dat liedeken geraakt uit, en 't wordt vervangen door eenen akelig droeven treurzang op Frankrijk zelf. Het moet dan wel ver gekomen zijn, dat de Fransche hooveerdigheid zich tot de beschamende en ijselijk ware bekentenissen moet vernederen, die wij thans ter overweging der Franskiljons gaan mededeelen!

Bewijzen wij 1° dat de Franschsprekenden, d. i. de menschen die, op den ganschen aardbodem, het Fransch voor moedertaal hebben, thans in getalsterkte achterstaan o. a. voor de Engelsch-, Russisch-, Hoogduitsch- en Spaanschsprekenden;

2° dat de Franschsprekende bevolking van Frankrijk sedert eene eeuw, maar vooral sedert de laatste jaren, niet gelijk andere natiën volgens de gewone aangroeiing is vermeerderd, en dat zij, terwijl andere volkeren vermenigvuldigen en der Franschen plaats zelfs in Frankrijk innemen, door steeds grootere

empruntant à cette grande et vigoureuse nation ce qu'elle a d'excellent, ne la jugeront pas et ne la laisseront pas juger devant eux sur quelque excentricité qu'on lui prête. Quand quelqu'un a raconté chez nous un trait ridicule sur les Anglais, tout le monde rit et nous nous imaginons avoir porté sur nos voisins un jugement décisif... L'impression qui se grave le plus profondément au cœur de cette jeunesse transplantée de France, demeure une impression de liberté, alliée à une profonde estime pour l'Angleterre... » FÉNELON CIBON (*Samedi-Revue*), aangehaald in *Le Bien public*, 3 Juni 1889. — Die de Duitschen van naderbij kent, zal ze eveneens niet *mis*kennen, gelijk velen doen, enkel door naäping van Frankrijk. De natiën hebben, evenals de enkellingen, hunne goede hoedanigheden en hunne gebreken. Wij loochenen de goede hoedanigheden niet van den Franschman. Doch men verbloeme ook zijne gebreken niet, en late aan andere naties recht wedervaren.

Het moet elken onbevooroordeelden persoon ergeren, als hij of in schriften, of op de prijsuitdeelingen, *séances littéraires* en *soirées musicales* van sommige verachterde en volksverbasterende *pensionnats français* of van verfranschte *cercles*, vóór onze Vlaamsche jeugd en de Vlaamsche toeschouwers eeuwig en ervig den zot ziet houden met achtingsweerdige natiën, ja met onze eigene Vlaamsche natie, terwijl alleen Frankrijk wordt opgehemeld, Frankrijk, dat ons geen of bitter weinig goed, maar eindeloos kwaad gedaan heeft en helaas! door zijnen rampvollen invloed nog altijd doet.

uitputting, de vernietiging in eene niet zeer verwijderde toekomst te gemoet gaat;

3° dat hun vroegere zoo groote invloed onder andere opzichten nog dan onder dat van getalsterkte, bijzonder sedert 1870, gedurig meer en meer aan 't verzwakken is.

I.

Hoeveel menschen hebben het Fransch voor moedertaal op de gansche wereld?

Volgens VIVIEN DE SAINT-MARTIN, *Nouveau Dictionnaire de Géographie universelle* (begonnen in 1879, en thans gevorderd tot de letter T, in de 69e afl. — Hachette, Parijs), zijn er

1. In Frankrijk		35,420,000	Franschsprekenden (1);
2. Buiten	»	6,486,000	»
	Samen	41,906,000	»

Geven wij daar eenigen uitleg op.

1. In Frankrijk :

Frankrijk telt 38,500,000 inwoners. Onder opzicht der rassen, wordt die bevolking aldus verdeeld :

35,420,000	Franschsprekenden,
1,300,000	Bretonen (2),
350,000	Vlamingen,
250,000	Italianen,
200,000	Basken (3),
100,000	Duitschen.

(1) Beter aan te nemen en met de getalsterkte der andere volkeren van Frankrijk overeen te brengen is het cijfer 35,100,000 in 1892 gegeven door den geleerden ALEXIS, *Cours sup. de Géogr.*, II, 30 (note). Liège.

(2) De *Bas-Bretons*, in Bretagne. Het *Bretonsch* of *Armorikaansch* of *Breizad* maakt deel van de Kimrische vertakking der Keltische taalklas, gelijk het Welsch (de taal van Wales of Wallis) en het uitgestorven Kornwallisch. Het Iersch, het Gaëlisch (het Berg-Schotsch) en het Manx maken de Gaëlische of Gadhelische vertakking uit derzelfde Keltische taalklas.

(3) Het *Baskisch* of *Euskara* wordt gesproken in de Pyreneën,

Al die volkeren wonen in Frankrijk sedert eeuwen. Daar moeten nu de vreemdelingen, tegenwoordig in Frankrijk verblijvende, bijgerekend worden. Hun getal beloopt tot 1,200,000, waarop er (1) 433,000 Belgen zijn, 241,000 Duitschen, 200,000 Italianen, 82,000 Spanjaards (2) 74,000 Zwitsers, 37,000 Engelschen, 22,000 Hollanders, 10,000 Oostenrijkers-Hongaren, 10,000 Russen, 10,000 Amerikanen, enz. Die 433,000 Belgen (volgens ALEXIS, *Cours sup. Géogr.* II, p. 30, 1892, zijn er 450,000) zijn meest Vlaamschsprekenden, die zich, te Parijs, te Rijsel, enz. hebben neergezet. Wij zullen nog doen opmerken dat wij de zuiderbevolkingen van Frankrijk, o. a. de Provençalen, — niettegenstaande het overgroot getal dat het letterkundig Fransch niet verstaat en de titels waarvoor de hoofden der Feliber-Beweging, Aubanel (overleden in 1886), Roumanille, Mistral en anderen, hun Provençaalsch als afzonderlijke taal doen gelden en beoefenen, — ook allen, om zeker niet te weinig te tellen, onder de Franschsprekenden rangschikken (3).

meest (door 440,000 menschen) langs den kant van Spanje, en behoort tot de groote Toeranische taalklas, evenals, voor Europa, o. a. het Laplandsch, het Finlandsch, — het Magiaarsch, — het Turksch.

(1) Volgens eene statistiek van 1888.

(2) OTTO HÜBNER'S *Geographisch-Statistische Tabellen aller Länder der Erde*, herausgegeben von Prof. FR. VON JURASCHEK (Ausgabe 1892) geven er 80,000 op; ALEXIS 75,000; anderen veel meer.

(3) LITTRÉ (*Dictionnaire*, complément de la Préface, p. XLVI) zegt: « Les langues romanes occidentales sont au nombre de quatre, en laissant de côté la langue romane orientale, le valaque, qui, s'étant formée dans d'autres conditions, peut être ici négligé. Ce sont l'italien, l'espagnol, le *provençal* et le français. Dans l'espagnol sont compris le portugais et le catalan, qui appartiennent au même domaine. Quant au provençal ou langue d'oc, c'est déjà, et même depuis longtemps, un idiome mort; les circonstances politiques le tuèrent, et le très-grand éclat qu'il eut dans le haut moyen-âge ne l'a pas sauvé. » — ELISÉE RECLUS (*Nouvelle Géogr. universelle*, IIe p., p. 46, Paris, 1877) : « Sans doute, il reste encore bien des traces des anciennes rivalités qui séparaient les peuples de diverse origine sur le territoire actuel de la France. Les Bas-Bretons, les Basques, les Flamands ont même partiellement gardé leur langue distincte, et cette différence suffit pour maintenir parfois une certaine antipathie entre les populations limitrophes; de même, les paysans des campagnes reculées et des plateaux du cen-

2. Buiten Frankrijk.

Voor de Franschsprekenden buiten Frankrijk geeft VIVIEN DE SAINT-MARTIN de volgende bijzonderheden:

Elsas-Lorreinen	300,000 (1)
Anglo-Normandische eilanden	90,000 (2)
België	2,600,000 (3)
Pruisische Walen van Malmedy	11,000 (4)
Fransch Zwitserland	650,000 (5)

tre ne sont encore qu'à demi-assimilés au reste de la nation et nous ont conservé les mœurs et la manière de penser du moyen âge, en même temps que leurs anciens idiomes, si précieux pour l'étude comparée des langues néo-latines. Mais, dans toutes ces provinces, les diversités locales sont déjà dominées par la conscience de l'unité supérieure, et l'influence des villes devient de plus en plus prépondérante...

« Le principal contraste qui se présente dans la population française est celui des gens du Nord et du Midi, surtout du midi provençal, languedocien et catalan. La différence si considérable de la nature ambiante, de l'exposition géographique et des produits du sol, la diversité des traditions historiques, le vague souvenir des terribles luttes d'autrefois aident à conserver les caractères distinctifs qu'offrent encore les habitants. *Dans une grande partie du Midi, le provençal et les autres dialectes plus ou moins rapprochés sont le langage usuel, et le français n'était, il y a vingt ans encore, qu'un idiome d'apparat, d'ailleurs plus ou moins connu de tous.* Récemment, quelques « felibres » du Midi, fiers d'avoir rendu à leur noble provençal une nouvelle jeunesse de grandeur littéraire, ont cru retrouver avec leur langue les titres de leur ancienne nationalité, comme élément distinct de celui des Français du Nord. En opposant langue à langue, il ont cru pouvoir opposer patrie et patrie, et parmi leurs chants il en est même qui respirent la haine contre ce peuple de par delà les Cévennes. Mais l'évocation des siècles écoulés est certainement une chimère. Tandisque dans le nord les dialectes français sont partout soutenus et graduellement rapprochés les uns des autres par l'influence de la langue écrite, les dialectes romans du sud, n'ayant qu'une très pauvre littérature populaire, ne se prêtent aucun appui mutuel, et tombent dans la condition de patois, méprisés souvent par ceux mêmes qui les parlent. Les anciennes limites des langues n'ont donc guère plus d'importance que pour l'étude d'une ère historique déjà passée. » Aldus E. RECLUS, dien wij aanhalen zonder te beoordeelen.

(1) OTTO HÜBNER's *Tabellen* geven 270,000 Franschen en 1,296,000 Duitschen.

(2) ALEXIS, II, 54, kent ook 90,000 inwoners toe aan die eilanden Jersey, Guernesey en Aurigny, maar voegt er bij : « Les villes sont anglaises, mais les campagnards parlent français ».

(3) Dit cijfer is te klein : België telde in 1890 omtrent 3,200,000 Vlamingen, 2,800,000 Walen, 35,000 Duitschen.

(4) HÜBNER geeft 10,000 « Wallonen ».

(5) Op 2,093,000 Duitschen, 157,000 Italianen, 38,000 Romanen en 8,000 anderen.

Piemont	140,000 (1)
Algerië	400,000 (2)
Kanada	1.300,000 (3)
Vereenigde Staten	500,000 (3)
Louisiana	150,000 (4)
San-Domingo	300,000 (5)
Fransch Guyana	25,000
Nieuw Kaledonië	20,000
Samen	6,486,000

(1) Italië telt 28,160 Italianen, 140,000 Franschen, 55,000 Albaneezen 30,000 Slaven, 25,000 Duitschen, 20,000 Grieken, 7,000 Kataloniërs, 23,000 Engelschen, Armeniërs, Zigeuners, enz.

(2) ALEXIS, II, p. 196 telt er veel minder: « L'Algérie compte 500,000 Européens, *dont la moitié des Français* ». Italianen en Spanjaarden overvleugelen er de Franschen.

(3) Alexis II, p. 240: « On compte 1,300,000 *Canadiens* proprement dits, ou descendants des colons français, répandus surtout dans les deux Canadas de l'Acadie (Nouv.-Brunswick et Nouv.-Ecosse). Dans l'Etat du Bas-Canada, ils forment la plus nombreuse et la plus florissante population française qui soit en dehors de l'Europe. Grâce à la législation actuelle, les Franco-Canadiens pourront y conserver longtemps les caractères de leur nationalité, tandis qu'ailleurs ils sont plus ou moins rapidement absorbés par l'élément anglais qui les domine ».

(4) ALEXIS, II, p. 248: « En 1885. on comptait, nés aux Etats-Unis: Anglais et Ecossais, près de 25 millions; Allemands, 10 m.; Irlandais 10 m.; Suédois-Norwégiens, 1 m.; Français 1/2 m.; Espagnols, 1/2 m.; Noirs, 6 m.; Chinois, 150,000; Indiens, 300,000. — Chaque année amène en moyenne 300,000 émigrants européens et canadiens, dont un tiers d'Irlandais et Canadiens, un tiers d'Anglais et d'Ecossais, et un tiers d'Allemands. — Les descendants des Anglais, appelés *Yankees* ou *Américains*, forment la partie dominante et la plus active de la population; les Allemands et les Irlandais, agriculteurs et artisans, sont nombreux au N. et au N.-E.; les Français sont dans la Louisiane et sur le Mississipi moyen; les Espagnols vers le Mexique... des Chinois se sont établis en Californie; les six millions de nègres africains ou gens de couleur, dans le S.-E... Les Indiens ou Peaux-Rouges *soumis* sont cantonnés dans le territoire indien, — les Indiens *sauvages* et nomades sont vers le N.-O et vers l'O.-P. 253: « Les émigrants belges, au nombre d'environ 70,000, se sont établis de préférence dans les environs de Chicago ». P. 249: « La langue anglaise est généralement usitée; cependant dans certains centres chaque nationalité conserve son idiome ».

(5) Is dit cijfer niet veel te groot? Zie ALEXIS, II, 264. — HÜBNER'S *Tabellen*, S. 19 u. 25.

Men ziet dat eenige cijfers ons overdreven, andere ons te klein schijnen; andere, alhoewel onbeduidend, bleven onvermeld. Maar, zijn er missingen, zoo gemakkelijk om begaan in zake der gedurig veranderende volkenbewegingen, die missingen, nu wat te veel en dan wat te weinig tellende, komen ons voor als de bluts tegen den buil, en, na onze gewetensvolle onderzoekingen, blijft het door Vivien de Saint-Martin opgegeven cijfer (omtrent 42,000,000 Franschsprekenden) het dichtst bij de waarheid.

Wij meenen dan uit het voorgaande te mogen besluiten dat er op de gansche wereld niet meer dan rond de 42,000,000 menschen zijn die het Fransch als moedertaal hebben (1).

Vergelijken wij nu dit getal met dat der andere nationaliteiten:

ALEXIS, I, 52, zegt :

« Les langues les plus répandues dans le monde sont: le chinois, l'arabe, l'anglais, le russe, l'allemand, l'espagnol et le français... »

En II, 2 :

« Le chinois, parlé par plus de 300,000,000 d'individus, — l'arabe, que l'islamisme a rendu familier à plus de 100,000,000 d'individus de toutes races (2).

« Quant aux langues européennes, on estime que l'*anglais* outre sa prédominance comme langue commerciale, est parlé, comme langue maternelle, par environ 100,000,000 d'individus ; — le *russe*, par 70,000,000; — l'*allemand*, par 65,000,000 ; — l'*espagnol*, par 50,000,000; — le *français*, par 45,000,000; — l'*italien*, par 30,000,000; — le *portugais*, par 15,000,000; — le *polonais*, par 12,000,000; — le *hollandais*, par 7,000,000 d'individus. »

De *Franschsprekenden* meenen wij te moeten verminderen van 45 op 42 millioen, volgens de getuigenis

(1) ALEXIS, I, 52, geeft als rond getal 45 millioen. Wij kunnen dit cijfer met den uitslag van een ernstig onderzoek niet overeen brengen, en vinden het getal van den *Franschman* Vivien de Saint-Martin in zijn merkweerdig werk *Dict. de Géogr. universelle* korter bij de waarheid. Hoe 't zij, — 45 of 42 millioen, — de vergelijking die wij nu gaan doen met de andere volkeren, behoudt al haar belang en gewicht.

(2) Hij had hier moeten bijnoemen: « Het Hindoestani, dat zich uitstrekt over het grootste gedeelte van Britisch-Indië, en het Perzisch, de hoftaal van Zuidwestelijk Azië. » (Z. *De toekomstige Wereldtaal*, door PRAYON VAN ZUYLEN. *Nederl. Museum*, bl. 109, 1884.)

van VIVIEN DE SAINT-MARTIN en onze eigene naspeuringen; — integendeel de *Hoogduitschsprekenden* vermeerderen wij op 70,000,000 en de zoogenoemde *Hollandais* op 8,000,000, op het zeggen van den geleerden broeder ALEXIS zelven, die ons den 18 Februari l.l., als antwoord op onze vragen nopens zijne cijfers, de goedheid had te schrijven dat bij de 65 millioen Hoogduitschsprekenden de Platduitschen werden gerekend, en dit cijfer, evenals dat der Hollanders reeds « un peu vieux » zijn : « ils devraient être, je pense, portés à 70 millions pour les Allemands, et bien près de 8 millions pour les Hollandais et Flamands » (1). Wij meenen het getal der Nederduitschers te mogen schatten op ver over de 8 millioen *voor Europa alleen,* en *zonder de 10 millioen Platduitschers,* d. i. ware Nederduitschers van Duitschland, er bij te rekenen : wij zullen de gelegenheid hebben er wat meer over uit te leggen in eene volgende aflevering. Het Italiaansch en de andere talen, *thans* nog door een minder getal menschen dan het Fransch geproken, laten wij verder onverlet, om aan onze studie geene te groote uitbreiding te geven. Wij gaan nu enkel het getal der Engelsch-, Russisch-, Hoogduitsch- en Spaanschsprekenden aanhalen (dat der Hoogduitschers gewijzigd volgens gemelde woorden van ALEXIS), en stippen er in 't kort de landstreken bij, waar ze als moedertaal in gebruik zijn.

1. Engelschsprekenden : rond de 100 millioen. Groot Brittanië, Noord-Amerika, in de Engelsche bezittingen. Het Engelsch is ook de meest gebruikte taal van handel en zeewezen de wereld door (2).

(1) VIVIEN DE SAINT-MARTIN geeft het getal der Nederduitschsprekenden aldus op : In België rond 3,000,000, in Holland 4,450,870, in de Hollandsche kolonieën 50,600; samen ruim 7 1/2 millioen.

(2) Langs de westkust van Afrika is 't het Portugeesch, in den Oost meest het Italiaansch; in de Noordzeeën het Nederduitsch.

2. Russischsprekenden : rond de 70 millioen. Europisch en Aziatisch Rusland.
3. Hoogduitschsprekenden : rond de 70 millioen (1). Duitschland, Oostenrijk-Hongarië, Zwitserland, Luxemburg, Rusland, Noord-Amerika.
4. Spaanschsprekenden : rond de 50 millioen. Spanje, Mexiko, Philippijnsche eilanden, Zuid-Amerika (behalve in Brazilië, waar het Portugeesch meest gesproken wordt).
5. Franschsprekenden : rond de 42 millioen.

Op de 5e plaats maar komt dus het Fransch, en dat voor de Europische talen alleen, achterblijvende met 58 000.000 minder dan de Engelschsprekenden, met 28.000.000 minder dan de Russisch- of dan de Hoogduitschsprekenden, met 8.000.000 minder dan de Spaanschsprekenden, en op de hielen gevolgd door de 30 millioen Italianen!

En dan zijn er hier nog, die wanen dat het overal is als in ons verfranscht België, en het Fransch *une langue universelle,* eene *wereldtaal* noemen! Eene *wereldtaal,* eene taal die, buiten Frankrijk en België, tusschen de andere volkeren verloren loopt als een stroom in den oceaan! Eene *wereldtaal!* « Au congrès des sociétés savantes à la Sorbonne on s'est occupé aussi de la dépopulation de la France... Un membre de la section des sciences morales et politiques, M. Ernest Michel, avocat à Nice, vient d'accomplir un double voyage autour du monde Nord et Sud. *Il a été frappé de la petite place qu'occupe la France sur la terre.* C'est l'impression de tous ceux qui ont beaucoup voyagé. Un jour, nous rencontrions un ancien ami que nous avions perdu de vue depuis des années : « Vous voilà donc! Et qu'avez-vous fait pendant

(1) Moest men er de Platduitschers aftellen, die van jongs af in de scholen Hoogduitsch leeren, dan zou het getal der menschen die het Hoogduitsch als moedertaal spreken, dalen op omtrent 60 millioen.

tout ce temps-là? » — « J'ai voyagé; j'ai fait le tour du monde. » — « Eh bien! quelle impression vous en reste-t-il? » — « Mon impression, c'est que la terre m'a paru un pays anglais. Il y a partout des établissements anglais; partout flotte le drapeau anglais : *partout on parle anglais* (1). »

Het Fransch, eene *wereldtaal?* Reeds in 1838 bekende de openhertige LOUIS VEUILLOT : « Hors de France (2), le français est la seule langue qui ne serve à rien (3). »

(*Het gaat voort.*) JAN BOLS, pr.

(1) Uit het Fransch dagblad l'*Univers*, in 1891.

(2) Hij mocht er het kleine België bijgenoemd hebben! Of achtte hij ons landeken, dwerg bij de andere reuzenlanden, niet meldensweerd? Of scheen het hem onnoodig afzonderlijk gewag te maken van eenen Staat, door sommige Franschmans zoo edelmoedig erkend als deelmakende van hunne « grande nation » en zoo beleefd begroet als een klein Frankrijk (« comme une petite France »), wiens ingezetenen « sont déjà Français par la langue et les mœurs »?

(3) L. VEUILLOT, *Correspondance*, p. 6 (Rome, 19 mars 1838).

DE TAAL DER NACHTEGALEN.

PRIL. Nog eenige dagen en de meester zanger zal, voor dit jaar, de reeks van zijne onnavolgbare concerto's aanvangen.

Wie geeft den indruk weer, het gemoed van den mensch aangrijpend, wanneer, in de plechtige avondstilte, de nachtegaal zijne rollende gorgelklanken vloeien laat? Alles in de natuur schijnt den mensch te stemmen tot ingetogenheid en aandoening .. de halve duisternis omhult de aarde in haren grijzen sluier... witte nevelen doemen uit den grond op en zweven over akkers en landouwen... stilte heerscht alom... En welke plechtige, welke hartverheffende stilte!...

't Is dan dat de nachtegaal aanvangt, schuchter eerst en bedeesd als 't frazelen van een kind. Maar langsom meer geraakt het diertje in eigene begeestering, zijne stem luid en klaar... en opeens rollen, als klinkende parelen, de schelle tonen en noten door de luchtlagen. Welk eene overheerlijke reeks van muzikale tonen, uitgegalmd met eene stem zuiver als de kristallijnen waterdrop vloeiend uit de rotsen; van stille, nauw hoorbare melodiën; van trillingen die verbazen door hunne levendige helderheid; van fluitende uitboezemingen waarvan de rollende toonslag begeestert en tranen ontwringt; van heerlijk vloeiende liefdezuchten!... En daartusschen, soms wel een oogenblik stilte, een stond van zacht gefrazel, als of de lieve zanger aan de avondwinden het geheim toevertrouwde van zijn wonderbaar talent, en dan weer opeens, die oneindig schoone, snel achtereenvolgende

reeksen van levende tonen en trillende slagen, die een kwaart mijl ver over den omtrek galmen, en alles wat denkt en gevoelt tot stille bewondering dwingen!

Is de taal der nachtegalen navolgbaar? Zou het aan de kunst kunnen gegeven worden haar te vertalen in tonen of in woorden?

De vraag deed reeds meer dan een geleerde blokken, lange dagen achtereen; echter, tot hiertoe is er langs dien kant nog geene oplossing in 't vooruitzicht.

De geleerde Jezuïet Kircher, een man van wetenschap die nog al gaarne iets zegt op de kap van den lieven zanger (aan wien hij verwijt, onder andere, niet te zingen dan uit hoogmoed en ijdelheid, en slechts de volheid zijner heerlijke kunst ten gehoore te geven, als hij weet dat men hem beluistert), beproefde de gorgeltonen van den nachtegaal in muzikale taal over te brengen, bij middel van eenen metalen draad, die, gespannen door een gewicht van één pond, eene trilling moest voortbrengen, gelijk aan de polsslag van den mensch. Eveneens in die voorwaarden beproefde het de Engelsche geleerde Barrington; echter de proefnemingen van beide denkers bleven zonder gevolg, want toen men hunne, aldus geschrevene muziekbladen ter uitvoering toevertrouwde aan een bekwaam fluitspeler, kon deze er, met den besten wil der wereld, geen geheel uit vormen dat maar eenigzins met den zang van den nachtegaal betrekking had.

De wetenschap verklaart dat deze onmogelijkheid voortkomt door dat de duur van elk der tonen van den zanger niet kan vastgesteld worden.

Ook de Duitsche wetenschap heeft zich bezig gehouden met dit zoo eigenaardig vraagstuk van navolgbaarheid. De geleerde Grube, heeft verscheidene jaren

achtereen de tonen van den nachtegaal aandachtig beluisterd, en daarna beproefd ze te vertalen... in woorden.

Hoe onzinnig dat laatste ook mage klinken, toch is het zeker dat de geleerde man over zijne opmerkingen eene zeer ernstige studie heeft geschreven, waarin hij zegt dat de zang van den nachtegaal bestaat uit twee onderscheidene deelen, die, alhoewel uitstekend passend bij elkaar, toch zeer verschillen.

Zoo zat Grube eens om middernacht in zijnen tuin het wonderlied te beluisteren, en duidelijk onderscheidde hij in de vloeiende melodij, de twee bewuste deelen. Het eerste deel bestond uit zeven gelijke fluittonen, even zoet, even helder, even vol, even krachtig. Het tweede deel was samengesteld uit negen of tien rollende waterslagen, maar zoo snelbruisend, zoo driftig op elkaar volgend, dat de luisteraar er onmogelijk de trilling kon van bepalen. Grube vertaalde dan, in eene poos zwijgens, het eerste deel aldus :

« Heer uit den Hemel!.. Gij zijt mijn licht en mijn heil... Oneindig barmhartig en schoon is alles wat Gij doet...; »

En onmiddelijk daarna luidde het tweede deel :

« 't Zijt gij, 't zijt gij, mijne welbeminde, gij alleen die mij de vreugde en het geluk van den Hemel geeft! »

Na eenige stonden, welke Grube had moeten gebruiken om de bovenaangehaalde vertaling klaar te spinnen, sloeg de vogel eenen anderen toon aan... bevattende eenen enkelen zin, uit drie deelen bestaande, namelijk :

« Mijne bevallige vriendinne, gij zijt schoon, schoon als de roze op den bloeienden doornstruik. »

Deze uitboezeming werd, zooals wij hierboven aanhaalden, weergegeven in drie deelen :

Het eerste deel bevatte zes keeren de lettergreep *tschia*, altijd met dezelfde kracht uitgegalmd, en dan nog twee andere tonen, gaande van *la* tot *fa dièze*. Het tweede deel bestond uit elf of twaalf heerlijke

gorgelslagen, rollend als perelen door de nachtelijke ruimte, en eindelijk vond men in het derde deel twee, aan den nachtegaal zoo eigene tonen, waarvan de laatste veel hooger klinkt dan de eerste.

Grube verdeelde dan den zang der nachtegalen in drij soorten : deze van een deel, van twee deelen en van drie deelen. De heerlijkste soort van zang, is deze in drie deelen want die is als het thema van den zanger. Het eerste deel, de inleiding, is niets anders dan eene bevallige mengeling van huppelende tonen, waarna het middendeel klinkt, 't is te zeggen het lichaam of beter de ziel van het lied, dat uitgaat in het derde deel als in een gefrazel dat maar kan aanzien worden als eene bijhoorigheid van het middendeel, alhoewel het ook gebeuren kan dat de nachtegaal eindigt in éénen luiden, trillenden toon, puurder dan het puurste toontje uit alles wat hij zong.

Wilt gij thans weten, altijd volgens den geleerden Duitscher, wat de nachtegaal verhaalt aan zijn wijfje, wanneer hij zijnen begeesterenden liefdezang over den omtrek doet galmen.

Luister dan :

Luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister, luister!..

Deze eerste woorden vormen de 15 aanvangtonen van het lied; daarna gaat de minnezanger voort : « Mijne aangebedene lieve!... Het is voor uwe vreugde en uwe verblijdenis dat ik dezen avond zing. Ah! Ah! Ah! Hoort ge mij? Gij zijt voor mij meer dan de schoonste bloem! Wat zeg ik? Hoe beef ik van teederheid! Gij, bloemen en bladeren, gij, heesters en eiken, spreekt mij van hare liefde; roemt hare bevalligheden. Uw blik is zoo zacht. Waar zal ik u vinden. Kom bij mij, en frazelen wij, o mijne uitverkorene bruid. Alle treurnis smelt weg in mijn hart, zoo gij daar maar zijt. Wat maakt gij mij gelukkig. Zie zoo, zet u hier naast mij. Ik zou wel te beklagen zijn moest ik uwe liefde ontberen. De liefde is

eeuwig; zij is de rijkste schat der aarde. Ooh, dat niemand onze liefde kome storen; buiten haar is alles vergankelijk! Lof en eer zij den Allerhoogste! Aan Hem, allen roem en alle glorie! Niets verontrust mij, noch de levensstormen, noch de onophoudende wegen! Zeg; weet gij 't al? Aan u blijf ik immer trouw, eeuwig als de liefde ».

Zoo vertelt de geleerde Grube, en het staat u natuurlijk vrij er van te gelooven wat u goeddunkt.

Wat de wetenschap, als onloochenbaar heeft vastgesteld, 't is dat de bewonderenswaardige heerlijkheid van den zang der nachtegalen, voor een groot deel hieraan te danken is, dat de lieve kunstenaar zingt uit een gevoel dat niet bedwongen wordt door de rede.

Alles in het lieve diertje is ingeboren gevoel, zuivere liefde, zuivere dankbaarheid, en daarom juist klinkt zijn loflied tot den Schepper zoo vloeiend en bruisend, zoo aangrijpend en betooverend.

Ha, kleefde het stof der wereld, maar niet zoo besmeurend en bezwadderend aan onze zielen, hoe heerlijk klonk niet ons lied, den Schepper ter eere!...

Om het even nochthans welke volzinnen er zouden vloeien uit de pen van den gelukkige die der nachtegalen taal in woorden zou overbrengen, voor ons blijft de zang van den kleinen gevederden kunstenaar, niets anders dan het heerlijkste, het roerendste, het krachtvolste danklied, dat de natuur aan haren oneindigen maker zingt, en waarmee zij, wellicht, Hem al het snoode doet vergeten, Hem aangedaan door de ondankbaarheid van zoovelen, die niet één klank, niet één toon, niet ééne uiting van erkentenis hebben voor den Vader, die voor hun genoegen en Zijne grootheid, zulk eene macht van toonklanken legde in den gorgel van den kleinen nachtegaal.

Lokeren. ALLEENE.

VERTALING VAN DREIZEHNLINDEN.

IEDEREEN kent de vertaling van Dreizehnlinden door M. De Lepeleer, en is er den achtbaren Professor hertelijk dankbaar voor. Maar hetgeen misschien iedereen niet kent, is eene tweede overzetting van hetzelfde werk, verveerdigd door M. Gomarius Mes, in Holland, te Zwolle. 't Moet een brave man zijn, de Heer Mes; want zijne uitgaaf « geschiedt ten voordeele der Katholieke Missiën ». Doch, — zal wellicht iemand zeggen, — wat aardig gedacht iets over te dichten dat ter nauwer nood overgedicht is! Of is het werk van M. De Lepeleer dan zoo gebrekkig? Of wist de Heer Mes er niet van?... Misschien zal een kort onderzoek van beide vertalingen eenig antwoord op die vragen geven.

Er waren twee wijzen van vertalen : de eene met het eindrijm in het 2de en 4de vers van elke stroof, gelijk in den duitschen tekst; de andere, in rijmlooze verzen. De eerste is die van M. De Lepeleer; de 2de, die van M. Mes. Dat de eerste moeielijker is, zal door niemand betwist worden die ooit met verzenmaken of verzenvertalen bezig is geweest. Het rijm immers, ofschoon « een slaaf die slechts hoeft te gehoorzamen », levert ons somtijds nog al spel, bijzonder in eene overzetting. Van den anderen kant is het zeker dat het eene dichterlijke schoonheid is; zooveel te meer als het, gelijk hier, 't gedacht van het oorspronkelijke vollediger weergeeft. Rijmlooze verzen kunnen, ten strengste genomen, als verzen doorgaan, alhoewel zij nooit de algemeene goedkeuring zullen hebben; maar als gij met dusdanige verzen aanvangt, moet gij daar mede voortgaan en eindigen; en gij moogt er geene rijmende strofen tusschen schuiven, — gelijk de Heer Mes het doet, — zelfs niet als het Duitsch ze schijnt aan te brengen. Wat verdienste ligt er dan nog in eene vertaling uit het Duitsch? Het wordt zoo gemakkelijk, dat het haast kinderachtig is zijnen tijd er aan te verspillen. De eenvoudigste leerling

uit de Poësis zou het onder zijne weerdigheid achten.

M. Mes beweert in zijn « Naschrift », dat het eindrijm eene vertaling meebrengt die « heel vrij » is, met verlies van « vele klankrijke uitdrukkingen », en inzonderheid van het « zinrijk stafrijm ». Van over twee honderd jaar heeft Boileau gezegd, dat het eindrijm soms dweersch is; maar het was tot hiertoe niet te vermoeden dat dit aardig ding een vervaarlijke « gréviste fin-de-siècle » is, die alle orde en regeltucht in de Dichterrepubliek komt storen.... Verlies van stafrijm?... Wel, als er iemand eene voorliefde voor het stafrijm heeft, 't is zeker M. De Lepeleer : zijn werkt krielt er van; zoodanig dat M. Mes het soms geraadzaam gevonden heeft er over te nemen, gelijk bijvoorbeeld « met mate en minne » op blz. 129. Voor hetgeen de « klankrijke uitdrukkingen » aangaat, zal de tweede vertaler aan den eersten den steen niet werpen. Enkel is het waar dat hij, op sommige plaatsen, den grondtext naderbij komt. En nog is het niet te zeggen dat onder dit opzicht het werk van den Heer De Lepeleer te veroordeelen zij, hoegenaamd niet; zijne vertaling is over 't algemeen getrouw en nauwgezet.

M. Mes spreekt ook van « vlottend leesbaar ». Onder dat betrek, zijn de twee vertalingen nagenoeg van gelijker weerde : beide laten daar soms wat te wenschen. Hier en daar eene lichte verandering, zou de zaak veel verbeteren. 't Is te hopen dat de Heer De Lepeleer in zijne tweede uitgaaf rekening zal houden van de bemerkingen die hem daarover gedaan zijn. Men overdrijve echter dit gebrek bij den lestgenoemde niet : het aanwenden van een tal oude uitdrukkingen en gewestwoorden — die iedereen niet kent, — is er voor iets tusschen; alsook, — en nog meest wellicht, — de moeielijkheid van het gedicht zelf.

Maar nu, vertalen de twee bewerkers wezentlijk

volgens den zin? Kenden zij Duitsch genoeg? Dichter Weber antwoordt zelf voor M. De Lepeleer, in den brief die voren aan de vertaling staat. « Zoover ik gelezen heb, en vlaamsch versta, zegt hij, hebt gij mijn gedacht gevat, en trachten goed uit te drukken. » Hadde nochtans onze Vlaming sterker gestaan in de Duitsche taal, hij zou krachtiger en flinscher overgezet hebben, en bijzonderlijk zekere fouten en onnauwkeurigheden vermeden, die voorzeker een nieuwe druk gaat uitwisschen. En de Heer Mes? Och arme! 't is spijtig voor den braven man; maar op tien keeren, zal hij negen keeren de feilen van zijnen voorganger afschrijven!... Dat heet men in zekeren wereld, « betrappen met de hand in 't zak ». Zoo, bij voorbeeld, is op bladz. 64 de vierde stroof slecht verstaan door den eersten vertaler, en in den zelfden zin door den 2den weergegeven. Hetzelfde voor de 2de stroof op bladz. 70; alsook op bladz. 78, eerste stroof. En andere voorbeelden meer. Ze alle opsommen, is overbodig, en zou ons te verre leiden. Somwijlen wil de Hollander den Vlaming verbeteren, of liever veranderen; maar ongelukkiglijk, alle veranderingen zijn geene verbeteringen, zegt het spreekwoord. Zoo, in het slot, op bladz. 360, verwart M. Mes het woordeken « nicht » met « nur », en geeft zoo aan de voorleste stroof van die bladzijde en aan heel het slot eenen zin of liever eenen onzin, waar men aardige gevolgen uit zou kunnen trekken tegen den dichter-vertaler.

Zekerlijk het werk van Prof. De Lepeleer is niet volmaakt; en een 2de uitgaaf zal, als 't God belieft, wat gemakkelijker zijn om lezen, wat nauwer bij den text, en ook, — mogen wij het vragen? — wat meer gekuischt als taal. Maar het is en blijft een verdienstelijk werk, veel verdienstelijker dan de vertaling van M. Mes, die nuttelooze en verloren moeite gedaan heeft.

A. F.

DE HELLEPUT

DENDERMONDSCHE SAGE. — 1308 (1).

De Helleput.

EEN weinig, ten westen, de wallen voorbij,
Ligt, neven den steenweg op Gent,
Een sluimerend water, waar ieder den naam,
Waar niemand den afgrond van kent.

Wat daar is gepleegd heeft een pater gezien
Die bad in het stil van den nacht;
Het staat genoteerd in een grijs perkament
Van 't jaar dertienhonderd en acht.

En elk honderd jaar, als het middernacht slaat,
(Wie weet wat de booze vermag)
Verschijnt over 't sidderend vlak van het meer
Wat eertijds de monnik er zag.

---

(1) Eenige honderd jaren geleden werd eene klok *die nog niet was gewijd* door den duivel uit den toren van O. L. V. Kerk gerukt op het oogenblik dat de koster die klok had geluid voor eene plechtige mis. Den koster vond men 's anderdaags morgens verwurgd liggen op de plaats waar de klok hing. Deze was door den duivel buiten de stad vervoerd en op de plaats waar hij in den grond plofte was een waterpoel die heden nog bestaat en waarvan niemand den afgrond heeft gepeild. Toen de koster de kerk opende om de klok te luiden, had hij niet bemerkt dat een zwarte hond hem had gevolgd, achter hem den toren was opgeklommen, waar hij zich had verborgen tot dat de koster de roekelooze daad bedreef die hem het leven moest kosten. — Dan had de hond de gedaante genomen van eenen gevleugelden duivel en na den man te hebben verwurgd was hij met de klok den toren uitgevlogen, in de lucht eenen vurigen kring latende tot op de plaats waar hij in den grond verdwenen was. Alle honderd jaar 's middernachts, ziet men eene siddering op het water en hoort men een naar geluid in den afgrond, terwijl een zwarte hond met slepende keten zich aan het meer en rond het kerkplein vertoont.

Dan grijnst in den afgrond een vloek en een gil,
Gesmoord in een klagend geluid,
En 't somber gebrom van een rollende poort
Die traagzaam zich opent en sluit.

Wie vrij is van zonde kan 't hooren en zien...
Maar vlekloos, onschuldig en rein
Kan enkel een simpelgeboren van geest,
Een kind of een heilige zijn.

Daaròm is 't dat zelden, op zeshonderd jaar,
Een stervling het hoort of het ziet,
Want kinders en heiligen loopen zoo graag,
Bij nacht, langs de steenwegen niet.

De Monnik.

In 't jaar dertienhonderd acht, en
In den omtrek van het plein,
Thans een tuin en dan een kerkhof,
Woonde een pater Augustijn.

Daar was hij, met drie gezellen,
Zes jaar vroeger aangeland,
Toen hun klooster, boven Kortrijk,
Door de Franschen werd verbrand.

Enkel voor zijn naasten levend,
Zonder acht op eigen nood,
Vroeg zijn liefde niets in ruiling
Dan een schamel stukje brood.

Rein van hart en streng van zeden
Was hij de eenigste misschien,
Onder al zijn stadsgenooten,
Die den duivel had gezien.

Kerstavond.

't Was 's avonds vóór Kerstdag... Iets aaklig en somber
Doorzweefde de lucht, als een adem der hel;
De monnik zat biddend, de handen gevouwen,
En roerloos geknield op den vloer zijner cel...

Op eens schoot hij recht en stond bleek voor zijn venster...
Een kermend gehuil en een morrend geblaf
Weerklonken een stond over 't slapende kerkplein,
Een stond... en 't werd buiten weer stil als een graf...

Maar verder, in 't licht eener lamp aan de lijkdeur,
Verroerde de schim van een dwalenden hond,
Met slepende keten, en oogen die brandden...
De pater zeeg wankelend neer op den grond.

De klok van den toren sloeg elf in het duister...
Geen sterreken glom in het hangende zwerk,
En akelig grijnsden, als spoken in 't donker,
De sneeuwwitte daken der doodstille kerk.

Wat daar ging gebeuren kon niemand vermoeden,
Want elk, in zijn woon, zat bij 't vuur van den haard,
En wachtte daar vreedzaam op 't uur van de nachtmis,
Met kinders en vrouw in een kringje geschaard.

Men koutte van heksen en dwergen en spoken,
En geesten die dwalen in 't nachtelijk uur;
Dan keek men eens vluchtig door 't raam in de wolken,
En drong zich nog nauwer en dichter bij 't vuur.

En grootmoeder stamelde, in 't hoekje, eene bede,
Eerbiedig herhaald door den kring bij den haard :
O God! schenk uw rust aan de lijdende zielen,
En vrede des harten uw kindren op aard.

Al was men, dien tijd, zoo verfijnd niet en schrander,
En 't lampje der vaadren nog smokend en doof,
Toch staarden zij rustig en klaar in de toekomst,
Bij 't heilzamer licht van een helder geloof.

En nu rolt het menschdom waar Satan het heenvoert,
Zoo redeloos blind, en zoo radeloos dwaas,
Per stoom en per tramway, door eindlooze straten
Die weemlen van ontucht en schittren van gaas.

De Nachtmis.

Glanzend rees het heilig altaar
In een gloed van tintlend goud,
En de zilvren sterren blonken
In de halfverlichte vout.

Op de neergeknielde scharen
Zweefde iets plechtig, als de stem
Die de wereld had gesproken
In de nacht van Bethlehem.

Maar de bronzen stem des torens
Zweeg zoo ijslijk in een klacht;
Even klagend in de verte,
Sloeg het uur van middernacht.

En nauw trad de stoet der priesters
Aan den voet van 't heilig koor,
Of een schaterende spotlach
Drong de kille muren door.

En daartusschen klonk iets grievend,
Als de noodkreet van een ziel
Die, door 't hand des doods getroffen,
Huivrend in het eeuwig viel.

Was 't een wraak van Godes engel?
Was 't een spotlach van de hel?
Dit heeft nooit geen mensch geraden,
Dan de monnik in zijn cel.

Dóór de breede torenluiken
Steeg in snelle en woeste vlucht,
Tusschen zwarte drakenvleuglen,
Iets verschriklijk in de lucht.

Dol en woelig als de schuimvoor
Van een stoomwiel door de zee,
Rolde een gloed van vuur en solfer,
Achter 't monster, dwarlend mee.

Huilend schoot het in het westen,
Over plein en vest en wal,
En de pater zag het duiklen
En verdwijnen in zijn val.

Op het plaatsje waar het neerzonk
In een bloedgekleurden rook,
Hing iets weemlend als een lijkwaad,
Of de sluier van een spook.

En in 't scheemren van het daglicht,
Vond het bijgeschaarde volk
Niets dan zwartgebrande heesters
Rond een zwarten waterkolk.

In de kerk en aan het altaar,
Had geen mensch er aan gedacht
Dat de koster niet gezien werd,
In de mis van middernacht.

Maar die 's morgens vóór de vroegmis,
Angstig nog naar boven trok,
Vond een lichaam zonder leven
En een toren zonder klok.

Nijdig was zij uit haar staven,
Door de zelfde klauw gerukt
Die nog gloeiënd in den gorgel
Van den doode was gedrukt.

Dat hij roekloos had gezondigd,
En de klok niet was gewijd,
Is bestatigd en bewezen
Door de schriften van dien tijd.

Al wat menschlijk is is feilbaar,
't Staat gedrukt in het latijn,
En de vroomste van de kosters
Kan eens mensch en koster zijn.

En elk honderd jaar, als het middernacht slaat,
Verschijnt aan het plein en aan 't meer,
Nog even als vroeger de monnik hem zag,
De hond met zijn keten eens weer.

Die vrij is van zonde kan 't hooren en zien,
Maar rondom het meer en het plein
Zijn kinders, te middernacht, lang in hun bed...
God weet waar de heiligen zijn.

Dendermonde, Januari 1893. TH. VAN DE VOORDE.

« PRO DOMO ».

E *Bien Public* van 5 Mei laatst schreef: « parmi les articles publiés, nous avons particulièrement remarqué un véritable réquisitoire de M. E. Pauwels contre les œuvres de Camille Flammarion, mais que nous ne pouvons accepter que sous bénéfice d'inventaire, parce qu'il est en opposition formelle avec une savante appréciation donnée par le père de Joannis, S. J., dans les Etudes religieuses. »

« En opposition formelle! » Ik moet bekennen dat ik eene onaangename rilling gevoelde. Hadde ik zóo leelijk den bal misgeslagen? Hadde ik, ter goeder trouw wel is waar, maar toch, iemands faam ontnomen, zijne eer geschonden en ging ik moeten vergiffenis afsmeeken? Tusschen hoop en vrees geslingerd opende ik het tijdschrift: « Etudes religieuses » en wat vond ik? Eene kalme beoordeeling van Flammarion's laatste werk: la planète Mars et ses conditions d'habitabilité » door den recensent genoemd « un fort beau travail au point de vue scientifique ». Mijn hert was ontlast, immers dit boek verscheen eenige maanden na de afwerking van mijne critiek. en de aangewreven tegenstrijdigheid werd eene hersenschim. Hadde ik beweerd dat Flammarion's gewrocht op de planeet Mars, geene waarde heeft op wetenschappelijken grond, in dit geval ja, ware er tegen strijdigheid geweest tusschen mijne zienswijze en deze van P. de Joannis, mitsdien wij tegenovergestelde beoordeelingen zouden uitgesproken hebben over een en hetzelfde werk, over eenen en denzelfden persoon, onder hetzelfde oogpunt beschouwd. P. de Joannis erkent de geleerdheid van den franschen sterrenkundige, en ik heb dezelve nooit betwist. Mijn doel was te toonen hoe Flammarion, in « Lumen; les Terres du Ciel; la Pluralité des mondes habités; Histoire du Ciel etc.... den draak steekt met de Kath. geloofspunten, dezelve vervangt door droomerijen, tegen de regels der redeneerkunde zondigt met uit den vooruitgang der sterrenkunde gevolgen te trekken welke geenzins kunnen gewettigd worden. Dus, voor wat den grond der zaak betreft, tegenstrijdigheid bestaat er niet. Critiek Z. schijnt zulks nog niet te begrijpen, aangezien hij, na bovenstaande uitlegging, herhaalt in den B. P. van 16 Mei, zijne meening van 5 Mei, namelijk « que les esprits non prévenus reconnaîtront que mon réquisitoire ne peut être accepté que sous bénéfice d'inventaire ».

— Flammarion, wat vettige overjas draagt hij toch! — Inderdaad, maar zijn hoed is splinternieuw. « Opposition formelle » verklaart Z. en hij houdt het staan.

Onze critiek schijnt even geenen vrede te hebben met den *vorm* of *toon* van mijn artikel. Hij spreekt van « véritable réquisitoire; très énergique article; que la charité nous ordonne de rendre hommage au bien... »

Ewel, rechtuit gesproken, na de waarneming van Flammarion's schimpen, beleedingen, snoeverijen, aanvallen tegen onzen godsdienst, kon ik hem onmogelijk met handschoenen aangrijpen. « En ce qui regarde ma manière de traiter certaines figures de l'incrédulité... je suis sans repentance. Je peins comme je vois, avec probité. Le chrétien a le droit d'employer toutes les formes de langage dont il trouve l'exemple dans l'Ecriture Sainte et dans les Pères, l'invective aussi bien que les autres... St Jean Chrysostôme voulait que son peuple fermât *à coups de poing* la bouche des blasphémateurs. David priait Dieu d'obscurcir les yeux

des impies et de les effacer du livre des vivants. Ces exemples me suffisent ».

Zoo spreekt L. Veuillot, door den B. P. bijzonder geëerd en nagevolgd. Zoo handelt de Pater Jezuiet Haté, die Fl. beschouwt niet als schrijver of geleerde (wie kan hem of mij verplichten eenen auteur onder alle oogpunten te gelijk voor te stellen?) maar als « afbreker der eeuwenoude opiniën over God, de schepping, de ziel, de eindoorzaken, het eeuwig leven » enz. — Mais c'est de la science! me crie-t-on. La science! avec ces allures de charlatan, ce serait la vraie science?... Sous ces grands mots, dans ces phrases enflées cherchons ce que l'auteur a eu dessein d'y mettre, ce qu'il y a mis: l'artificieux dénigrement de notre sainte religion, le blasphème contre Dieu. ... La tactique agressive de Fl. se dessine: cet ennemi de Dieu et de la religion met en son jeu de l'astuce. Rarement il attaque ouvertement: le plus souvent il se cache sous son masque scientifique, et, à propos de tout, il sait lancer les traits perfides: dédain, mépris, persiflage blasphémateur sont ses armes et ses coups portés sous des allures hypocrites, n'en sont que plus dangereux » (P. J. Haté.) Ge ziet, de brave pater Jezuiet grijpt ook met bloote handen. Wat? Omdat Fl. een boek schreef over Mars, waar Pater de Joannis van getuigt « dat het een schoon werk is, onder wetenschappelijk betrek » zoude ik den onmeedoogenden bespotter van mijn duurbaarste overtuigingen moeten hulde brengen, hem loven en aanprijzen, een doek werpen op zijne ongerijmdheden, ten aanzien zijner geleerdheid?

Verdient hij die toegevendheid deze die schreef: « Ces fanatiques qui non seulement croient aux absurdités les plus criantes, mais sont de plus convaincus d'être en relation directe avec Dieu lui-même, et se délivrent, en raison de cette grâce spéciale, un brevet d'infaillibilité.., A les entendre, il faut croire à leurs sornettes ou ne croire à rien...

« La majorité de ceux qui croient en Dieu se représentent cet être inconnu comme un homme supérieur, assis quelque part au dessus de nos têtes, qui de là préside aux actions terrestres, est doué d'une excellente vue, d'une ouïe non mains parfaite, tient les rênes du monde, et, dans le cas où le besoin s'en fait sentir, appelle un ange de service, pour l'envoyer remonter quelque mécanisme un peu rouillé. »

De Voorzienigheid, de H. Drievuldigheid, de Hemel enz. worden even belachelijk gemaakt. En jegens zulke aartsvijanden verbindt men ons tot « plechtplegingen! » Maar « de gustibus non disputandum ». Ten slotte, het artikel van Pater de Joannis was niet voldoende om mijn schrijven enkel *voorwaardelijk* aan te nemen; critiek Z. kon mijn « Flammarion » stilzwijgend voorbijgaan, ofwel, er zijn oordeel over uitspreken, na lezing van de ketterijen van den fr. astroloog. Mr Z. onderstelt dat hij mijne eigenliefde heeft gekwetst. Inderdaad en geen wonder. Had hij niet het vermoeden doen ontstaan dat mijne vroegere « réquisitoires » tegen Renan, Hugo, Busken Huet, insgelijks maar aanneembaar zijn « sous bénéfice d'inventaire? » Bovenstaande verklaringen bleef ik den lezers van 't Belfort schuldig.

E. PAUWELS.

AAN A...

’ ZILVREN licht van sterren en maan
Lachte door het loover der boomen.
Op het zachte mos van het woud
Lag een slapend meisje te droomen.

’t Voorhoofd blank en puur als de sneeuw
Was met blonde lokken omvangen,
En er speelde een engelenlach
Op haar rozig tintlende wangen.

Met een stalen kolder bedekt,
Die de borst en dijen bekleedde,
Lag ze daar zoo rustig en stil
Of ze ware ’t beeld van den vrede.

Nevens haar op bladerendons
Lagen twee geharnaste knapen,
Sterk gebouwd en krachtig gespierd,
Even kalm en argloos te slapen.

Ach! bedriegt het maanlicht me niet?
Neen!... er kruipt daar ginder eene adder
Met gesparden muil naar hen toe,
En de tong vol gift en vol zwadder.

Op! gelieven, sluimert niet meer!
Zie! ze komt steeds nader geslopen,
En nog twee met vlammenden blik
Komen achter haar aangekropen.

Jonkers, op! geen aarzelen meer!
Gauw het zweerd de scheê uitgetogen!...
’t Is te laat!... Zij hebben hun gift
Reeds op ’t drietal nedergespogen.

Lang reeds had het vinkje gekweeld,
Eer ze wakker waren gesprongen.
De adders lagen dood op het mos,
Muil en tong aan stukken gewrongen.

Zij, bedekt met peerlenden dauw,
Stonden daar vol frischheid en leven....
Neergeknield bedankten ze God,
Hert en oog ten hemel verheven.

Antwerpen. J. G.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken, door J. MICHEELS, aggregaat leeraar voor de Germaansche talen, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. — Gent, A. Siffer, 1893. Groot 8°, 350 bl. Prijs fr. 4,00.

Met gespannen ongeduld hebben wij lang naar dit immer weer en weer aangekondigd werk uitgezien, maar — wij hebben met zijn uitblijven niets verloren en, waarlijk, onze verwachting is niet teleurgesteld.

Een schoon, een zeer schoon boek is 't dat de heer Micheels over Prudens van Duyse heeft geschreven, het schoonste ontegensprekelijk dat ooit bij ons eenigen dichter of schrijver gewijd werd. — Is die hoedanigheid, die ik met volle overtuiging aan gezegd werk toeken, misschien daaraan te wijten dat van Duyse ook deze onzer dichters is wiens verdiensten het meest en het langst onder den kandelaar gehouden zijn geweest?...

Een zonderling, een onverstaanbaar lot, inderdaad, dat van Duyse tebeurtviel! Ziedaar een man die, een der allereerste, rang — een hoogen rang! — in onzen Vlaamschen taalstrijd genomen heeft, die verre van ik- of hebzuchtig te zijn (gelijk zooveel anderen, eilaas, het waren en zoovelen het nog zijn!), immer en overal zijn medekampers optilde en vooruithielp (men zie het werk van den heer Micheels), die maar leefde voor zijn kunst en voor den stam wien hij zijn kunst wijdde, die onophoudelijk de pen in de hand had en den meestomvattenden letterschat naliet die ooit eenen onzer Vlaamsche dichters uit die penne vloeide, die van 't kinderlied tot het epos steeg, van het luimige tot het hoog godsdienstige, van het innig gemoedsleven tot de breedste vaderlandsche uitboezeming, van de bijtendste satyre tot het verhevenste lyrism, die schreef voor het dagblad, voor den schouwburg, voor het volk, voor den geleerde, in gebonden en ongebonden stijl, met een woord die in alles wat op taal-, letter- en geschiedkundig gebied zich ten onzent voordeed te huis was en mee mocht spreken, ziedaar een man die bijna het vierde eener eeuw na zijn afleven nog door de meesten niet gekend, door velen mis- of ontkend en door menigeen gladweg

met een goedkoop en gemakkelijk ironisch lachje afgescheept wordt!

En men zal mij niet zeggen dat de reden van die ontkenning gebrek was aan taalhanteering? Hij was daar een meester in; het tegendeel van dat verwijt zou eerder waar zijn : hij was zijnen tijdgenooten vooruit. Maar thans? — Zijn wij dan blijven staan in onze eenmaal gebrekkige taalkennis?... Men zal mij ook niet kunnen zeggen dat hij te veel geschreven heeft (M. wederlegt zegevierend dat verwijt) en dat die « veelschrijverij » oppervlakkigheid moest ten gevolge hebben? 't Is juist het tegendeel dat men hem ten laste heeft gelegd! Hij is te hoogdravend, zegde men veelal, te ingewikkeld, te diep, hij is onverstaanbaar!

Nog eens — legge het lot van v. D. uit wie kan! Een zonderling, een onbegrijpelijk lot!

M. licht wel hier en daar een hoekje van den sluier op die dat raadsel nog immer bedekt, en die aanblik is zeker bedroevend; maar zouden de oorzaken dier achteruitzetting niet veelvuldig zijn en zou éene dier oorzaken — en de grootste, naar mijn inzien — niet te vinden zijn in den aanleg van onzen volksgeest, die, wat men ook zegge, weinig lyrisch, weinig ideaal, weinig abstrakt is?...

Wat er ook van zij, vroeg of laat komt — bij de besten althans — de waarheid aan den dag en... olie drijft toch altijd boven.

Het hier aangekondigde werk zal veel daartoe bijdragen, en menigeen de oogen openrukken om de hooge waarde van den tot nog toe niet genoeg gekenden, in zijn leven niet genoeg beloonden dichter te doen beseffen en huldigen.

Zooals de titel opgeeft, is dit werk in twee afdeelingen gesplitst : de eerste — tot bl. 122 — behelst de biographie des dichters; en vandaar af tot bl. 302 worden zijn verschillige werken — dicht en ondicht — chronologisch in oogenschouw genomen. Eene lijst (48 bladzijden!) zijner veelsoortige uitgaven sluit het belangwekkend boek.

Indien het mij toegelaten is eene enkele opmerking den heere M. te maken, dan zal ik hem zeggen dat hij eene in 't oog loopende feil begaan heeft met op bl. 1 van zijn werk een *beknopt* levensbericht zijnen lezers te beloven. Dat woord *beknopt* is hier stellig te veel en menige bijzonderheid die met het leven van v. D. maar in los verband staat, mocht — hoe belangvol op zichzelve — best achterwege gebleven zijn. Doch — *ubi plurima nitent...*

In het tweede deel hebben ons bezonder genoegen gedaan de ontleding van v. D.'s geestvol hekeldicht *De Spellingsoorlog*, die van zijnen verhevenen *Godfried* (twee meesterwerken, elk in hunnen aard) en die van 's dichters prachtig opbruisenden verontwaardigingskreet *Uitboezeming bij de XXVe verjaring der Septemberfeesten*. Ook getroffen waren wij bij de lezing van vele — met smaak en oordeel medegedeelde — fragmenten uit des dichters werken. De heer M. heeft wèl gedaan ons hier en daar een der schoonste bloemen uit die ruikers te plukken, want sedert lang zijn voor de minnaars onzer gedichtenflora die ruikers meerendeels te zoek geraakt.

Moge de hernieuwde kennismaking eenige ervan weer doen opfrisschen!

Waar ik althans zeker van ben, is dit : Menigeen die v. D. slechts kende door « hooren zeggen » of uit een brokstukje in deze of gene bloemlezing opgenomen, zal, na de betrachting van het werk des heeren M., tot de overtuiging komen : *van Duyse is onze grootste dichter*.

Het hier aangekondigde boek is dus niet alleen een schoon — maar het is ook een goed werk. Het wreekt een onverdiend achteruitgesteld, hoog- en edelbegaafd man vóor de billijke toekomst. Het is een blijvend schriftelijk monument ter eere der waarheid opgericht, in afwachting van dat andere — bronzen monument — dat (eindelijk!) binnen kort een deel onzer nationale dankbaarheid zal verkonden.

O. A. B.

Rozeliederen van Dr K. DE GHELDERE, van de Koninklijke Vlaamsche Academie. — Gent, Siffer. — Prijs fr. 1,80.

« Laat ons van alles maar den besten kant bezien.
Gij jammert dat er aan de Rozen doornen groeien :
maar ik, ik juich, en dank den Heere bovendien,
dat aan de doornen Rozen bloeien. »

Aldus vertaalt, met zijne welbekende kunstvaardigheid, de dichter der « Jongelingsdroomen » en thans van de « Rozeliederen » eene humoristische boutade, vol ware levenswijsheid, van Alph. Karr.

Geen beter motto voor eene beoordeeling van de « Rozeliederen » zelve.

De Rozen, nog de Rozen, en weer de Rozen : ziedaar het innig en eeuwig onderwerp dat in het rooskleurige sonettenbundeltje bezongen wordt en herzongen...

Slechts een drijtal stukjes zijn geen sonetten. Met zes dezer, zijn het bovendien vertalingen. Over dit gedeelte der Rozeliederen kunnen we kort zijn.

De vervlaamschte Engelsche kinderdeuntjes in de « Jongelingsdroomen » bewezen sinds lang welk een uitstekend vertaler Dr. de Gheldere is.

Nu, allen zullen het daarover eens zijn, in zooveel en zooveel sonetten steeds de Roos te bezingen, is juist geene gemakkelijke onderneming. Het was gewis een gril. Dichters mogen grillen hebben. Aan Dr. de Gheldere's gril danken we verscheidene meesterlijke kleine lierzangen op, of juister, *ter gelegenheid* van de Bloemenkoningin. Brengt hij hulde aan God, zoo is het om te bezingen

Hem, die aan de Rozen geeft
hunnen luister uitgelezen,
en wiens almacht staat te lezen
in den druppel dauw die beeft.

Brengt hij hulde aan 't « zoet geslacht der Vlaamsche schoonen » 't is om ze naast de rozen te kunnen noemen de « Bloemen onzer levensbaan ».

Zelfs het lustige drinkliedje wordt aangeheven met het welbekende « Sub Rosa » tot opschrift en thema.

't Gebeurt echter wel dat de roos in 't sonnet als met geweld ingedwongen schijnt. 't Gebeurt dat de dichter een meisje bezingt alleen omdat ze Roosje of Rosemonde heet, of den schrijver van « Rozekens eerste communie » een sonnet opdraagt alleen om den *naam* van zijne heldin en dan zou men bijna aan Rederijkerskunststukjes gaan denken.

Doch : ik juich, en dank den Heere bovendien
dat aan de doornen Rozen bloeien.

Zelfs diegene, onder de sonetten, welke niet opperbest bevredigen, staan nog altijd, door een of ander gelukkig vers, een of ander treffend denkbeeld, ver boven het alledaagsche. Waar echter de dichter werkelijk bezield is, daar moeten wij hem toejuichen van harte en hem dank wijten voor den ganschen bloemtuil, zoo frisch in zijn geheel, en zoo geurig en kleurig, al is 't dat de rozen er verschillen van kleur en pracht.

Zullen we nu opsommen welke onder al die sonetten ons het best voldoen? Niets moeilijker dan te moeten kiezen, waar veel schoons is. Onder de allerbeste noemen we den *Goudkever* en *Hebt gij nog geheughen.* Dit echter moeten we bekennen, dat het *out liedeken* op zijn von Fallersleben's, in al zijn eenvoud ons nog het meest getroffen heeft : de mosroze uit den bloemtuil :

Ic hoor den Nachtegael singhen
met sijnder stemme claer.
Comt hi enen groet mi bringhen?
En is mijn suet lief daer? —

Ic com gheen groet di bringhen,
mijn moet is mi so swaer.
Ic sach die rooskins springhen
up dijn suet liefs grat voorwaer. —

En leit mijn suet lief ghegraven,
alonder den eglentier,
so ver, so ver van hier! —

Die borst vol edele gaven,
rust onder die rooskins root :
Och, laci, dijn lief is doot!

Doch genoeg. Met eene lichte wijziging zenden wij den dichter den wapengroet terug, waarmede zijn bundel aanvangt :

Wi hebben di gesien wel elre;
en bistu niet geheten *Gelre?*
Ga voort, en wilt nyet achterbliven,
ga voort met dichten ende scriven,
ga voort, in die name ons heren!

Wat het bundeltje zelf betreft in opzicht van stoffelijke uitvoering, het is ook een lief en bloeiend roosje dat volkomen waardig is in de wel en rijk beplanten boekenhof van den uitgever te prijken.

Brugge. S.

De Reis van Sint Brandaan, uit het middeleeuwsch overgedicht en met zedelijke aanmerkingen opgehelderd door F. DRIJVERS, pr. Averbode, C. Compiet. Prijs 0,75 fr.

De legende van den Heiligen Brandaan behoort stellig met den *Bere Wisselau* tot het alleroudste wat als Vlaamsch-Dietsche gedichten geschreven werd. Jonckbloet zegt, dat ze met het volste recht eene *Monniks-Odyssee* genoemd wordt, en evenveel heidensche als christelijke bestanddeelen schijnt te bevatten.

Het is de geschiedenis van een heilig Iersch kloosteroverste die, omdat hij een boek waarin de wonderen van den Schepper vermeld stonden in het vuur wierp, veroordeeld werd eene zeereis te ondernemen waar hij, met eigen oogen, de door hem ongeloofde wonderen zou aanschouwen, en deze dan beschrijven.

Hij doet zulks en ontmoet een doodshoofd dat hem zeer wijsgeerige lessen geeft, een vliegenden hert die hem van een zeedraak bevrijdt, een wangedrocht door het gebed verdreven, een kluizenaar, de opening der hel, het aardsch paradijs, een Sireen, Judas, een kermis onder zee, enz. enz.

Zonderling mengelmoes van allerhande feiten, zegt Jonckbloet.

Men is niet eens omtrent den datum van het schrijven, de eenen plaatsen het omtrent 1180 (Serrure), de andere (Verwijs o. a.) in de eerste helft der XIIIe eeuw.

De eigenlijke tekst zou men niet hebben, alleen twee handschriften welke naar het oorspronkelijke zouden bewerkt zijn, en waarvan de eerste in het *Comlurger handschrift*, de andere in het *Hulthemsche hs.* berusten.

De heer *F. Drijvers*, een goede kennis van de lezers van 't *Belfort*, heeft die legende in moderne taal overgedicht, zonder nochtans te zeer den eenvoudigen trant van het middeleeuwsch te schenden. Benevens elk hoofdstuk heeft hij aanmerkingen van zedelijken aard geplaatst, en heeft alzoo nevens den dank, hem voor de vertaling verschuldigd, ook dien voor de overwegingen daarbij behoorend, in ruime mate verdiend.

Voor al wie aan letterkunde doet, en zelfs voor degenen die er zich minder mede bemoeien, ja ook en bijzonder voor diegenen welke

zich met geestelijke bezigheden onledig houden, is dit hoogst belangrijk werk van groote waarde

Gent. P. D.

De slag van Kortrijk (11 Juli 1302), naar het Hoogduitsch van generaal KÖHLER, uitgebreid en gewijzigd door Dr JULIUS FREDERICHS.

Men weet dat de vermaardste der veldslagen, in Vlaanderen geleverd, op verschillige manieren wordt verhaald. De Fransche en Vlaamsche kroniekschrijvers zijn niet te akkoord : de eersten wijten de nederlaag hunner landgenooten aan een soort van verraad, door de Vlamingen gepleegd; de anderen bevestigen dat de dapperheid der Vlamingen alles beslist heeft.

Een Duitsch geleerde, generaal Köhler, op grond van het door Moke geleverde verhaal, heeft een nieuw opgesteld en in het licht gegeven, waarin niets gezegd wordt van zekere grachten, die, nopens de overlevering, door de Vlamingen met takken en gras zouden overdekt, en waar de Franschen in zouden gevallen zijn.

Zeer lezenswaardig is het relaas van den slag, door generaal Köhler in het licht gegeven en door den heer J. Frederichs uitgebreid en, volgens zijne bevindingen, gewijzigd, in dezen zin, namelijk, dat het Fransch vertelsel nopens de verdoken grachten gezegd wordt, logenachtig te zijn. Zullen de Franschen deze zienswijze aannemen? Vermoedelijk neen; hun hoogmoed zal niet dulden, dat de moed en dapperhéid der Vlaamsche boeren en gemeentenaren grooter zijn geweest dan de behendigheid en wapenkennis van het Fransche ridderleger. Om echter hun pleit te winnen moeten zij betere bewijsgronden aanbrengen dan degene, welke zij tot hiertoe leverden.

Intusschen zij de studie des heeren Frederichs allen Vlamingen aanbevolen.

Gent. D. P.

Middelnederlandsche gedichten en fragmenten, uitgegeven door Jhr. Mr. NAPOLEON DE PAUW. 1e aflevering. Uitgave der K. Vl. Academie. Gent, A. Siffer. Prijs fr. 2,50.

De inhoud is even boeiend als leerrijk en afgewisseld.

Eerst eene reeks geestelijke gedichten, waaronder verscheidene merkwaardig in letterkundig opzicht; daarna het 2335-verzen-lang gedicht van « der mannen ende vrouwen heimelijcheit », dat zonder eenige letterkundige waarde, eene uiterst belangrijke bron is voor de kennis van de middeleeuwsche natuurkunde en geneeskunde; vervolgens de fragmenten van eenen « physiologus of natuerkunde », het gedicht van « de cracht der mane », « der goeder leiken reghel », « van Jhesus een scoen ryme », « Sinte Kunera van Rheenen », en om te eindigen eene laatste bijdrage ter kennis der voorvaderlijke bijgeloovigheid : de « cyromanchie vanden Pape vanden Hamme ».

Vanwege de Koninklijke Vlaamsche Academie verscheen ook de

derde en laatste tekstaflevering van Maerlant's **Istory van Troyen,** (IVe deel), door Jhr. N. DE PAUW en ED. GAILLIARD. Prijs fr. 1,00.

Op den omslag wordt ons aangekondigd dat de inleiding en aanmerkingen de 4^e aflevering van het IVe deel, de Woordenlijst het V^e en het VIe deel zullen uitmaken.

Vooraleer dat uiterst belangrijk werk uitvoerig te bespreken, zullen wij dus afwachten dat ten minste het IVe deel volledig verschenen zij.

Antwerpen. C.

Volledige chronoligische lijst der werken van Prudens van Duyse, door FR. DE POTTER. — De eerste uitgave dezer lijst verscheen in 1860, korts na het overlijden van den grooten dichter en wel op last der Koninkl. Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren. Die lijst was maar « volledig » tot zoover de middelen, den opsteller toen ter hand liggende, reikten. Ditmaal, dank aan de welwillendheid met welke de heer Florimond van Duyse zijns vaders boekverzameling ter beschikking stelde van den heer de Potter, mag de lijst worden beschouwd als volledig, en kan men zich een denkbeeld vormen van het verbazende werk, door Prudens van Duyse geleverd in een betrekkelijk korten levensloop, alsmede van de veelomvattende kennissen, welke den gevierden schrijver eigen waren. De bundel, versierd met het welgelijkend portret des dichters, is verkrijgbaar aan 1 fr. bij den uitgever A. Siffer.

Gent. A.

Boudewijn van Gent of Wraak en Berouw. Groot geschiedkundig drama met zang in drie bedrijven, door K. L. VAN VOORDENHOVE. — Ninove, D. Anneessens. Prijs : fr. 1,75. Prijs van de muziek : fr. 3.

Aangemoedigd door den bijval die zijnen « Robrecht van Eine » ten deel viel, heeft de heer K. V. V. zijne krachten beproefd op een grootscher onderwerp en aan het Vlaamsch publiek een nieuw drama geleverd dat ongetwijfeld even goed als het eerste zal onthaald worden. Dat er in onze nationale geschiedenis eene rijke bron van belangstelling voorhanden is, en een allergeschikst middel om de oude Vlaamsche trouw, bij ons volk in eere te doen houden, heeft de schrijver niet uit het oog verloren. Geschiedkundig, echt zijn al de personen die in het stuk voorkomen, ja menig tooneel schijnt eene bladzijde uit Vlaanderens geschiedenis afgeschreven, en waar om de belangstelling gaande te houden, nieuwe toestanden zijn uitgedacht, daar nog blijft de gang van het stuk den schijn bewaren van streng geschiedkundige waarheid.

Wil dat zeggen dat « Boudewijn van Gent » aanspraak maakt op hoog letterkundige verdiensten en dat de schrijver droomt van zijn gewrocht als klassiek model in onze scholen te doen bewonderen? In geenen deele. Voor 't volk van onze Vlaamsche feestvergaderingen en werkmanskringen is 't stuk geschreven, in echt en degelijk Vlaamsch; 't Vlaamsch publiek zal het verstaan en toejuichen en wat beter is menige zedeles zal het er uit leeren en onthouden.

Ninove. D. G.

Hendrik Ibsen en zijn werk. Nota's van EMMANUEL DE BOM. 1893. Ad. Hoste, Gent. — Fr. 2,00.

Ziehier eenige bladzijden die wel verdienen gelezen te worden. Zij hebben voor doel ons te doen kennis maken met een der vruchtbaarste en der zonderlingste onder de tooneelschrijvers van onzen tijd. Geschreven met zwier, zonder den minsten zweem van aanmatiging, zou iemand die lust heeft Ibsen's werk te gaan bestudeeren, bezwaarlijk eene geschikter inleiding daartoe kunnen wenschen. Wij twijfelen er ten andere geenszins aan, of deze nota's van den heer de Bom zullen bij menigeen den lust tot dergelijke studie verwekken : ten bate, laat ons hopen, van ons eigen tooneel...

Eene bemerking nochtans : hoe kan het de heer de Bom toch over zijn hart krijgen zijne taal voortdurend maar te bezoedelen met al die Fransche schuimwoorden! Banaal, directeur, piëteit, ficelle, conventies, intens, litterair, sceptiek, consoorten, auteur, fumist, philosophen, repetitie, enthusiasten, ziedaar toch wel (en woorden zooals cabotins, gommeux, radicaal, publiek, enz. slaan we over), een heel reeksje Fransche woorden, uit de eerste drie bladzijden alleen, waar hij zich toch zoo goed met zijn eigen onvermengd Nederlandsch hadde kunnen behelpen?...

Gent. S.

Nunzio Sulprizo. Binnen kort zal bij den uitgever dezes verschijnen *Het Leven van den Eerbiedwaardigen Nunzio Sulprizio*, door Pater ILDEFONS VERKINDEREN, Minderbroeder Recollet. Prijs fr. 1,00.

De twee voorgaande werken van den schrijver, *Christoffel Colomb* en *De Gelukz. Joannes Forest, martelaar onder Hendrik VIII, Koning van Engeland*, vonden bijval heel het Vlaamsche land door.

Zulks kon niet missen; want zij zijn zeer nuttig en leerzaam voor de geschiedenis, en daarbij hoogst aantrekkelijk, vloeiend en keurig geschreven.

Dit is een waarborg, waarvoor wij het toekomend werk op voorhand durven aanbevelen.

Vlaanderen in beeld en schrift is een werk dat onder het bestier van VICTOR DE LILLE, in zijn weekblad *'t Getrouwe Maldeghem* gaat verschijnen. Het zal elk jaar een boekdeel vormen van rond de 200 bladzijden, groot formaat, en de beschrijving en teekening geven van al de merkwaardige steden en dorpen van Vlaanderen. De eerste aflevering bevat twee teekeningen der kerk van Maldeghem, eene der oudste van Vlaanderen. De beginletter van het werk verbeeldt twee gothische bogen, die een M vormen met het wapen van Maldeghem er op aangebracht,

Eene prachtuitgaaf aan 5 fr. en eene gewone aan fr. 2,50 zal na elken jaargang in den boekhandel gebracht worden, en aan de inschrijvers op *'t Getrouwe* gelaten worden aan halven prijs.

Kunst- en Letternieuws. De volgende prijzen zijn toegekend

door de keurraden aangesteld door de klas der letteren van de *Koninklijke Academie van België* :

Prijs Castian. — Een prijs van 1,000 frank aan den heer dr. Schoenfeld, van St-Gillis-bij-Brussel voor zijne studie over : *Les principes rationnels de l'assurance ouvrière. Conséquences prochaines et éloignées du système des assurances en Allemagne.*

Prijs De Keyn. — Een prijs van 1,000 fr. aan ieder der volgende schrijvers :

1. Alexis Callant, onderwijzer bij de Gentsche stadsscholen, voor zijn boek getiteld : *Zwarte Willem en andere vertellingen;*

2. A. De Cock, gemeente-onderwijzer te Denderleeuw, voor zijn boek getiteld : *Wonderen uit het plantenrijk;*

3. Stepman en Calozet voor hun werk getiteld : *Le modelage scolaire.*

Prijs Guinard. — Een prijs van 10,000 frank aan den heer F. Robyns, hoofd-opziener der lagere scholen te Hasselt, voor zijn *Œuvre des sociétés scolaires de tempérance.*

Davids-Fonds. — Wedstrijd voor het behandelen van een onderwerp betreffende het maatschappelijk vraagstuk. Vier stukken zijn ingezonden :

Nr 1. *Maatschappelijke hervorming* (zonder kenspreuk).

Nr 2. *Het socialismus in België.* Kenspreuk : *Moge ieder de hand aan het werk slaan.*

Nr 3. *Geene kwale zonder geneesmiddel.* Kenspreuk :

Sonder stride crachtigh
Words du gheen seghe machtigh.

Nr 4. *De boeren en de maatschappelijke zaak. Eene verhandeling over het heropbeuren van den boerenstand.* Kenspreuk : *Diligenter exerce agrum tuam.* (Bewerk neerstig uwen akker.) Spr. XXIV, 27.

De jury is samengesteld uit de heeren Dr. H. Claeys, Brants, hoogleeraar te Loven en L. Mathot.

— Donderdag 18 Mei was het algemeene vergadering te Leuven onder het voorzitterschap van hoogleeraar Willems. De heer de Potter las een merkwaardig verslag voor, waaruit bleek, met de bewijsstukken erbij, dat de toestand der Vereeniging zeer bloeiend blijft, en het hoofdbestuur geene poging onbeproefd laat om gelijken tred te houden met de nieuwe eischen, voortspruitende uit den nieuwen staatkundigen toestand des lands. Na eene korte discussie over de muziekuitgaven, die geregeld voortgaan, werden de rekening van 1892 en de begrooting over het loopende jaar gestemd en aangenomen.

De heer Mathot deed de voorbereidselen kennen door de afdeelingen Antwerpen en Borgerhout gemaakt voor het plechtig vieren, den 2 Juli aanstaande, te Boechout, van den 100sten verjaardag der geboorte van Jan-Frans Willems.

Zooals naar gewoonte na de zitting gezellig banket in *Barcelone.*

Vóór de zitting was na eene requiemmis te Wilsele de gedenksteen ingehuldigd door *Davidsfonds* en *Met Tijd en Vlijt* opgericht in aandenken van den verdienstelijken heer Schuermans, een der stichters van beide vereenigingen.

De heeren G. Bols, in naam van het hoofdbestuur, E. Soens, namens het Studentengenootschap *Met Tijd en Vlijt*, en een bestuurlid van de aloude rederijkkamer *Het Kersouwke*, spraken, in wel doordachte toespraken, den lof uit van pastoor Schuermans, die als priester, als Vlaming en als mensch eenen hoogst verdienstvollen levensweg heeft bewandeld.

— Den 14 Mei sloot de verrezen afdeeling van Brussel hare reeks feesten voor 1892-1893 met eene tooneelvertooning uitgevoerd door *de Jonge Klauwaarts* en eene voordracht door advocaat Gisseleire over Italië, Egypte en Palestina.

Boom is insgelijks als de Phenix uit zijne asch opgestaan en heeft zijn getal leden verdubbeld. Men herinnert zich nog de bittere klachten uitgesproken op het feest te Sint-Nicolaas door een vertegenwoordiger dier afdeeling, zij hebben het bij geen jeremiades gehouden, alles groeit en bloeit weder ten hunnent. Dat dit tot voorbeeld strekke aan aanderen. De voordracht te Niel gehouden door den eerw. heer J. Muyldermans is opperbest geweest; de redenaar ontwikkelde met geest en talent *Veel kleintjes maken een groot.*

Gent bereidt zich weder prijskampen uit te schrijven over het Vlaamsch in onze lagere en middelbare scholen. Nog een voorbeeld dat overal diende nagevolgd te worden.

Koninklijke Vlaamsche Academie. Zitting van 17 Mei. Een groot gedeelte der zitting wordt aan het bespreken van huishoudelijke zaken gewijd

De heeren Willems, Bols en Daems brengen verslag uit over het ingekomen antwoord op de prijsvraag betreffende de werken van Ruusbroec.

Vervolgens lezen de heeren de Potter, Hansen en Micheels hun verslag over de twee ingekomen antwoorden op de prijsvraag : « Huiselijk leven, zeden en gewoonten in eene Vlaamsche gemeente in de tweede helft der XVIIIe eeuw. »

Tot candidaten worden gesteld, voor de openstaande plaats van buitenlandsch eerelid de heeren professors J.-H. Gallée, te Utrecht, en J.-G.-R. Acquoy, te Leiden.

De jaarlijksche plechtige zitting der Academie zal gehouden worden op donderdag 22 Juni. Dr Hansen en D^{r} De Vos zullen als redenaars optreden.

Het XXIIe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres zal den 29, 30 en 31 Augustus te Arnhem gehouden worden. Men kan inschrijven bij den heer Sipman, Secretaris, parkstraat, 6, aldaar. De regelingscommissie zendt reeds het voorloopig programma uit en beschrijft de merkwaardigheden van hare stad en haren omtrek die waarlijk de lusthof is van Holland. Wij wakkeren onze lezers aan het reisje naar dit Eldorado van onze Noorderbroeders te doen en zich zonder vertoeven als lid aan te melden. De prijs van het lidmaatschap is fr. 5,00.

— † **Mr. Johan Theodoor Buys**, te Amsterdam op 26 Januari 1828 geboren, van 1862 tot '64 leeraar in de staats- en staathuishoudkundige wetenschappen aan het athenœum te Amsterdam en sedert dien hoogleeraar in de rechten te Leiden. Hij was mede-opsteller van *De Gids*, en de *Wetenschappelijke Bladen* (1856-'68).

Hij schreef, benevens artikelen in gemelde tijdschriften : *De Nederlandsche staatsschuld sedert 1814* ('67). *Het wezen van den constitutioneelen regeeringsvorm* ('62). *Mr. J. R. Thorbecke herdacht* ('72). *De grondwet. Toelichting en kritiek* ('83-'87).

Hij was een der geleerdste rechtskundigen van Nederland.

— † **Emiel Roustan**, die onder den deknaam van *Maître Claude*, aan het Brusselsch dagblad *Le Patriote*, medewerkte.

— † **Z. E. H. Ch.-L. de Clèves**, een der verdienstelijkste priesters van het bisdom van Doornijk, is op 22 Mei ll. als pastoor-deken van Binche in deze stad, in den ouderdom van 77 jaar overleden.

Zijn *Mémoire sur l'Education des Filles* werd door het eerste congres van Mechelen bekroond.

Hij schreef ook nog een werk over den heiligen Ursmer, dat van groote kennis getuigt, alsmede l'*Année de Marie*, eene reeks wekelijksche overwegingen.

— † **Adolf Goupil** de Parijzische uitgever der kunstrijke gravuren welke overal gekend zijn.

— † **Kardinaal Zigliari**, geleerde godgeleerde van het order der Predikheeren; zijne werken over het verstandelijk licht, het ontologisme, het Weener Concilie, de vereeniging der ziel met het lichaam, en de wijsbegeerte in 't algemeen zijn overal gewaardeerd en hooggeschat.

— † **August Rutten**, oud-onderwijzer, oud-schepene van Godsenhoven, en schrijver van het « *Haspengouwsch Idioticon* ».

— † **C.-L. Van Driessche**, Pastoor van Deftinge, geboren te Hansbeke in 1820. Hij beoefende met liefde de dichtkunst en menige letterkundige perel heeft men hem te danken; bijdragen van zijne pen verschenen in de Jaarboeken van het Davidsfonds en in Het Belfort. Thans arbeidde hij aan parallèle brokstukken uit De Konink's *Menschdom verlost.*

— † **Eerw. heer Truyens**, oud-pastoor van Hoesselt, de verdienstelijke schrijver onder den naam van **Jamar** van *Maria, Moeder van Jesus, Ziedaar uwe Moeder, Eigenaardige Conferentiën* en een veertigtal andere geestelijke werken. Hij liet bij onzen uitgever ook eene reeks school- en patronagetooneelstukjes verschijnen. Door zijne menigvuldige en veel gelezen werken was C. H. T. Jamar een tweede Pater Hillegeer voor het Vlaamsche volk. Zijne taal was zuiver, zijn stijl gekuischt, zelfs in zijne eerste werken wel wat te hoogdravend; hij was een godvruchtige en geleerde priester.

BLADWIJZER.

(*Eerste halfjaar van 1893.*)

Blz.

1893, GUIDO GEZELLE 5
Een uitstapje naar de Maan, J. B. MARTENS, Kan. 7
Beatrijs, F. W. DRYVER 11
Historische inleiding tot de Germaansche en Nederlandsche taalwetenschap, TH. STILLE 15
Sâvitrî, C. LECOUTERE 22
Aan Hildebrand, JOZEF DE RAS 41
Tweeëeuwige dagwijzer, A. C. VAN ZUSTERSTEDEN 43
Op den Karmel, J. P. v. K., S. J. 49
Een praatje over kerkelijke kunst, FR. BERNARDINUS METS . . 51
Levensstadiën, PIETER DANCO 61
De Staat en de maatschappelijke hervormingen, F. DRIJVERS . . 64
Driemaandelijksch overzicht, J. CL. 75
Davidsfonds. — Gentsche afdeeling, P. D. 81
Onze Brabançonne, Dr H. CLAEYS 85
De laatste Dooden, PIETER DANCO 87
Kronijk en Boekennieuws 89

Siffer's Bibliotheek der Klassieken, van A. VERDOODT. — De Dorpsklappeien, door H. PLANQUAERT. — Het Herentalsch klooster Onzer-Lieve-Vrouwen Besloten-Hof der orde van Premonstreit, heden St.-Josephsdal der Franciscaner Penitentinnen, door FR. WALTMAN VAN SPILBEECK. — Prins Boudewijn herdacht, door HIPPOLIET LEDEGANCK. — Gentsche woorden en zegwijzen, door JULIAAN DE LANDTSHEER. — Heil Benoit, door JOZEF CRETS. — Enige hoge bomen.

Sâvitrî, C. LECOUTERE 97
Handboeken en fransche klemtoon, J. VERCOUILLIE 119
Historische inleiding tot de Germaansche en Nederlandsche taalwetenschap, TH. STILLE 123
University extension, L. P. 134
De Staat en de maatschappelijke hervormingen, F. DRIJVERS . . 141
Najaarsklanken, K. C. 159
Lucifers val, M. DESCHEEMAECKER 168
Doodbeeldekens, D. 169
De laatste Dooden, PIETER DANCO 171
Kronijk en Boekennieuws 174

De Belgische Taalwetten toegelicht door Mr A. PRAYON-VAN ZUYLEN. — Notice sur Louis Chrétien Roersch, par P. WILLEMS. — Sterk!

De brug van San Martin, EDMOND FABRI 177
De ongezonde letterkunde, A. J. M. JANSSENS. 189
Kunst en beschaving, JOZEF DE RAS 194
Flammarion, E. PAUWELS 199
Het Maskerbal, KAREL QUAEDVLIEG 208
Die Borchgravinne van Vergi, F. W. DRIJVER 211
Op 's Pauses gouden bisschopsfeest, E. P. BERNARDINUS METS. 216
Eenige woorden over kerkschildering, CONSTANT VAN POKSEELE. 219
Eene lijkrede, Deken DE BO 239
Kinderoogen, O. LOOSEN, S. J. 240
Waterkuur, L. D. B. 242
Davidsfonds van Borgerhout, J. 244
Davidsfonds en Volksbelang, B. 247
Kronijk en Boekennieuws 251

Limburgsch Jaarboek, 1892-93. — Tooneelstukjes voor Studenten. Nummer I. Studentengril, door D. L. SCHURMANS. — Gilberta, door O. LOOSEN, S. J. — Een Pic-Nic in Proza.

Shakespeare-Bacon, O. LOOSEN, S. J. 257
Een terugblik op 's Pauses jubelfeest, E. P. BERNARDINUS METS 277
Lick's observatorium in Californië, J. B. MARTENS, kan. . . . 283
Eenige woorden over kerkschildering, CONSTANT VAN POKSEELE. 287

Het slot Limburg, HILDA RAM 297
Historische inleiding tot de Germaansche en Nederlandsche taalwetenschap, TH. STILLE. 301
Paus en werkman, F. MARIMAN 316
Als de Vos de Passie preekt, Boeren wacht uw Ganzen, JOZEF TRUYTS 320
Bij de eerste communie van juffrouw Maria R..., J. BAL . . . 324
Driemaandelijksch overzicht, J. CL. 325
De laatste dooden, J. DE RAS en PIETER DANCO 329
Kronijk en Boekennieuws. 333

Verklarend woordenboek, door J. BAL. — De Familie van den Werkman, door P. DANCO. — Gouden Bisschopsfeest van zijne Heiligheid Leo XIII, door Dr H. CLAEYS. — Seminarie van Sint-Truiden.

De Staat en de maatschappelijke hervormingen, F. DRIJVERS. . 337
Shakespeare-Bacon, O. LOOSEN, S. J. 360
Antwerpen Heil! FRANS WILLEMS 378
Het kerkelijk volkslied, B. METS, O. Min. Conv. 386
De Borchgravinne van Vergi, JOZEF TRUYTS 389
Handboeken enz., THEOD. STILLE. 391
Boererozen, Dr K. DE GHELDERE 400
Kronijk en Boekennieuws. 401

Het Water, door J. B. MARTENS, Kanunnik. — « Ghetiden Boec », door Dr K. DE GHELDERE. — Menschen en Boeken, door Dr H. J. A. M. SCHAEPMAN. — Aphorismen uit Vondel's werken, door P.-H. VAN MOERKERKEN. — Sous le bleu, par FIRMIN VANDEN BOSCH. — Annuaire complet du Clergé Belge et répertoire dès établissements religieux. — Tooneelstukjes voor . tudenten. Nummer 2. Bij Grootvader, door D. L. SCHURMANS. — Met Tijd en Vlijt. — Geschiedenis van Gheluwe, door EMIEL HUYS. — Uit het Kinderleven, door OMER WATTEZ. — La réforme électorale, par G. H.

Eene lettercritiek van het jaar 1849. De Vlaamsche Parnassus, D. 409
Op 't Kerkhof, P. N. BROUNS 432
Een praatje over kerkelijke kunst, FR. P. BERNARDINUS METS, M. C. 433
Latijnsche uitspraak, JAN BOLS, pr. 441
De taal der Nachtegalen, ALLEENE 452
Vertaling van Dreizehnlinden, A. F. 457
De Helleput. Dendermondsche sage. — 1308, TH. VAN DE VOORDE 460
« Pro Domo », E. PAUWELS 465
Aan A..., J. G. 467
Kronijk en Boekennieuws 468

Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken, door J. MICHEELS. — Rozeliederen, van Dr K. DE GHELDERE. — De Reis van Sint Brandaan, door F. DRIJVERS, pr. — De slag van Kortrijk (11 Juli 1302), door Dr JULIUS FREDERICHS. — Middelnederlandsche gedichten en fragmenten, door Jhr. NAPOLEON DE PAUW. — Istory van Troyen (IVe deel), door Jhr. N. DE PAUW en ED. GAILLIARD. — Volledige chronologische lijst der werken van Prudens van Duyse, door FR. DE POTTER. — Boudewijn van Gent of Wraak en Berouw, door K. L. VAN VOORDENHOVE. — Hendrik Ibsen en zijn werk, van EMMANUEL DE BOM. — Nunzio Sulprizo, door Pater ILDEFONS VERKINDEREN. — Vlaanderen in beeld en schrift, door VICTOR DE LILLE. — Kunst- en Letternieuws.

Philologische Bijdragen :

Water, J. CLAERHOUT. 3
Nederlandsche dialecten, K. DE FLOU. 7
Bekendmakingen, C. 12
Varia, J. C. en A. DE P. 13
Oost- en Westgermaansch Gerundium, J. CLAERHOUT 17
Gabberen, J. CLAERHOUT 22
Eenige gevallen van j-omklank in de omstreken van Kortrijk, J. DASSONVILLE. 25
Bekendmakingen, J. CL. 29
Varia, AM. DE PAEPE, J. CL. en A. D. 30